

PREFACE

The present Grammar has been prepared with a view to meet the growing wants of the Indian University students. The University examiners have been, of late, evincing a desire to exact a more thorough knowledge of the obscurer and therefore more difficult parts of Sanskrit Grammar, than was required formerly. In fact, a student of the present day, with Sanskrit for his second language, must, if he wishes to pass his University Examinations with credit, acquire more than a general knowledge of the various departments of Sanskrit Grammar, while none of the grammars now accessible to the Indian student, with the exception of one or two, supply him with the necessary information on the various topics discussed in the original Sanskrit works. Dr. Bhândarkar's books, though ingeniously sketched and admirably executed, are admittedly meant to introduce a student to the vast field of Sanskrit Grammar. Dr. Kielhorn's Grammar aims more at brevity and perspicuity than at fullness of treatment with conciseness. Prof. Whitney's grammar is too elaborate, and therefore too high for the ordinary student. Prof. Monier Williams' grammar and others, though excellent in themselves, are expressly written for European students and are more suited to them than to the Indian students. I have, therefore, done my best to bring the present Grammar upto the requirements of the high standard.

Now, a few words on the scope and arrangement of the work and I will conclude. As remarked by Dr. (Now Sir) Bhandarkar* "Grammar was not an empiric study with Pānini and the other ancient grammarians of India." In fact in the hands of the ancient Grammarians of India, Sanskrit Grammar rose to the dignity of a science and must

*Introduction to the 3rd Ed. of the 2nd Book of Sanskrit.

be studied as such. To quote the words of the learned Doctor again "its study possesses an educational value of the same kind as that of Euclid and not much inferior to it in degree. For to make up a particular from the mind of the student has to go through a certain process of synthesis." To split up, therefore, a general rule of the ancient Indian grammarians into a number of the particular cases it comprehends, as is done by some modern writers on Sanskrit grammar, is not to build up but to destroy, not to simplify the difficulties of the student but to embarrass him. For a Grammar, then, to be practical and correct, in my humble opinion, it must be based on indigenous words understood and studied in their genuine scientific spirit. In writing the various chapters of this book (except the one on the 'Conjugation of Verbs') I have closely followed Panini as explained by Bhattoji Dikshit (the *Kā-hikā* of Vāmana being also occasionally referred to). Many of the rules given are translations of the Sūtras of Pāṇini, much matter being thus compressed into a small compass. The original Sūtras where necessary, are given in foot-notes as help to memory. *Sandhis* and declensions are very fully treated. Compounds which play such an important part in Sanskrit literature, and which, yet, are very summarily disposed of in many grammars, have received special attention, almost everything in the *Siddhanta Kaumudi* being included. The formation of *feminine* bases which is not considered separately in other grammars has been treated of here in a separate chapter (VI). The seventh chapter deals with the *Taddhita* affixes (i. e. affixes forming secondary nominal bases) which, for the convenience of the student and the occasional referer, have been arranged here in an alphabetical order, each followed by a number of the derivatives formed by it. The question of gender which so much perplexes the foreigner has been dealt with in the eighth chapter, while the ninth treats of "Indeclinables." The first nine chapters thus form what may be called the first part of the book, in as much as they deal with all that relates to the noun (declinable and indeclinable). But a special feature of the present Grammar is the chapter on the 'Conjugation of Verbs.' No part of Sanskrit Grammar is more difficult and

perplexing and therefore more calculated, to tire out the patience of the young student, than the conjugation of Verbs.' It is, therefore, written with a special attention to the student's difficulties. The general rules given are amply illustrated by example. Almost all the roots which are likely to puzzle the student in conjugating them in a particular tense or mood have been fully explained. In the eleventh chapter, all the verbs which are given in their *pada* when preceded by particular prepositions are given in an alphabetical order with illustrations where necessary. Two more chapters, one on syntax and the other on prosody, have also been added. The chapter on syntax contains almost everything given in the first 20 chapters of Prof. Apte's 'Guide to Sanskrit Composition,' the same original having been followed by the both. The chapter on prosody is based on the Chhandomanjari and the Vrittarnakara. The book closes with a list of verbs (added at the suggestion of my publishers) containing almost all the roots in Sanskrit and giving the 3rd pers. sing. in the important tenses and moods.

Thus it will be seen that I have spared no pains to make the book as useful and as complete as possible. Also such of the technical terms used in original Sanskrit Grammars as the student always meets with in Sanskrit commentaries, are given in their proper places with their explanations.

In writing this Grammar, I have occasionally used Monier Williams's, Dr. Kielhorn's and Whitney's grammars to all of whom I make ample acknowledgements. My special thanks are due to Dr. Bhándárkar whose two books of Sanskrit were my chief guide in writing out the chapter on the 'Conjugation of Verbs,' and to the late Prof. Apte to whose excellent 'Guide to Sanskrit Composition,' I am indebted for some of the illustrations given in the Thirteenth chapter. I have also to thank my friend Mr. Uddhaváchárya Ainápure for his occasional help and for the pains he took in preparing for this Grammar the list of Verbs added at the end and carrying it through the press.

This being the first attempt of the Author to bring into one volume the various departments of Sanskrit

Grammar as full and as concisely as possible, the Author hopes that the public will take an indulgent view of the work, and pardon him for any of the inaccuracies, mistakes of typography, &c., that might have crept in notwithstanding his best care. It is a sufficient excuse for these to say that the whole volume was written and carried through the press in less than a year. Before concluding I have also to thank Mr. Vinayaka Narayana, Proprietor of the firm of Messrs. Gopal Narayen & Co., my publishers of this Grammar, for the care with which he passed the sheets through the press.

Lastly I beg to say that I shall be very grateful for any corrections and suggestions that may be sent to me by my indulgent readers and critics and will try to profit by them if the book reaches a second edition.

*Bombay,
30th April 1894.*

M. R. KALE.

CONTENTS.

CHAPTER.	PAGE.
I. The Alphabet	1
II. Rules of Sandhi :—	17
1 Svarasandhi	12
2 Halsandhi	22
3 Visargasandhi	28
III. Subanta or Declension of nouns, substantive and adjective	32
1 Bases ending in vowels (Section I)	34
2 Bases ending in consonants (Section II)	54
3 Irregular bases	65
4 Words of irregular declension	82
IV. Pronouns and their Declension	87
V. Numerals and their Declension	102
VI. Degrees of Comparison	110
VII. Compounds	115
1 Dvandwa or copulative compounds	115
2 Tatpuruṣa or the Determinative com- pounds	133
3 Karmadhāraya or the Appositional com- pounds	144
4 Upapada compounds	147
5 Bahuvhī or Attributive compounds	160
6 Avyayibhāva or the Adverbial compound	168
7 General rules applicable to all compounds	171
8 Other changes in connection with com- pounds	180
VIII. Formation of Feminine Bases	180
IX. Secondary Nominal Bases derived by the addi- tion of the Taddhita or Secondary affixes.	194

TER	PAGE
X. Gender ...	219
XI. Avyayas or Indeclinables	223
1 Prepositions	224
2 Adverbs	228
3 Particles	230
4 Conjunctions	231
5 Interjections	232
XII. Conjugation of Verbs	233
1 Active Voice (Section I)	233
(a) Roots with unchangeable Bases (1st, 4th, 6th and 10th classes)	241
(b) Roots of the 1st, 4th, 6th and 10th classes which from their bases irregularly	248
(c) Roots with changeable bases (2nd, 3rd, 5th, 7th, 8th and 9th classes)	254
2 General or, Non-conjugational tenses and moods	295
The two futures and conditional	
(a) First Future	298
(b) Second future and conditional	300
(c) Perfect	306
(1) Irregular bases	321
(2) Periphrastic Perfect	329
(d) Aorist	332
1st Variety	332
2nd „	333
3rd „	340
6th „	344
7th „	354
4th „	347
5th „	352

CHAPTER	PAGE
(e) Benedictive	356
Section II	359
(a) Passive	359
(b) Non-conjugational tenses and moods ...	364
1 Perfect	364
2 Aorist	365
2 Derivative Verbs (Section III) ...	367
(a) Causals	368
(b) Desideratives	376
(c) Frequentatives	384
(d) Nominal Verbs	392
XIII. Parasmaipada and Atmanepada ...	399 —
XIV. Verbal Derivatives or Primary Nominal Bases	416
XV. Syntax :—	468
1 Concord	470
2 Government	475
3 Pronouns	508
4 Participles	510
5 Tenses and moods	518
6 Indeclinables	532
APPENDIX I :—Prosody	1
1 Samavrittas	3
2 Vishama Vrittas	24
APPENDIX II :—	24
Dhātukosha	15-61

ABBREVIATIONS USED IN THE WORK.

OF THE NAMES OF THE WORKS AND GRAMMATICAL, &c.

Amara.—Amārakosh.	Sis.—Śiśupālāvadha.
Bhatt. or Bhatti.—Bhatti- kāvyā.	Uttar.—Uttararāmacharita.
Bh.—Bhartrihari. Ni. Sa.— Nitiśataka. Vai. Sa. Variāgyaśataka.	Vop. or Bop.—Vopadeva.
Dev.—Devibhāgavata Purāna	As or Atm.—Atmanepada.
Hit.—Hitopadeśa.	Abl.—Ablative.
Kād.—Kādambari.	Acc.—Accusative.
Kātyā.—Kātyāyana.	Adj.—Adjective.
D. Kāv—Dandin's Kāvya- darsa	Adv.—Adverb.
Kir.—Kirātārjuniya.	Avy.—Avyayibhava.
Māl.—Malavikagnimitra.	Bah.—Bahuvrihi.
Mb. or Mah. Bhās.—Maha- bhashya of Patanjali.	Cau.—Causal.
Mah. Bhār.—Mahabharata.	Cf.—Compare.
Meg.—Meghaduta.	Comp.—Compound.
Pán.—Panini's Sūtras.	Dat.—Dative.
Rag.—Raghuvamśa of Kali- dasa.	Den.—Denominative.
Ram.ch.—Ramacharita.	Des.—Desiderative.
Sak.—Abhijnanaśakuntala of Kalidasa.	Freq.—Frequentative.
Sid. Kau.—Sidhantakau- mudi, Bhattoji Dik- shita's commentary on Pānini's sūtras.	Indecl.—Indeclinable.
&c. &c. &c.	Inst.—Instrumental.
	Loc.—Locative.
	Nom.—Nominative.
	P. or Par.—Parasmai
	Pass.—Passive.
	Pot.P.—Potential partic
	P.P.—Past Passive part
	Pres.p.—Present parti
	Pron.—Pronouns.
	&c. &c'

A
HIGHER
SANSKRIT GRAMMAR.

Chapter I.

THE ALPHABET.

§ 1. Sanskrit, or the refined language, is the language of Devas or gods * and the alphabet in which it is written is called Devanāgarī, or that employed in the cities of gods.

(a) The correct name for the Sanskrit alphabet is Daiva-
āgarī sometimes abbreviated into Nāgarī. Perhaps in the
word Devanāgarī we have a history of the times when the
Aryans entered and settled in Northern India. The Aryans
were much fairer in colour than the aborigines of India
the Devas referred to in the name *Devanāgarī* (from दिव् to
ce, those of a brilliant complexion); and *Nagarī* means the
an settlements within the precincts of which the sacred
uage was spoken.

The Sanskrit language is generally written in different
of the country, in that alphabet which is used for the
cular (e. g. Bengālī, Marāthī &c.). That character, how-
APP n which the earliest monuments are written (such as the
riptions containing the edicts of Asoka) and which is
oyed throughout Upper India is generally considered to
e real Devanāgarī.

A संस्कृतं नाम देवी वागन्वाख्याता महर्षिभिः । Dandin.

3 2. The Devanāgarī alphabet consists of *forty-two* letters or varṇas, *nine* vowels or svaras, and *thirty-three* consonants or vyañjanas.*

(a) These express nearly every gradation of sound, and every letter stands for a particular and invariable sound.

Note :—This explains why there are no names, as in Greek, for the different letters of the alphabet.

* Thus given by Pāṇini :—

Vowels :—अ इ उ ण् । क लृ । ए ओ ऋ । ऐ औ च् ।

Consonants :—ह य व र्त् । ल ण् । अ म ढ ण न ष । झ भ ङ् । ष ड ढ ष् । ज ब म ढ-
द ष् । ख फ छ ठ थ च ट त द् । क प य् । श ष स र् । ह ल् ।

The alphabet, it will be seen, is divided into 14 sections by Pāṇini, which are called Śivasūtrāṇi, or the sūtras revealed by Śiva. Each section ends with an indicatory letter called 'इत्' which is not to be counted among the letters of the alphabet. These "Its" serve an important purpose in Sanskrit grammar as they enable the grammarians to express several letters, or groups of letters, in a very convenient and condensed form. For any letter, with the following इत् added to it, is not only expressive of itself but of all letters that intervene between it and this इत् ; e. g. अण् means अ, इ, उ, इक् means इ, उ, क्, लृ, &c. Similarly अल् means technically the whole alphabet, अच् any vowel, and हल् any consonant; यण् a semivowel, ह्यल् a soft consonant, खर् a hard consonant, जण् a soft unaspirate, झण् a soft aspirate &c. Each of these significant terms is technically called a 'प्रत्याहार'.

Since short vowels include the long and the protracted vowels (See § 3. a.) another इत् 'त' is generally employed to mark a

§ 3. The nine primary vowels consist of five simple vowels viz. अ, इ, उ, ए, and लृ, and four diphthongs viz. ऐ, औ, ओ, and औ.

(a) A vowel may be *सुस्व* or short, *दीर्घ* or long, * a *प्लुत* or protracted (also called *prolated* by some) according to the time required to pronounce it. * The vowels are thus divided

(1) Short vowels—अ a, इ i, उ u, ए e, लृ l;

(2) Long vowels—आ ā, ई ī, ऊ ū, ए ai, ऐ ei, ओ o, औ au; and.

(3) Protracted vowels आ ३ ā 3, ई ३ ī 3, ऊ ३ ū 3, ए ३ e 3, ऐ ३ ei 3, ओ ३ o 3, and औ ३ au 3.

N. B.—As the *Pluta* or protracted vowels are not commonly to be met with in classical Sanskrit, the vowels are usually given as thirteen, represented by the thirteen signs given above under (1) and (2).

(b) Each of these vowels may be again of two kinds, अनुनासिक or nasalised, and अनुनासिक or without a nasal sound.†

(c) Vowels are also further discriminated into उदात्त or acute, अनुदात्त or grave, and स्वरित or circumflex. उदात्त is

articular vowel : e. g. अ means अ, आ and आ ३, but अत् means (of six kinds) only; so ईत् means ई and nothing else.

* अकालोऽहम्बदीर्घपुनः । Pān. I. 2. 27. The crowing of the cock in the morning represents in its three stages these three kinds of vowels. The time required to pronounce a short vowel is called a *mātrā*. A long vowel has two *mātrās* and a *Pluta* vowel three.

† अनुनासिकावचनोऽनुनासिकः Pān. I. 1. 8.

that which proceeds from the upper part of the vocal organs, अनुदात्त that which proceeds from their lower part, while स्वरित arises out of a mixture of these two.* But these are ignored in classical Sanskrit. They are marked only in Vedic works: the *Udatta* is left unmarked; the *Anudatta* is marked with a horizontal line underneath; and *Scarita* has a perpendicular stroke above it. e. g. क्व ^१ वीड्यान्, &c. Rg. V. 61. २ रघा ^१ वे ^२ राः । &c. Rg. X. 78. 4. शतचक्रं यो ^३ ह्यः &c. Rg. X. 145. 4.

Thus there are eighteen different modifications of each of the vowels अ, इ, उ, ए, and twelve of लृ, ए, ऐ, ओ and औ; for there is no long ऌ and the last four have not their corresponding short vowels.

§ 4. The consonants are divided into *sparsa* or mutes (those involving a complete closure or contact and not an approximate one of the organs of pronunciation), *Antastha* (or intermediate i. e. the Semivowels,) and *ślakṣma* or sibilants.

These are represented by thirty-three syllabic signs arranged as below:—

(a) mutes	{	(1) कवर्ग or the group कु—क k, ख kh, ग् g, घ gb, ङ ṅ.
		(2) चवर्ग or the group चु—च c, छ ch, ज j, झ jh, ञ ṇ.
		(3) टवर्ग or the group तु—ट t, ठ th, ड d, ढ dh, ण ṇ.
		(4) तवर्ग or the group तु—त t, थ th, द d, ध dh, न् n.
		(5) पवर्ग or the group पु—प p, फ ph, ब b, भ bh, म m.

* उद्येददात्तः । नीचैरनुदात्तः । समहारः स्वरितः । Pān. 1. 2. 29, 31.

These are also called the five classes designated as *Kavarga*, *Chavarga*, *Tavarga*, *Tacarga*, and *Pavarga* respectively.

(b) Semivowels—ए, य, र, ल, व.

(c) Sibilants—श, ष, स.

(d) Sonant Aspirate—ह.

Besides these we have two more characters occurring in the Veda, viz. ऌ and ॡ (often substituted for ए and इ; as ईळे for ईडे, मीळ्हुवे for मीहुवे &c.). In Maráthi ऌ is generally substituted for the final ल of Sanskrit words.

§ 5. The first two letters of the five classes and the sibilants are called *surds* or *hard consonants*. The rest are called *sonants* or *soft consonants*.

§ 6. In addition to the characters given above there are in Sanskrit two nasal sounds:—the one called *Anuvāra*, is denoted by i. e. a dot placed above the letter after which it is to be pronounced, e. g. ँ; the other, called *Anundāra* is denoted by • i. e. a dot within a semi-circle placed above the letter after which it is to be pronounced e. g. ञ.

(a) And a sort of hard breathing is known as *Visarga* (generally called *Visarjanīya* by Sanskrit grammarians). It is denoted by the sign: i. e. two vertical dots placed after the letter after which it is to be pronounced. In pronunciation it is a harder aspirate than ह. The *Visarga* is not an original character but only a substitute for a final स or र.

(b) *Jihvāmūliya* (जिह्वामूलीय) and *Upadhmāniya* (उपध्मानीय) are terms given to a sort of Semi-*Visarga*, when pronounced before ह, ख, and प respectively. It is written symbolically

the letters of the Sanskrit alphabet, except the two mentioned before, viz. Anusvara and Visarga, and Refa which is the name sometimes given to र. The word कर् is therefore used as an affix to denote a particular letter; e. g. 'अकार the letter अ', ककार the letter 'क', &c.

§ 11. A vowel by itself or a consonant, simple or conjunct, with a vowel added to it, is called an *Akshara* or a syllable.

§ 12. The forms which the vowel signs assume when added to consonants and the changes which some letters undergo when compounded are given below, under (a) and (b).

(a) अ added to a consonant is denoted by the removal of the nether stroke; as क्+अ=क ka. The remaining vowels when compounded with a consonant become, ि, ि, ु, ू, े, ै, ो, ौ, respectively; as क्+आ=का ká, क्+इ=कि ki; similarly की ki' कु ku., क्+ऊ=कू kú, क्+उ=कु kṛ, क्+ऋ=कृ kl. के ke, कै kai, को ko, कौ kau.

Exception:—क् when following upon र remains unchanged, as क्व.

(b) In compounding consonants they should be taken in the order in which they are pronounced; the last consonant takes a vowel, the preceding ones generally losing their nether and perpendicular strokes when combined e. g. *ina* ought to be written as त्तन, *upa* as ष्ण, &c. Some letters, however, change their form slightly and others entirely, when compounded with other consonants; e. g. ल्प lpa; त्र tra; श्श sha; ग्ग gra, &c.; र immediately preceding another consonant (or the vowel क्) is denoted by the sign ॠ written above the following consonant as कृ rka. It is then necessarily called a क्क reka.

(c) In the conjuncts क्ष (क्+ष) kṣh, and ज्ञ (ज्+ञ) jña, the component elements are scarcely discernible.

(d) A few consonants are written in two ways; e. g. व, व tra; क, क, kra; स्थ, स्थ, stha; क्त, क्त, kta; स्त्र, स्त्र, stra.

(*) The following are the principal conjunct consonants:-

क k-ka, कण k-kaṇ, कय k-kya, कख k-kha, कत k-ta, कथ k-tha,
कत्य k-tya, कत्र or क k-tra, कत्व k-t-va, कथन k-th-na, क k-na,
कन्य k-n-ya, कम k-ma, कय k-ya, क्र or क k-ra, कू k-la, क क-va,
क्ष k-sha, क्षण k-sh-ṇa, क्षम k-sh-ma, क्षय k-sh-ya, क्षव k-sh-va.

खन kh-na, खय kh-ya, खर kh-ra.

रय g-dha, म ग-na, रय ग-ya, म ग-ra, रय ग-r-ya, गल ग-la, रय ग-va,
 म ग-gh-na, रय ग-gh-n-ya, म ग-gh-ma, रय ग-gh-ya, म ग-gh-ra, रय ग-gh-va,
 क ण-ka, क ण-k-ta, क ण-k-sha, क ण-k-sh-va, क ण-kha, रय
 ण-kh-ya, क ण-ga, क ण-gha, रय ण-gh-ya, क ण-gh-ra, क ण-ṇa, क
 ण-ma, रय ण-va.

ਧ ਧਾ, ਚਠ ਧਾ, ਚੁ ਧ-ਧ-ਰਾ, ਚੁ ਧ-ਧ-ਵਾ, ਚਮ ਧ-ਧਾ, ਚਮ ਧ-ਮਾ,
ਚਧ ਧ-ਧਾ.

ਭਾ ਚੁ-ਯਾ, ਭ ਚੁ-ਰਾ.

इज j-ja, इझ j-jha, झ j-ña, इय j-ñ-ya, उम j-ma, उय j-ya, ज j-ra
ज्य j-va.

အ ဂိ-၄a, ဘု ဂိ-၄ba, အ ဂိ-ja.

ॐ t-ka, ॐ t-ta, ॐ t-va, ॐ th-ya, ॐ th-ra, ॐ d-ga, ॐ d-gha, ॐ d-ma, ॐ d-ya, ॐ dh-ya; ॐ dh-ra.

ॐ न-॒ता, ॐ न-॒ता, ॐ न-॒दा, ॐ न-॒दा, ॐ न-॒ना, ॐ न-॒मा, ॐ न-॒या, ॐ न-॒वा.

एक t-ka, एक t-k-ra, न त-ta, रय t-t-ya, च त-t-ra, त्व त-t-va,
 त्यु t-t-ha, तन t-na, तन्व त-n-ya, त्प त-pa, त्म त-ma, त्म्य त-m-ya, रय

t-ya, त or त्र t-ra, त्र्य or त्र्य t-r-ya, त्र्य t-va, त्र्य t-sa, त्र्य t-s-na,
त्र्य t-s-n-ya, त्र्य t-s-ya.

त th-na, त्र्य th-ya, त्र्य th-va.

द d-ga, द d-gha, द d-da, द d-ya, द d-dhā, द्र्य d-dh-ya,
द्र्य d-dh-va, द्र्य d-na, द्र्य d-ba, द्र्य d-bra, द्र्य d-bha, द्र्य d-bh-ya,
द्र्य d-ma, द्र्य d-ra, द्र्य d-r-ya, द्र्य d-va, द्र्य d-v-ya, द्र्य d-v-ra.

ध dh-na, ध्र्य dh-n-ya, ध्र्य dh-ma, ध्र्य dh-ya, ध्र्य dh-ra, ध्र्य
dh-rya, ध्र्य dh-va.

न n-ta, न्र्य n-t-ya, न्र्य n-t-ra, न्र्य n-da, न्र्य n-d-ra, न्र्य n-dha,
न्र्य n-dh-ya, न्र्य n-dh-ra, न्र्य n-na, न्र्य n-p-ra, न्र्य n-ma, न्र्य n-ya,
न्र्य n-ra, न्र्य n-sa.

प p-ta, त्र्य t-p-ya, प p-na, त्र्य p-pa, त्र्य p-ma, त्र्य p-ya, प p-ra,
त्र्य p-la, त्र्य p-va, त्र्य p-sa, त्र्य p-s-va.

ब b-ja, द्र्य b-da, त्र्य b-dha, द्र्य b-na, द्र्य b-ba, द्र्य b-bha, द्र्य b-ya,
द्र्य b-ra, द्र्य b-va,

भ bh-na, त्र्य bh-ya, द्र्य bh-ra, त्र्य bh-va.

म m-na, त्र्य m-pa, त्र्य m-p-ra, त्र्य m-ba, त्र्य m-bha, त्र्य m-ya, म
m-ra, म्र्य m-la, त्र्य m-va

य y-ya, त्र्य y-ra, त्र्य y-va.

क k-ka, कर्त्त k-kha, कर्त्त k-ga, &c.; कर्त्त k-k-sha, कर्त्त k-g-ya, कर्त्त
r-gh-ya, कर्त्त r-t-ya, &c.; कर्त्त k-k-sh-ya, कर्त्त r-tt-ya, कर्त्त r-t-s-ya,
कर्त्त r-d-dh-a.

ल l-ka, त्र्य l-pa, त्र्य l-ma, त्र्य l-ya, ल l-la, त्र्य l-va.

व v-na, त्र्य v-ya, त्र्य v-ra, त्र्य v-va.

श śa, त्र्य ś-ya. स ś-na, द्र्य ś-ya, त्र्य ś-ra, त्र्य ś-r-ya, त्र्य ś-la,
त्र्य ś-va, द्र्य śv-ya, द्र्य ś-śa.

ह sh-ta, द्र्य sh-tya, द्र्य sh-t-ra, द्र्य sh-t-r-ya, द्र्य sh-t-va,
द्र्य sh-th-ra, द्र्य sh-th-ya, त्र्य sh-ṇa, त्र्य sh-ṇ-ya, त्र्य sh-pa,
त्र्य sh-p-ra, त्र्य sh-ma, त्र्य sh-ya, त्र्य sh-va.

स्क् s-ka, स्ख s-kh-a, स्त s-ta, स्त्वं s-t-ya, स्त्र or स्त्र s-t-ra, स्त्व s-t-va, स्थ s-the, स्न s-na, स्न्य s-n-ya, स्प s-pa, स्फ s-pha, स्म s-ma, स्य s-ya, स्र s-ra, स्व s-va, स्त s-sa.

ह्र h-na, ह्र h-na, ह्र h-ma, ह्र r-ha, ह्र h-ra, ह्र h-ja, ह्र h-va.

Sometimes five consonants are found in conjunction : e. g. तस्य r-t-s-n-ya, as in कारस्य.

§ 13. As *sandhi* is of primary importance in Sanskrit, *virāma* or pause can be indicated only at the end of a sentence. The signs of punctuation, therefore, are only two, ; and ||. The former is used to mark the close of a sentence or the first half of a *s'loka* or poetical stanza; the latter is employed to denote the close of a *s'loka*.

(a) The sign called *Anagraha* (and which represents half अ *Ardhākāra*) is generally employed to mark the elision of short अ after ए or ओ ; e. g. तेऽपि (ते + अपि), कालोऽस्ति (कालो + अस्ति). The double mark :: is sometimes used to indicate the elision of आ after initial long आ ; तथा + आस्ते = तथाऽऽस्ते.

(b) The mark ° is sometimes used to show that something is omitted, and which is to be understood from the context ; e. g. अ° may stand for अर्जुन, °प्रार्थी for रुक्मिणः प्रार्थी, &c.

§ 14. Short vowels when followed by a consonant are said to be *prosoodially long*.

§ 15. The vowels अ, ए, ओ and the syllables अर् and अन् are called *Guna*; the vowels आ, ऐ, औ and the syllables आर् and आल् are called *Vṛddhi*°. The *Guna* and *Vṛddhi* vowels and syllables that are substituted for the simple vowels will appear from the following table :—

Simple V.	अ	इ & ई	उ & ऊ	ऋ & ॠ	लृ
Guna.	अ	ए	ओ	अर्	अन्
Vṛddhi.	आ	ऐ	औ	आर्	आल्

* इतिविच । अवेक्यः । उरु ररः Pāṇ. 1, 1, 2; 1, 51.

§ 16. The three semivowels *य*, *र* and *व* are sometimes nasalised and then they are written with the *anundśika* sign over them, as *यँ*, *रँ*, *वँ*.

§ 17. The numerical figures in Sanskrit are:—

१, २, ३, ४, ५, ६, ७, ८, ९, ०.

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0.

These are combined to express larger figures precisely in the same way as in English; ३२५ 125, ५४० 540, &c.

Chapter II.

RULES OF SANDHI.

§ 18. By *Sandhi* (from *सम्* together, and *धा* to join) is meant the coalescence of two letters coming in immediate contact with each other.*

(a) *Samhitā*† or *sandhi* is necessary in the case of the internal structure of a *pada*, prepositions and roots joined together and a compound word (समास), while in that of a sentence i. e. in the case of the finals and initials of the different words in a sentence, it depends on the will of the writer.

I SVABASANDHI, OR THE COMBINATION OF FINAL AND INITIAL VOWELS.

§ 19. If a simple vowel, short or long, be followed by a

* परः संनिकर्षः संहिता । Pān. 1. 4. 109. *Samhitā* is the extreme contiguity of letters.

† संहितैकपदे नित्याऽनित्या धातुसर्गयोः । नित्या समासे वाक्ये तु सा विवक्षा-मवेक्षते. ॥ Sid. Kau. This couplet gives the rule for the observation of *Sandhi*.

similar vowel, short or long, the substitute for them both is the similar long vowel *e. g.* *देव्य + अरिः = देव्यारिः; अत्र + आसीत् = अत्रासीत्; यदा + अभवत् = यदाभवत्; विद्या + आतुरः = विद्यातुरः eager to gain knowledge; इति + इव = इतीव; अपि + ईक्षते = अपीक्षते; श्री + ईशः = श्रीशः; मातु + उदयः = मातुदयः; साधु + ऊनुः = साधुनुः; चमू + ऊर्जः = चमूर्जः the strength of the army; कर्तु + कलः = कर्तुनुः, कृ + ककारः = कृकारः; होतु + लकारः = होतुकारः the *l̥kāra* pronounced by the sacrificer (since there is no long *ल* long *क* is substituted for both).

(a) If *क* or *ल* be followed by a short *क* or *ल*, short *क* or *ल* is optionally substituted for both; † होतु + ककारः = होतुकारः, and also होतुककारः (vide § 23. sec. b.); so three forms altogether होतुकारः, होतुकारः and होतुककारः; होतु + लकारः = होतलकारः and also होतुलकारः.

§ 20. When अ or आ is followed by इ, उ, क, ल, short or long, the युञ्ज letter corresponding to the latter takes the place of both; *e. g.* उप + इन्द्रः = उपेन्द्रः Vishnu; परम + ईश्वरः = परमेश्वरः the great lord; रमा + इच्छा = रमेच्छा the wish of Rāmā; यथा + ईप्सितं = यथेप्सितम् according to wish or desire; हित + उपदेशः = हितोपदेशः friendly instruction; कृष्ण + ऊरुः = कृष्णोरुः Kṛṣṇa's thigh; महा + उदकं = महाउदकम्, महा + ऊरुः = महोरुः, कृष्ण + कवचिः = कृष्णविः Kṛṣṇa's prosperity; महा + कविः = महाविः a great sage; तव + लकारः = तवलकारः The *l̥kāra* pronounced by you.

(a) If a consonant be followed by homogeneous consonants, except the nasals, the semivowels, and ह, the first of them is

* अकः स्वर्णे दीर्घः । Pān. VI. 1. 101.

† कानि स्वर्णे क वा । लृति स्वर्णे ल वा । Vārttikas on the above.

‡ आट्टणः । Pān. VI. 1. 86.

optionally dropped; कृष्ण + कृदि = कृष्णदि: by the general rule; then कृष्णर् + इ + ध् + इ = कृष्णधि: by this rule, the इ being dropped; and also a third form कृष्णद्दि: (vide § 22, sec. d. below).

(b) A consonant of the first five classes except प्र coming after a semivowel is optionally doubled; so तबल्कार: also becomes तबल्लकार:, तबल्लकार: and तबल्ल्लकार:, 4 forms altogether.

Exceptions :—Vrddhi substitute takes place in the following cases †

(a) When a word ending in अ is followed by ऊह, and प्र by ऊह, ऊह and ऊदि; e. g. प्रह + ऊह = प्रहोह:; chief guess (or this may be the acc. pl. of प्रहवाह a young bull trained to the yoke); प्र + ऊह = प्रोह:; principal reasoning. Similarly प्रोह:; but प्रोहवान् (as ऊहवान् is not mentioned in the Sūtra).

(b) अक्ष + ऊहिनी = अक्षोहिणी a complete army.‡ (The change of न् to ण् will be explained further on).

(c) When स्व is followed by ईर and ईरिन् both derived from ईर to go; e. g. स्व + ईर = स्वैर:; one acting wilfully; selfwilled; स्व + ईरिणी = स्वैरिणी; +o स्वैर, स्वैरी (स्वेन ईरितुं शीलमस्य इति).

* क्षरो क्षरि सवर्णे ; Pān. VIII. 4. 65.

† पत्येधन्युत्तु । Pān. VI. 1. 89. The first part of the sūtra (viz. एन्वेधति) forms a counter-exception to § 21. c (which see); प्रादूहोडोड्येप्येषु; ' असाङ्गहिन्ध्यामुपसंख्यानम् ' ' स्वादीरेरिणो: ' ऋजे च तृतीया-मसि ' ' प्रवत्सुतरकम्बलवसनार्णदशानावृणे, ' Vārtikas on the above Sūtra.

‡ Properly an army consisting of 21870 chariots, as many elephants, 65610 horse and 109350 foot. अक्षोहिण्याः प्रसंख्याना रयानां द्विजसत्तमाः । संख्या गणिततत्त्वज्ञैः सहस्राण्येकविंशतिः ॥ शतान्युपरि चेवाष्टौ तथा भुवश्च सप्ततिः । गजानां तु परीमाणमेतदेव विनिर्दिशेत् ॥ ज्ञेयं शत सहस्रं तु सहस्राणि नवैव तु । नराणामपि पञ्चाशच्छतानि त्रीणि चानघाः ॥ पञ्चषष्टिः सहस्राणि तथाश्वाणां शतानि च । दशोत्तराणि षट् प्रादुर्घषावदिह संख्यया ॥ Mahā-Bhār. Ad. P. II. 23-26.

(d) When अ is followed by क्तः and there is an anat. Tat.; as सुख + क्तः = सुखार्तः blessed with happiness (सुखेन क्तः), but परमर्तः very adorable (परमश्र्वात्तो क्तश्च).

(e) When the word कृज् comes after प्र, वन्तर, कम्बल, वसन and कृज्; प्र + कृज् = प्रार्जम्, principal debts, so वन्तरार्जम् debt for a calf; कृणार्जम् (a debt contracted to liquidate a previous debt); दशार्जः (Name of a country; lit. the country with ten fortresses); also दशार्ज नदी (lit. the river into which ten other rivers flow).

(f) When* a preposition ending in अ is followed by a root having an initial क्; as उप + कृच्छति = उपकृच्छति; प्रार्च्छति; but if the root be a denominative, the Vṛiddhi is optional; प्र + कृष, भीयति = प्रर्षभीयति or प्रार्षभीयति acts like a bull; but उप + कृकारीयति = उपर्कारीयति, as the कृ is long; also प्र + लृकारीयति = प्रा-प्रलृकारीयति very much wishes for लृ lkāra; for लृ is grammatically considered to be similar to कृ

§ 21. When अ or आ is followed by ए or ऐ and ओ or औ ऐ and औ are respectively substituted for both; कृष्ण + एकत्वं = कृष्णैकत्वम्; देव + ऐश्वर्यं = देवैश्वर्यम् the majesty of god; सा + एव = सैव she alone; भव + औषधं = भवौषधम् medicine against birth and re-birth; विद्वा + औत्सुक्यं = विद्वौत्सुक्यम् longing for knowledge.

Exceptions :—

(a) † If a preposition ending in अ be followed by a root beginning with ए or ओ, ए or ओ is substituted; प्र + एजते = प्रजेते quakes very much; उप + ओषति = उपोषति burns something near; but if the root be a denominative, vṛiddhi is optional; उप + एहकीयति = उपेहकीयति or उपैहकीयति; प्र + ओषीयति = प्रोषीयति or प्रौषीयति.

* उपसर्गादिति धातोः । Pāṇ. VI. 1. 91. वा सृप्यादिशलेः । Pāṇ. VI. 1. 92.

† वृद्धिरेव Pāṇ. VI. 1. 88. † एङि परस्वम् । Pāṇ. VI. 1. 94.

Counter-exception:—If a form of the root *इ* to go, or *ए* to grow, with an initial *ए*, comes after *अ*, and *ए* or *एष* derived from *इप्* of the 4th, 8th or 9th conj., after *प्र*, *vyddhi* takes place; *उप + एति = उपेति*; *उप + एषते = उपेषते*; (but *उप + इतः = उपेतः*; *अवेहि* know; from *अव + एहि* which is equal to *अव + आ + इहि*, and not *अवेहि*; ना मवान् *प्र + इदिषत् = प्रेदिषत्*); *प्र + एष = प्रेष*: sending or directing; *प्र + एष्य = प्रेष्य*: a servant. But *प्रेष*; *प्रेष्य*: (from *ईप्*)

(b) *When *अ* is followed by *ए* in an indefinite sense, *ए* is substituted for both; *क + एव = केव भोक्ष्यसे* where will you dine to-day? (The place being not definitely known); but *तवेव* (why, I shall dine at your house).

(c) † *अ* followed by *ओम्* and *आ* (prep.) is dropped e. g. *शिवाय + ओं नमः = शिवायों नमः*; *शिव + एहि (आ + इहि) = शिवेहि*.

(d) †The *vyddhi* is optional when the ending *अ* of a word is followed by *ओतु* a cat, or *ओह* the lower lip, in a compound *स्थूल + ओतु = स्थूलोतुः* or *स्थूलौतुः*; *बिम्बोहः*, *बिम्बौहः*.

(e) § The final vowel or the final consonant with the preceding vowel is dropped in the case of the following words when followed by cert. in words in a compound†:—*शक* the country of the *Sakas* + *अन्यु* a well = *शकन्युः*; *कर्क* name of a country + *अन्युः* = *कर्कन्युः*; *कुल* + *अटा* = *कुलटा* one who moves from one mansion to another, a woman of bad character; *सीमन्* + *अन्तः* =

एवे चानियोगे Vārtik. † ओमाङ्गोश्च Pān. VI, 1. 95.

† 'ओवोहयोः समासे वा ।' § शकन्वादिषु परस्मै वाच्यम् Vārt.

† And also in the case of an onomatopœic wording in *अत्* followed by *इति* e. g. *पटत् + इति = पटति*; but not in the case of a monosyllabic word *मद् + इति = मदिति*; and when the word is repeated, only the *त्* is optionally dropped, as *पटत्पटत् + इति = पटपटति* or *पटत्पटति*.

of bad character; सीमन् + अन्तः = सीमन्तः (the white line left by the parting of the hair on each side of the head); but सीमान्तः when the meaning of the word is ' The last line or limit of a boundary.' मनस् + ईषा = मनीषा wish; so लाङ्गलीषा the pole of a plough; पतन् + अञ्जलिः = पतञ्जलिः name of the celebrated author of the Mahābhāṣya (a vast commentary on the sūtras of Pāṇini); lit. ' fit to be adored with joined hands; or according to tradition 'who fell down from the hands of a certain sage as he was offering water to the sun at the time of Sandhyā adoration.' सार + अङ्गः = सारङ्गः an antelope with a spotted skin or a kind of bird; but साराङ्गः one with a beautiful skin. This is an *Ākṛti-gaṇa* i. e. words of similar formation and requiring grammatical explanation but not actually found in the *gaṇa* may be classed under it; e. g. मार्त + अण्डः = मार्तण्डः (derived from मृताण्ड) lit. born of a dead egg, the sun.

§ 22. When इ, उ, क् and ल्, short or long, are followed by a dissimilar vowel, व, वः, र, and ल् are respectively substituted for them*; e. g. इति + आह = इत्याह; वृषी + उपास्यः = वृध्वुपास्यः adored by the wise; मधु + अरिः = मध्वरिः the enemy of मधु i. e. Vishnu, धाद् + अंशः = धावंशः a portion of the creator; ल् + आकृतिः = लाकृतिः a figure like that of ल् &c.

Ob.—Several of the above words may have more than one form when combined; e. g. वृषी + उपास्यः = वृध्व् + उपास्यः by the general rule:—

N. B. The following rules and the two (a), (b) given under § 20, though they properly form the subject of the next section, are given here to avoid confusion. Ordinary students may pass over these except sec. (b) of the present art.

* इको यणचि Pāṇ. VI. 1. 77.

(a) A consonant except ह, preceded by a vowel, is optionally doubled, if no vowel follows*; सुधृ + उपास्यः = सुधृसुपास्यः and सुधृधृ + उपास्यः—

(b) When a consonant, except a nasal or a semivowel, is followed by a soft unaspirate or aspirate (3rd or 4th letter of a class) it is changed to the soft unaspirate (3rd letter) of its class†; सुधृधृ + उपास्यः = सुद्धसुपास्य

(c) Semivowels, when preceded by a letter of the first five classes except म् are optionally doubled‡; thus सुधृधृ + उपास्यः = सुधृधृ + उपास्यः and सुधृधृधृ + उपास्यः; सुद्धधृ + उपास्यः = सुद्धधृ + उपास्यः; and सुद्धधृधृ + उपास्यः. Thus there are four forms ultimately, viz. सुधृसुपास्यः, सुद्धसुपास्यः and सुद्धधृसुपास्यः.

Similarly मधु + अरिः = मध्वरिः, मध्वरिः, मद्ध्वरिः, and मद्ध्वरिः धातु + अंशः = धात्रंशः and धात्रंशः. In लृ + आकृतिः of course there is no possibility of any other form.

(d) A consonant except ह, coming after र or ह preceded by a vowel is optionally doubled‡; e. g. हरि + अनुभवः = हर्य + अनुभवः = हर्यनुभवः by the general rule; and optionally हर्यधृ + अनुभवः = हर्यधृनुभवः (Hari's experience) by this rule; so न हि + अस्ति = न ह्यस्ति and न ह्यह्यस्ति.

§ 23. (a) इ, उ, ऋ or लृ, short or long, at the end of a word followed by a dissimilar vowel except in a compound, are optionally not combined, and when so they are shortened if long x e. g. चक्रा + अत्र = चक्रयत्र, Vishnu here, and चक्रि अत्र; but वापी + अत्र = वाप्यत्रः a horse in a well. गौरी + ओ (a term.) गौप्यो.

* अनाचि च । Pāṇ VIII. 4. 47.

† झलो जय झशि । Pāṇ. 4. 53. § यो मयो द्वे वाच्ये VArt.

‡ अचो रहाम्यो द्वे । Pāṇ. VIII. 4. 46.

x इकोऽसवर्णे शाकल्यस्य ह्रस्वः ।

(b) अ, इ, उ and लृ, short or long, at the end of a word followed by a short क, are also optionally not combined, and when not combined are shortened if long*; e. g. ब्रह्मा + ऋषिः = ब्रह्मर्षिः A Brāhmana saint, and ब्रह्म ऋषिः; सप्तर्षीनाम् of the seven sages, and सप्तर्षीणाम् (a comp. expression).

§ 24. ए, ओ, ऐ and औ, when followed by a vowel, are changed to अय्, अव्, आय्, and आव् respectively†; e. g. हरे + ए = हरये for Hari; विष्णो + ए = विष्णवे for Vishnu; ने + अकः = नायकः A leader; पो + अकः = पावकः the purifier i. e. fire.

(a) य् or व् at the end of a word and preceded by अ or आ is optionally dropped when followed by a vowel or a soft consonant‡; e. g. हरे + एहि = हरयेहि or हर एहि; विष्णो + इह = विष्ण्विह or विष्ण इह; श्रिये + उद्यतः = श्रियाद्युद्यतः or श्रिया उद्यतः intent on getting money; युरो + उत्कः = युरावृत्कः or युरा उत्कः longing to see the preceptor.

Note—Two vowels brought together by the disappearance of an intervening consonant or visarga do not coalesce.

(b) ओ and औ, when followed by a termination beginning with य्, become अय् and आय् respectively †; e. g. गो + यं = गव्यम् produced from a cow as milk, ghee &c. नौ + यं = नाव्यम् accessible by a boat, navigable.

N. B. This rule holds good, in the case of roots, only when the ओ or औ is brought in by virtue of a termination; × e. g. लृ + यं = लो + यं = लव्यम् fit to be lopped off. अवदयलृ + यं = अवश्यलो + यं = अवश्यलाव्यम् which ought necessarily to be cut off.

(c) The ओ of the word गो is also changed to अय् when followed

* ऋत्वकः Pāp VII. 1. 127,

† एचोऽयवावावः Pāp. VI 1. 78. § लोपः शाकद्वयस्य । Pāp. VIII §. 19

‡ वान्तो वि प्रत्यये । × धातोस्तन्निमित्तस्यैव । Pāp. VI. 1. 79. 80.

by the word *युति* (in the Veda and) in ordinary language when it means a particular measure of length*; *s. g.* *ययुतिः* four miles.

(d) The *ए* of the roots *क्षि* and *क्षि* is changed to *अ* when followed by the *य* of the potential participle indicating capability† *s. g.* *क्षि+य=क्षे+य=क्षयं* what can be reduced; so *जयं* what can be conquered; but *क्षेतुं जेतुं योग्यं क्षेयं* (what is fit to be removed but may not be so) *पार्यं, जेयं* (what ought to be curbed but which it may not be always possible to curb as) *मनः*

§ 25. When *ए* or *ओ* at the end of a word is followed by *अ* the latter merges into the former § and the sign § is sometimes written in its place; *s. g.* *हरे+अव=हरेऽव* protect, Oh Hari; *विष्णो+अव=विष्णोऽव*.

(a) †If the word *गौ*, ending in *ओ*, be followed by *अ*, the *अ* is optionally retained, and if by a vowel, *अव* is optionally substituted for *ओ*; *गौ+अग्रव=गौमव*, *गौअग्रव* and *गवाग्रव* a multitude of cows or chief among cows; but if it be followed by *इन्द्र* and *अक्ष* it necessarily changes its *ओ* to *अव*; *गौ+इन्द्र=गवेन्द्रः* an excellent bull; *गवाक्षः* a lattice-window, similarly.

§ 26. No *sandhi* is possible in the case of x—

1 What are called the *Pragya* exceptions; viz.—

(a) When a dual form (whether of a noun, pronoun or verb) ends in *ई*, *ऊ*, or *एः*; *s. g.* *हरी एतो*; *विष्णु इमौ*; *गङ्गे अव*; *पच्येते इमौ*.

* गोयुति ऊदस्युपसेख्यानम् । अव्ययमिति च । Vārtikāḥ.

† सम्पज्यौ शक्यार्थे । Pāp. VI. 1. 81.

§ एक पदान्तादर्थे । Pāp. VI. 1. 109. † सर्वत्र विभाषा गोः । अवह-
त्येतामनस्य । इन्द्रे च । Pāp. VI. 1. 122-24.

x द्युतप्रयुक्ता अव्ययित्वम् Pāp. VI. 1. 125.

± ईद्वेद्विचरनं प्रयुक्तम् ।

(b) When ई or ऊ follows the ए of the pronoun अदस्* *s. g.* अमी ईशा: these lords; अस् आसाते the two sit down.

Ob. The ए of the Vedic forms अस्मे and सुप्ते also does not blend with a following vowel (*ज्ञे* | Pān. 1. 1. 13'); *s. g.* अस्मे इन्द्राबृहस्पती &c. Rg. IV. 49. 4. Similarly a Vaidic word having the sense of the loc. (but not ending in the termination of the loc.) remains unaffected by a following vowel; सोमो गौरी अधिश्रितः &c. Rg. X. 12. 3, where गौरी stands for गौर्याम् the loc. term, being dropped by सुवां सुलुक् Pān. VII. 1. 30.

(c) § Particles consisting of a single vowel, except आ meaning 'a little, or a limit' exclusive or inclusive or used as a preposition, when followed by a vowel, *s. g.* इ इन्द्र Oh Indra, उ उमेश, आ एवं ह मन्यसे ah, you think so; but आ + उष्णम् = ओष्णम् (a little warm) &c.

(d) When an indeclinable ends in ओ; *s. g.* अहो ईशाः, the final ओ of a noun the vocative case optionally combines when followed by इतः; *s. g.* विष्णो इति = विष्णविति, and विष्णो इति: also विष्ण इति (*see* § 24 a.).

N. B. All these vowels which do not blend with others, and sometimes the words in which they occur are technically called प्रसृजं

II. and *pluta* vowels; *s. g.* एहि कृष्ण इ अत्र गोधरति Come Kṛṣṇa; here is the cow grazing.

A vowel becomes *pluta* under the following circumstances:—

(1) The last vowel of a sentence uttered in reply to a salutation from a male person other than a Śūdra when the

* अदसो मातृ । Pān. I. 1. 11, 12.

‡ निषान एकामनाम् । ओत् । संबुद्धौ शाकल्यस्येतावनार्थे । Pān. I. 14-16.

‡ वाक्यस्य टः पठते-उवाचः । प्रथमिवादिच्छुद्धे । Pān. VIII. 2. 82-83.

स्त्रियां न । मोराजन्यादिशां वेति वाच्यम् । Vārtikas on the latter sutra. इराद्धे च । हेहेप्रयोगे हेहयोः । Pān. VIII. 2. 84-85.

name or the family is actually mentioned; e. g. भो आयुष्मानेधि देवदत्त ३ live long, O Devadatta, which is said in reply to "अभिवादये देवदत्तोऽहम्" I, Devadatta, bow to you; but the last इ in "भो आयुष्मन्ती मम मार्गि" or in आयुष्मानेधि is not *pluta*; for in the 1st we have the name of a female and in the 2nd no name at all.

But if the sentence end in the word भो: or in the name of a *Kshatriya* or *Vaiśya* the last vowel becomes optionally *pluta* e. g. आयुष्मान् एधि भो: or भो ३: आयुष्मानेधीन्द्रवर्मन् or वर्म ३ न् आयुष्मानेधीन्द्रपालित or त ३ ।

(2) The final vowel of a sentence addressed from a distance to a person; and that of the particles हे and है used in such a sentence; e. g. सक्तुं विद्य देवदत्त ३; हे राम; राम; हे ३ ।

§ 27 The particle इ, preceded by a letter of the first five classes except ऋ and followed by any vowel, is optionally changed to इ*; किम् उक्तं किमुक्तम् and किमु उक्तं (by § 26 c.).

II. HALSANDHI, OR THE COALESCENCE OF FINAL CONSONANTS WITH VOWELS AND CONSONANTS.

§ 28 When स or a consonant of the dental class comes in contact with:—

(a) त् or a consonant of the palatal class, the corresponding letter of the latter class is substituted for the former, and स for स; हरिस + शेते = हरिदशेते Hari sleeps; रामः + चिनोति = रामाश्चिनोति Rāma collects; सत्य + चित् = सच्चित् Reality and knowledge; शाङ्गिन + जय = शाङ्गिज्जय Be you victorious, Oh Kṛaṇṇa.

Exception:—(1) Dentals coming after स are not changed into the corresponding palatals; e. g. विश्वः that which spreads lustre; अश्वः.

* मय उज्जी वो वा । Pāp. VIII. 3-33.

लिङ्गचुना उक्तः । गाढ १-दृ न-दृः । Pāp. VIII. 4, 40, 44, 41.

(b) व् or a consonant of the lingual class, व् is substituted for स् and the corresponding letter of the latter class for the former; रामस् + षष्ठः = रामषष्ठः Rāma who is sixth. रामस् + टीकते = रामटीकते Rama goes; तद् + टीका = तटीका A commentary on that; चकिम् + डोकसे = चंकिण्डोकसे Oh Kṛṣṇa, thou goest; देस् + ता = पद्या one who pounds.

Exception—*(1) If a letter of the lingual class coming at the end of a word be followed by स् or a letter of the dental class, the स् as well as the dentals except the न् of नास्, नवति and नगसे remain unaffected; षट् + सन्तः = षट्सन्तः six good men; (see also § 30.); षट् + ते = षट्ते these six; but ईष्टे (since the ट् of ईष्टे is not at the end of a word) he praises. So वृण्वति Ninety-six, वृण्वर्ग्यः six towns; but सर्पिस् + तमम् = सर्पिष्टमम् abundance of ghee; as the exception excludes स्.

§ 29. If a letter of the group ट् be followed by व् it does not substitute its corresponding lingual; सट् + षष्ठः = सन्वष्टः sixth good man.

§ 30. If a consonant, except र् or ह्, coming at the end of a word, be followed by a nasal, the nasal of its class is optionally substituted for it; एतद् + मुरारिः = एतन्मुरारिः and एतन्मुरारिः (see § 22 sec. b.) this Murāri; षट् + मासाः = षण्मासाः and षट्मासाः six months.

N. B. If the nasal belong to a termination the change is necessary; तन्मात्रम् that alone; चिन्मात्रम् mere knowledge. वाक् + मय् = वाङ्मयम्। The word ककुद्गत् (see Rag. IV. 22.) is irregularly formed.

§ 31. A letter of the dental class, followed by ल् is changed

* न पदान्ताद्वोरनाम् । Pāp. VIII. 4. 42. अनाप्रकृतिनगरीणामिति वाच्यम् । Vārt.

† तोः वि. Pāp. VIII. 4. 43.

‡ यरोऽनुनासिकेऽनुनासिको वा । Pāp. VIII. 4. 45.

to स्, the nasalised स् taking the place of न्*; तद् + लयः = तद्वयः
the destruction of that; विद्वान् + लिखति = विद्वान्लिखति a learned
man writes.

§ 32. The स् of रथा and स्तम्भ् is changed into य् when after the
preposition उद्; उद् + स्थानम् = उद् + स्थानम् = उद्स्थानम् and उद्दधानम्
(see. § 20. a), and then उत्थानम्, उत्दधानम् rising up; similarly
उत्तम्भनम् and उत्दत्तम्भनम् upholding.

§ 33. ह् coming after any of the first four letters of a class is
optionally changed to the soft aspirate (4th letter) of that
class†; वाक् + हरिः = वाग्हरिः (see b. under § 22), and by this वाग्हरिः
(वाचां हरिः) the possessor of speech, Brhaspati.

§ 34. Any consonant, except a nasal or a semi-vowel, is
changed to the first of its class, when followed by a hard
consonant, and to the first or third when followed by nothing;
वाक्, वाग्.

§ 35. झ preceded by a word ending in any of the first four
letters of a class and followed by a vowel, a semi-vowel, a nasal
or ह्, is optionally changed to ज्ञ; † e. g. तद् + शिवः = तद्ज्ञ + शिवः; and
तद् + छिवः, and then तन् + शिवः, and तन् + छिवः by the above, and
finally तच्चिवः and तच्चिछिवः that Śiva (see. a. § 28.). Similarly
तच्छ्लोकेन, तच्छ्लोकेन; but वाक्श्वातति speech falters (as झ is not
followed by any of the letters mentioned in the rule).

§ 36. ×म् at the end of a word is changed into an Anuswāra

* तोलि । Pāp. VIII. 4. 60.

† उद् + स्थानम्भोः पूर्वस्य । Pāp. VIII. 4. 61.

‡ झयो होन्यतरस्याम् । Pāp. VIII. 4. 62.

- शश्चोऽदे । खरि च । Pāp. VI. I. 4. 63. 65.

× मञ्जुस्वम् । तत्रापदानस्य झलि । Pāp. VII. 3, 23, 24 and Pāp.
VIII. 3, 27, I. 3. 10. (see sec. b).

when followed by a consonant; *e. g.* हरिम् + वन्दे = हरिं वन्दे I salute Hari. But गम् + य + ते = गम्यते as ग् is not at the end of a word. The word सद्भाट is an exception (see Pān. VIII. 3. 25):

(a) म् and न्, not at the end of a *pada*, are turned into an Anuswāra when followed by a consonant except a nasal or a semivowel or ह; आक्रम् + स्यते = आक्रमस्यते he will overcome; यज्ञान् सति = यज्ञांसि (nom. pl. of यज्ञस् fame); but मन्यते he thinks, as न् is followed here by य which is a semi-vowel; ग्रामान् + गच्छति = ग्रामान्गच्छति as न् is at the end of a *pada* (grammatical form).

(b) This change is optional in the case of न् when ह followed by म् comes after it; *e. g.* किम् + हलपति = किं हलपति and किं हलपति what does he shake?; but if this न् be followed by न्, and if by य, ह, ल, the nasalised य, व, ल्, are optionally substituted for न् *e. g.* किं + ह्रते = किं ह्रते or किं ह्रते what does he conceal? किम् + ह्यः = किं ह्यः and किं ह्यः what! yesterday! so किं हलपति, किं हलपति; किं हलपति and किं हलपति; but अहम् + आगतः = अहमागतः.)

§ 37. An Anuswāra followed by any consonant except झ, ष, च् or ह् is changed to the nasal of the class to which the following letter belongs, necessarily when in the middle, and optionally when at the end of a word*; *e. g.* अनुक् + इतः = अं + क् + इतः (by the preceding rule and then) अङ्कितः marked (by this); so अनुच + इतः = अञ्चितः honoured; कुण्ठितः obstructed; शान्तः calmed; युष्मिन् + इतः = अयुष्मिन् woven; त्वम् + करोषि = त्वं करोषि or त्वङ्करोषि thou doest; similarly सन्ध्यान्ता or सन्ध्यान्ता a restrainer; संवत्सरः or संवत्सरः a year; यं लोकम् or यं लोकम् to which people.

§ 38. If ह् and ण् be followed by a sibilant, क् and ट् respectively are suffixed to them optionally; and hard unaspirates are optionally changed into hard aspirates when followed by a

* अनुस्वारस्य ययि परसर्जनः । वा पदान्तस्य Pān. VIII. 4. 48-52.

sibilant ॥; प्राङ् + पठः = प्राङ्पठः, प्राङ्पठः; प्राङ्पठः; the sixth man gone before; सुगन् + पठः = सुगन्पठः, सुगन्पठः, सुगन्पठः, the sixth good counter.

§ 39. If इ or ए at the end of a word be followed by स, ध (changed to ह) is optionally inserted between them; * e. g. षट् + सन्तः = षट्सन्तः or षट् + ध् + सन्तः = षट्सन्तः six good man; so सव + नः = सन्तः or सन्तः that good man.

(e) इ, ए and उ at the end of a word and preceded by a short vowel double themselves when followed by a vowel †; e. g. प्रत्यङ् + आत्मा = प्रत्यङ्गात्मा the individual soul; so सुगणोक्तः the best reckoner; सच्युतः good Achyuta.

§ 40. ॐ. If the ending न् of a word be followed by म्, त् is optionally inserted between them † e. g. सत् + शम्भुः = सत्शम्भुः and सन्तम्भुः Sambhu existing for all times; and सन्तम्भुः = सन्तम्भुः and सन्तम्भुः (by § 35); then by § 28 (a) न् being changed to ञ् (and त् to च्) सत्शम्भुः, सत्चम्भुः and सत्चम्भुः and finally by dropping च् optionally (by § 20 a.) सत्शम्भुः, सत्चम्भुः and सत्चम्भुः.

§ 41. न् coming after र्, ए, or क short or long, in the same word is changed to न् even though a vowel, a semi-vowel except ह्, a nasal, or a letter of the guttural or labial class or ह comes between र्, ए or क and न्; * e. g. रामेन = रामेन; पूर + ना पूरणा by the sun, विवृणा &c.; but राम + नान = राम नाम (as these are two separate words). This change does not take place when न् is at the end of a word × रामान्.

॥ श्लोः कुकुद्गु शरि । Pāṇ. VIII. 3. 28.

* ऊः सि धुद् । नञ् । Pāṇ. VIII. 3. 22, 32.

† श्लो इत्वादि ह्रस्वनिन्त्वम् । Pāṇ. VIII. 3. 32.

‡ सि तुक् । Pāṇ. VIII. 3. 31.

- रामाय नो नः समानवदे । अदकुप्वाह्रस्ववदायेपि Pāṇ. VIII. 4. 1. 2.

× पठन्तस्य न । Pāṇ. VIII. 4. 37.

§ 42. स् belonging to a substitute (आदेश) or a termination (प्रत्यय) and not at the end of a grammatical form is changed to-स् when preceded by any vowel except अ or आ, a semivowel, a letter of the guttural class or ह*; *e. g.* रामे+स्=रामेस्; but रामस्य as स् is preceded by अ, सुपीःसुपिसौ &c., as सु belongs to the word सुपिस्. This change takes place even if an *anuswāra* substituted for न्, a *visarga* or स् प् or स् intervenes; *e. g.* धनु+सि=धनुषि nom. pl. of धनुस् neu. a bow. पिपटीस्+स्=पिपटीष्.

§ 43. The स् of सस् is changed to an *Anuswāra* and *Visarga* when followed by a form of the root कृ, the *Anuswāra* again is optionally changed to an *Anunāsika*; *e. g.* सस्+कर्ता=संस्कर्ता and संस्कर्ता; स् is affixed to the ending of the words सस्, पुस् and कान्; so संस्कर्ता and संस्कर्ता.

N. B. The word संस्कर्ता is capable of having 108 different forms as several *sātras* are brought to bear upon it; but they are not given here as being tedious and of no material value.

Sections a, b, c, and d may be omitted by beginners.

(a) × The स् of पुस् is optionally nasalised and has स् added to it as above, when it is followed by a hard consonant except a sibilant, preceding a vowel, a semivowel, a nasal or ह; पुस्+कोकिलः=पुस्+स्+कोकिलः=पुंस्कोकिलः, पुंस्कोकिलः a male *kokila* bird; so पुंस्पुत्रः and पुंस्पुत्रः; the son, a grown up man; but पुंक्षीरम् milk for a man; पुंदासः a man-servant. Exception पुंल्यानम् the account of a man

(b) न् at the end of a word (except प्रज्ञास्) followed by च्, छ्, द्, द्, or द्, द् which is itself followed by a vowel, a semi-

अवदान्तस्य दुर्गन्धः । इण्कोः । आदेशप्रत्यययोः । Pāṇ. VIII. 3. 55
57, 59.

† नृत्विर्सजनीयशब्दविधिः । Pāṇ. VIII. 3. 58.

‡ संवृकानां सो वक्तव्यः । Vārt.

× पुंसः स्वयम्भवे Pāṇ. VIII. 3. 6. स्वयम्भवे न । Vārt.

vowel, a nasal or ह्, undergoes the same changes*; e. g. शार्ङ्गिन् + छिन्दि = शार्ङ्गिन् + स् + छिन्दि = शार्ङ्गिन् + श् + छिन्दि (by § 28, sec. a) शार्ङ्गिच्छिन्दि and शार्ङ्गिच्छिन्दि Oh Kṛiṣṇa, cut off; similarly चक्रिन् + वायस्व = चक्रिन्वायस्व and चक्रिन्वायस्व; save, Oh Kṛiṣṇa; but हन्ति as the न् is not at the end of a word. सन्त्सरु, a fine handle of a sword. प्रशान्तनोति a good man spreads.

(c) The न् of नन् when followed by प् undergoes this change optionally; नन् + पाहि = नन्पाहि, न्पाहि, and न्पाहि.

(d) The न् of कान् followed by कान् also undergoes this change optionally; कान् + कान् = कांस्कान्, कांस्कान् to whom? स् or ष् is substituted for the visarga when the following sets are combined: कः + कः = कस्कः; similarly कोतस्कुतः wherefrom, ब्रातृष्पुत्रः, सयस्कालः the present time; सर्पिष्कुण्डिका a ghee-pot; धनुष्कपालम् a bowstaff; यजुष्यावम् a sacrificial vessel; व्यस्कान्तः a magnet; तमस्काण्डः great darkness; अयस्काण्डः; भास्करः; अहस्करः the sun.

§ 44. च् is necessarily inserted between ह् and the preceding vowel, short or long; and optionally when a long vowel at the end of a word, except that of the particle मा and the preposition आ, precedes it †; e. g. शिव + छाया = शिवच्छाया Śiva's shadow; so स्वच्छाया; चेच्छिद्यते what is cut again and again; लक्ष्मी + छाया = लक्ष्मीच्छाया or लक्ष्मीच्छाया; मा + छिदद् = माच्छिदद् may be not cut; आ + छादयति = आच्छादयति he covers.

VISARGASANDHI.

§ 45. स् at the end of a word followed by any letter or not, the

* तदुच्यते । Pāṇ. VIII. 3. 7.

† छे च । Pāṇ. VI. 1. 73. Properly न् is inserted, but it is changed to ष् by § 28. आह्माहोश्च । दीर्घात् । पदान्ताद्वा । Pāṇ. VI. 1. 74-76.

ए of सपुष् and र followed by a hard consonant or by nothing, are changed to a Visarga; as रामः पठति Rāma reads. पितर=पितः Oh father. बालः कन्यका a brother's daughter.

§ 46. Visarga, followed by व, छ, ट्, ट् and र्, themselves not followed by a sibilant, is changed to स्* s. g. विष्णु-स्वाता Vishnu, the protector: हरिश्चरति, Hari walks: रामदीकते Rāma goes; (Vide § 28); but कः स्वरुः (as the र् is followed by स्); and optionally when followed by ह, ए or स् †; रामः स्वाता or रामस्वाता Rāma who would stand; हरिः शेते or हरिदशेते &c.

(a) Visarga, not belonging to an indeclinable is changed to स् when preceded by अ, and to ए, when preceded by इ or उ, short or long, and followed by the terminations पाश, कल्प, क and काम्य †; s. g. पयस्पाशम् Bad milk: पशस्कल्पम् little short of fame; यशस्कम् with fame; यशस्काम्यति he desires fame; but प्रातः-कल्पम् almost dawn (where प्रातः is an indec.); सर्पिष्पाशम् bad ghee, सर्पिष्कल्पम्, सर्पिष्कम्, सर्पिष्काम्यति. If the visarga, however, is a substitute for a final र्, it is not changed to स् before काम्य‡; गीः काम्यति speech desires.

(b) x The Visarga of नमः and पुरः when prefixed as indeclinables to verbs beginning with क् or ख् and प् or फ् is optionally changed to स् in the case of the former and necessarily in that of the latter s. g. नमस्करोति or नमः करोति, पुरस्करोति puts in the front; but पुरः प्रवेष्टव्याः towns fit to be entered (as पुर is a noun).

* पितर्जनीयस्य सः शपरे विमर्जनीयः Pān. VIII. 3. 34-35.
+ वा शरि । Pān. V. 3. 36.

† लोअवादी । Pān. VIII. 3. 38. पाशकल्पककाम्योविनि वैच्यम् । अन-
यस्तेति वाच्यम् । Vārtikas. इणः कः Pān. VIII. 3. 39.

‡ काम्ये रोरेवेति वाच्यम् । Vārt.

x नमस्पुरलोर्मत्योः । Pān. VIII. 3. 40.

(c) *Visarga, preceded by इ or उ and not belonging to a termination, is changed to ए except in the case of सुहुः; often, if followed by a hard consonant of the guttural of the labial class : निः† प्रत्यङ् = निप्रत्यङ् without obstacle. आविष्कृतम् disclosed; दूकृतम् a bad action; but सुहुः कृतम्; अग्निः करोति as the Visarga is substituted for स् a term. so मातुः कृषा and not मातुष्कृषा. भातुष्पुत्रः is an exception.

(d) † तिरस् optionally retains its स् when followed by क्, ख्, ए, or क्; तिरः करोति or तिरस्करोति hides or scorns.

द्विः, त्रिः and चतुः; all of them adverbs showing frequency, change their Visarga to ए optionally under the same circumstances; द्विष्करोति or द्विःकरोति does twice; but चतुष्कपालम् having four parts (where चतुः is not an adverb).

(e) § The ending इः or उः of a word changes its visarga to ए optionally under the same circumstances when the presence of the following word is necessary for the completion of the sense; सर्पिष्करोति or सर्पिःकरोति turns into ghee; धनुष्करोति or धनुःकरोति makes a bow; but तिष्ठतु सर्पिः पित्र स्वसुकदम्, as there is no connection here between the words सर्पिः and पित्र.

And necessarily when at the end of the first member of a compound; as सर्पिष्कुण्डिका a pot for clarified butter; but परम-सर्पिः कुण्डिका a big ghee-pot (as the word सर्पिः is an uttara pada).

(f) Visarga coming after the अ of a word other than an indeclinable and forming the first member of a compound is changed to स् when followed by a derivative of the roots कृ कम्, and by कंस, कुम्, पाश, कुशा and कर्ण x e. g. अयस्कारः an iron-smith; अयस्कामः one who desires iron; अयस्कंसम् an iron pot; अयस्पात्रम् a bridle; अयस्कर्णा a kind of iron pot

* इदुषस्य चाप्रत्ययस्य Pân. VIII, 3. 41.

† तिरसोऽन्वतरस्याम् । Pân. VIII. 3. 42.

‡ द्वित्रिचतुर्गति कृत्वोर्ध्वे । Pân. VIII. 3. 43.

§ इदुषोः सामर्थ्ये । नित्यं समासेऽन्तरपदस्यस्य । Pân. VIII. 3. 44-45.

अतः कृकर्मिकंसकुम्पाशकुशाकर्णोऽप्यन्यस्य । Pân. VIII. 3. 46.

but गीःकारः Brhaspati; स्वःकामः one desiring heaven (where
स्वर is an indeo.); यद्वाः करोति (as there is no comp.); and
परमयशःकारः producing great fame (as the word यशस् is not the
first member of the com.).

(9) *The words अयः and शिरः change their visarga to स्
when followed by पद under the same circumstances as those
mentioned above; अयस्पदम्, शिरस्पदम् but अयःपदम् when there is
no comp.; परमशिरः पदम् (as शिर is the latter member उत्तरपद).

§ 47. Visarga (substituted for स् and not र) preceded by
short अ and followed by short अ or a soft consonant is
changed to उ; शिवः + अर्च्यः = शिव + उ + अर्च्यः = शिवो + अर्च्यः =
शिवोर्च्यः Śiva is adorable; (see § 25); देवः + वन्द्यः = देवो वन्द्यः God
should be saluted; but तिष्ठतु पय अ इ श्रिद्ध (where the अ after
पयः is *pluta*); प्रातः + अत्र = प्रातरत्र (for here the visarga is sub-
stituted for र); so प्रातर्गच्छ &c.

§ 48. Visarga preceded by आ is dropped necessarily when
followed by a soft consonant, and optionally when followed
by a vowel; it is also optionally dropped when preceded by अ
and followed by a vowel except अ; when it is not dropped it
is changed to य in both these cases; देवाः + नम्याः = देवा नम्याः;
देवा + इह = देवा इह, देवायिह।

§ 49. (a) Visarga, preceded by any vowel except अ or आ
and followed by a vowel or soft consonant, is changed to रः
हरिः + जयति = हरिर्जयति Hari conquers; so भादुरुदेति the sun rises;
गौरामच्छति a cow or bull comes.

Exception:—The Visarga of the particles भोः, मनोः and अथोः
obeys § 48; e. g. भो + अच्युत = भो अच्युत or भोयच्युत Oh Achy-
ta, मनो नमस्ते Bhago! a bow to thee; अथो बाहि Oh you go.

(b) The र of अहन्, not followed by a declensional termina-
tion, is always changed to र् but if followed by पति † and other
words such as गिर, घुर &c. the change is optional and if by स्वर

* अयःशिरसी पदे । Pān. VIII. 3. 47.

† अहारादीनां पत्यादिषु वा रेफः । Vārt.

and रात्रि, visarga is substituted for it; अहः, अहरहः day by day; अहर्पतिः or अहर्पतिः the lord of the day, the sun; गीर्पतिः or गीर्पतिः Brhaspati; धूर्पतिः or धूर्पतिः a leader; but अहोभ्याम् Inst. dual; अहोरूपम् the form of the day गतमहो रात्रिरेषा; अहोरात्रः day and night; अहोरथन्तरम् a protection of Sāman to be chanted by day.

(c) *र or ह followed by र or ह respectively is dropped, and the preceding अ, इ or उ if short is made long; पुनर + रमते = पुनारमते sports again; हरिः + रम्य = हरिर + रम्यः = हरी रम्यः Hari is graceful; but वृह + डः = वृडः (form वृह + त) p. p. of वृह to grow.

§ 50. †(a) The सू of the nom. sing. of तद् and एतद् *mas.* is dropped before a consonant when they do not end in क or are not used in a negative Tatpuruṣa; *s. g.* स शंभुः; एष विष्णुः; but एषको रुद्रः this Rudra; असदिशवः that is not Śiva (a neg. Tat.); एषोत्र

(b) † Sometimes in poetry the सू of सः and एषः is considered as not existing when followed by a vowel other than अ, so that the two vowels may combine in order to meet the exigencies of the metre; *s. g.* सेमानविद्धि प्रभृति य ईक्षिषे &c. Rg. II. 24. I.

सेवे दाशरथी रामः सेव राजा युधिष्ठिरः ।
सेव कर्णो महात्यागी सेव भीमो महाबलः ॥

Chapter III.

SUBANTA OR DEOLENSION

§ 51. In the present chapter *Declension* or the inflection of nouns, substantive and adjective, is considered.

§ 52. The crude form of a noun (any declinable word) not yet inflected is technically called a *Prātipadika* (प्रातिपदिक).

* ऐति । इलोपे पूर्वस्य दीर्घोऽणः Pān. VIII. 3. 14. VI. 3. 111.

† कसलोः सुलोपोऽकोरन्त्यमाते इति ।

‡ सोचि लोपे चत्वारिण्यम् ।

Pān. VI. 1. 132, 134.

§ 53. A noun has three genders: masculine gender (mas.), a feminine gender (fem.), and the neuter (neu.) The question about the determination of the gender of nouns will be considered in a separate chapter.

§ 54. There are three numbers:—Singular (sing.), dual (du.) and plural (pl.). The singular number denotes one, the dual two and the plural three or more.*

§ 55. There are eight cases in each number:—Nominative (Nom. or N.), Vocative (Voc. or V.), Accusative (Acc. or A.) Instrumental (Ins. or I.), Dative (Dat. or D.), Ablative (Abl. or Ab.), Genitive (Gen. or G.), and Locative (Loc. or L.). These express nearly all relations between words in a sentence.

N. B. These genders, numbers and cases will, for the sake of convenience, be denoted by their abbreviations enclosed into brackets after each.

§ 56. Sup (सुप्) is the technical term for a case termination in Sanskrit. Declension consists in adding the case termination to the crude form or base.

* व्योक्त्वोर्द्विवचनेकवचने । बहुषु बहुवचनम् । Pan. I, 4, 22, 21.

† The general terminations as given by Paṇini are—स्त्रीजलदी-
दृढादाम्याभित्तेभ्याम्प्रकृतिभ्याम्प्रकृतौदाहयोस्तुप् । IV. 1. 2. i. e. Nom.
ह ओ जप्; Acc. अम् ओद् शप्; Ins. टा म्याम् भिम्; Dat. दे. म्याम् म्यत्;
Ab कृते म्याम् म्यत्; Gen. इम् ओद् आप्; Loc. हि ओम् सुप्. Some of
these terminations, as in common with Paṇini's system of nomen-
clature, have certain *It* (servile letters) added or prefixed to
them; e.g. उ in ह, म् in जप् &c. It will be easily seen that the term
सुप् is obtained by taking the first letter and the 1st *It* in the
adtra.

§ 57. The following are the normal case-terminations :—

<i>Mas. and Fem.</i>				<i>Neu.</i>			
	Sing.	Dual	Plural.		Sing.	Dual	Plural.
N. V.	स्	ओ	अस्	N. A. ,	स्	ई	इ
A.	अस्	"	"	V.	"	"	"
I.	आ	भ्यास्	भिस्	The rest like the mas.			
D.	ए	"	भ्यस्				
Ab.	अस्	"	"				
G.	"	ओस्	आस्				
L.	इ	"	स्				

§ 58. The Vocative is considered to be a different aspect of the nom. and is identical with it in the dual and plural, It is, therefore, supposed to have no separate terminations of its own. In the sing. it sometimes coincides with the original stem, sometimes with the nom., at others, it differs from both.

DECLENSION OF NOUNS AND ADJECTIVES.

§ 59. Declension is for the sake of convenience divided into two classes:—

I. BASES ENDING IN VOWELS.

II. BASES ENDING IN CONSONANTS.

§ 60. The declension of adjectives does not, in general, differ from that of substantives. It will not, therefore, be given here separately; the points of difference only will be noted.

SECTION I.

1. BASES ENDING IN VOWELS.

*Notes:—*The variations and modifications, which the general terminations given above undergo when applied to several of the vowel bases are so numerous, that it has been thought

advisable not to notice them here, as being tedious, but simply to give the forms and leave the students to find them out for themselves. Every word declined here should be considered a model and words alike in form should be declined similarly to it.

Nouns ending in अ Mas. and Neu.

§ 61. राम m. Rāma.			ज्ञान n. knowledge.		
Sing.	Dual.	Plural.	Sing.	Dual.	Plural.
N. रामः	रामौ	रामाः	N. ज्ञानम्	ज्ञाने	ज्ञानानि
V. राम	"	"	V. ज्ञान	"	"
A. रामम्	"	रामान्	A. ज्ञानम्	"	"
I. रामेण	रामाभ्याम्	रामैः	The rest like राम.		
D. रामाव	"	रामेभ्यः			
Ab. रामात्	"	"			
G. रामस्य	रामयोः	रामाणाम्			
I. रामे	रामयोः	रामेभुः			

§ 62. Decline all nouns ending in अ mas. and neu. similarly.

(a) The Loc. sing. of words ending in अद् (substituted for अहन् a day, at the end of a Tat. comp.) is optionally formed like that of nouns ending in न्; e. g. व्यह्न् has व्यह्ने, व्यह्नि or व्यहनि. So व्यह्ने, व्यह्नि or व्यहनि &c. See p. 73.

Nouns ending in आ Mas and Fem.

§ 63. गोषा mas. a cow-herd.

(a) Mas. nouns ending in आ take the general terminations. The final आ is dropped before a vowel termination beginning with the Acc. plu.

* The न of इन is changed to ञ by § 41. Ins. sing. of जन is जनेन.

N. V.	गोपाः	गोपो	गोपाः
A.	गोपाय्	"	गोपः
I.	गोपा	गोपाभ्याम्	गोपाभिः
D.	गोपे	"	गोपाभ्यः
Ab.	गोपः	"	"
G.	"	गोपोः	गोपाय्
L.	गोपि	"	गोपाह्

§ 64. Decline similarly विश्वपा the protector of the world, उंक्षत्मा a couch-shell-blower, सोमपा one who quaffs the soma-juice, धूमपा one who inhales smoke, बलदा strength-giver or Indra, and other comp. nouns derived from roots ending in आ.

(a) If the latter member be not a root the final आ is not dropped; e. g. हाहा name of a Gandharva, Acc. plu. हाहाय्; D. Ab. G. and L. sing. हाहे, हाहाः, हाहाः and हाहे respectively. The rest like गोपा.

§ 65. रमा fem. the goddess of wealth.

N.	रमा	रमे	रमाः
V.	रमे	"	"
A.	रमाय्	"	"
I.	रमपा	रमाभ्याम्	रमाभिः
D.	रमायै	"	रमाभ्यः
Ab.	रमायाः	"	"
G.	"	रमयोः	रमाणाम्
L.	रमायाय्	"	रमाह्

§ 66. Decline all other fem. nouns ending in आ similarly.

§ 67. Irregular bases:—The Voc. sing. of अम्बा, अह्मा and अका, all meaning 'a mother' is अम्ब, अह्म and अक् respectively.

§ 68. Several adjectives ending in *ञ* follow the declension of pronouns, for which see the chap. on pronouns.

Nouns ending in *इ* and *उ* *mas. fem. and neu.*

§ 69. *हरि &c.*—

हरि mas. Hari.

	Sing.	Dual.	Plural.
N.	हरिः	हरी	हरयः
V.	हरे	"	"
A.	हरिम्	"	हरीम्
I.	हरिणा	हरिभ्याम्	हरिभिः
D.	हरये	"	हरिभ्यः
Ab.	हरेः	"	"
G.	"	हर्योः	हरिणाम्
L.	हरो	"	हरिश्च

मति fem. intellex'

	Sing.	Dual.	Plural.
N.	मतिः	मती	मतयः
V.	मते	"	"
A.	मतिम्	"	मतीः
I.	मत्वा	मतिभ्याम्	मतिभिः
D.	मतये or मत्वे	"	मतिभ्यः
Ab.	मतेः or मत्वाः	"	"
G.	मतेः or मत्वाः	मत्पोः	मतीनाम्
L.	मतौ or मत्वाश्च	"	मतिश्च

गुरु mas. preceptor.

N.	गुरुः	गुरु	गुरवः
----	-------	------	-------

V. युरो	युरु	युरवः
A. युरुम्	युरु	युरुन्
I. युरुणा	युरुभ्याम्	युरुभिः
D. युरवे	"	युरुभ्यः
Ab. युरोः	"	"
G. "	युरोः	युरुणाम्
L. युरी	"	युरुषु

धेनु fem. a cow.

N. धेनुः	धेन्	धेनवः
V. धेनो	"	"
A. धेनुम्	"	धेन्ः
I. धेन्वा	धेनुभ्याम्	धेनुभिः
D. धेनवे, धेन्वे	"	धेनुभ्यः
Ab. धेनोः, धेन्वाः	"	"
G. " "	धेन्वोः	धेनूनाम्
I. धेनौ, धेन्वाय	"	धेनुषु

वारि neu. water.

N. वारि	वारिणी*	वारिणि
V. वारे or वारि	"	"
A. वारि	"	"
I. वारिणा	वारिभ्याम्	वारिभिः
D. वारिणे	"	वारिभ्यः
Ab. वारिणः	"	"
G. वारिणः	वारिणोः	वारिणाम्
L. वारिणि	"	वारिषु

* इकोऽचि विभक्तौ । Pān. VII. 1. 73. Neu. nouns ending in इ, उ, ऋ or ए take the augment न् before vowel case terminations.

मधु *neu.* honey.

N.	मधु	मधुनी	मधुनि
V.	मधो or मधु	"	"
Δ.	मधु	"	"
I.	मधुना	मधुभ्याम्	मधुभिः
D.	मधुने	"	मधुभ्यः
Ab.	मधुनः	"	"
G.	"	मधुनोः	मधुनाम्
L.	मधुनि	"	मधुबु

§ 70. Adjectives ending in इ and उ when used with neuter nouns are optionally declined like mas. nouns in इ and उ in the Da, Ab, Gen. and Loc. singulars and Gen. Loc. duals; *e. g.* शुचि *neu.* white, pure; गुरु *neu.* heavy :—

शुचि *neu.*

N.	शुचि	शुचिर्ना	शुचीनि
V.	शुचि or शुचे	"	"
Δ.	शुचि	"	"
I.	शुचिना	शुचिभ्याम्	शुचिभिः
D.	शुचये or शुचिने	"	शुचिभ्यः
Ab.	शुचेः or शुचिनः	"	"
G.	"	शुच्योः or शुचिनोः	शुचीनाम्
L.	शुचौ or शुचिनि	"	शुचिबु

गुरु *neu.*

N.	गुरु	गुरुणी	गुरुणि
V.	गुरु or गुरो	"	"

Ac. युक्त	युक्ती	युक्ति
I. युक्ता	युक्ताय	युक्तिः
D. युक्ते or युक्ते	"	युक्त्यः
Ab. युक्तेः or युक्त्यः	"	"
L. " "	युक्तेः, युक्त्योः	युक्ताय
L. युक्ते or युक्ति	" "	युक्तु

§ 71. Decline all other nouns and adjectives ending in इ or उ mas. fem. and neu. similarly.

§ 72. Irregular bases :—

सखि *mas.* friend.

N. सखा	सखायो	सखायः
V. सखे	"	"
A. सखायम्	"	सखीन्
I. सख्या	सखिभ्याम्	सखिभिः
D. सख्ये	"	सखिभ्यः
Ab. सख्युः	"	"
G. " "	सख्योः	सखीनाम्
L. सख्यो	"	सखिषु

Obs. (a) The words वृत्तसखि a good friend (वीर्यमनः सखा), अतिसखि a close friend (अतिशयिवः सखा), परमसखि a great friend, or one having a great friend (परमः सखा यस्य, परमः सखा वा), are declined like सखि in the N. V. and A. and like हरि in other cases; but अतिसखि (सखीमतिक्रान्तः one who has abandoned a female companion) is declined like हरि. *N. B.* सखी fem. is declined like नदी.

पति *mas.* a master.

N. पतिः	पती	पतयः
V. पते	"	"
A. पतिम्	"	पतीन्

I.	पत्या	पतिभ्याम्	पतिभिः
D.	पते	"	पतिभ्यः
Ab.	पत्युः	"	"
G.	"	पत्योः	पतीनाम्
L.	पत्यो	"	पतिभु

§ 73 Compound nouns ending with पति such as रूपति &c. are declined like हरि regularly. प्रियञ्चि (प्रियाः त्रयः यस्य यस्या वा) is declined like हरि mas. & मति fem.; the Gen. plu. is optionally like that of त्रिः परमत्रीणाम्, or चत्रयाणाम्.

§ 74 Obs. (a) औदुलोमि a descendant of Uduloman (उदुलोमः अपत्यं पुमान्) is declined like हरि in the sing, and dual and like राम in the plural, the original word उदुलोम being substituted;* N. औदुलोमि. औदुलोमी, उदुलोमाः &c.

(b) Words of similar derivation (see Pān. II. 4. 62. 63. 65. 66 and IV. 1. 105) also substitute their originals in the plural, e. g. गर्गस्य अपत्यं गार्ग्यः N. गार्ग्यः गार्ग्यो गार्गाः &c.

Words ending in ई and ऊ mas. and fem.

§ 75. नदी f. a river; नद्य f. a woman, a bride.

नदी fem.

N.	नदी	नद्यो	नद्यः
V.	नदि	"	"
A.	नदीम्	"	नदीः
I.	नद्या	नदीभ्याम्	नदीभिः
D.	नद्ये	"	नदीभ्यः
Ab.	नद्याः	"	"

* From उदुलोमन् name of a sage, + इत् (इ) added अपत्यार्थे by ' वाङ्मादिभ्यश्च ' Pān. IV. 1. 98, the final न् being dropped (Pān. VI. 4. 144).

G.	नद्याः	नद्योः	नदीनाम्
L.	नद्याम्	"	नदीषु

Decline all other fem. nouns in ई similarly.

(c) The words अवी a woman in her monthly course, लक्ष्मी wealth, तरि a boat, स्तरी smoke, and तन्त्री a lute, do not drop the सू of the nom.* e. g. अवीः; लक्ष्मीः &c.

वधू f

N.	वधूः	वध्वी	वध्वः
V.	वधु	"	"
A.	वधूम्	"	वधूः
I.	वध्वा	वधूभ्याम्	वधूभिः
D.	वध्वे	"	वधूभ्यः
Ab.	वध्वाः	"	"
G.	"	वध्वोः	वधूनाम्
L.	वध्वाम्	"	वधूषु

Decline चक्षु a mother-in-law, चक्षु an army, कर्कन्धू the jujube tree, कफेल्हू a phlegmatic woman, यवाम् rice-gruel, चम्पू a class of compositions, and other feminine nouns in ऊ similarly. अति-चम्पू mas. and fem. is declined like चम्पू except in the Acc. plu. mas. which is अतिचम्पून्.

§ 76. Mas. nouns ending in ई :—

वातं प्रमिमीते असौ वातप्रमीः 'an antelope as fleet as the wind; fr. वात + प्रमा + ई Upādi IV. 1.—

N.	V.	वातप्रमीः	वातप्रम्यौ	वातप्रम्यः
A.		वातप्रमीम्	"	वातप्रमीन्
L.		वातप्रम्या	वातप्रमीभ्याम्	वातप्रमीभिः
D.		वातप्रम्ये	"	वातप्रमीभ्यः
A. b.		वातप्रम्यः	"	"

* अधीतन्त्री तरीलक्ष्मीत्री-ही श्रीणामुणादिषु । सप्तखीलिकुशद्वानां न सुलोपः कदाचन ॥

G	वातप्रम्यः	वातप्रम्योः	वातप्रम्याम्
L.	वातप्रम्ये	"	वातप्रम्यीषु

Decline (यान्ति अनेन इति) ययी a way or horse, (वाति लोकं इति) वपी the sun, &c. similarly.

Obs. Decline (बहुवचः श्रेयस्यः यस्य) बहुश्रेयसी mas. one having many good wives, and (लक्ष्मीः अतिक्रान्तः) अतिलक्ष्मी mas. like नदी except in the Acc. plu. which is बहुश्रेयसीन् and अतिलक्ष्मीन् respectively. अतिलक्ष्मी fem. should be declined like लक्ष्मी.

The word वातप्रमी, derived with the affix क्तिप्, is declined like प्रमी which see.

§ 77. Root nouns in इ or ऊ M. F. N.

Rule of Sandhi—(a) The ending इ or उ, short or long, of nouns derived from roots with the affix क्तिप् (o) and of भू, is changed to इद् or उद् before the vowel terminations*; the fem. nouns of this description are optionally declined like नदी in the Du. Ab. Gen. and Loc. singulars and the Gen. plu.

(b) But if the ending इ or उ of a many-voweled noun having a root at the end be not preceded by a radical conjunct consonant or the root noun has a preposition termed गति (e. g. as added to the root) or a word governed by the root preceding it, it is changed to ए or इ, except in the case of सुधी and nouns ending in सु†.

धी fem.				भू fem.			
N.	धीः	धियौ	धियः	N.	भूः	भुवौ	भुवः
V.	"	"	"	V.	"	"	"
A.	धियम्	"	"	V.	भुवम्	"	"

* अचि श्लेषात् भुवौ म्भारियद्बुद्धौ । Pân. VI. 4. 77.

† एनेकाचोऽयंयोगपूर्वस्य । ओः सुवि Pân. VI. 4. 82, 83. गतिकारकेतर पूर्वपदस्य यण् नेधयते । Vár. न भुसुधियोः । Pân. VI. 4. 85.

I. विषा	धीम्यान्	धीभिः	I. भुवा	भूम्यान्	भूमिः
D. विषे-ये	"	धीभ्यः	D. भुवे-वे	"	भूम्यः
Ab. विषः-याः,	"	"	Ab. भुवः-वाः	"	"
G. " ,	विषोः { धियाम् धीनाम्		G. " ,	भुवोः { भुवाम् भूनाम्	
L. विषि-याम्	"	धीषु	L. भुवि-वाम्	"	भूषु

Decline similarly ही, श्री, सत्री, Decline similarly सू, नू, तुह, रुषी, सुहृषी, दुर्षी, भी, वृषिकभी, &c. सू, सुम् &c.

प्रधी mas. (प्रकुष्टं ध्यायति.)

N. V. प्रधीः	प्रध्यौ	प्रध्यः
A. प्रध्यम्	प्रध्यौ	प्रध्यः
I. प्रध्या	प्रधीम्यान्	प्रधीभिः
D. प्रध्ये	"	प्रधीभ्यः
Ab. प्रध्यः	"	"
G. "	प्रध्योः	प्रध्याम्
L. प्राड्वि	"	प्रधीषु

Decline similarly वेगी (वेगं दृच्छति), जलपी, उल्ली, पामणी, सेनानी, &c. mas. and fem.; the Loc. sing. of nouns ending in नी is made up by adding आम्* e. g. उरूप्याम्, पामण्याम्, सेनाम्याम्, &c.

खलपू mas. (खलं पुनाति.)

N. V. खलपूः	खलप्यौ	खलप्यः
A. खलप्यम्	"	"
I. खलप्या	खलपूम्यान्	खलपूभिः
D. खलप्ये	"	खलपूम्यः
Ab. खलप्यः	"	"
G. "	खलप्योः	खलप्याम्

* See * on page 45.

L खलञ्चि खलञ्चोः खलपुत्र

Decline similarly खल (खलु लुनाति), इम्भू (the thunderbolt of Indra or the god of death), करञ्च, पुनञ्च, बर्षाञ्च, &c. mas. and mas. and fem.

प्रधि* *neu.* like वारि. खलपुत्र *neu.* like मधु.

N. A. प्राधि प्रधिनी प्रधीनि N. A. खलपु खलपुनी खलपुनि

V. प्राधि-धे " " V. खलपो-पु " "

I. प्रध्या-धिना &c. optionally like the mas. before the vowel terminations.

I. खलप्या-पुना &c. optionally like the mas. before the vowel terminations.

प्रधी *fem. mas.*

(प्रकृष्टा धीः *fem.* प्रकृष्टा धीर्धस्याः यस्य वा *fem. mas.*)

Voc. sing., Da. Ab. Gen. and Loc. sings. Gen. plu. like नदीः; the rest like प्रधी *mas.*; e. g.

N. प्रधीः	प्रध्वो	प्रध्वः
V. प्राधि	"	"
A. प्रध्वम्	"	"
I. प्रध्या	प्रधीम्याम्	प्रधीभिः
D. प्रध्वे	"	प्रधीभ्यः
Ab. प्रध्याः	"	"
G. " प्रध्वोः	प्रधीनाम्	
L. प्रध्वाम्	"	प्रधीषु

Decline similarly कुमारी (कुमारीम् इच्छतीति कुमारीष आचरतीति वा) except in the Nom. sing. which is कुमारी.

* हेराप्रयाधीभ्यः । Pān. VII. 3. 116. आम् is substituted for the loc. sing. in the case of words ending in नदी, आ and the word नी.

† इत्सो नपुंसके प्रातिपदिकस्य । Pān. I. 2. 47. A *prātipadika* ending in a long vowel has a short vowel substituted for it when becoming neu.

सुधी (सुष्टु ध्यायति) *m.* and *f.* also according to Kaiyata.

N. V.	सुधीः	सुधिषो.	सुधियः
A.	सुधिबम्	"	"
I.	सुधिया	सुधिभ्याम्	सुधिमिः
D.	सुधिये	"	सुधीभ्यः
Ab.	सुधियः	"	"
G.	"	सुधिषोः	सुधियाम्
L.	सुधिवि	"	सुधीवु

Decline similarly सुधी, सुद्धधी, परमधी, नी &c. *mas.* and *fem.*
The L. sing. of नी is निषाद्.

स्वभू *mas.* (स्वेन भवति) self-existent.

N. V.	स्वभूः	स्वभुवो	स्वभुवः
A.	स्वभुवम्	"	"
I.	स्वभुवा	स्वभुभ्याम्	स्वभुभिः
D.	स्वभुवे	"	स्वभुभ्यः
Ab.	स्वभुवः	"	"
G.	"	स्वभुवोः	स्वभुवाम्
L.	स्वभुवि	"	स्वभुवु

Decline similarly स्वदंभ, परमदंभ, (परमश्वातो दंभ) दृग्भू, काराभू &c. *mas.* and *mas.* and *fem.*

सुधि *neu.* like वारि.

N. A.	सुधि	सुधिनी	सुधीनि
V.	सुधि-धे	"	"
I.	सुधिया-सुधिना	&c. optionally like the <i>mas</i> before the vowel terminations. G. Dual सुधिषोः-नोः.	
N. A.	स्वभु	स्वभुनी	स्वभूनि
V.	स्वभु-धे	"	"
I.	सुद्धुवा-ना	&c. optionally like the <i>mas.</i> before the vowel termination.	

वर्षाभू fem.

N.	वर्षाभूः	वर्षाभूवो	वर्षाभूवः
V.	वर्षाभू	"	"
A.	वर्षाभूवम्	"	वर्षाभूः
I.	वर्षाभूवा	वर्षाभूभ्याम्	वर्षाभूभिः
D.	वर्षाभूवै	"	वर्षाभूभ्यः
Ab.	वर्षाभूवाः	"	"
G.	"	वर्षाभूवोः	वर्षाभूवाम्
L.	वर्षाभूवाम्	"	वर्षाभूवु

Decline similarly प्रसू, वीरम्, पुनर्भू a widow remarried; &c.

§ 78. *Obs.* (सखायमिच्छतीति) सखी; (सह खेन वर्तते इति सखः; तमिच्छतीति) सखी; (सुतमिच्छतीति) सुती; (सुखमिच्छतीति) सुखी; (लूनामिच्छतीति) लूनी; (क्षामीमिच्छतीति) क्षामी; (प्रस्तीममिच्छतीति) प्रस्तीमी &c:—

सखी (सखायमिच्छतीति).

N.	सखा	सखायो	सखायः
V.	सखीः	"	"
A.	सखायम्	"	सख्यः
I.	सख्या	सखीभ्याम्	सखीभिः
D.	सख्ये	"	सखीभ्यः
Ab.	सख्युः	"	"
G.	"	सख्योः	सख्याम्
L.	सख्यम्	"	सख्यु

सखी (सखयमिच्छतीति)

N. V.	सखीः	सख्यो	सख्यः
A.	सख्यम्	"	"

The rest like the other सखी. Decline similarly सखी, सुती, लूनी, क्षामी, प्रस्तीमी &c.

Words like शुष्की, पकी should be declined like सुधी.

§ 79.

स्त्री fem. & woman.*

N.	स्त्री	स्त्रियौ	स्त्रियः	D.	स्त्रिये	स्त्रीभ्याम्	स्त्रीभ्यः
V.	स्त्रि	"	"	Ab.	स्त्रियाः	"	"
A.	स्त्रियम्-स्त्रीम्	"	"	स्त्रीः	G.	स्त्रियाः	स्त्रियोः
I.	स्त्रिया	स्त्रीभ्याम्	स्त्रीभिः	L.	स्त्रीराम्	"	स्त्रीषु

Obs. अतिस्त्रि = n. f.

mas.

N.	अतिस्त्रिः	अतिस्त्रियौ	अतिस्त्रियः
V.	अतिस्त्रि	"	"
H.	अतिस्त्रियम्-अतिस्त्रियम्	"	अतिस्त्रियः-अतिस्त्रीम्
I.	अतिस्त्रिया	अतिस्त्रिभ्याम्	अतिस्त्रिभिः
D.	अतिस्त्रिये	"	अतिस्त्रिभ्यः
Ab.	अतिस्त्रिः	"	"
G.	"	अतिस्त्रियोः	अतिस्त्रीणाम्
L.	अतिस्त्री	"	अतिस्त्रिषु

fem.

Acc. plu. अतिस्त्रियः अतिस्त्रीः; the I. D. Ab. G. and L. singulars, अतिस्त्रिया, अतिस्त्रिये—स्त्रिये, अतिस्त्रियाः—स्त्रियः—अतिस्त्रियाः—स्त्रियः; अतिस्त्रियाम्—स्त्री respectively; the rest like the mas.

neu

Like ह्युचि except in the Gen. and Loc. duals forms which are अतिस्त्रियोः—जोः.

§ 80. Mas. words ending in ऊ not derived from roots; e. g. हू name of a Gandharva.

N. V.	हूः	हू	हूः
A.	हूम्	"	हूम्
I.	हू	हूभ्याम्	हूभिः
D.	हू	"	हूभ्यः
Ab.	हूः	"	"

* स्त्रियाः । वाक्यसोः । Pān. VI. 4. 79. 80.

G. हृद्:	हृद्दोः	हृद्दाम्
L. हृदि	"	हृद्वु

Decline similarly हृन्धू (हृन्मति इति one who strings together).

Nouns ending in क् *mas. fem. and neu.*

§ 81. Nouns derived from roots with the affix क् (कृच् and कृत् Pāṇ. III. 1. 133. and 2. 135), such as कर्तृ a maker, &c. and the words स्वच् /, नप्, नेच्, क्षत्, होच्, पोच्, and प्रक्ष्वास्त् as also उद्गात् change their क् to आ in the Nom. sing. and to आर् in the first five inflections. The क् is lengthened in the Acc. and Gen. 1st and changed to उर् before the Ab. and Gen. sing; the Voc. sing. ends in अर्.

धातृ *mas.* the creator.

N. धाता	धातारो	धातारः
V. धातः (र)	"	"
A. धातारम्	"	धातुम्
I. धात्रा	धातृभ्याम्	धातृभिः
D. धात्रे	"	धातृभ्यः
Ab. धातुः	"	"
G. "	धात्रोः	धातृणाम्
L. धातरि	धात्रेः	धातृषु

Decline similarly कर्तृ, नेच्, नृप्, शास्त्, उद्गात् &c

धातृ *neu*

A. धातृ	धातृणी	धातृणि
V. धातः-व्	"	"
A. धातृ	"	"
I. धात्रा-तृणा	धातृभ्याम्	धातृभिः
D. धात्रे-तृणे	"	धातृभ्यः

अप्यनृच्स्वस्त् नप्यनेच्स्वस्त् नप्यक्षस्त् नप्यपोच्स्वस्त् नप्यप्रक्ष्वास्त् नप्यउद्गास्त् । Pāṇ. VI. 4. 11. उद्गात्-शतृस्य भवत्येव समर्थसूत्रे ' उद्गातारः ' इति भाष्यमप्युक्तम् । Ibid. Kau.

Ab. धातुः-तृणः	धातुभ्याम्	धातुभ्यः
G. "	धातोः-तृणोः	धातूणाम्
L. धातरि	"	धातुषु

Decline similarly कर्तृ, जेतृ, ज्ञातृ, &c.

स्वसृ and other fem. nouns should be declined like धातृ except in the Acc. plu. which is स्वसृः. See below.

§ 82. Nouns expressive of relationship like पितृ m. a father, मातृ f. a mother, देवृ m. a husband's brother, &c. with the exception of नप्तृ a grandson, भर्तृ a husband and स्वसृ a sister, as also the words शंसृ one who praises (Un. II. 92), नृ a man (Un. II. 98) and सस्येष्टृ a charioteer, do not change their कृ to आतृ in the N. dual and plural and Acc. sing. and dual; s. g.

N. पिता पितरो पितरः

V. पितः(र) " "

A. पितरम् " पितृन्

The rest like धातृ.

Decline similarly भ्रातृ.

जामातृ, देवृ, शंसृ, सस्येष्टृ and...

नृ. The Gen. plu. of नृ is

नृणाम् or नृणाम्*

N. माता मातरौ मातरः

V. मातः(र) " "

A. मातरम् " मातृन्

The rest like स्वसृ

Decline similarly यातृ a husband's brother's wife, दुहितृ a daughter, and ननान्तृ or ननन्तृ a husband's sister.

§ 83. The word कौटु a jackal, is declined like a word ending in कृ necessary in the first five inflections and optionally before the vowel terminations beginning with the Inst. sing. except that of the Gen. plu.† s. g.

* नृ च । Pān. VI. 4. 9. नृ इत्येतस्य नामि वा द्विषिः स्यात् । Sid. Kau.

† नञि च नन्देः । Un. II 97 न नन्दति ननान्दा । इह बुद्धिर्नानुवर्तते इत्येके ।

ननन्ता तु स्वसा पत्युर्ननन्दा नन्दिनी च सा' इति शब्दार्णवः । Sid. Kau

नृ नृन्तकौटुः विभाषा नृनीयाद्विषयि । Pān. VII. I. 95. 97.

N.	कोटा	कोटारो	कोटारः
V.	कोटो	"	"
A.	कोटारम्	"	कोटान्
I.	कोट्रा-टुना	कोटुभ्याम्	कोटुभिः
D.	कोट्रे-टवे	"	कोटुभ्यः
Ab.	कोटुः-कोटोः	"	"
G.	"	कोट्रोः-ट्रोः	कोटुनाम्
L.	कोटरि-टौ	"	कोटुवु

(a) कोटु becomes कोटृ in the *fem.* also (by स्त्रियां च Pān. VIII. 1. 96.) which with the *fem.* term. ई becomes कोट्री and is declined like नदी.

Obs.—The word प्रियकोटु *neu.* is declined like मधु and optionally like कोटु *mas.* before the vowel terminations from the I. sing.; e. g. D. sing. प्रियकोट्रे-टवे-टुने.

Words ending in कृ and लृ.

§ 84. There are no words ending in कृ or लृ; therefore, the imitative sounds of the roots कृ and लृ and गल्ह and शक्ल are taken to show what the forms of such words will be, if there be need to use such words.

कृ *m.*

N. V.	कीः, कृः	किरो, क्रौ	किरः, क्रः
A.	किरम्, कृम्	"	किरः, कृव
I.	किरा, क्रा	कोर्भ्याम्, कृभ्याम्,	कीर्भिः, कृभिः
D.	किरे, के	"	कीर्भ्यः, कृभ्यः
Ab.	किरः, कृः	"	"
G.	"	किरोः, क्रोः	किरान्, क्रान्
L.	किरि, क्रि	"	कीर्तु, कृवु

Decline लृ similarly.

गम्ल् m.

N.	गमा	गमलौ	गमलः
V.	गमल	"	"
A.	गमलम्	"	गमलम्
I.	गमला	गमलभ्याम्	गमलभिः
D.	गमले	"	गमलभ्यः
Ab.	गमल	"	"
G.	"	गमलोः	गमलानाम्
L.	गमलि	"	गमलानु

Decline शक्य similarly.

Words ending in ए and ऐ.

§ 85. Here simply the terminations should be added and *Sandhi* rules observed.

से (सह इना कामेन वर्ततेऽसौ) रे m. f. wealth.

N.	सेः	सयो	सयः	N. V.	राः	रायो	रायः
V.	से ^०	"	"	A.	रायम्	"	"
A.	सयम्	"	"	I.	राया	राभ्याम्	राभिः
I.	सया	सेभ्याम्	सेभिः	D.	राये	"	राभ्यः
D.	सये	"	सेभ्यः	Ab.	रायः	"	"
Ab.	सेः	"	"	G.	"	रायोः	रायानाम्
G.	"	सयोः	सयानाम्	L.	रायि	"	रायानु
L.	सयि	"	सेषु				

*The Kau. does not specially mention this form. Just as it stops after giving the Nom. forms in the case of words like रे, गो, स्तूते &c., so does it do in the case of से also, implying thereby that the Voc. forms of से are also like the Nom. ones. But the Sutra एङ् ह्रस्वात्संबुद्धेः Pāp. VI. 1. 69 (एङ्नात् ह्रस्वान्नाङ् अङ्गात् इङ् दुप्यते संबुद्धेः चेत्) (Kau.) seems to apply in the present case and by dropping the final त् we get the form से.

The neu. प्ररै (प्रकृष्टा रै यस्य)

Decline similarly स्मृते (स्मृतः तत्) changed to प्ररि (by एच ह्रः येन) one who has thought इग्ग्रस्वादेशे Pān. I. 1. 48. and I. 2. 47.) should be declined like वारि except before the consonantal terminations, when it should be declined like रै m. f.

N. A. प्ररि प्ररिणी प्ररिणि

I. प्ररिणा प्ररिभ्याम् प्ररिभिः &c.

Words ending in ओ and औ.

§ 86. Vṛiddhi (औ) is substituted for the ओ of words ending in ओ in the first five inflections except the Acc. sing.; आ is substituted for ओ in the Acc. sing. and plural.* Nouns ending in औ are regularly declined.

गौ mas. fem.

a bull or a cow.

ग्लौ mas.

the moon.

N. & V. गौः गावो गावः
V. गाम् , गाः
I. गवा गोभ्याम् गोभिः
D. गवे , गोभ्यः
Ab. गोः ,
G. , गवोः गवाम्
L. गवि , गोषु

N. & V. ग्लौः ग्लावो ग्लावः
A. ग्लावम् ,
I. ग्लावा ग्लौभ्याम् ग्लौभिः
D. ग्लावे , ग्लौभ्यः
Ab. ग्लावः ,
G. , ग्लावोः ग्लावाम्
L. ग्लावि , ग्लौषु

Decline similarly स्मृतो (स्मृतः उः शंकरः येन) and सो f. the sky. The neu. प्रवो (प्रकृष्टा वोः यस्मिन् तत्) changed to प्रवु should be declined like मधु.

Decline similarly नौ f. a boat, a ship. The neu. सुनौ (सुहु नोः यस्मिन्) changed to सुनु should be declined like मधु.

* गोतो विद् । औतोऽशतोः । Pān. VII. 1. 90. VI. 1. 93.

SECTION II.

BASES ENDING IN CONSONANTS.

§ 87. Bases ending in any of the first four letters of a class, and in ण्, र्, ल्, झ्, ञ्, ष् and ह्. The declension of these bases consists, for the most part, in adding the general case terminations and observing the rules of *sandhi*.

§ 88. Bases ending र्, ल्, and ण्.

§ 89. (a) After final ल् the यु of the loc. is changed to यु.

(b) इ (optionally changeable to ई) may be optionally inserted between ण् and यु.

कमल *mas. fem. neu.* naming the goddess of wealth or a lotus
(कमलं कमलां वा आचक्षणाः—जा-जं-वा)—

Mas. and Fem.

N. & V.	कमल*	कमलो	कमलः
A.	कमलम्	"	"
I.	कमला	कमलभ्याम्	कमलिभिः
D.	कमले	"	कमलभ्यः
Ab.	कमलः	"	॥
G.	"	कमलोः	कमलाम्
L.	कमलि	"	कमलसु

Decline similarly सुगण्, सुगण, *m. f.* one who counts well, द्वार *f.* a door and other words ending in र् or ल्. The loc. plu. of सुगण् is सुगणसु-ण्डसु, ण्डसु. The Nom. sing. of द्वार is द्वारः.

Neu.

N. N. & A. कमल कमली कमलि

The rest like the *mas.*

* See § 91. c.

Decline similarly सुवप्, वार and other words ending in ण्, र् or ल्. *e. g.*

N. A. वाः	वारी	वारि
I. वारा	वांश्चाम्	वाभिः
L. वारि	वारोः	वारु

§ 90. Bases ending in क्, ख्, ग्, घ्, ङ्, ट्, ड्, ढ्, त्, थ्, द्, ध्, and प्, फ्, ब्, भ्.

§ 91. (a) As a general rule the स् of the nom. singular is dropped. If there be a conjunct consonant at the end of a word the first consonant only is retained.

(b) The final letter is changed to the first or third of its class when followed by nothing, to the third when followed by a soft consonant and first when followed by a hard consonant and remains unchanged before a vowel termination.

(c) न् is prefixed to the र् of the N. & Acc. plural in the case of neuter nouns ending in a consonant except a nasal or a semi-vowel; but not in the case of a noun derived from the frequentative base.

§ 92. Paradigms :—

समिध् *f.* a holy stick.

N. & V.	समिध्	समिधो	समिधः	Ab.	समिधः	समिद्ध्याम्	समिद्धयः
A.	समिधम्	”	”	G.	”	समिधोः	समिधात्
In.	समिधा	समिद्ध्याम्	समिद्धिः	L.	समिधि	”	समिन्
D.	समिधे	”	समिद्धयः				

Neu. सुसमिध् (शोभनाः समिधः यस्मिन्)

N. V. A. सुसमिध् सुसमिधी सुसमिन्नि

The rest like समिध् *f.*

Decline similarly सर्वशक्, चित्रलिख्, भृष्ट्, मरुत्, सरित्, हरित्, विश्वजित्, अग्निमथ्, तमोनुद्, दृषद्, शरद्, बेभिद्, चेष्टिद्, सङ्ग्रह्, क्षुध्, यप्, ककुन् &c.; *e. g.*

	Nom. sing.	Nom. dual.	I. dual.	Loc. plu.
सर्वशक्	सर्वशक्-म्	सर्वशक्ौ	सर्वशग्भ्याम्	सर्वशक्षु
चित्रलिख्	चित्रलिख्-म्	चित्रलिखौ	चित्रलिग्भ्याम्	चित्रलिक्षु
भृश्व	भृश्व-द्	भृश्वौ	भृश्वद्भ्याम्	भृश्वक्षु
अग्निमध्	अग्निमध्-द्	अग्निमधौ	अग्निमद्भ्याम्	अग्निमन्क्षु
तमोनुद्	तमोनुद्-द्	तमोनुदौ	तमोनुद्भ्याम्	तमोनुन्क्षु
खप्	खप्-व	खपौ	खप्भ्याम्	खप्क्षु

Neu.

N. V. A.

N. V. A.

सर्वशक्	सर्वशक्	सर्वशक्	अग्निमध्	अग्निमधौ	अग्निमन्धि
हरिद्	हरिती	हरिन्ति	तमोनुद्	तमोनुदी	तमोनुन्धि
सुयुद्	सुयुपी	सुयुन्धि	वेमिद्	वेमिदी	वेमिधि

The rest like the mas.

So चेच्छिदि N. V. A. pl. &c.

§ 93. Bases ending in च्, छ्, ज्, or झ् and ष्, झ्, ह्.

§ 94. (a) च् or छ् is changed to क् when followed by a hard consonant or by nothing, and to न् when followed by a soft consonant.*

(b) The ending झ् or छ् of root-nouns and the final of व्रज्, भ्रज्, खज्, भृज्, यज्, राज्. and क्षाज् are changed to ज् when followed by any consonant except a nasal or a semi-vowel or by nothing†; the झ् is changed to ढ् or ञ् when at the end of a word, and to ञ् when followed by a soft consonant. The ज् of परिवाज् is similarly changed to ढ् or ञ्.

(c) But the झ् of the root-nouns दिज्, दृज्, स्पृज् and सृज् is changed to क् as also the छ् of दृष्ट् 'a bold or impudent man' and the झ् of such words as विपृज् &c. The झ् of नृज् is optionally changed to ढ् or क्, as also the झ् of तृज् and गोरज्. The ज् of कृत्विज् is changed to क्.

* वो: कृ: । Pān. VIII. 2. 30. † व्रज्भ्रज्खज्भृज्यज्राज्क्षाज्चक्षुषाव: । Pān. VIII. 2. 36.

(d) व् may optionally be inserted between र् and the loc. pl. term. सु.

(e) Before vowel terminations final व् may optionally be changed to वः.

§ 95. (a) व् is changed to व् when at the end of a *pāda* or when followed by a consonant except a nasal or a semi-vowel. (b) In the case of roots beginning with व् it is changed to व् under the same circumstances; (c) when forming part of the roots वृह, सुह, स्तुह and विह, it is optionally changed to व् i. e. to व् or वः; (d) and in the case of the root नह् it is changed to व् under the above-mentioned circumstances.*

(e) The व् of उज्जिह् f. a kind of metre is changed to व् when followed by a hard consonant or by nothing, and to व् before a soft consonant (Pān. III, 2, 59).

§ 96. When a mono-syllabic root (or root-noun) begins with व्, र् or व् and ends with व्, ह्, प्, भ् or ह्, the व्, ग् or ह् is respectively changed to व्, प् or भ् before स् or ख् or when followed by nothing or when the final soft aspirate is changed to an unaspirate letter†.

§ 97. Paradigms—वाच् f. speech, राज् shining, सुह् becoming faint &c.

वाच्			राज्		
N. V.	वाक्	वाचो	N. V.	राट्-इ	राजो
A.	वाचम्	"	A.	राजम्	"
I.	वाचा	वाग्भ्याम्	I.	राजा	राट्भ्याम्
D.	वाचे	"	D.	राजे	"
Ab.	वाचः	"	A.	राजः	"

* हो टः । वदेर्वातोर्धः । वा वृहसुहण्युहजिहाम् । नहो घः । Pān. VIII, 2, 31-34.

† एकाचो वशी मय् क्षपन्तस्य स्त्रोः । Pān. VIII, 2, 37.

G. वाचः वाचोः वाचाश्च G. राजः राजोः राजाश्च
 L. वाचि " वाहु L. राजि राजोः राजसु-रत्सु
 Decline similarly पयोमुच्च, कल्विच्च Decline similarly सुवृश्च, सर्व-
 भिषच्च, रुच्च, स्रच्च, सुयुच्च, विभ्राच्च,* प्राञ्च, भृञ्च, विश्वसृञ्च, सम्राज्,
 दिक्ष्, वृक्ष् and words ending in वृक्ष्, परित्राज्, परिसृज्, देवेज्, विभ्राज्
 स्पृज्, दधृप्, उष्णिह्, विपक्ष्, विचक्ष्, the sun, विष्, प्राप्, स्विष्
 विपक्ष्, विविक्ष्, and words ending द्विष्, मृष, प्रादृष, लिङ्, प्रच्छ्, and
 in च् and ज्. root nouns in ह्, ङ्, ष् and ह्.

E. g.

	N. Sing.	N. dual	I. dual.	Loc. plu.
पयोमुच्च	पयोमुक्ता	पयोमुचो	पयोमुग्भ्याम्	पयोमुक्षु
भिषच्च	भिषक्	भिषजो	भिषग्भ्याम्	भिषक्षु
स्रच्च	स्रक्	स्रजो	स्रग्भ्याम्	स्रक्षु
वृक्ष्	वृक्	वृजो	वृग्भ्याम्	वृक्षु
दधृप्	दधृक्	दधृषी	दधृग्भ्याम्	दधृक्षु
उष्णिह्	उष्णिक्	उष्णिहो	उष्णिग्भ्याम्	उष्णिक्षु
विविच्च	विविक्	विविक्षी	विविग्भ्याम्	विविक्षु
	&c.	&c.	&c.	
सुवृश्च	सुवृद्-र	सुवृश्चो	सुवृद्भ्याम्	सुवृत्सु-रत्सु
सर्वप्राच्छ-श्च	सर्वप्राद्	सर्वप्राच्छो-शो	सर्वप्राद्भ्याम्	सर्वप्रादसु-रत्सु
भृञ्च	भृद्	भृजो	भृद्भ्याम्	भृत्सु
विश्वसृञ्च	विश्वसृद्	विश्वसृजो	विश्वसृद्भ्याम्	विश्वसृत्सु

* प्राञ्च derived from प्राञ्च mentioned along with एज् &c. दम्भु
 एतन्नेज्प्राञ्चिनाविने तस्य कृत्वमेव । Sid. Kau. The other विभ्राञ्च is
 derived from वृभ्राञ्च दीप्ति mentioned in the कणादि group.

† Hereafter only the first letter will be given, the third
 letter should always be supposed to be understood.

	N. Sing.	N. dual.	I. dual.	Loc. plu.
देवेज्	देवेद्	देवेजौ	देवेद्भ्याम्	देवेदसु-इत्सु
विद्	विद्	विज्ञौ	विद्भ्याम्	विदसु „
स्विप्	स्विद्	स्विणौ	स्विद्भ्याम्	स्विदसु „
प्रच्छद्	प्रच्छद्	प्रच्छदौ	प्रच्छद्भ्याम्	प्रच्छदसु „
लिहद्	लिहद्	लिहौ	लिहद्भ्याम्	लिहदसु „

Irregular base :—युज् N. V. युज् युजौ युजः A. युजाम युजौ युजः the rest like सुयुज्.

मुह mas.

N.	मुह-द्	मुहौ	मुहः
A.	मुहम्	„	„
I.	मुहा	मुग्भ्याम् मुद्भ्याम्	मुग्भिः, मुद्भिः
D.	मुहे	„	मुग्भ्यः, मुद्भ्यः
Ab.	मुहः	„	„
G.	„	मुहोः	मुहाम्
L.	मुहि	„	मुहसु or मुदसु or दत्सु

Decline similarly स्निह, स्नुह, नश्, तश्, गोरक्ष and दृह &c.—

	N. sing.	N. dual.	Instr. dual.	Loc. plu.
स्निह	स्निह-द्	स्निहौ	स्निग्भ्याम्-इद्भ्याम्	स्निहसु-इत्सु or दत्सु
स्नुह	स्नुह-द्	स्नुहौ	स्नुग्भ्याम्-स्नुद्भ्याम्	स्नुहसु-इत्सु or „
नश्	नह-द्	नहौ	नग्भ्याम्-इद्भ्याम्	नहसु-इत्सु or „
तश्	तह-द्	तहौ	तग्भ्याम्-इद्भ्याम्	तहसु-इत्सु or „
गोरक्ष	गोरह-द्	गोरहौ	गोरग्भ्याम्-इद्भ्याम्	गोरहसु-इत्सु or „
दृह	ध्रुह-द्	दृहौ	ध्रुग्भ्याम्-इद्भ्याम्	ध्रुहसु-इत्सु or „
वृह	वृह	वृहौ	वृग्भ्याम्	वृहसु
यह	यह	यहौ	यद्भ्याम्	यहसु or दत्सु
बृह	बृह	बृहौ	बृद्भ्याम्	बृहसु

Nou.

The nou. forms of these have no peculiarities other than those mentioned above; *e. g.*

N. V. A.

पुतस्पृक्	पुतस्पृशी	पुतस्पृशि	स्रक्-द	सुही	संहि
सत्यवाक्	सत्यवाची	सत्यवाशि	भुज्	भुजी	भुजि
लिद	लिही	लिहि	दष्टक्	दष्टपी	दष्टि
विश्वद	विश्वदजी	विश्वदुजि	प्राद	प्राचडी	प्राडिष्ठ
				or	or
				प्राशी	प्राशि

The remaining forms like those of the *mas.* or *fem.*

IRREGULAR BASES.

§ 98. (1) The स् of तुरासाह् 'Indra' is changed to व् before the consonantal terminations; * *e. g.*

N. V. तुरापाद् तुरासाहो तुरासाहः I. तुरासाहा तुरापाद्भ्याम् तुरापाद्भिः
A. तुरासाहम् " " L. तुरासाहि तुरासाहोः तुरापाद्भ्य-द्भ्य

§ 99. विश्व becomes विश्वा when followed by राट्† (that particular form of the root-noun राज्)—

N. V. विश्वाराट्	विश्वराजो	विश्वराजः
A. विश्वराजम्	"	"
I. विश्वराजा	विश्वाराद्भ्याम्	विश्वाराद्भिः
L. विश्वराजि	विश्वराजोः	विश्वाराद्भ्य-न्त

§ 100. The व् of root-nouns ending in बाह् is changed to ऊ before the vowel terminations beginning with the Acc. plu.‡; *e. g.* विश्वबाह् = the sustainer of the universe, a lord :—

* Pān. VIII. 3. 56.

† विश्वस्य वसुराटोः । Pān. VI. 3. 128.

‡ बाह ऊद् । सप्तसंज्ञाच । Pān. VI. 4. 132. VI. 1. 108. आ and इ combine into औ by Pān. VI. 1. 89. See § 20.

N. V.	विश्ववाद् इ	विश्ववाही	विश्ववाह
A.	विश्ववाहम्	"	विश्वोह
I.	विश्वोहा	विश्ववाद्भ्याम्	विश्ववाद्भि
D.	विश्वोहे	"	विश्ववाद्भ्य
Ab.	विश्वोह	"	"
G.	"	विश्वोहोः	विश्वोहाय
L.	विश्वोहि	"	विश्ववात्सु

Decline similarly इव्यवाद्, भारवाद्, भूवाद्, श्वेतवाद् &c. The Acc. plu., Inst. sing. &c. of भूवाद्, are भूहः, भूहा &c.

§ 101. The ह् of उपानह् *f.* 'a shoe' is changed to ल् before स् and to इ before the भ् of the termination; e. g. Nom. उपानत्, उपानहो, उपानहः; Ins. sing. and dual उपानहा, उपानद्भ्याम्; Loc. उपानहि, उपानहोः, उपानत्सु.

§ 102

अनडुह् *m.* an ox.

N.	अनडुह्	अनडुहो	अनडुहः
V.	अनडुव	"	"
A.	अनडुहम्	"	अनडुहः
I.	अनडुहा	अनडुद्भ्याम्	अनडुद्भिः
D.	अनडुहे	"	अनडुद्भ्यः
Ab.	अनडुहः	"	"
G.	"	अनडुहोः	अनडुहाय
L.	अनडुहि	"	अनडुहत्सु

स्वनडुह् *neu.* (शोभनः अनडुहान् यस्मिन्)

N. V. A.	स्वनडुव	स्वनडुही	स्वनडुहांहि
----------	---------	----------	-------------

The rest like अतडुह् *mas.*

§ 103. The words अवयाज् 'a kind of priest' and पुरोडास 'sacrificial food' change their final to स् before consonantal terminations the preceding आ becoming अः—

अवयाज्.

N. V. अवयाः	अवयाजो	अवयाजः
A. अवयाजम्	"	"
I. अवयाजा	अवयोभ्याम्	अवयोभिः
L. अवयाजि	अवयाजोः	अवयस्व

पुरोडाज्.

N. V. पुरोडाः	पुरोडाशो	पुरोडाशः
A. पुरोडाशम्	"	"
I. पुरोडाशा	पुरोडोभ्याम्	पुरोडोभिः
L. पुरोडाशि	पुरोडाशोः	पुरोडस्व

Bases derived from the root अञ्च् 'to go' to worship.

§ 104. Nouns derived from the root अञ्च् 'to go' by means of such affixes as क्तिन्, क्तिप् &c. such as प्राञ्च् (प्रा-अञ्च्) eastern, प्रत्यञ्च् (प्रति-अञ्च्) western, सम्पङ् (सह-अञ्च्) a companion, तिर्यञ्च् (तिरिस्-अञ्च्) going away, सम्यञ्च् (सम्-अञ्च्) going with or well, विष्वञ्च् (विष्वञ्च्-अञ्च्) following, देवद्राञ्च् (देव-अञ्च्) adoring a deity, सर्वद्राञ्च् (सर्व-अञ्च्) going everywhere, उदञ्च् northern, अन्वञ्च् following, उदद्राञ्च्, भद्रमुपञ्च्, अमुमुपञ्च् going to that (all these derived from अदस्+अञ्च्), मोमञ्च् &c.

(a) In the Nom. sing. अञ्च् becomes अह्. The nasal of अञ्च् is dropped before all terminations beginning with the Acc. plu. and the preceding semi-vowel is changed to its corresponding long vowel before the vowel terminations after which अ is dropped. When अञ्च् is not preceded by a semi-vowel, its अ is changed to ई if not preceded by a long vowel; otherwise it remains unchanged. तिर्यञ्च् becomes तिरिद् under similar circumstances. In other respects these words are declined like words ending in च्.

प्राउञ्च् *mas.*

N. V.	प्राङ्	प्राञ्चो	प्राञ्चः
A.	प्राञ्चम्	प्राञ्चो	प्राञ्चः
I.	प्राञ्चा	प्राङ्म्याम्	प्राङ्मिः
D.	प्राञ्चे	"	प्राङ्म्यः
Ab.	प्राञ्चः	"	"
G.	"	प्राञ्चोः	प्राञ्चाश्
L.	प्राञ्चि	"	प्राञ्चु

प्रत्यउञ्च् *mas.*

N. V.	प्रत्यङ्	प्रत्यञ्चो	प्रत्यञ्चः
A.	प्रत्यञ्चम्	"	प्रतीचः
I.	प्रतीचा	प्रत्यङ्म्याम्	प्रत्यङ्मिः
D.	प्रतीचे	"	प्रत्यङ्म्यः
Ab.	प्रतीचः	"	"
G.	"	प्रतीचोः	प्रतीचाश्
L.	प्रतीचि	"	प्रत्यञ्चु

तिर्यउञ्च् *mas.*

N. V.	तिर्यङ्	तिर्यञ्चो	तिर्यञ्चः
A.	तिर्यञ्चम्	"	तिर्यचः
I.	तिर्यञ्चा	तिर्यङ्म्याम्	तिर्यङ्मिः
L.	तिर्यञ्चि	तिर्यञ्चोः	तिर्यञ्चु

The forms of the rest should be similarly made up; *e. g.*

N. sing.	N. plu.	A. plu.	Inst. dual.	Loc. plu.
सद्यङ्	सद्यञ्चः	सद्यीचः	सद्यङ्म्याम्	सद्यञ्चु
सम्यङ्	सम्यञ्चः	समीचः	सम्यङ्म्याम्	सम्यञ्चु
विष्वङ्	विष्वञ्चः	विष्वीचः	विष्वङ्म्याम्	विष्वञ्चु
देवदाङ्	देवदाञ्चः	देवद्वीचः	देवदाङ्म्याम्	देवदाञ्चु

उदह	उदञ्चः	उदीचः	उदग्भ्याम्	उदक्षु
अन्वह	अन्वञ्चः	अनुचः	अन्वग्भ्याम्	अन्वक्षु
अदग्रह	अदग्रञ्चः	अदग्रीचः	अदग्रग्भ्याम्	अदग्रक्षु
अदमुपह	अदमुपञ्चः	अदमुईचः	अदमुपग्भ्याम्	अदमुपक्षु
गवाह	गवाञ्चः	गोचः	गवाग्भ्याम्	गवाक्षु
गोअह	गोअञ्चः	"	गोअग्भ्याम्	गोअक्षु
गोह	गोञ्चः	"	गोग्भ्याम्	गोक्षु

Neu.

The neu. forms should be similarly made up.

N. V. A. प्राक्	प्राची	प्राश्चि
प्रत्यक्	प्रतीची	प्रत्यश्चि
तिर्यक्	तिरश्ची	तिर्यश्चि
सध्वक्	सध्वीची	सध्वश्चि
सम्पक्	सर्माची	सम्पश्चि
विश्वक्	विश्वीची	विश्वश्चि
देवदाक्	देवद्रीची	देवदाश्चि
उदक्	उदीची	उदश्चि
अन्वक्	अनुची	अन्वश्चि
अदग्रक्	अदग्रीची	अदग्रश्चि
अदमुपक्	अदमुईची	अदमुपश्चि
गवाक्	गोची	गवाश्चि
गोअक्	"	गोअश्चि
गोक्	"	गोश्चि

The rest like the mas.

(b) When अञ्च् means 'to worship' or 'honour' the nasal of अञ्च् is not dropped and these words are regularly declined. * They drop their final च् only before the consonantal terminations; e. g.

* नाशेः पूजायाम् ; Pān. VI. 4. 30.

N. V.	प्राह्	प्राश्चौ	प्राश्चः
A.	प्राश्चम्	"	"
I.	प्राश्चा	प्राह्भ्याम्	प्राह्भिः
D.	प्राश्चे	"	प्राह्भ्यः
&c. &c.			
L.	प्राश्चि	प्राश्चोः	प्राह्दु or प्राह्द्व

तिर्यञ्च् *m.*

N. V.	तिर्यह्	तिर्यञ्चौ	तिर्यञ्चः
A.	तिर्यञ्चम्	"	"
I.	तिर्यञ्चा	तिर्यह्भ्याम्	तिर्यह्भिः
&c. &c.			
L.	तिर्यञ्चि	तिर्यञ्चोः	तिर्यह्दु or तिर्यह्द्व

The rest should be similarly declined.

Neu.

N. V. A.	तिर्यह्	तिर्यञ्ची	तिर्यञ्चि
----------	---------	-----------	-----------

Irregular Bases.

§ 105. कृञ्च् a heron &c. (derived from कृञ्च् कौटिल्यालीमा-
वयो:), खञ्च् a lame man, and सुवल्च् beautifully bounding become
कृह्, खन् and सुवल् before consonantal terminations; e. g.

N. sing.	N. dual	I. dual.	Loc. plu.
कृह्	कृञ्चौ	कृह्भ्याम्	कृह्दु or इ
खन्	खञ्चौ	खन्भ्याम्	खन्दु
सुवल्	सुवल्चौ	सुवल्भ्याम्	सुवल्दु

The remaining forms should be similarly made up.

Neu.

N. V. A.	कृह्	कृञ्ची	कृञ्चि
	खन्	खञ्ची	खञ्चि

The rest like the mas.

§ 106. ऊर्ज् *m. n.* strength, is regularly declined; *s. g. m.* ऊर्ज-श् ऊर्जो ऊर्जः *N.*; ऊर्जा ऊर्ज्या ऊर्जिः *L.*; ऊर्जि ऊर्जोः ऊर्जं *L.*

Neu.

N. V. A. ऊर्ज् ऊर्जा ऊर्जि; *the rest like the *mas.*
with बहु— बहुर्ज् बहुर्जा बहुर्जि or बहुर्जि †

§ 107. Nouns ending in श्. There are a few nouns derived from the roots ending in श्. They have no other peculiarity than this, that they change their श् to श् before consonantal terminations, *s. g. प्रशान् m. f. one who is tranquil.*

<i>N.</i>	प्रशान्	प्रशामी	प्रशामः
<i>A.</i>	प्रशामश्	"	"
<i>I.</i>	प्रशामा	प्रशान्भ्याम्	प्रशान्भिः
<i>L.</i>	प्रशामि	प्रशामोः	प्रशान्सु or प्रशांसु

Neu.

N. V. A. प्रशान् प्रशामी प्रशामि

The rest like the *mas.*

Bases ending in स् :—

§ 108. The penultimate अ of nouns ending in स् is lengthened in the *Nom. sing.* if it does not belong to root nouns. †

चन्द्रमस् *m.* the moon.

<i>N.</i>	चन्द्रमाः	चन्द्रमसो	चन्द्रमसः
<i>V.</i>	चन्द्रम्	"	"
<i>A.</i>	चन्द्रमसश्	चन्द्रमसो	चन्द्रमसः

* वरजामो सयोगः । *Sid. Kan.* † बहुर्जि उपनिषेधः । अन्यथापूर्वो वा तुम् । *Vārt.*

† अत्यन्तस्य आवातोः । *Pān. VI. 4. 14.* The penultimate vowel of nouns ending in मस् or शस् and in अस् not belonging to a root is lengthened when followed by स् (स्) not belonging to the Vocative

I.	चन्द्रमसा	चन्द्रमोभ्याम्	चन्द्रमोभिः
D.	चन्द्रमसे	"	चन्द्रमोभ्यः
Ab.	चन्द्रमसः	"	"
G.	"	चन्द्रमसोः	चन्द्रमसाम्
L.	चन्द्रमसि	"	चन्द्रमसु-स्तु

Decline similarly वेद्यस् god Brahmá, सुमनस् good-minded, दुर्मनस् ill-minded, उन्मनस् anxious-hearted &c.

मनस् *neu.* the mind.

N. V. A. मनः मनसी मनांसि

The rest like चन्द्रमस्.

Decline similarly पयस् milk, वयस् age, अवस् protection, fame &c. भेद्यस् good, सस्, वचस्, &c.

(a) Nouns in इस्, उस् or ओस् such as उर्द्विस् flaring upwards अचक्षुस् blind, दीर्घायुस् long-living, दोस् an arm &c. are similarly declined; *e. g.*

N. sing.	N. dual.	L. sing.	I. dual.	Loc. plu.
उर्द्विस्	उर्द्विः उर्द्विषी	उर्द्विषा	उर्द्विभ्याम्	उर्द्विषुः-ऽ
अचक्षुस्	अचक्षुः अचक्षुषी	अचक्षुषा	अचक्षुभ्याम्	अचक्षुषुः-ऽ
दीर्घायुस्	दीर्घायुः दीर्घायुषी	दीर्घायुषा	दीर्घायुभ्याम्	दीर्घायुषुः-ऽ
दोस्	दोः दोषी	दोषा	दोभ्याम्	दोषुः-ऽ

Neu.

N. V. A. { उर्द्विः उर्द्विषी उर्द्विषि
अचक्षुः अचक्षुषी अचक्षुषि
दोः दोषी दोषि

Decline similarly ज्योतिस् lustre, हविस् an oblation, चक्षुस् the eye, धनुस् a bow, &c.

युवस् (युव वस्ते) one who wears a garment well.

*Mas.**Neu.*

N. सुवः सुवसौ सुवसः
The rest like चन्द्रमसः.

N. V. A. सुवः सुवसी सुवसि
The rest like मनसः.

Decline similarly पिण्डग्रसः, पिण्डग्रसः &c.

§ 109. The Nom. sing. of अनेहसु time, पुरुदेससु name of Indra, and उशनसु name of Śakrāchārya is अनेहा, पुरुदेसा and उशाना respectively; the Voc. sing. of उशनसु is उशनन्, उशन. and उशनः; the other forms are regular.

§ 110. To feminine nouns ending in सु simply add the terminations.

भासु f. splendour.

N.	भाः	भासी	भासः
I.	भासा	भाभ्याम्	भाभिः
L.	भासि	भासोः	भास्तुः

§ 111. *Obs.* The शा of उक्थशासु uttering hymns, becomes श before the consonantal terminations, except that of the Nom. sing.; e. g. Nom. उक्थशाः sing. उक्थशासी dual.; Instr. sing. उक्थशासा; dual उक्थशोभ्याम्; Loc. plu. उक्थशाः-स्तु.

Irregular bases.

§ 112. वसु that falls, बसु a destroyer, सुहिस् one who kills well, जिघांसु desirous of killing. The first two change their सु to त् before consonantal terminations while the last two change their सु to न् under the same circumstances, the preceding nasal being dropped.

Mas.

N. V. sing.	N. V. dual.	I. sing.	I. dual.	Loc. plu.
वसु वसु	वसौ वसु	वसा वसा	वस्र्वा वस्र्वा	वसन्तु वसन्तु
बसु बसु	बसौ बसु	बसा बसा	बस्र्वा बस्र्वा	बसन्तु बसन्तु
सुहिस् सुहिस्	सुहिंसौ सुहिन्	सुहिंसा सुहिन्	सुहिन्भ्याम् सुहिन्	सुहिन्-स्तु सुहिन्-स्तु
जिघांसु जिघांसु	जिघांसौ जिघां	जिघांसा जिघां	जिघांभ्याम् जिघां	जिघां-स्तु जिघां-स्तु

The remaining forms should be similarly made up by adding the terminations.

Nou.

N. V. A.	{ अत्	असी	अंसि
	{ ध्वत्	ध्वसी	ध्वंसि
	{ छद्दिन्	छद्दिंसी	छद्दिंसि

The remaining forms like those of the *mas.*
§ 113.

पुम्स् *m.* a man.

N.	पुमान्	पुमांसौ	पुमांसः
V.	पुमन्	"	"
A.	पुमांसम्	पुमांसौ	पुंसः
I.	पुंसा	पुम्भ्याम्	पुंभिः
D.	पुंसे	पुम्भ्याम्	पुम्भ्यः
Ab.	पुंसः	"	"
G.	पुंसः	पुंसोः	पुंसान्
L.	पुंसि	"	पुंस

Nou.

सुपुम्स् (शोभनः पुमांसः यस्मिन्).

N. V. A.	सुपुम्	सुपुंसौ	सुपुमांसि
----------	--------	---------	-----------

The rest like the *mas.*

§ 114. The penultimate इ or उ of the words विपठिष् wishing to read, सज्जुम् *m. f.* a companion, चिह्नीर्ष wishing to do, सुविष् one stepping well, आशिष् *f.* a blessing, छतुस्, cutting well, and also of गिर, speech, पुर a yoke, पुर a town all *fem.* is lengthened before consonantal terminations; their final is changed to *visarga* in the Nom. Sing. *s. g.* विपठिष्—

N. V.	विपठीः	विपठिषो	विपठिषः
A.	विपठिषम्	विपठिषौ	विपठिषः
I.	विपठिषा	विपठीर्भ्याम्	विपठीर्भिः
D.	विपठिषे	विपठीर्भ्याम्	विपठीर्भ्यः
L.	विपठिषि	विपठिषोः	*विपठिष्वुः-इ

* कृमिस्तर्जनीयशर्बवायेवि । Pān. VIII. 3. 58. The स् belonging to a term coming after इ or उ, short or long, and after a guttural letter, is changed to व even when either a nasal, or a *visarga* or इ, ए or उ intervenes.

The remaining forms should be similarly made up by adding the terminations. सञ्जप् and the following words should be similarly declined.

	N. sing.	N. dual.	I. sing.	I. dual.	Loc. Pla.
सञ्जप्	सञ्जः	सञ्जो	सञ्जया	सञ्जभ्याम्	सञ्जेषु-षु
चिकीर्षु	चिकीर्षः	चिकीर्षौ	चिकीर्षया	चिकीर्षभ्याम्	चिकीर्षु
सुपिस्	सुपीः	सुपिसौ	सुपिषा	सुपीभ्याम्	सुपीषु-षु
आशिष्	आशीः	आशिषौ	आशिषा	आशीभ्याम्	आशीषु-षु
सुतस्	सुतः	सुतसौ	सुतया	सुतभ्याम्	सुतेषु-षु
गिर	गीः	गिरौ	गिरा	गीभ्याम्	गीषु
धुर	धुः	धुरौ	धुरा	धुभ्याम्	धूषु
पुर	पुः	पुरौ	पुरा	पुभ्याम्	पुषु

Neu.

N. V. A.	{	विपटीः	विपटिषी	विपटीषि
		चिकीर्षः	चिकीर्षी	चिकीर्षि
		सुपीः	सुपिसी	सुपिषि
		सुतः	सुतसी	सुतुषि

The remaining forms like those of the mas. or fem.

Nouns ending in अद्, मह्, and वद्:—

§ 115. अ is lengthened in the Nom. sing.*, and न् is inserted between अ and the final त् in the first five inflections. The final त् is dropped in the Nom. sing.; the अ of महत् is lengthened before this न् except in the Voc. sing.

धीमत् mas. talented.

N.	धीमान्	धीमन्तो	धीमन्तः
V.	धीमन्	"	"
A.	धीमन्तद्	धीमन्तो	धीमतः

* See ft. note p. 66

I.	धीमता	धीमद्गवाश्	धीमद्भिः
D.	धीमते	"	धीमद्भ्यः
Ab.	धीमतः	"	"
G.	धीमतः	धीमतोः	धीमताम्
L.	धीमति	"	धीमन्व

Neu.

N. V. A. धीमत् धीमधी धीमन्ति

The rest like the mas.

Decline similarly गोमत् having cows, विद्यावत्, श्रीमत् बुद्धिमत्
भगवत् मधवत् m. Indra, भवत् pron., यावत्, तावत्, एतावत्, कियत्,
इषत्

महत् *mas.* great.

N.	महान्	महान्तौ	महान्तः
V.	महन्	"	"
A.	महान्तम्	महान्तो	महतः

The rest like धीमत्.

Neu.

N. V. A. महत् महती महन्ति The rest like the mas.

§ 116. Participial bases ending in अत् :—

(a) The declension of these does not differ from that of nouns in मत् except in the Nom. sing. mas. in which the अ of अत् is not lengthened. In the case of the dual of the Nom. Voc. and the Acc. neu. न् is inserted before the final त् necessarily in the case of the present participles of the roots of the 1st. 4th, and 10th classes, and of causal, desiderative and nominal verbs, optionally in the case of those of the 6th class, of roots ending in अ of the 2nd class, and of those of the Fut. in स्यत् or स्यत्, and not at all in the case of the remaining participles of the present tense.

भवत् being.

अदत् eating.

mas.

mas.

N. V. भवन् भवन्ती भवन्तः

A. भवन्तम् " भवतः

The rest like धीमत्

N. V. अदन् अदन्ती अदन्तः

A. अदन्तम् " अदतः

The rest like धीमत्.

Decline all other participles on the Present and Fut. Par. in the *mas.* similarly.

N. V. A. *Neu.*

भवत्—भवत्

भवन्ती

भवन्ति

अदत्—अदत्

अदती

अदन्ति

पाद—पाद

पाती-न्ती

पान्ति

दास्यत्—दास्यत्

दास्यती-न्ती

दास्यन्ति

तुदत्—तुदत्

तुदती-न्ती

तुदन्ति

The rest like
the *mas.*

Decline पचत्, दीड्यत्, चोरयत्, चिकीर्षत्, वृषोधिषत्, पुत्रीयत् &c., like भवत्; करिष्यत् &c. like तुदत्; हन्वत्, तन्वत्, रुन्वत्, क्रीणत्, &c., like अदत्.

N. B. The *fem.* of these ends in ई being the same as *Nom.* dual of the *Neu.* and has no declensional peculiarities.

Decline बृहत् *m. n.* great, वृषत् *m.* a deer; *n.* a drop of water and जगत् the world, like अदत् *mas.* & *neu.*

(b) च is not inserted at all in the case of the participle of the *Pre.* of roots of the third class and of the *Parasm.* frequentative and the participles शासत्, जसत्, चकासत्, दारिषत्, जाग्रत्, दीड्यत् and देड्यत्; in the case of the *Nom. Voc.* and *Acc. plu. neu.*, however, it is optionally inserted:—

mas.

ददत् giving.

जाग्रत् awaking.

N. V. ददत् ददती ददतः

जाग्रत् जाग्रती जाग्रतः

A. ददन्तम् " "

जाग्रन्तम् " "

&c.

&c.

neu.

N. V. A. ददत् ददतो ददन्ति-ति जायत् जायती जायन्ति-ति
The rest like ययत्.

Nouns ending in अन् and इन्.

§ 117. न् is dropped in the Nom. sing. and before all consonantal terminations. In the case of *mas.* nouns the preceding अ is lengthened in the first five inflections and इ in the Nom. sing. only. The अ and इ are lengthened in the plu. of the Nom. Voc. and Acc. of neuter nouns. The अ is dropped before the vowel terminations beginning with that of the Acc. plu. except when it is preceded by a conjunct consonant having न् or न् for its latter member; it is optionally dropped in the Loc. sing. of *mas.* and neuter nouns and optionally in the Nom. Voc. and Acc. dual of the latter.

In the Voc. sing. the न् of *neu.* nouns is optionally retained.

Nouns ending in अन्.

ब्रह्मन् *mas.* the creator.

N.	ब्रह्मा	ब्रह्माणी	ब्रह्माणः
V.	ब्रह्मन्	"	"
A.	ब्रह्माणम्	ब्रह्माणौ	ब्रह्मणः
I.	ब्रह्मणा	ब्रह्मभ्याम्	ब्रह्मभिः
D.	ब्रह्मणे	ब्रह्मभ्याम्	ब्रह्मभ्यः
Ab.	ब्रह्मणः	"	"
G.	"	ब्रह्मणोः	ब्रह्मणाम्
L.	ब्रह्मणि	"	ब्रह्मसु

Decline similarly आत्मन् the self, यज्वन् a sacrificer, हुशर्मन्, कृष्णवर्मन् &c.

राजन् *mas.* a king.

N.	राजा	राजानौ	राजानः
V.	राजन्	"	"
A.	राजानम्	"	"

L.	राज्ञा	राजम्याम्	राजभिः
D.	राज्ञे	"	राजभ्यः
Ab.	राज्ञः	"	"
G.	"	राज्ञोः	राज्ञाम्
L.	राज्ञि-राजनि	"	राजसु

Decline similarly सीमन् *fem.* a boundary, तक्षन् a carpenter, मज्जन् *m.* marrow, गरिमन् greatness, महिमन्, लघिमन्, अणिमन् &c., सुनामन् auspicious-named, दुर्नामन्, प्रतिदिवन् a day or the sun (दि of the word is lengthened when the अ is dropped), &c.

E. g.

	Nom. sing.	Acc. plu.	Loc. sing.
सीमन्	सीमा	सीमन्	सीमि-मनि
तक्षन्	तक्षा	तक्षन्	तक्षि-क्षणि
मज्जन्	मज्जा	मज्जन्	मज्जि-जनि
गरिमन्	गरिमा	गरिम्णः	गरिम्णि-मणि
महिमन्	महिमा	महिम्नः	महिन्नि-मनि
लघिमन्	लघिमा	लघिन्	लघिन्नि-मनि
अणिमन्	अणिमा	अणिन्	अणिन्नि-मनि
सुनामन्	सुनामा	सुनाम्नः	सुनान्नि-मनि
प्रतिदिवन्	प्रतिदिवा	प्रतिदीन्	प्रतिदीन्नि-दिवनि

neu.

N. V.	ब्रह्म	ब्रह्मणी	ब्रह्माणि
V.	ब्रह्मन्	"	"

The rest like the mas.

Decline similarly चर्मन् a hide, वर्मन् an armour, भर्मन् a house, old &c., हर्मन् happiness, नर्मन् sport, jest, जन्मन्, पर्वन् a joint-&c.

नामन् *neu.*

N.	नाम	नामनी-नाम्री	नामानि
V.	नामन्	"	"
A.	नाम	"	"
I.	नामा	नामभ्याम्	नामभिः
D.	नामे	नामभ्याम्	नामभ्यः
Ab.	नामः	"	"
G.	"	नामोः	नामास्
L.	नामि-मनि	"	नामसु

Decline similarly व्योमन् the sky, क्लोमन् the bladder, प्रेमन् love, वामन् a hymn, वामन् lustre, a house, &c.

Irregular Bases.

§ 118. पूषन्, अर्यमन् and nouns ending in हुन् lengthen their अ in the Nom. sing. only; the न् of हुन् is changed to ण् after र; ५. १.

पूषन् *mas.*, the sun.

N.	पूषा	पूषणो	पूषणः
V.	पूषन्	"	"
A.	पूषणम्	"	पूष्णः
I.	पूष्णा	पूषभ्याम्	पूषभिः
D.	पूष्णो	"	पूषभ्यः
Ab.	पूष्णः	"	"
G.	"	पूष्णोः	पूष्णास्
L.	पूष्णि-वाणं	"	पूषसु

वृत्रहन् *mas.*, 'name of Indra'.

N.	वृत्रहा	वृत्रहणो	वृत्रहणः
V.	वृत्रहन्	"	"
A.	वृत्रहणम्	"	वृत्रहः
I.	वृत्रहा	वृत्रहभ्याम्	वृत्रहभिः

D.	वृत्रघ्ने	वृत्रहभ्याम्	वृत्रहभ्यः
Ab.	वृत्रघ्नः	"	"
G.	वृत्रघ्नः	वृत्रघ्नोः	वृत्रघ्नाम्
L.	वृत्रघ्नि-वृत्रहणि	"	वृत्रहसु

अर्यमन् *m.* name of a deity.

N.	अर्यमा	अर्यमणौ	अर्यमणः
V.	अर्यमन्	"	"
A.	अर्यमणम्	अर्यमणी	अर्यमणः
	&c.	&c.	&c.

Neu.

बहुपूषन्, बह्वर्यमन् बहुवृत्रहनः—

N. V. A.	{	बहुपूषन्	बहुपूष्णीं-पणी	बहुपूषाणि
		बह्वर्यमन्	बह्वर्यमणीं-मणी	बह्वर्यमाणि
		बहुवृत्रहन	बहुवृत्रह्नी-हणी	बहुवृत्रहाणि

§ 119. The व or श्वन् *mas.* 'a dog,' युवन् *mas.* 'a young man,' and मरुचवन् *mas.* 'name of Indra' is changed to वृ before the vowel terminations beginning with that of the Acc. plu.*

श्वन्.

N.	श्व	श्वानी	श्वानः
V.	श्वन्	"	"
A.	श्वानम्	"	श्वानः
I.	श्वना	श्वभ्याम्	श्वभिः
D.	श्वने	श्वभ्याम्	श्वभ्यः
Ab.	श्वनः	"	"
G.	"	श्वनोः	श्वनाम्
L.	श्वनि	"	श्वसु

* बहुवचनबोधनामनादिति । Pāṇi, VI. 4. 133.

मघवन् *m.*

N.	मघवा	मघवानौ	मघवानः
V.	मघवन्	"	"
A.	मघवानम्	"	मघानः
I.	मघोना	मघवभ्याम्	मघवभिः
&c.	&c.		
L.	मघोनि	मघोनोः	मघवसु

युवन्.

N.	युवा	युवानौ	युवानः
V.	युवन्	"	"
A.	युवानम्	"	यूनः
I.	यूना	युवभ्याम्	युवभिः
&c.	&c.		
L.	यूनि	यूनोः	युवसु

Neu.

बहुभ्वन्, बहुयुवन्.

N. V. A.	बहुभ्व* बहुयुव*	बहुभ्वनी बहुयुनी	बहुभ्वानि बहुयुवानि
----------	--------------------	---------------------	------------------------

The rest like the mas.

§ 120. अहन् *n.* meaning 'a day' changes its final to *r* (and finally to *risarje*) when followed by consonantal terminations or by nothing; in other cases it is declined like नामन्.

N. V. A.	अहः	अह्नी, अहनी	अहानि
I.	अह्ना	अहोभ्याम्	अहोभिः
D.	अह्ने	"	अहोभ्यः
Ab.	अह्नः	"	"

* Also the optional forms in न् in the Voc. sing.

G.	अहः	अहोः	अह्नाम्
L.	अह्नि-हनि	"	अहस्तु-भु

Obs :—दीर्घाह् when *mas.* is declined like चन्द्रमस् when it takes the consonantal terminations and like राजन् when it takes the vowel terminations; when *neu.* it is declined like अहन्.

N.	दीर्घाहाः	दीर्घाहानो*	दीर्घाहाणः
V.	दीर्घाहः	"	"
A.	दीर्घाहाणम्	"	दीर्घाहः
I.	दीर्घाह्ना	दीर्घाहोभ्याम्	दीर्घाहोभिः
D.	दीर्घाह्ने	"	दीर्घाहोभ्यः
Ab.	दीर्घाहः	"	"
G.	दीर्घाहः	दीर्घाहोः	दीर्घाहाम्
L.	दीर्घाह्नि	"	दीर्घाहस्तु

Neu.

N. V. A. दीर्घाहः दीर्घाहणी-दीर्घाह्नी दीर्घाहाणि

The rest like the *mas.*

§ 121. अर्वन् *m.* a horse, except when preceded by the negative particle अन् (forming a neg. Tat.) is declined like a word ending in त् in all cases except the Nom. and Voc. singulars; e. g. N. अर्वा अर्वन्तो अर्वन्तः; V. अर्वन् अर्वन्तो, अर्वन्तः; A. अर्वन्तम्, अर्वन्तो, अर्वन्तः &c. But अनर्वन् (न विद्यतेऽर्वास्य) is regularly declined like यज्वन्; अनर्वा अनर्वाणो &c.

स्वर्वन् *neu.* is declined as स्वर्वत् स्वर्वती स्वर्वन्ति Nom. Voc. Acc.; the rest like अर्वन् *mas.*

§ 122. Words ending in इन्—

* The व् may be optionally retained (दीर्घाहानो &c.) by Pān. VIII. 4. 11.

करिन् *mas.* an elephant

N.	करी	करिणौ	करिणः
V.	करिन्	"	"
A.	करिणम्	"	"
I.	करिणा	करिभ्याम्	करिभिः
D.	करिणे	"	करिभ्यः
Ab.	करिणः	"	"
G.	"	करिणोः	करीणाम्
L.	करिणि	"	करिबु

Decline similarly शशिन् the moon, दण्डिन् one having a stick, पनिन् a wealthy man, हस्तिन् an elephant, लम्बिन् one having a garland, आततायिन् and all other words in इन्.

दण्डिन् *neu.*

N. A.	दण्डि	दण्डिनी	दण्डीनि
V.	दण्डिन्	"	"

The rest like the *mas.* Decline similarly सखिन् *n.*, वाग्मिन् *n.*, eloquent, भाविन् *n.* &c.

Irregular Bases.

§ 123. The first five forms of पथिन् a road, मथिन् a churning handle, and क्रमुक्षिन् name of Indra are irregular.* They drop their इन् before vowel terminations beginning with the Acc. plu.

पथिन् .

N. V.	पन्थाः	पन्थानौ	पन्थानः
A.	पन्थानम्	"	पथः
I.	पथा	पथिभ्याम्	पथिभिः
D.	पथे	"	पथिभ्यः

* पथिपथ्युत्सामात् । इतोऽन्तर्धनामरूपानि । शोन्वः । मस्य टेलोपः । Pān. VII. 1. 85-88.

Ab.	पथः	पथिभ्याम्	पथिभ्यः
G.	पथः	पथोः	पथाद्
L.	पथि	"	पथिद्

Decline similarly मयिन् and कमुक्षिन्; the latter word, however, does not insert the न् in the first five inflections; e. g. Nom. मन्थाः मन्थानी मन्थानः, कमुक्षाः-क्षाणी-क्षाणः; Acc. मन्थानम् मन्थानी-मथः; कमुक्षाणम्-कमुक्षाणी-कमुक्षः

Bases ending in वस् or इवस्—

§ 124. These are the perfect participles derived from roots with the affix वस् to which the intermediate इ is prefixed in some cases. They have a न् prefixed to their final स् in the first five inflections, the penultimate अ being lengthened before it. In the Nom. sing. m. the स् is dropped and the Voc. sing. ends in वन्. उ is substituted for व, before which the preceding short इ, if any, is dropped, before the vowel terminations beginning with those of the Acc. plu. and before the इ of the Nom. Voc. and Acc. dual of the neuter nouns. The final स् of a root is changed to न् before वस् reappears before this उ; final स् is changed to इ before the consonantal terminations and in the Nom. Voc. and Acc. sing of the neuter.

विद्वस् m. a learned man.

N.	विद्वान्	विद्वांसौ	विद्वांसः
V.	विद्वन्	"	"
A.	विद्वांसम्	"	विद्वपः
I.	विद्वप्	विद्वद्भ्याम्	विद्वद्भिः
D.	विद्वये	"	विद्वद्भ्यः
Ab.	विद्वपः	"	"
G.	"	विद्ववोः	विद्वपाद्
L.	विद्वपि	"	विद्वपु

Neu.

N. V. A. विद्मस् विदुषी विद्वांसि
The rest like the *mas.*

Decline similarly जग्मिष्वस् or जगन्वस् one who has gone, तस्थिष्वस् one who has stood, निनीष्वस् one who has carried, मीढुष्वस् bountiful, शृणुष्वस् one who has heard, सेदिष्वस् one who has sat, दाश्वस् honouring or serving the gods, &c. *m.* and. *n.*; *e. g.*

Nom. sing.	Nom. dual.	I. sing.	I. dual
जग्मिष्वान्	जग्मिष्वंसौ	जग्मुषा	जग्मिष्वद्भ्याम्
जगन्वान्	जगन्वंसौ	"	जगन्वद्भ्याम्
तस्थिष्वान्	तस्थिष्वंसौ	तस्थुषा	तस्थिष्वद्भ्याम्
निनीष्वान्	निनीष्वंसौ	निन्युषा	निनीष्वद्भ्याम्
मीढुष्वान्	मीढुष्वंसौ	मीढुषा	मीढुष्वद्भ्याम्
शृणुष्वान्	शृणुष्वंसौ	शृणुषुषा	शृणुष्वद्भ्याम्
सेदिष्वान्	सेदिष्वंसौ	सेदुषा	सेदिष्वद्भ्याम्
दाश्वान्	दाश्वंसौ	दाशुषा	दाश्वद्भ्याम्

Bases in यस् or ईयस्

§ 125. Comparatives in यस् are declined like bases in वस् in the first five inflections and the Voc. sing. and like nouns in अस् in other respects; *e. g.*

श्रेयस् (comparative of प्रशस्य) more praiseworthy.

N.	श्रेयान्	श्रेयांसौ	श्रेयांसः
V.	श्रेयन्	"	"
A.	श्रेयांसम्	"	श्रेयसः
I.	श्रेयसा	श्रेयोभ्याम्	श्रेयोभिः

The rest like चन्द्रमस्. Decline all comparatives in ईयस् such as गरीयस्, लघीयस्, प्राचीयस्, &c. similarly.

Neu.

N. V. A. श्रेयः श्रेयसी श्रेयांसि

The rest like मनस्. Decline *n.* nouns in ईयस् similarly.

WORDS OF IRREGULAR DECLENSION.

§ 126. अस्थि *n.* a bone, दधि *n.* curds, सक्थि *n.* a thigh and अक्षि *n.* an eye, become अस्थन्, दधन्, सक्थन्, and अक्षन् respectively before the vowel terminations beginning with the I. sing. * and then they follow the declension of nouns in द्, in other respects they are declined like वारि.

अस्थि.

N.	अस्थि	अस्थिनी	अस्थीनि
V.	अस्थे-स्थि	"	"
A.	अस्थि	"	"
I.	अस्थना	अस्थिम्यान्	अस्थिभिः
D.	अस्थने	अस्थिम्यान्	अस्थिभ्यः
Ab.	अस्थन्	"	"
G.	"	अस्थनोः	अस्थनाम्
L.	अस्थिन्-स्थनि	"	अस्थिहु

दधि and the rest should be similarly declined.

§ 127. अप् *f.* water, is declined in the plural; it lengthens its अ in the N. and changes its प् to द् before consonantal terminations. आपः-अपः-अद्भिः-अद्भ्यः-अद्भ्यः-अपाम्-अप्सु.

§ 128. The words जरा *f.* old age, अजर *m.* one not getting old and निर्जर *a* god, optionally assume the forms जरस्, अजरस्, and निर्जरस् before the vowel terminations:—

जरा.

N.	जरा	जरे, जरसो	जराः, जरसः
V.	जरे	"	"
A.	जराम्, जरसम्	"	"
I.	जरया, जरसा	जराभ्याम्	जराभिः
D.	जरायै, जरसे	"	जराभ्यः
Ab.	जरायाः, जरसः	"	"

* अस्थिदधिसक्थिषणामनकुदात्तः । VII. 1. 75.

G.	जरायाः, जरसः	जरयोः, जरसोः	जराणाम्, जरसाम्
L.	जरायाम्, जरसि	"	जरासु

Decline निर्जर &c. like राम and चन्द्रमसु :—

N.	निर्जरः	निर्जरो-निर्जरसौ	निर्जराः-निर्जरसः
A.	निर्जरम्-निर्जरसम्	"	निर्जराम्-निर्जरसः
I.	निर्जरेण-निर्जरसा	निर्जराभ्याम्	निर्जरैः-निर्जरसैः
	&c.	&c.	&c.
G.	निर्जरस्य-निर्जरसः	निर्जरयोः-निर्जरसोः	निर्जराणाम्-निर्जरसाम्
L.	निर्जरे-निर्जरसि	"	निर्जरेषु

अजर m. like निर्जर.

अजर n.

N	अजरम्	अजरे-अजरसी	अजराणि, अजरांसि
V.	अजर	"	"
A.	अजरम्	"	"

The rest like the m.

§ 129. The words पाद, दन्त, नासिका, मांस, हृदय, निशा, अक्ष, एव, दोस्, यकुव, शकुव, उदक, आस्य*; मांस, पृतना, and सानु † optionally assume the forms पद्, दत्, नस्, मास्, हृद्, निश, असन्, एषन्, दोषन्, यकुन्, शकुन्, उदन्, आसन्, मांस, पृत्, and म्नु before all terminations beginning with the Acc. plu.

दोस् m. an arm.

N.	V. दोः	दोषौ	दोषः
A.	दोः	"	दोषः-दोष्णः
I.	दोषा-ष्णा	दोष्मिन्-वष्माम्	दोषिः-वभिः
D.	दोषे-ष्णे	"	दोष्म्यः-वष्म्य
Ab.	दोषः-ष्णः	"	"
G.	"	दोषीः-दृषीः	दोषाम्-ष्णाम्
L.	दोषि-ष्णि-वणि	"	दोषु-दु-वषु

* पङ्क्तोमास्तुमिशसन्नुषन्दोषन्त्यकञ्चक न्दञ्चासञ्चप्रमुतिष

† मांसपृतनासानुता मांसूत्तनवो वाभ्याः ।

Nou.

N. V. A. दोः
The rest like mas.

दोषी

दोंषि

निशा f. night.

N.	निशा	निशे	निशाः
V.	निशे	"	"
A.	निशाम्	"	निशाः-शः
I.	निशाया-शा	निशाभ्याम्, निज्भ्याम्-इभ्याम्	निशाभिः, निजिभिः-इभिः
D.	निशाये-शे	"	निशाम्यः, निज्भ्यः-इभ्यः
Ab.	निशायाः-शः	"	"
G.	"	निशयोः-शोः	निशानाम्-शाम्
L.	निशायां-शि	"	निशासु, निच्छु, निदसु-इच्छु

सानु Neu. a summit, a table-land.

N.	सानु	सानुनी	सानुनि
V.	सानु-नो	"	"
A.	सानु	"	सानुनि-स्तुनि
I.	सानुना-स्तुना	सानुभ्याम्-स्तुभ्याम्	सानुभिः-स्तुभिः
D.	सानुने-स्तुने	सानुभ्याम्-स्तुभ्याम्	सानुभ्यः-स्तुभ्यः
Ab.	सानुनः-स्तुनः	"	"
G.	"	सानुनोः-स्तुनोः	सानुनाम्-स्तुनाम्
L.	सानुनि, स्तुनि	"	सानुसु-स्तुसु

सानु is also m. declined like गुरु with the optional forms from the Acc. pl. which is सानुर्, स्तुर्.

The remaining words should be similarly declined according to the declensions which their various endings follow :—

पाद m. a foot.

N.	पादः	पादो	पादाः
V.	पाद	"	"
A.	पादम्	"	पादान्-पदः
I.	पादेन-पदा	पादाभ्याम्-पद्भ्याम्	पादैः-पद्भिः
L.	पादे-पदि	पादयोः-पदोः	पादेसु-पदसु

दन्त *m.* a tooth.

N.	दन्तः	दन्तो	दन्ताः
A.	दन्तम्	"	दन्तान्-दतः
I.	दन्तेन-दता	दन्ताभ्याम्-दद्वभ्याम्	दन्तैः-दद्भिः
L.	दन्ते-दति	दन्तयोः-दतोः	दन्तेषु-दन्तु

नासिका *f.* the nose.

N.	नासिका	नासिके	नासिकाः
A.	नासिकाम्	"	नासिकाः-नसः
I.	नासिकया-नसा	नासिकाभ्याम्-नोभ्याम्	नासिकाभिः-नोभिः
D.	नासिकायै-नसे	"	नासिकाभ्यः-नोभ्यः
L.	नासिकायाम्-नासि	नासिकयोः-नसोः	नासिकासु-नःसु-नस्तु

मास *m.* month.

N.	मासः	मासौ	मासाः
A.	मासम्	"	मासान्, मासः
I.	मासेन-मासा	मासाभ्याम्-माभ्याम्	मासैः-माभिः
L.	मासे-मासि	मासयोः-मासोः	मासेषु, माःसु-मास्तु.

हृदय *n.* heart.

N.	हृदयम्	हृदये	हृदयानि
A.	"	"	हृदयानि-हृन्दि
I.	हृदयेन-हृदा	हृदयाभ्याम्-हृद्भ्याम्	हृदयैः-हृद्भिः
L.	हृदये-हृदि	हृदययोः-हृदोः	हृदयेषु-हृदु

असृज् *n.* blood.

N.	असृक्-म्	असृजी	असृजि
A.	असृक्-म्	असृजी	असृजि-असानि
I.	असृजा-अस्त्रा	असृग्भ्याम्-असभ्याम्	असृग्भिः-असभिः
D.	असृजे-अस्त्रे	"	असृग्भ्यः-असभ्यः
L.	असृजि अस्त्रि-असनि	असृजोः-अस्त्रोः	असृजु-असस्तु

यूष *m.* soup.

N.	यूषः	यूषो	यूषाः
A.	यूषम्	"	यूषान्-यूष्यः
I.	यूषेण-यूष्या	यूषाभ्याम्-यूषभ्याम्	यूषैः-यूषभिः
L.	यूषे, यूषिण-यूषणि	यूषयोः-यूष्योः	यूषेभ्यु-यूषसु

यकृत *n.* the liver.

N.	यकृत-द्	यकृती	यकृन्ति
A.	"	"	यकृन्ति, यकानि
I.	यकृता-यकृता	यकृद्भ्याम्-यकृद्भ्याम्	यकृद्भिः-यकृद्भिः
L.	यकृति, यकृति-यकृति	यकृतोः-यकृतोः	यकृत्यु-यकृत्यु

शकृत *n.* dung.

N.	शकृत	शकृती	शकृन्ति
A.	शकृत्	शकृती	शकृन्ति-शकानि
I.	शकृता, शकृता	शकृद्भ्याम्, शकृद्भ्याम्	शकृद्भिः, शकृद्भिः
L.	शकृति, शकृति-शकृति	शकृतोः, शकृतोः	शकृत्यु, शकृत्यु

उदक *n.* water.

N.	उदकम्	उदके	उदकानि
A.	उदकम्	उदके	उदकानि-उदानि
I.	उदकेन-उद्रे	उदकाभ्याम्-उदकाभ्याम्	उदकैः, उदभिः
L.	उदके, उद्रे-उदनि	उदकयोः, उद्रेः	उदकेभ्यु, उदसु

आस्य *n.* mouth.

N.	आस्यम्	आस्ये	आस्यानि
A.	"	"	" -आसानि
I.	आस्येन, आस्ये	आस्याभ्याम्-आस्यभ्याम्	आस्यैः, आस्यभिः
L.	आस्ये, आस्ये-आस्ये	आस्ययोः, आस्योः	आस्येभ्यु, आस्यसु

मांस *n.* flesh.

N.	मांसम्	मांसं	मांसानि
A.	"	"	" -मांसि

I. मांसिन, मांसा	मांसाभ्याम्, मान्भ्याम्	मांसैः, मान्भिः
L. मांसि, मांसि	मांसयोः, मांसोः	मांसेषु, मान्भ्यु-मान्भ्यु

पृतना /, an army.

N. पृतना	पृतने	पृतनाः
A. पृतनाम्	"	" -पृतः
I. पृतनया, पृता	पृतनाभ्याम्, पृद्भ्याम्	पृतनाभिः-पृद्भिः
D. पृतनायै-पृते	"	पृतनाभ्यः-पृद्भ्यः
L. पृतनायाम्, पृति	पृतनयोः, पृतोः	पृतनान्तु, पृत्यु

§ 130. The following suffixes are sometimes added to nominal bases to express the meanings of cases.

(a) The suffix तस् added to the base of a noun gives it the sense of the Ab.*; as प्रमादतः, 'from carelessness'. वस्तुतः from the real state of the thing, in reality, ज्ञानतः 'from knowledge,' बहुतः &c.

(b) The suffix त्र is used to denote the meaning of the Loc.* case, and is generally added to pronominal adjectives; as तत्र 'in that place, there'; सर्वत्र 'in every place, everywhere, &c.

§ 131. A few nouns such as भूम् 'the lowest world,' स्वर् 'heaven,' संवत् 'a year of an era,' अस्तम् 'setting,' झम् 'case,' नमस् 'a bow,' स्वास्ति 'hail, farewell' &c. are indeclinables.

Chapter IV.

PRONOUNS AND THEIR DECLENSION.

§ 132. The following 35 words are termed 'Pronouns' in Sanskrit:—सर्व, विश्व, उभ, उभय, इतर, इतम (i. e. the word formed by the addition of the terminations अतर and अतम to the

* पञ्चम्यास्तसिद्धः । सप्तम्यास्तसिद्धः Pān. V. 3. 7. 10. By 'इतराम्योपि दृश्यन्ते । Pān. V. 3. 14. तस्, तद् &c. may stand for all cases except the Nom. (though they may be used for the Nom. also).

pronouns किम्, यद्, and तद् which become क, य and त respectively before these; e. g. कतर, कतम्, यतर, यतम्, and ततर, ततम्) अन्य, अन्यतर, इतर, त्वत्, त्व, नेम, सन, सिम, पूर्व, पर, अवर, दक्षिण, उत्तर, अपर, अधर, स्व, अन्तर, त्वद्, तद् एतद्, इदम्, अदम्, एक, द्वि, दुष्मद्, अस्मद्, भवत् and किम्.

1—Personal Pronouns.

§ 133. The pronouns अस्मद् 'I,' युष्मद् 'thou', and भवत् 'your honour:'—

N. B.—The declension of the first two of these pronouns is the same in all the three genders.

अस्मद् * m. f. n.

N. अहम्	आवाम्	वयम्
A. माम्, मा	आवाम्, मौ	अस्मान्, नः
I. मया	आवाभ्याम्	अस्माभिः
— D. मद्यम्, मे	आवाभ्याम्, नौ	अस्मभ्यम्, नः
Ab. मत्	आवाभ्याम्	अस्मत्
— G. मम, मे	आवयोः, नौ	अस्माकम्, नः
L. मयि	आवयोः	अस्माद्

युष्मद् m. f. n.

N. त्वम्	युवाम्	वृष्म्
A. त्वाम्, त्वा	युवाम्, वाम्	युष्मान्, वः
I. त्वया	युवाभ्याम्	युष्माभिः
D. तुभ्यम्, ते	युवाभ्याम्, वाम्	युष्मभ्यम्, वः
Ab. त्वद्	युवाभ्याम्	युष्मत्
G. तव, ते	युवयोः, वाम्	युष्माकम्, वः
L. त्वयि	युवयोः	युष्माद्

* युष्मदस्मदोः षष्ठीचतुर्थीद्वितीयात्पयोर्बानाणो । बहुवचनस्य वज्रसौ । तेमया-
वेकवचनस्य । त्वामौ द्वितीयायाः । Pin. VIII. 1. 20-23.

भवत् to be declined like भगवत्; भवाद भवन्तो भवन्तः N. भवन्तस् भवन्तो भवतः A. &c. अत्रभवत्, तत्रभवत् (see Syntax 'Pronouns') are similarly declined.

§ 134. (a) The optional shorter forms of the pronouns अस्मद् and युष्मद् are never used at the beginning of a sentence or of a foot of a metre; * nor can they be used immediately before the particles च, वा, इ or हा, अह and एव;† as मम गृहं my house, and not मे गृहम्; वेदैरशेषैः संवदोस्मान् कृष्णः सर्वदावतु (Sid. Kau.), 'may Kṛṣṇa, revered throughout or capable of being known properly from all the Vedas, always protect us; and not नः कृष्णः &c.; तवैव कृत्यमेतत् 'this is surely your deed,' and not ते एव &c. But if these particles do not connect these forms they may be used with them;‡ as हरो हरिश्च मे स्वामी (Sid. Kau.) Hara and Hari are my lords, &c.

Obs.—(b) The shorter forms may be used in a sentence having one verb; ज्ञालीनां ते ओदनं दास्यामि; but ओदनं पच तव भविष्यति as there are two verbs ‡.

(c) These shorter forms are not also used immediately after the Vocative case except when a qualifying adjective follows it; + देवास्मान् (and not नः) पाहि सर्वदा (Sid. Kau.) 'Oh God! do thou protect us always'; but हरे दयालो नः पाहि (Sid. Kau.) 'Oh merciful Hari, protect us.'

* पदात् । अनुदात्तं सर्वमपादाद्दे । Pân. VIII. 1. 17. 18. The following couplets illustrate the use of these short forms:—भीतिस्त्वा-
वतु मापीह दत्ता ते मेवि शर्म सः । स्वामी ते मेवि स हरिः पातु वामपि नो
विभुः ॥ सुखं वा नो ददात्कीशः पतिर्वापि नो हरिः । सोऽप्यादो नः शिर्षं
नो नो दद्यात्सेव्योऽव स नः ॥ Sid. Kau. † न चवाहाद्देवयुक्ते ।
Pân. VIII. 1. 24.

‡ युक्तग्रहणात्साक्षाद्योगेऽयं निषेधः । परम्परासम्बन्धे तु आदेशः स्यादेव ।
Sid. Kau.

‡ समानवाक्ये निपातयुष्मदस्मदादेशा वक्तव्याः । Vârt.

+ Pân. VIII. 1. 72. 73.

(d) The shorter forms may or may not be used when there is no अन्यादेश (the subsequent mention of a thing already mentioned); धाता ते भक्तोस्ति, धाता तव भक्तोस्ति, इति वा ; but must be used when there is *anyadesa**, तस्मै ते नमः ' bow to thee (already described) only.'

2—Demonstrative Pronouns.

§ 135. The pronouns तद् 'that or he, she, it,' एतद् 'this,' इदम् 'this' and अदस् 'that'. The Nom. sing. of the first two is respectively सः and एषः *mas.* and सा and एषा *fem.* In other cases they become त and एत and are declined like nouns in अ except in the Nom. pl., D. Ab. sings., G. pl. and L. sing. the terminations of which are ई, स्मै, स्मात्, इषाम् and स्मिन् *mas.* and स्यै, स्यास्, स्याम्, साम् and स्याम् *fem.* respectively. All pronouns ending in अ are similarly declined.

तद् *mas.*

N.	तः	तौ	ते
A.	तम्	तौ	तान्
I.	तेन	ताभ्याम्	तेः
D.	तस्मै	"	तेभ्यः
Ab.	तस्मात्	"	"
G.	तस्य	तयोः	तेषाम्
L.	तस्मिन्	"	तेषु

Fem.

N.	सा	ते	ताः
A.	ताम्	"	"
I.	तया	ताभ्याम्	ताभिः
D.	तस्यै	"	ताभ्यः
Ab.	तस्याः	"	"
G.	"	तयोः	तासाम्
L.	तस्याम्	"	तासु

* एते वानावाद्य आदेशा अनन्यादेशे वा वक्तव्याः । VArt.

Decline तद् which means the same thing as तद्, similarly.
 e. g. त्वः त्वौ त्वे Nom.; त्वं त्वौ त्वान् Acc. &c.

तद् *neu.*

N. and A. तद् ते तानि

The following cases like the *mas.*

एतद् *mas.*

N.	एषः	एतौ	एते
A.	एतम्-एनम् *	एतौ-एनौ	एतान्-एनान्
I.	एतेन-एनेन	एताभ्याम्	एतैः
D.	एतस्मै	"	एतभ्यः
Ab.	एतस्मात्	"	"
G.	एतस्य	एतयोः-एनयोः	एतेषां
L.	एतस्मिन्	"	एतेषु

Fem.

N.	एषा	एते	एताः
A.	एताम्-एनाम्	एते-एने	एताः-एनाः
I.	एतया-एनया	एताभ्याम्	एताभिः
D.	एतस्यै	"	एताभ्यः
Ab.	एतस्याः	"	"
G.	एतस्याः	एतयोः-एनयोः	एतासां
L.	एतस्याम्	"	एतासु

Neu.

N.	एतत्	एते	एतानि
A.	एतत्-एनत्	एते-एने	एतानि-एनानि

The rest like the *mas.*

* द्वितीयादौस्त्वनः । Pān. II. 4. 34. एन is optionally substituted for इदम् and एतद् in the Acc., Inst. Sing. and Gen. and 1st Duals when there is अन्वादेश (see § 137).

Notes:—The *visarga* of सः and एवः is dropped when followed by any letter except अ in which case the usual Sandhi takes place; स गच्छतु, एव आयाति; but एवोऽगच्छतु &c. Vide § 50.

इदम् *mas.*

N.	अयम्	इमौ	इमे
A.	इमम्-एनम्	इमौ-एनौ	इमान्-एनान्
I.	अनेन-एनेन	आभ्याम्	एभिः
D.	अस्मै	"	एभ्यः
Ab.	अस्मात्	"	"
G.	अस्य	अनयोः-एनयोः	एषाम्
L.	अस्मिन्	"	एषु

Fem.

N.	इयम्	इमे	इमाः
A.	इमाश्-एनाश्	इमे-एने	इमाः-एनाः
I.	अनया-एनया	आभ्याम्	आभिः
D.	अस्मै	"	आभ्यः
Ab.	अस्याः	"	"
G.	"	अनयोः-एनयोः	आसाम्
L.	अस्याम्	"	आसु

Neu.

N.	इदम्	इमे	इमानि
A.	इदम्-एनम्	इमे-एनं	इमानि-एनानि

The rest like the *mas.*

अदम् *mas.*

N.	असौ	अम्	अमी
A.	अमुम्	"	अमून्
I.	अमुना	अभ्याम्	अमीभिः
D.	अमुन्मै	"	अमीभ्यः
Ab.	अमुष्मात्	"	अमीभ्यः
G.	अमुष्य	अमुयोः	अमीषाम्
L.	अमुष्मिन्	"	अमीषु

Fem.

N. अस्मै	अम्	अम्:
A. अम्	"	"
I. अमुया	अमुभ्याम्	अमुभिः
D. अमुभ्ये	"	अमुभ्यः
Ab. अमुभ्याः	"	"
G. "	अमुयोः	अमुयाम्
L. अमुभ्याम्	"	अमुषु

Neu.

N. & A. अद्:	अम्	अस्मिन्
--------------	-----	---------

The rest like the *mas.*

§ 136. The following couplet (*Kārikā*) gives a rule for the correct use of these pronouns:—

इदम् सन्निकटं समीपतरवर्ति चेतदो रूपम् ।
अदसस्तु विप्रकटं तदिति परोक्षे विजानीयान् ॥

इदम् is used with reference to a person or thing near at hand, and एतद् to one nearer still; अदस् is used of a person or thing at a distance, while तद् is used of one that is absent.

§ 137. The optional forms of इदम् and एतद् in the Acc., Inst. Sing. and Gen. & Loc. Duals are to be used when there is *anecdotes's** i. e. their proper forms have already been used in a previous clause; e. g. अनेन व्याकरणमधीतं एनं छन्दोध्यापय 'he has studied grammar, teach him prosody,' अनयोः पवित्रं कुलं, एनयोः प्रभूतं स्वम्, 'The family of them both is pure, and their wealth ample.'

3—The Relative Pronouns.

§ 138. The pronouns यद् 'who, which'; *mas. fem. and neu.*; *mas. base यः, fem. base या.*

* किञ्चित्कार्यं विधातुमुपात्तस्य कार्त्तान्तरं विधातुं पुनरुपादानमन्वादेशः ।
Sid. Kau.

यद् *mas.*

N.	यः	यौ	ये
A.	यम्	यौ	यान्
I.	येन	याम्याम्	ये.
D.	यस्मै	"	येभ्यः
Ab.	यस्मात्	"	"
G.	यस्य	ययोः	येषाम्
L.	यस्मिन्	"	येषु

Fem.

N.	या	ये	याः
A.	याम्	"	"
I.	यया	याम्याम्	याभिः
D.	यस्यै	"	याम्यः
Ab.	यस्याः	"	"
G.	"	ययो.	यासाम्
L.	यस्याः	"	यासु

Neu.

N. & A.	यद्	ये	यानि
---------	-----	----	------

The rest like the *mas.*

4—The Interrogative Pronouns.

§ 139. The pronoun किम् *mas. fem. & neu.*; *m.* base क; *fem.*

base का.

Mas.

N.	कः	को	के
A.	कम्	"	कान्
I.	केन	काभ्याम्	के.
D.	कस्मै	"	केभ्यः
Ab.	कस्मात्	"	"
G.	कस्य	कयोः	केषाम्
L.	कस्मिन्	"	केषु

Fem.

N.	का	के	काः
A.	काम्	"	"

I. कया	काम्याम्	कामिः
D. कस्ये	"	काम्यः
Ab. कस्याः	"	"
G. कस्याः	कयोः	कासाम्
L. कस्याम्	"	कासु

Neu.

N. & A. किम् के कानि

The remaining cases like the *mas.*

5.—Reflexive Pronouns.

§ 140. The sense of the reflexive pronoun is, in Sanskrit, expressed by the word आत्मन् 'self' which is invariably used in the masculine gender and singular number, and by the reflexive adverb स्वयम् *e. g.* छतं ददृशुरात्मानं सवाः स्वप्नेषु वामनैः "they all (the wives of Das'aratha) saw in dreams that they were guarded by dwarfs;" so स or सा कृतापराधमिव आत्मानमवगच्छति । राजा स्वयं समरभूमिं जगाम, &c.

6.—Indefinite Pronouns.

§ 141. Indefinite pronouns are formed by the addition of चित् or चन or अपि and sometimes of स्विद् to the various cases of the pronoun किम् in all the genders; *e. g.* कश्चित्, कश्चन a certain one, कोपि, केनापि, कयाचन, कयापि; कास्वित्, &c.

§ 142. The terminations given above are also added to interrogative adverbs in the sense of indefiniteness; as कदाचित् at some time, कदाचन, कतिचित् some, क्वचित् somewhere, &c.

7.—Correlative Pronouns.

§ 143. Correlatives are formed by the affixes यद् added to यद्, तद् and एतद्, and यत् added to इदम् and किम् in the sense of 'as much as'; and दृश or दृश् in the sense of 'similar to'; तद्, एतद् and यद् become ता, एता and या respectively before these, and इदम् and किम् इ and कि before यत् and ई and की before दृश or दृश्; *e. g.* तावत् (तत्परिमाणमस्य), इयन् (इदं परिमाणमस्य), तादृश like that, ईदृश, like this, कियद् how much, &c.

§ 144. The affix अति is added to तद्, यद् and किद् to show number or measure *e. g.* तति 'so many', यति 'as many,' and कति 'how many'. These are declined in the plural only, and take no termination in the Nom. and Acc.; *e. g.* Nom. and Acc. कति Inst. कतिभिः the rest like हरि.

8—Reciprocal Pronouns.

§ 145. Reciprocity is expressed by the repetition of the pronominal adjectives अन्य, इतर and पर; *e. g.* अन्योन्य, इतरेतर, and परस्पर. These are generally used in the sing. and also adverbially *e. g.* परस्परेण स्पृहणीयशोभे &c. (Rag. VII. 14); परस्परं विवदन्ते &c. They are more commonly used as the first members of compounds; as अन्योन्यशोभाजननाद् बभूव &c. (Ku. I, 44; इतरेतरयोगाः (Śis. X. 24.) &c.

9—Possessive Pronouns.

§ 146. Possessive pronouns are formed by means of the secondary affix ईय added to तद्, एतद्, अस्मत्, and युष्मत्; and अ and ईन added to अस्मत्, and युष्मत्, changed respectively to मामक् and तावक् in the sing. and आस्माक् and यौष्माक् in the plu. before these; *e. g.*

अस्मत् ✓

Mas.

Sing.	Plural.
मदीय 'my, mine'	अम्मदीय 'our, ours'
मामक् "	आस्माक् "
मामकीन "	आस्माकीन "

Fem.

Sing.	Plural.
मदीया my, mine'	अस्मदीया 'our, ours'
मामिका "	आस्माकी "
मामकीना "	आस्माकीना "

इय
मामक् + अ
मामक् + ईन

युष्मद्

<i>mas.</i>		<i>fem.</i>	
Sing.	Plural.	Sing.	Plural.
स्वदीय 'thy, thine.'	युष्मदीय 'your, yours.'	स्वदीया 'thy, thine.'	युष्मदीया 'your, yours.'
तावक "	योष्माकं "	तावकी "	योष्माकी "
तावकीन "	योष्माकीण "	तावकीना "	योष्माकीणा "
तद्		एतद्	
<i>mas.</i>	<i>fem.</i>	<i>mas.</i>	<i>fem.</i>
तदीय	तदीया	एतदीय	एतदीया

N. B. These are declined like nouns ending in *ञ*, *आ* or *इ* regularly. स्व is a possessive pronoun by itself.

10—Pronominal Adjectives.

§ 147. अन्य 'another,' अन्यतर 'either of two,' इतर 'other,' एकतम 'one of many,' कतर 'who or which of two,' कतम 'who or which of many,' यतर 'who, or which of two,' यतम 'who or which of many,' ततर 'that one (of two),' ततम 'that one (of many),' are declined in all the three genders like यद् *s. g.*

<i>mas.</i>		<i>fem.</i>	
N.	कतरः	कतरो	कतरे
ॐ			
N.	कतरा	कतरे	कतराः
ॐ			
N. & A.	कतरम्	कतरे	कतराणि
ॐ			

N. B. अन्यतम is not a pronoun, as it is not mentioned in the group सर्वोदि (तत्रान्यतमशब्दस्य गणे पाठाभाषाज्ञ संज्ञा Sid. Kan.). It is, therefore, declined like nouns ending in *अ*.

§ 148. Decline सर्व, विश्व, सम and क्षिप्त all having the same meaning, उभ (declined in the dual only) and उभय (which has no dual according to Kaiyata and other grammarians) both meaning 'both,' इतर and एकतर 'one of two,' like यद् except in the Nom. and Acc. sing. of the *neu.* which is formed by adding *म्*; *s. g.*

सर्व mas. 'all.'

N.	सर्वः	सर्वो	सर्वे
A.	सर्वम्	सर्वो	सर्वान्
L.	सर्वेण	सर्वाभ्याम्	सर्वैः
D.	सर्वस्मै	"	सर्वभ्यः
Ab	सर्वस्मात्	"	"
G	सर्वस्य	सर्वयोः	सर्वेषाम्
L.	सर्वस्मिन्	"	सर्वेषु

Fem.

N.	सर्वा	सर्वे	सर्वाः
A.	सर्वाम्	"	"
I.	सर्वया	सर्वाभ्याम्	सर्वाभिः
D.	सर्वस्यै	"	सर्वाभ्यः
Ab	सर्वस्याः	"	"
G.	"	सर्वयोः	सर्वासाम्
L.	सर्वस्याम्	"	सर्वासु

Neu.

N. & A.	सर्वम्	सर्व	सर्वाणि
---------	--------	------	---------

The rest like the mas.

(a)—सम when it means 'equal' is not a pronoun and is declined like nouns in अ; e. g. समः समो समाः Nom., समाप D. sing., समानाम् G. plu. as in the Sutra of Pāṇ. यथासंख्यमनुदेशः समानाम् । 1. 3. 10.

§ 149. Obs :—त्वं and त्व (the 10th and 11th सर्वादिs) the one उदात्त (udātta), the other अनुदात्त (anudātta), both synonyms of अन्य are declined like सर्व. The former is of the form त्वत् according to some and then it is declined regularly by adding the terminations; e. g. त्वत् त्वतौ त्वतः Nom. &c.

§ 150. स्व when it does not mean "a class" or "wealth" is a pronoun and is declined like सर्व* m. f. n.; but it forms its

* स्वमज्ञातिधनाख्यायाम् । Pan. 1. 1. 35.

Nom plu. and Ab. and Loc. sing. optionally like राम when *mas.*; as स्वे or स्वा: 'one's own' Nom plu.; but स्वा: 'people of one's class' only (declined like राम).

§ 151. अन्तर is a pronoun (and therefore declined like सर्वम्. *n. f.*) when it means "exterior, outer; or what is to be worn out-side, as a garment"* except when followed by पुर; it is optionally declined like nouns ending in अ in the Nom. pl. and Ab. and Loc. sing. of the *mas. s. g.* अन्तरे अन्तरा वा यहाः; अन्तरे-अन्तरा वा शाटकाः (garments). But अन्तरायां पुरि.

§ 152. नेम meaning 'half' is a pronoun, but it is optionally declined like राम in the Nom. plu. *mas.*; in other respects it is declined like सर्व.

§ 153. पूर्व 'prior, eastern', अवर 'posterior, western', दक्षिण 'southern,' उत्तर 'superior, northern, subsequent', अपर 'other,' and अपर 'inferior, lower,' when they denote relation in space, time or person with reference to a particular thing or point of time &c. and are not a name, are pronouns† and are then declined like सर्व; but they are optionally declined like राम in the Nom. plu. and Ab. and Loc. sing. when *mas. s. g.* Nom. पूर्व; पूर्वं पूर्वे or पूर्वाः Ab. पूर्वात्-पूर्वस्मात् पूर्वाभ्याम् पूर्वभ्यः; Loc. पूर्वे-पूर्वस्मिन्; &c.; but दक्षिणाः गायकाः (skilful musicians) only, and not दक्षिणे, for दक्षिण does not show any relation here; so उत्तराः कुरवः and not उत्तरे, as उत्तराः is a name here.

§ 154. एक when a numeral is declined in the sing. and द्वि in the dual only; द्वि. is considered as द्व, and they are both declined like सर्व in all the three genders; *s. g.*

	एक		द्वि.	
	<i>Mas.</i>	<i>fem.</i>	<i>mas</i>	<i>fem. &c. neu.</i>
N.	एकः	एका	द्वौ	द्वे
V.	एक	एके	॥	॥

* अन्तरं बहिर्योगोपसंख्यानयोः । Pān. I. 1. 36. अन्तरं बहिर्योगेति गणसूत्रेऽपुरीति वक्तव्यम् । Vārt.

† पूर्वपरावरदक्षिणोत्तरापराधराणि व्यवस्थायामसंज्ञायाम् । Pān. I. 11. 34.

A.	एकम्	एका	द्वौ	द्वे
I.	एकेन	एकया	द्वाम्ब्याम्	The rest like
D.	एकस्मै	एकस्यै	"	the mas.
Ab.	एकस्मात्	एकस्याः	"	
G.	एकस्य	"	द्वयोः	
L.	एकस्मिन्	एकस्याम्	"	

एक. *nom.* एकम् N. A. The rest like the mas.

एक when it does not mean 'one' is declined in the dual and plural also.

§ 155. The various meanings of एक are:—

एकोल्पायै प्रधाने च प्रथमे केवले तथा ।

साधारणे समानेति संख्यायां च प्रयुज्यते ॥

अल्प or little, प्रधान or chief, pre-eminent, प्रथम or foremost केवल or sole, only, साधारण or common (as अविशुद्धकारित्वं हि आपद् एको हेतुः), समान or the same (as अयं एकान्वयो मम), and संख्या or number (one).

§ 156. प्रथम, चरम, अल्प, अर्थ, कतिपय, and words ending in the termination त्व optionally form their Nom. plu. like that of pronouns; e. g. प्रथमे-प्रथमाः, कतिपये-कतिपयाः, द्वितये-द्वितयाः &c.

11—Pronominal Adverbs.

§ 157. The pronominal adverbs that are most commonly met with are derived from the pronouns तद्, एतद्, यद्, इदम्, किम्, and सर्व and the pronominal adjectives पूर्व, पर &c. by means of such affixes as तस्, च, *इ, ऊ &c. added in the sense of the Ab. or the Loc., दा, दानीम्, हि &c. showing time, ताद् showing point of time, place or direction, आ, आत्, आहि &c. expressing direction, या, य + &c. expressing way or manner &c.; e. g.

* See § 130.

† सर्वकान्यकियत्तद् काले दा । इदमोहिन् । अधुना दानीं च । तदो दा च । अनद्यतनेहिलन्यतरस्याम् । Pān. V. 3. 15-19. 21.

‡ दिक्शब्देभ्यः सप्तमीपञ्चमीप्रथमाभ्यां दिग्देशकालेष्वस्तातिः । Pān. V. 3. 27.

+ उत्तराधरदक्षिणादातिः । दक्षिणादाच् आहि च दूरे । Pān. V. 3. 34. 36. 3. प्रकारवचने धात् । इदमस्थसुः किमश्च । Pān. V. 23-25.

तद्.....	तदा, then; तदानीम्, at that time; तर्हि then, therefore; तथा, so, तत्र, there; ततः, thence, thereupon, therefore, &c.
इदम्.....	इदानीम्, now; इत्थम्, thus; अत्र, here; अतः, therefore; इतः, from this, hence; अधुना, now; इह, here.
एतद्.....	एतर्हि, now; इत्थम् thus; अतः hence, therefore; अत्र here.
यद्.....	यर्हि, when; यदा when; यथा as; यत्र where; यतः, whence, since, because.
किम्.....	कर्हि, when; कदा, when; कथम्, how; कुत्र, where; क, where; कुतः, where, whence; कुह, whence, how.
सर्व.....	सर्वदा, always; सदा, always; सर्वतः, everywhere, on all sides; सर्वत्र every-where, in all places.
पर.....	परतः further on, beyond, &c.
पूर्व.....	पुरः, पुरस्ताद् before, in front, &c.
अधर.....	अधः, अधस्ताद् or अधरस्ताद्, अधरतः, अधराद् down, below.
अधर.....	अधः, अबस्ताद् or अधरस्ताद्, अधरतः, behind, below, downwards.
अपर.....	पश्चात्, from behind, afterwards, westward, &c.
दक्षिण.....	दक्षिणा, दक्षिणाद्, दक्षिणावहि to or in the south, on the right side.
उत्तर.....	उत्तर उचराद्, उत्तराहि to or in the north, &c.

§ 158. When a pronominal word is used as the subordinate member of a compound, or is at the end of an Inst. Tat., or of a sentence having the sense of the Inst. Tat., or at the end of a Dvandwa, it is not declined like a pronoun*; e. g. अतिक्रान्तः

* संज्ञोपसर्जनीयतास्तु न सर्वादिषः । Vārt. सुतीयासमासे । इदं च ॥ Pān. I. 1. 30. 31.

सर्वे अतिसर्वाः, तस्मै अतिसर्वाय and not सर्वस्मै; so अतिकतरं कुलम्; मासपूर्वाय or मासेन पूर्वाय and not मासपूर्वस्मै; वर्णाश्रमेतराणाम् &c.; in the case of a Dvandwa comp., however, it is optionally declined like a pronoun in the Nom. plu.,* as वर्णाश्रमेतरे or वर्णाश्रमेतराः ।

CHAPTER V.

NUMERALS AND THEIR DECLENSION.

§ 159.	Cardinals	and	Ordinals	
			mas.	fem.
1	१ एक	प्रथम, अग्रिम, आदिम	mas. neu.	प्रथमा fem.
2	२ द्वि		द्वितीय,	० या
3	३ त्रि		तृतीय,	० या
4	४ चतुर		चतुर्थ,	० र्था
5	५ पञ्च		पञ्चम,	० मी
6	६ षष्ठ		षष्ठ,	० णी
7	७ सप्त		सप्तम,	० मी
8	८ अष्ट		अष्टम,	० मी
9	९ नव		नवम,	० मी
10	१० दश	†	दशम,	० मी
11	११ एकादश		एकादश,	० शी
12	१२ द्वादश		द्वादश,	० शी
13	१३ त्रयोदश		त्रयोदश,	० शी
14	१४ चतुर्दश		चतुर्दश,	० शी
15	१५ पञ्चदश		पञ्चदश,	० शी
16	१६ षोडश	‡	षोडश	० शी

* विभाषा जति । Pân. 1. 1. 32.

† The word षड् also denotes ten. Cf. Rag. IX. 74.

‡ षष्ठ becomes षो necessarily when followed by दत्त (substituted for दन्त) and दशन्, optionally when followed by या, after which द् is changed to इ and ष् to इ; e. g. षोडा (vide § 169. b.)

17	१७	सप्तदशन्	सप्तदश, ०शी
18	१८	अष्टादशन्	अष्टादश, ०शी
19	१९	नवदशन् or एकोनविंशति or ऊनविंशति or एकाद्विंशति	नवदश, ०शी; एकोनविंश, ०शी, ०विंशतितम, ०मी or ऊनविंश, ०शी, ०विंशतितम, ०मी or एकाद्विंश, ०शी, ०शतितम, ०मी
20	२०	विंशति /	विंश, ०शी or विंशतितम ०मी
21	२१	एकविंशति	एकविंश, ०शी or तितम, ०मी
22	२२	द्वाविंशति	द्वाविंश, ०शी, or ०तितम, ०मी
23	२३	त्रयोविंशति	त्रयोविंश, ०शी, or ०तितम, ०मी
24	२४	चतुर्विंशति	चतुर्विंश, ०शी
25	२५	पञ्चविंशति	पञ्चविंश, ०शी " " "
26	२६	षट्त्रिंशति	षट्त्रिंश, ०शी " " "
27	२७	सप्तविंशति	सप्तविंश, ०शी " " "
28	२८	अष्टाविंशति	अष्टाविंश, ०शी " " "
29	२९	नवविंशति or एकोनत्रिंशत् or ऊनत्रिंशत् or एकाद्विंशत्	नवविंश, ०शी, or नवविंशतितम, ०मी एकोनत्रिंश, ०शी, ०त्रिंशत्तम, ०मी ऊनत्रिंश, ०शी, or ऊनत्रिंशत्तम, ०मी एकाद्विंश, ०शी, ०त्रिंशत्तम, ०मी
30	३०	त्रिंशत् /	त्रिंश, ०शी or त्रिंशत्तम ०मी
31	३१	एकत्रिंशत्	एकत्रिंश, ०शी or एकत्रिंशत्तम, ०मी
32	३२	द्वात्रिंशत्	
33	३३	त्रयोत्रिंशत्	
34	३४	चतुर्त्रिंशत्	
35	३५	पञ्चत्रिंशत्	
36	३६	षट्त्रिंशत्	
37	३७	सप्तत्रिंशत्	
38	३८	अष्टात्रिंशत्	
39	३९	नवत्रिंशत् एकोनचत्वारिंशत् &c.	
40	४०	चत्वारिंशत् /	चत्वारिंश, ०शी or चत्वारिंशत्तम, ०मी
41	४१	एकचत्वारिंशत्	

- 42 ४२ द्वाचत्वारिंशत् or
द्विचत्वारिंशत्
- 43 ४३ त्रयश्चत्वारिंशत् or
त्रिचत्वारिंशत्
- 44 ४४ चतुश्चत्वारिंशत्
- 45 ४५ पञ्चचत्वारिंशत्
- 46 ४६ षट्चत्वारिंशत्
- 47 ४७ सप्तचत्वारिंशत्
- 48 ४८ अष्टचत्वारिंशत् or
अष्टाचत्वारिंशत्
- 49 ४९ नवचत्वारिंशत् or
एकोनपञ्चाशत् &c.
- 50 ५० पञ्चाशत् / पञ्चाश, ०शी or पञ्चाशत्तम, ०मी
- 51 ५१ एकपञ्चाशत्
- 52 ५२ द्वापञ्चाशत् or
द्विपञ्चाशत्
- 53 ५३ त्रयःपञ्चाशत् or
त्रिपञ्चाशत्
- 54 ५४ चतुःपञ्चाशत्
- 55 ५५ पञ्चपञ्चाशत्
- 56 ५६ षट्पञ्चाशत्
- 57 ५७ सप्तपञ्चाशत्
- 58 ५८ अष्टापञ्चाशत् or
अष्टपञ्चाशत्
- 59 ५९ नवपञ्चाशत्
एकोनषष्टि &c.
- 60 ६० षष्टि /om. षष्टितम, ०मी
- 61 ६१ एकषष्टि एकषष्ट, ०ष्टी or एकषष्टितम, ०मी
- 62 ६२ द्वाषष्टि or द्विषष्टि
- 63 ६३ त्रयःषष्टि or त्रिषष्टि
- 64 ६४ चतुष्षष्टि
- 65 ६५ पञ्चषष्टि
- 66 ६६ षट्षष्टि
- 67 ६७ सप्तषष्टि

68	६८	अष्टाषष्टि or अष्टषष्टि	
69	६९	नवषष्टि or एकोनसप्तति &c.	
70	७०	सप्तति <i>fem.</i>	सप्ततितम, ०मी
71	७१	एकसप्तति	एकसप्तत, ०ती or एकसप्ततितम, ०मी
72	७२	द्वासप्तति or द्विसप्तति	
73	७३	त्रयस्सप्तति or त्रिसप्तति	
74	७४	चतुस्सप्तति	
75	७५	पञ्चसप्तति	
76	७६	षट्सप्तति	
77	७७	सप्तसप्तति	
78	७८	अष्टासप्तति or अष्टसप्तति	
79	७९	नवसप्तति or एकोनाशीति &c.	
80	८०	अशीति <i>fem.</i>	अशीतितम, ०मी
81	८१	एकाशीति	एकाशीत ०ती, or एकाशीतितम ०मी
82	८२	द्व्यशीति	
83	८३	त्र्यशीति	
84	८४	चतुरशीति	
85	८५	पञ्चाशीति	
86	८६	षडशीति	
87	८७	सप्ताशीति	
88	८८	अष्टाशीति	
89	८९	नवाशीति or एकोननवति &c.	
90	९०	नवति <i>fem.</i>	नवतितम, ०मी
91	९१	एकनवति	एकनवत, or ०ती or एकनवतितम ०मी
92	९२	द्धानवति or द्विनवति	
93	९३	त्रयोनवति or त्रिनवति	

94	९४	चतुर्नवति	
95	९५	पञ्चनवति	
96	९६	षण्णवति	
97	९७	सप्तनवति	
98	९८	अष्टानवति or अष्टनवति	
99	९९	नवनवति	
		एकोनशतम् &c.	
100	१००	शत <i>neu.</i>	शततम <i>mas. neu. ०मी f.</i>
200	२००	द्विशत <i>neu.</i>	
		or द्वे शते	
300	३००	त्रिशत <i>neu. Or</i>	
		त्रीणि शतानि	
1000	१०००	सहस्र <i>neu. or</i>	सहस्रतम ०मी
		दशशत <i>neu.</i>	or दशशती

10,000 अयुत *neu.* 100,000 लक्ष *neu. or* लक्षा *fem.*, प्रयुत *neu.*, कोटि *fem.*, अर्बुद *neu.*, अर्जन *neu.*, सर्व *mas. neu.* निखर्व *mas. neu.* महापद्म *mas.*, शंकु *mas.*, जलधि *mas.*, अन्य *neu.* मध्य *neu.*, and परार्थ *neu.* Each of these is ten times as great as the preceding.*

§ 160. The cardinal numbers between विंशति and त्रिंशत्, त्रिंशद् and चत्वारिंशद्, it will be seen, are made up by prefixing एक, द्वि, &c. up to नवन् to the lower. The ninth intermediate number may also be made up by prefixing एकोन, ऊन or एकात्र to the higher. In these compounds द्वि, त्रि and अष्ट are changed so द्वा, त्रयः, and अष्टा necessarily before विंशति and त्रिंशद्, and optionally before the rest except अशीति before which they remain unchanged. †

* एकदशशतसहस्रायुतलक्षप्रयुतकोटयः क्रमशः ।

अर्बुदमर्जनं सर्वनिखर्वमहापद्मशंकुबस्तमात् ॥

जलधिश्चान्तं मध्यं परार्थमिति दशयुगोत्तराः संज्ञाः ।

संख्यायाः स्थानानां व्यवहारार्थं कृताः पूर्वैः ॥

† द्व्यष्टनः संख्यायामबहुव्रीह्यशीत्योः । त्रैक्यः । विभाषा चत्वारिंशत्प्रयुतो त्रैक्यम् । Pān. VI. 3. 47-49

§ 161. The cardinal numbers between 100 and 200, 200 and 300, &c. are generally expressed by means of अधिक added to the number showing the excess and then optionally prefixing the whole to 100, 200, &c. *e. g.* एकाधिकं शतं or एकाधिकशतं 101, द्वादशाधिकं शतं or द्वादशाधिकशतं 112, पञ्चाशदधिकं शतं 150. &c. After 1000 this अधिक may be repeated 'with every multiple of ten or hundred; *e. g.* द्वि-ह्रानवत्यधिकाष्टशताधिकसहस्रम् 1892, एकोनचत्वारिंशदधिकषट्शताधिकसप्तसप्ततिसहस्राधिकं लक्षम् 177639, &c. Similarly उत्तर may also be used insted of अधिक *e. g.* चतुःपञ्चाशदुत्तरं सप्तशतम् 754. Or these may also be, at times, expressed by the copulative particle च as सप्त च शतानि विंशतिश्च 720.

§ 162. The Tad. affix अ* may be used, instead of अधिक, in the case of the cardinal numbers ending in दशम्, the numeral विंशति and those ending in शत i. *e.* in the case of the numerals 111-159, 211-259, 311-359, &c. and qualifying the numerals शत and सहस्र before which the final अन्, अति and अत् are dropped *e. g.* एकादशं शतम् 111, विंशं शतं 120, पञ्चाशं शतं 150, सप्तदशं द्विशतं 217, त्रिंशं त्रिशतं 330 and so on.

§ 163. The ordinals from एक, द्वि, त्रि, चतुर and पञ्च† are irregularly formed. The ordinal from other numerals up to दशन् inclusive are formed by dropping the final न् and adding म and after दशन् up to नवदशन् by simply dropping the न्. The ordinals from विंशति‡ above are iormed by adding तम or by dropping the ति of विंशति and the final consonant of the rest; the compound numerals, in this latter case, change the final vowel to अ, while the simple ones ending in a vowel i. *e.* षष्टि

*तदस्मिन्नधिकमिति दशान्ताद्धः । शदन्तविंशतेश्च । Pân. V. 2. 45. 46. शतसहस्रयोरिवेष्यते । Vârt.

† षट्कतिपञ्चचतुरां थुक् । Pân. V. 2. 51; so कतीयः, चतुर्थः &c.; 'चतुरदष्टयतायायक्षरलोपश्च' Vârt. तुरीयः, तुर्यः, द्वितीयः । त्रैः सम्प्रसारणं च । Pân. V. 2. 54, 55.

‡ विंशत्यादिभ्यस्तमङन्यतरस्याम् । षष्ट्यादेश्वासंख्यादेः । Pân. V. 3. 56, 58.

सप्तति, अशीति and नवति form their ordinals in the first way only; as एकषट् or एकषट्तिमः, but षट्तिम only. शत has invariably शततम.

DECLENSION OF THE NUMERALS. (CARDINALS AND ORDINALS)

§ 164. एक (एका *fem.*), द्वि (द्वा *fem.*), त्रि (त्रि^० *fem.*), and चतुर (चतस्र *fem.*), are all adjectives and takes the gender, number and case of the nouns they qualify.

§ 165. एक is declined in the sing. (though it may have the dual and plural also), and द्वि in the dual alone. For further particulars see § 154. त्रि and चतुर are declined in the plu. alone. *E. g.*

त्रि		चतुर	
<i>mas.</i>	<i>fem.</i>	<i>mas.</i>	<i>fem.</i>
N. त्रयः	त्रिभिः	N. चत्वारः	चतस्रः
A. त्रीन्	"	A. चतुरः	"
I. त्रिभिः	त्रिभ्यः	I. चतुर्भिः	चतस्रभिः
D. Ab. त्रिभ्यः	त्रिभ्यः	D. Ab. चतुर्भ्यः	चतस्रभ्यः
G. त्रयाणां	त्रिमूणां	G. चतुर्णां	चतस्रूणां
L. त्रिषु	त्रिमूषु	L. चतुर्षु	चतस्रूषु
		<i>neu.</i>	

त्रि		चतुर्	
N. V. A.	त्रीणि	N. V. A.	चत्वारि
The rest like the <i>mas.</i>		The rest like the <i>mas.</i>	

§ 166. पञ्चन्—नवदशन्. These are also adjectives agreeing in case with the nouns to which they are applied. They are declined in the pl. and are uniform in all the three genders.

	पञ्च	पञ्च	अष्ट
N. V. A.	पञ्च	पञ्च	अष्ट
I.	पञ्चभिः	पञ्चभिः	अष्टभिः-अष्टाभिः
Dat. & Ab.	पञ्चभ्यः	पञ्चभ्यः	अष्टभ्यः-अष्टाभ्यः

* त्रिचतुरोः त्रियां तिसृचतस्र । Pān. VII. 2. 99.

G.	पञ्चनाम्	षण्णाम्	अष्टानाम्
L.	पञ्चसु	षट्सु	अष्टसु-अष्टासु

सप्तम्, नवम् and the following cardinals up to नवदशम् ought to be declined like पञ्चम्.

§ 167. ऊनविंशति, विंशति and other cardinal numbers up to नवनवति are all *feminine* substantives, the numerals शत, सहस्र, &c. are all *neuter*, with the exception of लक्ष which is *neu.* and *fem.* कौटि which is *fem.* and शकु and जलधि both of which are *mas.* and have no declensional peculiarities. They are declined in the sing. and so used with a plural noun; *e. g.* पञ्चविंशतिर्ब्राह्मणाः 25 Brāhmanas; एकादशाधिकशतेन or एकादशोत्तरेण शतेन नरैः or स्त्रीभिः by 111 men or women; एकोनसहस्रेण रूपकैः with Rs. 999 &c. They may be made to have duals and plurals by being used as fixed standards of counting; *e. g.* ब्राह्मणानां विंशतयः many twenties of Brāhmanas; द्वे शते नारीणाम् two hundreds of women &c.

§ 168. The ordinals are declined regularly except:—

प्रथम (see § 156) and द्वितीय and तृतीय which are optionally declined like pronouns in the Dat. Ab. Gen. and Loc. sing; *e. g.* द्वितीयस्मै-द्वितीयाय, &c. द्वितीयायाः-द्वितीयस्याः &c.

NUMERAL ADVERBS.

§ 169. (a) सकृत् once, द्विः twice, त्रिः thrice, चतुः four times; from पञ्चम् onwards adverbs of frequency are formed by adding कृत्वः before which final न् is dropped *e. g.* पञ्चकृत्वः five times, सप्तकृत्वः seven times, &c.

(b) एकधा* or ऐकध्वम् in one way or part, द्विधा or द्वेधा or द्वेषं in two ways or parts; त्रिधा or त्रेधा or त्रैषम् in three ways, &c.; चतुर्धा in four ways, षोढा or षड्धा in six ways, सप्तधा, अष्टधा, &c.

*संख्याया विधार्थे धा। अधिकरणविचाले च। एकाद्वौ ध्वमुअन्यतरस्याम्। द्वित्र्यौश्च धमुञ्। एधाञ् Pān. V. 3. 42-46.

(c) एकशः one by one; द्विशः two and two, by twos; so त्रिशः शतशः &c.

§ 170. Other derivatives from the numerals:—

(a) by the Taddhita affix 'क' which is added to numerals ending in शत and त्रि *s. g.* पञ्चकः bought for five (rupees &c.) चत्वारिंशत्कः bought for forty; वैशतिकः bought for twenty (coins, &c.)

(b) *by means of the Tad. affix तय in the sense of "consisting of parts" or "collection"; *s. g.* चतुष्टय (चतुष्टयी *fem.*) consisting of four parts or a collection of four; so पञ्चतय (*fem.* पयि); तय is optionally changed to अय after द्वि and त्रि *s. g.* द्वय or द्वितय (-यी *fem.*) twofold, consisting of two parts, or a pair; त्रय or त्रितय (-यी *fem.*) threefold or consisting of three parts, a collection of three, a triad.

(c) by means of क and अत् *s. g.* षट् a collection of six, पञ्चात् collection of five, दशात् a collection of ten, a decade, &c.

Chapter VI

DEGREE OF COMPARISON.

§ 171. तर and तम are the most common terminations of the comparative and the superlative degrees respectively.† They are added to that crude form of words which they assume, before the Inst. dual termination; *s. g.* भयमेतयोर्निशयेन लघुः लघुतरः, अयमेवामतिशयेन लघुतमः; similarly युवन्, —युवतर, युवतम;

* See Chap. IX. Intro. rules.

* अतिशायने तमविधनौ । द्विवचनविभज्योपपदे तरवीयसुनौ । तिरुश्च । तरतमयो घः Pān. V. 3. 65. 67. 68; I. 1. 22. When *atishaya* or excess of the one thing over many is to be shown तम and इष्ट are the affixes used; and when out of two things one is to be separated as possessing some quality in excess तर and ईयस् are affixed. तर and तम may also added to verbs.

विद्वत्-विद्वत्तर, विद्वत्तम; प्राक्-प्राक्तर, प्राक्तम; धनिद्-धनितर, धनितम; धर्मयुष्-धर्मयुत्तर, धर्मयुत्तम; युक्-युक्तर, युक्तम, &c; अति-अतितर अतितम; उत्-उत्तर, उत्तम, &c.

§ 172. Before these the typical ई and ऊ of a *prātipadika* are optionally shortened, e. g. श्रीतरा or श्रितरा, श्रीतमा or श्रितमा; धेमुतरा (more lame) or धेमुतरा, धेमुतमा, धेमुतमा, &c.

§ 173. तर and तम when attached to verbs, and indeclinables forming adverbs, assume the forms of तराम् and तमाम्*; पचतितराम्, पचतितमाम्; उच्चैस्तराम्; उच्चैस्तमाम्; नितराम् नितमाम्; or सुतराम् &c.; but उच्चैस्तरः adj. (higher).

§ 174. ईयस् is another termination of the comparative degree and इष्ठ of the superlative. These are added to adjectives of quality only†. Before these the last vowel of a word with the following consonant if any is dropped; e. g. लघु-लघीयस्, लघिष्ठ; पटु, पटीयस्, पटिष्ठ; महत्, महीयस्, महिष्ठ; &c. but पाचकतर, पाचकतम only.

§ 175. The possessive affixes at the end of words and the affix तु are dropped before ईयस् and इष्ठ; and then these terminations are applied subject to the above rule; e. g. मतिमत् talented मतीयस्, मतिष्ठ; मेधाविद्-मेधीयस्, मेधिष्ठ; धनिद्-धनीयस्-धनिष्ठ, कर्तृ-करीयस्, करिष्ठ (अतिशयेन कर्ता); स्तोत्र-स्तवीयस्, स्तविष्ठ; so सजीयस्, सजिष्ठ from सज्जिद् one having a garland &c.

§ 176. § र is substituted for the ऋ (short) of a base preceded by a consonant before ईयस्, इष्ठ and the Tad. aff. इमन् e. g.

* किमोत्तरेऽव्ययवाचाम्बह्व्यप्रकर्षे । Pān. V. 4. 11. आय् is added to तर and तम after किम्, or a word ending in ए or a *subanta* or *ātanta* (तिङन्त) except when they form adjectives.

† अजादी (i. e. ईयस् and इष्ठ) सुणवचनादेव । Pān. V. 3. 58.

† विन्मतोर्लृक् । तुरिष्टेमेयःसु । Pān. VI. 4. 154.

§ र क्तो हलादेशधोः । Pān. VI. 4. 1J1.

हृश 'thin'	comp. कशीयस्	superl. कशीष्ठ
दृढ 'strong, firm'	" द्रदीयस्	" द्रदिष्ठ
परिदृढ 'head, chief'	" परित्रदीयस्	" परित्रदिष्ठ
पृथु 'broad'	" प्रथीयस्	" प्रथिष्ठ
भृश 'much'	" भृशीयस्	" भृशिष्ठ
सुदृढ 'soft'	" अदीयस्	" अदिष्ठ

§ 177. The following is an alphabetical list of the irregular comparatives and superlatives that are commonly met with:—

Positive	Comparative	Superlative
अन्तिक 'near'*	नेदियस्	नेदिष्ठ
अल्प 'little'†	अल्पीयस्	अल्पिष्ठ
वरु 'wide'‡	कनीयस्	कनिष्ठ
क्षिप्र 'quick'§	वरीयस्	वरिष्ठ
क्षुद्र 'mean,' 'small'	क्षेपीयस्	क्षेपिष्ठ
गुरु 'heavy'	क्षोदीयस्	क्षोदिष्ठ
तृप्त 'restless or anxious'	गरीयस्	गरिष्ठ
'satisfied' }	त्रपीयस्	त्रपिष्ठ
दीर्घ 'long'	द्राघीयस्	द्राघिष्ठ
दूर 'distant'	दवीयस्	दविष्ठ
प्रशस्त्य 'praiseworthy' x	श्रेयस् or ज्यायस्	श्रेष्ठ or ज्येष्ठ
प्रिय 'dear'	प्रेयस्	प्रेष्ठ

* अन्तिकवाटयोर्नेदसाधो । Pân. V. 3. 36.

† युवाल्पयोः कननन्यतरस्याम् । Pân. 3. 64.

‡ प्रियास्थिरस्फिरडरुबहुलगुरुद्वन्द्वतुषर्दीर्घवृन्दारकारकाणां प्रत्यस्फव-
र्हिगवर्षिचपुत्राविहृन्दाः । Pân. VI. 4. 157. प्र, स्थ, स्फ, वर &c. are
substituted for प्रिप्त, स्थिर, स्फिर, &c. respectively.

§ स्थूलद्रुयुवन्हृत्क्षिप्रक्षुद्राणां यणादिपरं पूर्वस्य च गुणः । Pân. VI. 4.
156. The words स्थूल &c. drop their final portion beginning
with यण् (स्, र्, ल् or ळ्) and the preceding vowel takes guṇa.

x प्रशस्त्यस्य अः । ज्य च । वृद्धस्य च Pân. V. 3. 60-62.

बहोर्लोपो सू च बहोः । इष्ठस्य विद् च । Pân. VI. 4. 158-159.

बहु 'much'*	धूयस्	धूयिष्ठ
बहुल "	बंहीयस्	बंहीष्ठ
बाढ 'firm, well'	साधीयस्	साधिष्ठ
सुवद् 'young'	कनीयस्, कनीयस्	यविष्ठ, कनिष्ठ
विपुल 'much'	ज्यायस्	ज्येष्ठ
वृद्ध 'old'	वर्षीयस्, ज्यायस्	वर्षिष्ठ, ज्येष्ठ
वृन्दारक 'great lovely'	वृन्दीयस्	वृन्दिष्ठ
स्थिर 'steady'	स्थेयस्	स्थेष्ठ
स्थूल 'big, large'	स्थवीयस्	स्थविष्ठ
स्फिर 'much'	स्फेयस्	स्फेष्ठ
क्षर 'short'	क्षीयस्	क्षिष्ठ

§ 178. Sometimes the terminations *तर* and *तम* are added to the comp. and super. in *ईयस्* and *इष्टं* to intensify the meaning; as *पापीयस्तर*, *पापीयस्तम*; *श्रेष्ठतर*, *श्रेष्ठतम*.

Chapter VII.

COMPOUNDS.

§ 179. *Vṛtti* (वृत्ति) is the general term for any complex formation in Sanskrit requiring explanation or resolution. These *Vṛttis* are five in number; viz. कृद्वृत्ति or the formation of words from roots by primary affixes; तद्धितवृत्ति or the formation of derivative bases from nouns by secondary affixes; धातुवृत्ति or the formation of derivative verbs from primitive roots; समासवृत्ति or the formation of a compound word by the composition of several words; and एकशेषवृत्ति or the composition of words in which one of several nouns generally alike in form is retained. The first three will be treated in their proper places. We will treat of the last two in this Chapter.

* See note x p. 112.

§ 180. In Sanskrit simple words, whether substantives, adjectives, verbs or indeclinables, have the power of entering into combination with one another and forming what are called 'Samāśas', compound words or, in short, compounds.

(a) A compound thus formed may further be compounded with another simple or compound word, and this again may become the member of a new compound.

§ 181. In a compound, as a general rule, words are simply joined together, without any relation between the component parts being actually expressed; the whole compound word has the power to express the various relations that exist between the several parts. The last word only takes the case termination required by its grammatical position in a sentence, the remaining words (those ending in a consonant) generally assuming their crude forms before the consonantal case terminations; e. g. बिहस् + जनः = बिहजनः (see below), राजन् + पुरुषः = राजपुरुषः, &c.

§ 182. Final vowels or consonants (modified as mentioned above) of preceding members of compounds combine with the initial letters of the succeeding members according to the usual rules of Sandhi.

§ 183. In a few cases, the intermediate members retain their case endings in which case the compounds are called 'Aluk' (अलुक्); e. g. देवानाम्निषः a fool, युधिष्ठिरः name of the eldest Pāṇḍava &c.

§ 184. The expounding of a Samāśa (i. e. giving its Vighraharākya) consists in the expression of the various relations existing between the objects or ideas denoted by the various members of a Samāśa by means of the proper cases or subordinate sentences.

(a) When the Vighraharākya cannot be given, or cannot be given by using the words actually compounded, the compound is called nityasamāśa (अविग्रहो नित्यसमासः अस्वपदविग्रहो वा । Sid. Kau.).

* From अस् with सम् to throw together.

§ 185. Compounds are divided into four principal classes:—
 (1) *Dvandwa* or Copulative, (2) *Tatpuruṣa* or Determinative,
 (3) *Bahuvrīhi* or Attributive, and (4) *Arīyaibhāva* or Adverbial.

N. R. These names themselves mean nothing i. e. they do not denote any of the characteristics of the different compounds. They are simply proper names distinguishing the various classes from one another (to which they vaguely refer if they do so at all).

DVANDWA OR THE COPULATIVE COMPOUNDS.

§ 186. A *Dvandwa* compound consists of two or more nouns which, if not compounded, would be connected by the copulative particle च (and), † as रामकृष्णौ which is equal to रामः च कृष्णः च; पानिपदं which is the same as पाणी च पादौ च. There are three species of the *Dvandwa*; viz. इतरेतरद्वन्द्व, समाहारद्वन्द्व and एकशेष. ‡

* This is true only generally speaking. For there is a fifth class of compounds, viz. सहस्रपा-compounds not governed by any of the rules given under the four classes but explained on the general principle that any *subanta pada* may be compounded with any other *subanta pada*. According to some there are six kinds of compounds, viz. स्र्पां स्र्पा तिका नाम्ना धातुनाथ तिका तिका । सुबन्तेनेति विज्ञेयः समासः षड्विधो बुधेः ॥ e. g. स्र्पां स्र्पा राजपुरुषः । तिका पर्यधुषत् । नाम्ना कुम्भकारः । धातुना कटम्, अजस्रम् । तिका तिका पिबतस्वादता, स्वादतमोदता । तिका स्र्पा कृन्तविचक्षणोति यस्यां क्रियायां सा कृन्तविचक्षणाः । एहीडादयोऽन्यपदार्थे इति मद्रथ्यंसकादौ पाठात्समासः । Sid.Kau.

† चार्थे द्वन्द्वः । Pān. II. 2. 22.

‡ The *Ekāśeṣa* is not strictly speaking a subdivision of *Dvandwa*. It is a separate *Vṛitti* by itself (Vide § 179). Sanskrit grammarians do not regard it as a *Dvandwa*, though it may be so regarded for the sake of convenience. 'It is not a *Dvandwa*,' remarks Bhattoji Dīkshita, 'as it does not contain more than one *subanta* (अनेकसुबन्ताभावाद्वन्द्वः).' It should be further remembered that since it is not a *samāsa*, its final vowel does not become *udātta*, as in the case of a *Dvandwa* compound.

§ 187. When the several members of a Dvandwa compound are viewed separately, it is called *Itaretara Dvandwa*, *s. g.* घवसदिरो छिन्धि, 'cut down the Dhava and the Khadira trees' In this species each member is of equal importance *i. e.* has its own independent meaning. It takes the dual or the plural according as the objects denoted by it are two or more in number; the gender of the final noun is the gender of the whole;* as कुक्कुटश्च a cock मयूरी a pea-hen च कुक्कुटमयूरी इमे (*fem. dual* of इवम्); but मयूरी च कुक्कुटश्च मयूरीकुक्कुरौ इमौ; रामश्च लक्ष्मणश्च भरतश्च शत्रुघ्नश्च रामलक्ष्मणभरतशत्रुघ्नाः &c.

Exceptions—अश्वश्च वहवा च अश्ववहवौ (*mas. dual*) a horse and a mare; अहश्च रात्रिश्च अहोरात्रः (*mas. sing.* day and night).

§ 188. *Samābhāra Dvandwa* is that species of Dvandwa which implies an aggregate or the things enumerated in which constitute a complex idea. It is always singular and *neuter*. Thus आहारतिश्रायश्च does not merely mean 'food, sleep and tear' but all that characterises animal life. In this species the meaning of the different members is subordinate to the collective sense of the whole compound.

§ 189. †A Dvandwa compound of words denoting limbs of the body of an animal, players on musical instruments, parts of an army, inanimate objects (things or *dravya*s and not qualities) names of rivers differing in gender, as also of countries (and not villages), and insects, and animals between which there is natural antipathy, is always of this nature; पाणी च पादौ च पाणिपादस hands and feet; रथिकाश्च अश्वारोहाश्च रथिकाश्वारोहस chariot-warriors and horse-men मार्देगिकाश्च पाणविकाश्च मार्देगिकपाणविकस players on

* परबल्लिङ्गं द्वन्द्वतत्पदयोः । Pān. II. 4. 26.

† इदंश्च प्राणितुष्यसेनाङ्गानाम् । Pān. II. 4. 2; जातिरप्राणिनाम् Pān. II. 4. 6; विशिष्टलिङ्गो नदीदेशोऽग्रामाः । Pān. II. 4. 7, मृदजन्तरः Pān. II. 4. 8. येषां च विरोधः क्षान्तिः Pān. II. 4. 9.

mridanga and *pauṣa* (kinds of tabors); घानाश्च fried barley or rice शङ्कुश्च a kind of sweetmeat घानाशङ्कुलि; but रूपं च रसश्च मपरमो form and flavour, as these denote qualities; गंगा च शोणश्च गंगाशोणम् the rivers Ganges and Sōṇa; but गंगावसुने as these do not differ in gender; कुरुश्च कुरुक्षेत्रं च कुरुकुरुक्षेत्रम् names of countries; but जाम्बवशालकिन्यौ (two villages of that name); मवाश्च केरुयाश्च मद्रकेरुयः (two names of the same gender); एका a louse च लिखा a nit च एकालिक्षमः अहिश्च नकुलश्च अहिनकुलम् a snake and an ichneumon, &c.

§ 190. Names of trees, deer, grass, corn, condiments, beasts, birds, the pairs of words—भक्ष and बहुव, पूवे and अपर, उत्तर and अपर—and words of opposite import not qualifying things (द्रव्य), are optionally compounded into a Samāhāra-Dwandwa;* instances in order—प्लक्षाश्च न्यमोषाश्च प्लक्षन्यमोषश्च-चाः; similarly रुरुपुषतम्-ताः (kinds of deer), कुशकाशम्-काः kinds of grass, व्रीहिववम्-वाः kinds of corn, दधिघृतं-ते, गोमहिषम्-पाः, शुक्रवर्कं-काः, अश्ववहवं-वौ, पूर्वापरं-रे, अधरोत्तरं-रे; but शीतोष्णे जले-

§ 191. The names of fruits, parts of an army, herbs, deer, birds, insects, corn and grass, form a Samāhāra-Dwandwa, only when they are taken in the plural;† as बदराणि च आमलकानि च बदरामलकम्, but बदरं च आमलकं च बदरामलके; रथिकश्च अश्वारोहश्च रथिकाश्वारोहो, &c.

§ 192. The following compounds are always what they are laid down to be (though they do not conform to the proper rules); viz.

(a) Samāhāra Dwandwas:—मावश्च अश्वश्च मवाश्वम्; पुत्राश्च

* विभाषा वृक्षमृगतृणधान्यव्यञ्जनपशुशङ्कुन्यश्ववहवपूर्वापरापोत्तराणाम् । विप्रतिषिद्धं चानधिकरणवाचि । Pāṇ. II. 4. 12, 13.

† फलसेनावनस्पतिमृगशङ्कुनिष्ठद्रवमन्तुधान्यवृक्षानां बहुप्रकृतिरेव इह एकवदिति वाच्यम् । Vārtika.

पौवाश्वः पुत्रपौत्रम् ; २० क्रीकृमारम्, उट्टखरम् camels and asses, उट्टशशम् camels and rabbits, मांससोणितम्, दशशरम् holy grass and reeds, तुणौलपम् grass and soft grass or shrubs, दासीदासम् &c.

(b) Itaretara Dvandvas:—दधिपयसी curds and milk, इक्ष्मा-बहिर्वा holy sticks and grass, सर्पिमधुनी, मधुसर्पिणी honey and ghee, ह्यहकृणौ, अध्ययनतपसी, आवयसाने, उल्लखल्लसले, कक्सामे (क्क् + सामन्) Rik and the Sāman verses; बाह्मनसे (बाक् + मनस्) speech and mind (the न् of सामन् dropped and अ added to मनस् irregularly by Pān. V. 4. 77)

§ 193. When words ending in क् and implying relationship by blood or literary avocation are compounded together, the last but one word changes its क् to आ. The same happens when the word पुत्र follows a word ending in क् under the same circumstances; * होता च पोता च होतापोतारौ two priests so called, होता च पोता च नेटा च उद्गाता च होतृपोतृनेटोद्गातारः, (but if two words be taken at a time the क् may, at every step, be changed into आ; as होता च पोता च होतापोतारौ तौ च उद्गाता च होतापोतोद्गारः &c.); पिता च पुत्रश्च पितापुत्रौ, माता च पिता च मातापितरौ, also मातरपितरौ (Pān. VI. 3, 32.), and पितरौ (vide § 197 a).

§ 194. (a) When the names of deities well known to be in constant association with each other are compounded, आ is substituted for the final vowel of the preceding word, except in the case of the word वायुः; e. g. मित्रावरुणौ, सूर्याचन्द्रमसौ, अग्नामरुतौ, &c. but अग्निवायु or वायवग्नी.

(b) The word अग्नि followed by the word सोम or वरुण lengthens its इ; as अग्नीषोमी, अग्नीवरुणौ.

* आनङ् कृतौ इन्द्रे । Pān. VI. 3. 25. द्वयोर्द्वयोर्द्वे कृत्वा पुनर्द्वे तु होतापोतोद्गातारः । Sid. Kau.

× देवताद्वे च । Pān. VI. 3. 26. वायुशब्दप्रयोगे प्रतिषेधः । Vārt. इदमेः सोमवरुणयोः । Pān. VI. 3. 27.

§ 195. When a Samāhāra-Dwandwa ends in a consonant of the palatal class or इ, ए, or ह, अ is added to it : वाक् च त्वक् च वाक्त्वचम् speech and skin, श्वक्वजम् a bark and a garland, शमीदृषदम्, वाक्स्वपम्, उद्योपानहो an umbrella and shoes, &c, But प्रावृष्टशरदौ (as it is not a Sam. Dwa.).

§ 196. The following compounds are instances of irregular Dwandwas:—

(a) योश्च पृथिवी च यावापृथिव्यौ or दिवस्पृथिव्यौ † heaven and earth; so यावाद्यमी, यावाक्षमे; उपस् + सूर्य = उपासासूर्यौ the goddess of dawn and the sun.

(b) जाया + पति = दम्पती, ‡ जम्पती and जायापती husband and wife.

(c) ग्री स्त्री च पुमांश्च स्त्रीपुंसौ, धेनुश्च अनङ्गांश्च धेन्यनङ्गहो. अक्षिणी च ध्रुवो च अक्षिध्रुवम्, दाराश्च गावश्च. दारगवम्, ऊरु च अक्षीवन्तो च ऊर्वक्षीवम् (thighs and knees.), पादौ च अक्षीवन्तो च पदक्षीवम्; नक्तं च दिवा च नक्तदिवम्, रात्रौ च दिवा च रात्रिन्दिवम्, अहनि च दिवा च अर्हदिवम्, all meaning ' day and night '.

§ 197. When several words of the same form (or dissimilar in form but of the same import x) are compounded together, only one of them is retained with the necessary number-

* द्वेहाच्युदपदान्तरसमाहारे । Pān. V. 4. 106.

† दिवो यावा । दिवसश्च पृथिव्याम् । Pān. VI. 3, 29, 30.

‡ दम्पती is considered by some to be a word of regular formation. दम् in the Vedic literature means ' a house ' and पति ' a master '. Hence the full word दम्पती would mean ' the mistress of the house. '

[A final अ is added in the case of these compounds according to a Sūtra of Pān. (अचतुर V. 4. 77.) quoted further on under § 284.

x विरूपाणामपि समानार्थानाम् । Vārt. वक्रदण्डश्च कुटिलदण्डश्च वक्रदण्डो or कुटिलदण्डो ।

e. g. रामश्च रामश्च रामो, रामश्च रामश्च रामश्च रामाः । This is called एकशेषद्वन्द्वः. In the case of the *mas.* and *fem.* genders the one of the *mas.* gender is retained;* as इंसी च इंसश्च इंसी; similarly माह्वो, शूरो, अजो, &c.

(a) This principle is further extended to some words dissimilar in form, as in the following examples:—प्राता च स्वसा च भ्रातरो, पुत्रश्च दुहिता च पुत्रो; माता च पिता च पितरो (see also § 193.), चक्षुश्च चक्षुरश्च चक्षुरो † (also चक्षुश्चक्षुरो); स च सा च तौ स च देवदत्तश्च तौ, स च यश्च यौ or तौ×. In the case of words of the *mas.*, *fem.* and *neu.* gender that of the *neu.* gender is retained; as तश्च देवदत्तश्च ते; तश्च देवदत्तश्च यज्ञदत्ता च तानि ।

§ 198. The following rules should be observed in arranging the various members of a Dvandwa Compound:—

(a) △ A word ending in इ or उ should be placed first, and when there are more than one of such words one of these should be placed first, the rest being arranged according to the will of the speaker or writer; हरिहरो, हरिहरहरः, हरिरुहराः, &c.

(b) †† Words beginning with a vowel and ending in अ ought to precede others; as अक्षरचंद्राः or इंद्राक्षरयाः. This rule should have preference even over the above rule in case both would be simultaneously applicable; इंद्राग्नी.

(c) †† A word that has fewer syllables should be placed

* पुमान् स्त्रिया । Pân. 1. 2. 67.

† मातृपुत्रौ स्वसुदुहितृभ्याम् । पिता-माता । Pân. 2. 68, 70.

‡ अक्षुरः चक्षुः । त्यदादीनि सर्वैर्नित्यम् । Pân. 1. 2. 71, 72.

× पूर्वशेषोपि द्वयते इति भाष्यम् । Sîd. Kan. on Pân. 1. 2. 72.

△ इंद्रे चि । Pân. II. 2. 33. अनेकप्राप्ताधिकत्र नियमोऽनियमः शब्द । Vârt.

†† अजायदन्तम् । Pân. II. 2. 33.

‡ अक्षरचन्द्रम् । Pân. II. 2. 34. लघ्वक्षरं पूर्वम् । ऋतुनक्षत्राणां समानाक्षराणामातृपूर्व्येण । अभ्यर्हितं च । Vârt.

first and in case there are more words than one having an equal number of syllables, the one that has more short syllables should be placed first; e. g. शिवदेशवौ, ग्रीष्मवसन्तौ, कुशकाशम्, &c.; the names of seasons and stars, under this latter circumstance, should be arranged according to their astronomical order; as हेमन्तशिशिरवसन्ताः, कृत्तिकारोहिण्यौ, &c. Also a word of more important significance should precede others; as तापसपर्वतो.

(d) * Names of the four castes of men should be arranged according to their order, beginning from the highest and so should be the names of brothers beginning from the eldest; e. g. ब्राह्मणक्षत्रिद्विदशूद्राः; सुपुत्रिरार्जुनो.

§ 199. In the case of words of the राजदन्तादि class that which ought to be placed first is placed last; while in the case of words of the धर्मादि group (a sub-division of राजदन्तादि) the rule is observed optionally †; शूद्रार्थम् a Śudra and an Arya, धर्मश्च अर्थश्च धर्मार्थो or अर्थधर्मो; so अर्थशब्दो or शब्दार्थो, अर्थकामो or कामार्थो, &c.

II. TATPURUṢHA OR THE DETERMINATIVE COMPOUNDS.

§ 200. When a compound consists of two members and the first determines the sense of the other, that is called *Tatpuruṣha*.

§ 201. According to the grammatical nature of the first or attributive member the *Tatpuruṣha* is divided into six varieties:—

(1) *Tatpuruṣha* proper or the Inflectional, (2) *Nañ* or the Negative *Tatpuruṣha*, (3) *Karmadhāraya* or the Appositional including 'Dwiga', (4, 5) *Prāḍi* and *Gatī* or the Prepositional compounds, and (6) *Uḥapada*. These are either nouns, adjectives or adverbs.

§ 202. The final vowel of a feminine noun ending in any of

* वर्णानामनुपूर्व्येण । धातुर्ज्यायसः । Vartikas on the above Sūtra.

† राजदन्तादिषु परम् । Pān. II. 2. 31. धर्मादिष्वनियमः । Vārt.

the affixes आ, ई or ऊ and forming the second member of a compound used adjectively is shortened; the ओ of गो is changed to उ under the same circumstances*; e. g. प्राप्त + जीविका = प्राप्तजीविकः (Tat.), अतिमालः (Tat.); पञ्चयुः something bought for five cows; बहुवो नाब्धो यस्मिन् बहुनाडिः many-veined देहः (Bah.); चित्रा गावो यस्य चित्रयुः having variegated cows, &c. - but कल्याण-पञ्चमीकः as the ई is not final.

(a) If the final ई or ऊ be not a fem. termination, it remains unchanged; सुहृ पीः सा सुपीः, बहुतन्त्रीर्धमनी.

1 Tatpuruṣa.

§ 203. The first variety consists of such Tatpuruṣa compounds as have the attributive member in any one of the oblique cases when dissolved. There are six sub-varieties of this corresponding to the six oblique cases

§ 204. (a) A noun in the Accusative case is compounded with भित्त, अतीत, पतित, गत, अत्यस्त, प्राप्त, आपन्न, गमी, हुमुद्भु, and others †; as कृष्णं भित्तः कृष्णभित्तः one who has resorted to Kṛishṇa (as his refuge); दुःस्वमतीतः दुःस्वातीतः one who has overcome pain; सुखं आपन्नः सुखापन्नः one who has obtained happiness, ग्रामं गमी ग्रामगमी going to a village, a passenger; अन्नं हुमुद्भुः अन्नहुमुद्भुः &c.

N. B. प्राप्त and आपन्न may also be placed first; as प्राप्तो जीविकं प्राप्तजीविकः or जीविकाप्राप्तः one who has obtained livelihood; similarly आपन्नजीविकः or जीविकापन्नः; प्राप्तजीविका स्त्री, &c.

(b) A word expressive of the duration of an action or state is compounded with another expressive of the action or state, in the

* गोक्षियोरुपसर्जनस्य । Pān. I. 2. 48.

† द्वितीया भितातीतपतितगतत्यस्तप्राप्तापन्नेः । Pān. II. 1. 24. गम्यादीनामुपसंख्यानम् । Vārtika.

Accusative case; e. g. सुहृते सुखे सुहृतेसुखम् 'happiness lasting for a moment'; संवत्सरं वासः संवत्सरवासः 'residence for a year' &c.

(c) The word खट्वा forms an Accusative Tatpuruṣa with a p. p. participle when censure is implied or contempt is to be shown†; as खट्वात् आरुढः खट्वारुढः 'a silly fool'. of. Bhatti. V. 10

(d) Sometimes a preposition or a word denoting a period of time may take the place of the Accusative‡; as सामिकृतं 'half done,' मासप्रभितः (प्रतिपञ्चन्द्रः) 'what marks the commencement of a month as the new moon.'

§ 205. A noun in the Instrumental may be compounded—

(a) × with another expressive of an effect produced by what is denoted by the noun in the Instrumental case, and with अर्थ, as शङ्खुलया खण्डः शङ्खुलाखण्डः 'severed by means of a knife; धान्येन अर्थः धान्यार्थः 'wealth obtained by means of grain.

(b) ÷ with verbal derivatives when the Instrumental has the cause of the agent or the instrument or means of the action; as हरिणा जातः हरिजातः 'saved by Hari; नखैर्भिन्नः नखभिन्नः 'torn with the nails &c.

(c) with the words†† पूर्व, सहश, संम, ऊन and words having the sense of ऊन, कलह, निपुण, भिन्न, श्लक्ष्ण and अवर; as मासेन पूर्वः मासपूर्वः; मात्रा सहशः मातृसहशः 'like his mother; पितृसमः 'equal to his

* अन्वन्तसंयोगे च । Pān. II. 1. 29.

† खट्वाक्षेपे । Pān. II. 1. 26.

‡ सामि । कालाः । Pān. II. 1. 27, 28.

× तृतीया तत्कृतार्थेन युगवचनेन । Pān. II. 1. 30.

÷ कर्तृकरणे कृता बहुलम् । Pān. II. 1. 32.

†† पूर्वसहशसमोनार्थकलहनिपुणामिभ्रक्षणे । Pān. II. 1. 31.

father; माषेण ऊनं माषोनः so माषविकल (less by one māṣā, a particular weight); वाचा कलहः वाकलहः a quarrel (in words); आचारनिपूणः; युद्धमिधः, आचारभूषणः 'thin by the discharge of religious duties' मासेन अबरः मासिवरः 'younger by a month.'

(d) * With another noun signifying an article of food or something eatable, the noun in the Instrumental case denoting some kind of condiment used to season it or another article of food mixed with it; as दध्ना ओदनः दध्मोदनः rice mixed with curds; घृतेन घानाः घृदघानाः fried rice mixed with treacle.

(e) Sometimes स्वयं may take the place of the Instrumental as स्वयंकृतः done by one's self.

§ 206. Instances of the *Aluk* of the Instrumental† (i. e. in which the noun in the Inst. does not drop its case term.)—अजसा कृतम् अजसाकृतम् 'done honestly'; ओजसाकृतम् 'done with might'; पुंसादुजः 'one having an elder brother'; जनुषान्धः 'blind from birth'; मनसायुषा, मनसाज्ञापी, when proper names, otherwise मनोयुषा, मनोज्ञापी, &c. आत्मन् followed by an ordinal number retains its case ending; as आत्मना पञ्चमः आत्मनापञ्चमः ।

§ 207. A noun in the Dative is compounded x—

(a) with another expressive of the material of which the thing expressed by the noun in the Dative case is made; as वृषपाय दारु वृषदारु, ' wood for a sacrificial post. '

(b) and with the words अर्थ, बलि, हित, सुख and रक्षित. The compound with अर्थ is a *nityasaṁjñā* and takes the gender and number of the noun it qualifies; द्विजाय भयं द्विजार्थः सुखः

* अन्तेन व्यञ्जनम् । भक्षणेन मिश्रीकरणम् । Pān. II. 1. 34. 35.

† ओजःसहोष्मस्तमसस्तुर्नापायाः । Pān. VI. 3. 3. अजस उपसंख्यानम् । Vart. x चतुर्थी तदर्थार्थबलितहितसुखरक्षितैः । Pān. II. 1. 36.

broth for a Brāhmana; द्विजाय इदं द्विजार्था यथायुः (water-gruel) द्विजाय इदं द्विजार्थं पयः; भूतेभ्यो बलिः भूतबलिः an offering to the *bhūtas* (certain created beings); गवे हितं गोहितम् good for a cow; गवे सुखं गोसुखम्; गवे रक्षितं गोसंरक्षितम्.

§ 208. Instances of the *Aluk* of the Dat. परममपदम्, परमभाषा; आत्मनपदम्, आत्मभाषा.

§ 209. A noun in the Ablative case is compounded^c—

(a) with words expressive of fear or rather with the words भय, भीति, भीति and भीः; as चौराद् भयं चौरभयम् fear from a thief; वृकाद् भीतिः वृकभीतिः afraid of a wolf, &c.

(b) in a few cases with the words अपेत, अपोह, मुक्त, पतित, and अपव्रत;† as सुखादपेतः सुखापेतः deprived of happiness; कल्पनाया अपोहः कल्पनापोहः 'transcending thought' or 'a fool'; चक्रमुक्तः, स्वर्गपतितः 'fallen from heaven, as a sinner'; तरङ्गापव्रतः 'afraid of waves'.

(c) in the case of the words स्तोक a little, अन्तिक near, दूर after, and words having the sense of these; and कृच्छ्र a difficulty, there is an *Aluk* of the Ablative; † as स्तोकाद् मुक्तः स्तोकांमुक्तः; अल्पान्मुक्तः; अन्तिकादागतः; अभ्याशादागतः; दूरादागतः; विप्रकृष्टादागतः; कृच्छ्रावागतः।

नो नो नी

§ 210. A noun in the Genitive may, as a general rule, be compounded with any other noun; राज्ञः पुरुषः राजपुरुषः the king's man (an officer or a servant).

§ 211. †† (a) It is not compounded with verbal derivatives

* पञ्चमी भवेत्। Pān. II. 1. 37. भयभीतभीतिभीभिरिति वाच्यम्; Vartika.

† अपेतापोहमुक्तपनितापव्रतैरल्लक्षः। Pān. II. 1. 38.

‡ स्तोकांन्तिकदूरार्थकृच्छ्राणि केन। Pān. II. I. 39

†† दुर्गकर्म्यां कर्तरि। Pān. II. 2. 15.

ending in तु and अक and denoting the agent of the action; अपां जटा and not अपजटा; घटस्य कर्ता, ओदनस्य पाचकः &c.; but इक्षुणां भक्षणम् इक्षुभक्षिका as the अक here does not denote the agent.

Exception*:—But a compound is allowed in the case of the words राजक one who employs as sacrificing priests, पूजक, परिचारक, परिवेषक a waiter at meals, स्नापक a servant who bathes his master or brings bathing water for him, अघ्यापक, वत्सावक one who destroys, होतृ, भर्तृ, when it does not mean 'a holder,' and others not very important; ब्राह्मणराजकः, देवपूजकः, राजपरिचारकः &c.; अग्निहोता, सूभर्ता, &c. but वज्रस्य भर्ता 'the thunder-bolt-bearer'.

(b) † A specific Genitive (i. e. from which a singling out is made) is not compounded with any other words; as वृणां द्विजः श्रेष्ठः

(c) † A noun in the Genitive is not compounded with ordinal numbers, words denoting qualities, words implying satisfaction present participles, past participles meaning 'honoured or approved of' or showing the place of the act, verbal indeclinables and verbal nouns ending in तव्य; e. g. सतां पटः, ब्राह्मणस्य ह्युक्ताः (इन्ताः); काकस्य काण्ड्यम्; कलानां सुहितः 'satisfied with fruits' (an Inst. Tat. is, of course, allowed in these cases); द्विजस्य कुर्वन् कुर्वाणो वा किंकरः, सतां मतः esteemed by the good; राजां पूजितः; इदमेवां आसितं (place of sitting) गतं भुक्तं वा; ब्राह्मणस्य कृत्वा, नरस्य कर्तव्यम् &c.

° राजकादिभिश्च । Pān. II. 2. 9

† न निर्धारणे । Pān. II. 2. 10.

‡ पूरणयुगसहितार्थसद्व्ययतन्वसमानाधिकरणेन । तेन च पूजायाम् आधिकरणवाचिना च । Pān. II. 2. 11-13. The prohibition with respect to a word expressive of a quality (युग) is not obligatory, remarks Dīkshita; as Pān. himself uses such compounds as संज्ञाप्रमाणस्य &c. Hence compounds like अर्थगौरवम्, बुद्धिमान्यम्, &c. are justified (अनिन्द्योप्य युगेन निषेधः तदक्षिप्यं संज्ञाप्रमाणत्वादित्यादिनिर्देशात् । तेनार्थगौरवं बुद्धिमान्यमित्यादि सिद्धम् ।).

N. B. Compounds like राजपूजितः, राजमतः, &c. ought to be considered as Instrumental Tatpuruṣhas.

Exceptions.

(1) If the word denoting a quality ends in तर it does combine with a noun in the Genitive, and the तर is dropped; सर्वेषां श्वेततरः सर्वश्वेतः whiter than all others; similarly सर्वेषां महत्तरः सर्वमहान् &c.

(2)*The words द्वितीय, तृतीय, चतुर्थ and तुर्थ are compounded with nouns signifying the whole of which they are parts, and are optionally placed first; द्वितीयं भिक्षायाः द्वितीयभिक्षा, भिक्षाद्वितीयम् half of the quantity of alms; but द्वितीयं भिक्षायाः (begging alms a second time) भिक्षुकस्य.

Note.—Compounds like द्वितीयभिक्षा, पूर्वकायः (see further on) &c. are not strictly Gen. Tat. as the case of the first word determines the name, but mere Tat.; some call these Nom. Tat. (प्रथमतत्पुरुष).

(a) † A noun in the Genitive, used as an object in a sentence, when the agent and object of the action denoted by the nouns formed by कृति affixes are both used, is not compounded; as आश्वर्यो मया देहाऽगोपेन 'the milking of cows by one, not a cow-herd, is a wonder.'

§ 212. ‡ पूर्व, अपर, अधर उत्तर and अर्ध u. are compounded with nouns in the Genitive expressive of the whole and are placed first; e. g. पूर्व कायस्य पूर्वकायः the forepart of the body; अपरकायः अधरकायः &c. अर्धं पिप्पल्याः अर्धपिप्पली; but ग्रामार्धः as (अर्धं is mas. here).

N B. In order that the above rule should hold the noun expressive of the whole must denote a single object; hence पूर्वः

* द्वितीयतृतीयचतुर्थतुर्थव्यन्यतरस्याम् । Pān. II. 2. 3.

† कर्मणि च । Pān. II. 2. 14.

‡ पूर्वापराधरोत्तरमेकदेशैकधाधिकरणे । अर्धं नपुंसकम् । Pān. II. 2. 1. 2.

the first छात्राणां, among pupils, अर्धे पिप्पलीनाम् half of a number of *pippalis* &c. and not पूर्वछात्रः &c.

§ 213. A word expressive of a part is compounded with another signifying a period of time and is placed first; मधये अह्नः मध्याह्नः mid-day; सायान्हः, मध्यरात्रं &c.

§ 214.* A word expressive of a period of time that has passed since a certain occurrence is compounded with another expressive of the occurrence; as मासो जन्तस्त यद्य स मासजातः 'one since whose birth a month has elapsed'; so द्व्यहजातः, संवत्सरदृतः &c.

§ 215 † Instances of the *Aluk* of the Gen. The noun in the Genitive may retain its case ending—

(a) when reproach is to be implied, as चौरस्पृकूलम्, but ब्राह्मणकुलम्. Also when देवानां is followed by प्रिय and the whole means a fool; otherwise देवप्रियः.

(b) when the words वाच, दिक्ष and पश्यत are followed by युक्ति, दण्ड and हर respectively; as वाचयुक्तिः 'skilful speech'; दिक्षो-दण्डः 'a particular appearance of stars in the shape of a staff in the sky'; पश्यतोहरः 'one who robs another in his very presence while he is looking on,' hence 'a goldsmith, a rogue.'

(c) in the following cases:—दिवोदासः 'a king of Kāshi,' दिवस्पतिः 'Indra,' वाचस्पतिः lord of speech, Bṛhaspati; शुनःशेषः, शुनःपुच्छः and शुनोलाह्वयलः 'sons of Ajigarta.'

(d) and optionally when followed by पुत्र and censure is implied; दास्याः पुत्रः or दासीपुत्रः a bastard, a knave; but ब्राह्मणीपुत्रः

* कालाः परिमाणानां । Pān. II. 2. 5.

† पठ्या आक्रोशे । Pān VI. 3. 21. देवानांप्रिय इति च सूत्रे । वाग्दि-
क्पश्यद्वाचो युक्तिदण्डहरेषु । शेषपुच्छलाह्वयेषु शुनः । दिवश्च दासे ।
Vartikaa. 'पुत्रेभ्यतरस्याम्' Pān. VI. 3. 22.

(c)* When a word ending in क् is compounded with another and there is the relation by blood or some kind of learning, the *aluk* is necessary; and optional when it is followed by स्वसृ and पति. The initial सृ of स्वसृ is optionally changed to ए when preceded by मातृ or पितृ and when there is *aluk*, and necessarily when there is no *aluk* in a compound; *e. g.* होतृःपुत्रः, होतुरन्तेवासी, a pupil of the *hotri*; मातृःस्वसा, or मातृःप्यसा and मातृप्यसा; so पितृःस्वसा, &c. (but मातृः स्वसा, पितृः स्वसा when uncompounded); स्वसृपतिः or स्वसृपतिः; but होतृपनम्.

§ 216. A noun in the Locative is compounded—

(a) † with शौण्ड, धूर्त, कितब a rogue, प्रवीण, संवीत adorned, invested with, अन्तर, आधि, पट्ट, पण्डित, कुशल, चपल, निपुण, सिद्ध, शुष्क, पक्व, and बन्ध; *as* अक्षेष्टु शौण्डः अक्षशौण्डः skilled in dice; ईश्वरे अधि ईश्वराधीनः dependant on God (when compounded the affix सृ *i. e.* ईन is compulsory; so the compounded form is always with अधीन); आतपशुष्कः dried in the sun; स्थालीपक्वः cooked in a pot; चक्रबन्धः a kind of poetic composition; &c.

(b) ‡ with words meaning a 'crow' when contempt is implied; तीर्थे द्वाङ्क्ष इव तीर्थद्वाङ्क्षः said in contempt of one who is very greedy; so तीर्थकाकः; similarly नगरकाकः—वापसः &c. &c.

There are a few Loc. Tat. compounds given in the list पावेसमितादि having a similar sense; *e. g.* कूपे मण्डूक इव कूपमण्डूकः a well-abiding frog *i. e.* one who knows nothing of the world

* कृतो विवाद्यो निसम्बन्धेभ्यः । विभाषा स्वसृपत्योः Pān. VI. 3. 23, 24; मातृःपितृभ्यामन्यतरस्याम् । मातृपितृभ्यां स्वसा । Pān. VIII. 3. 84, 85.

† सप्तमी शौण्डेः । सिद्धशुष्कपक्वबन्धेश्च । Pān. II. 1. 40, 41.

‡ द्वाङ्क्षेण क्षेपे । पावेसमितादयश्च । Pān. II. 1. 42, 48. चकारो-
ऽवधारणार्थः । तेनैषां समासान्तरे षट्कतवा प्रवेशो न । Sid. Kāu.

outside the pale of his own village; so कुंभ-उद्गम-मण्डकः; उद्गम-मण्डकः-मशकः lit. an insect in the fruit of the *Udumbara* tree, metaphorically it means the same as कुपमण्डकः, कुपक-उद्गमः &c. In some cases there is an *aluk* of the Loc., as गेहेश्वरः 'a boasting coward', गेहेश्वरः 'a braggadocio', गेहेनर्दी 'a house-hero', 'a carpet knight', पात्रेकुशलः 'clever in eating only' i. e. 'a good-for-nothing fellow', पात्रेसमिताः, गेहेश्वरः, गेहेविजयीः, गेहेपुष्टः, &c.

Note:—Words of this class do not enter into further combination with other words.

(c) * with another, when they both imply a name (संज्ञा); there is an *aluk* of the Loc. term. when the noun ends in a consonant or अ; as अरण्येतिलकाः lit. 'wild sesamum yielding no oil, hence anything not answering to one's expectations;' similarly वनेकसेरुकाः, रथचिसारः 'a bamboo' (also त्वक्सारः, vide Si. IV. 61.). These compounds are *nitya* (obligatory) as remarked by Bhaṭṭoji (वाक्येन संज्ञानवगमादित्यसमाशोपम्).

(d) with potential p. participles in य implying an obligation; मासेदेयं (कणम्); पूर्वाह्निमेयं (साम); the *aluk* by § 217 (b) below.

(e) † with p. p. participles when it expresses a part of the day or night; तत्र may take the place of the Loc.; as पूर्वाह्नि कृतं पूर्वाह्नकृतम्; अपररात्रकृतम्; तत्रभुक्तम् &c; but अह्नि दृष्टः; and with the p. p. participles when reproach is implied, with an *aluk* of the Loc.; as 'अवतप्तेनकुलस्थितं तवैतद्' 'this thy action is similar to that of a mongoose on the hot ground.' अवतप्तेनकुलस्थितं is used to express the inconstancy of a person.

* संज्ञापाद् । हलवन्तास्तत्तम्याः संज्ञापाद् । नविपुष्पिभ्यां स्थिरः । Pān I. I. 44. VI. 3. 9. VIII. 3. 9. 5.

† केनाहोरात्राद्ययाः । तत्र । क्षेपे । Pān. II. 2. 45-47.

§ 217. Additional instances of the *aluk* of the Loc.

(a) *Aluk* is necessary in the case of the words—(1) गो and युष्, followed by स्थिर; as गविष्ठिरः, 'stationary in the sky, बुधिष्ठिरः firm in battle; (2) हृद् and दिक् followed by स्पृश; हृदिस्पृक्, दिविस्पृक् (हृदयं दिवं च स्पृशतीति); (3) अन्त and मध्य followed by गुरु; मध्ये-गुरुः, अन्तेगुरुः and (4) words expressive of parts of the body except मूर्धन् and मस्तक and not followed by काम; कण्ठेकालः, वरसिलोमा (having the hair on the breast: Bah.), but मूर्ध-मस्तक-शिश्वः, मुखे कामो अयं मुखकामः.

(b) * When a noun in the Loc. is compounded with a verbal derivative and the whole is a name, *aluk* takes place in most cases; e. g. स्तम्भेरमः (स्तम्भे a kind of grass रमते असौ) an elephant; कर्णेजपः one who whispers into the ear, a spy; स्वर्चरः a heavenly being; पङ्केरुहं a lotus; कुशेशयम्, जलेशयः a fish; but कुरुचराः, सरसिर्ज or सरोजम् &c.

(c) There is optional *aluk* of the Loc. of a word expressive of time when compounded with काल and words ending in the affixed तर, तम and तन; पूर्वाह्न-हे-काले; पूर्वाह्न-हे-तरे &c. पूर्वाह्न-हे तने.

(d) † When the compound is not a name, *aluk* is necessary when ज comes, after प्रावृट्, शरद्, काल and दिक्; and optional when it comes after वर्ष, क्षर, शर and वर; as प्रावृषि-शरादि-काले-र्वाष जः; वर्षजः or वर्षजः produced in the rainy season, &c.

Exceptions:—No *aluk* takes place in the case of verbal derivatives ending in इन् and the words सिद्ध, वद्ध, and स्थ in the ordinary language; as स्वण्डिलशायी 'an ascetic,' साङ्गदयसिद्धः, चक्रवद्धः, समस्थः; but कृष्णोऽस्याखरेष्ठः &c.

* तत्पुरुषे कृति बहुलम् । Pān. VI. 3. 14.

† प्रावृट्शरद्कालदिषां जे । विभाषा वर्षक्षरक्षरवरात् । Pān VI. 3. 15. 16.

‡ नेन्तिद्वयव्याप्तिरु च । स्थे च भाषायाम् । Pān. VI. 3. 19. 20.

(e) *When a noun in the Loc case ending in अ or a consonant and not denoting time is compounded with झप, बास and बासिन् and with बन्ध *aluk* is optional; स्ने-सङ्घः, ग्रामे-मवातः, ग्रामे-मवासी, इस्ते-स्तवन्धः, but सुमिश्रः, छुप्तिबन्धः &c.

2. Nañ or the Negative Tatpuruṣa.

§ 218. (a) The negative particle न changed to अ before a consonant and अच् before a vowel, may be compounded with any noun to form the Negative-Tatpuruṣa†; as न ब्राह्मणः अब्राह्मणः, one not a Brāhmaṇa; न अन्वः अनन्वः, असत्, non-existent, or not good, &c.

§ 219. The न is not changed to अ or अच् in the following cases‡-नधाद् 'that which does not shine,' 'a cloud,' नपात् (pre. p.) 'one who does not protect,' नवेदाः 'one who does not know,' नासत्याः [न सत्याः असत्याः न असत्याः नासत्याः X] the two Aświns, the physicians of the gods. नमुचिः [न मुञ्चतीति] name of a demon slain by Indra; नकुलः [न कुलमस्य, for the mungoose is supposed to belong to no particular species of animals]; नखं [न खमस्य that which leaves no cavity, or does not go to heaven being burnt down with the dead body]; नष्टं [न क्षरतीति] that which does not move from its proper place, hence a star; नक्रः [न क्रामतीति that which does not go far off from water.]; नाकः [न कं अकं न अकं अस्मिन्]; नग when it

* बन्धे च विभाषा । झपबासबासिन्बन्धाद् । Pān. VI. 3. 13. 18.

† नञ् । Pān. II.2.6. न लोपो नञः । तस्मान्नुदाचि । Pān. VI. 3. 73. 74

‡ नक्षानपाखवेदानासत्यानमुचिनकुलनखनष्टनक्षनक्रनाकेषुप्रकृत्या । Pān. VI. 3. 75. नगोऽप्राणिष्वन्यतरस्याम् । Pān. VI. 3. 77.

X अत्र बहुवचनमविवक्षितं (is not the point) तेन 'नासत्याबाधना दलो' इति सिद्धम् । Tatrabodhini.

does not qualify an animal retains its न optionally as नमः or जगः 'a mountain or a tree,' but अगः दुषलः 'a Sudra that cannot move.'

N. B. It should be noted that some of these are Bahuvrīhi compounds.

3. KARMADHĀ'RAYA OR THE APPositional COMPOUNDS.

§ 220. Pāṇini defines a 'Karmadhāraya' as समानाधिकरण तत्पुरुषः* or Tatpuruṣha both the members of which are in the same case relation i. e. have the same case when dissolved.

N. B. The difference between the Tatpuruṣha proper and Karmadhāraya is this:—In the case of the former the attributive member has one of the oblique cases when dissolved, while in the case of the latter it is in apposition to the other member. It may thus be a noun or an adjective qualifying the other member.

§ 221. (a) † A word expressive of the standard of comparison (उपमान) may be compounded in a Karmadhāraya with another denoting the common quality or ground of comparison; as घन इव श्यामः घनश्यामः dark like a cloud. Such compounds are called उपमानपूर्वपदकर्मधारयः.

(b) ‡ Similarly a noun denoting the person or thing compared (उपमेय) may be compounded with words indicative of excellence, such as व्याघ्रः, सिंह, चन्द्र, कमल, &c. no mention

* तत्पुरुषः समानाधिकरणः कर्मधारयः । Pāṇ. I. 2. 42.

† उपमानानि सामान्यवचनैः । Pāṇ. II. 1. 55.

‡ उपमितं व्याघ्रादिभिः सामान्याप्रयोगे । Pāṇ. II. 1. 56.

§ All these words are included under what is called the group of व्याघ्र. The more important of these words are व्याघ्र, सिंह, कक्ष, कषम, चन्दन, रुक्, वृष, वराह, हस्तिवृ, रुक्, वृषवृ, वणहरीक, &c.; चन्द, पद्म, कमल, किमलप, &c.; cf. स्वरुत्तरपदे व्याघ्रपुंगववर्षमकुञ्जराः ; सिंहशार्दूलनागायाः पुंसि श्रेष्ठार्थमोचराः ॥ Amara III. 1. 59.

the common attribute (of similarity) being made; as पुरुषो
व्याघ्र एव पुरुषव्याघ्रः a man like a tiger (i. e. as bold as a tiger);
मुखं चन्द्र इव मुखचन्द्रः a moon-like face i. e. as delightful as the
moon ; मुखं कमलमिव मुखकमलम् &c.; these are called उपमानोत्तर-
पदकर्मधारय.

Note. 1.—The difference between the two is this:—In the
former the common quality of comparison is actually expressed;
while in the latter it is left to be understood; in fact if it be
expressed there can be no compound; as पुरुषः व्याघ्र इव शूरः ।

Note. 2.—The above Karmadhārayas may be dissolved as
मुखमेव चन्द्रः मुखचन्द्रः, मुखमेव कमलं मुखकमलम्, &c. Dissolved
in either way there will be no difference in the formation of the
compounds; but there will be difference both in the meaning
and in the metaphor. In one case prominence will be given to
चन्द्र or the moon and the figure will be 'upamā (a simile),'
while in the other to मुख or the face in which case the figure
will be 'Rūpaka*.' Compounds like पाद एवपद्मे पादपद्मम्, विद्या
एव धने विद्याधनम्, &c. are termed अवधारणापूर्वपदकर्मधारयाः.

§ 222. An adjective may be compounded with the noun it
qualifies in most cases † as नीलं च तद्गुत्पलं च नीलोत्पलम्, a blue
lotus &c.; कृष्णश्वासी सर्पश्च कृष्णसर्पः where the comp. is necessary;
but जामदग्न्यां रामः । Such compounds are called विशेषणपूर्वपद-
कर्मधारयाः.

As a general rule in such compounds the qualifying word
is placed first; but there are several exceptions which are
given below.

* So when the common attribute is applicable in its expressed
(वाच्य) sense to the उपमेय as in मुखपद्मं सहास्यं dissolve the
comp, as मुखं पद्ममिव and when to the उपमान as in मुखपद्मं विक-
सितं dissolve as मुखमेव पद्मम्.

† विशेषणं विशेष्येण बहुलम् । Pān. II. 1. 57.

(a) *The qualified word is placed first and is always of the *mas.* gender if it denotes a class or species, when compounded with certain adjectives; *s. g.* इमयुवति: 'a young female elephant', अग्निस्तोकः 'a small fire', उदध्निकतिपयम् 'butter-milk mixed with a little water', गोमुटिः 'a cow that has brought forth a calf for the first time', गोधेनुः 'a milch-cow (नवप्रसूतिका)'; गोवशा 'a barren cow', गोवेहद् (गर्भघातिनी गोः), गोवक्ष्यणी 'a cow whose calf is one year old,' कठश्रोत्रियः 'an *agnikotrin* Brāhmaṇa of the Kāṭha branch of the Yajurveda,' कठाध्यापकः 'a teacher of the Kāṭha branch,' † गो-मतल्लिका-मचर्चिका-प्रकाण्डं (also *mas.* according to some) —उद्दः (गवोद्द-)तद्भज 'an excellent cow'. The last mentioned five words, all of which denote excellence, retain their own gender invariably; as ब्राह्मणमतल्लिका 'an eminent Brāhmaṇa' &c.; but कुमारी मतल्लिका, as no class is meant here.

(b) † The words कटार, खञ्ज, खोढ lame, काण, कुण्ठ blunt, dull, खलति bald-headed, गौर, दृढ, भिक्षुक पिंग, पिंगल, तनु, जरढ hard, stiff, बधिर, कुञ्ज and बर्बर, may optionally precede the words in apposition to them; as जैमिनिकटारः or कटारजैमिनिः Jaimini who is turned tawny on account of his having practised penance in the sun.' &c.

(c) § Words expressive of the persons or things condemned

* पोटायुवतस्तोककतिपयमुटिधेनुवशावेहद्वक्ष्यणीप्रवक्ष्यश्रोत्रियाध्यापकधर्तेर्जातिः । पुंवत्कर्मपारयजातीयदेशीयेषु । Pān. II. 1. 65. VI. 3. 42.

† प्रशंसावचनैश्च । Pān. II. 1. 66. (मतल्लिकादयो नियतलिङ्गा न तु विशेष्यनिष्ठाः । Sid. Kan). मतल्लिकामचर्चिकाप्रकाण्डहृद्भुजतल्लौ । प्रशस्तवाचकान्यस्युनि । Amara.

‡ कटाराः कर्मपारये । Pān. II. 2. 38.

§ कुस्तिताति कुत्सनेः । पापाणके कुत्सितैः । Pān. II. 1. 53 54. किं क्षेपे । Pān. II 1. 64.

or reproached are placed first; as *वैयाकरणबुद्धिः* 'a bad grammarian,' 'one who has forgotten his grammar and therefore can make no use of his knowledge;' (पृ०: सत् प्रश्नं विस्मारयितुं खं सूचयति अभ्यासवैधर्ष्यात् एकमुच्यते । Tatv.); so *मीमांसकादुर्वृत्तः* 'a *śaivismāśaka* who is a sceptic' or 'an unbeliever'; except in the case of the words *पाप*, *अणक* and *किम्*; as *णवनापितः* 'a bad barber,' *अणककुलालः* 'a mean, silly potter,' *कुत्सितः* *रामा किराजः*, *कितखा* (*कुत्सितः* *सखा*), &c.

(d)* Words in apposition to *वृन्दारक*, *नाग* and *कुजर* are also placed first; e. g. *वृषवृन्दारकः* 'an eminent king,' *तापसकुजरः*, *पुरुषनामः*, &c.

(e) † *कतर* and *कतम* are compounded only when they ask a question with reference to a class (*जाति* family), and are placed first; e. g. *कतर-कतम-कठः* 'which *Brāhmaṇa* of the *Kaṭha* branch?' *कतर-कतम-कलापः* 'which *Brāhmaṇa* of the *Kalāpa* branch?' But *कतरः* *पुत्रः* 'which son' ?

(f) ‡ The word *कुमार* (and also *कुमारी* changed to *कुमार*) is placed first when compounded with one of the words *भ्रमणा*, *प्रव्रजिता*, *कुलटा*, *गर्भिणी*, *तापसी*, *दासी*, *अध्यापक*, *पण्डित*, *पटु*, *सूदु*, *कुशल*, *चपल* and *निगुण*; as *कुमारभ्रमणा* 'a female mendicant,' *कुमारप्रव्रजिता* 'a young female ascetic'; *कुमारसूदुःखी* 'a delicate boy or girl,' *कुमारगर्भिणी*, *कुमाराध्यापकः*, &c.

(g) § The words *एक*, *सर्व*, *जरठ*, *पराण*, *नव* and *केवलः* and the

* *वृन्दारकनामकुजरेः पूज्यमानम्* । Pān. II. 1. 62.

† *कतरकतमौ जातिपरिग्रहे* Pān. II. 1. 63.

‡ *कुमारः भ्रमणादिभिः* । Pān. II. 1. 70.

§ *पूषकालैकसर्वजरठपुराणनवकेवलाः समानाधिकरणेन* । Pān. II. 1. 49. *पूर्वापरप्रथमचरमजघन्यसमानमध्यमध्यमवरीराश्च* । Pān. II. 1. 58. *अपर-न्यापेऽश्रभावो वक्तव्यः* । Vārt.

words पूर्व, अपर, चरम, जघन्य 'hindmost,' समान, मध्य, मध्यम and वीर are always placed first in a Karmadharaya compound. अपर when followed by अर्ध is changed to पश्च: as एकनाथ: 'sole master or lord', सर्वज्ञाः, जरसैदायिकः, 'an old logician,' पुराणमीमांसकाः, 'old mimamsā-philosophers,' नवपाठकाः, पूर्ववैयाकरणः, 'the old grammarians,' अपराध्यापकः अपरश्चासौ अर्धश्च पश्चार्धः 'the hinder part or side of the body,' चरमराजः the last king, समानाधिकरणम् 'being in the same category or predicament': वीरेकः 'a sole warrior i. e. an eminent warrior', &c. The form एकवीर (found used by great writers) also may be defended.*

(A) † The words सदृ, महत्, परम, उत्तम and द्रुष्ट are compounded with another noun when they are used as terms of praise or excellence; सद्देयः 'an excellent physician' महावैयाकरणः, &c. but द्रुष्टो गोः where द्रुष्ट means 'uplifted, or 'drawn out of '

‡ 223. † Names of quarters and numerals form a Karm. compound with any *subanta* (a declinable word) but only when the whole compound is an appellation: e. g. सप्तर्षयः 'Name of a constellation of stars,' 'Ursa Major;' पञ्चजनाः†† &c., पूर्वपुकामशमी

* कथमेक वीर उति । पूर्वकालेकेति बाधित्वा परत्वाद्नेन समास वीरेकै इति हि स्यात् । बहुल ग्रन्थान्नविध्यति । How do you justify the form एकवीर ? For the Sūtra पूर्वापर &c. being a subsequent one ought to have preference over the preceding Sūtra पूर्वकालेक &c. and we should have वीरेकः We reply.—The form may be justified by supposing that the rule operates in most cases only बहुलग्रन्थात् and not in a few).

† सम्महत्तरमोत्तमोत्कृष्टाः पूज्यमानेः । Pān. II. 1. 61

† दिक्संख्ये संज्ञायाम् । Pān. II. 1. 61.

†† These are gods, men, Gandharvas, serpents, and Pitṛis, according to some; and Brāhmaṇas, Kshatriyas, Vaiśhyas, Sādṛas and Nishādhās or barbarians, according to others. (Vide Shankarāchārya on Brah. Śu. I. 4. 11.-12.)

'Name of a town in the east;' उत्तरा वृक्षाः 'Northern trees; पञ्च ब्राह्मणाः &c. The compound is forbidden in other cases.

(a) *But words denoting a cardinal point or numerals may be compounded with any other noun when a *Taddhita* termination is to be affixed to the compound so formed (or it conveys in addition to its sense as a Karm. a derivative meaning such as is usually denoted by a Tad. aff.) or when the compound itself becomes the first member of another compound or when the compound forms a proper name; पूर्वा शाला पूर्वशाला; पूर्वस्यां शालायां भवः पूर्वशालः 'being in the eastern hall' from पूर्वशाला + अ (i. e. Tad. aff. अ added by दिक्पूर्वपदादसंज्ञायां अः । Pân. IV. 2. 107); so षट् + मातृ = षण्मातृ 'six mothers' + Tad. अ = षण्मातुरः the son of six mothers; पूर्वा शाला त्रिषा यस्य स पूर्वशालात्रिषः where पूर्वशाला is a पूर्वपद and not used independently; उत्तरध्रुवः, दक्षिणध्रुवः &c. which are names.

§ 224. The particle कु forms a Karm. compound with any other word, कुपुरुषः (कुस्मितः पुरुषः) a bad man; कुसुत्रः &c.

(a) † कु is changed to (1) कृत् when followed by a noun with an initial vowel in a Tat. by चि and the nouns रथ and वृद्ध and by लृण ' denoting a species;' कुत्सितोऽश्वः कदम्बः 'bad horses;' so कदम्बं 'coarse food;' but कृद्रः 'having bad camels' (a Bah. comp.) राजा; कुत्सिताः त्रयः कत्त्रयः 'three inferior things;' कदम्बः 'a bad chariot,' कद्वदः 'speaking ill, a bad speaker,' कत्तुणम् 'a kind of fragrant grass.'

(2) To क्वा when followed by पथिन् and अद्भ्य and when meaning 'a little,' and optionally when prefixed to पुरुष; कापथ्यम्, काक्षः 'a sidelong look or a frown of displeasure;' see Bh.V. 54 (अक्षशब्देन

* तद्विधार्थोत्तरपदसमाहारे च । Pân. II. 1. 51.

† कोः कत्तुपुरुषेऽचि । ('चो च' Vârt:) रथवदपोश्च । तुणे च जातौ + कापथ्यक्षयोः । ईपदर्थे । विभाषा पुरुषे । कर्त्तुं चोष्णे । Pân. VI. 3. 101-107.

तत्पुरुषः अक्षिशब्देन बहुव्रीहिर्वा Sid- Kau.). ईपज्जलं काजलं 'a little water,' इतत्पुरुषः कापुरुषः, but कुस्मितःपुरुषः कुपुरुषः or कपुरुषः.

(3) And to का or क्व when followed by उष्ण; कोष्णं, कवोष्णं and कदुष्णं by (1), all meaning ' luke-warm '.

§ 225. Two adjectives may also be compounded into what is called the विशेषणोभयपदकर्मधारयः as शुक्लकृष्णः, कृष्णसारंगः.

(a), * Two participles expressive of two consecutive actions of the same individual may be compounded together, the one expressive of the previous action being placed first; आदौ स्नातः पश्चादनुलिप्तः स्नानानुलिप्तः ' first bathed and then anointed ' ; similarly पीतोद्वीर्णम् ' first drunk and afterwards vomited out ' , पीतप्रतिबद्धः, गृहीतप्रतिमुक्तः (Rag. II. 1. IV. 43), &c.

(b). In the case of the two sets of words given above (§ 222. g.) forming compounds with one another those beginning with पूर्व are placed first. In the case of एक compounded with वीर it may precede or follow it, as वीरैकः or एकवीरः; the former, however, is preferable. In the case of the first set of words viz. एक.....केवल the one succeeding precedes the one preceding when compounded together; as पुराणजरत्, केवलपुराणम्, &c.

(c) † A past participle is compounded with another with the negative particle prefixed to it; ' कृताकृतम्, ' what is done and not done, i. e. ' partially done '.

(d). ‡ The word युवन् (m. f.) enters into a Karm. comp. with the words खलति, पलित, बलित having wrinkles, and जरती, and is placed first; i. e. युवा+खलतिः युवखलतिः ' a young

* See Pān. II. 1. 49. (पूर्वकाल-पूर्वत्वस्य ससंबन्धिकत्वान्पूर्वकालोऽपरकालेन समस्यते । Tatv. quoted above)

† केन नञ्बिभक्षितेनानञ् । Pān. II. 1. 60.

‡ युवाखलतिपलितबलितजरतीभिः । Pān. II. 67.

bald-headed man', ती 'a young bald-headed woman'; युवजरती 'a young woman looking old'; युवपलितः 'a young man whose hair is grey', &c.

§ 226. * The word ईषत् 'little' is compounded with any other word except a verbal derivative, and even with a verbal derivative when it expresses a quality; as ईषत्पिङ्गलः 'a little brown', ईषत्तमम् 'reddish.' &c.

§ 227. † Words ending in the terminations तस्य, अनीय, य and तुल्य and words having a similar meaning, may be compounded with any *substant* not importing a particular kind; *e. g.* भोज्योप्यम् 'any hot eatable', तुल्यश्वेतः 'of a similar white colour,' सदृशश्वेतः, &c.; but भोज्यः भोदनः as the latter word refers to a kind of food here.

§ 228. ‡ The following are the more important of the compounds given by Pān, as irregular under the class मपरव्यंसकादि—मपरव्यंसो व्यंसकश्च मपरव्यंसकः 'a cunning peacock', so व्याव्यंसकः लघुश्च अवाङ् च उच्चावचश्च, so उच्चनीचश्च 'high and low', 'great and small', निश्चितं च प्रचितं च निष्प्रचम्, नास्ति किञ्चन यस्य अकिञ्चनः, नास्ति कुतो मयं यस्य स अकुतोमयः, अन्यो राजा राजान्तरम्, अन्यो घामः घामान्तरम्, चिदेव चिन्मात्रं (these are *nitya-samśaya*). अस्मीति पिबत इत्येवं सततं यत्रानिधीयते सा अदनीतपिबता that in which are constantly uttered the words 'eat and drink', so पचतश्च उज्जता, स्वादुतमोवृता; अहं अहं इति यस्यां क्रियायामभिधीयते सा अहमहमिका, that in which are uttered the words 'I alone; I alone'; hence hard competition. &c. अहं पूर्वं अहं पूर्वमिति यस्यां क्रियायामभिधीयते सा अहंपूर्विका; so आहोपुरुषिका 'great self-conceit or pride' (Bhaṭṭi. V. 27); 'vaunting', (Br.I. 84) &c. Also कान्दिशीक put to flight, 'यदृच्छा 'accident,' &c.

* ईषदकृता । Pān. II. 2. 7. ईषद्वृजवचनेनेति वाच्यम् । Vārt

† कृत्यतुल्याख्या अजात्या । Pān. II. 1. 68.

‡ मपरव्यंसकादयश्च । Pān. II. 1. 72.

§ 229. In some Karmadhāraya compounds the last member of the first word which is itself a compound word is dropped*; e. g. शाकप्रियः पार्थिवः शाकपार्थिवः 'a king who likes vegetables; देवपूजको ब्राह्मणः देवब्राह्मणः &c. These compounds, though they should be properly called "*Uttamapadalopi*" are popularly designated "*Madhyamapadalopi*". Any compound requiring a similar explanation is classed under this group (शाकपार्थिवादि) which is an आकृतिगण.

DWIGU OR NUMERAL APOSITIONAL COMPOUNDS.

§ 230. † When the first member of a Karmadhāraya compound is a numeral it is called 'Dwigu'.

§ 231. A Dwigu compound is possible (a) under the circumstances mentioned in § 223 (a) i. e.:-

(1) when a Taddhita affix is to be added to the compound so formed, वृष्णां मातृणामपत्यं वाणमातुरः 'the son of six mothers, Kārtikeya' (vide Ku. IX); पञ्चकपालः &c; or (2) when the compound itself becomes the first member of another compound, as पञ्चगावः धनं यस्य असौ पञ्चगवधनः, पञ्चः प्रियः &c.

(b) And when the compound denotes an aggregate; in this case it is singular; ‡ as त्रयाणां भुवनानां समाहारः त्रिभुवनम् the three worlds (taken collectively); as पञ्चपात्रम्, पञ्चगवम्, &c.

* शाकपार्थिवादीनां सिद्धये उत्तरपदलोपस्योपसंख्यानम् । Vārt. on Pān. II. 1. 60.

† संख्यापूर्वो द्विगुः । Pān. II. 1. 52.

‡ द्विगुरेकवचनम् । Pān. II. 4. I

PREPOSITIONAL COMPOUNDS.

4. Pradi.

§ 232. Those Tatpuruṣa compounds whose first member is a preposition are termed Prādi by Sanskrit grammarians*; some of these prepositions combine with a following noun in the Nom., with a noun in the Acc. &c.; e. g. प्रगतः आचार्यः प्राचार्यः 'an eminent teacher', संगतः अध्वानं समरथः 'taken to a path-way' (vide Bhatti. III. 46). प्रकृष्टो वातः प्रवातः 'strong or excessive wind,' &c.; अतिक्रान्तो मालां अतिमालः 'excelling a garland' (in fragrance or beauty), अतिक्रान्तो रथं रथिनं वा अतिरथः 'a chariot-warrior who has no rival or equal', so अतिमात्र 'exceeding measure,' अतिसर्व &c. अवकृष्टः कोकिलया अवकोकिलः 'attracted by the cuckoo;' परिग्लानः अध्ययनान् पर्यध्ययनः 'tired of studying,' निष्क्रान्तः कौशाम्ब्याः निष्कौशाम्बिः 'gone out of Kauśāmbi;' so निर्लङ्कः &c. A compound with prepositions which govern cases (कर्मप्रवचनीय) is forbidden; वृक्षं प्रति.

5 Gati.

§ 233. Compounds of the following words with verbal indeclinables are called Gati.

(a) † The particles ऊरी, उररी, वीषद्, वषद्, स्वाहा, स्वधा, प्राहुः, आबिष्ट and अत् and the word कारिका meaning an action; as ऊरीकृत्य, उररीकृत्य 'having accepted; वषदकृत्य 'having uttered the word Vashat;' प्राहुर्मय, कारिकाकृत्य 'having done the act.'

(b) † Onomatopoeic words not followed by इति, as स्वादकृत्य; but स्वादिति कृत्वा (निरुदीषत्).

* कुगतिप्रादयः । Pān. II. 2. 18. प्रादयो गताद्यर्थे प्रथमया । अत्यादयः क्रान्ताद्यर्थे द्वितीयया । अवादयः कृष्टाद्यर्थे तृतीयया । पर्यादयो ग्लानाद्यर्थे चतुर्थया । निरादयः क्रान्ताद्यर्थे पञ्चम्या । कर्मप्रवचनीयानां प्रतिषेधः । Vārtikas.

† ऊर्षादिच्छिन्नाचश्च । Pān. I. 4. 61. कारिकाशब्दस्योपसंख्यानम् । Vārtikas.

‡ अनुकरणं चानितिपरम् । Pān. I. 4. 62.

(c) *The words सत् and असत् showing respect and disrespect respectively, the prepositions अलं in the sense of 'adorning,' पुरः, अदः अंतः, कणे, मनः, अस्तं, अच्छ, and तिरः; as अलंकृत्य 'having adorned,' but अलं कृत्वा doing enough (पर्याप्तमित्यर्थः Sid. Kau.); पुरस्कृत्य 'placing in the front'; अदकृत्य (अदकृतम्) अन्तर्हृत्य (मध्ये हुत्वा Sid. Kau.); कणेहृत्य, as कणेहृत्य पयः पिबति 'he drinks milk to his heart's content', अच्छोय 'having gone up to and spoken' (अभिमुखं गत्वा उक्त्वा च इत्यर्थः Sid. Kau.); तिरोक्ष्य, मनोहृत्य (till disgust is produced); अस्तंगत्य, अच्छगम्य 'going towards.'

(d) †The words हस्ते, पाणौ and प्राध्वं; as हस्तेकृत्य, पाणौकृत्य, 'having married'; प्राध्वंकृत्य 'having forced to yield.'

(e) ‡The particles उपाजे, अन्वाजे, साक्षात्, मिथ्या, अमा, प्रादुः, आविः and नमस्, the words मनसि, उरसि, (except when there is the sense of juxtaposition or extreme contact), मध्ये, and the word पदे form compounds with verbal indeclinables optionally; उपाजेकृत्य, उपाजे कृत्वा, अन्वाजेकृत्य अन्वाजे कृत्वा 'giving strength to the weak' [दुर्बलस्य बलमाधाय इत्यर्थः Sid. Kau.]; साक्षात्कृत्य-त्वा, लवणंकृत्य-त्वा, उरसिकृत्य-त्वा (having accepted) मनसिकृत्य कृत्वा; but उरसि कृत्वा पाणि ज्ञेते; मध्येकृत्य-त्वा, पदेकृत्य, पदे कृत्वा, &c.

(f) These compounds are also formed with nouns derived from roots for their second members; e. g. अस्तमयः 'setting of the sun,' पुरस्कारः 'reception, showing respect,' तिरस्कारः, सत्कारः, अलंकृतिः, &c.

§ 234. The च्चि formations (see Chap. XI.) are also classed as prepositional Tatpuruṣa compounds; as शुक्लीकृत्य having turned white what was not so before.

* Pān. I. 4. 63-71.

† Pān. I. 4. 77-78.

‡ Pān. I. 4. 73-76. (अन्त्यायान उरसिमनसी ।).

6. UPAPADA COMPOUNDS.

§ 235. When the second member of a Tat. Comp. is a root-noun derived from a root which takes a particular Krit affix by virtue of the presence of the first member, it is called an Upapada Tat.; as कुम्भं करोतीति कुम्भकारः 'a potter;' so साम गायतीति सामगः 'one who chants a verse of the Sāman Veda;' मांसं कामयती मांसकामा 'desirous of meat'; similarly अश्वक्रीती (अश्वेन क्रीता) 'bought for a horse', कच्छपी 'a female tortoise,' &c. The noun prefixed to the last member, such as कुम्भ, is called an upapada.*

N. B. The latter member of such compounds must neither be the conjugated form of a root nor a separate verbal derivative i. e. formed independently of the last member; e. g. पयोधर is not an Upapada Tat., as the word धर can be independently formed; it is a Gen. Tat. धरतीति धरः पयोधरः 'a cloud' or 'the female breast.'

§ 236. Sometimes the second member of an Upapada Tat. may be a *Namulanta* or the verbal indeclinable in अच्; as स्वादुकारं भुङ्क्ते 'he eats having sweetened the food,' अग्नेर्भोजं 'having dined first;' sometimes this compound is optional. मूलकोपदर्शं or मूलकेन उपदर्शं भुङ्क्ते 'he eats the condiment with a raddish,' &c.

§ 237. Some upapadas such as उद्येः, नीचैः, तिर्वक्, सुखतः, &c. also optionally form compounds with the verbal indeclinable in त्वा (changeable to य); as उद्यैःकृत्य (or उद्येः कृत्वा), तिर्वक्कृत्य, सुखतोभूय, नानाकृत्य, एकधाभूय, &c. For further particulars vide the Chapter on verbal derivatives.

* तत्रोपपदं सप्तमीस्थम् । Pān. III. 1. 92. सप्तम्यन्ते पदे कर्मणीत्यादौ वाच्यत्वेन स्थितं कुम्भादि तद्वाचकं पदमुपपदसंज्ञं स्यात् । Sid. Kau.

GENERAL RULES APPLICABLE TO THE
TATPURUSHA COMPOUNDS.

§ 238. *The word अङ्गुलि at the end of a Tatpurusha compound changes its final to अ when preceded by a numeral or an indeclinable, as द्वे अङ्गुली प्रमाणमस्य इत्यङ्गुलं दारु 'a piece of wood measuring two fingers,' निर्गतमङ्गुलिभ्यो निरङ्गुलम् &c.

§ 239. The following words, when at the end of a Tatpurusha, drop the final vowel, together with the following consonant if there be any, and add अ under the circumstances mentioned:—

(a) † रात्रि when preceded by a numeral, an indeclinable, a word expressive of a part of the whole, such as पूर्व, अपर, &c., or by the words सर्व, संख्यात and पुण्यः as द्वयोः रात्र्योः समाहारः द्विरात्रम् an aggregate of two nights (Dwi.); अतिक्रान्तो रात्रिमतिरात्रः that has passed a night, the dead of night; पूर्वे रात्रेः पूर्वात्रः the first part of the night, सर्वा रात्रिः सर्वात्रः, संख्याता रात्रिः संख्यातारत्रः, पुण्यात्रः an auspicious night,

The same happens when रात्रि is preceded by अहम् in a Dvandwa; as अहम् रात्रिद्वयं अहोरात्रः.

(b) ‡ राजन्, अहम् and सखि; as परमः राजा परमराजः a great king, मद्राणां राजा मद्रराजः, उत्तमं अहः उत्तमाहः an excellent day, एकं च तदहः एकाहः, द्वयोरहोः समाहारः द्व्यहः, so त्र्यहः, सप्ताहः, &c. पुण्यं अहः पुण्याहं a holy day, सुदिनाहम्, (vide § 245. b.), कृष्णस्य सखा कृष्णसखः &c.

(c) Exceptions§—अहम् when preceded by an indeclinable, or a

* तत्पुरुषस्याङ्गुलेः संख्याव्ययादेः । Pân. V. 4. 86.

† अहः सर्वकदेशसंख्यातपुण्याच्च रात्रेः । Pân. V. 4. 87.

‡ राजाहः सखिभ्यश्च । Pân. V. 4. 91.

§ अङ्गोऽङ्ग एतेभ्यः । Pân. V. 4. 88.

word denoting a part of the whole, or by सर्व or by a numeral with a *Taddhita* affix added to the whole compound, becomes अहः; as अतिक्रान्तमहः exceeding a day (in duration) अन्धहः, पूर्वाहः forenoon, सर्वाहः the whole day, संख्याताहः, द्वयपौरहोः भवः द्वयहः (*द्वा fem.*), द्वयहप्रियः &c.; with संख्यात the change is optional; as संख्याताहः, or हः.

N. B. The*न् of the substitute is changed to न् when preceded by र् belonging to the first member ending in अ; as सर्वाहः; but परागतं अहः पराहः (as परा ends in आ).

(d) † तक्षन् when preceded by ग्राम or कौट, and श्वन् by अति or an inanimate object with which it is compounded; *e. g.* ग्रामस्य तक्षन् ग्रामतक्षः 'a village carpenter i. e. one not very skilful,' कुश्यां भवः कौटः (स्वतन्त्रः) स चासौ तक्षन् च कौटतक्षः 'an independent carpenter'; अतिश्वः [वराहः] 'faster than a dog'; अतिश्वी (worse than a dog's life) सेवा; आकर्षः श्वा इव आकर्षः 'a dog like i. e. bad or unlucky throw of dice,' but वानरश्वा 'a monkey like a dog'.

(e) ‡ सकथि when preceded by उत्तर, सुग or पूर्व or by a word denoting an inanimate object with which it is compounded; उत्तरसकथम् 'the upper part of the thigh', सुगसकथम् 'the thigh of a deer,' पूर्वसकथम्, फलकमिव सकथि फलकसकथम् 'a thigh like a board'.

(f) A numeral when compounded in a Tat. निर्गतानि त्रिंशतः निस्त्रिंशानि वर्षाणि (चैत्रस्य) more than thirty; निर्गतः त्रिंशतोक्तुलिभ्यः निस्त्रिंशः सङ्गः a sword more than thirty fingers in length.

§ 240. The following words have an अ added to them when at the end of a Tatpuruṣa compound:—

(a) गो except when a Tad. aff. is added and then dropped§; *e. g.*

* अहोऽन्तात् । Pân. VIII. 4. 7.

† ग्रामकौटाभ्यां च तक्षन् । अतेः शुनः । उपमानादप्राणिषु । Pân. V. 4. 96-97.

‡ उत्तरसुगपूर्वाञ्च सकथनः । Pân. V. 4. 98.

§ गोरतदितलुकि । Pân. V. 4. 92.

परमगवः an excellent bull, पञ्चामवः-(a collection of five cows)
घनः, but द्विगुः exchanged or bartered for two cows.

(b) * उरस् meaning 'chief or eminent'. अश्वानां उर इव अश्वोरसम्
'the chief of horses i. e. an excellent horse.'

(c) † The words अनस् अदमस्, अयस् and सरस् when they de-
note a class or form names; उपानसम् (उपगतं जनः) 'a cart-load,'
महानसः 'a kitchen'; अमृतादमः 'a kind of stone like the moon-
stone' [in this case the final अन् is dropped]; कालायसम् 'black
iron', मण्डुकसरसम् 'a lake full of frogs'; जलसरसम् 'a lake of
that name.'

(d) ‡ नौ at the end of a Dwigu, except when the Tad. affix
is dropped), as द्वाभ्यां नौभ्यामागतः द्विनावरूप्यः (when the aff. is
not dropped), द्विनावम् 'a collection of two boats', so त्रिनावम्
&c; but पञ्चभिः नौभिः क्रीतः पञ्चनौ, also when it is preceded by
अर्धः as नावः अर्धम् अर्धनावम् the neuter is irregular (लोकात् Sid.
Kan.).

(e) § स्वारी (a measure of corn) under similar circumstances
takes the अ optionally, the final ई being dropped before it:
द्विस्वारम्-रिः अर्धस्वारम्-रिः.

(f) + अञ्जलि, preceded by द्वि or त्रि in a Dwigu, optionally
takes अ, except when the Tad. aff. is dropped, before which
the final इ is dropped; द्व्यञ्जलं-लि 'two handfuls'; but द्वाभ्यामञ्ज-
लिभ्यां क्रीतः द्व्यञ्जलिः ।

§ 241. †† The न् of ब्रह्मन् is optionally dropped when preced-

* अग्राख्यायाहुरसः । Pân. V. 4. 93.

† अनोऽस्मायः सरसां जातिसंज्ञयोः । Pân. V. 4. 94.

‡ नावो द्विगोः । अर्धाय Pân. V. 4. 99, 100

§ स्वार्याः प्राच्याम् । Pân. V. 4. 101.

+ द्वित्रिभ्यामञ्जलेः । Pân. V. 4. 102.

†† ब्रह्मणो जानपदाख्यायाश्च । कुमहज्ज्ञानान्यतरस्याम् । Pân. V. 4.
104, 105.

ed by कु and महत्; कुब्रह्मा-द्याः a bad Brāhmaṇa, महाब्रह्मा-द्याः. The न् is dropped necessarily when the compound implies the country in which the Brāhmaṇa dwells; e. g. सुरासूत्रह्या a Brāhmaṇa dwelling in Surāshtra.

§ 242. *The word महत् is changed to महा when it forms the first member of a Karmadhāraya or a Bahuvrīhi compound, or when the termination जातीय follows; as महादेवः the great god, महाबाहुः a great arm (Tat.) or one having a great arm (Bah.), महाजातीयः; but महतः सेवा महत्सेवा (Gen. Tat.).

Exception:—When it is followed by घास, कर and विशिष्ट the change takes place necessarily; महतो महत्या वा करः महाकरः; similarly महाघासः, महाविशिष्टः.

§ 243. † अष्टन् becomes अष्टा when followed by कपाल and गो and the compound so formed conveys the sense of 'an oblation' and 'yoked to' respectively; अष्टाकपालः 'prepared or offered in eight pans' (पुरोडाशः); अष्टागवं (षट्पदम्) 'a carriage with eight bullocks yoked to it'.

§ 244. ‡All the rules given above for the change of the finals of the Tat. compounds do not hold good in the case of the Neg. Tat.; e. g. न राजा अराजा one not a king; न सखा असखा, &c.

(a) But in the case of the word पथिन् the final इन् is optionally dropped and अ added; अपथं or अपथाः 'absence of a road'. पथिन् when so modified in a Tat. is neu.; § (but अपथः देशः).

* आन्महतः समानाधिकरणजातीययोः । Pān. VI. 3. 46. and the Vārtikas on it.

† अटनः कपाले द्विविधः । गवि च युक्ते । Vārtikas.

‡ नञस्यत्पुरुषात् । पथो विभाषा । Pān. V. 4. 71, 72.

§ अपथं नपुंसकम् । Pān. II. 4. 3.

GENDERS OF TATPURUSHA COMPOUNDS.

§ 245. *As a general rule a Tatpuruṣa compound follows the gender of the final noun.

Exceptions †:—

(a) Compounds with प्रात and आपन्न for their first member and the Prādi compounds follow the gender of the words they qualify; प्रातर्जीविकः नरः, प्रातर्जीविका स्त्री, निष्कौशाम्बिः पुरुषः &c.

(b) A Tatpuruṣa ending in राज, अह् and अह is *masculine*, except when राज is preceded by a numeral and अह by पुण्य and सुदिन; e. g. पूर्वराजः, मध्याह्नः, समाहः, नवरात्रम्, गणराजम्, पुण्याहम्, सुदिनाहम्; also that ending in पद्य (substituted for पद्यिन्, vide § 280) preceded by a numeral or an indeclinable; as त्रयाणां पद्याः त्रिपद्यम्, विरूपः पद्याः विपद्यम्, a bad or a wrong way; but सुपद्याः, अतिपद्याः as they do not end in पद्य; (see § 285)

(c) ‡A collective Dwigu is *neu.* but that ending in अ is generally *feminine*, and that ending in आ is optionally so in which case it takes the termination ई; पञ्चगवैः a collection of five cows; त्रयाणां लोकानां समाहारः त्रिलोकी; but पञ्चपाचम्, त्रिभुवनम्, चतुर्थ्यम् &c.; पञ्चानां खट्वानां समाहारः पञ्चखट्वी, पञ्चखट्वश्. The न् of final अन् is dropped and the Dwigu is optionally *feminine* पञ्चतक्षी-क्षम्, (fr. पञ्च + तक्षन् a carpenter).

* परबल्लिङ्गं द्वन्द्वतत्पुरुषयोः । Pān. II. 4. 26

† द्विप्रप्तपञ्चालं पूर्वगतिसमासेषु । Vārt राजाह्लाहाः पुंसि । Pān. II. 4. 29. संख्यापूर्वे राजं ह्रीवम् । Sid. Kau. पुण्यसुदिनाभ्यामहः ह्रीवतेष्टा । पद्यः संख्याऽप्यपदे । Vārtikas.

‡ स नपुंसकम् । Pān. II. 4. 17. आकारान्तोत्तरपदो द्विगुः स्त्रियामितः । आद्यन्तो वा । अनो नलोपश्च वा द्विगुः स्त्रियाम् । पादाद्यन्तस्य न । Vārtikas on *ibid.*

(d) * A Tatpuruṣa ending in उपज्ञा and उपक्रम is of the *neuter* gender, when the idea of प्राथम्य 'being the first' of what is known or commenced (introduced) is meant to be expressed; पाणिनेरुपज्ञा पाणिन्युपज्ञं ग्रन्थः the work (grammar) first taught or composed by Pāṇini. नन्दोपक्रमं द्रोणः the *drona* (a measure of corn) first brought into use in the reign of King Nanda.

(e) § A Tatpuruṣa ending in छाया is *neuter* when the objects casting the shade are many इक्षुणां इक्षुच्छायम्.

(f) † A Tatpuruṣa having for its first member a synonym of राजन् (and not राजन् itself) or the words रक्षस्, पिशाच &c. and सभा for its latter member is *neuter*; as इनसभम्, ईश्वरसभम्, a king's council; but राजसभा; रक्षःसभम्, पिशाचसभम्; also that ending in सभा when it means 'a multitude'; as स्त्रीसभम् 'an assembly of women'; but धर्मसभा in the sense of धर्मशाला.

(g) × A Tatpuruṣa ending in सेना, सुरा, छाया, शाला and निशा is optionally *neuter*; ब्राह्मणसेना-नम्, यवसुरा-रम् malt liquor beer, कुट्यच्छाया-यम्, the shadow of a wall; गोशाला-दम्, श्वनिशा शम् (the 14th day of the dark half of a month, so called because certain dogs observe a fast on this night, according to the Sābarabhāṣya).

N. B. These rules hold good in the case of Tat. alone; so हटसेनो राजा (Bah.); असेना (Neg. Tat.), परमसेना (Karm.).

* उपलोपक्रमे तदावाचिरुयासायाम् । Pān. II. 4. 21. उपज्ञा ज्ञानमात्रं स्यात् ज्ञात्वारंभ उपक्रमः । Amara.

§ छाया बाहुल्ये । Pān. II. 4. 22.

† सभा राजाऽमनुष्यपूर्वा । Pān. II. 4. 23. पर्यायस्यैवेष्ट्यते Vārt. जशाला च । Pān. II. 4. 24. अमनुष्यशब्दो रुद्ध्या रक्षः पिशाचादीनाम् । Sid. Kau.

विभाषा सेनासुराच्छायाशालानिज्ञानाम् । Pān. II. 4. 25.

III. BAHUVRĪHI OR THE ATTRIBUTIVE COMPOUNDS.

§ 246. * A Bahuvrīhi compound consists of two or more nouns in apposition to each other the attributive member being placed first and denotes or refers to something else than what is expressed by its members. It generally attributes that which is expressed by its second member, determined or modified by what is denoted by its first member, to something denoted by neither of the two; *s. g.* महाबाहुः 'one whose arm is great'; पीताम्बरः 'one whose garment is yellow.' When dissolved it must have the pronoun *यत्* in any one of the oblique cases: as महाबाहुः यस्य स महाबाहुः [नलः]; पीतं अम्बरं यस्य स पीताम्बरः [हरिः]. A Bahuvrīhi compound partakes of the nature of an adjective and assumes the gender of the substantive it qualifies.

Note—In English such compounds are by no means rare; *cf.* high-souled, good-natured, narrow-minded &c.

N. B. The difference between a Karm. and Bah. comp. is this:—In the former, one of the member alone is in apposition to the substantive it qualifies, while in the latter the whole compound is an adjective. In the former the sense is complete in the comp. itself; in the latter it is not so; *s. g.* घनदयामः नलः, here one of the members *viz.* दयामः is in apposition to नलः and therefore the comp. is a Karm. गंभीरनादः as a Karm. simply means गंभीरश्चासौ नादः 'a deep sound,' and the sense is complete; as a Bah. it is equivalent to गंभीरः नादः यस्य 'some one whose sound is deep'; here the sense is not complete unless it is known whose sound is meant.

§ 247. Bahuvrīhi compounds are divided into two classes, समानाधिकरणबहुव्रीहि and व्यधिकरणबहुव्रीहि. †

* अनेकमन्यपदार्थे । Pān. II. 2. 24. समस्यमानपदातिरिक्तस्य पदस्यार्थे इत्यर्थः । Tb.

† Strictly speaking this is not a division of the Bah. but an exception to the general rule. We have given it as a separate division to avoid confusion.

(a) That is a *Samānādhikaraṇa Bah.* in which both the members are in apposition to each other i. e. have the same case relation when dissolved. There are six kinds of this according as the *यन्* is in any one of the six oblique cases; e. g. प्राप्तं उदकं यं असौ प्राप्तोदको ग्रामः, ऊढः रथः येन असौ ऊढरथः अनङ्गान्, उपहृतः पशुः यस्मै सः उपहृतपशुः रुढः, उद्धृतः ओदनः यस्याः सा उद्धृतोदना स्याली, पीतं अम्बरं अस्य स पीताम्बरो हरिः, वीराः पुरुषाः यस्मिन् स वीरपुरुषो ग्रामः ।

§ 248. A *Vyadhikaraṇa Bah.* is that whose members are not in apposition to each other i. e. are in different cases when dissolved. A *Vyadhikaraṇa Bah.* is not allowed in any case except in the Genitive and the Locative; * as चक्रं पाणौ यस्य स चक्रपाणिः हरिः, चन्द्रस्य इव कान्तिर्यस्य स चन्द्रकान्तिः †; so पद्मगान्धः, शस्त्रपाणिः, &c. शशा शखरे यस्य असौ शशिशेखरः &c.; but पञ्चभिर्भक्तमस्य पञ्चभुक्तः is not allowed.

§ 249 *Obs.*—The *Bah.* compounds are also further divided into two kinds; तद्गुणसंविज्ञानबहुव्रीहिः and अतद्गुणसंविज्ञानबहुव्रीहिः. That in which the sense of the attributive member is also present is called *Tadguṇasamvijnāna*. पीताम्बरं हरिमाह्वय is an instance of the first; here such a हरि is meant as has the yellow silk garment actually on. चित्रद्यं गोपं आनय is of the other;

* सप्तमीविशेषणे बहुव्रीहौ । Pān. II. 2. 35. In a *Bah.* the noun in the Loc. and an adjectival word are placed first; अत एव ज्ञापकात् व्यधिकरणपदो बहुव्रीहिः । Sid. Kan.

† This is allowed by the Vārt. ‘सप्तम्युपमानपूर्वपदस्योत्तरपदलोपश्च वक्तव्यः । In a *Bah. comp.* the word following a noun in the Loc. or an *upamānapada* (a) noun denoting a standard of comparison) is dropped; so this ought to be properly analysed as चन्द्रस्य कान्तिः चन्द्रकान्तिः चन्द्रकान्तिरिव कान्तिर्यस्य असौ चन्द्रकान्तिः । But later grammarians, such as Vāmana, Bhattoji &c., have rejected this Vārt. altogether as of no practical value.

here what is meant is herdsman only and not his variegated cows.

§ 250. *The negative particle अ or अन् and prepositions, may, sometimes, form Bah. compounds with substantives; the verbal derivatives used to express their cause may be optionally retained; अविविधमानः पुत्रः यस्य स अपुत्रः, प्रपतितानि पर्णानि यस्य स प्रपर्णः a tree with its leaves dropped; निर्गता घृणा यस्य स निर्घृणः ruthless; उद्धता कन्धरा यस्य स उत्कन्धरः with the neck uplifted; विगतं जीवितं यस्य स विजीवितः dead &c. Also अविविधमानपुत्रः, प्रपतितपर्णः &c.; अस्ति क्षीरं यस्याः सा अस्तिक्षीरा गौः a milk-cow (where अस्ति is an indeclinable meaning 'having').

§ 251. † The particle सह may be compounded with a noun in the Instrumental case in a Bahuvrīhi when there is equal participation in some action; in this case सह optionally becomes स; as पुत्रेण सह सहपुत्रः or सपुत्रः.

(a) सह remains unchanged when the compound involves a blessing but is necessarily changed to स when followed by गो a cow, वत्स a calf, or हल a plough, even when a blessing is pronounced; as स्वास्ति राज्ञे सहपुत्राय, सहामात्याय, &c.; सगवे, सवन्साय, सहलाय.

§ 252. † A compound of an indeclinable or a numeral or of आरुस, अदूर or अधिक with a numeral is a Bahuvrīhi. In the

* प्रादिभ्यो षांतुजस्य वाच्यो वा चोत्तरपदलोपः । नञोऽन्यथानां वाच्यो वा चोत्तरपदलोपः । Vārtikas on Pān. II. 2. 24.

† तेन संदृष्टि तुल्ययोगे । Pān. II. 2. 28. चोपसर्जनस्य । प्रकृत्याशिषि । Pān. VI. 3. 82-83. अगोवत्सद्वलेष्विति वाच्यम् । Vārt. The restriction तुल्ययोगे is not universal as there are instances in which there is no equal participation; e. g. सकर्मक, सलोमक, सपक्षक &c.; hence the Vṛttikāra remarks—'प्रायिकं तुल्ययोगे इति विशेषणमन्यत्रापि समासो दृश्यते । Dīkshita also says तुल्ययोगवचने प्रायिकम् ।

‡ संख्ययाव्ययासन्नद्वाराधिकसंख्याः संख्येये । Pān. II. 2. 25.

formation of such compounds the final vowel except that of बहु and गण, or the final consonant with the preceding vowel of the latter numeral and the अति of विंशति* are dropped and अ added; दशानां समीपे ये सन्ति ते उपदशाः 'about ten' i. e. nine or eleven; द्वौ वा त्रयो वा द्वित्राः 'two or three'; द्वे वा त्रीणि वा द्वित्राणि; द्विः आवृत्ता दश द्विदशाः 'ten repeated twice i. e. twenty'; so त्रिदशाः &c.; विंशतिः आसन्नाः आसन्नविंशः 'nearly twenty', त्रिंशतः अदूराः अदूरत्रिंशः 'not far from thirty', अधिकचत्वारिंशः 'more than forty': but उपबहवः, उपगणाः † चतुर preceded by उप or त्रि does not drop any letter but simply has an अ added to it; त्रयो वा चत्वारो वा त्रिचतुराः, चतुर्णां समीपे ये सन्ति ते उपचतुराः.

§ 253. ‡ Names of directions may form a Bahuvrīhi compound and signify the point of direction between them; दक्षिणस्याः पूर्वस्याश्च दिशोऽन्तरालं दक्षिणपूर्वा; so उत्तरपूर्वा, &c. But if the words so compounded are not the names of quarters, no compound is possible; as ऐन्द्र्याश्च कौबेर्याश्चान्तरालं विद्मः the point between the East and the North, and not ऐन्द्रीकौबेरी as these are not the names of the Eastern and Northern quarters.

§ 254. The following words drop their final vowel or the final consonant with the preceding vowel and take अ when at the end of a Bah. compound:—

(a) § अक्षि and सक्रिय 'both meaning parts of the body'; जलजवत् अक्षिणी यस्य स जलजाक्षः 'one whose eyes are like lotuses'; दीर्घे सक्रियनी यस्य स दीर्घसद्वयः 'one having long thighs', 'spindlelegged'; कमले इव अक्षिणी यस्याः सा कमलाक्षी (स्त्री);

* बहुव्रीहौ संख्येये डजबहुगणात् । तिबिंशतेर्दिति । Pân. V. 4. 75; VI. 4. 142. ड्युपाभ्यां चतुरोऽजिज्यते । Vārt. under Pân. V. 4. 77. (see art. § 284).

† अत्र स्वरे विशेषः । Sid. Kau. (for the form is the same in both cases.)

‡ दिङ्नामान्यन्तराले । Pân. II. 2. 26.

§ बहुव्रीहौ सक्रियणोः स्वाङ्गात्पच । Pân. V. 4. 113.

but दीर्घसक्थि शकटम् 'a cart with long poles'; स्थूलाक्षा वेणुयष्टिः 'a bamboo stick with big eyelike holes'; (where अ is added by § 282 (c). and hence the *feminine* ends in आ; see *N. B.* For सक्थि see also (e) below.

N. B. The *fem.* of Bah. compounds ending in अक्ष is formed by adding आ when it qualifies an inanimate object.

(b) * अङ्गुलि, when the compound is an attribute of दारु; पञ्च अङ्गुलयो यस्य तत्पञ्चाङ्गुलं दारु (अङ्गुलिसदृशावयवं धान्यादिविक्षेपणकाष्ठम्); but पञ्चाङ्गुलिः हस्तः the hand having five fingers.

(c) † The words सूर्यन् preceded by द्वि or त्रि, लोमन् preceded by अन्तर and बहिः, and नेतृ used in apposition to the name of a constellation of stars; द्वौ सूर्यानौ यस्य स द्विसूर्यः two-headed; त्रिसूर्यः but दशसूर्याः; अन्तर्लोमः; बहिर्लोमः, सृगो नेता यासां ताः सृगनेत्रा रात्रयः 'nights of which the *Mriga* constellation is the leader' i.e. 'whose position in the heavens marks their advance;' so पुष्यनेत्राः &c.

(d) † *Feminine* words ending in a termination showing 'a complement of,' and the word प्रमाणी, e. g. कल्याणी पञ्चमी यासां रात्रीणां ताः कल्याणीपञ्चमा रात्रयः; 'nights whose complement is an auspicious fifth night.' स्त्री प्रमाणी यस्य अस्ती स्त्रीप्रमाणः 'one whose authority is a woman.'

(e) § इलि and सक्थि optionally become हल and सकथ when preceded by अ, दुस् or ह; अहलः-लिः having no plough; असकथः-

* अङ्गुलेर्दीर्घाणि । Pān. V. 4. 114.

‡ द्वित्रिभ्यां ष सूर्यः । अन्तर्बहिर्भ्यां च लोमः । Pān. V. 4. 115, 117. नेतुर्नक्षत्रे अत्यक्तव्यः । Vart.

† अपूर्णप्रमाणयोः । Pān. V. 4. 116.

§ नञ्दुःसुभ्यो हलिसकथोरन्यतरस्याम् । Pān. V. 4. 121. शकथोरिति पाठान्तरम् । Sid. Kau.

विधः 'one who has no thighs,' दुःसक्यः विधः 'one having deformed thighs'; दुसक्यः-विधः; &c. शक्ति is another reading for सक्रिय in the sūtra; so अशक्तः-क्तिः; &c.

(f) *प्रजा and मेधा under similar circumstances drop their अ and take अस्; as अविद्यमाना प्रजा यस्य असी अप्रजा: having no progeny, दुष्टा प्रजा यस्य स दुष्प्रजा: having bad progeny, शोभना मेधा यस्य स समेधा: of good intellect; similarly दुर्मेधाः, अमेधाः.

§ 255. (a) † धर्म when preceded by a single member in a Bahuvrīhi becomes धर्मन्; कल्याणं धर्मः यस्य स कल्याणधर्मा; similarly समानधर्मा (see Māl. Mād. Act. I Intro.); but परमः स्वः धर्म यस्य स परमस्वधर्मा; परस्वधर्मा may also be correct if परमस्व be regarded as one word compounded in a Karmadhāraya. संदिग्धसाध्यधर्मा, निवृत्तिधर्मा, अत्रच्छित्तिधर्मा are to be similarly explained.

(b) धनुस् at the end of a Bah. becomes धन्वन्, as अधिज्यं धनुर् यस्य स अधिज्यधन्वा one whose bow is strung'; so शार्ङ्गधन्वा (शृङ्गस्य इदं शार्ङ्गं) 'one whose bow is made of horn'; i. e. the god Viṣṇu. This change is optional when the whole compound is a name; शतधन्वा-नुः.

(c) Similarly जम्भ 'a tooth', 'food,' &c. becomes जम्भन् when preceded by स. हरित, तृण or सोमः as शोभनः जम्भः अस्य सुजम्भा one having beautiful teeth; similarly हरितजम्भा m.; तृणं भक्ष्यं यस्य, तृणमिव दन्ता यस्येति वा तृणजम्भा, सोमजम्भा one whose food is the holy soma juice; but पतितजम्भाः.

(d) The word ईर्म n. a wound, preceded by दक्षिण becomes ईर्मन् when the wound is inflicted by a hunter; दक्षिणे ईर्म यस्य दक्षिणेर्मा सुभः a stag wounded on the right side by a hunter. See Bhaṭṭi VI. 44.

* नित्यमसिच् प्रजामेधयोः । Pān. V. 4. 122.

† धर्मादनिच् केवलात् । Pān. V. 4. 124. धनुषश्च । व। संज्ञायाम् । जम्भा सुहरिततृणसोमैभ्यः । दक्षिणेर्मा लुङ्ययोगे । Pān. V. 4. 132, 133, 125, 126.

§ 256. At the end of a Bah. compound—

(a) *जातु is changed to झ necessarily when preceded by प्र or सम् and optionally when preceded by ऊर्ध्व; प्रगतं जातुनी यस्य स प्रजुः 'one having the knees wide apart' i. e. 'bandylegged;' सजुः 'one having well-turned or beautiful knees;' ऊर्ध्वजातुः—जुः 'long-shanked.'

(b) † जाया becomes जानि; युवती जाया यस्य स युवजानिः 'one whose wife is young;' भूजानिः lit. 'one whose wife is the earth, i. e. a king,' &c.

(c) ‡ गन्ध becomes गन्धि when preceded by उव्, पुति or ह; उवृतः गन्धः यस्य स उवृन्धिः 'whose smell is spread above,' पुतंगन्धिः 'having a repulsive smell,' सुगन्धिः. This change of गन्ध is possible only when the smell referred to is inseparably connected with (looks like a part and parcel of) the object denoted by the other member; as सुगन्धिं पुष्पं सलिलं च (which receives its odour from the lotuses &c. growing in it;) सुगन्धिर्वायुः; but शोभना गन्धा अस्य सुगन्ध आपजिकः 'a perfumer dealing in sweet smells.' गन्ध is also changed to गन्धि§ when it means 'a particle of,' 'a little of,' or when the compound involves comparison;

* प्रसंभ्यां जातुनोर्जुः । ऊर्ध्वदिभाषा । Pān. V. 4. 129. 130.

जायाया निङ् । Pān. V. 4. 134. झोपो व्योर्झि । Pān. VI. 1. 68. जाया at the end of a Bah. substitutes नि for its final आ. The preceding य् or व् is dropped before a consonant except य्.

गन्धस्येदृश्वृत्तिरुसुरभिर्मयः । Pān. V. 4. 135. गन्धस्येते तदेकान्तग्रहणम् । Vārt. There is a difference of opinion among critics as to the meaning of the Vārt. गन्धस्य &c. Some hold that the smell must be the natural property of a thing to necessitate the final इ. Cf. Jayamangala on Bhaṭṭi. आप्रायिबान्गन्धवहः सुगन्धः &c. II. 10, and Mallinātha on Rag. IV. 46. But the view of such eminent grammarians as Kaiyata, Bhaṭṭoji, Nagesha, &c. is as given above.

§ अस्पाद्व्यायाम् । उपमानाच्च । Pān. V. 4. 136-137.

सूपस्य गन्धः यस्मिन् तत् सूपगन्धि भोजनम्; so घृतगन्धि a dinner in which there is a scanty supply of ghee, &c.; पद्मस्य इव गन्धः यस्य तत् पद्मगन्धि 'that which has the smell of a lotus.'

(d) * नासिका becomes नस when it is preceded by a preposition or when the compound is used as a distinguishing name and it is preceded by any word except स्युल; उद्गता नासिका यस्य स उद्गसः 'one having a prominent nose,' प्रणसः 'one having a good nose,' दुस्त्रि नासिका यस्य दुणसः † 'one whose nose is like a tree,' 'large-nosed;' but स्युलनासिकाः नस becomes नस् optionally when preceded by स्त्रु or स्त्रः as स्त्रुणसः, or स्त्रुणाः 'having a nose like a horse's hoof i. e. flat;' स्त्रुणसः-णाः 'sharp-nosed.' नासिका when preceded by वि becomes व्र or व्रः; as विगता नासिका यस्य स विव्रः or व्रिष्टः 'one having a deformed nose.'

§ 257. The following words lose their final vowel when at the end of a Bahuvrīhi:—

(a) ‡ The word पाद when it is preceded by a numeral or ह्य or when the compound involves comparison and it is not preceded by a word of the हस्त्यादि group (हस्तिन्, अज, कुसुल, अश्व, कपोत, जाल, गण्ड, दासी, गणिका and some others). द्वौ पादौ यस्य द्विपात् a biped; सुपात् fair-footed; (व्याघ्रस्य इव पादौ व्रस्य, &c. but हस्तिपादः, कुसुलपादः, &c.

(b) पाद becomes पद् and the comp. takes ई in the fem. in the case of the words कुम्भपदी, and others (i. e. कुम्भपदी, एकपदी, जालपदी, छत्रपदी, शतपदी, विपदी, द्विपदी, त्रिपदी, दासीपदी, विष्णुपदी, सुपदी, &c.;) § but कुम्भपादः mas.

* अत्र नासिकायाः संज्ञायां नसं चास्युल्लात् । उपसर्गाच्च । Pān. V. 4. 118. 119. वेर्षो वक्तव्यः । स्वयञ्च Vārtikas.

† पूर्वशस्तेऽज्ञायामगः । उपसर्गाद्वहलम् । Pān. VIII. 4. 3. 28.

‡ पादस्य लोपोऽहस्त्यादिभ्यः । संकृपाह पूर्वस्य । Pān. V. 4. 138. 140.

§ कुम्भपदीषु च । Pān. V. 4. 139.

(c) * दन्त necessarily when it is preceded by a numeral or स indicating age, or when the whole compound forms a feminine name; and optionally when it is preceded by श्याव, अरोक, a word ending in अम्, शुद्ध, शुभ, वर्ष, or वराह; द्वौ दन्तौ यस्य स द्विदन्त 'a child so small as to have two teeth only;' पद् दन्ता अस्य † पादन्तः शोभना दन्ता अस्य सुदन्, सुदती (i. e. youthful) *fem*; but द्विदन्तः करी, सुदन्तः (having beautiful teeth) पुरुषः, अयोदती, फलदती (both proper names,) &c. but समदन्ती having even rows of teeth; श्यावा (black) दन्ता यस्य स शावदन्-न्तः, अरोकदन्-दन्तः having black or thick-set teeth; कुमडलाग्रदन्-न्तः, having teeth like the points of buds; शुभ्रदन्-न्तः &c.

(d) † ककुद 'when the compound denotes a particular stage of growth,' अजातं ककुदं यस्य सः अजातककुद 'a bull that has not got his hump as yet' i. e. 'who is very young'; also when it is preceded by त्रि and the compound designates the mountain of that name; as त्रिककुद 'name of a mountain with three peaks'; but त्रिककुदः 'having three humps'.

(e) § काकुद 'the palate' (काकुदं तालु Kās.) necessarily when preceded by उत् and वि and optionally when preceded by पूर्ण; as उक्काकुद, विकाकुद; पूर्णकाकुद-कुदः.

§ 258. †† हृदय is changed to हृत् when preceded by सु or दुस् meaning 'a friend', or an 'enemy' respectively; शोभनं हृदयं यस्य स सहृत् 'a friend', दुर्हृत् 'an enemy'; but सुहृदयः 'one who has got a good heart' i. e. 'one who is able to appreciate merits', &c.; दुर्हृदयः 'a man of wicked intentions.'

* वपासि दन्तस्य दत् । स्त्रियां संज्ञायाम् । विभाषा श्यावाऽरोकाभ्याम् । अमान्तशुद्धशुभ्रवृषवराहेभ्यश्च । Pân. V. 4. 141. 143-145.

† See Foot-note p. 102.

‡ ककुदस्याषत्यायां लोपः । त्रिककुत्वर्धते । Pân. V. 4. 146, 147.

§ उद्भिभ्यां काकुदस्य पूर्णाविभाषा । Pân. V. 4. 148, 149.

†† सहृद्दुर्हृदौ मित्राभिवयोः Pân. V. 4. 150.

§ 259. * Two nouns alike in form in the Loc. and meaning 'something that can be seized,' or in the Instrumental, meaning 'weapons or things used as weapons,' may be compounded in a Bah. when the sense is 'the fight thus began' and the idea of an exchange of action is to be implied. In such compounds the final vowel of the first member is lengthened and that of the second is changed to इ. The compounds so formed are of the nature of Avyayibhāvas and are indeclinable. The final उ takes Guna substitute before the final इ. † e. g. केशेषु केशेषु युद्धं त्वदं युद्धं प्रवृत्तं केशाकेशि 'a battle in which the warriors fight seizing each other's hair'; दण्डेश्व दण्डेश्व प्रहृत्येदं युद्धं प्रवृत्तं दण्डादण्डि; similarly मुहीमुहि, हस्ताहस्ति, बाह्वाहवि, मृसलामृसलि, &c.; but if the instruments used by both the parties be not the same, no compound is possible; इलामृसलि will, therefore, be wrong.

Obs.—(a) The following words also change their final to इ; द्यौ दण्डौ यस्मिन्प्रहरणे तद् द्विदण्डि; similarly द्विमृसलि, उभा-उभया जलि, उभाहस्ति, उभयहस्ति, उभा-उभया-पाणि, उबाहु- &c.

§ 260. † The following Bahuvrhis are laid down as irregular. शोभने प्रातरस्य सुप्रातः म. 'one having an auspicious morning or a day having an auspicious dawn'; see Bhaṭṭi. II. 49. शोभने चः अस्य सुन्वः 'having an auspicious morrow'; शोभने दिवास्य सुदिवः 'one who has passed a happy day', शारिरे कुक्षिरस्य शारिकुक्षः 'having a round belly'; चतुर्भोजस्य चतुर्भ- 'four-cornered, quadrangular'; एण्या (of a female black deer) इव पादौ अस्या पदौ पदः, अजपदः, प्रोष्ठस्य इव पादौ अस्य प्रोष्ठपदः having the feet like those of a bull'.

* तत्र तेनेदमिति सरूपे । Pān II. 2. 27. सप्तम्यन्ते प्रहणविषये सरूपे पदे तृतीयान्ते च प्रहरणविषये इदं युद्धं प्रवृत्तमित्यर्थे समस्येते कर्मव्यतिहारे चास्ये स बहुव्रीहिः । Sid. Kau.

‡ अन्येषामपि दृश्यते । इच्च कर्मव्यतिहारे । Pān. VI. 3. 137. V. 4. 127. तिष्ठद्रूपमृतिग्विच्यन्त्यस्य पाठादव्ययीभावित्वमव्ययत्वं च । Sid. Kau. ओर्ध्वः । Pān. VI. 4. 146.

1 सुप्रातश्च सुदिवशारिकुक्षचतुर्भोजीपदाजपदप्रोष्ठपदाः । Pān. V. 4. 120.

§ 261. *The words उत्तर, सवित्र, उपानह, वाधि, मधु, शालि-ली and दुग्ध, अनहुह, पयस्, नौ and लक्ष्मी when used in the singular, have a क added to them, when they form the latter member of a Bah. comp.; सवृद्ध (expanded, well-developed) उत्तरः यस्य व्यङ्ग्योत्तरकः, प्रियसवित्रकः 'one fond of ghee', &c. एकः पुमान् यस्य असौ एकपुंसकः 'having one man only', &c.; when दुग्ध and the words following it are used in the dual and the plural they take क optionally. द्विपुमान् or द्विपुंसकः &c.

(c) अर्थ takes the final क, necessarily when preceded by अन and optionally in any other case; अनर्थकः 'useless'; but अपार्थ-र्थक 'meaningless' वचः.

§ 262. † A fem. Bah. ending in इव् takes this क necessarily; as बहुदण्डिका नगरी 'a city having many ascetics'; बहुवाग्मिका सभा 'an assembly having many eloquent speakers in it'; but बहुदण्डी or बहुदण्डिको ग्रामः (vide § 263 below), as it is mas.

§ 263. ‡ And as a general rule, when the final word of a Bah. comp. does not undergo any additions or alterations mentioned in the foregoing rules, it optionally takes the affix क. महायशस्कः-महायशाः 'of mighty glory'; but उत्तरपूर्वा, व्याघ्रपाद, सुमन्त्रिः &c.

§ 264. But if the last word of a Bah. compound be a fem. noun ending in ई or ऊ not capable of being changed into इव् or उव् before the vowel case termination, or if it ends in क, क is necessarily affixed; ईश्वरः कर्ता यस्य तद् ईश्वरकटुकं जगत्, बहुनदीको देशः, रूपवती वधूः यस्य स रूपवद्वृकः, &c.; but सुधीः स्त्री is an exception; बहुस्त्रीकः, सस्त्रीकः &c.

* उत्तरः प्रभृतिभ्यः कप् । Pân. V. 4. 161. इह पुमान्, अनहुह, पयः, नौ लक्ष्मीरिति एकवचनान्तानि पठ्यन्ते । द्विवचनान्तेभ्यस्तु 'शेषादिभाषा' इति विकल्पेन कप् । Sid. Kau. × अर्थाच्चित्रः । Vārtika.

† इनः स्त्रियाम् । Pân. V. 4. 152.

‡ शेषादिभाषा । Pân. V. 4. 164.

§ 265. The final आ is optionally shortened before क*; as बहुमालः-मालाकः-मालकः, &c.

§ 266. † No क is affixed

(a) when the whole compound is used as a name or when it ends in ईयस्, as विश्वे देवः यस्य विश्वदेवः 'whose deities are the Viswadevas'; बहवः अयांसः यस्य बहुभेयांसः. A Bah. ending in ईयस्, (i. e. ईयसी †) does not shorten its final vowel; e. g. बह्वयः भेयस्यो यस्य बहुभेयसीः 'one having many excellent wives.' But अतिभेयसिः as a Tatpuruṣa.

(b) to the word भ्रातृ preceded by a term of praise; प्रशस्तो भ्राता यस्य स प्रशस्तभ्राता; but सूक्ष्मभ्रातृकः one whose brother is a fool.

(c) to the words नाडि and तन्त्री both referring to the body of an animal; बहुनाडिः कायः 'the body having many arteries'; बहुतन्त्रीर्षा 'the many-veined neck'; but बहुनाडीकः स्तम्भः 'a pillar with many ornamental lines'; बहुतन्त्रीका (many-stringed) वीणा.

(d) to the final of the compound निष्प्रबाणिः (निर्यता प्रवाणी 'a weaver's shuttle' यस्य) पटः 'a new, unbleached garment.'

(e) to compounds formed according to rules §§ 251, 262, and 263; as सपुत्रः, उपबहवः, दक्षिणपूर्वा, &c.

§ 267. In the formation of a समानाधिकरणबहुव्रीहि, if the first member be a fem. noun derived from the mas. the affix आ or इ, the mas. is restored if followed by another fem. noun §; चित्रा मातुः यस्य स चित्रमातुः; जरती गौः यस्य स जरदुः, रूपवती भार्या यस्य स रूपवद्भार्यः; but गंगा भार्या यस्य स गंगाभार्यः; वामोरुभार्यः; कल्याणी प्रधानं यस्य स कल्याणीप्रधानः ।

* आपोऽन्यतरस्याम् । Pān. VII. 4. 15.

† न संज्ञायाम् । ईयसश्च । वन्दिते भ्रातुः । नाडीतन्त्रयोः स्वाङ्गे । निष्प्रबाणिश्च । Pān. V. 4. 155-57, 159-60.

‡ ईयसो बहुव्रीहिर्नेति वाच्यम् ।

§ स्त्रियाः पुंवद्भाषितपुंस्कादनुद् समानाधिकरणे स्त्रियामपुंस्त्रीप्रियादिषु । Pān VI. 3. 34.

Exception:—(a) This change in the first member does not take place, when it is followed by an ordinal (*fem.*) or any of the words प्रिया, मनोज्ञा, कल्याणी, सुमगा, भक्ति, सखिवा, स्वसा, कान्ता, शान्ता, समा, चपला, दुहिता, बामा, अबला and तनया; as कल्याणी प्रिया, यस्य स कल्याणीप्रियः 'one to whom a virtuous woman is dear.' इदा भक्तिर्यस्य स इदामक्तिः, but इदं भक्तिर्यस्य इदमक्तिः.*

(b) If the first member be a proper name, an ordinal number, name of a limb of the body of an animal ending इ, name of a class, or a word having a penultimate क in a few cases, it does not undergo this change; वृत्ता (a proper name) वार्ता यस्य स वृत्ता-वार्तः, पञ्चमीवार्तः, श्लोकीवार्तः, क्षत्रावार्तः, रसिकावार्तः, पाचिकावार्तः, &c.; but अकेशा वार्ता यस्य स अकेशवार्तः as the first word does not end in इ; पाका वार्ता यस्य स पाकवार्तः &c.

IV. AVYAYIBHĀVA OR THE ADVERBIAL COMPOUNDS.

§ 268. An Avyayibhāva comp. consists of two members the first of which is, in most cases, an indeclinable (a preposition or an adverb) and the second a noun, the whole being treated like the Nom. sing. of *new* nouns, the comp. so formed is indeclinable; e. g. अधिहरि 'in Hari'; अन्तर्गिरि 'in a mountain,' &c.

§ 269. In forming the Avyayibhāva compounds the following rules should be observed:—

(a) The final long vowel is shortened, and the ending ए or ऐ is changed to इ and ओ to उ; गोपावति याः पातीति वा गोपाः। तस्मिन्निति अधिनोपश्च, अनुविष्णु after Viṣṇu, उपरु near a cow, &c.

(b) †The final इ of *mas.* and *fem.* nouns in अद् is dropped; and optionally that of *neuter* nouns ending in अद्; उपराजद्; उपचर्मद्-र्म.

* स्त्रीत्वविदशायाम् तु इदामक्तिः। Sid. Kau. लिङ्गविशेषविदशायाम् तु इदामक्तिरित्यादि-सिद्धये प्रियादिभ्यो भक्तिश्चन्द्रपाठः। Tb.

† अनञ्च। ननुसकान्दन्यतरस्याद्। Pān. V. 4 108, 109.

(c) *अ is optionally substituted for the final of नदी, पौर्णमासी, आश्वहायणी and गिरि; उपनदम्-दि, उपपौर्णमासम्-सि, उपाश्वहायणम्-गि 'near to the full-moon day of Mārgas'irsha'; उपगिरम्-रि.

(d) † It is also optionally added to all nouns ending in any of the first four letters of a class; उपसमिधम्-मिन्.

(e) अ is attached to the final of the following nouns when compounded in an Avyaya.‡;—शरत्, विपाश, अनस्, मनस्, उपानह, अननुह, दिव्, हिमवद्, दिश, इश, विश, चेतस्, चतुर तद्, यद्, क्रियद्, जरस् (substituted for जरा) &c; शरद्: समीपम् उपशरद्, प्रतिविपाशम्, 'towards the Vipāśa,' दिशोर्मध्ये अपदिशम् between two divisions of the compass, उपजरस् towards old age, अध्यात्मम् on the Soul, &c.; and to अक्षि when preceded by प्रति, पर changed to परो, सम् and अनु, the इ of अक्षि being dropped; अक्ष्णः प्रति प्रत्यक्षम् before one's eyes; अक्ष्ण परं परोक्षम् out of sight; समक्षम्, and अन्वक्षम् afterwards, forthwith.

§ 270. The indeclinables forming Avyayibhāva compounds have various senses §; e. g. (1) the meaning of case; as गौपि इति अधिनोपम् 'in the protector of the cowherd,' so हराविति अधिहरि, अध्यात्मम् &c.; (2) सामीप्य or 'vicinity; as कृष्णस्य समीपमुपकृष्णम् near Kṛishṇa; so उपगवम् &c., (3) ससृद्धि or 'prosperity' as मद्राणां ससृद्धिः सुमद्रम्, 'in a country wherein the Madras are in a prosperous condition,' (4) व्यृद्धि (वि + कृद्धिः) or 'bad condition,' as यवनानां व्यृद्धिः दुर्गवन् 'when the Yavanas are in a bad condition;' (4), अभाव or absence; as मक्षिकाणामभावः निर्मक्षिकम् 'where flies are

* नदीपौर्णमास्याश्वहायणीभ्यः । गिरिञ्च सेनकस्य । Pān. V. 4. 110, 112.

† इयः । Pān. V. 4. 111.

‡ अन्वयीभावे शरत्त्वसृतिभ्यः । Pān. V. 4. 107.

§ अन्वये विभक्तिसमीपससृद्धिव्यृद्धयर्थाभावात्पयासम्प्रतिशब्दप्रादुर्भावप्रायश्चाहुर्ल्ययोगपयसाहस्यसम्प्रतिसाकल्यान्तवचनेन । Pān. II. 1. 6.

utterly absent' i. e. 'perfect loneliness', or 'quiet'; so निर्जनम् &c. (6) अत्यय or 'the close or the transgression of' as हिमस्य अत्ययः अतिहिमम्, 'after the wintry season,' so अतिवसन्तम्, अतियौवनम्, अतिमात्रम् 'transgressing the proper limits', &c.; (7) असम्प्रति or 'unfitness of time'; as निद्रा सम्प्रति न युज्यते इति अतिनिद्रम् 'past sleeping time'; as अतिनिद्रम् उच्यते इति पुरुषः; (8) प्रादुर्भाव or 'manifestation' as हरिशब्दस्य प्रकाशः इति हरि in which the name Hari is manifested (loudly uttered); (9) पश्चात् or 'after'; as विष्णोः पश्चात् अनुविष्णुः; (10) योग्यता* or 'fitness' as रूपस्य योग्यमनुरूपम् in a corresponding manner; so अनुयुज्यम् agreeably or comfortably to, favourably; &c. (11) वीप्सा or 'repetition' as अर्थम् अर्थे प्रति प्रत्यर्थम् 'in every case,' अहन्यहनीत प्रत्यहम्-ह, 'every day,' so प्रतिपर्वतम्, &c. (12) अनतिवृत्ति or the 'non-violation of'; as शक्तिमनतिक्रम्य यथाशक्ति 'not going beyond' i. e. 'according to one's power'; so यथाविधि &c. (13) सादृश्य or 'similarity'; as हरेः सादृश्यं सहृदि 'like Hari.' (14) आनुपूर्व्य or 'succession in order, priority', as ज्येष्ठस्य आनुपूर्व्येण अनुज्येष्ठम् 'according to seniority', so अनुक्रमम् 'according to the proper order,' &c. (15) योग्यव्य or 'simultaneousness', as चक्रेण युगपत् सचक्रम् 'along with the wheel'. (16) सम्पत्ति or 'power, influence'; as क्षत्रियाणां सम्पत्तिः सक्षत्रम् 'with the Kshatriyas in a satisfactory condition,' or 'very influential' or 'powerful.' (17) साकल्य or 'entirety, fulness'; as तुल्यमपि अपरित्यज्य सतणम् 'in a manner not leaving out even grass' अन्ति; and (18) अन्त or 'end'; as अन्तेअग्निग्रन्थपर्यन्तमधीते साग्नि 'including the work on fire (which is studied last of all)', so समाप्यम्, &c.

§ 271. (c) † यावत् showing a definite measure may be com-

* 10-13. are the senses of यथा; योग्यतावीप्सापदार्थानातिवृत्ति-सादृश्यानि यथार्थाः । Sid. Kau.

† यथाऽसादृश्ये Pān. II. 1. 7. यथा. is not compounded when it indicates similarity; यथा हरिस्तथा हरः &c.

‡ यावद्वधारणे । Pān. II. 1. 8.

pounded with any word; e.g. यावन्तः श्लोकाः तावन्तः अच्युतप्रमाणाः यावच्छ्लोकवः अच्युतप्रमाणाः 'bowing down to Achyuta as many times as there are Ślokaś'; so यावान् अवकाशः तावान् अभ्यासः यावदवकाशम् अभ्यासः &c.

§ 272. * प्रति meaning 'very little' is compounded with a noun and is placed last; शाकस्य लेशः शाकप्रति 'very little vegetable'. But वृक्षं वृक्षं प्रति विद्योतते विद्युत् where प्रति means 'towards'.

§ 273. † The words अक्ष, and शलाका and a numeral, are compounded with परि and placed first to express 'loss in a game'; अक्षेण विपरीतं वृत्तं अक्षपरि, 'so as to be a loser by an unlucky throw of dice'; शलाकापरि 'an unlucky throw or movement of one of the pieces at a game played with Śalākās'; एकपरि 'loss of one throw of dice', &c.

§ 274. (a) † The prepositions अप, परि and बहिः and words derived from the root अञ्च् (प्राक्, प्रत्यच्, उदच्, अवाच्, तिर्पच्, &c.), are optionally compounded with a noun in the Ablative; अपविष्णु or अपविष्णोः 'away from Vishṇu'; परिविष्णु or परिविष्णोः; बहिर्वनम् or बहिर्वनात्; प्राग्वनम् or प्राग्वनात् 'to the east of the forest' &c.

(b) § आ showing limit, inclusive and exclusive, is optionally compounded with a noun in the Ablative; and so are अनु, अभि, and प्रति all meaning 'towards' with a noun in the Accusative; आमुक्ति or आमुक्तेः 'until final liberation' संसारः, आबालं or आबालेभ्यः up to the child; हरिभक्तिः; अभ्याग्नि or अग्निमभि towards the fire शलभः पतन्ति; प्रत्याग्नि or अग्निं प्रति; अनुवनम् or वनमनु.

* सुप्प्रतिना मात्रार्थे । Pān. II. 1. 9.

† अक्षशलाकासंख्याः परिणा । Pān. II. 1. 10. वृत्तव्यवहारि वराजये पृथार्थं समासः । Sid. Kau.

‡ विभाषा । अपपरिवहिरञ्चः पञ्चम्या । Pān. II. 1. 11-12.

§ आहर्मर्षादाभिविध्योः । लक्षणेनाभिप्रती आभिमुख्ये । अनुपत्तमया । सस्य चापामः । Pān. II. 1. 13-16.

(c) अनु meaning 'towards' or 'alongside of,' 'lengthwise,' is also similarly compounded; अनुवनम् (वनस्य समीपे अशनिर्गतः 'the thunderbolt passed') towards the forest'; गङ्गाया अनु अनुगङ्ग्य वाराणसी 'Varāṇasī is alongside the Ganges' (गंगादेर्ध्वसदृशदैर्घ्यो-पलक्षिता इत्यर्थः S. K.)

§ 275. *The words पर and मध्ये optionally form Avya. compounds with any nominal base, and are placed first, the final अ being changed to ए when thus compounded; e. g. परे-मध्ये-गङ्गात् from the middle of the Gangetic stream; optionally of course, the Gen. Tat.; also गङ्गापारात्, गङ्गामध्यात्. In this case the Ab. termination is irregularly retained. If the final noun has the sense of the Loc. the final vowel may be changed to अद्; as परे-मध्ये-गङ्गद्; cf. परिसमुद्रश्च Bhaṭṭi. V. 4.

§ 276. (a) † A numeral may optionally be compounded with a noun, showing relation by blood or by some kind of learning, to form an Avya. comp.; द्वौ मुनी बंधवौ द्विमुनि, व्याकरणस्य त्रिमुनि; e. g. त्रिमुनि व्याकरणम्, 'Sans. Grammar of which the three sages, Pāṇini, Kātyāyana and Patanjali, are the authors in succession.'

(b) ‡ and with names of rivers, this comp. also shows an aggregate; सप्तगङ्गम्, द्विमुनय्.

§ 277. †† Any noun may be compounded with the name of a river, into an Avya. comp. to form a name; उन्मत्तगङ्गम्, a place where the Ganges is very boisterous.' so लोहितगङ्गम्, &c.

§ 278. The indeclinables समया, निकषा, आराद्, अभितः, परितः, पश्चाद्, do not combine with any noun; समया ग्रामं, निकषा लङ्काम् &c.

§ 279. The following Avya. compounds are anomalous † :-

* परेमध्ये पश्चा वा । Pān. II. 1. 18.

† संख्या बन्धेन । Pān. II. 1. 19. बंशो द्विधा विधया जन्मना च । Sid. Kau.

‡ नदीभिश्च । Pān. II. 1. 20 समाहारे चापनिष्पत्तेः । Vārt.

†† अन्यपदार्थे च संज्ञायाम् । Pān. II. 1. 21.

‡ तिबद्धप्रभृतीनि च । Pān. II. 1. 17.

तिष्ठन्ति गावः परिमन काले स तिष्ठतु दीप्तिनकालः 'the time when cows stand for being milked;' see Bhaṭṭi. IV. 14. So बह्वु 'the time when cows conceive or bulls bear the plough; आयत्वाः गावः अस्मिन् काले आयतीगवम् 'the evening time,' 'the time when the cows come home'; खलेयवम्, 'the time when the barley is on the thrashing ground;' similarly खलेहुसम्, हुनयवम् 'when barley is reaped,' लूपमानयवम्, संहृतयवम्, &c. समसम्भि 'when the ground is even;' समपदाति 'when the foot-soldiers are in right lines;,' हवसम्, विषमम्, अपसमम् at the end of the year; आयतीसमम्, पापसमम् in an evil year; पुण्यसमम्, ग्राह्यम्, प्रथम् 'when the chariots move forth,' प्रसृगम् 'when the deer comes,' विशृगम्, प्रदक्षिणम्, संप्रति and असंप्रति.

N. B.—According to all followers of Pān. compounds of this group are precluded from being 'urti or compounded though poets do not seem to respect the prohibition except in so far as to place such words at the end of these compo.; cf. प्रदक्षिण-क्रियार्हियाम् । Rag. I. 76; also IV. 25, VII. 24, &c.

GENERAL RULES APPLICABLE TO ALL COMPOUNDS.

§ 280. * The words कच्, पुर, अप्, धुर when is does not mean 'the yoke of a carriage', and पश्, † at the end of any compound take the suffix ज; अर्धर्चः-र्चम् 'half a Rik;,' विश्वपुरं ‡ 'the town of Vishnu;,' विमलाय सरः 'a lake with pure water;,' राज्यपुरा 'the yoke of a kingdom', i. e. 'the heavy responsibilities of governing it' &c. रम्यपथो देशः 'a country with pleasant roads', &c.

(a) But in the case of कच् preceded by अन् or बहु the ज is added only when the compound denotes a student of the Rig Veda§; अदृचः one who does not study the Rig Veda; बहृचः 'one that has studied the Rig Vada;,' but अदृक् साम, 'the Sāma Veda that contains no riks;,' बहृक् सूक्तम् 'a hymn consisting of many riks.'

* कक्पूरब्धः पद्यामानवे । Pān. V. 4. 14.

† Substituted for पश्चिद् । ‡ क्रीबत्वं लोकात् । Sid. Kau.

§ अदृचबहृचावधेत्येव । Sid. Kau.

(b) युर when it refers to अक्ष 'a car' does not take this अ; अक्षयुः the yoke of a carriage; इदयुः अक्षः

§ 281. * The अ of the word अप् is changed to ई when preceded by द्वि, अन्तर, or a preposition; and to ऊ when preceded by अनु and the compound is the name of a country; as द्विर्गता आपो यस्मिन् इति द्वीपम् = peninsula; अन्तर्गता आपो अवेति अन्तरीपम् 'an island.' प्रतीपम् 'in opposition to the force of waters,' समीपम्; अन्यपः† (अनुगताः आपोऽप) 'name of a place or country.' The change of अ to ई is optional if the preposition and in अ; प्रकटा आपः‡ यस्मिन् प्रपञ्च-प्रापम्; परेपञ्च-प्रापम् 'a pond or a tank, a passage for water.'

§ 282. †† The following words take the suffix अ before which the final vowel, with the following consonant, if any, is dropped.

(a) सामम् and लोमम् when preceded by प्रति, अनु or अव; प्रतिसामं, साम अगन्तुतः अनुसामः friendly; अवरं साम अवसामम् a bad hymn; प्रतिलोमम् 'in inverse order, inversely'; अनुलोमम् 'in natural order, successively, directly.'

(b) भूमि preceded by कृष्ण, उदच्, पाण्डु or a numeral; कृष्णभूमिः यस्य स कृष्णभूमः; similarly उदीची भूमिः यस्य स उदचभूमः; पाण्डुभूमिः यस्य स पाण्डुभूमः; द्वे भूमी यस्य स द्विभूमः [प्रासादः] 'having two floors'

(c) The words नदी and गोदावरी preceded by a numeral; पञ्चनदम्, सप्तगोदावरी.

(d) अक्षि when used in a metaphorical sense, and not meaning

* द्व्यन्तरुपसर्गभ्योऽप ईत् । ऊदनोर्देशे । Pān. VI. 3. 97-98.

† नानाष्टमलतावीरुचिक्षीरप्रान्तशीतलैः । वनेष्वाप्तमन्त्रं तत् सस्वेत्रीद्विष-
यादिभिः ॥

‡ अवर्णान्ताद्वा । Vārtika.

†† अच् प्रत्यन्ववपूर्वास्तामलोत्तः । Pān. V. 4. 75. कृष्णोदक्पाण्डुसंख्या-
पूर्वाया भूमेरजिम्भ्यते । संख्याया नदीगोदावरीभ्यां च । Vārtikas. अशोऽ-
दरीनात् । Pān. V. 4. 76. उपसर्गाद्वचनः । Pān. V. 4. 85.

the eye'; as गवामङ्गीव गवाक्षः *li.* resembling the *eye* of a bull-hance 'a round window.'

(e) अण्वन् when preceded by a preposition; प्रवतोऽग्रानं a carriage that has reached a road, प्रकृष्टो (distant) अथा journey वा प्राणः ।

(f) * also नामि in compounds like पद्मनाभः ।

§ 283. † अ is added to the finals of the following—

(a) वर्चस् preceded by ब्रह्मन् or इस्तिन्; ब्रह्मवर्चसम् 'the divine Majesty of Bramhan or the glory of a Brâhmana'; 'pre-eminence or sanctity arising from sacred knowledge'; इस्तिवर्चसम् 'the splendour or magnificence of an elephant'.

(b) तमस् preceded by अव, सन् and अन्ध; e. g. अवततं तमः अव-तमसम् 'slight darkness'; संततं तमः संतमसम् 'great or continuous darkness'; अन्धं तमः अन्धतमसम् 'pitchy darkness.'

(c) रहस् preceded by अनु, अव or तम; अनुगतं रहः अनुरहसम् 'secret, solitary'; अवततं रहः अवरहसं 'a little secret,' or 'desolate'; तप्तं रहः तप्तरहसम् 'a hot secluded place.'

(d) उरस् in the Loc. and preceded by प्रति; उरसि प्रति प्रदुरसम् 'against the breast.'

(e) गो preceded by अनु, when length is implied; अनुगव पानम् 'a vehicle measuring as much as a bull in length'

* अजिति योगविभागादन्यत्रापि । Sid. Kau.; this is obtained by separating the portion अच् from the Sâtra 'अच् प्रत्यन्ववो.' But this is no sanction for forming new compounds ending in नाम. It is only a device used by grammarians to explain such words as नलिननाम &c.

† ब्रह्मइस्तिभ्यां वर्चसः । अवसमन्धेभ्यस्तमसः । अन्धवतप्ताहसः । प्रकृत्सः सप्तमीस्थाद् । अनुगवमायामे । Pân. V. 4. 78. 79; 81-83.

§ 284. * ज्ञ is always added in the case of the following twentyfive compounds which are:—अविद्यमानानि चत्वारि अस्व जचतुरः destitute of four; so विचतुरः and सुचतुरः all three Bah. compounds; then eleven Dw. compounds for which see § 192 (b) the last two; and § 196 (c); रजोऽपि अपरित्यज्य सरजसम् Avya. (सरजः as a Bah.); निश्चितं ज्ञेयो निःशेषसम्, 'sure, never failing bliss'; पुरुषस्य आयुः पुरुषायुषम् 'the period of human life'; Tat.; द्वयोरायुषोः समाहाराः द्वयायुषम् 'the period of two lives'; similarly, त्रयायुषम्, both Dwigus; कृष्णयुषम् Dw.; जातश्यासो उक्षा च जातोक्षः 'a young bull'; महोक्षः 'a grown up bull'; वृद्धोक्षः 'an old bull'; all Karmas; शुनः समीपम् उपशुनम् 'near the dog', Avya. गोष्ठे वा गोष्ठम्, 'a dog in a cowpen that barks at others'; hence figuratively 'a person who idly stays at home and slanders others'. Tat.

§ 285. † The finals of compounds having for their first member सु or अति in the sense of 'praise' and किं in the sense of 'censure', remain unchanged; सुराजा 'a good king' अतिराजा 'a pre-eminent king'; अतिगो 'an excellent bull' अतिश्वा &c. but परमराजः; मामतिक्रान्तः अतिगवः; कुत्सितो राजा किराजा 'a bad king', कितस्ता 'a bad friend'; but किराजः, कितस्तः in other cases. This prohibition does not apply to Bah. compounds सुसकथः; स्वक्षः.

OTHER CHANGES IN CONNECTION WITH COMPOUNDS.

§ 286. † The word पाद is changed to पद when followed by आजि, आति, ग and उपहत; and to पद necessarily when followed by हिम, काबिन्, and हाति, and optionally when followed by चोष,

* अचतुरविचतुरसुचतुरस्त्रीपुंसपेन्वनदुहवर्त्तमानवाह्मनसाक्षिभुवदारगवो-
र्वष्टीवपदष्टीवनक्तन्दिबरात्रिन्दिवाहार्दिवसरजसनिःशेषसपुरुषायुषद्वयायुषत्रया-
युषवर्गयुषजातोक्षमहोक्षवृद्धोक्षोपशुन गोष्ठम्वाः । Pān. V. 4. 77.

† न पूजनात् । Pān. V. 4. 69. स्वातिभ्यामेव । Vārt. किमः ज्ञेये । Pān. V. 4. 70.

‡ पादस्य पदाज्यातिगोपहतेषु । Pān. VI 3. 52. हिमकाबिहातिषु च । वा.
चोषमिश्रशब्देषु । Pān. VI 3. 54, 56

मिश्र, वाद and निष्क; as पादाभ्यामनजतीति पदाभिः, पद्भ्यामततीति पदाभिः पद्भ्यां गच्छतीति पदमः all meaning one walking on foot, a pedestrian; a foot-soldier', &c.; पदोपहतः 'beaten down by the feet'; पद्मिमम् 'coldness of the feet'; 'पादौ कषितुं शीलमस्य पत्कापी 'one accustomed to tax his legs, a footman'; पदा हतिः पद्धतिः a beaten-track, a way, a road; पद्मोषः or पादघोषः, पन्मिश्रः or पादमिश्रः; पच्छब्दः or पादशब्दः पन्मिश्रः or पादनमिश्रः 'quarter of a Nishka' (a gold coin).

§ 287. * हृदय becomes हृद् necessarily when followed by लेख (formed with the affix अण्), and लास and the Tad. affixes य (यद्) and अ (अण्), and optionally when followed by शोक and रोग and the Tad. य (व्यञ्); हृदयं लिखतीति हृदलेखः 'heart-ache'; (यञि तु हृदयलेखः Sid. Kau.), हृदलासः 'disquietude,' 'hiccough'; हृदयस्य प्रियं हृदं 'agreeable to the heart'; हृदयस्येदं हृदं, हृदलोफः or हृदयशोकः 'the pang of the heart'; हृदयरोगः, हृद्रोगः.

§ 288. (a) उदकी becomes उद् necessarily (1) when it forms a proper name, also when it is final; or (2) when followed by the words पेषं, वास, वाहन, and धि; उदमेघः 'a particular cloud filled with water; उदधिः, क्षीरोदः the sea of milk; लवणोदः &c.; उदपेषं पितृभिः, उदवासः standing in water; उदवाहनः, उदधिः 'a vessel for holding water' घटः, समुद्रे तु पूर्वेण सिद्धम् Sid. Kau.;

(b) and optionally when followed by a word beginning with a simple consonant and denoting 'a vessel to be filled up with water', and by मन्थ, ओदन, सक्तु, विन्दु, वज्र, भार, हार, बीवध 'a yoke with a pan at each end for carrying loads' (कावह Marāthi) and गाह; उदककुम्भः or उदकुम्भः; but उदकस्थाली (as स्थाली begins with a conjunct consonant), उदकपर्वतः; उदमन्थः or उदकमन्थः barley-water; उदोदनः or उदकौदनः rice boiled with water,

* हृदयस्य हृदलेखपदण्लासेडु । वा शोकप्यञ्जरोमेडु । Pān. VI. 3. 50. 51.

† उदकस्थोदः संज्ञायाम् । उत्तरपदस्य चेति वक्तव्यम् । VArt. पेषंवासवाहन-पिडु च । एकहलादौ पूरयितव्येऽन्यतरस्थाम् । मन्थोदनसक्तुविन्दुवज्रभारहार-बीवधगाहैडु च । Pān. VI. 3. 57-60.

water-meal; उदवीवधः or उदकवीवधः, 'a yoke for carrying water';
उदगाहः or उदकगाहः 'plunging or bathing in water' &c.

§ 289. (a) * When the first member of a compound ends in ई or ऊ not capable of changing into इम् or उद् and not belonging to a *fem.* termination or an indeclinable, the ई or ऊ is optionally shortened; ग्रामणीपुत्रः or ग्रामणिपुत्रः the son of a leader of a village; &c.; but गौरीपतिः, श्रीमद्, छुह्रीभावः &c.

(b) But the word म्र followed by कुंस and कुटि is an exception; म्र+कुंस=म्र-भुकुंसः (भुवा कुंसो भाषणं शोभा वा यस्य स स्त्रीवेषधारी नर्तकः Sid. Kau.) an actor; म्र-भ्रुकुटिः the knit eyebrow; according to some, म्र optionally becomes म्र when followed by कुंस or कुटिः as भ्रकुंसः and भ्रकुटिः (see ft. note).

§ 290. Obs.—† The *fem.* affix आ or ई at the end of a word forming the first member of a compound is shortened in most cases when the whole is a name or in the Veda; रेवतिपुत्रः, भरणिपुत्रः, कुमारिदारा, प्रदर्विदा, अजक्षीरम् (as अजक्षीरेण लुहोति), शिलप्रस्थम्, &c.; but नान्दीकरः, नान्दीघोषः, फाल्गुनीपौर्णमासी, जगतीछन्दः, लोमकायुधम्, &c. The आ or ई is optionally shortened when followed by त्व; अजत्वं, अजात्वम्, रोहिणि-णी-त्वम्.

§ 291. Obs.—† The words इटका, इपीका and माला shorten their final when followed by चित्त, तूल and मारिन् respectively; इटकाचित्तम् made of bricks; पक्केटकचित्तम्; इपीकतूलम् 'the point of a reed,' सुलेपीकतूलम्, मालमारि having or wearing garlands; उत्पलमालमारि, (cf. MAI. Mād. IX. 2.) &c.

* इको ऋषोऽकथो गालवत्य । Pān. VI. 3. 61. इयद्वक्त्रभाविनामव्ययानां च नेति वाच्यम् । अभ्रुकुंसादीनामिति वक्तव्यम् Vārtikas. अकारोऽनेन विधीयते इति ध्याख्यान्तरम् । Sid. Kau.

† कथापोः संज्ञाछन्दसोर्बहुलम् । खे च । Pān. VI. 3. 63. 64.

‡ इटकेपीकामालानां चित्ततूलमारिदु । Pān. VI. 3. 65.

§. 292. *Obs.*—* A nasal is inserted in the case of the following words:—सत्य, अमद and अस्तु followed by कार; घेनु by मय्या; लोक by वृणि; अनभ्याश by इत्य; आद्र and अग्नि by इन्ध, तिमि by गिल्ल or गिल्लगिल्ल; and उष्ण and मद्र by करण; as सत्यकूरः, 'making true, earnest money,' &c; cf. Kir. XI. 50. अमदकूरः 'a physician,' अस्तुकूरः, 'efficacious,' 'admittance' (अम्बुपगमः Tat. B.); घेनुमय्या (मविष्यती घनुः Tat. B.); लोकम्बुणः 'pervading or filling the world,' अनभ्याशमित्यः 'not to be approached, to be shunned from afar,' (वृतः परिहृत्य इत्यर्थः Sid. Kau.); आद्रमिन्धेः, 'one who fries or roasts in a frying-pan,' अग्निमिन्धः, 'one who kindles fire,' तिमिक्किल्लः 'a monstrous fish that swallows down Timi (a large fish said to be 100 Yojanas in length);' तिमिक्किल्लगिल्लः † 'a very large fish that swallows even a Timingila;' उष्णकूरणम् heating; मद्रकूरणम् conferring prosperity.

§ 293. रात्रि followed by a kṛit affix inserts a nasal optionally; रात्रिचरः or रात्रिचरः, 'a night-rover,' 'a demon;' रात्रिमटः or रात्रिमटः &c.

§ 294. † सह forming the first member of a compound, is changed to स—

(a) when the whole compound is a name, e. g. सपलाक्षम्; but सहयुद्धा a comrade in battle (Upapada comp.).

(b) when it means 'including a certain literary work,' or 'in addition to,' as समुद्भूते (Avya. comp.) ज्योतिषमधीति 'he studies the science of astronomy, including that of finding out the auspicious times,' सद्रोणा सारी 'a khāri with a drona in addition to it.'

* कारेसत्यामदस्य । Pān. VI. 3. 70. अस्तोभेति वक्तव्यम् । घेनोर्मय्यायाय । लोकस्य वृणे । इत्येऽनभ्याशस्य । आद्राग्न्येतिन्धे । गिल्लेऽगिल्लस्य । गिल्लगिल्ले च । उष्णमद्रयोः करणे । Vārtika.

† Vide Rag. XIII. 10. and Mallinātha on it. 'अस्ति मत्स्यस्ति-मिर्नाम क्षतयोजनमायतः । तिमिक्किल्लगिल्लोऽप्यस्ति तद्विलोऽप्यस्ति राक्षसः ।'

‡ सहस्य सः संज्ञायाम् । ग्रन्थान्ताधिके च । द्वितीये चानुपाक्ये । Pān. VI. 3. 78-80.

(c) and when the object denoted by the latter member is not visibly seen, but is to be inferred: as सराससीका (Bah-comp.) निशा 'a night in which presence of demoness is to be inferred'

§ 295. *समान becomes स—

(a) when followed by the words ज्योतिस्, जनपद्, रात्रि, नाभि, नामन्, गोत्र, रूप, स्थान, वर्ण, वयस्, वचन, and बन्धु; समानं ज्योतिः अस्य सज्योतिः a kind of mourning which lasts from the rising of the sun or a particular collection of stars to its setting. (समानं ज्योतिरस्येति बहुव्रीहिः । परस्मिन् ज्योतिषि आदित्ये नक्षत्रे वा संजातं तद्वत्समपर्यन्तमनुवर्तमानमाशौचं सज्योतिरित्युच्यते । Tat. Bod.); सजनपद्: belonging to the same country; सरात्रिः, सनाभिः 'connected by the same navel, sprung from the same ancestor,' &c.

(b) when followed by the word ब्रह्मचारिन् † 'a student of the Veda who belongs to the same *Ś'ākhā* or branch as another,' समानः ब्रह्मचारी सब्रह्मचारी.

(c) when followed by तीर्थ with the Tad. affix व added to it; as समानतीर्थे वासी सतीर्थ्यः 'a disciple of the same preceptor,' and optionally when followed by उद्ग under the same circumstances, समानोदरे शयितः सोदर्यः or समानोदर्यः 'born of the same womb,' 'a brother by whole blood.'

(d) when followed by दृक्, दृश and दृक्ष; सदृक्, सदृश, सदृक्षः ।

(e) † and in the case of compounds like सपत्न, साधर्म्य, सजातीय, &c.

* ज्योतिर्जनपदरात्रिनाभिनामगोत्ररूपस्थानवर्णवयोवचनबन्धुषु । चरणे ब्रह्मचारिणि । तीर्थे यं । विभाषोदरे । दृग्दृशवदृक्षु Pān. VI. 3. 85-89. इक्षे चेति वक्तव्यम् । Vārt.

† चरणः शास्त्रा, ब्रह्म वेदः । तदध्ययनार्थं व्रतमपि ब्रह्म तत्परतीति ब्रह्मचारी । Sk:

‡ समानस्य छन्दस्यधर्म्यप्रत्युदकेषु । Pān. VI. 3. 84. The proper meaning of this sūtra is that the word समान is changed to स in the Veda when followed by any other word than मूर्धन्. प्रभृति,

§ 296. स is changed to व् when the following words are compounded*;

(a) अङ्गुलि and सङ्ग; अङ्गुलिपङ्गः ।

(b') भीरु and स्थान n.; भीरुस्थानम्.

(c) ज्योतिस् or आयुस् and स्तोम; ज्योतिष्टोमः, आयुष्टोमः a sacrifice performed for obtaining long life.

(d) and in the case of the words सुषामा and others; शोभनं साम यस्य सुषामा; so निःषामा, सुषेधः; सुषान्धः, सह, द्रुह &c.

§ 297. † अन्य in any other case than the Inst. and the Gen. is changed to अन्यत्, when followed by आशिस्, आशा, आस्था, आस्थित, उत्सुक, ऊति and राग; अन्या आशीः अन्यदाशीः 'another blessing'; अन्या आशा अन्यदाशा 'another desire'; अन्यदास्था, 'devotion or attachment to another'; अन्यदास्थितः 'resorting to another'; अन्यदुत्सुकः; 'eager for another'; अन्या ऊतिः अन्यदूतिः, अन्यः रागः अन्यद्वागः; but अन्यस्य अन्येन वा आशीः

and उदक; अनुव्राता सगर्भ्यः (समानो गर्भः सगर्भः तत्र भवः); अनुसस्ता सयूष्यः सहुत्सवः &c.; but समानसुर्षा, समानप्रथतयः, समानोदकाः । But as compounds like सपक्ष &c., cannot be properly explained by any of the sūtras following this, grammarians like Vāmana think that the portion समानस्य ought to be separated from this sūtra and considered as a separate sūtra by itself; Bhaṭṭoji Dīkshita conform to this opinion of Vāmana, but following Haradatta suggests that the स in compounds like सपक्ष may also be taken to be a substitute for सह meaning like or similar to, the compounds being considered as Bahuvrīhis; समानस्येति योगो विभज्यते । तेन सपक्षः, साधर्म्यं सजातीयमित्यादि सिद्धमिति काशिका । अथवा सहशब्दः सहशब्दचनोऽप्यस्ति । सहशः सख्या ससखीति यथा । तेनायमस्वपदविग्रहो बहुव्रीहिः । समानः पक्षोऽस्तेत्यादि । Sid. Kau.

* समासेऽङ्गुलेः सङ्गः । भीरोः स्थानम् । ज्योतिरायुष्टोमः सुषामादिह च । Pān. VIII. 3. 80-81, 83, 98.

† अषष्ठ्यतृतीयास्थस्यान्यस्य द्वाशीराशास्थाऽऽस्थितोत्सुकोतिकारकराम-च्छेह । अर्थे विभाषा । Pān. VI. 3. 99, 100.

अन्याशीः; also when followed by कारक and the Tad. affix ए in which cases the restriction is removed; अन्यस्य कारकः अन्यकारकः, अन्त्यायम् अन्त्यादीयः; and optionally when followed by अर्थः, अन्य-दर्थः, or अन्यायः a different meaning &c.

§ 298. * A certain number of compounds and other words of irregular formation are classed under the head of प्रबोदरः. Any word whose formation cannot be properly explained is included into this group. These are to be taken as found in the language. The principal of these are:—पृषतः उदरं प्रबोदरम् 'wind, air'; हन्ति गच्छतीति हसतीति वा ईसः† (either from हन् or हस्); हिनस्तीति मिहः (fr. हिस् conj. 7 to kill). गृहध्यासो आत्मा गृहात्मा the soul that is concealed from the external senses; वारिणो वाहकाः बलाहकाः 'clouds' जविनस्य मृतः (a bag) जीमूतः 'a cloud'; इमानः (dead bodies) क्षेरते अन्न इमंशानं or क्षावानां क्षापनं (Kās.); ऊर्ध्वं च तदखं च ऊर्ध्वखं तद् लातीति उदुखलम्, 'a wooden mortar'; पिशितमाचामतीति विशाचः, द्रुवन्तोऽस्यो सीदन्तीति वृसी 'the seat of ascetics or holy sages discussing philosophical subjects'; मयते असौ, महां सीतीति वा, मयूरः 'a peacock.'

(a) ‡ तीर becomes तार optionally when compounded with the names of directions; as दक्षिणतीरम् or दक्षिणतारम्; उत्तरतीरम्, तारम् &c.

(b) Obs.—§ दुर becomes दू in the following cases-दुःखेन दाइयते दृढाशः 'difficult to be given or hurt'; दुःखेन नाश्यते दुणाशः 'not easy to be destroyed'; दुःखेन दभ्यते दृढभः 'difficult to be injured or impelled'; दुःखेन ध्यायतीति दृह्यः &c.

§ 299. The vowel of the first member is lengthened in the following cases¶:—

* प्रबोदरादीनि यथोपदिष्टम् । Pān. VI. 3. 109.

† मूढांगमाद्भ्रमः सिद्धो वर्णविपर्ययात् ।

गृहोत्मा वर्णविरुतिर्वर्णनाक्षत्प्रबोदरम् ॥ Sid. Kau.

‡ दिक्शब्देभ्यतीरस्य तारभावो वा । Vārtika.

§ दुरो दाशनाशमध्येदुत्वसुत्तरपदादेः दूत्वं च । Vārtika.

¶ नहिद्वित्विर्वाच्यधिकचिसहितनिधुको । बले । मतो बहुचोऽनजिरादीनाम् ।

शरादीनां च । उपसर्गस्य ध्वन्यमनुष्ये बहुलम् । डकः काशे । अष्टनः संज्ञायाम् । नरे संज्ञायाम् । मित्रे चषा । Pān. VI. 3. 116: 118-129, 122, 123, 125, 129, 130.

(a) When the nouns derived from the roots नह्, रुच्, रुष्, व्यध्, रुच्, सह्, and तन् with the aff. क्तिप् (०) follow prepositions termed *Gati* or nouns which they govern; उपानह्, नीहत् an inhabited country, a realm, प्रादत् the rainy season, मर्माविद् piercing the vitals; so सुगाविद् a hunter (cf. Bhaṭṭi II. 7). नीरुक्, अभीरुक्, कर्तीषद् overpowering an assailant परीतत्. But परिहणनम् as नह् is not followed by *Kuip*.

(b) When followed by the aff. बल, and the whole is a name; कृषीबलः a husbandman.

(c) Words containing more than two vowels when followed by मत (वत्) except in the case of अजिर, सदिग्, पुलिन, ईस, कारषट्ठव and चक्रवाक and the whole is a name; अमरावती and इरावती which are names; but अजिरवती; व्रीहिमती, बलपवती which is not a name. Also in the case of शर, वंश, धूम, अहि, कपि, तुनि, शुचि, and हनु; शरावती &c.

(d) When a verbal derivative with the aff. अ (घञ्) follows a preposition, in most cases, when the comp. does not signify a human being; परिषाकः-परीषाकः; but निषादः one of a mountain-tribe. Similarly प्रति-ती-वंशः; प्रति-ती-कारः &c.

(e) When काश follows a preposition ending in इ; वीकाशः, नीकाशः; but प्रकाशः

(f) When अट्ठन् is the first, and नर the second member of a compound, and the whole is a name; अटापद्म gold, अटापद्मः a spider; but अट्ठपुत्रः, विश्वानरः an epithet of Savitṛi.

(g) When मित्र is the latter member and the whole is the name of a rishi; विश्वमित्रः, but विश्वमित्रो माणवकः ।

§ 300. "स्" is inserted in the case of the following compounds:—

* अपरस्परः क्रियासातत्ये । आश्चर्यमनित्वे । बर्चस्केऽवस्करः । अपस्करो रषाङ्गम् । बिभ्रिः शकुनिर्बिकिरो वा । प्रतिष्कशश्च कशेः । मस्करमस्करिणी वेष्टपरिव्राजकयोः । कारस्करो वृक्षः । पारस्करप्रभृतीनि च संज्ञायाम् । Pān. VI. 1. 144, 147, 148-152, 154, 156, 157. तद्बहुतोः कर्पत्योश्चोरदेवतयोः सुदतलोपश्च । Vārt. प्रादस्य चित्तिचित्तयोः । Vārt.

(a) अपर followed by पर when continuity of an action is implied; अपरस्पराः सार्था गच्छन्ति । सततमदिच्छेदेन गच्छन्तीत्यर्थः; but अपरपरा गच्छन्ति । अपरे च परे च सङ्गदेव गच्छन्तीत्यर्थः; and in the case of आ + चर्य when wonder is meant; आश्चर्यं यदि स भुज्जीत । But आचर्यं कर्म शोभनम् ।

(b) अवकीर्यते इति अवस्करः when it means वर्चस्वै (कुत्सिते वर्चः वर्चस्कमन्त्रमलम् । Sid. Kau.) otherwise अवकरः; अपस्करः when it means रघाङ्गम् 'part of a carriage'; विष्किरः (or विकिरः) 'a bird'. प्रतिष्कशः (सहायः पुरोवापी वा Sid. Kau.), but प्रतिगतः कक्षां प्रति-कशः 'one who boldly faces the whip, a disobedient servant' &c. मस्करः 'a bamboo', but मकरः 'a shark', मस्करिन् 'an ascetic' but मकरिन् 'the sea'; कारस्करः when it means 'a particular kind of tree,' otherwise कारकरः ।

(c) in the case of the words of the पारस्करादि group, such as पारस्करः, किष्कुः, किष्किन्वा, &c. when they are names.

(d) and when the words तद् and दृढत् are followed by कर and पति and the meaning is 'a thief', and 'a deity' respectively, and द् and दृ being dropped before स्; तस्करः, दृहस्पतिः. Also प्रापश्चितम्, प्रापश्चितिः, वनस्पतिः &c.

§ 301. *When the words पुरग, मिश्रक, सिध्रक, सारिक and कोटर are followed by वन in a compound they lengthen their ending vowel, and the न of वन is changed to ण (also after जग); पुरगावणम्, मिश्रकावणम्, सिध्रकावणम्, सारिकावणम्, कोटरावणम्; but असिपद्मवनम्; वनस्याग्रे अग्रेवणम्.

§ 302. *Ob.*—† The न of वन is changed to ण necessarily when preceded by प्र, and optionally when compounded with names of herbs or plants containing two or three vowels प्रवणम्, कार्पवणम्, &c. दूर्वावणम्-वनम्, शिरीषवणम्-वनम्; but देव-

* वनं पुरगामिश्रकासिध्रकासारिकाकोटराग्रेभ्यः । Pan. VIII. 4. 4.

† प्रनिरन्तः शिरेष्टुष्टभास्त्रकार्प्यसदिरपीक्षसाभ्योऽसंज्ञायामपि । विभाषोप-
पिबनस्पतिभ्यः । Pan. VIII. 4. 5-6.

वाक्यम्! (as the word contains more than three vowels); exceptions:—इरिकावनम्, मिरिकावनम्, and तिमिरावनम्.

§ 303. *The न of वाहन is changed to ण when preceded by a word denoting an object that can be borne; इक्षुवाहनम्; but इन्द्रवाहनम् (इन्द्रस्वामिके वाहनमित्यर्थः Sid. Kau.).

§ 304. † The न of पान is changed to ण necessarily when the compound implies a country and optionally when it signifies merely the act of drinking; as सुरापानाः (प्राच्याः); क्षीरपानाः (उत्थानराः); but क्षीरपाणम् or पानम्.

(a) न is also optionally changed to ण in the case of the following compounds:—गिरि-णदी-नदी, गिरि-णख-नख, गिरि-णहृद्य-नहृद्य, गिरिनितम्ब-णितम्ब, चक्र-णदी-नदी, चक्र-णितम्ब-णितम्ब, &c

Chapter VIII.

FORMATION OF FEMININE BASES.

§ 305. *Feminine* bases are derived from the *masculine* by the addition of the affixes आ (टाप्, डाप्, चाप्), ई (डीप्, ङीप्, ङीप्), ऊ (ऊङ्) and ति.

§ 306. Before the affix ई—

(a) nouns ending in consonants assume that form which they take before the termination of Inst. sing.; प्रत्यञ्च-प्रतीची, राजन्-राज्ञी, मधवन्-मधोनी, श्वन्-श्वनी, अयम्-अयम्नी, विद्मस्-विद्मसी, &c. There are some exceptions, अर्धन्-अर्धणी &c.

* वाहनमाहिताद् । Pān. VIII. 4. 8.

† पानं देशे । वा भावकरणयोः । Pān. VIII. 4, 9-10 गिरिजयादीनां वा । Vārt.

(b) the preceding अ or ई is dropped; as गोर—गौरी आं स—आंसी, पार्वती. &c.

(c) if a *Prātīpadika** and in य, part of a Taddhita affix, that य is dropped गार्ग्य + ई = गार्गी 'the daughter of Garga.' &c.

(d) the final य of the words सूर्य, तिष्य the constellation of stars called पुष्य, अगस्त्य and मत्स्य † is dropped; as सौरी, मत्सी, &c.

(e) in the case of the participles of the present and the future न् is inserted, as in the Nom. dual of the *neu*. (vide § 311. a. b.); for instances, see § 236.

§ 307. A *Prātīpadika* ending in अ and the words included in the Ajādi group ‡ form their *feminine* in आ §; as भुजान-भुजाना; अज-अजा, एडका, अम्बा, चटका, मृषिका; बाला, बत्सा, होडा, मन्दा, विलाता, all meaning 'a young girl'; (of these the first five form an exception to § 313, and the second to § 308, e'); आ is also added to फल when compounded with सत्, मन्त्रा, अजिन, पण and विण्ड; to पुष्प when compounded with सत्, words ending in अच्, to काण्ड, प्रान्त, शत and एक; to शूद्र not preceded by महत्, when class is implied, and to मूल preceded by अ; संफला; भलफला. पण-फला, &c. all 'kinds of creeper'; सत्-पाक्-काण्ड-प्रान्त-शत-एक-पुष्पा, 'kinds of creeper' शूद्रा 'a woman of the शूद्र class'; अम्बला.

(a) ¶ But if the *Prātīpadika* end in क (the member of the

* इलस्तद्धितस्य । Pān VI, 4. 150. For the meaning of the term *Prātīpadika* vide § 52.

† सूर्यतिष्यामस्यमत्स्यानां य उपधायाः । Pān VI. 4. 149.

‡ The words included in the Ajādi group are.—अज, एडक 'a ram', अम्ब, चटक 'a sparrow', मृषक, बाल, बत्स, होड, पाक् 'a young child,' मन्द, विलात, कुञ्च 'a heron,' उष्णिह, देवविश 'a deity,' ज्येष्ठ, मध्यम, कनिष्ठ and कोकिल.

§ अजायतटाप् । Pān IV. 1. 4. 4. संभस्त्राजिनपणविण्डेभ्यः फलात् सद्भाकाण्डप्रान्तशतैकेभ्यः पुष्पात् । शूद्रा चामहत्पूर्वा जातिः । मूलान्नञः । Vārtikas.

¶ प्रत्ययस्थाकात्पूर्वस्यात् इदाप्यनुपः । Pān. VII. 3. 44. मामकनरकयो-रपसंख्यानश्च । त्यक्तपोश्च । Vārtikas.

termination) the preceding अ is changed to इ; सर्बिका, कारिका, &c; the words मामक, नरक, and those ending in the Tad affix त्य with क suffixed to it, changed their अ to इ similarly; मामिका, नएन कायति calls out to इति नरिका, दाक्षिणात्यिका, इहत्यिका a woman of this place.

Exceptions:—*The अ is not changed to इ when the क is added to the pronouns यद् and तद्, or when it is a part of the Tad. affix त्यका, or when there is a compound, or when there is a word included in the Kshipika group † (क्षिपकगण); as यका, सका, अधित्यका, 'a tableland', उपत्यका 'the land at the foot of a mountain', बहुपरिव्राजका नगरी, क्षिपका, ध्रुवका, कन्यका, &c.

(b) ‡ अ is optionally changed to इ in the following cases.—

(1) तारका 'a star', तारिका 'able to protect', वर्णका 'a cloak, a garment', वर्णिका (in other cases), वर्तक-वर्तका शकुनौ प्राचाम् उदीचां तु वर्तिका; अटका 'kind of Shrâddhs', अटिका (in other cases).

(2) वृत्तिका-वृत्तका, a woman recently delivered; पुत्रिका or पुत्रका, वृन्दारका or वृन्दारिका, a goddess.

(3) when the क follows upon the fem. termination आ shortened to अ and is preceded by य or क; as आर्या + क = आर्यक + आ = आर्यिका or आर्यका; चटका + क = चटकक + आ = चटकिका or चटकका &c. but संकाश्ये भवा सांकाशिका, अशिका, शुभंयातीति शुभंयाः; अज्ञाता शुभंयाः शुभंयिका.

* न वासयोः । Pân. VII. 3. 45. स्वकनश्च निषेधः । क्षिपकादीनां च । Vārtikas.

† The following words are included in the क्षिपकगण:—क्षिपक 'an archer,' ध्रुवक, चरक 'a spy,' सेवक, करक 'a kind of bird, hail,' चटक; अवक 'a kind of plant,' हलक, अलका, कन्यका, and एडक.

‡ तारका ज्योतिषि । वर्णका तान्तवे । वर्तका शकुनौ प्राचाम् । वृत्तिकापुत्रिकावृन्दारकीणां वेति वक्तव्यम् । Vārtika. उदीचामातः स्थाने एकपूर्वायाः Pân. VII. 3. 46. यात्वन्तपकोस्तु निषेधम् । Vārtika.

(c) This change of अ to इ is necessary when the क follows the य or क of a root स्तनयिका, सुपाकिका, &c.

§ 308. (a) A^u *prātipadika* ending in कर, except पत्कर, तत्कर, किंकरा and बहुकर; प्र. सर, preceded by पुरः, अग्रतः अग्रे and मूर्ध्व; and चर preceded by सेना, दाय and words expressive of place; the words नद, चोर, देव, माह, गर, प्लव, and नद, nominal bases ending in ण्य, nominal and verbal derivatives formed by the affix अ causing Vṛiddhi or Guna, such as औषगः, औत्सः, कुम्भकारः, भारहारः, यादृशः, तादृशः, &c. and words ending in the Tad. affixes द्वपस, दप्र, मात्र and इक (with some exceptions) and in the kṛit affix त्वर form their *feminines* in ई when they are not used adjectively; e. g. भोगकरी conducing to pleasures; एककरी &c.; पतिप्री, पित्तप्री, &c.; अमेसरि, &c.; सेनाचरी, कुरुचरी, a woman of the Kuru country; मत्स्यचरी, &c.; नदी, देवी, सूदी, &c.; सौपर्ण्यपी, वैनतेयी, &c.; ऐन्द्री, औत्सी, &c.; कुम्भकारी, नगस्कारी, &c.; उरुद्वयसी-द्वप्री-मात्री, measuring or reaching as far as the knee; &c. आक्षिकी, लावणिकी, &c.; यादृशी, तादृशी, इत्वरी, evanescent, an unchaste woman &c.; गत्वरी &c.; but किंकरा, बहुकुरुचरा नगरी.

(b) †Also words ending in the Tad. affixes न, स्त, ईक, य (causing Vṛiddhi) and the words तरुण and तलुन; खैणी. पौत्नी fit for a man; शाक्तीकी, तरुणी, तलुनी, &c. also words ending in the kṛit. affix अन causing a nasal to be inserted before it; आह्वयंकरणी.

(c) § Words indicative of the stages of life except the last take the *fem.* ई; कुमारी, किशोरी, बर्करी, बधूटी, चिरण्टी (both meaning a 'young woman'); but वृद्धा, स्वविरा &c. as these imply old age; कन्या is an exception.

* टिड्ढाणञ्द्वपसञ्दप्रममात्रचतुपपठकृञ्कम्भकरपः । Pān. IV. 1. 15.

† Vide the Kāshikā on Pān. III. 2. 21.

‡ नञ्जनञ्जीकृष्टुंस्तरुणतलुनानाहुपसंख्यानम् । Vārt. यञञ्च Pān. IV. 1. 16.

§ वयसि प्रथमे । Pān. IV. 1. 20. वयस्यचरम इति वाच्यम् । Vārt.

(d) *Obs*—*The words केवल, मामक, भाग्येश पाप, अपर, समान, आर्पकृत, सुमङ्गल and भेषज form their *fem.* in ई when they are used as names (or in the Veda), केवली, मामकी, समानी, आर्पकृती &c.; but केवला तमाना, &c. when they are not names.

(e) The words नर्तक, खनक, रत्नक and रजक, those derived by adding the Kṛit affixes आक, and व्र (added to certain roots) and the words included in the गौरादेवण † form their *fem.* in ई; नर्तकी, रजकी &c. कुट्टाकी one who divides or cuts; लुंटाकी robbing or stealing, धात्री, &c.; गौरी, मधुषी, सुंगी, हरिणी, मातामही, पितामही &c.; सुंदर has सुंदरा and सुंदरी.

§ 309. † Some *prātipadikas* ending in the Tad. affix य insert आयन् before ई; गार्गायणी (the grand-daughter of गर्ग), लोहिण्यायनी, कास्यायनी, &c.

§ 310. The following eleven *prātipadikas* form their *feminine* in ई under the circumstances mentioned §—जानपद when it qualifies वृत्ति or 'maintenance', कुण्ड when it means 'a vessel' or 'a man of a mixed class', गोण 'a full sack', स्थल 'natural site', भाज 'boiled,' नाग 'a huge elephant', and काल 'a particular colour', नील when it does not refer to a garment (or rather refers to an animal) or means 'indigo', कुछ when it means 'something'

* Vide Pān. V. 1. 30.

† विट्गौरादिभ्यश्च । Pān. IV. 1. 41. The following are the more important of the words included in the गौरादि groups—गौर, मधुष्य, कप्य, पुट, द्रोण, हरिण, कण, आमलक, सुंदर, विष, पुष्कर, शिखण्ड, सुषम, आलिन्द, आढक, अश्वत्थ, उभय, भृङ्ग, मृद, मट, खन, तक्षन्, अनहुह, अनडवाह, देह, देहली, रजन, आरट, नट, आस्तरण, आप्रहायण, मङ्गल, मन्धर, मण्डल, पिण्ड, इद्, वृद्ध, महव, सोम, सोधर्म &c.

‡ सर्वत्र लोहितादिकतन्तेभ्यः । Pān. IV. I. 18.

§ जानपदकुण्डगोणस्थलभाजनागकालनीलकुट्टककुम्भकबराद्वृत्त्यमत्राश्वपनाश्विमाश्वानास्थोत्पणनिच्छादनायोविकारमैथुनेच्छाकेशवेदीषु । Pān. IV. 1. 42. अनाच्छादनेऽस्ति न सर्वत्र किंतु । नीलादौषधौ । प्राणिनि च । संज्ञायां वा । Vārt. शोणात्प्राच्याम् । Pān. VI. 1. 43.

made of iron. कामुक 'desirous of enjoyment,' and कबर 'a knot of hair; as जानपदी [वृत्तिः], 'जानपदा नगरी'; कुण्डी अमर्ज [a vessel] कुण्डान्या, (one that burns). गोणी आवपनं चेत्, गोणा अन्या i. e. 'an empty sack; स्थली अकृत्रिमा चेत्, स्थला अन्या i. e. ground artificially prepared; भाजी आणा (rice-gruel) चेत्, भाजा अन्या; नागी स्थला चेत्, नागा अन्या, काली वर्णश्चेत्, काला अन्या; i. e. 'if it be a proper name; नीली अवाञ्छादनं [ओषधिविशेषो गोर्वा] चेत्, नीला अन्या नीत्या रक्ता छाटी इत्यर्थे नीली or नीला (when a name), कुशी अयोविकारश्चेत् but कुशा 'a wooden peg'; कामुकी 'a woman desirous of enjoyment,' कामुका 'one anxious to meet her lover,' कबरी 'a braid of hair,' but कबरा variegated; शोण has शोणी-णा.

§ 311. * The *feminine* of nouns denoting 'a male' is formed by adding ई when the wife of that male is meant; गोपस्य स्त्री गोपी; सुद्री (sometimes सुद्राणी also) 'wife of a Śudra'.

(a) but not of nouns ending in पालक; as गोपालिका 'the wife of a cowherd' (but गोपाल has गोपाली); अश्वपालिका 'the wife of a horse-groom'.

(b) सूर्य has सूर्या 'the divine wife of Surya; but सुरी i. e. कुन्ती who was a mortal.

§ 312. † The words इन्द्र, वरुण, भव, शर्व, रुद्र, सुह, and आचार्य. हिम and अरण्य both implying 'vastness; पष meaning 'bad or spoiled barley', यवन् when the *feminine* denotes the alphabet of the Yavanas, मातुल and आचार्य form their *fem* in ई but insert आन् before this ई e. g. इन्द्राणी 'the wife of Indra; वरुणानी 'the wife of Varuna', &c.; हिमानी 'a vast sheet of ice,' अरण्यानी 'an immense expanse of forests,' इष्टो यवो यवानी, यवनानां लिपिय-वनानी, but यवनी 'the wife of a Yavana or Yavana woman; आचार्यानी † (and not णी) 'the wife of an Āchārya or a holy

* पुंयोगादाख्यायाम् । Pān. IV. 1. 48. पालकान्दान्न । Vārtika. सूर्यादेवतायां चाप वाच्यः । Vārtika.

† इन्द्रवरुणभवशर्वरुद्रसुहहिमारण्ययवयवनमातुलाचार्याणामानुक् । Pān. IV. 1. 49, हिमारण्ययोर्महत्वे । यवाद्दोषे । यवनाल्लिप्याम् । Vārtikas.

‡ आचार्यादणत्वं च । Vārtika.

teacher'; but आचार्या 'a woman who teaches; a spiritual preceptress'.

(a) * The words मातुल and उपाध्याय insert this आन् optionally; मातुलानी मातुली; उपाध्यायानी, उपाध्यायी; 'the wife of a preceptor,' but उपाध्यायी or उपाध्याया 'a female preceptor', 'a woman who herself performs the work of an उपाध्याय'; in the case of अर्य and क्षत्रिय, आन् is optionally inserted before the ई, when no wife is meant. अर्या—अर्याणी, 'a mistress or a woman of the Vaiśya or trader class', क्षत्रिया, क्षत्रियाणी 'a woman of the Kshatriya or warrior class', अर्या 'the wife of a Vaiśhya'; क्षत्रियी 'the wife of a Kshatriya.'

313. † Nouns ending in अ and not having इ for their penultimate, except ह्य, गव्य a wild ox, मुक्य, मनुष्य and मत्स्य take ई when 'class' is implied e. g. वृषली 'A Śūdra female' (also the wife of a वृषल, see § 311. above); similarly ब्राह्मणी, महाशूद्री, &c., हरिणी, मृगी, औषगवी 'a woman of the औषगव class of Brāhmaṇas,' कटी 'a woman of the कठ class of Brāhmaṇas', &c., हयी, गवयी, मुकयी, मनुषी, and मत्सी (vide § 306. d.); but देवदत्ता 'a woman of that name'; अन्वा as it is one of the words included in the Ajādi group; (see § 307. and foot-note); शूद्रा 'a woman of the Śūdra class (see § 307 above).'

(c) Words ending in पाक, कर्ण, पर्ण, पुष्प, फल, मूल and बाल form their fem. in ई when kind is implied; औदनपाकी, शङकु-कर्णी, शालपर्णी, शंसुपुष्पी, दासीफली, दर्भमूली and गोबाली all names of particular herbs.

(b) Also words ending in ई and denoting mankind; दाक्षी 'a woman of the दाक्षि family,' औदमेयी (उदमेयस्यापत्यं), but तितितिरि.

* मातुलोपाध्याययोरानुक् वा । या तु स्वयमेवाध्यापिका तत्र वा लीप वाच्यः । अर्यक्षत्रियाभ्यां वा स्वार्थे । Vārtikas.

† जातेरस्त्रीविषयादयोपवात । Pān IV. 1. 63. योपवप्रतिषेधे ह्यगवय-मुक्यमनुष्यमत्स्यानामप्रतिषेधः । Vārtika. पाककर्णपर्णमूलबालोत्तरपदाच्च । इतो मनुष्यजातेः । Pān. IV. 1. 64. 65.

§ 314. * *Prātipadikas* expressive of colour, having *त* for their penultimate and ending in an Anudatta vowel, except असित black and पलित grey, and the word पिशङ्ग form their feminine in ई or आ; एता or एती 'variegated' from एत; रोहिता, रोहिती; पिशङ्गी-पिशङ्गा; but असिता, पलिता, श्वेता (as the *त* here is Udatta).

(e) † But if the *Prātipadika* has no *त* for its penultimate, it simply takes ई; कल्मषी variegated, सारङ्गी; but कुष्मा कपिला (as the last vowels are not Anudatta).

§ 315. The *Feminine* of नृ and नर is नारी and that of words included in the *Shārṅgaravādi* (शार्ङ्गरवादिगण) group † is formed by adding ई; as शार्ङ्गरी, गौतमी, आतिथेयी, आशोकेयी, वेदी, पुत्री, &c.

§ 316. The *feminine* of words expressive of relationship is irregular; श्वशुर-श्वश्रु, पितृ-मातृ, &c.

§ 317. † The *feminine* of पति is पत्नी meaning 'the sharer with her husband in the fruit of the sacrifices performed by him; but if it and a compound it may optionally remain unchanged except when preceded by समान. एक, वार, पण्ड, श्व भानु, भद्र, and पुत्र &c. before which this change is necessary; गृहपति or गृहपत्नी, the mistress of the house; or दृढपति or दृढपत्नी; दृढपति or दृढपत्नी &c. but समानः पतिर्यस्याः सा सपत्नी a co-wife, एकपत्नी, वीरपत्नी.

N. B.—†† If there be no compound this change does not take

* वर्णादनुदात्तात्तोपधात्तो न । Pān. IV. 1. 39. पिशङ्गद्वयपसंख्यानश्च । असितपलितयोर्न । Vārtikas.

† अन्यतो क्लीप् । Pān. IV. 1. 40.

‡ This group consists of the following words—शार्ङ्गरव, कापटव, ब्राह्मण, गौतम, अतिथेय, आशोकेय, वात्स्यायन, मोक्षायन, शैव्य आश्मरथ्य, चाण्डाल, पुत्र and some others not very important.

§ पर्युर्लो पञ्चसंयोगे । Pān. IV. 1. 33. पतिशब्दस्य नकारादेशः स्यात् पञ्चैव सन्वये । पतिशब्दस्य पत्नी । तत्कर्तृकयज्ञस्य फलभोक्त्रीत्यर्थः । Sid. Kau.

†† विभाषा नपुंस्त्वस्य । नित्यं सपत्न्यादिषु । Pān. IV. 1. 34. 35.

place; as, ग्रामस्य पतिः 'the mistress of a village', and not पत्नी, similarly गवां पतिः &c.

§ 318. * The words अन्तर्वत् and पतिवत् form their *feminine* in ई but have a व prefixed to the ई, अन्तर्वन्ती 'a woman big with a child'. पतिवन्ती 'a woman whose husband is living'. But if the word पति means 'a lord or master of' ई only is added; as पतिमती पृथ्वी (the earth having a king).

§ 319. Adjectives ending in ई short or long, have no other form for the *feminine*; as शुचिः. सुधीः &c.

§ 320. † Adjectives ending in उ not preceded by a conjunct consonant, except खरु, take ई optionally; e. g. सुदु-सुदुःखी, पदुः-दी, बहुः-ही; but खरुः 'a girl who chooses her husband' (पतिवरा कन्या Sid. Kan.); पाण्डुः and not पाण्डुई as the उ is preceded by a conjunct consonant; आसुः as it is a noun.

§ 321. ‡ A *prātipadika* ending in उ not preceded by व and denoting mankind forms its *feminine* in ऊ; e. g. कुरूः 'a woman of the Kuru country'; but अध्वर्युः 'the wife of an Adhvaryu'; also when it does not denote animal-kind §; as अलावुः, कर्कण्डूः; except in the case of रज्जु and हनु; रज्जुः; हनुः.

(a) Obs. § A *prātipadika* ending in बाहु and used as a proper name, and the word पद्भ्युः also form their *feminine* in ऊ; as भद्रबाहुः 'a woman of that name'; but वृत्तबाहुः 'a woman having well-rounded arms'; पद्भ्युः :

* अन्तर्वत्पतिवतोर्लुक् । Pān. IV. 1. 32

† बोतो गुणवचनात् Pān. IV. 1. 44. खरुमयोपधान । Vārtika.

‡ ऊङुतः Pān. IV. 1. 66. उकारान्तादयोपधानमनुष्यजातिवाचिनः शिष्यादहस्यात् । Sid. Kan.

§ अप्राणिजातेभ्यारज्ज्वादीनामुपसंख्यानम् । Pān. Vārtika.

§ बाहुन्तात्संज्ञायाश्च । Pān. IV. 1. 67. पद्भ्योश्च । Pān. IV. 1. 68. संज्ञायाश्च । Pān. IV. 1. 72.

(b) कटु and कमण्डलु: if used as proper names take ई; कटु: 'a woman of that name,' कमण्डलु:; but कमण्डलु:; कटु: in other cases.

§ 322. *If a compound has for its last member ऊरु and for its first, words signifying a standard of comparison, or one of the words सहित, शफ, लक्षण, वाम, सहित and सह, it forms its *feminine* in ऊ; रम्भोरु: रम्भे इव ऊरु यस्याः plantain-thighed; करभोरु: having thighs (beautifully tapering) like the fore-arm or the trunk of an elephant; सहितोरु: having well-turned thighs; शफो सुरौ ताविव संश्लिष्टत्वादूरु यस्याः सा शफोरु: [इति सह सहितो ऊरु यस्याः सा] सहितोरु: [सहेते इति सहो ऊरु यस्याः सा] सहोरु: 'a woman whose thighs are capable of enduring great fatigue or pain'; or 'one having excellent thighs.'

§ 323. † The *fem.* of वृषाकपि, Vishnu or Shiva, अग्नि, कुसित or कुंसिद 'a usurer' is formed in ई before which the final vowel of these is changed to ऐ; वृषाकपायी, भग्रायी, कुसितायी or कुंसिदायी.

§ 324. † The *feminine* of मनु is optionally formed by adding ई before which the final उ is changed to ओ or ऐ; मनावी, मनायी or मनु: ।

§ 325. ¶ A *prātipadika* ending in short क or न् forms its *feminine* by the addition of ई; कर्ह-कर्त्री, दण्डिन्-दण्डिनी, छुनी, राज्ञी, परिदिबन्-परिदिबनी; &c.

N. B. Words like स्वसु, ननान्द, तिसु, दुहितु, स्वसु &c. being themselves *feminine* do not take this termination.

* ऊरुत्तरपदादौपम्ये । सहितशफलक्षणवामादेश्च । Pān. IV. 1. 69. 76. सहितसहाभ्यां चेति वक्तव्यम् । Vārtika.

† वृषाकप्यमिकुंसितकुंसिदानामुदात्तः । Pān. IV. 1. 37.

‡ मनोरो वा । Pān. IV. 1. 38. मनुशब्दस्योकारादेशः स्याददत्तौकारश्च Sid. Kau.

¶ कक्षेभ्यो ङीप् । Pān. IV. 1. 5.

(a) *युवन् forms its *feminine* by the addition of ति before which the final न् is dropped; युवति:

§ 326. † If *prātipadika* end in वन् it changes its न् to र् before ई; शकन्-शकरी the strong one; पीवन्-पीवरी, शर्वन्-शर्वरी the night, सुत्नानमतिक्रान्ता अतिसुत्वरी, अतिपीवरी, &c.

Exception.—† But if a base end in वन् applied to roots ending in a soft consonant; or if a compound has such a base for its latter member, the *fem.* is formed by adding आ only, before which the preceding अन् is dropped, e. g. अवावन् + आ-अवावा a Brāhmana woman (ब्राह्मणी) or a female thief; राजयुवरा.

§ 327. § A Bahuvrihi ending in अन् forms its *fem.* in आ optionally; as सु + पर्वन् = सुपर्वन्-वा, बहु + यज्वन्-ज्वा, &c. but if the word ending in अन् be such as drops its अ before the आ of the Inst. sing. it takes ई also optionally; e. g. बहु + राजन्-बहुराजन्-राजा-राज्ञी &c.

(a) × If a Bah. ends in वन्, the न् is optionally changed to र्, as बहुर्षीवन्-बहुर्षीवा or बहुर्षीवरी a town in which there are many fishermen.

§ 328. || If a Bah. end in ऊवस् it takes the suffix ई in the *fem.* before which न् is substituted for the final अस्; पीनं ऊवः यस्याः सा पीनोष्ठी having a large udder: कुण्डोष्ठी (see Rag. I. 84.); also when it is preceded by a numeral or an indeclinable;

* युवतिः ।

† वनोत्तः । Pān. VI. 1. 77, 7.

‡ अनो बहुव्रीहिः । अन उपधालोपिनोऽन्यतरस्याम् Pān. IV. 1. 12. 28.

§ वनो न इश इति वक्तव्यम् । Vārtika.

× बहुव्रीहौ वा । Vārt. on Pān. IV. 1. 7

|| उपसोऽनङ् । Pān. V. 4. 131. बहुव्रीहिरुपसो ङीप् । संख्यान्वयादेङीप् । दामहायनान्ताच्च Pān. IV. 1. 25-27. यपोवाचकस्यैव हायनशब्दस्य ङीप्त्वत्वं चेप्यते । Vārtika.

३३ द्वयुग्नी, अत्युग्नी having an udder exceedingly large; but ऊषः अतिकान्ता अत्युषाः.

(a) Similarly a Bah. ending in दामन्, and द्वापन् denoting age, and having a numeral for its first member takes ई in the fem.; द्विदामी, द्विद्वापनी 'a girl two years old';, त्रिद्वापनी, &c; but त्रिद्वापना शाला a building built two years since.

N. B.—the न of द्वापन् is changed to ञ after त्रि and चतुर only when it takes ई; चतुर्द्वापनी बाला; but त्रिद्वापना, चतुर्द्वापना शाला.

§ 329. * When a compound has for its second member a word denoting a limb of the body of an animal and having no conjunct consonant preceding its final vowel, the fem. is formed by the addition of आ or ई; अतिकेशा-शी; 'a women having abundant hair'; सुकेशा-शी, चंद्रमुखी-स्त्री; but सुमुखी having beautiful ankles; सुस्तनी or सुस्तना (स्त्री वा प्रतिमा वा;) सुस्तना शाला 'an edifice with a beautiful front'.

(a) † If the word, denoting the limb, however, be one of the words क्रोड, नख सुर, उखा, शिखा, बाल, शफ, झुक, भुज, कर &c. or have more than two syllables, the fem. is formed in आ alone; कम्याणक्रोडा (अम्बानासुरः क्रोडा Sid. Kau.), पृथुजघना, having large hips; चतुल्लङ्घना, &c.

(b) ‡ Also when the first member is one of स, सह, or विद्यमान, the fem. is formed in आ necessarily; सकेशा, अकेशा, विद्यमाननासिका, सहनासिका &c.

§ 330. †† Of Bah. compounds having for their last member

* स्वाहाद्योपसर्जनादसंयोगोपधात् । Pān. IV. 1. 54.

† न क्रोडादिवह्वचः । Pān. IV. 1. 56.

‡ सहनश्चविद्यमानपूर्वाच्च । Pān. IV. 1. 57.

†† नासिकोदरोष्ठजङ्घादन्तर्कणशृङ्गाच्च । Pān. IV. 1. 55. अङ्गमात्रकण्ठेभ्यो वक्तव्यम् । पुच्छाच्च । कदरमाणिद्विषशरेभ्यो नित्यम् । उपमानात्पक्षाच्च पुच्छाच्च Vārtikas.

one of the words नासिका, उदर, ओष्ठ, जङ्घन, दन्त, कर्ण, शृङ्ग, महग, गान, कण्ठ and पुच्छ the *fem.* is formed either in आ or ई; तुङ्गनासिका की; कुशोदरा-री 'a woman having a slender waist;' विम्बोष्ठी-ठा 'with a lip as red as the bimba fruit,' दीर्घे जङ्घे यस्याः सा दीर्घ-जङ्घा-दी 'one having long legs,' hence 'a she-camel;' स्वहा सी (घोमन अङ्गे यस्याः सा) fair-bodied; सुपुच्छा-च्छी; &c.

(a) but if पुच्छ be preceded by कबर, मणि and विष, or if पुच्छ and पक्ष be used in a Bah. involving comparison, the *fem.* is formed in ई only; कबरपुच्छी, 'one having a variegated plumage' i. e. 'pen-hen'; उत्कृष्टपक्षी झाला 'a hall having its sides like the wings of an owl'; उत्कृष्टपुच्छी सेना 'an army with its rear arrayed in the shape of the tail of an owl'

§ 331. * A Bah. ending in नखं and मुख and used as proper names forms *fem.* in आ; शूर्पणखा, नीरमुखा; but ताम्रमुखी a girl having a ruddy face.

§ 332. † Names of the limbs of the body, preceded by words denoting a cardinal point in a compound, form their *fem.* in ई उद्दहमुखी, &c.

§ 333 A Bah. ‡ ending in पाद् (substituted for पाद) optionally forms its *fem.* in इ before which it is changed, to पद्; व्याघ्रपाद इव पादौ यस्याः सा व्याघ्रपाद्-पदी, द्विपाद्-पदी and in आ when पाद means 'a foot of a Vedic verse'; द्विपादा ऋक्, एकपदा &c.

(a) But if पाद् be preceded by one of the words कुम्भ, शल, तृण, हेम, काक, कृष्ण, मूकर, &c. the *fem.* is necessarily formed in ई. पाद् changing into पद् as before; कुम्भपदी 'a woman whose feet are as big as a pitcher. .

* नखसुखारसंज्ञायाम् । Pân. IV. 1. 58.

† दिक्पूर्वपदान्धीप् । Pân. IV. 1. 60.

‡ पादोऽन्यतरस्या । टावृत्ति । Pân. IV. 1. 8, 9.

(b) In other cases the *fem.* of *prâtipâdika*s ending in पाद् is formed by adding आ; इस्तिपादा, अजपादा, &c.

§ 334. * A Dwigu ending in अ forms its *fem.* in ई; as विलोकी; but if the ending word be one of those included in the Ajâdi group (see foot-note on p. 108) its *fem.* is formed in आ; त्रिपल्ल, त्र्यर्निका (consisting of three battalions) सेना, &c.

§ 335. (a) A Dwigu ending in काण्ड† (a particular measure) and qualifying a word denoting ' a field ' has its *fem.* formed by the addition of आ, but when a Taddhita affix has been first added to it and then dropped; as द्वे काण्डे प्रमाणं यस्याः अर्तो द्विकाण्ड+मात्रा=द्विकाण्डा क्षेत्रभक्तिः ' a piece of land 30 hands in extent '; but द्विकाण्डी रज्जुः ' a rope, 30 hands in length '; also when the ending word is one that does not denote a measure, except the words बिस्त ' a tola ', आचित ' the load of a cart, ' and केबल्या (a weight equal to 3½ tolas); पञ्चभिः जपैः क्रीता पञ्चाश्व, द्वौ बिस्तौ पञ्चतीति द्विबिस्ता स्थाली; so द्व्याचिता, द्विकेबल्या.

(b) ‡ When the word पुरुष expressive of measurement ends a Dwigu and the Taddhita affix is added and dropped as before, its *fem.* is formed both in आ and ई; द्वौ पुरुषौ प्रमाणं भस्याः द्विपुरुषा-नी परिखा ' a ditch two purushas (13 feet) in depth '.

§ 336. Participles (those of the Pres. and Fut.) of Paraam. roots take ई in the *fem.*, न् being inserted before त् as in the Nom. or Acc. dual of the New. (see § 116) and so do adjectives ending in a consonant; पचन्ती, याती-न्ती, शासती, ददती, वीव्यन्ती, महती, &c.

* द्विगोः । अपरिमाणबिस्ताचितकम्बल्येभ्यो न तद्धितलुकि । Pân. IV. 1. 21. 22.

† काण्डान्ताक्षेपे । Pân. IV. 1. 23.

‡ पुरुषात्प्रमाणेऽन्यतरस्याम् । Pân. IV. 1. 24.

Chapter IX.

SECONDARY NOMINAL BASES DERIVED BY THE ADDITION OF THE TADDHITA OR SECONDARY AFFIXES.

§ 337. The terminations used to form derivative bases, in Sanskrit are distinguished into two classes; (1) *Kṛit* (कृत्) or Primary Affixes and (2) *Taddhita* (तद्धित) or Secondary affixes. *Kṛit* are those affixes that are added to verbs, and the Nominal Bases formed by their means are called PRIMARY NOMINAL BASES; while *TADDHITA* affixes are those that are added to substantives, primary or derived from roots, and the bases formed with them are called SECONDARY NOMINAL BASES (vide § 179).

§ 338. In this chapter we will treat of the more general secondary nominal bases formed by means of the *Taddhita* affixes, reserving for a future chapter the formation of the primary nominal bases derived by means of the *Kṛit* affixes from :

§ 339. The *Taddhita* affixes are added in various senses. They occasion various changes in the words to which they are added. The following general observations should be paid attention to.

(a) As a general rule the first vowel of a word takes its *Vṛiddhi* substitute before the terminations अ, य, इक, ईन, एय, स्व, &c.; as अश्वपति + अ = आश्वपति + अ.

(b) Before terminations beginning with a vowel or य (1) the final अ, आ, इ, and ई are rejected; (2) उ and ऊ take their *Guṇa* substitute; (3) ओ and औ obey the ordinary rules of *sandhi*; आश्वपति + अ = आश्वपत 'belonging to Aśvapati,' &c. m. n.; मनु + अ = मानवः 'a descendant of Manu'; गो + य = गव्यं 'belonging to a cow', so नाव्यं fr. नौ &c.

(c) In the case of derivatives from compound words sometimes the initial vowel of the second word takes its Vṛiddhi substitute, and sometimes the Vṛiddhi is double; पूर्ववार्षिक 'belonging to the last year'; similarly सुपांचालकः &c. सोद्धारं fr. सुद्ध, सोभाग्य from सुभग, &c. When these terminations are added to a Dwa. comp. both the words of which are the names of deities, Vṛiddhi is substituted for the initial vowel of both; भाग्यमारुतं कर्म 'a sacrifice offered to Agni and the Marut deities,' &c.

(d) If the initial vowel of a word be preceded by the ए and व् of a preposition the इ or उ is first changed to इय् or उय् before Vṛiddhi substitute can take place; as व्याकरण + अ = वियाकरण + अ = वैयाकरणः; स्वय + अ = सुवय + अ = सोवयः; similarly सोवस्तिक from स्वस्ति; सोवर fr. स्वर, &c.

(e) Before consonantal Tād. affixes, a final इ is generally rejected; the final इ with the preceding vowel is sometimes dropped before vowel terminations and before such as begin with य; सुवय-सुवयत्वं, राजय-राजकं, &c. आत्मय-आत्म्य-आत्मीय. There are various exceptions to this latter part of the rule; e.g. राजय्य fr. राजय् &c.

N. B.—Other changes the student will easily note from the instances given.

§ 340. The following is a list of such of the Taddhita affixes as are commonly to be met with.

SECTION I.

MISCELLANEOUS AFFIXES.

अ—is added in the sense of:—(1) 'the son of'; as उपगोः अपत्यं पुमान् ओपगवः 'the son of Upagu'; so वासुदेवः from वसुदेवः पर्वतस्य अपत्यं स्त्री पार्वती 'the daughter of the mountain,'

&c. (2) 'the descendant of,' as उत्सस्य गोत्रापत्यं पुमान् औत्सः 'a descendant of Utsa', उत्सस्य गोत्रापत्यं स्त्री औत्सी 'a female descendant of Utsa', (vide § 311, 313); (3) 'dyed with,' हरिद्रया रक्तं हरिद्रं वसनं 'a garment dyed with turmeric'; (4) 'made of,' देवदारोर्विकारः देवदारवः 'made of the fir tree,' (5) 'belonging to,' &c.; देवस्य अयं देवः 'belonging to a god,' शर्कराया इदं शर्करं 'of sand': ऊर्णाया इदं और्णं वस्त्रं 'a woollen garment,' श्रेष्मः 'belonging to the sultry season'; नैऋः 'nocturnal'; सांवत्सरः 'yearly' &c.; when added to हेमन्त the final त् is dropped, हेमन्तः 'autumnal,' (vide Sis. VI. 65; Kīr. XVII. 12). हेमन्तः means 'agreeable in the autumnal season;' (6) lord of'; पृथिव्या ईश्वरः पार्थिवः 'the lord of the earth'; पञ्चालानां स्वामी पाञ्चालः 'the king of the Panchālas'; ऐक्ष्वाकः* 'the king of the Ikshvāku race', (7) 'a collection of'; काकानां समूहः काकः; वक्रानां समूहः वाकः 'a flock of cranes'; similarly मायूरं from मयूर 'a peacock,' कपोतं from कपोत 'a pigeon', भिक्षाणां समूहो भिक्षुः; गर्भिणीनां समूहो गर्भिण्यश्च &c. (8) 'knowing or studying'; व्याकरणं अधीते वेद वा वेद्याकरणः 'one who studies grammar, grammarian', &c. (9) and to form abstract nouns; मूनेः भावः मूनेन 'silence', युवन्-यौवनं 'youth'; सहृद-सौहार्दं 'friendship'; पथोर्भावं पार्थवं 'greatness, width,' &c.

अक— forms derivatives with various significations:—(1) उष्ट्रे भवः औष्ट्रकः 'produced from or relating to a camel,' ग्रीष्मे भवः श्रेष्मकः 'produced in the hot season,' (2) कुलालेन कृतं कौलालकं 'made by a potter,' ब्रह्मणा कृतं ब्राह्मकं 'made by Brahman;' (3) आरण्यकः 'a forester,' 'a wild

* For the declension of such words vide § 74. a., b.

man', (4) राज्ञां योग्यं राजन्यकं 'a place fit for kings to live in'; मानुष्यकं 'a country fit for men to live in' कुरुषु जातः कौरवकः (also कौरवः*) 'an inhabitant of Kuru'; युगन्धरेषु जातः यौगन्धरकः (also यौगन्धरः*) 'inhabiting Yugandhara'; (6) पथि जातं पन्थकं 'grown on a way'; (7) पन्थानं गच्छतीति पथिकः 'a traveller'; (8) पूर्वाह्नि भवः पूर्वाह्निकः 'happening in the forenoon'; similarly अपराह्निः 'happening in the afternoon'; (9) is added to denote 'enmity' काकोलूकयोः वैरं काकोलूकिका† 'the antipathy between the crow and the owl'; similarly कुत्सकुशिकिका, &c.; (10) when added to words ending in the Tad. affixes signifying 'the child or the descendant', and to the words उत्तम, उत्तृ, उत्तम 'a ram', राजन्, राजन्य, राजपुत्र, वत्स, मनुष्य and अज, it has the sense of 'a collection of'; उपगुणां समूहः औपगवकव 'a number of the descendants of Upagu'; औक्षकं 'a herd of cattle'; राजकं 'a collection of kings'; राजन्वकं 'an assemblage of kshatriyas'; वात्सकं 'a number of calves'; मानुष्यकं, अजकं &c.; (11) it is also added to क्रम, पद, शिक्षा, and मीमांसा in the sense of 'one who has studied them'; क्रमकः 'a student who goes through a regular course of study, or one who has studied the *krama* arrangement of a sacred text', मीमांसक 'a student of the *mīmāṃsā* philosophy', &c.

आमह—is added to the words पितृ and मातृ in the sense of 'the father of'; पितुः पिता पितामहः 'a paternal grandfather'; मातामहः 'a maternal grandfather'. (1) उल्ल is added to मातृ in the sense of 'the brother of'; मातुर्भाता मातुलः

* विभाषा कुरुयुगन्धराभ्याम् । Pān. IV. 2. 30.

† Vide *supra*. § 306. a. These are generally *fem*. There are some exceptions, as देवासुरवैरं 'the enmity between the gods and the demons' &c.

‘a maternal uncle’; (2) and व्य is added to वितु and भ्रातृ in the sense of ‘the brother and the son of’ respectively; वितुः भ्राता वितुष्यः ‘a paternal uncle’; भ्रातुः पुत्रः भ्रातृष्यः ‘a nephew.’

आयन—and आयनि, are added to patronymics formed by means of Tad. affixes in the sense of ‘the child of,’ दाक्षायणः-णिः ‘the son of Dākshi’; गार्ग्यायणः-णिः ‘the son of गार्ग्यं, a descendant of Garga’. आयन is also added to the word कापिश्री ‘name of a town’ in the sense of ‘produced in’—कापिशायनः, and optionally to द्रोण, द्रोणायनः or द्रोणिः son of Drona.

इ—has the meaning of ‘a son or a descendant of’; दाक्षिः ‘the son of Daksha’; वैयासकिः ‘the son of Vyāsa,’ &c. (In the case of the words स्यास, वरुह ‘name of a low caste,’ निषाद, चण्डाल and बिंब, the final अ is changed to अक् before this इ.)

इक [ठक्, ठञ्, ठन्]—has various senses:—(1) रेवत्याः अपत्यं पुमान् रेवतिकः * ‘the son of Revati; (2) ‘happening or given once a month, monthly, lasting for a month’, &c. मासेन दीयते इति मासिकं वेतनं पुस्तकं वा; similarly वार्षिकं आयुः &c. (3) ‘gathering together’, सेनिका; (4) ‘asking’; सुस्नातं पृच्छतीति सौस्नातिकः ‘one who asks another whether he had an auspicious ablution’; so सुस्वशयनं पृच्छतीति सौस्वशायनिकः ‘one who asks another whether he had comfortable sleep’. (see Rag. VI. 61 X. 14.); सौस्त्रुषिकः &c ; (5) ‘using an instrument’; असिः प्रहरणमस्य असिकः ‘one who strikes with a sword,’ a swordsman; धातुक् ‘an archer’; (6) ‘mixed with,’

* In this sense it is added to a few words only.

&c.; दध्ना संस्कृत दाधिकं 'mixed with curds', मारीचिकं fr. मरीचि 'black pepper'; (7) धर्मे चरतीति धार्मिकः 'pious, religious', similarly अधार्मिकः. (8) उडुपेन तरतीति नौडुपिकः 'a boatman'; नाविकः &c. (9) इस्तिना चरतीति हास्तिकः 'one who rides an elephant'; शकटेन चरतीति शाकटिकः 'one who drives in a carriage'; (10) दध्ना भक्षयतीति दाधिकः 'one who eats with curds'; (11) 'living upon' वेतनेन जीवतीति वेतनिकः 'one who lives upon wages'; so वाहनिकः, औपदेशिकः &c. (12) 'carrying upon'; उत्सर्गेन हरतीति औत्सर्गिकः (13) अस्तीति बुद्धिः अस्य आस्तिकः 'a believer in God and sacred writings'; नास्तिकः &c. (14) it is added to लाक्षा, रोचना, शकल and कर्दम in the sense of 'dyed with', लाक्षया रक्तं लाक्षिकं 'dyed with lac'. रोचनिकः, शाकलिकः 'chequered or spotted', कार्दमिकः; (15) वेद, न्याय, वृत्ति, लोकायत and words ending in सूत्र except कल्पसूत्र &c.; in the sense of 'one who studies them'; वेदमधीते वैदिकः 'a student of the Veda'; नैयायिकः 'one who studies Nyāya or logic'; वृत्तिमधीते वार्तिकः 'one who studies a commentary' &c.; लोकायतिकः 'an atheist, a student of the materialistic philosophy', सांयहसूत्रिकः; but कल्पसूत्रः; (16) to इस्तिन्, धेनु, केदार and कवच in the sense of 'a collection of'; हास्तिकं 'a herd of elephants', धेनुकं 'a herd of cows', केदारिकं 'a collection of fields', कावचिकं 'a collection of armours'; (17) to अध्यात्मन्, अधिदेव, अधिसूत, इहलोक, परलोक, &c. in the sense of 'relating to &c.'; आत्मानमधिष्ठान् भवः आध्यात्मिक 'relating to the Supreme spirit', 'spiritual'; आधिदेविक 'relating to or coming from the governing deity'. आधिभौतिकः 'proceeding from the elements', ऐहलौकिकः 'temporal', पारलौकिकः &c. (18) to क्रय, विक्रय, क्रयविक्रय, and वत्न in the sense of 'living upon (in these cases no Vṛiddhi substitute takes place); क्रयेण जीवतीति क्रयिकः 'one who lives upon selling things, a trader', विक्रयिकः, वत्निकः,

'one who lives upon wages'.—(19) to words denoting musical instruments in the sense of 'playing upon'; &c. सुदंगवादनं शिल्पमस्य मार्देगिकः 'one whose profession is to play on a tabor'; so वैणिकः fr. *Vinā*; similarly वेणविकः, मातुङ्कः or मातुङ्किकः, झाझरिकः, &c.—(20) to पर्य and the remaining words* of that group in the sense of 'walking with the assistance of'; पर्यिकः [पर्येण चरति इति, येन पीठेन पङ्कजम्बरान्ति स पर्यः *Sid. Kau.*]; अनेन चरति अश्विकः, राधिकः &c. पया चरति पथिकः 'a traveller'; this is also added to words denoting inanimate things. वारिपथिकं दारु 'wood carried on by the force of water'; (21) to words included in the मन्त्रादि † group in the sense of 'bears or carries by means of' मन्त्रया हरतीति मन्त्रिकः, and to the word वि-बीवच; वि-बीवचेन हरति वि-बीवचिकः; also वैवचिकः—(22) to कुसीद and दशैकादशब्द in the sense of 'lending on interest' कुसीदिकः 'a usurer'; दशैकादशिकः 'one who lends another ten rupees in order to get back eleven i. e. 'a usurer'; and (23) to आकर्ष; आकर्षेण चरति आकर्षिकः 'magnetic, attractive'.

इदं—(1) Added to पूरे or words ending in पूर्व and to आह it has the sense of 'done and eaten by' respectively; कृतपूर्वा कटं; आहमनेन भुक्तं आह्नी 'one who has eaten at a *Īraddha*'; (2) it is added to a few words, such as खल, कुडुम्ब, &c. in the sense of 'a collection of' with *fem.* term. ई added to it; खलानां समूहः खलिनी a multitude of thrashing floors or wicked men', कुडुम्बिनी 'a number

* These are जम्ब, जम्बत्थ, रथ, जाल, व्यास, and पाद.

† मन्त्रा, मट, मरण, शीर्ष-वै-भार, अंस-से-भार, &c.

of families'. शाकिनी 'a host of female goblins or imps,' शाकिनी, &c.

इनच् (इमनिच्)—forms abstract nouns when added to the words पृथु, सुदु, महत्, तदु, पदु लघु, बहु, साधु, आशु, उरु, गुरु, बंधुल, खण्ड, दण्ड, अकिंचन, चण्ड, बाल, वत्स, होड, पाक, मन्द, स्वादु, हृत्, दीर्घ, प्रिय, रुच, कलु, क्षिप्र, क्षुद, अणु, दृढ, रुढ, परिपुढ, लुप्त, भुश, वक्र, शीत, उष्ण, जड, बधिर, मधुर, पण्डित, मूर्ख, नूक, स्थिर, and words expressive of colour; before this term, these undergo the same changes as before the ईयस् of the comparative and are always *mas.*; as प्रथिमा 'greatness', भ्रदिमा 'softness' तनिमा, 'thinness' पटिमा 'dexterity,' sharpness.' &c.; बालिमा, वत्सिमा, होडिमा, पाकिमा 'childhood'; इतिमा, शोदिमा, द्रदिमा, उष्णिमा, काशेमा, जडिमा, क्षुहिमा, &c.

एय (य)—this is added to (1) क्षत्र in the sense of 'born of the race of'; क्षत्रियः—(2) राष्ट्र in the sense of 'relating to'; राष्ट्रियः—(3) महेन्द्र in the sense of 'an oblation offered to'; महेन्द्रियः हविः—(4) अग्र; अग्रियः 'foremost.'

ई (ईकच्)—is added to शक्ति and यष्टि in the sense of 'striking with'; शक्त्या प्रहरतीति शार्किकः; 'a spearman' (also शान्तिकः); यष्टीकः 'one who strikes with a stick'.

ईय (य, यञ्)—(1) added to कुल and words ending in कुल it means 'born of', कुले जातः कुलीनः or कौलीनः 'of a good family,' आह्वयकुलीनः—कौलीनः 'sprung from a noble and rich family'; it is added to—(2) the words पार and अवार separately or taken together in any order in the sense of 'going'; as पारं गामीति पारीणः 'going over to the other bank'; (when used at the end of a comp. it means, versed or adept in; vide Bhaṭṭ II.46). अवारीणः 'coming over to this side (of a river, &c.);' पारावारीणः 'one who

goes to both sides or one who crosses the sea': अवार-
पारीष: 'crossing a river,' &c.—(3) the word घाम् in the
sense of 'rustic' as घामीणः;—(4) the words आत्मन्, विश्वजन
and words ending in भोग् in the sense of 'beneficial to,'
आत्मने हितः आत्मनीनः, विश्वजनीनः, मातृभोगीणः 'fit to be
enjoyed by a mother'; पितृभोगीणः &c.—(5) नव changed
to नू, as नवीनः;—(6) अध्वन् in the sense of 'journeying'
अध्वानं गच्छतीति अध्वनीनः 'a traveller';—(7) सर्वान्न and
अनुपद in the senses of 'eating and fastended on' respec-
tively; सर्वाङ्गीनः 'eating every kind of food'; *अनुपदं
बद्धा अनुपदीना (उपानत) 'a shoe or boot of the length of
the foot';—(8) तिल and माष in the sense of 'a field of'; as
तैलीनं 'a sesamum field', माषीणं, &c.; and to सप्तपद and
ह्रियं substituted for ह्यः + गोदोहः सप्तभिः पदेः अवाप्यते
माषपदीनं 'formed by walking together seven steps or
speaking seven words'; ह्योगोदोहस्य विकार ह्रियंगवीनं †
'fresh butter or ghee' (vide Rag. 1. 45. Bhaṭṭi. V.12).

इय (छ.छ.प्र.)—(1) is added in the sense of 'of or belonging to';
शालायाः अयं शालीयः fr. शालाः मालीयः fr. माला; पाणिनीयः
'belonging to the school of Pāṇini'; it is added to
(2) स्वसृ and पितृस्वसृ and भ्रातृ in the senses of 'the son
of' and 'relating to,' respectively; स्वस्रियः 'a sister's son'
पैतृस्वस्रीयः; भ्रातृ 'fraternal';—(3) अश्व in the sense of
'relating to or a number of' आश्वीयं (also आश्वं) 'rela-
ting to horses, a number of horses';—(4) when added to
the words स्व, जन, पर, देव, राजन्, वेणु and वेत्र, कृ is

* Pān. V. 2. 23. and Śid. Kau.

तत्तु ह्रियंगवीनं पदं ह्योगोदोहोद्भवं धृतम् । Amara.

inserted; स्वकीय 'one's own,' जनकीय 'of the people'; परकीय, राजकीय, बैणुकीय, 'of a bamboo,' वैत्रकीय.

एष्य—प्राद्वेष्य 'produced in 'or relating to the rainy season,' fr. प्राद्वृष.

एय (इक्, इकम्, इञ्,)—is chiefly added (1) to words ending in *fem.* affix in the sense of 'the child or offspring of'; वैनतेयः 'the son of Vinatā i. e. Garuda'; भगिनेयः 'the son of a sister'; when added to कुलता meaning 'a poor woman', इन is inserted optionally; कौलेटयः or कौलटिनेयः; when कुलता means 'a harlot' or 'an adulteress' एरः is optionally substituted for एय; कौलेटयः or कौलेटरः 'the son of an adulteress'; it is optionally changed to एर when added to words denoting 'a female having some kind of defect', काण्वेयः-रः 'son of a one-eyed woman,' दासेयः-रः 'son of a female slave';—(2) to words of two syllables ending in इ but not formed by the affix इ (इञ्), to मण्डूक and words included in the शुभ्रादि group*; आव्येयः 'son of Atri', माण्डूकेयः 'son of Māndūkā', शौभ्रेयः 'son of Śubhra (Name of a sage), मैत्रेयः &c.;—(3) and to मातृस्वस्, and पितृस्वस्, the final क् being dropped before it; मातृस्वसेयः, पितृस्वसेयः, (4) added to नदी and कलि it has various senses; आग्नेयः 'son of Agni', 'relating to fire', 'having Agni for the presiding deity', &c.; it is affixed to—(5) नदी and other words in the sense of 'produced from, &c.'; नद्याः इदं नद्यां भवं वा नादेयं 'riverborn'; 'rock-salt'; मादेयं fr. मही 'produced from the earth'. वाराणसेयः &c.; (6) व्रीहि and शालि in the sense of 'a field of' व्रीहेयं, शालीयं;—(7) कुरु, कुक्षि, घावा, and words included in

* शुभ्र, पुर, ब्रह्मकृत, रोहिणी, रुक्मिणी, धर्मिणी, विमातु, विधवा, शुक्र, विश, शकुनि, शुक्र, बन्धकी, &c.

the कञ्चादि group*, with different significations and with a क added to it; कौलेयकः 'a dog', pertaining to a noble family'; कौक्षेयकः 'a sword', वैश्वयकः 'a neck ornament', कुम्भिताः जपः कञ्चयः तत्र जातः कावेयकः, ग्रामेयकः, 'village-born, rustic'; नागरेयकः, &c. (8) कौश्ल in the sense of 'made of'; कौश्लेय 'a silken garment';—(9) पुरुष in different senses; पौरुषेयः 'man-slaughter', 'human work', 'derived from or incidental to man, composed or propounded by man'; and (10) उपधि, अतिथि, वसति and स्वपति in the sense of 'useful in, good for'; पाधि साधु पाधेयं 'what is useful on the way', i. e. 'provisions for a journey'; अतिथिषु साधुः आतिथेयः 'attentive to guests, hospitable' वसो साधुः वासतेयः 'hospitable':—धी रात्रिः स्वपतेः ... गतं स्वपतेयं (धनं) 'wealth, property'; vide Kir. XIV. 8.

क (कच्)—is affixed (1) to words expressive of countries in the sense of 'born or produced in'; मद्रकः 'born or produced in the Madra country';—(2) to पीत in the sense of 'dyed with'; पीतकः 'dyed yellow';—(3) in the sense of 'belonging to'; मत्कः, त्वत्कः, &c.—(4) 'bought for' पञ्चकः 'bought for five rupees';—(5) in the sense of 'acting' शीतकः 'one who is cold' i. e. 'slow in action,' 'a dilatory or lazy man'; रुच्यकः 'an active man';—(6. 7. 8.) to express pity or diminution, or depreciation-पुत्रकः 'poor son', देवदत्तकः 'unhappy Devadatta'; ह्रस्वो रुक्षकः, 'a small or stunted tree'; अश्वकः a bad horse, a hack; शूद्रकः 'a wicked Śūdra,' (9) and sometimes with no signification; अश्विकः i. e. अश्विः 'a ram' मणिकः 'a jewel', बालकः 'a young boy'; &c.

कट (कटच्)—is affixed (1) to words denoting names of beasts, in the sense of 'a collection of'; अश्विकटं 'a flock of sheep'

* कञ्चि, पुष्कर, पुष्कल, कुम्भी, कुण्डिन, ग्राम. &c.

&c. (2) and in various senses to the prepositions सं, प्र, वि, नि and उत्; संकट 'narrow, impassable, crowded' &c.; प्रकट 'manifest', विकट 'huge, fierce, large', &c.; निकट 'near, close to' &c.; उत्कट 'large, excessive, powerful' &c.

कटघा—रथकटघा 'a number of chariots'

कल्प, देश्य and देशीय (कल्प्य, देश्य, देशीयर्) are added to express 'equality with, little inferiority to'; विद्वयः ईषन्मूल, विद्वत्कल्प-देश्य-देशीयः 'almost learned'; कुमारकल्पः 'nearly equal to Kumāra in valour'; कविकल्पः, मृतकल्प 'nearly dead', &c.; these are also added to verbs; पक्व-तिकल्पं 'cooks tolerably well'.

चण (चणर्)
उम्बु (उम्बर्)

{ are added in the sense of 'reputed or remarkable for'; as विद्या विन्नः-विद्याचणः 'remarkable or known for one's knowledge'; अस्त्रउम्बुः- 'renowned for his skill in the use of weapons' (vide Bhāṭṭi II. 32.)

तन (ट्यु, ट्युल्)—is added to adverbs of time in the senses of relating or belonging to, 'सारं भवः सारंतनः, अद्यतनः, ह्यस्तनः प्राहेतनः, विद्यातनः, दीपातनः, चिरंतनः, सनातनः,—to प्र; as प्रतनः old;—to the word नव changed to नु; नूतनः.

तर (टरर्)—expresses diminution; गोपीतरा 'a small sack,' बल्लतरः 'a young calf', &c.

त्न—is similarly added to चिर, परत् 'last year', परारि 'the year before the last', प्र and नव; चिरत्नं, परत्नं, परारित्नं, प्रत्नं and नूत्नं.

ता (तल्)—forms abstract nouns स्त्रीता, पुंरता, समता, &c.; added to ग्राम, जन, बन्धु, सहाय, and गज it has the sense of 'a collection of'; ग्रामता, जनता, बन्धुता, &c.

तिथ—बहुतिथ 'manifold'.

त्य-(त्यक्) is added in the sense of 'living in, belonging to,' &c. to the words दक्षिणा, पश्चात्, पुरस्, अमा, इह, क, इत्, अत्, and indeclinables ending in त्स्; दक्षिणत्यः a south-erner, पश्चात्यः, पौरस्त्यः, an inhabitant of the east; अमात्यः, one who accompanies a king, a minister, इहत्यः कृत्यः, ह्यस्त्यः, ततस्त्यः &c.; also to the preposition नि, नित्यः 'eternal'.

चक्र (चक्र) is added to उप and अधि; उपचक्रा land at the foot of a mountain, अधिचक्रा 'a table-land.'

त्र—is affixed to गो only; गवां समूहो गोत्रा f. 'a herd of kine'.

त्र—forms abstract nouns; गोत्रं.

द्वय, द्वयस and मात्र* (द्वयच्, द्वयसच्, मात्रच्,) are added in the sense of 'measuring as much as'; जानु प्रमाणं अस्य जानुद्वय-द्वयस-मात्रं उदकं 'water reaching as far as the knee', &c.

न and स्त्र† (नञ्, स्त्रञ्)—are added to स्त्री and पुंस respectively in different senses:—स्त्री 'womanly, feminine, suited to women, (n) womenhood' &c.; पुंस 'manly, heroic, fit for a man, (n.) manhood, virility'.

पाश—is added as a depreciatory termination; मिषकपाशः 'a bad doctor, a quack'; वैयाक्यपाशः &c.; added to केश it has the sense of 'a collection of', as केशपाशः (वक्ष and हस्त are also added to केश in the same sense)

मय (मयद्)—§ is added in the sense of (1) 'made of'; सुवः विकारः सुन्मयं 'made of earth,' काष्ठमयं 'made of wood' &c.; and (2) in that of profusion or excess' वृत्तं प्रचुरं.

* प्रमाणे द्वयसज्ज्वलमात्रचः । Pān. V. 2. 37.

† स्त्रीपुंसाभ्यां नञ्स्त्रञौ भवताम् । Pān. VI. 1. 87.

§ मयञ् वा एतयोर्भाषायामभ्याच्छादनयोः Pān. IV. 3. 143.

यस्मिन् वृतमयो यज्ञः 'a sacrifice consisting for the most part of clarified butter,' अन्नमयः &c. It is not added to words denoting 'an article of food or a covering';

e. g. मोदः सूपः.

य (यक्, यत्, यञ्, ण्य) — is added to nouns with different meanings:—(1) गवां समूहो गव्या f. 'a herd of cattle,' वातानां समूहो वात्या, so सव्या, रघ्या, (रथानां समूहः), पाश्या, धूम्या. 'a dense mass of smoke,' तुण्या, नव्या, &c. (2) सभायां साधुः सभ्यः a 'courtier'; (3) सतीर्थ्याः 'disciples of the same preceptor,' सोदर्यः, समानोदर्यः 'a brother of whole blood'; (4) forms abstract nouns राज्य, सेनापत्यं, पौरोहित्यं, सारथ्यं, आस्तिक्यं, &c.; it is added—(5) to the words राजन् and मनु in the sense of 'born of the race of,' राजन्यः 'a man of the Kshatriya class,' मनोजातः मनुष्यः (in this case य is inserted) 'a man';—(6) to शशुर in the sense of 'the son of,' शशुर्यः, (7) to कुलेः कुल्य—'of noble descent'; (8) to वायु, ऋतु, पितृ, and उषस् in the sense of 'having any of these for one's presiding or tutelary deity,' &c. वायुः देवता अस्य वायव्यं अस्त्रं 'a missile having Vāyu for its presiding deity,' ऋतव्यः 'worshipping the Seasons (as divinities),' पित्र्यः 'sacred to the manes, offered to the manes'; उषस्यः 'sacred to the Dawn';—(9) to दण्ड and words included under the दण्डादि group in the sense of 'deserving or meriting'; दण्ड्यः 'deserving punishment,' वध्यं 'fit to be killed,' अर्घ्यः 'deserving worship,' &c. In the derivatives given hereafter य should be considered as added in the sense attached to each word:—स्तेय 'theft' from स्तेनः, उरस्यः 'born of the breast' (also औरसः fr. उरस् +

ज) fr. डरस्; दन्त्य 'wholesome to the tooth' (in this sense it is added to words denoting the limits of the body; as कण्ठ्य 'good for the neck,' &c.); दुर्न-दुर्न्य 'fit for a dog' fr. चन; नाभ्यं 'fit for being the central part of a wheel' fr. नाभि 'the nave of a wheel,' तस्य 'fit for the nose' from नासिका; रथ्य 'drawing a chariot, a horse, युय 'harnessed to the yoke, a bull'; वयस्य 'of equal age, a friend'; तुल्य 'what is weighed in a balance and found equal', hence 'equal,' fr. तुला; न्याय्य (न्यायादन वेतं) just; पश्य (पाथिसाधु) 'wholesome,' ह्यं (इदि स्तृष्यते मनोज्ञत्वात्) 'agreeable to the heart,' धन्यः (धनं लब्ध्वा) 'obtaining wealth, धर्म्य (धर्मादनपेतं लब्ध्वा वा) 'consistent with dharma', or 'obtained justly'; जन्य 'talk of the people,' वध्य 'capable of being controlled, obedient', &c. द्रव्य (द्रोविकारः) 'wooden or of a tree'; मूल्यं (खलेनानाम्य Pān. IV. 4. 49.) 'price'; &c. यशस्यः (यशसा युतः) 'glorious, leading to glory'; (नाव्यं नावा तार्यं) 'fit to be crossed over in a boat'; घुर्यः (घुरं बहतीति) 'a horse or bullock yoked to the pole of a carriage'; गव्यं (गवे हितं) 'proper or fit for a cow, got fro. w', &c.

र-(1) is added to कुटी, शमी and छुरह, as a diminutive term, इत्वा कुटी-कुटीर ऋ. ऋ. 'a small hut,' शमीरः a small S'ami tree', छुरहारः 'the trunk of a young elephant'.

शकट and झाल-are affixed to वि in the sense of 'largeness,' विशंकट 'great, large'; विशाल 'extensive,' 'spacious,' &c.

§ 341. The मत्वर्थीय affixes or affixes expressive of possession have the following additional senses:—भूमन् or 'greatness, eminence,' निन्दा or 'depreciation,' प्रशंसा or 'praise,' निरूपयोग or 'constant connection, अतिज्ञायन or 'excess over,' सम्बन्ध or 'being in connection with,' and अस्तिविदक्षा or 'to express the meaning

of 'possession'*. The instances in order are—वचमान्, कंकुदा-
वर्तिनी कन्या, रूपवान्, क्षीरिणी वृक्षा, उदरिणी कन्या, वण्डी.

SECTION II.

AFFIXES SHOWING POSSESSION. (मत्वर्थाय).

अ (अच्)—is affixed to words included in the अर्शआदि group†; अर्शः (अर्शसि अस्य विद्यन्ते) 'suffering from piles'; जटा अस्यास्तीति जटः 'having matted hair'; उरसः 'having a prominent breast.'

जाट and आल—are attached to वाच् in the sense of 'speaking much or speaking badly'; वाचाटः or वाचालः a prattler, a garrulous or talkative person.'

आलु-इष्माणुः one who possesses a 'heart' i. e. 'a kind-hearted man'; this is added to शीत, उष्ण, and तुष in the sense of 'not capable of enduring'; शीतं न सहते शीतालुः 'unable to endure cold'; similarly उष्णालुः, तुषालुः (तुषः प्ररोडाशः तं न सहते । तुषं दुःखं इति माधवः S. K.).

इत—is added to तारका and other words ‡ in the sense of 'that

* भ्रमनिन्दाप्रशंसासह नित्ययोगेऽतिशायने ।

सम्बन्धेऽस्तिविवक्षायां भवन्ति मत्ववाचकः ॥ (Sid. Kan.)

† अर्शस्, उरस्, तुन्द, चतुर, पलित, जटा, घटा, अघ, कर्दम, अम्ल, लवण, and words expressive of the deformed limbs of the body and of colour.

‡ तदस्य संजातं तारकादिभ्य इतच् । Pān. V. 2. 36. The following are some of the words of the तारकादि group:—पुष्प, मञ्जरी, कनीष, क्षण, मृज, प्रचार, विचार, कुङ्कुल, सुकुल, कण्टक, सुसल, कुङ्कुल, सुतल, किमलय, पल्लव, खण्ड, वज्र, निद्रा, मुद्रा, बुभुक्षा, पलुष्या, विषासा, अदा, अन्न, पुलक, अङ्गारक, शोह, दोह, लस, दुःख, उक्कंठा, भर, व्याधि, वर्धन, व्रण, गौरव, शास्त्र, तरङ्ग, तिलक, चन्द्रक, अम्भक, गर्व, सुहृद, तर्क,

is obtained or possessed by'; तारका अस्य संज्ञाताः तारकितं नमः 'the sky studded with stars'; कलानि अस्य संज्ञातानि असौ कलितः वृक्षः; similarly पुष्पित, सुप्पित, दुःस्पित &c.

इन् and इक (इनि, ठन्)—are added to words ending in अ, and to the words of the व्रीह्यादि group*; दण्डः अस्यास्तीति दण्डिन् or दण्डिक 'one who has a staff.' धनिन्, सुखिन्, दुःखिन् &c.; व्रीहिन्, व्रीहिक, मायिन्, मायिक, शालिन्, मालिन्, &c., when added to वात and अतिसार, क is prefixed to it, वातकिन्, 'suffering from gout, rheumatic; आतिसारकिन्, 'one suffering from diarrhoea'; it is added to पुष्करा and other words when the place is meant; पुष्करिणी 'the place where lotuses grow'; hence 'a tank or a lake : similarly कुमुदिनी, पद्मिनी &c.; it is also added to अर्थ and words ending in अर्थ; अर्थिन् one having some object in view; धान्याधिन् &c.; and to वर्ण-वर्णिन् 'an ascetic.'

इन—*is affixed to फल, बर्ह and मल; फलिन्: 'bearing fruit, fruitful', बर्हिणः 'a peacock'; मलिन् 'dusky'.*

इल—*is added to तुन्द, उदर, पिचण्ड, पत्र, व्रीहि* carina-
tionally.

हर्ष, रण, कुवलय, सीमन्त, ज्वर, वर, रोमाञ्च, पण्डा, कज्ज, शरक, रथपट, फल, झुङ्गार, भेंकुर, चक्रल, शैवल, श्वभ्र, कलंक, कर्दम, कन्दल, मृच्छा, हस्तक, प्रतिविम्ब, प्रत्यय and दीक्षा.

* अत इनिठनौ । Pān. V. 2. 215. The words belonging to this group are:—व्रीहि, माया, शाला, शिखा, माला, मेखला, केका, अहका, पताका, चर्मन्, कर्मन्, वर्मन्, देह्रा, संज्ञा, बहवा, कुमारी, नौ, बाणा, बलारा and words ending in शीर्ष

† पुष्कर, पद्म, उत्पल, तमाल, कुमुद, नट, कपित्थ, चित्त, सुणाल, कर्दम, झाक, विषर्ष, कराष, शिरीष, प्रवाह, हिरण्यः केरव, कल्लोल, तट, तरु, पञ्ज, सरोज, राजीव, मालिक, सरोरुह, पुटक, अरविन्, जम्भोज, जल, कमल and पद्म.

to पिच्छ, उरस्, धुषक, वर्ण, उदक and पङ्क necessarily to सिकता, शर्करा and केन optionally; तुन्विल 'having a protuberant belly, corpulent'; उदरिल, पिचिडिल, (have the same sense); प्रज्ञिल 'intelligent'; पिच्छिल 'slimy, slippery'; उरसिल 'having a broad chest'; पाङ्गिल 'muddy' सिकतिल 'sandy', शर्करिल, केनिल, &c.

उर-दन्तुर 'having projecting teeth, hence also rugged' &c.

कल—is added to बल and वात in the sense of 'not enduring'; as बल्लः 'not able to face the army of the enemy', 'one who cannot withstand the strength of another'; वातुल 'one that cannot bear the wind'. When added to वात it has also the sense of 'a collection'. वातुलः 'a hurricane'.

गिमन्—This is added to the word वाच् in a good sense, as भाट or जाल is added in a bad sense; वागिमन् 'eloquent, an orator.'

मत (कुलुप परोडा) added to कुसुम्, नह and वेतस्; कुसुम्मत 'a place in lotuses'; नहम्मत 'abounding in the nadas'; वेतस्मत 'abounding in canes'.

मत (मनुप्)—is the general term, expressing possession; it is added in the sense of 'it has that or that is in it', e.g. गावोऽस्यास्मिन्वा सन्तीति गोमान् 'possessing cows', &c. It is specially added to the words रस, रूप, वर्ण, गन्ध, स्पर्श, स्नेह, शब्द and स्व; रसवान्, रूपवान्, &c.; स्ववान्.

§ 342. (a) The म of the termination मतु is changed to व when affixed to words ending in सु or अ, short or long, or having either for their penultimate †; किञ्चत् from किञ्. विद्यावत्.

* तदास्यास्वस्मिन्निति मनुप् । रसादिभ्यश्च । Pān. V. 2. 94. 95.

† मादुपचायाञ्च मतोर्वोऽपवादीभ्यः । Pān. VIII. 2. 9.

लक्ष्मीवत्, पद्मवत्, भास्वत्, &c.; * राजव् + वत् = राजन्वत्, as राजन्वान् देशः 'a country having a good or just king'; (cf. *Rag.* VI. 22) = 22.) = राजवत्, as राजवान् देशः 'a country governed by a king'; उदक् + वत् = उदन्वत् =, 'the sea'; उदकवत् as उदकवान् (घटः jar) 'a jar') containing water.

Exceptions:—म is not changed to व in the case of the words पव, वलिम्, ऊर्मि, भूमि, छमि, कुब्जा, वसा; ब्रह्मा, ब्रजि, ब्रजि, ध्वजि, नजि, हरिद्, ककुद्, गरुद्, इक्षु, हृ and मधु; as पवमान्, ऊर्मिमान्, &c.

(b) † मत् also becomes वत् when added to words ending in any of the first four letters of a class; विद्युत्वाद्, तडित्वाद्, m, 'possessing lightning' i. e. 'a cloud', &c. The त् of विद्युत् &c. is not changed to व् as it is not at the end of a पद.

(c) and when the whole expresses a संज्ञा (a name); जहीवती : मुनीवती &c.

§ 343. When added to words denoting qualities मत is dropped; † e. g. शुक्लो वस्त्रोऽस्यास्तीति शुक्लः पदः a white (ie. possessed of the white colour) garment, so कृष्णः &c.

य (यद्)—is added to रूप in the sense of 'a stamped coin' or beautiful'; हिम्य 'possessing snow, snowy', गुण्यः pos 'possessing merits'.

युस्—is added to ऊर्ण, शुभं, अहं, and शं; ऊर्णयुः 'woollen', शुभयुः 'possessing bliss, fortunate', अहयुः 'proud'; शयुः 'happy'.

र—is added to पाण्डु, मधु, सुवि, रूप, नम, सुष्क, पांड, स्व, सुख,

* राजन्वान्शोराज्ये । Pān. VIII. 2. 14. राजवानन्वत् । Sid. Kau.

† शुभः । संज्ञावाद् । Pān. VIII. 2. 10. 11.

‡ शुभवचनेभ्यो मतुचो लुगिष्टः । Vārt.

and कुञ्ज (कुञ्जो हस्तिवदः); पाण्डुर 'possessing paleness,' i. e. 'pale'; मधुर 'sweet,' &c.

ल (लच्)—अंसलः 'having muscular shoulders' i. e. 'strong', वत्सल 'compassionate,' केवल 'foamy'; it is also added to words ending in आ and denoting a limb of the body of an animal; चूडालः 'having a crest'.

व—केशवः 'having beautiful and luxuriant hair,' also (केशिन्, केशिक, केशवत् in this sense), मणिवः 'a kind of serpent', हिरण्यवः 'one of the nine treasures of Kubera', अर्णव + व = अर्णवः 'the sea'.

वल् (वल्च्)—दन्तावल्ः 'an elephant', शिखावल्ः 'a peacock', राजस्वला, कृषीवल्ः 'a husbandman', आहुतीवल्ः 'a sacrificial priest' 'a distiller of spirit'; परिवल्ः 'a king'; and ऊर्जस्वल्ः 'powerful'.

विन्—* is added to माया, मेधा, सख् and words ending in स्; मायाविन् 'a magician,' &c., मेधाविन् 'talented,' सखिन् 'possessing a garland,' तेजस्विन् 'lustrous,' &c.; also to आमय the final अ being lengthened; आमयाविन् 'diseased'.

श—लोमशः 'hairy,' 'a monkey'; रोमशः; कपिशः 'tawny'.

N. B.—† These affixes are prohibited after Karmadhāraya compounds.

* असमायामेधासखी विनिः । Pān. V. 2, 121. आमयस्योपसंख्यानं वीर्ध्वम् ।

† न कर्मधारयान्मत्वर्थयः ।

SECTION III.

AFFIXES FORMING ADVERBS.

अक (अकच्)—is inserted before the final vowel of indeclinables without any change of meaning; उचैः—उचकैः; नीचैः—नीचकैः.

एन—*is added to nouns indicating 'a direction' in the sense of 'not far from'; पुर्वेण ग्रामं 'to the east of the village not far from it'; अपरेण ग्रामं, &c.*

तस् (तसि)—has the sense of the Ablative; आदितः 'from the beginning,' मध्यतः, स्वरतः, वर्णतः &c.; sometimes this is added in the sense of the Gen.; as देवा अर्जुनतोभवन 'the gods declared themselves on the side of Arjuna'; (तसिन्)—परितः 'on all sides'; अभितः 'on both sides'.

ना—विना 'without', नाना 'in various ways', &c.

वत्—* is affixed in the sense of 'equally with' or 'like to' when the equality or likeness refers to an action; ब्राह्मणेन तुल्यं ब्राह्मणवदधीते; but पुत्रेण तुल्यः स्थूलः and not पुत्रवत् स्थूलः; similarly क्षत्रियवत्; or (2) 'as in the case of that मथुरायामिव मथुरावत् स्तंभं प्राकारः; चैत्रस्य इव चैत्रवत् (मैत्रस्य गावः); (3) विधिर्महीति विधिवत् पूज्यते.

शस्—अल्पशः 'little by little'; बहुशः &c.

त्वि—*is added to nouns or indeclinables to express that a person or thing, not being like what is denoted by the base to which it is added, becomes or is made like it.*

* तेन तुल्यं क्रिया चेदिति : । तत्र तस्येव । तद्वद्म् । Pān. V. 1. 115-117 कुम्वास्तिषोमे सम्पद्यकर्तरि त्विः । Pān. V. 4. 50. अभूततद्भाव इति वक्तव्यम् । Vārt

Before this the ending **ञ** or **जा** is changed to **इ**, but not that of indeclinables; **इ** or **उ** is lengthened and **क** changed to **री**; final **इ** and the ending consonant of **अकृस्**, **मनस्**, **चक्षुस्**, **चैतस्**, **रहस्**, and **रजस्**, are dropped and then the preceding rules are applied to the penultimate vowel. After this the termination is dropped and the verbal or other forms of **कृ**, **भू** and **जस्** are added to the base regarded as a proposition; **अकृष्णः कृष्णः सम्पद्यते तं करोति** (**कृष्ण + च्वि = कृष्णी + च्वि = कृष्णी + करोति**) **कृष्णीकरोति**; न ब्रह्मा अब्रह्मा अब्रह्मा ब्रह्मा सम्पद्यते ब्रह्मीभवति; similarly **मङ्गीस्यात्**; **दीवाभूतमहः** 'the day is changed into the night'; **दिवाभूता रात्रिः** 'the night has become like the day'; **द्युचीभवति**, **पट्टस्यात्**; **मात्रीभवति**; **मात्रीकरोति**, &c., ' **अकृकरोति**, **उन्मनीस्यात्**; **उच्चक्षकरोति**; **बिचेतीकरोति**; **विरजीकरोति**, &c.

अ—is affixed like **च्वि** to (1) **दुःख** when the meaning is 'troubling one who ought not to be troubled', **दुःखाकरोति स्वामिनम्**;—(2) **हृष** and **प्रिय** in the sense of pleasing one who ought to be pleased', &c; **हृषाकरोति**, **प्रियाकरोति** **हृदं** (**अनुकलाचरणेन आनन्दयति** Sid. Kau.);—(3) **शूल**; **शूलाकरोति मांसम्** i. e. 'roasts it';—(4) **सव्य**; **सत्याकरोति मूलं** **वणिक्** i. e. 'settles its price'; (5) and to onomatopœic words not followed by **इति** and containing more than one vowel, the words being reduplicated; **पटत्**,—**पटपटाकरोति**, 'utters the words **पटत्**, **पटत्**.'

साद्—is optionally affixed like **च्वि** but when the change meant is complete*; (**कृस्त्वं कृस्त्वं अग्निः सम्पद्यते**) **अग्निसाद्भवति** 'is

* अस्य च्वौ । Pān. VII. 4. 32. अवर्षस्य ईत्यात् च्वौ । Sid. Kau; अव्ययस्य च्वादीत्वं नेति वाच्यम् । Vārt. च्वौ च । Pān. VII. 4. 26. अरुर्मेनअधुञ्चेत्तोरहोरजसां लोपश्च । Pān. V. 4. 51.

completely changed to fire'; (also अग्नीभवति); मरु-
सात् करोति 'completely reduces to ashes'; in the case
of this affix the forms of पद् with सम् are also added;
अग्निसात्सम्पद्यते अग्निसाद्भवति शक्यम्, जलसात्सम्पद्यते जली-
भवति लवणम्; सात् also conveys the sense of 'making
over or delivering something to another' &c.; राज-
सात्सम्पद्यते, राजसात्करोति; सात् and प्रा are similarly
added when something is to be given to another;
विप्रप्राकरोति, विप्रप्रासम्पद्यते; विप्रसात्करोति &c.

*N. B.**—The derivatives formed by means of the affix सात् do
not share the properties of prepositions; the verbal indecl.,
therefore, from अग्निसात्करोति is अग्निसात्कृत्वा and not—कृत्य.

ADVERBS OF TIME IRREGULARLY FORMED FROM NOUNS:—

सामने अहनि सद्यः 'the same day'; पूर्वस्मिन्वत्सरे पशुत् 'last year';
पूर्वतरे वत्सरे परारि 'the year before the last'; अस्मिन्संवत्सरे ऐषमः
'this year'; परस्मिन्नहनि परेष्वपि 'the other day', अस्मिन्नहनि अद्य
'to-day'; पूर्वस्मिन्नहनि पूर्वेषु 'yesterday'; अन्यस्मिन्नहनि अन्येषु 'the
'other or following day'; उभयोरह्नोः उभय-वे-द्युः 'both the days'.

Chapter X.

Gender.

§ 344. No definite rules can be laid down for the determina-
tion of the gender of words in Sanskrit. It can best be studied

* विभाषा साति कात्स्न्ये । Pān. V. 4. 52.

from the dictionary or from usage. The following hints, however, may be useful to the student in the majority of cases.

1 MASCULINE WORDS.

§ 345. Verbal derivatives formed by the affixes *अ* and *न*, and *इ* added to the roots *दा* and *घा*; e. g. *पाकः*, *र्यागः*, *करः*, *मरः* any beverage or drink, poison, *गोचरः* range, scope, *यज्ञः*, *विघ्नः*, *आधिः* mental pain or anguish, *निधिः* a treasure, &c.

Exceptions:—*पाथा* *fem.* and *मय*, *लिङ्ग*, and *मग* all *neu.*

§ 346. Words ending in *उ* and those having *क*, *द*, *व*, *य*, *र*, *स*, for their penultimate; as *प्रभुः*, *मानुः*, *इक्षुः*, *स्तवकः* 'a bunch of flowers' &c; *घटः*, *पाषाणः*, *शोथः* 'a swelling', *जैनः*, *दीपः*, *स्तम्भः*, *सोमः*, *समयः*, *धुरः* a razor, *अङ्गुरः*, *द्वयः*, *वायसः* &c.

Exceptions:—Words ending in—

(a) *उ-पेक्षु*, *रज्जु* (except when it ends a compound, in which case it is both *mas.* and *fem.*) *कुह-ह* 'the last day of a lunar month on which the moon is invisible,' *सरयु* 'name of a river,' *तनु*, *करेणु* and *प्रियंयु* 'a kind of creeper,' which are all *fem.*; *इमंशु*, *जातु*, *बहु* 'wealth,' *अंशु*, *जतु* 'lac,' *त्रु* 'tin or lead,' *तालु*, *दारु*, *मधु* 'honey,' *स्वादु* 'relish,' *वस्तु* and *मस्तु* 'sour cream,' which are all *neuter*.

(b) *क-चिबुक* 'the chin,' *शालुक*, *प्रातिपदिक*, *अंशुक* 'a garment,' *उत्सुक* 'a fire brand.'

(c) *ट* and *ण*—*किरीट*, *मुकुट*, *ललाट*, *गृहाट* 'a place where four roads meet,' *कण*, *लवण*, *पर्ण*, *उष्ण*.

(d) *थ* and *न*—*काष्ठ*, *पृष्ठ*, *रिवथ* property left at death, 'उक्थ' a hymn of the *Sāmaveda*, 'a kind of sacrifice,' *जघन*, *अजिन* 'the hairy skin of a black antelope,' *तुहिन* 'snow,' *कानन*,

विपिन, वन, वृजिन 'sin,' बेतन, शासन, सोपान 'a flight of steps', मिथुन, दमशान, रव, चिह्न-

(e) प, म, म—पाप 'sin' रूप, शिल्प, पुष्प, शष्प 'tender grass', अन्तरीप 'an island', कुङ्कुम 'saffron', रुक्म gold, iron, सिध्म 'a leprous spot', युध्म 'a battle', इध्म, युल्म (generally *mas.*), अध्यात्म knowledge of the soul.

(f) य and र—हृदय, इन्द्रिय, उत्तरीय 'an upper garment', द्वार, अय, तक्, वद्व, वप्र 'load', छिद्र, नीर, छद्द्र, रन्ध्र. स्वभ, अस्. तिमिर, विचित्र, केपूर, उदर, शरीर, कन्दर 'dry ginger', पञ्जर 'a cage', जठर, अजिर 'courtyard,' वैर, चत्वर, पुष्कर, गव्हर, कुहर 'a cave', कुटीर 'a hut' (*m.* also), कुलीर 'a crab', काश्मीर 'name of a country,' अम्बर, शिशिर, तन्म a loom, the ritual &c.; यन्त्र, क्षत्र, क्षेत्र, मित्र, कलत्र, चित्र, सूत्र, नेत्र, मोत्र a family, अङ्गुलित्र a finger-armour, शस्त्र, शास्त्र, वस्त्र, पत्र, पात्र, शुक्-

(g) य and स—कजीष 'a frying pan,' अम्बरीष 'a frying pan,' पीएष, पुरीष, किल्मिष 'sin, guilt,' कल्मष: 'sin, stain,' (sometimes *mas.*), विस, वुस, 'chaff' साहस which (*b.g.*) are all *neuter*.

§ 347. The words द्रव, दैत्य मनुष्य, पर्वत, समुद्र, स्वर्ग, मेघ, किरण, दिवस, असि, शर, यज्ञ, आत्मा, नख (also *neu.*), केश, दन्त, कण्ठ, मल, स्तन, भुज, युल्फ, and their synonyms, and words expressive of the measures of corn &c., such as कुडव, &c.

Exceptions—यो *fem.*, दिव् *fem.*, खारी *fem.*, मानिका *fem.* 'a kind of weight,' त्रिविष्टप *neu.*; दिन *neu.*; अहर् *neu.*; and अन्न *neu.*

§ 348. The words दारा: 'a wife', अक्षता: 'uninjured rice,' लाजा: 'fried rice,' असव: 'life (the vital airs in the body)' and युहा: 'a house,' which are always used in the plural.

§ 349. The words नाडीग्रज 'sinus, a kind of ulcer', अशङ्क the corner of the eye, जनपद, मरुत्, गरुत् 'a wing,' कृत्विज्, कपि, राशि, ग्रन्थि, कृमि, ध्वान, बलि, मौलि, रवि, कपि, ह्रुनि, ध्वज, गज, मुल 'a kind of grass (of which the girdle of a Brāhmaṇa ought to be made), पुञ्ज, हस्त, कुन्त 'a spear' अन्त, व्रात 'a collection,' बात, दूत, घूर्त, सूत, चूत 'the mango tree', मुहूर्त, वण्ड 'a eunuch,' करण्ड, मुण्ड 'name of a demon,' पाखण्ड a heretic, शिखण्ड a lock of hair, a peacock's tail, वंश, अंश, पुरोडाश 'a kind of sacrificial offering,' चन्द, कन्द, कुन्द name of Vishnu, a kind of flower (also new. in this sense, sometimes), विशेष, बुद्बुद, शब्द, अपं, पथिन, मथिन 'a churning handle,' कमुक्षिन name of Indra, स्तम्भ, नितम्ब, वृम 'a multitude, the betel-nut tree,' पल्लव, कफ, रेफ, कटाह 'large frying pan' &c., मठ, माणि, तरङ्ग, तुरङ्ग, गन्ध, स्कन्ध, मुदङ्ग, सङ्ग, पुंख the butt-end of an arrow to which the feathers are attached, अतिथि कुक्षि and अञ्जलि.

II. FEMININE WORDS.

§ 350. Verbal derivatives formed by the terminations अनि, मि, नि, ति, ई and ऊ; as अवनिः, भूमिः, ग्लानिः, गतिः, लक्ष्मीः, चक्षुः, &c.

Exceptions:—वह्नि, आग्नि and वृणि, all *mas.*

§ 351. (a) All the numerals from 20-99, monosyllabic words in ई and such as are formed by the affix ता; विशति, श्रीः, तनुता &c.

(b) The synonyms of भूमि, सरित्, लता and वनिता and these words themselves.

Exceptions:—स्रोतस् *n.* and वादस् *n.* both meaning a 'river'.

§ 352. The words भा, वृज् 'a sacrificial ladle,' सज्, दिक्, उष्णिष् 'a Vedic metre,' उपानह, प्रावृष्ट, विष्टुप् 'a drop,' रुप्, श्लिष्ट, तृप्, नादि, रुचि, वीचि, नालि 'a tubular vessel of the body, a hollow

lotus stalk,' किकि 'a kind of bird,' केलि, छवि, रात्रि, झङ्कुलि 'the orifice of the ear, a kind of cake,' राजि, कुटि 'a cottage,' वार्ति, मुकुटि, व्रुटि 'a moment,' वलि, पन्क्ति, दर्वि-र्षी, वेदि-री, खनि-नी 'a mine (of jewels &c.)' शानि-नी 'a kind of cucumber,' अग्नि-ध्री 'the edge of a sword,' छवि-धी, औषधि-धी, कटि-टी, अङ्गलि-ली, प्रतिपद्, आपद्, विपद्, सम्पद्, क्षरद्, संसद्, परिपद्, उषस्, संविद् 'knowledge, consciousness', क्षुब्ध, समिद्, आशिष्, धुर, पुर, गिर, हार, त्वच्, यवाय 'water gruel,' नौ, श्लिष्च् 'buttocks,' वृद्धि, सारी, तारा, धारा, ज्योत्स्ना, शलाका, and काष्ठा 'a limit or boundary.'

§ 353. अप्, ह्यमनस् when it means 'a flower,' समा a year, सिकता, वर्षा and अप्सरस् which are always used in the plural.*

NEUTER WORDS.

§ 354. Words ending in the Krit affixes अन and त and the Taddhita affixes ख, य, एय, अक, and ईय; वसनं, हसनं, गन्तृ, लुङ्गत्वं, धावत्वं, स्तेयं (स्तेनस्य भावः), सख्यं, कापेयं (कपेर्भावः) 'the monkey species' आधिपत्यं, औष्ट्रं (उष्ट्रस्य भावः), द्वेहायनं 'a period of two years;' पैतायुत्रकं &c.

§ 355. Words ending in इस् and उस्; in मन्, and अस्, and having two vowels in them; in न् and such as have ल for their penultimate; सर्पिस् 'liquid ghee,' ज्योतिस्, धनुस्, चर्मन्, वर्मन् 'an armour,' पशुस्, मनस्, पत्र, छत्र, &c., कुल, कुल, रथल, &c.

Exceptions:—

(a) छदिस् *fem.* 'the roof of a carriage or house' and सीमन् *fem.* 'a boundary.'

(b) भृत्र, अमित्र (न मित्रम्), छात्र 'pupil', पुत्र, मन्त्र, वृत्र 'name

* अष्टमनस्समासिकतावर्षाणां बहुत्वं च । *cf.* however Sid. Kan. बहुत्वं प्रायिकम् । एकापि सिकता तैलदानेऽसमर्थेति अर्थवस्तुत्रे भाष्यप्रयोगात् । समीं समीं विजापते इत्यत्र समायां समायामिति भाष्याच्च । &c.

of a demon' and उद्दू all *mas.*; पात्रा, मात्रा, भस्त्रा 'a smith's bellows', दंष्ट्रा, वस्त्रा, 'a leather strap', all *fem.*

(c) and तूल, उपल, ताल, कुसुल 'a granary or store house for corn', तरल 'the middle gem of a necklace', कम्बल, देवल 'a Brâhmana who attends on an idol', and वृषल, which are all *mas.*

§ 356. Words denoting fruits, and all numerals from शत upwards, except शङ्कु *mas.*, लक्ष which is also *fem.* and कोटि *fem.*; भाद्रं, आमलकं, &c. शतं, सहस्रं &c.

§ 357. The words हस्त, नयन, लोह, धन, मांस, रुधिर, कार्मुक 'a bow', &c., विषर, जल, इल, धन, बल, अन्न, कुसुम, शुल्ब 'copper', पत्तन, रण, and their synonyms.

Exception:—सीर, 'a plough', अर्थ 'wealth', ओदन 'cooked rice', आहव 'a battle', संपात 'a battle', all *mas.*, and आजि 'war' and अटवी 'a forest', both *fem.*

§ 358. विषत्, जपत्, पृषत् 'a drop of water' (generally used in the plural), शङ्कु, वङ्कु 'the liver', उदन्धित 'butter-milk', नवनीत, अमृत, अमृत, निमित्त, चित्त, चित्त, पित्त, व्रत, रजत 'silver', वृत्त, पलित 'the greyness of hair brought on by old age', आन्ध, पीठ, कुण्ड, अङ्ग, अङ्ग, दधि, साक्षि 'the thigh', अक्षि, आज्य, आस्पद, कण्व 'sin', बीज, धान्य, सस्य, रूप्य silver, a stamped coin, कुप्य 'a baser metal', पण्य, धिष्य, 'a place', हव्य 'an offering offered to the gods' (opposed to the following), कव्य 'an oblation offered to deceased ancestors' (opposed to the preceding), काव्य, सत्य, अपत्य, मृत्य, शिल्प mechanical art, शिष्य 'a loop or sling made of strings', कुक्ष्य 'a wall', मद्य, हर्म्य, तुर्य, सैन्य, हृद्, हृत्, बडिश a fish hook, पिच्छ, कृदुम्ब, वर 'saffron', शर, 'water', and अक्ष 'an organ of sense'.

IV. WORDS MASCULINE AND FEMININE.

§ 359. गो, मणि, पाटि, मुटि, पाटलि 'a trumpet sounder,' वस्ति 'the pelvis,' शास्मलि, मांस 'ink, a kind of black powder,' मरीचि:

वृत्तु, सिन्धु, कर्कन्धु, किष्कु 'a measure of one hand in length,' कण्डु, रेणु, रज्जु (when at the end of a comp.), वृद्धि, नाभि, इवुधि, इवु, बाहु, अशानि, अरणि, भरण, दृति 'a leather strap,' श्रोणि, योनि, and ऊर्मि.

V. WORDS MASCULINE AND NEUTER.

§ 360. घृत, भूत, सुस्त 'a kind of grass (also सुस्ता)', रुचेलित 'play, joke, tremor,' ऐरावत, पुस्त 'a wooden or earthen doll', वुस्त 'roasted meat,', लोहित 'blood', शूक्ल, अर्प, निदाघ, उयम, शल्म, इह, व्रज 'the name of Gokula,' कुञ्ज, कृथ, कृच 'a peacock's feather, the beard,' &c., कवच, दर्प, अर्भ 'a kind of eye disease', अर्घ, दर्भ, पुच्छ, कबन्ध, औषध, आयुध, अन्त, दण्ड, मण्ड 'the soup of boiled rice,' खण्ड, शव, सैन्धव, पार्थ, आकाश, कुश, काश, अङ्गुश, कुलिश, गृह, मेह, बर्ह 'a peacock's feather,' रेह, पट, पटह, अष्टापद, 'gold' अम्बुद, देव, ककुद, मद्रु 'name of an aquatic bird' मधु, सीधु, शीधु, सानु, कमण्डलु, सक 'the flour of barley first fried and then ground' (used in the pl.), झालुक 'the root of the water lily', कण्टक, अनीक, सरक, मोदक 'spirituous liquor,' also 'the act of drinking liquor' (vide. Sis. XV. 80), मोदक, चषक 'a drinking cup', मस्तक, पुस्तक, तटाक, निष्क, शुष्क, वर्चस्क 'lustre, vigour' विनाक, 'a bow, the bow of Siva,' भाण्डक, पिण्डक 'incense', &c., पुलाक 'a lump of boiled rice', वट, लोट, कुट, पट कपट, कपाट, कर्पट 'a rage,' नट 'a kind of plant', कीट, कट, रण, तोरण, कार्पाषण 'a particular coin,' स्वर्ण, सुवर्ण, व्रण, चरण, वृषण, विषाण, तुण, तीर्थ (n.) 'a holy place' 'a descent into water, the stairs of a landing place. &c. (m.) a respectable person' (generally used as an affix, as भास्तीतीर्थ, &c.), प्रांथ 'the nose or nostrils of a horse' गृथ, गृथ, मान, यान, अभिधान, नलिन, पुलिन, उयान, शयन, आसन, स्थान, चंदन, आलान 'the tie-post or the tie-chain of an elephant,' समान m. a friend, n. a letter having the same organ of utterance, भवन, वसन, संभावन, वितान a canopy, विमान, शूर्प, a winnowing basket, कुतप,* the eighth

* अहो सुहृता विख्याता दश पञ्च च सर्वदा ।

तत्राष्टमो सुहृतो यः स कालः कुतपः स्मृतः ॥

muhūrta of the day, (mostly mas.), 'a musical instrument';
 कुणप, 'a corpse,' द्वीप, विटप, उट्टप a small boat or the moon; सल्य,
 a bed, मृम्भ 'yawning,' विच, संग्राम. दाढिम म. the pomegranate
 tree; n. its fruit, कुपुम, आभम, क्षम, क्षौम, होम, उदाम (म.)
 'Varuṇa,' गोमय, कषाय astringent flavour or taste, मलय, 'अन्वय,
 अत्यय, किसलय, चक्र, वध, वज्र, सार, वार n. a vessel for holding
 liquor. a mass of water; पार, क्षीर, तोमर 'an iron club, a javelin,'
 मृक्षर 'a kind of vessel' (Mar. झांरी), मन्दार, उशीर 'a kind of
 fragrant grass' (Mar. बाळा), तिमिर म. n. darkness, blindness
 iron-rust; शिशिर, कन्दर, एष, करीष, 'dry cowdung,' मिष, विष,
 वर्ष, चमस 'sacrificial vessel of a particular shape', असं, रस,
 निर्वास exudation of trees, उपवास, कार्वास 'anything made of
 cotton', वास, मास, कास, कंस 'a drinking cup,' नांस, द्रोण n. a
 wooden vessel or cup, आढक, बाण, काण्ड, वज्र, अरण्य, गण्डीव
 'the bow of Arjuna,' शील म. 'a large serpent,' सल, मङ्गल,
 साल, कमल म. the sārasa bird, name of Brahmā; तल, मुसल, कुण्डल,
 पलल म. 'a demon n. flesh', मृणाल. बाल, निगाल 'a horse's neck,'
 पलाल 'forage', बिडाल a cat, the eye-ball, खिल a piece of
 waste or uncultivated land, झल, पद्म, उत्पल म. a kind of plant,
 शत, अयुत, प्रयुत, पत्र the blade of a sword, a knife, पात्र, पवित्र, सत्र,
 and छत्र म. a mushroom; म. a parasol, an umbrella.

VI. WORDS FEMININE AND NEUTER.

‡ 361 स्तम्भ-णा 'the post or pillar of a house', अचिस्, light,
 and लक्ष-क्षा one hundred thousand (according to some n. also).

Chapter XI.

AVYAYAS OR INDECLINABLES.

§ 362. That in an *Anyaya* whose form remaining the same in

all the genders, numbers and cases, undergoes no change.* The *Avyayas* may be divided into simple and compound ones. The latter are treated of in the chapter on compounds (*Avyayibhāvas* and a few *Bahuvrīhis* and *Tatpurnas*).

§ 363. The indeclinables comprise (I) Prepositions (II) Adverbs, (III) Particles, (IV) Conjunctions, and (V) Interjections.

§ 364. Besides these there are in Sanskrit a few nouns having one inflection only which are treated as indeclinable (*nīpātas*); e. g. अन्यत् another (reason), अस्तम् setting, अस्ति that exists, ओम् the well-known sacred syllable *om*, चनस् satisfaction, food, बाहु coaxing, नमस् a bow, नास्ति non-existence भूः the earth, ध्रुवः the sky, वदि the dark fortnight, ह्यस्ति happiness, सुदि or सुदि the bright fortnight, संवत् a year, स्वाहा food offered to gods, स्वधा food offered to the manes, स्वर् heaven, स्वस्ति happiness &c.

I. PREPOSITIONS.

§ 365. A preposition, styled 'Upasarga or Gāti,' in Sanskrit is an indeclinable word, having an independent meaning and prefixed to verbs and also to their derivatives. These prepositions modify, intensify and sometimes totally alter the senses of roots†:

* सहस्रं विभु लिङ्गेषु सर्वांस्तु च विभक्तिषु ।

वचनेषु च सर्वेषु यस्तु ज्येति तदव्ययम् ॥

स्वरादिनिपातमव्ययम् । Pān. I. 1. 37.

† पात्वर्यं वाचते कश्चिः कश्चित्तमनुवर्तते ।

तमेव विशिनष्टव्य उपसर्गगतिस्त्रिधा ॥

Cf. also *Sid. Kau.* उपसर्गेण पात्वर्यो बलादन्यत्र नीयते ।

प्रहाराहारसंहारविहारपरिहारवत् ॥

Some think that prepositions have no meaning of their own, but they simply bring to light when prefixed to roots their hidden senses. (cf. *Sis.* X. 15).

१. प्रहृ 'to strike,' आहृ 'to eat, to perform as a sacrifice,' संहृ 'to contract,' विहृ 'to sport,' परिहृ 'to avoid, &c.' Sometimes they are prefixed without any alteration in the sense.

§ 366. The following are the prepositions (*upasargas*) commonly prefixed to roots:—

अति—'beyond, over'; अतिक्रमः 'overstepping' or 'going beyond.

अतिसर्जन 'a gift, &c.'

अधि—'over, above, &c.' अधिगमः 'going up, acquisition,' अधिकार 'high office or power,' अधिक्षेपः 'censure,' &c.

अनु—'after, behind, along, &c.' अनुक्रमणं 'following,' अनुकृतिः 'imitation,' अनुग्रहः 'favour,' &c.

अप—'away from, away,' अपनयनं 'the act of taking away,' अपहृ 'to plunder, seize' &c, अपकारः 'harm, wrong' &c.

अपि (sometimes वि)—'near to,' 'over,' 'taking to,' &c.; अपिगम 'to be resolved into or reduced to, *,' अपिधानं or विधानं 'a covering,' अप्ययः 'destruction,' &c.

This prep. is more commonly used as an independent adverb having a cumulative force in classical Sanskrit.

अभि—'towards, near to,' &c.; अभिगम 'to go towards,' अभिजनः 'noble descent or family,' अभिमानः 'self-respect,' अभिषृ 'to defeat,' &c.

अव—(sometimes वः see अपि and ft. note)—'away, down,' &c.
अव—or वगाहृ 'to plunge into,' अवतारः 'descent,' अवगति 'reproached,' अवमनृ to disrespect,' &c.

* Cf. कारणेन अपिगच्छन् कारणं, &c. Shārīra Bhāṣya. According to the grammarian Bhāguri the prepositions अपि and अव may optionally lose their अ-वाङ्नि भावस्तिहोपमवाप्योरुपसर्गयोः। (Sid.Kau.)

- आ—'up to, towards, all round, a little,' &c.; आच्छाद् 'to cover all round,' आकारः 'form or shape (within due bounds),' आकाशः 'that which shines all round' i. e. 'the ether'; आकम्प 'to shake a little,' &c.
- उत्—'upon,' &c.; उद्गच्छ 'to go up,' उद्यमः 'industry,' उत्सर्गः 'pouring out, hence a gift, a general rule,' &c.
- उप—'near to, towards, by the side of,' &c.; उपया 'to go near to,' उपकृति f. 'an obligation,' उपरति f. 'death,' उपस्थानं 'praise, worship,' उपमिति f. 'comparison,' &c.
- दुस्—'bad, hard to be done,' &c.; दुराचारः 'bad conduct,' दुष्कर 'hard to be done,' दुःसह 'difficult to be borne,' &c.
- नि—'in, into, great, opposed to,' &c.; निङ् 'to insult,' निकेत 'a house,' निचय 'a heap, a great collection,' निपीत 'drunk in,' निदेश 'a command,' &c.
- निसृ—'out of, away from, without,' &c.; निसृ 'to issue out,' निर्गमः 'a passage out,' निर्दोषः 'out of i. e. free from blame,' निःशङ्क 'without doubt,' &c.
- परा—'away, back, opposed to,' &c.; पराङ् 'to reject, to despise,' पराक्रम 'to act bravely,' परामत 'gone away,' पराङ्मुख 'turn back,' पराजय 'what is opposed to victory, defeat,' &c.
- परि—'all round, about,' &c.; परिधा 'to place all round i. e. to put on or wear,' परिधिः 'a wall &c. that surrounds,' परिणामः 'ripening, maturity,' परिगणना 'counting all round, i. e. a complete enumeration,' &c.
- प्रति—'towards, back, in return, in opposition to,' &c.; प्रतिगच्छ 'to go towards,' प्रतिभाषण 'a speech in return, an answer,' प्रति-त्ती-कारः 'an act in opposition to i. e. a remedy' &c.

वि—'apart, separate from, reverse to,' &c.; विचल 'to move apart,' विभुज् 'to be separated,' विक्री opp. of क्री 'to sell,' 'to buy' &c.; sometimes this has an intensive force.

सम्—'together with, excellent, full,' &c. संगम्, 'to be united,' संस्कारः 'perfection,' संस्कृति 'refinement,' संहारः 'destruction, contraction,' &c.

सु—'well, thoroughly,' &c. (in this sense it is opposed to दुस्); सुकृतं 'done well,' सुशासित 'thoroughly trained, well governed,' &c. It is also used in the sense of 'very, excessively; सुमहद् 'very great.'

§ 367. Two or more of these prepositions may also be combined and prefixed; e. g. अभिनिविश 'to enter into with resolution,' समुपागम् 'to come in close contact with,' &c.

§ 368. When used in a compound the verb may be omitted after the prepositions अति, अधि, अनु, अप, अव, अभि, उप, परि and प्रति; अतिक्रान्तो मालां अतिमालः &c. Vide § 232.

§ 369. There are several other words, also styled *Gati* by Sanskrit grammarians, used prepositionally. These are prefixed to certain roots only. We give the more important of them below.

(a) अचल* 'towards' is prefixed to वद् and to roots implying motion; अचलगम्य-गत्य 'going near,' अचलपेतद् 'flying towards,' अचलोच्य 'having spoken to.'

(b) (1) अन्वाले 'giving strength to the weak,' अलं in the sense of 'decorating,' ऊरी, डरी, ऊरी all implying 'assent, acceptance or promise,' स्वात् and similar imitative sounds, असत् and सत् in the sense of 'dishonouring or honouring,' प्राध्वं denoting 'fastening,' &c. are prefixed to रु; अन्वालेकरणम्, ऊरी-करणम्, असत्कारः, सत्कृत्य, स्वात्कृत्य, प्राध्वंकरणम्, &c.

(2) नमः, प्रादुः, मिथ्या, वशे, साक्षात् and some other words may be optionally prefixed to कृ or remain separate; नमस्कारः, वशेकृ or वशे कृ 'to bring under subjection,' साक्षात् कृ or साक्षात्कृ 'to make manifest,' &c."

(c) अन्तर is prefixed to roots meaning 'to go,' धा, धृ, and similar roots; अन्तरित्य 'having disappeared,' अन्तर्धानं 'disappearance,' अन्तर्धृत, &c.

(d) अस्तम् is prefixed to roots implying motion; अस्तमयः 'setting,' अस्तगत 'set,' अस्तनी 'to cause to set, to lead to destruction,' &c

(e) आविः, and प्रादुः are prefixed to कृ, अस् and धृ and तिस् to धृ, घा and similar roots, and optionally to कृ, आविष्करणं, आविर्भवनं 'manifestation,' प्रादुर-आविर्भूत 'manifested,' &c.; तिरोधृय 'vanishing out of sight,' तरोधानं 'disappearance,' &c.

(f) पुरः is prefixed to कृ, धृ, गम् &c.; पुरस्कृत 'placed before, headed by,' पुरोगत 'gone in the front,' &c.

§ 370. Several nouns, substantive and adjective, may be prefixed to the roots कृ, धृ, and अस् to form what are called in Sanskrit 'chvi-derivatives' (vide chap. IX. Sec. III.) कृष्णकरणम् = कृष्णीकरणम् ; घन = घृत = घनीघृतः. Such nouns are also termed 'Gati.'

§ 371. Like prepositions may be further used the words to which the Taddhita affix सात् is affixed, अग्निसात्कृ 'to consign to flames,' भस्मसात्कृतः 'reduced to ashes,' राज-साद्गता 'made over to the king.' &c. (vide p. 216.)

II. Adverbs.

§ 372. Adverbs are either primitive or derived from nouns, pronouns or numerals. As adverbs may also be further used the

Acc. sing. *neu.* of nouns and adjectives; and sometimes the sing. of other cases also; सत्यम् 'truthfully,' सुदु 'softly,' हसन् 'happily,' लघु 'quickly,' निर्भरम्, अवश्यम्, अत्यन्तम्, बलवत् 'strongly,' मूयः, 'again' &c.; दुःखेन, 'painfully,' सुखेन, धर्मेण 'virtuously, justly,' दक्षिणेन, उत्तरेण, अक्षेणेन, चिरेण 'after a long time,' क्षणेन &c.; चिराय, चिररात्राय 'for a long time,' अर्थाय 'for the sake of,' बलात् 'forcibly,' हर्षात्, शोकात्, दूरात्, तस्मात्, कस्मात् &c.; चिरात् 'for a long time,' दूरात्, उत्तरात् &c.; स्थाने 'properly,' दूरे, प्रभाते, प्राह्णे, अग्रे, एकपदे 'at once,' सपदि, कृते, समीपे, अभ्यासे 'near,' &c.

N. B. Adverbs formed from pronouns and numerals are given in their proper places; while those formed from nouns are given in Chapter IX.

§ 373. In the following list are alphabetically arranged almost all the words used adverbially in Sanskrit.—

अकस्मात् Suddenly, all at once.

अपतन् In front of, before.

अग्रे In front of, before,
ahead, at first.

अचिरम् }
अचिरात् } Not long since,
अचिरेण } recently, quickly.
अचिराय }

अजस्रम् Ever, constantly.

अज्ञानतस् Through ignorance.

अज्जसा Rightly, correctly, properly.

अन्तर In, into.

अतः From this, on this account
&c.

अतीव Exceedingly; rising
superior to, with the Acc.
अतीवान्वाद् भविष्याद् M. B.

अत्र Here

अथ Then, afterwards.

अथ हिम् Yes.

अद्वा Truly, certainly, indeed.

अद्य To-day, this day.

अप्ये Now, now-a-days.

अध

अधस् }
अधस्ताद् } Below, down.

अपरम् Again, moreover.

अपरेद्युः On the following day

अधुना Now, at this time.

अनिशम् Incessantly, ceaselessly.

अन्तर } Except, without,
अन्तरा } inside.
अन्तरेण }
अन्तरे } Between, amidst.

अन्यत्र } Again, moreover, be-
अन्यत् } sides.

अन्यत्र Elsewhere, in another place.

अन्यथा Otherwise, in a different manner.

अभिः Near, close by, in the proximity of.

अभीष्टम् Frequently, repeatedly.

अम् Quickly, little.

अमा Together with, in company with.

अमुत्र There, in the next world, above.

अम् Quickly.

अर्वाक् Before.

अलम् Enough, sufficient for.
It is a prefix also.

अबम् without, on the outside.

असकृत् Repeatedly, often and often.

असंप्रति } Improperly, unfitly.
असंप्रतम् }

अङ्गात् Instantly, speedily.

आनुषङ्ग } Uninterruptedly, one
आनुषद् } after another.

आरात् Near, in the vicinity of, at a distance.

आर्षद्वलम् Forcibly [Pān. I. 1. 47].

आदिम् Openly, before the eyes.
इतम् Hence.

इतस्तत् Hither and thither, to and fro, here and there, &c.

इति In this manner, so.

इतरम् Again.

इतरेषुम् On another day, the other day.

इतिह Thus, indeed, quite in conformity to tradition.

इत्थम् Thus, so, in this manner.

इदानीम् Just now, at this moment.

इन्द्रा Truly.

इह Here.

ईषत् Slightly, little.

उच्चैस् Loudly.

उत्तरम् Then.

उत्तरेषुम् On the day following

उपाङ्गु Secretly, in private.

उभयतस् From both sides.

उभयषुम् } On both days.
उभयेषुम् }

उषा Early in the morning, at dawn.

कृतम् } Truly, Truthfully.
कथक् }

बूते without, except.

एकत्र together, in one place.

एकदा once, once upon a time.

एकधा in one way, singly, at the same time.

एकपदे all at once, suddenly.

एतर्हि Now, at present.

एव Just, quite.

एवम् Thus, so.

मोक्ष So be it.

अचित् }
कचन } I trust, hope, &c.

कथम् How, in what way.

कथञ्चन } With great difficulty,

कथञ्चित् } With great effort.

कथन्नाम How indeed, how possibly.

कदा When, at what time.

कदाचित् One time, once upon a time.

न कदाचित् Never.

कस् used as an enclitic.

कहिं When, at what time?

कहिंचित् At any time.

किञ्चित् What a pity.

किञ्च Moreover, further, again.

किञ्चन } To a certain degree,

किञ्चित् } little, somewhat.

किन्तु But, yet, nevertheless, however.

किन्तु What indeed, whether.

किम् who, what, which?;

किमुत How much more?

किमुद् What, how?

किंवा Or.

किंस्वित् Whether, how.

किल Verily, indeed, assuredly.

किन्तु What then, how much more, &c.

कुतस् Whence, from where?

कुत्र Where, in which place?

कुत्रचित् Somewhere, anywhere.

कुचित् Much.

कुपत् In the best manner.

कृपत् In a good manner.

कृतम् Enough, no more of.

केवलम् only, merely, simply.

कः Whither, where?

कचित् In some place.

न कचित् Nowhere.

सलु Certainly, surely, indeed.

चिरम् A long time. The singular of any of the oblique cases of this word may be used adverbially in the sense of 'long,' 'for a long time,' as चिरेण, चिराय, &c.

चिररात्राय For a period of many nights, long.

जातु Perhaps, sometimes.

जोषम् Silently.

ज्योक् Soon.

झटिति } Quickly, at once.
झगिति }

तद् Therefore.

ततश्च Therefore, consequently.

तत्र Then, in that case, &c.

तदा Then, at that time, in that case.

तदानाम् Then, at that time.

तथा So, in that manner, as surely as.

तथाहि As for instance, to be more plain, &c.

तस्मात् From that, therefore.

तर्हि Then, at that time.

तावत् In the first place, &c.

तिरस् } Crookedly, across, in-
तिर्यक् } directly, badly.

तूष्णीम् } Silently, without
तूष्णीकम् } speaking or noise.

तेन By that, on that account.

दिवा By day.

दिष्ट्वा Fortunately, luckily.

दुष्ट } Ill, wickedly.
दुस्तमम् }

दूरम् To a distance, deeply, highly.

दोषा At night.

द्राक् } Quickly, forthwith,
द्राङ् } immediately.

ध्रुवम् Certainly.

नकिम् } Not so.
नाकिर }

नक्तम् By night.

न Nor.

नवरम् But.

नह } Not so, not at all.
नहि }

नग्नम् In various ways, distinctly, separately.

नाम् By name; indeed, certainly, probably, perhaps.

निकषा Near, close by.

निकामम् Very much, exceedingly, to one's satisfaction, agreeably to desire.

नूनम् Certainly, assuredly, most probably.

नो Not.

परम् Then, over, out of.

परम्भः Day after to-morrow.

परितः Around, on all sides, all round.

परेष्वि } The other day,
परेषुः } to-morrow.

पर्याप्तम् To one's satisfaction, sufficiently; willingly.

पश्य Well, behold ! see !

पश्चात् Behind, backwards, at last, afterwards.

पुनः Again.

पुनः पुनः Again and again, repeatedly.

पुरतस् }
पुरः } Before, in front.
पुरस्ताद }

पुरा In former times, of yore, at first.

पश्चतः In or to the east, before, in front of &c.

पूर्वपुः On the former day, yesterday.

पृथक् Severally, apart from.

प्रकामम् / Exceedingly,

प्रकामतः } at will, with pleasure.

प्रभे In the morning.

प्रताम् Extensively.

प्रताम् }
प्रशाम् } Being exhausted.

प्रतिदिनम् Every day.

प्रत्युत On the contrary, on the other hand, rather, &c.

प्रवाहिका }
प्रवाहकम् } On high, at the same time.

प्रसह्य Forcibly, violently, exceedingly, much.

प्राक् Before, at first, in or to the east.

प्रातर In the morning.

प्राध्वम् Crookedly, in an opposite manner favourably.

प्रायः Mostly.

प्राह्ने In the noon.

प्रेत्य After death.

बलवत् }
बलात् } Forcibly, powerfully, excessively.

बहिः Out, beside, except.

भाजक् Quickly.

भूयः Exceedingly, again and again.

भृशम् Greatly, exceedingly, repeatedly.

मंशु Quickly, immediately.

मनाक् A little, slightly, slowly, tardily.

माकिम् }
माकिर } Except.

माचिरम् Without delay, immediately.

मिथः }
मिथो } To each other, secretly.

मिथ्या Wrongly, incorrectly, to no purpose, in vain.

मुषा To no purpose, in vain, unprofitably, wrongly.

मुहुर् Often, again and again.

मृषा Falsely, lyingly, in vain.

यत् Since.

यतः Since, for which reason, wherefore.

यत्र Where, in which place.

यथा As, namely.
 यथाकथा Somehow.
 यथाक्रमम् In due order.
 यथातया In the manner men-
 tioned, just as required.
 यदा When.
 *यावत् As much as, as long as.
 दुर्म् Badly.
 युगपत् at once, simultaneously.
 युद् Badly.
 वद् Like.
 वाच Only.
 विना Except.
 विधु Exceedingly.
 विहायसा High up in the sky.
 वृथा In vain.
 वै Verily, to be sure.
 शनैः Gently.
 शम्भत् Always.
 शुक्कम् Quickly.
 सङ्कत् Oooo.
 संक्षु Hurriedly, quickly.
 सञ्चु Along with.
 सत् Well.
 सततम् Always.
 सदा Always.
 सद्यः At once.

सनत् }
 सना } Perpetually, always.
 सनात् }
 सनुत् Stealthily, under cover.
 सपदि At once, the very moment.
 समन्ततः All round.
 समम् Equally.
 समया Near.
 समीपम् }
 समीपे } Near, in one's presence.
 समीचीनम् Well, properly.
 समुपजोषम् joyfully, gladly.
 सम्प्रति Now.
 सममुखम् Face to face, in front.
 सम्यक् Well, in a good manner.
 सर्वतः On all sides, perfectly.
 सर्वत्र Everywhere.
 सर्वदा Always.
 सह Together with, along with.
 सहसा All at once, suddenly.
 सहितम् Together with, along
 with.
 साकम् With.
 साक्षात् In the presence of, in
 person, in a bodily form.
 साधि crookedly, in a sidelong
 manner.
 सार्धम् With.
 सामि Half.

* When युग and यावत् are prefixed to a personal form of the Present Tense, it has the sense of the Future Tense.

साम्प्रतम् Now, at present, fitly,
properly.

सायम् In the evening.

सुकम् Very much.

सुधा In vain, to no purpose.

सुदु Well, in a good manner.

स्वयम् Oneself, spontaneously.

हि Because, indeed, surely.

हिरुक् Without, except.

हेतोः } On account of, because of,
हेतो }
हेतो }
हेतो }

ह्यस् Yesterday.

III. PARTICLES.

§ 374. The particles are either used as expletives or intensives; some of these are किल, खलु, च, तु, व, वै, हि, &c.

§ 375. The following particles are used with certain words:—

अद्—अद्भुतं 'a wonder'.

का—कापुरुषः 'a bad man,' कोष्णं 'luke-warm,' काजलं 'a little water'.

कु—कुकृत्यं 'a bad deed'.

चन }
चित् } किञ्चित्, कश्चित्, कश्चन, किञ्चन &c.

न—is generally changed to अ or अद् when prefixed to words beginning with a consonant or a vowel respectively. This particle has six different senses* (1) सादृश्य 'likeness' or 'resemblance'; as अत्राद्भ्यः 'one not a Brāhmana, but resembling a Brāhmana' (wearing the sacred thread, &c.) i. e. 'a Kshatriya or a Vaisya' (2) अभाव 'absence or negation'; अज्ञानं 'the absence of knowledge'; (3) अन्यत्वं 'difference from'; as अयं अपटः 'this is something different from a cloth' i. e. 'a jar' or so; (4) अल्पता 'little

* These are given in the following couplet:—

तत्सादृश्यमभावश्च तदन्यत्वं तदल्पता ।

अप्राशस्त्यं विरोधश्च नञर्थः षट् प्रकीर्तिताः ॥

ness' or 'smallness'; as अनुदरा कन्या 'a girl having a slender waist'; (5) अप्राशस्त्य 'badness, unfitness', &c.; अकार्य 'something unfit to be done', अकालः 'an improper time, not a favourable opportunity,' and lastly (6) विरोध or 'opposition'; अनीतिः 'non-morality'; immorality अहुरः 'opposed to a god' i. e. 'a demon'.

स्म—is generally used as an expletive. Used with a form of the present tense of a verb, it gives in the sense of the past tense; as भवति स्म i. e. अभवत्. When used with the particle मा it has an intensive force, as मा स्म शोके मनः कृथाः &c.

वित्—is added to किं and other indeclinables and asks a question or implies a doubt; किंस्वित्, अहोस्वित्, &c.

स्वी—is used with कृ and its derivatives like a preposition in the sense of 'acceptance'; स्वीकारः, स्वीकृतम्, &c.

IV. CONJUNCTIONS.

§ 376. The following are the principal conjunctions in Sanskrit:—

(a) Copulative अथ, अथो, उत, च, किंच, &c.

(b) Disjunctive वा, वा...वा, &c.

(c) Adversative अथवा, तु, किंतु, किंवा, &c.

(d) Conditional चेत्, यदि, यदापि, नेत्, नोचेत्, वेद् (used in sacrificial ceremonies), &c.

(e) Causal हि, तत्, तेत्, &c.

(f) Interrogative आहो अहोस्वित्, उत, उताहो, किं, किन्तु, किमुत, किंस्वित्, ननु, नवा, नु, &c.

(g) Affirmatives and negatives अह्, अथ किम्, आम्, अन्दा &c.

(h) Conjunctions of time यावत्-तावत्, यदा, तदा &c.

(i) अथ and इति are used to mark the beginning and the close of a work respectively.

V. INTERJECTIONS.

§ 377. "The interjection is not properly a part of speech, as it does not enter into the construction of sentences. It is sudden exclamation prompted by some strong feeling or emotion. There are various utterances suited to the different emotions of the mind":—*Prof. Bain*.

(a) These are—आ, इ, उ, ए, ऐ, ओ, अह, अहह, अहो, वत, ह, हा, हाहा, &c. expressive of wonder, grief or regret, &c.

(b) किम्, बिम् &c. expressive of contempt.

(c) हा, वत, &c. expressing sorrow, dejection, &c.

(d) हा, हाहा, हन्त showing grief.

(e) आ, हम्, हुम्, &c. expressive of anger, contempt, &c.

(f) हन्त, &c. expressing joy.

(g) There are some interjections used to call attention. Of these.

(1) some show respect; such as अक्क, अये, अहो, अहो, वत, उ, ए, ओ, प्याट्, भोः, हंहो, हे, है, हो, &c.

(2) and others, disrespect or contempt; as अक्क, अरे, अवे, रे, रेरे, अरेरे &c.

(3) The exclamations औपद्, औपद् and वपद् are used when offering oblations to gods or manes; and

(4) स्वाहा and स्वधा when offering oblations to gods and manes respectively.

Chapter XII.

CONJUGATION OF VERBS.

§ 378. There are in Sanskrit—

(a) Two kinds of verbs, Primitive and Derivative.

(b) Six Tenses (कालाः) and four Moods (अर्थाः) which are as follow:—

TENSES	TECHNICAL NAME	MOODS	TECHNICAL NAME.
वर्तमानः or Present	लट्	आज्ञा or Imperative	लोट्
भूतः or Aorist	लुङ्	विधि or Potential	विधिलिङ्
अनद्यतनभूतः or Imperfect	लङ्	आशीः or Benedictive	आशीलिङ्
परोक्षभूतः or Perfect	लिट्	संकेत or Conditional	लृट्
अनद्यतन- भविष्यद्	} or 1st Future लृट्		
भविष्यद् or 2nd Future			लृट्.

लेट् or the Subjunctive is used only in the Veda and is therefore termed 'The Vedic Subjunctive.'

Note:—The ten tenses and moods are technically called the ten *Lakaras* in Sanskrit grammars.

(c) Three Voices (प्रयोगाः), the Active Voice (कर्तृरीप्) as रामः सत्यं भाषते, the Passive Voice (कर्मणीप्), as हरिणा फलं म-
क्ष्यते, and the Impersonal Construction (भावेप्) रामेण गम्यते.

* These technical names are given in the following *Kārikā*.

लट् वर्तमाने लेट् वेदे भूते लुङ्लङ्लिटस्तथा ।

विध्याशिषोस्तु लिङ्लोटौ लृट् लृट् लृङ् च भविष्यति ॥

This terminology of Pāṇini, it will be seen, is artificial. Other grammarians use different names. The ten *Lakaras* of Pāṇini are according to their nomenclature, as follow.—प्रवृत्ति (वृत्तिः), अव्ययनी, ह्यस्तनी, परोक्षा, अस्तनी, भविष्यन्ती, पञ्चमी, सप्तमी, क्रियातिपत्ति and आशीः—

'Apte's Guide'.

(d) Two sets of personal terminations, the one called ' Parasmaipada,' the other ' Atmanepada.' Some roots take exclusively the Par. terminations and some the Âtm. ones; while there are others which take either. Several roots again, though Parasmaipadi, become Atmanepadi and *vice versa*, when preceded by certain prepositions or in particular senses. These will be considered in a separate chapter.

§ 379. Primitive verbs or roots are those which originally exist in the language, while derivative verbs are those which may be derived from a parent stock—a root or a noun.

§ 380. Every verb, in Sanskrit, whether primitive or derivative, may be conjugated in the ten tenses and moods given above.

(a) Transitive verbs are conjugated in the Active and Passive voices and intransitive verbs in the active and the Impersonal form.

§ 381. In each tense and mood there are three numbers, singular, dual and plural, with three persons in each.

§ 382. In four of the tenses and moods given above, *viz.* the Present, the Imperfect, the Imperative and the Potential, the verbs undergo peculiar modifications (विकरण) and these are therefore called Conjugational (सार्वधातुक)* or special tenses and moods; and

* Strictly the term *Sārvadhātuka* (belonging to the form of the verbal base) is given by Pāṇini to the terminations of all the tenses and moods, except those of the Perfect and the Benedictive, and to the affixes distinguished by an indicatory *ś* (शिष्य) i. e. the various conjugational signs of the 9 classes (except that of the eighth), and the terminations of the Present Participle Para. and Âtm. All other verbal affixes i. e. the conjugational signs of the 8th and 10th classes, the affixes added to form the causal base and a few denominatives, the affixes *स्य*, *ता*, *स*, and *य* added to the bases of the two futures, the Desiderative and the Aor., and the Passive and the Frequentative respectively, and those forming the Past Participle (Act. and Pass.), the infinitive and the verbal indeclinables, and some others are called *Ārdhadhātuka*, the remaining Non-Conju-

gational (आर्धधातुक) or general. In the former the characteristic marks and terminations of each are mostly added to a special base formed from the roots in various ways, while in the latter they are combined with the roots itself.

(a) The base (अङ्ग) of a root is that form which it assumes before the personal terminations.

§ 383. When a root is capable of taking either pada, the Parasmaipada (lit. word for another) should be used when the fruit or result of the action of the verb accrues to any other person or thing than the agent, and the Atmanepada (lit. word for self) when it refers to the agent. Thus ददति: यजति will mean 'Devadatta sacrifices for another (his Yajamāna);' while ददति: यजते will mean 'Devadatta sacrifices for himself.'

SECTION I.

ACTIVE VOICE.

I. CONJUGATIONAL

OR

SPECIAL TENSES AND MOODS.

PRESENT, IMPERFECT, IMPERATIVE and POTENTIAL.

§ 384. With reference to the various moods the verbs are divided into ten conjugational classes by Sanskrit grammarians, each class being denominated after the root which begins it viz. (1) ध्वादि, (2) अदादि, (3) जुहोत्यादि, (4) दिषादि, (5) स्वादि, (6) तुवादि, (7) रुधादि, (8) तनादि (9) क्र्यादि and (10) चुरादि.

§ 385. The roots contained in the first nine classes and a few of the tenth are primitive roots, while almost all roots of the tenth class, the Causals, Desideratives, Frequentatives, Denominatives, and the roots लुप्, धृप्, विच्छ्, पण्, पन्, कृत्, and कृ, are comprised under the head of Derivative roots.

§ 386. These ten classes may again be conveniently divided into two groups, the first comprising the 1st, 4th, 6th and 10th classes, and the second the remaining. In the first the base ends in अ and remains unchanged throughout; while in the second it does not end in अ and is changeable.

I. GROUP 1.

ROOTS WITH UNCHANGEABLE BASES

(1st, 4th, 6th and 10th classes).

§ 387. Terminations:—

Present

Par			Âtm		
S.	D.	P.	S.	D.	P.
1. मि	वस्	मस्	इ	वहे	महे
2. सि	यस्	य	से	इधे	धे
3. ति	तस्	अन्ति	ते	इते	अन्ते

Imperfect.

S.	D.	P.	S.	D.	P.
1. अम्	व	म	इ	वहि	महि
2. स्	यम्	त	थान्	इधाम्	ध्वम्
3. त्	ताम्	अन्	त	इताम्	अन्त

Imperative.

S.	D.	P.	S.	D.	P.
1. आनि	आव	आम	ऐ	आवहे	आमहे
2. —*	तम्	त	स्व	इधाम्	ध्वम्
3. तु*	ताम्	अन्तु	ताम्	इताम्	अन्ताम्

* तात् is optionally added in the 2nd and 3rd person singulars when the Imperative has a Benedictive sense.

Potential.

Par.			Âtm.		
S.	D.	P.	S.	D.	P.
1. ईयम्	ईव	ईम	ईय	ईवहि	ईमहि
2. ईः	ईतम्	ईत	ईयाः	ईयाभाम्	ईषाम्
3. ईत्	ईताम्	ईयुः	ईत	ईयाताम्	ईन्

Note:—Terminations beginning with vowels may be called Vowel terminations; those beginning with consonants, consonantal terminations.

Formation of the base of the roots of the first group:—

§ 388. अ (इप्) is added on to the roots of the First or इप्वादि class* before the terminations. Before this अ the penultimate short and the final vowel of a root take their Guṇa substitute; e. g.

बुध् + ति = बुध् + अ + ति = बोध + अ + ति = बोधति; जि + ज + ति = जे + ज + ति = जयति, &c.

§ 389. य (इयन्) is added on to the final of a root of the Fourth or दिष्वादि class before the terminations; the radical vowel remains unchanged; e. g. कृप् + ति = कृप् + य + ति = कृप्यति.

§ 390. अ is added on to the roots of the sixth or तुदादि class before which the penultimate vowel remains unchanged, and the final इ, उ, short or long, क् and क्स् are changed to इय्, उय्, रिय्

* कर्त्तरि इप्। दिष्वादिभ्यः इयन्। तुदादिभ्यः इयः। Pāṇ. III. 1. 68, 69, 77. Of about 2200 roots occurring in the Sanskrit language nearly half (about 1076) belong to the first class.

† Vide § 24.

and इर् respectively; e. g. क्षिप् + ति = क्षिप् + अ + ति = क्षिपति; धु + ति = धुद् + अ + ति = धुनति; रि + अ + ति = रिपति; हृ + अ + ते = ह्रियते; गृ + अ + ति = गिर् + अ + ति = गिरति, &c.

§ 391. Roots of the tenth or चुरादि class* add अय before the personal terminations. Before अय (1) the penultimate short vowel (except अ) takes the Guṇa substitute; and the final vowel and the penultimate अ not prosodically long, take their Vṛiddhi substitute; e. g. चुर + ति = चुर + अय + ति = चोर + अय + ति = चोरयति; हृ + अय + ति = षो + अय + ति = माहृ + अय + ति = माहयति; तद् + अय + ति = ताद् + अय + ति = ताडयति; but दण्ड + अय + ति = दण्डयति, &c.

§ 392. (a)† The preceding अ is lengthened before a conjugational termination beginning with a semivowel, a nasal or ह्र or भृ; e. g. नयामि &c.

(b) The final अ is dropped before terminations beginning with अ; नय + अन्ति = नयन्ति, &c.

1st class.

नी P. A. 'to carry.'

Present. लो

	Par.			Atm.		
1. नयामि	नयावः	नयामः	नये	नयावहे	नयामहे	
2. नयसि	नययः	नयय	नयसे	नयेध्वे	नयध्वे	
3. नयति	नयतः	नयन्ति	नयते	नयेते	नयन्ते	

*This class contains a few primitive verbs, almost all the roots belonging to it being derivative; besides, all Causals and some Nominal verbs may be regarded as belonging to this class.

† अतो दीप्तो वदति; Pān. VII. 3. 101.

Imperfect.~~लङ्~~ लङ्.

§ 393. The augment अ is prefixed to roots in this tense. This अ is replaced by आ in the case of roots beginning with a vowel*; this आ forms Vriddhi with an initial vowel; e. g. अ + इष् + त् = आ + इष् + अ + त् = ऐषत्; similarly ईम्-ऐषत्; उम्-औषत्; ऊह्-औहत्; ऋच्छ्-आर्च्छत् &c.

(a) When a preposition (उपसर्ग) is prefixed to a root, the augment अ or आ comes between the prep. and the roots; e. g. ह् with प्र. प्राहरत्.

बुध् P. ' to know. '

इक्ष् Â. ' to see. '

1. अबोधम्	अबोधाव	अबोधाम	ऐक्षे	ऐक्षावहि	ऐक्षामहि
2. अबोधः	अबोधतम्	अबोधत	ऐक्षथाः	ऐक्षेथाम्	ऐक्षन्वम्
3. अबोधत्	अबोधताम्	अबोधन्	ऐक्षत	ऐक्षेताम्	ऐक्षन्त

नी.

1. अनयम्	अनयाव	अनयाम	अनये	अनयावहि	अनयामहि
2. अनयः	अनयतम्	अनयत	अनयथाः	अनयेथाम्	अनयन्वम्
3. अनयत्	अनयताम्	अनयन्	अनयत	अनयेताम्	अनयन्त

Imperative.

लोट्

भू P. ' to be. '

लभ् Â. ' to get. '

1. भवानि	भवाव	भवाम	लभे	लभावहि	लभामहि
2. भव or भवतात् }	भवतम्	भवत	लभस्व	लभेथाम्	लभन्वम्
3. भवतु or भवतात् }	भवताम्	भवन्तु	लभताम्	लभेताम्	लभन्ताम्

*आडजादीनाम् । Pān. VI. 4. 102.

Potential. लिखितः.

स्मृ P. 'to remember.'

मुद् A 'to rejoice.'

1. स्मरेयम्	स्मरेव	स्मरेम	मोदेय	मोदेवहि	मोदेमहि
2. स्मरेः	स्मरेतम्	स्मरेत	मोदेयाः	मोदेयाधाम्	मोदेधम
3. स्मरेत्	स्मरेताम्	स्मरेयुः	मोदेत	मोदेयाताम्	मोदेरन्

4th Class.

तुष्ट P. 'to be pleased.'

युध् A 'to fight'

Present.

1. तुष्यामि	तुष्यावः	तुष्यामः	युध्ये	युष्यावहे	युष्यामहे
2. तुष्यसि	तुष्यथः	तुष्यथ	युष्यसे	युष्येधे	युष्यध्वे
3. तुष्यति	तुष्यतः	तुष्यान्त	युष्यते	युष्येते	युष्यन्ते

Imperfect.

1. अतुष्याम्	अतुष्याव	अतुष्याम	अयुध्य	अयुष्यावहि	अयुष्यामहि
2. अतुष्यः	अतुष्यतम्	अतुष्यत	अयुष्यथाः	अयुष्येधाम्	अयुष्यध्वम
3. अतुष्यत्	अतुष्यताम्	अतुष्यन्	अयुष्यत	अयुष्येताम्	अयुष्यन्त

Imperative.

1. तुष्याणि	तुष्याव	तुष्याम	युध्ये	युष्यावहे	युष्यामहे
2. तुष्य*	तुष्यतम्	तुष्यत	युष्यस्व	युष्येधाम्	युष्यध्वम्
3. तुष्यतु*	तुष्यन्ताम्	तुष्यन्तु	युष्यताम्	युष्येताम्	युष्यन्ताम्

* Hereafter the optional form in तात् will not be given as the student can easily form them by adding नृत् to the base if he has to express the sense of the Benedictive.

Potential.

1. तुष्येयम्	तुष्येव	तुष्येम	तुष्येय	तुष्येवहि	तुष्येमहि
2. तुष्येः	तुष्येतम्	तुष्येत	तुष्येथाः	तुष्येथाभ्याम्	तुष्येचम्
3. तुष्येत्	तुष्येताम्	तुष्येयुः	तुष्येत	तुष्येयाताम्	तुष्येरन्

6th Class.

क्षिप् P. Â. 'to throw.'

P.	Present.			A.	
1. क्षिपामि	क्षिपावः	क्षिपामः	क्षिपे	क्षिपावहे	क्षिपामहे
2. क्षिपसि	क्षिपथः	क्षिपथ	क्षिपसे	क्षिपेथे	क्षिपन्थे
3. क्षिपति	क्षिपतः	क्षिपन्ति	क्षिपते	क्षिपेते	क्षिपन्ते

Imperfect.

1. अक्षिपम्	अक्षिपाव	अक्षिपाम	अक्षिपे	अक्षिपावहि	अक्षिपामहि
2. अक्षिपः	अक्षिपतम्	अक्षिपत	अक्षिपथाः	अक्षिपेथाम्	अक्षिपन्थम्
3. अक्षिपत्	अक्षिपताम्	अक्षिपन्	अक्षिपत	अक्षिपेताम्	अक्षिपन्त

Imperative.

1. क्षिपाणि*	क्षिपाव	क्षिपाम	क्षिपे	क्षिपावहे	क्षिपामहे
2. क्षिप	क्षिपतम्	क्षिपत	क्षिपस्व	क्षिपेथाम्	क्षिपन्थम्
3. क्षिपतु	क्षिपताम्	क्षिपन्तु	क्षिपताम्	क्षिपेताम्	क्षिपन्ताम्

Potential.

1. क्षिपेयम्	क्षिपेव	क्षिपेम	क्षिपेय	क्षिपेवहि	क्षिपेमहि
2. क्षिपेः	क्षिपेतम्	क्षिपेत	क्षिपेथाः	क्षिपेथाभ्याम्	क्षिपेचम्
3. क्षिपेत्	क्षिपेताम्	क्षिपेयुः	क्षिपेत	क्षिपेयाताम्	क्षिपेरन्

* For the change of व् to ण् see § 41.

10th Class.

चुर P. A. ; to steal. '

P.	<i>Present.</i>				A.
1. चोरयामि	चोरयावः	चोरयामः	चोरये	चोरयावहे	चोरयामहे
2. चोरयसि	चोरयथः	चोरयथ	चोरयसे	चोरयेथे	चोरयध्वे
3. चोरयति	चोरयतः	चोरयन्ति	चोरयते	चोरयेते	चोरयन्ते

Imperfect.

Par.

1. अचोरयम्	अचोरयाव	अचोरयाम
2. अचोरयः	अचोरयतम्	अचोरयत
3. अचोरयत	अचोरयताम्	अचोरयन्

Atm.

1. अचोरये	अचोरयावहि	अचोरयामहि
2. अचोरयथाः	अचोरयेथाम्	अचोरयध्वम्
3. अचोरयत	अचोरयेताम्	अचोरयन्त

P.

Imperative.

A.

1. चोरयाणि	चोरयाव	चोरयाम	चोरये	चोरयावहे	चोरयामहे
2. चोरय	चोरयतम्	चोरयत	चोरयस्व	चोरयेथाम्	चोरयध्वम्
3. चोरयतु	चोरयताम्	चोरयन्तु	चोरयताम्	चोरयेताम्	चोरयन्ताम्

Potential.

1. चोरयेयम्	चोरयेव	चोरयेम	चोरयेथ	चोरयेवहि	चोरयेमहि
2. चोरयेः	चोरयेतम्	चोरयेत	चोरयेथाः	चोरयेथाधाम्	चोरयेध्वम्
3. चोरयेत्	चोरयेताम्	चोरयेयुः	चोरयेत	चोरयेयाताम्	चोरयेरन्

The forms of other roots should be similarly made "p.

§ 394. * The कृ (long) of a root, penultimate or final, when it does not take Guna or Vrddhi, is changed to इर, and to उर if a labial or वृ precedes; and the इ or उ is lengthened when इर or उर is followed by a consonant; e. g. ज 4. P. 'to become old,' जीर्यति, अजीर्यत्, &c.; कृ 6. P. किरति, अकिरत्, &c; here कि does not become long as किर is followed by अ; कृत् 10. P. A. कीर्तयति-ते, अकीर्तयत्-त, &c.

§ 395. The penultimate इ, उ, क or ल of a root, followed by र or वृ is lengthened when a consonant follows; † e. g. उर्द्व 1. A. to measure, to play, ऊर्द्वते; similarly कूर्द्व, सुर्द्व, यूर्द्व all A. and meaning to play, हूर्द्व, to act dishonestly, to be crooked, मूर्द्व to faint; स्फूर्द्व to spread, to forget; रुक्मूर्द्व to thunder, to shine; उर्व, तूर्व, धूर्व, हूर्व, धूर्व all meaning to kill, यूर्व to try, मूर्व, &c., all Parasma. and belonging to the 1st class, lengthen their penultimate vowel; दिव् 4. P. दीव्यति; similarly सिव् has सीव्यति, ठिव्, ठीव्यति, &c.

ROOTS OF THE 1ST, 4TH, 6TH, AND 10TH CLASSES
WHICH FORM THEIR BASES IRREGULARLY.

1st class (म्वाद्यः).

रुक् 'to protect,' गोपायति †

धृक् 'to heat,' धूपायति.

विच्छ् 'to go,' विच्छायति.

पण् 'to praise,' पणायति; but पणति when it means 'to barter or transact business, to bet.'

* कन इदानीः । अणु रपरः । Pân. VII. I. 100, I. 1. 61. हलि च Pân. VII. 2. 77.

† 'हलि च' । रेफान्तस्य धानोरुपधाया इको दीर्घः स्यात् हलि । Sid. Kan.

‡ अणुधुपविच्छिपणिपनिभ्य आद्यः । Pân. III. 28. These roots insert आद्य before अ. The vowel of अणु takes Guna substitute before this आद्य.

रुक्* U. 'to conceal, to keep secret,' रुहति-ते.

कम् Â. 'to wish,' कामयते.

हिक् † P. 'to spit,' हीवति

चम् with आ 'to sip,' आचामति.

भ्राश ‡ and भ्लाश A. 'to shine;'

भाशते, भाश्यते, भ्लाशति, भ्लाश्यते

भम् P. 'to roam,' भ्रमति, भ्रम्यति,

भ्राम्यति.

कम् P. 'to walk,' कामति, काम्यति

लप् P. A. 'to desire,' लषति-ते,

लभ्यति ते.

चिन् P. 'to please,' चिनोति.

कुण् P. 'to kill, to hurt,' कुणोति.

अक्ष †† P. 'to pervade,' अक्षति
अक्षोति.

तक्ष P. 'to pare,' तक्षति, तक्षोति.

कृत्. 'to reproach,' 'to pity,'

कृतीयते.

गम् P. 'to go,' गच्छति.

यम् P. 'to restrain,' यच्छति.

पा § P. 'to drink,' पिबति.

घ्रा P. 'to smell,' जिघ्रति.

ध्मा P. 'to blow,' धमति.

स्था P. 'to stand,' तिष्ठति.

ज्ञा P. 'to think,' मनति.

दा P. 'to give,' पच्छति.

दृश् P. 'to see,' पदयति.

क्व P. 'to go,' क्वच्छति

* रुक्पथाया गोहः । Pân. VI. 4. 89. The penultimate उ of रुक् is lengthened in the Special Tenses and before a strong termination beginning with a vowel!

† हिरक्लृचमं शिति । Pân. VII. 3. 75. आङि चम इति वक्तव्यम् Vârt. These roots lengthen their vowel in the Special Tenses.

‡ वा भाशभ्लाशभ्रमुक्कुण्कुञ्चसिञ्चदिलपः । Pân. III. 1. 70. These roots take the व् of the 4th class optionally in the Special Tenses.

§ चिन्चिक्कुण्चोर च । अनो लोमः । Pân. III. 1. 87. VI. 4. 48. The roots चिन् and कुण् substitute अ for their व् and then add the augment उ (before which the अ is dropped). These are then conjugated like roots of the 5th class.

॥ अक्ष and तक्ष when it means to make thin, belong to the 5th class optionally.

¶ इगुगमियमां छः (छे च । see § 44.) Pân. VII. 3. 77.

§ पाश्राध्मास्थाभ्रादाण्डृश्यतिर्तिर्तिर्तिशदसदां पिबजिघ्रधमतिष्ठमनयच्छपश्यच्छभीराम-
तीदाः । Pân. VII. 3. 78.

हृ P. 'to run,' धावति.
 शब् P. (*A.) 'to perish,' क्षीयते.
 सङ् P. to sit, to perish, &c. सीयति.
 दंष्ट्र † P. to bite, दशति.
 सज्ज् P. to adhere, सजति.
 स्वज्ज् A. to embrace, स्वजते.

रज्ज् P. A. to dye, रजति, रजते.
 शुक् P. to be clean, मार्जति.
 जम् A. to yawn, जम्बते.
 कृप A. to be adequate, कल्पते.
 लज्ज् A. to blush, लज्जते.
 सरज्ज् P. 'to be ready' सजति.

396. The following seven roots form their bases like the Desiderative in the senses indicated. These are:—किच् to administer medicine, to treat as a patient चिकित्सति-ते; युप् to censure, जुहुप्सते; तिच् to bear, to forgive, तिनिक्षते; बप् to abhor, to act loathsomely, बीभत्सते; दान् to make straight, दीदांसति-ते; माच् to reason, to think, मीमांसते; घाच् to sharpen, क्षीक्षांसति-ते. But कित् to desire केतति; to dwell, केतयति; दान् to cut दानयति-ते. &c.

§ 397 There are a few roots which add a penultimate nasal in the Special Tenses and Moods necessarily; e. g. सिच् to cut भिन्दति, अह् 'to go' अहते, पिच् to roll into a ball पिण्डते, छुच् to purify, to go छुंटाति &c; and a few more which do so optionally; e. g. हृच् to be firm दृढति-दृढति; घृच् or म्लृच् to go घ्राचयति-घृचति, म्लोचयति-म्लुचति; लृच् to pluck लोचति, लुञ्चति all P.; रुच् A. to hum गोजते, रुजते; गृच् P. to roar गर्जति, गृजति and others less important.

4th Class (दिवावयः).

गच्छ P. 'to go' गच्छति.
 जन् A. 'to be born' जायते.

शम् † P. 'to be pacific' शाम्यति.
 तम् P. 'to desire' ताम्यति.

* शब्देः शितः । Pân. I. 3. 60. शब् is Atm. in the Special Tenses.

† दंशसअस्वअं शप । रजोश्च P. VI. 4. 25-26. These roots drop their nasal in the Special Tenses.

‡ शमापटानां दीर्घः श्वनि । Pân. VII. 3. 94. Of these प्रच् is given under भ्वादि.

वष् P. 'to pacify' वाम्यति.

वम् P. 'to be wearied' वाम्यति.

क्षम् P. 'to endure' क्षाम्यति.

क्षम् 'to be weary' क्षाम्यति.
क्षामति.

मद् P. 'to be intoxicated' माद्यति.

यस् P. 'to endeavour' यस्यति,
यसति; but when followed by
a preposition except सम् it
belongs to the 4th class

alone; संयस्यति; संयसति, but
यस्यति only.

शी* P. 'to sharpen' श्यति.

छो P. 'to cut' छद्यति.

सो P. 'to put an end to' स्यति.

दो P. 'to cut' द्यति.

भञ्ज्-स् P. 'to fall' भज्यति, भस्यति.

रञ्ज् P. A. 'to colour' रज्यति-ते.

मिद् P. 'to be unctuous' मेद्यति.

व्यप् 'to strike, to pierce' विध्यति.

§ 398. The following roots belong to the 1st and the 4th classes:—आश, भ्लाश (भास्), हाश all meaning to shine, डी to fly, all A. भम्, कम्, वस् to fear, लष्, क्षीष् to spit, वृष् to be pleased, श्लिष् to embrace, रुष् to be angry or vexed, त्सर् (1) to turn out auspiciously, (4) to succeed, all Par., सह, 1. A. 4. P. to bear, भ-ञ्-ञ् (स्) to fall, रञ्ज् to be dyed, शप् to curse, बुष् 1. P. 4. A. to know, जुच् 1. P. to bewail, 4 P. A. to be afflicted, कम्, क्षम् 1 A., 4. P. and स्विद् 4. P. to perspire, 1 A. to be anointed.

6th Class (तुदादयः)

इष् P. 'to wish' इच्छति.

छत् P. 'to cut' छन्ति.

छ P. with उप or प्रति, उपस्कि-
रति or प्रतिस्किरति.

सिद् P. to suffer pain सिन्दति.

गृ P. to swallow गिरति, गिलति.

जृद् P. to cut जृव्यति, जुटति.

प्रच्छ् P. to ask पृच्छति.

भस् P. A. to fry भज्जति-ते

मत्स् P. to bathe मज्जति.

वृश्च् P. to cut वृश्चति.

व्यच् P. to deceive विच्यति.

विच्छ् P. to go विच्छापति.

सम्च् P. to go सज्जति.

मुच् U. to release मुच्यति-ते.

लिप् to anoint लिम्यति-ते.

* ओतः इयनि। Pān. 3. 71. These four roots drop their ओ before यं.

हृप् U. to break or cut लुम्पति-ते | सिञ्च् U. to sprinkle सिञ्चति-ते
 विद्* U. to obtain विन्दति-ते | पिप् P. to form पिशति.

§ 399. (a) The following roots belong optionally to the 1st and 6th Classes:—हृप् 1. P. 6. U. to plough, to draw, घुर् 1. A. to return, 6. P. to strike against. घुञ् 1. A. 6. P. to roll, to whirl; 1. A. to take, to receive, घूर्ण् 1. A. 6. P. to reel, whirl round, move to and fro, हृ 1. P. to divide, 6. P. to envelop, वृप्, वृम् P. to kill सद् P. to sit down, सिप् P. 1. to sprinkle, 6. to open the eyes, लद् P. 1. to stir, to churn, 6. to cover, to adhere, छच् 1. A. to cheat, 6. U. to release, to leave &c.

(b) The following roots belong to the 4th as well as to the 6th class:—क्षिप् 4 P. 6. U. to throw, हृप् 4. P. to confound, 6. U. to take away, लुभ् P. 4. to covet, to be perplexed, 6. A. to perplex, सृज् 4 A. to let loose, to send forth. 4, 6. P. to create.

10th Class (चुरादयः)

घृ P. to 'shake' घृणयति.	प्री P. 'to please' प्रीणयति.
अर्ध्—अर्धयति. अर्थापयति.†	गण्—गणयति. गणापयति.†
लज्—लज्जयति. लजापयति.†	वण्ट्—वण्टयति. वण्टापयति.†

*This root belongs to the 2nd, 4th, 6th, and 7th classes, with different senses. All these are given in the following couplet.

सत्तयां विद्यते ज्ञाने येति विन्दते विचारणे ।

विन्दते विन्दति पाप्मो इत्यनुक्तशब्दोऽपि च क्रमात् ॥

† The following stanza from the 'Kavirabasya' gives the various classes to which this root belongs:—

धुनोति चम्पकवनानि धुनोत्यशोकं धूर्तं धुनानि धुवति स्फुटितातिमृकम् ।

वायुर्विधुनयति चम्पकपुष्पेणुन् वत्कानि धवति चन्दनमञ्जरीम् ॥

‡ These optional forms are according to शाकटायन and others

§ 400. The following roots of the 10th class preserve their vowel unchanged; अप् to sin, कप् to tell, क्षप् to send, to pass, गण् to count, मल् U. to filter, A. to throw, वृ to choose or seek, to get, छन् to sound, मह् to honour. रच् to compose, रस् to taste, रङ् to forsake, शच् to speak ill of, deceive, रद् to scream, पद् to weave, (but पाटयति when it means to tear &c.), स्तन् to thunder, गद् to sound, पृच् to go, कञ् to count, स्वर to sound, पद् A. to go, अञ्च् to divide, वद् to separate, लञ् to shine, कर्ण to bore, छद् to conceal, चप् to cheat, वस् to dwell, अय् or श्लय् to be weak or lax, दाय् to give, to spend, स्पृञ् to desire, सूञ् to seek, हृच् to bear, कृप् to pity, to be weak, कुण्, गुण् to converse with, ग्रह् A. to take (also ग्राहयति when cau. of ग्रह्) कुह् A. to astonish, to deceive, पृद् to bind or string together, स्फुट् to become manifest, सुञ् to make happy, and others less common.

§ 401. Some roots of the 10th class exclusively take the *Âtmanepada* i. e. even when the fruit of the action expressed by them does not accrue to the agent. These are:—अर्च् to request, to desire, कुह् to astonish, to deceive, चित् to be conscious of, to think, दंश्च् to bite, दंस् (or दस् according to some) to see, to bite. हृप् or डिप् to accumulate, तन्च् to support a family, मन्च् to counsel secretly, सुञ् to search, to hunt, to seek. स्पृश् to take, to string together, तर्ज् and भर्त्स् to reprove, वस् and गन्च् to injure, to hurt, विष्क् to kill (हिष्क् according to some), निष्क् to measure, लल् to desire, कण् to contract, तुण् to fill, भूण् to fear, शल् to praise, वस् to worship, स्पम् to guess, घृच् to strike, सम् to look at, to inspect, कुम् to reproach, वृद् (according to some कृद्) to cut, गल् to drop down, भल् to see, to expound, कृद् to abstain from giving, to muddle, कुद् to cut. गञ्च् to deceive, वृच् to have the power of generation, to be eminent,

सुर् to gratify, विद् to bewail, वृ to know, विद् to know, to be conscious of, मृ to stop, वृ to censure, and कृस् to smile improperly.

§ 402. The following roots belong to the 1st and the 10th classes:—

युञ् to unite, to restrain, अर्च to worship, ईर to throw, ली to melt वृञ् to abandon, to avoid, वृ to cover, जृ, जि to grow old, रिच् to separate, to join, शिप् to leave a residue, तप् to burn, वृप् to be pleased or satisfied, कृह् to kindle, कृप्, कृप् हृप् to kindle, हृम् to fear, अय् to release, to kill, गी to go, ग्रन्थ् to string together, क्षीह्, क्षीह् to endure, अर्ह् to kill, हिन्स् to kill, अर्ह् to worship, सृ with आ to go, to assail, छुन्स् to purify, to cleanse, छृ to cover, छृप् to satisfy, to guess, to kill, ग्री to please, ग्रन्थ्, ग्रन्थ् to compose, arrange, आप् to obtain, तन् to confide, to stretch, चन् to confide, to hurt, वद् to inform, वच् to speak, मान् to honour, worship, च् A. to obtain (भवति also according to some), नर्ह् to censure, मार्ह् to seek, कण्ठ् to grieve, to remember with regret, वृञ् to clean, वृह् to endure, वृह् to brave, to overcome, जस् to hurt, to injure, दिव् 10 A. 1. P. to torment, to beg, वृष् to aver. and some others.

II. GROUP II.

ROOTS WITH CHANGEABLE BASES.

(2nd, 3rd, 5th, 7th, 8th, and 9th Classes.)

§ 403. Terminations:—

Parasmaipada.

The terminations of the Present, the Imperfect and the Imperative are the same as these of the first group, the termi-

nation of the 2nd per. sing. of the Imperative is हि. The terminations of the Potential are as follow:—

1. याम्	याव	याम
2. यास्	यांतम्	यात
3. याव	याताम्	युस्

Ātmanepada.

Present

1. ए	वहे	महे
2. से	आथे	ध्वे
3. ते	आते	अते

Imperfect

इ	वहि	महि
थास्	आथम्	ध्वम्
त	आताम्	अत

Imperatives

1. ऐ	आवहे	आमहे
2. स्व	आधाम्	ध्वम्
3. ताम्	आताम्	अताम्

Potential

The same as those given for the first group.

§ 404. The base of the roots of the 2nd group of Conjugational classes undergoes many modifications with regard to which the terminations are divided into sets, one set is called 'strong', the other 'weak.' The base taking the strong terminations may be called 'The strong base,' and that taking the weak ones 'The weak base'.

(a) The strong terminations are:—

The singulars of all persons of the Present and the Imperfect, the third person singular and all numbers of the first person of the Imperative, in the Parasmaipada, and all numbers of the first person of the Imperative in the Ātmanepada.

(b) The rest are weak.

§ 405. Before strong terminations the penultimate short and the final vowel of the base take their Guna substitute.

Fifth, Eighth and Ninth classes

§ 406. * रु and उ are added on to the roots of the 5th and 8th classes respectively before the terminations.

§ 407 The final उ of the base is optionally dropped before क् and म् if it be not preceded by a conjunct consonant. It is changed to उक् before a weak termination beginning with a vowel, if preceded by a conjunct consonant and to क् in other cases. The हि of the Imperative 2nd per. sing. is dropped after उ not preceded by a conjunct consonant.

§ 408. † In the ninth class ना is inserted between the root and the terminations ना becomes न् before the weak terminations beginning with a vowel, and नी before the weak terminations beginning with a consonant.

§ 409. (a) The penultimate nasal of a root is dropped before ना &c. as ग्रथ्नामि, ग्रथ्नीकः, ग्रथ्नीमः &c. from ग्रन्थ् 'to put together.'

(b) In the case of roots ending in a consonant, the imperative second person singular termination is आन instead of हि as स्रुषान् from स्रुष् 'to steal'.

Paradigms.

5th Class.

सु P. A. 'to press out juice,' &c.

P.

Present.

A.

1. सुनोमि	सुनुवः, सुन्वः	सुनुमः, सुन्मः	सुन्वे	सुनुवदे, सुन्वदे	सुनुमहे, सुन्महे
2. सुनोषि	सुनुथः	सुनुथ	सुनुषे	सुन्वाथे	सुनुषे
3. सुनोति	सुनुतः	सुन्वन्ति	सुनुते	सुन्वाते	सुन्वते

* लादिभ्यः रुः । तनवदिक्कृत्यः उः । Pān. III. 1. 73, 79.

† कषादिभ्यः आ । Pān. III. 1. 81.

Imperfect.

	P.			A.	
1. <u>अमुनवम्</u>	अमुनुव, अमुन्व	अमुनुम, अमुन्म	अमुन्वि	अमुनुवहि, अमुन्वहि	अमुनुमहि, अमुन्महि
2. <u>अमुनोः</u>	अमुनुतम्	अमुनुत	अमुनुयाः	अमुन्वायाम्	अमुनुष्वम्
3. <u>अमुनोन्</u>	अमुनुताम्	अमुन्वन्	अमुनुत	अमुन्वाताम्	अमुन्वत

Imperative.

1. <u>मुनवानि</u>	<u>मुनवाव</u>	<u>मुनवाम</u>	<u>मुनवे</u>	<u>मुनवावहे</u>	<u>मुनवामहे</u>
2. <u>मुनु</u>	मुनुतम्	मुनुत	मुनुष्व	मुन्वायाम्	मुनुष्वम्
3. <u>मुनोतु</u>	मुनुताम्	मुन्वन्तु	मुनुताम्	मुन्वाताम्	मुन्वताम्

Potential.

1. <u>मुनुयाम्</u>	मुनुयाव	मुनुयाम	मुन्वीय	मुन्वीवहि	मुन्वीमहि
2. <u>मुनुयाः</u>	मुनुयातम्	मुनुयात	मुन्वीयाः	मुन्वीयायाम्	मुन्वीष्वम्
3. <u>मुनुयात्</u>	मुनुयाताम्	मुनुयुः	मुन्वीत	मुन्वीयाताम्	मुन्वीरन्

साध् P. 'to accomplish.'

अश् A. 'to pervade.'

Present.

1. <u>साध्रोमि</u>	साध्नुवः	साध्नुमः	अध्रुवे	अध्रुवहे	अध्रुमहे
2. <u>साध्रोषि</u>	साध्नुथः	साध्नुथ	अध्रुषे	अध्रुवाथे	अध्रुष्वे
3. <u>साध्रोति</u>	साध्नुतः	साध्नुवन्ति	अध्रुते	अध्रुवाते	अध्रुवते

Imperfect.

1. <u>असाध्रवम्</u>	असाध्नुव	असाध्नुम	आध्नुवि	आध्नुवहि	आध्नुमहि
2. <u>असाध्रोः</u>	असाध्नुतम्	असाध्नुत	आध्नुयाः	आध्नुवायाम्	आध्नुष्वम्
3. <u>असाध्रोन्</u>	असाध्नुताम्	असाध्नुवन्	आध्नुत	आध्नुवाताम्	आध्नुवत

Imperative.

1. <u>साध्रवानि</u>	साध्रवाव	साध्रवाम	अध्रवे	अध्रवावहे	अध्रवामहे
2. <u>साध्नुहि</u>	साध्नुतम्	साध्नुत	अध्नुष्व	अध्नुवायाम्	अध्नुष्वम्
3. <u>साध्रोतु</u>	साध्नुताम्	साध्नुवन्तु	अध्नुताम्	अध्नुवाताम्	अध्नुवताम्

Potential.

1. साधुयाम् साधुयाव साधुयाम् अधुवीय अधुवीवहि अधुवीमहि
 2. साधुयाः साधुयातम् साधुयात अधुवीथाः अधुवीथाधाम् अधुवीष्वम्
 3. साधुयाव साधुयाताम् साधुयुः अधुवीत अधुवीयाताम् अधुवीरन्

8th Class.

तन् P. A. 'to stretch.'

*P.**Present.**A.*

1. तनोमि तनुवः, तन्व तनुमः, तन्मः तन्वे तनुवहे, तन्वहे तनुमहे, तन्महे
 2. तनोषि तनुयः तनुथ तनुपे तन्वाये तनुवे
 3. तनोति तनुतः तन्वन्ति तनुते तन्वाते तन्वते

Imperfect.

1. अतनवम् अतनुव अतनुम अतन्वि अतनुवहि अतनुमहि
 अतन्व अतन्म अतन्वाहि अतन्महि
 2. अतनोः अतनुनम् अतनुत अतनुथाः अतन्वाधाम् अतनुष्वम्
 3. अतनोत अतनुताम् अतन्वन् अतनुत अतन्वाताम् अतन्वत

Imperative.

1. तनवानि तन्याव तन्वाम तन्वे तन्यावहे तन्वामहे
 2. तनु तनुनम् तनुत तनुष्व तन्वाधाम् तनुष्वम्
 3. तनोतु तनुताम् तन्वन्तु तनुताम् तन्वाताम् तन्वताम्

Potential.

1. तनुयाम् तनुयाव तनुयाम् तन्वीय तन्वीवहि तन्वीमहि
 2. तनुयाः तनुयातम् तनुयात तन्वीथाः तन्वीथाधाम् तन्वीष्वम्
 3. तनुयाव तनुयाताम् तनुयुः तन्वीत तन्वीयाताम् तन्वीरन्

§ 410. Irregular base:—कृ. P. A. 'to do' is changed to कर् before the strong, and कुर before the weak terminations. The र of the base is dropped before ण and म.

Present.

	P.			A.	
1. करोमि	कुर्वः	कुर्मः	कुर्वे	कुर्वहे	कुर्महे
2. करोषि	कुरुथः	कुरुथ	कुरुथे	कुर्वाथे	कुरुथे
3. करोति	कुरुतः	कुर्वन्ति	कुरुते	कुर्वाते	कुर्वते

Imperfect.

1. अकरवम्	अकुर्व	अकुर्म	अकुर्वि	अकुर्वहि	अकुर्महि
2. अकरोः	अकुरुतम्	अकुरुत	अकुरुथाः	अकुर्वाधाम्	अकुरुध्वम्
3. अकरोत्	अकुरुताम्	अकुर्वन्	अकुरुत	अकुर्वाताम्	अकुर्वन्त

Imperative.

1. करवाणि	करवाव	करवाम	करवै	करवावहे	करवामहे
2. कुरु	कुरुतम्	कुरुत	कुरुध्व	कुर्वाधाम्	कुरुध्वम्
3. करोतु	कुरुताम्	कुर्वन्तु	कुरुताम्	कुर्वाताम्	कुर्वन्ताम्

Potential.

1. कुर्याम्	कुर्याव	कुर्याम	कुर्याथ	कुर्यावहि	कुर्यामहि
2. कुर्याः	कुर्यातम्	कुर्यात	कुर्याथाः	कुर्यायाधाम्	कुर्याध्वम्
3. कुर्यात्	कुर्याताम्	कुर्युः	कुर्यात	कुर्यायाताम्	कुर्यारन्

9th Class.

की. P. A. 'to buy.'

Present.

	P.			A.	
1. कीणामि	कीणीवः	कीणीमः	कीणे	कीणीजेहे	कीणीमहे
2. कीणासि	कीणीथः	कीणीथ	कीणीथे	कीणाथे	कीणीध्वे
3. कीणाति	कीणीतः	कीणन्ति	कीणीते	कीणाते	कीणते

Imperfect.

1. अक्रीणाम्	अक्रीणीव	अक्रीणीम	अक्रीणि	अक्रीणीवहि	अक्रीणीमहि
2. अक्रीणाः	अक्रीणीतम्	अक्रीणीत	अक्रीणीयाः	अक्रीणायाम्	अक्रीणीष्वम्
3. अक्रीणात्	अक्रीणीताम्	अक्रीणन्	अक्रीणीत	अक्रीणाताम्	अक्रीणत

Imperatives.

1. क्रीणानि	क्रीणावः	क्रीणाम	क्रीणै	क्रीणावहे	क्रीणामहे
2. क्रीणीहि	क्रीणीतम्	क्रीणीत	क्रीणीष्व	क्रीणीयाम्	क्रीणीष्वम्
3. क्रीणातु	क्रीणीताम्	क्रीणन्तु	क्रीणीताम्	क्रीणाताम्	क्रीणताम्

Potential.

1. क्रीणीयाम्	क्रीणीयाव	क्रीणीयाम	क्रीणीय	क्रीणीवहि	क्रीणीमहि
2. क्रीणीयाः	क्रीणीयातम्	क्रीणीयात	क्रीणीयाः	क्रीणीयायाम्	क्रीणीष्वम्
3. क्रीणीयात्	क्रीणीयाताम्	क्रीणीयुः	क्रीणीत	क्रीणीयाताम्	क्रीणीरन्

स्तम्भू P. 'to obstruct,' or 'to stop.'

*Present.**Imperfect.*

1. स्तम्भामि	स्तम्भीवः	स्तम्भीमः	अस्तम्भाम्	अस्तम्भीव	अस्तम्भीम
2. स्तम्भासि	स्तम्भीयः	स्तम्भीथ	अस्तम्भाः	अस्तम्भीतम्	अस्तम्भीत
3. स्तम्भाति	स्तम्भीतः	स्तम्भन्ति	अस्तम्भात्	अस्तम्भीताम्	अस्तम्भन्

*Imperatives.**Potential.*

1. स्तम्भानि	स्तम्भावः	स्तम्भाम	स्तम्भीयाम्	स्तम्भीयाव	स्तम्भीयाम
2. स्तम्भान	स्तम्भीतम्	स्तम्भोत	स्तम्भीयाः	स्तम्भीयातम्	स्तम्भीयात
3. स्तम्भातु	स्तम्भीताम्	स्तम्भन्तु	स्तम्भीयात्	स्तम्भीयाताम्	स्तम्भीयुः

IRREGULAR SPECIAL BASES OF THE NINTH CLASS.

§ 411. In the case of the root ध्रुव् the व् of ना is not changed to ञ्; as ध्रुव्नाति, ध्रुव्नीतः, ध्रुव्मन्ति, &c.

§ 412. The roots ज्ञा 'to know' and ज्या 'to become old'

assume the forms जा and जि respectively; as जानाति-नीति, जिनाति, &c.

§ 413. The र् of ग्रह is changed to क्, as ग्रहाति; अग्रहाव, अग्रहोव, अग्रहोम, &c. Imperf. 1st. pers.

§ 414. The roots री, ली, ली, ली, ध, प, ल, क, क, वृ, वृ, वृ, वृ, वृ and स्तृ have their finals shortened necessarily, and क्षी, मी, and मी optionally in the Special Tenses; as वृनाति-नीति, स्तृणाति-नीति, वृणाति-नीति, &c. क्षीणाति, क्षिणाति, &c.

§ 415. The roots लु 'to go by leaps, to raise,' लम् 'to obstruct,' लुम् 'to stop,' लम् and लुम् 'to obstruct' belong to the 5th and 9th classes; as लुनाति, लुनीते, लुनोति, लुनुते, &c.

Second, Third and Seventh Classes.

§ 416. Special rules of Sandhi of the finals of roots and the initial letters of terminations:—

(1) The ending उ of a root takes its Vṛiddhi substitute when followed by a consonantal strong termination; as उ + मि = नोमि.

(2) The final इ or उ, short or long, of a root is changed to इए or उए before a vowel weak termination.

(3) The ending इ of roots is changed to इ when followed by any consonant, except a nasal or a semivowel, or by nothing; and that of roots beginning with इ to ए under the same circumstances.

(4) The initial इ or ए of a termination is changed to ए after a soft aspirate (4th letter of a class).

(5) इ or ए followed by स is changed to क्.

(6) ण् and ण् when followed by a consonant are changed to the nasal of the class to which the following consonant belongs, and to an *anusvāra* when followed by स्, ष्, स्र् or ह्.

(7) The ending इ of a root, short or long, not preceded by a conjunct consonant is changed to ए before vowel weak terminations, when the base consists of more than one syllable.

(8) The ending इ of a root is optionally changed to ए or Visarga in the Imperfect second pers. sing. and the ending स् to ए or इ before the termination त् and optionally before स्.

(9) When a conjunct consonant having स् or क् for its first member is at the end of a word or is followed by a consonant except a nasal or a semivowel, the स् or क् is dropped.

N. B.—The usual Sandhi rules i. e. those given in the 2nd and 3rd Chapters should be observed.

§ 417. (1) * The second person sing. termination of the Parasma. Imperative is णि when the base ends in any consonant except a nasal or a semivowel; also in the case of the root हु 3 P. ' to sacrifice. '

§ 418. The स् and त् of the Imperfect 2nd and 3rd pers. sing. are dropped after a consonant.

Second (or अवादि) Class.

§ 419. In this class the terminations are directly added to the root.

§ 420. In the case of roots ending in आ, the terminations of the third person plural of the Imperfect is optionally उत्.

* दुसल्लयो हेर्षिः । Pān. VI. 4. 101.

Paradigms.

या P. 'to go.'

<i>Present.</i>			<i>Imperfect.</i>		
1. यामि	यावः	यामः	अयाम्	अयाथ	अयान् .
2. यासि	याथः	याथ	अयाः	अयातम्	अयात
3. याति	यातः	यान्ति	अयात्	अयाताम्	अयान्, अयुः
<i>Imperative.</i>			<i>Potential.</i>		
1. यानि	याव	याम	यायाम्	यायाव	यायाम
2. याहि	यातम्	यात	यायाः	यायातम्	यायात
3. यातु	याताम्	यान्तु	यायात्	यायाताम्	यायुः

Conjugate similarly रुया P. 'to tell,' द्या P. 'to cut,' पा P. 'to protect,' प्रा P. 'to fill,' खा P. 'to eat,' ह्या P. 'to fly,' मा P. 'to shine,' मा 'to measure,' रा 'to give,' ला 'to give or take,' वा 'to blow,' आ 'to cook' add ला 'to bathe'.

§ 421. In order to exemplify the rules given under §§ 416-418 we will give the forms of the regular verbs वी, वृ, जाय, ईर, चक्ष, कष्ट, दुह, लिख and निष्कृ.

वी P. 'to go'

<i>Present.</i>			<i>Imperfect.</i>		
1. वेमि	वीवः	वीमः	अवयम्	अवीव	अवीम
2. वेसि	वीथः	वीथ	अवेः	अवीतम्	अवीत
3. वेति	वीतः	वियन्ति	अवेत्	अवीताम्	अवियन् (or अव्यन् according to some)

*Imperative.**Potential.*

1. वयानि	वयाव	वयाम	वीयाम्	वीयाव	वीयाम
2. वीहि	वीतम्	वीत	वीयाः	वीयातम्	वीयात
3. वेतु	वीताम्	वियन्तु	वीयात्	वीयाताम्	वीयुः

नु P 'to praise'

*Present.**Imperfect.*

1. नौमि	नुवः	नुमः	अनवम्	अनुव	अनुम
2. नौषि	नुयः	नुथ	अनौः	अनुतम्	अनुत
3. नौति	नुतः	नुवन्ति	अनौत्	अनुताम्	अनुवन्

*Imperative.**Potential.*

1. नवानि	नवाव	नवाम	नुयाम्	नुयाव	नुयाम
2. नुहि	नुतम्	नुत	नुयाः	नुयातम्	नुयात
3. नौतु	नुताम्	नुवन्तु	नुयात्	नुयाताम्	नुयुः

Conjugate similarly कृ P. 'to sound,' क्षु P. 'to seize,' क्षृ P. 'to sharpen,' यु P. 'to attack,' यु P. 'to join,' ह्यु P. 'to possess supremacy,' and स्तु 'to drop out, to distil.'

जागृ P. 'to awake.'

*Present.**Imperfect.*

1. जागर्मि	जागृवः	जागृमः	अजागरम्	अजागृव	अजागृम
2. जागर्षि	जागृथः	जागृथ	अजागः	अजागृतम्	अजागृत
3. जागर्ति	जागृतः	जाग्रति*	अजागः	अजागृताम्	अजागृदः

*Imperative.**Potential.*

1. जागराणि	जागराव	जागराम	जागृयाम	जागृयाव	जागृयाम
2. जागृहि	जागृतम्	जागृत	जागृयाः	जागृयातम्	जागृयात
3. जागृतुं	जागृताम्	जाग्रतु	जागृयात्	जागृयाताम्	जागृयुः

* See चक्रान् p. 272.

ईर A. 'to go.'

*Present.**Imperfect.*

1. ईरे	ईरवहे	ईरमहे	ऐरि	ऐरवहि	ऐरमहि
2. ईर्ये	ईराथे	ईर्ये	ऐर्याः	ऐरायाम्	ऐर्यम्
3. ईरते	ईराते	ईरते	ऐरत	ऐराताम्	ऐरत

*Imperative.**Potential.*

1. ईरे	ईरावहे	ईरामहे	ईरीय	ईरीवहि	ईरीमहि
2. ईर्ये	ईरायाम्	ईर्यम्	ईरीथाः	ईरीयायाम्	ईरीयम्
3. ईरताम्	ईराताम्	ईरताम्	ईरीत	ईरीयाताम्	ईरीरन्

चक्ष् A. 'to speak.'

*Present.**Imperfect.*

1. चक्षे	चक्षवहे	चक्षमहे	अचक्षि	अचक्ष्वहि	अचक्ष्महि
2. चक्षे	चक्षाथे	चक्ष्ते	अचक्षाः	अचक्षायाम्	अचक्ष्दुम्
3. चक्षे	चक्षाते	चक्षते	अचक्ष	अचक्षाताम्	अचक्षत

*Imperfect.**Potential.*

1. चक्षे	चक्षावहे	चक्षामहे	चक्षीय	चक्षीवहि	चक्षीमहि
2. चक्षे	चक्षायाम्	चक्ष्दुम्	चक्षीथाः	चक्षीयायाम्	चक्षीयम्
3. चक्षाम्	चक्षाताम्	चक्षताम्	चक्षीत	चक्षीयाताम्	चक्षीरन्

कश् A. 'to go.'

*Present.**Imperfect.*

1. कक्षे	कक्षवहे	कक्षमहे	अकक्षि	अकक्ष्वहि	अकक्ष्महि
2. कक्षे	कक्षाथे	कक्ष्ते	अकक्षाः	अकक्षायाम्	अकक्ष्दुम्
3. कक्षे	कक्षाते	कक्षते	अकक्ष	अकक्षाताम्	अकक्षत

*Imperative.**Potential.*

1. कर्षे	कर्षावहे	कर्षामहे	कर्षीय	कर्षीवहि	कर्षीमहि
2. कर्ष्व	कर्षायाम्	कर्षद्भुम्	कर्षीथाः	कर्षीयाथाम्	कर्षीष्वम्
3. कर्षाम्	कर्षाताम्	कर्षताम्	कर्षीत	कर्षीयाताम्	कर्षीरन्

दुह P. A. 'to milk.'

Present.

	P.	A.
1. दोहति	दुहः	दुहः
2. दोषि*	दुग्धः	दुग्धः
3. दोषि	दुग्धः	दुहन्ति

Imperfect.

1. अदोहम्	अदुह	अदुहाम्	अदुहि	अदुहहि	अदुहामहि
2. अदोह-ग्	अदुग्धम्	अदुग्ध	अदुग्धाः	अदुहाथाम्	अदुग्ध्वम्
3. अदोह-ग्	अदुग्धाम्	अदुहन्	अदुग्ध	अदुहाताम्	अदुहत

Imperative.

1. दोहानि	दोहव	दोहाम	दोहे	दोहावहे	दोहामहे
2. दुग्धि	दुग्धम्	दुग्ध	धुक्व	दुहाथाम्	धुग्ध्वम्
3. दोग्धु	दुग्धाम्	दुहन्तु	दुग्धाम्	दुहाताम्	दुहताम्

Potential.

1. दुह्याम्	दुह्याव	दुह्याम	दुहीय	दुहीवहि	दुहीमहि
2. दुह्याः	दुह्याताम्	दुह्यात	दुहीथाः	दुहीयाथाम्	दुहीष्वम्
3. दुह्यात्	दुह्याताम्	दुह्युः	दुहीत	दुहीयाताम्	दुहीरन्

दिह् to be similarly conjugated; ह् and ए being substituted for उ and ओ respectively.

* For the change of ह् to ध्, vide § 95.

लिह P. A. ' to lick. '

Present.

	P.			A.	
1. लेद्धि	लिहः	लिह्यः	लिहे	लिहहे	लिहाहे
2. लेक्षि	लीहः	लीह	लिक्षे	लिहाथे	लीह्वे
3. लेद्धि	लीहः	लिहन्ति	लीहे	लिहाते	लिहते

Imperfect.

1. अलेहम्	अलिह	अलिष्य	अलिहि	अलिहहि	अलिष्यहि
2. अलेद्-इ	अलीहम्	अलीह	अलीहाः	अलिहायाम्	अलीह्वम्
3. अलेद्-इ	अलीहाम्	अलिहन्	अलीह	अलिहाताम्	अलिहत

Imperative.

1. लेहानि	लेहाव	लेहाम	लेहै	लेहांवहै	लेहामहै
2. लीडि	लीहम्	लीह	लिह्व	लिहायाम्	लीह्वम्
3. लेहु	लीहाम्	लिहन्तु	लीहाम्	लिहाताम्	लिहताम्

Potential.

1. लिष्याम्	लिष्याव	लिष्याम	लिषीथ	लिषीवहि	लिषीमहि
&c.	&c.	&c.	&c.	&c.	&c.

निज्ज A. * ' to Purify '

*Present.**Imperfect.*

1. निजे	निज्ज्वहे	निज्जमहे	अनिजि	अनिज्ज्वहि	अनिज्जमहि
2. निज्जे	निज्जाथे	निज्ज्वहे	अनिज्जथाः	अनिज्जायाम्	अनिज्ज्वम्
3. निज्जे	निज्जाते	निज्जते	अनिज्ज	अनिज्जाताम्	अनिज्जत

*Imperative.**Potential.*

1. निज्जे	निज्जावहै	निज्जामहै	निज्जीय	निज्जीवहि	निज्जीमहि
2. निज्ज्व	निज्जायाम्	निज्ज्वम्	निज्जीथाः	निज्जीयायाम्	निज्जीवम्
3. निज्जाम्	निज्जाताम्	निज्जताम्	निज्जीत	निज्जीयाताम्	निज्जीरन्

* जि-जिह्, पिह्, पूज्, पूज्ज्, पूज् all A. should be similarly conjugated.

IRREGULAR BASES.

Many of the roots of the 2nd class are of irregular conjugation. We will treat of them in alphabetical order.

§ 422. अद् P. 'to eat' forms the 2 and 3 sing. Imperf. as आदः and आदत् respectively. In other respects it is regular.

*Present.**Imperfect.*

1. अद्मि	अद्मः	अद्मः	1. आदम्	आदः	आदः
2. अस्मि	अस्यः	अस्य	2. आदः	आत्तम्	आत्त
3. अस्ति	अस्तः	अदन्ति	3. आदत्	आत्ताम्	आदन्

*Imperative.**Potential.*

1. अदामि	अदाव	अदाम	1. अद्याम्	अद्याव	अद्याम
2. अद्वि	अत्तम्	अत्त	2. अद्याः	अद्यात्तम्	अद्यात्
3. अतु	अत्ताम्	अदन्तु	3. अद्यात्	अद्याताम्	अद्युः

§ 423. अन् P. 'to breathe,' जश् 'to eat,' रुद् P. 'to weep,' श्चस् P. 'to sigh' and स्वप् P. 'to sleep,' insert the augment इ between their final and the terminations beginning with any consonant except च; in the case of 2 and 3 sing. Imperf. they insert ई or अ; e. g.

अन् ' P. to breathe. '

*Present.**Imperfect.*

1. अनिमि	अनिवः	अनिमः	आनम्	आनिव	आनिम
2. अनिषि	अनिथः	अनिथ	आनीः-आनः	आनितम्	आनित
3. अनिति	अनितः	अनन्ति	आनीत्-आनत्	आनिताम्	आनन्

*Imperative.**Potential.*

1. अनानि	अनाव	अनाम	अन्याम्	अन्याव	अन्याम
2. अनिहि	अनितम्	अनित	अन्याः	अन्यात्तम्	अन्यात्
3. अनितु	अनिताम्	अनन्तु	अन्यात्	अन्याताम्	अन्युः

Conjugate स्वप्, श्वस् and रुद् similarly; as स्वप्ति 3 sing. Pre., अस्वपीः-वः 2. sing. Imperf.; अस्वपीत्-वत् 3 sing. Imperf.; स्वपानि 1. sing. Imp. स्वपिहि 2 sing. Imp.; स्वप्याम् 1. sing. Pot.; &c. श्वसिति 3. sing. Pre.; अश्वसीः-सः 2 sing. Imperf.; अश्वसीत्-सत् 3 sing. Imperf.; श्वसानि 1. sing. Imp. श्वसिहि 2. sing. Imp. श्वसितु 3. sing. Imp.; श्वस्याम् 1. sing. Pot., &c.; रोदिनि, रुदिवः रुदिमः 1 Pre.; अरोदाम् 1. sing. Imperf. अरोदीः-वः 2 sing. Imperf. अरोदीत्-वत् 3. sing. Imperf.; रोदानि 1. sing. Imp. रुदिहि 2. sing. Imp. रोदितु 3. sing. Imp.; रुद्याम् 1. sing. Pot. &c.

§ 424. अस् P. (A.* rare) 'to be'—drops its अ before weak terminations and स् before a termination beginning with स् and श्व. Before 2 and 3 Imperf. it takes the augment ई. It is irregular in many respects.

Present.

	P.			A.	
1. अस्मि	स्वः	स्मः	हे	स्वहे	स्मेहे
2. असि	स्वः	स्व	से	साथे	ध्वे
3. अस्ति	स्तः	सन्ति	स्ते	साते	सते

Imperfect.

1. आसाम्	आस्व	आस्म	आसि	आस्वहि	आस्महि
2. आसीः	आस्तम्	आस्त	आस्थाः	आसाथाम्	आध्वम्
3. आसीत्	आस्ताम्	आसन्	आस्त	आसाताम्	आसत

Imperative.

1. असानि	असाव	असाम	असे	असावहे	असामहे
2. एधि	स्ताम्	स्त	स्व	साथाम्	ध्वम्
3. अस्तु	स्ताम्	सन्तु	स्ताम्	साताम्	सताम्

* अस् is Atmanepadi in a few cases. Cf. Bhattikāvya II. 35 'अन्यो व्यतिस्ते तु ममापि धर्मः' &c. where it implies कर्मव्यतिहार or an exchange of duty.

Potential.

1. स्याम्	स्याव	स्याम	सीय	सीवहि	सीमाहि
2. स्याः	स्यातम्	स्यात	सीथाः	सीयाथाम्	सीध्वम्
3. स्यात्	स्याताम्	स्युः	सीत	सीयाताम्	सीरन्

§ 425. आसृ A. 'to sit—also drops its स् before ह्य—

*Present.**Imperfect.*

1. आसे	आस्वहे	आस्महे	आसि	आस्वहि	आस्महि
2. आस्ते	आसाथे	आध्वे	आस्थाः	आसाथाम्	आध्वम्
3. आस्ते	आसाते	आसते	आस्त	आसाताम्	आसत

*Imperative.**Potential.*

1. आसै	आसावहे	आसामहे	आसीय	आसीवहि	आसीमाहि
2. आस्व	आसाथाम्	आध्वम्	आसीथाः	आसीयाथाम्	आसीध्वम्
3. आस्ताम्	आसाताम्	आसताम्	आसीत	आसीयाताम्	आसीरन्

Conjugate वस् A. 'to dress' similarly.

§ 426. The इ of the root इ P.* 'to go' is changed to य before a weak vowel termination; एति इतः यन्ति 3 pers. Pre.; आयम् ऐव ऐम 1st Pers. Imperf.; ऐः 2 sing. Imperf.; अयानि, इहि, एतु 1. 2. 3. sings. Imp. यन्तु 3. pl. Imp.

इ with अधि A. † 'to study.' &c. is regularly conjugated; as

* इ P. 'to go' is conjugated regularly like वी-एति ईतः इयन्ति 3rd Pers. Pre.; ईहि 2 sing. Imp. इयन्तु 3. plural. Imp.

† इ with अधि P. 'to remember' should be conjugated like इ, अधियन्ति 3rd pl. Pre. Some think that it is to be conjugated like इ in the Non-conjugational tenses only. According to them the third pers. plu. will be अधीयन्ति. The line of Bhatṭi 'ससीतयो राघवयोरधीयन्' III. 18. &c. is quoted in support of this opinion. केचिन्नु आर्षधातुकाधिकारोक्तस्येवातिदेशमाहुः । तन्मये यण । Sid. Kau.

*Present.**Imperfect.*

1. अधीये	अधीवहे	अधीमहे	अधैयि	अधैवहि	अधैमहि
2. अधीषे	अधीयाधे	अधीष्वे	अधैथाः	अधैयायाम्	अधैष्वम
3. अधीते	अधीयाते	अधीयते	अधैत	अधैयाताम्	अधैयंत

*Imperative.**Potential.*

1. अध्यै	अध्यावहै	अध्यामहै	अधीयीय	अधीयीवहि	अधीयीमहि
2. अधीष्व	अधीयाधम्	अधीष्वम्	अधीयीथाः	अधीयीयायाम्	अधीयीष्वम्
3. अधीताम्	अधीयाताम्	अधीयताम्	अधीयीत	अधीयीयाताम्	अधीयीरन्

§ 427. ईङ् A. 'to praise,' and ईञ् A. 'to rule' have an इ added to them before terminations beginning with सू or ध्व except that of the Imperf. 2. plu.

ईङ्. A.

*Present.**Imperfect.*

1. ईङि	ईङुहे	ईङ्महे	ऐङि	ऐङुहि	ऐङ्महि
2. ईङिषे	ईङाधे	ईङिष्वे	ऐङाः	ऐङायाम्	ऐङुष्वम्
3. ईङते	ईङाते	ईङते	ऐङ	ऐङाताम्	ऐङत

*Imperative.**Potential.*

1. ईङे	ईङावहै	ईङामहै	ईङीय	ईङीवहि	ईङीमहि
2. ईङिष्व	ईङायाम्	ईङिष्वम्	ईङीथाः	ईङीयायाम्	ईङीष्वम्
3. ईङाम्	ईङाताम्	ईङताम्	ईङीत	ईङीयाताम्	ईङीरन्

ईञ् to be similarly conjugated; ईशिषे ईशाधे ईशिष्वे 2 Pre; ऐशि 1. sing. Imperf. ऐशाः 2. sing. Imperf. ऐष्ट 3. sing. Imperf. ऐष्टुम् 2 pl. Imperf.; ईशै 1. sing. Imp. ईशिष्वम् 2. pl. Imp. ईशीत 3. sing. Pot. &c.

§ 428 ऊर्ण P. A. 'to cover'—substitutes Vṛiddhi for its उ optionally before consonantal strong terminations except those of the 2nd and 3rd sing. Imperf.

Present.

	<i>P.</i>				<i>A.</i>
1. ऊर्णोमि-ऊर्णोमि	ऊर्णुवः	ऊर्णुमः-	ऊर्णुवे	ऊर्णुवहे	ऊर्णुमहे
2. ऊर्णोपि-ऊर्णोपि	ऊर्णुथः	ऊर्णुथ	ऊर्णुथे	ऊर्णुवाथे	ऊर्णुथे
3. ऊर्णोति-ऊर्णोति	ऊर्णुतः	ऊर्णुवन्ति	ऊर्णुते	ऊर्णुवाते	ऊर्णुवते

Imperfect.

1. और्णवम्	और्णुव	और्णुम	और्णुवि	और्णुवहि	और्णुमहि
2. और्णोः	और्णुतम्	और्णुत	और्णुथाः	और्णुवाथाम्	और्णुध्वम्
3. और्णोत्	और्णुताम्	और्णुवन्	और्णुत	और्णुवाताम्	और्णुवत

Imperative.

1. ऊर्णवानि	ऊर्णवाव	ऊर्णवाम	ऊर्णवै	ऊर्णवावहे	ऊर्णवामहे
2. ऊर्णुहि	ऊर्णुतम्	ऊर्णुत	ऊर्णुध्व	ऊर्णुवाथाम्	ऊर्णुध्वम्
3. ऊर्णोतु-ऊर्णोतु	ऊर्णुताम्	ऊर्णुवन्तु	ऊर्णुताम्	ऊर्णुवाताम्	ऊर्णुवताम्

Potential

1. ऊर्णुयाम्	ऊर्णुयाव	ऊर्णुयाम	ऊर्णुवीय	ऊर्णुवीवहि	ऊर्णुवीमहि
2. ऊर्णुयाः	ऊर्णुयातम्	ऊर्णुयात	ऊर्णुवीथः	ऊर्णुवीयाथाम्	ऊर्णुवीध्वम्
3. ऊर्णुयात्	ऊर्णुयाताम्	ऊर्णुयुः	ऊर्णुवीत	ऊर्णुवीयाताम्	ऊर्णुवीरन्

§ 429 चकास्, P. 'to shine,'—चकास्, जङ्, जायु, द्रिष्टा and शास् drop the ळ of the 3rd pers. plu. termination when added to them. In the Imperf. they take उस् as 3. pl. termination. Imp. 2 sing. of चकास् is चकास्-धि.

*Paradigms.**Present**Imperfect.*

1. चकास्मि	चकास्वः	चकास्मः	अचकासम्	अचकास्व	अचकास्म
2. चकासि	चक स्थः	चकास्थ	अचकाः-अचकात्-द्	अचकास्तम्	अचकास्त
3. चकास्ति	चकास्तः	चकासति	अचकात्-द्	अचकास्ताम्	अचकासुः

*Imperative**Potential*

1. चकासानि	चकासाव	चकासाम	चकास्याम	चकास्यति	चकास्याम
2. चकादि-धि	चकास्तम्	चकास्त	चकास्याः	चकास्यातम्	चकास्यात
3. चकास्तु	चकास्ताम्	चकास्तु	चकास्यात्	चकास्याताम्	चकास्युः

अथ P.—see अनु and चकास above:—

Paradigms

*Present**Imperfect*

1. जक्षिमि	जक्षिव	जक्षिमः	अजक्षम्	अजक्षिव	अजक्षि
2. जक्षिधि	जक्षिथ	जक्षिथ	अजक्षीः-अजक्षः	अजक्षितम्	अजक्षित
3. जक्षिति	जक्षितः	जक्षति	अजक्षीत्-अजक्षत्	अजक्षिताम्	अजक्षुः

*Imperative.**Potential.*

1. जक्षाणि	जक्षाव	जक्षाम	जक्ष्याम्	जक्ष्याव	जक्ष्याम
2. जक्षिद्दि	जक्षितम्	जक्षित	जक्ष्याः	जक्ष्यातम्	जक्ष्यात
3. जक्षितु	जक्षिताम्	जक्षतु	जक्ष्यात्	जक्ष्याताम्	जक्ष्युः

§ 430. दरिद्रा P. 'to be poor'—drops its अ before weak terminations beginning with a vowel and changes it to इ before those with an initial consonant.

Paradigms.

*Present.**Imperfect.*

1. दरिद्रामि	दरिद्रिवः	दरिद्रिमः	अदरिद्राम्	अदरिद्रिव	अदरिद्रिम
2. दरिद्रासि	दरिद्रिथः	दरिद्रिथ	अदरिद्राः	अदरिद्रितम्	अदरिद्रित
3. दरिद्राति	दरिद्रितः	दरिद्रति	अदरिद्रात्	अदरिद्रिताम्	अदरिद्रुः

*Imperative.**Potential.*

1. दरिद्राणि	दरिद्राव	दरिद्राम	दरिद्रियाम्	दरिद्रियाव	पारिद्रियाम

2. दरिदिहि दरिदितम् दरिदित दरिदियाः दरिदियात्तम् दरिदियात्
 3. दरिद्रातु दरिद्रिताम् दरिद्रतु दरिद्रियान् दरिद्रियाताम् दरिद्रियुः

§ 431. द्वि P. A. 'to hate'—takes उम् optionally in the Imperf. 3. pl. Par.

Present.

1. द्वेषि	द्वेष	द्विष्मः	द्विषे	द्विष्वहे	द्विष्महे
2. द्वेक्षि	द्विष्टः	द्विष्ट	द्विक्षे	द्विषाथे	द्विह्दुहे
3. द्वेष्टि	द्विष्टः	द्विषन्ति	द्विष्टे	द्विषाते	द्विषते

Imperfect.

1. अद्वेषम्	अद्विष्व	अद्विष्म	अद्विषि	अद्विष्वहि	अद्विष्महि
2. अद्वेद्-द्	अद्विष्टम्	अद्विष्ट	अद्विष्टाः	अद्विषाथाम्	अद्विह्दुम्
3. अद्वेद्-द्	अद्विष्टाम्	अद्विषन्-अद्विषुः	अद्विष्ट	अद्विषाताम्	अद्विषत

Imperatives.

1. द्वेषाणि	द्वेषाव	द्वेषाम	द्वेषे	द्वेषावहे	द्वेषामहे
2. द्विह्दि	द्विष्टम्	द्विष्ट	द्विष्व	द्विषाथाम्	द्विह्दुम्
3. द्वेष्टु	द्विष्टाम्	द्विषन्तु	द्विष्टाम्	द्विषाताम्	द्विषताम्

Potential.

1. द्विष्याम्	द्विष्याव	द्विष्याम	द्विषीय	द्विषीवहि	द्विषीमहि
2. द्विष्याः	द्विष्यातम्	द्विष्यात्	द्विषीथाः	द्विषीयाथाम्	द्विषीष्वम
3. द्विष्यात्	द्विष्याताम्	द्विष्युः	द्विषीत	द्विषीयाताम्	द्विषीरन्

§ 432. त्र P. A. 'to speak'—takes the augment ई before consonantal strong terminations.

Present.

1. त्रवीमि	त्र्वः	त्र्वमः	त्रुव	त्र्वहे	त्र्वमहे

2. व्रवीथि-आत्य	वृथः-आहयुः	वृथ	वृथे	वृवाथे	वृथे
3. व्रवीति-आह	वृतः-आहतुः	वृवन्ति-आहुः	वृते	वृवाते	वृवते

Imperfect.

1. अव्रवम्	अव्रूव	अव्रूम	अव्रुवि	अव्रूवहि	अव्रूमहि
2. अव्रवीः	अव्रूतम्	अव्रूत	अव्रूथाः	अव्रूवाथाम्	अव्रूथ्वम्
3. अव्रवीत्	अव्रूताम्	अव्रूवन्	अव्रूत	अव्रूवाताम्	अव्रूवत

Imperative.

1. व्रवाणि	व्रवाव	व्रवाम	व्रवे	व्रवावहे	व्रवामहे
2. व्रूहि	व्रूतम्	व्रूत	व्रूथ्व	व्रूवाथाम्	व्रूथ्वम्
3. व्रवीतु	व्रूताम्	वृवन्तु	व्रूताम्	व्रूवाताम्	व्रूवताम्

Potential

1. व्रूयाम्	व्रूयाव	व्रूयाम	वृवीय	वृवीवहि	वृवीमहि
2. व्रूयाः	व्रूवातम्	व्रूयात	वृवीथाः	वृवीयाथाम्	वृवीथ्वम्
3. व्रूयात्	व्रूयाताम्	व्रूयुः	वृवीत	वृवीयाताम्	वृवीरन्

§ 433. मृज् P. 'to cleanse' substitutes Vrddhi for its vowel necessarily before strong terminations and optionally before vowel weak terminations.

Present.

1. मारिम्	मृज्वः	मृज्मः	अमार्जम्	अमृज्व	अमृज्म
2. मारि	मृष्टः	मृष्ट	अमार्ष्टु-ई	अमृष्टम्	अमृष्ट
3. मारि	मृष्टः	मार्जन्ति, मृजन्ति	अमार्ष्टु-ई	अमृष्टाम्	अमार्जन्, अमृजन्

Imperative.

1. मार्जानि	मार्जाव	मार्जाम्	मृज्याम्	मृज्याव	मृज्याम्
-------------	---------	----------	----------	---------	----------

Potential.

2. मद्दि	मृष्टम्	मृष्ट	मृज्याः	मृज्यातम्	मृज्यात्
3. मार्तु	मृष्टम्	मार्जन्तु-मृजन्तु	मृज्यात्	मृज्याताम्	मृज्युः

§ 434. वच् P. 'to speak'—is deficient in the 3 plu. Pre, according to some in the whole plural, and according to others in all the third person plurals.*

*Present**Imperfect.*

1. वच्मि	वच्चः	वच्मः	अवचम्	अवच्च	अवच्म
2. वक्षि	वक्ष्यः	वक्षथ	अवक्-ग्	अवक्तम्	अवक्त
3. वक्ति	वक्तः	...*	अवक्-ग्	अवक्ताम्	अवचन्

*Imperative.**Potential.*

1. वचानि	वचाव	वचाम	वच्याम्	वच्याव	वच्याम
2. वग्धि	वक्तम्	वक्त	वच्याः	वच्यातम्	वच्यात्
3. वक्तु	वक्ताम्	वचन्तु	वच्यात्	वच्याताम्	वच्युः

—§ 435. वद् P. 'to wish'—changes its व to उ before weak terminations.

*Present.**Imperfect.*

1. वक्षि	उक्षः	उक्षः	अवक्षम्	ओक्ष	ओक्ष
2. वक्षि	उष्टः	उष्ट	अवद्-इ	ओष्टम्	ओष्ट
3. वष्टि	उष्टः	उक्षन्ति	अवद्-इ	ओष्टाम्	ओक्षन्

*Imperative**Potential.*

1. वक्षानि	वक्षाव	वक्षाम	उक्ष्याम्	उक्षाव	उक्ष्याम
2. उद्दि	उष्टम्	उष्ट	उक्ष्याः	उक्ष्यातम्	उक्ष्यात्
3. वष्टु	उष्टाम्	उक्षन्तु	उक्ष्यात्	उक्ष्याताम्	उक्ष्युः

* अवमन्तिपरो न प्रयुज्यते । बहुवचनपर इत्यन्ये । क्षिपर इत्यपरे । (Sid. Kau)

§ 436. विद् 'to know' takes optionally the terminations of the Perfect in the Present Tense. Its Imperative forms are optionally made up by adding आम् to it and then appending the forms of the Imperative of कृ.

*Present.**Imperfect.*

1. वेदि-वेद	विद्-विद्व	विद्य-विद्य	अवेदम्	अविद्व	अविद्य
2. वेत्ति-वेत्थ	वित्थ-विदधुः	वित्थ-विद	अवेः, अवेत्-द्	अवित्तम्	अवित्त
3. वेत्ति-वेद	वित्त-विदन्तुः	विदन्ति-विदुः	अवेत्-द्	अवित्ताम्	अविदुः

Imperatives.

1. वेदानि	वेदाव	वेदाम	विदाकुरुताणि	विदाकुरुवाव	विदाकुरुवाम
2. विदि	वित्तम्	वित्त	विदाकुरु	विदाकुरुतम्	विदाकुरुत
3. वेतु	वित्ताम्	विदन्तु	विदाकुरोतु	विदाकुरुताम्	विदाकुरुत

Potential.

1. विद्याम्	विद्याव	विद्याम्
2. विद्याः	विद्यातम्	विद्यात
3. विद्यात्	विद्याताम्	विद्युः

§ 437. शास्* P. 'to govern, to teach,' &c.—changes its vowel to इ before consonantal weak terminations. See चकाम् also p. 272.

*Present.**Imperfect*

1. शास्मि	शिष्वः	शिष्वः	अशासम्	अशिष्व	अशिष्व
2. शास्सि	शिष्टः	शिष्ट	अशाः, अशात्-द्	अशिष्टम्	अशिष्ट
3. शास्ति	शिष्टः	शासति	अशात्-द्	अशिष्टम्	अशास

*Imperative.**Potential.*

1. शासानि	शासाव	शासाम	शिष्याम्	शिष्याव	शिष्याम्

* शास् with आ A. should be conjugated like आस

2. शाधि	शिष्टम्	शिष्ट	शिष्याः	शिष्यातम्	शिष्यात्
3. शास्तु	शिष्टम्	शास्तु	शिष्यात्	शिष्याताम्	शिष्युः

§ 438. इति A. 'to lie down' *guṇates* its vowel before all terminations and prefixes *र* to the termination of the third pers. pl. except that of the Potential.

<i>Present.</i>			<i>Imperfect.</i>		
1. शये	शेवहे	शेमहे	अशयि	अशेवहि	अशेमहि
2. शेवे	शयाथे	शेवे	अशेयाः	अशयाथाम्	अशेवम्
3. शेते	शयाते	शेरते	अशेत	अशयाताम्	अशेरत

<i>Imperative.</i>			<i>Potential.</i>		
1. शये	शयावहे	शयामहे	शयीय	शयीवहि	शयीमहि
2. शेव	शयाथाम्	शेवम्	शयीथाः	शयीयाथाम्	शयीवम्
3. शेताम्	शयाताम्	शेरताम्	शयीत	शयीयाताम्	शयीरत

§ 439. सू A. 'to give birth to'—does not change its vowel to *Guna* before strong terminations.

<i>Present.</i>			<i>Imperfect.</i>		
1. सुवे	सूवहे	सूमहे	असुवि	असूवहि	असूमहि
2. सूवे	सुवाथे	सूवे	असूयाः	असूवाथाम्	असूवम्
3. सूते	सुवाते	सुवते	असूत	असूवाताम्	असूवत

<i>Imperative.</i>			<i>Potential.</i>		
1. सूवे	सूवावहे	सूवामहे	सुवीय	सुवीवहि	सुवीमहि
2. सूव	सूवाथाम्	सूवम्	सुवीथाः	सूवीयाथाम्	सूवीवम्
3. मताम्	सूवाताम्	सुवताम्	सुवीत	सूवीयाताम्	सुवीरत

§ 440. स्तु P. A. 'to praise,' तु P. 'to grow' and रु 'to sound' have *ह* optionally prefixed to the consonantal terminations.

स्तु P. Â.

Present.

	Par.		Âtm.		
1. स्तोमि	स्तुवः	स्तुमः	स्तुवे	स्तुवहे	स्तुमहे
स्तवीमि	स्तुवीवः	स्तुवीमः		स्तुवीवहे	स्तुवीमहे
2. स्तोषि	स्तुथः	स्तुथ	स्तुषे	स्तुवाथे	स्तुषे
स्तवीषि	स्तुवीथः	स्तुवीथ	स्तुवीषे		स्तुवीषे
3. स्तोति	स्तुतः		स्तुते	स्तुवाते	स्तुवते
स्तवीति	स्तुवीतः	स्तुवन्ति	स्तुवीते		

Imperfect.

1. अस्तवम्	अस्तुव	अस्तुम	अस्तुवि	अस्तुवहि	अस्तुमहि
	अस्तुवीव	अस्तुवीम		अस्तुवीवहि	अस्तुवीमहि
2. अस्तौः	अस्तुतम्	अस्तुत	अस्तुथाः	अस्तुवाथाम्	अस्तुषम्
अस्तवीः	अस्तुवीतम्	अस्तुवीत	अस्तुवीथाः		अस्तुवीषम्
3. अस्तोत्	अस्तुताम्	अस्तुवन्	अस्तुते	अस्तुवाताम्	अस्तुवत
अस्तवीत	अस्तुवीताम्		अस्तुवीत		

Imperative.

1. स्तवानि	स्तवाव	स्तवाम	स्तवे	स्तवावहे	स्तवामहे
2. स्तुहि	स्तुतम्	स्तुत	स्तुष्व	स्तुवाथाम्	स्तुष्वम्
स्तुवीहि	स्तुवीतम्	स्तुवीत	स्तुवीष्व		स्तुवीष्वम्
3. स्तुतु	स्तुताम्	स्तुवन्तु	स्तुताम्	स्तुवाताम्	स्तुवताम्
स्तवीतु	स्तुवीताम्		स्तुवीताम्		

Potential.

1. स्तुयाम्	स्तुयाव	स्तुयाम	स्तुवीय	स्तुवीवहि	स्तुवीमहि
स्तुवीयाम	स्तुवीयाव	स्तुवीयाम			

2. स्तुयाः स्तुयातम् स्तुयात् स्तुवीयाः स्तुवीयाधाम स्तुवीष्वम्
स्तुव स्तुवीयातम् स्तुवीयात्.
3. स्तुयात् स्तुयाताम् स्तुयुः स्तुवीत् स्तुवीयाताम् स्तुवीरन्
स्तुवीयात् स्तुवीयाताम् स्तुवीयुः

Conjugate similarly तु and क.

§ 441. हन् P. A. 'to kill'—drops its न् before a weak termination, beginning with any consonant except a nasal or a semi-vowel, and its अ before a vowel termination, the ह then changing to वृ. The Imp. 2 sing. is जहि.

हन् P. 'to kill, to go

Present.

Imperfect.

1. हनि	हन्वः	हन्मः	अहनम्	अहन्व	अहन्म
2. हंसि	हथः	हथ	अहन्	अहतम्	अहत
3. हन्ति	हतः	प्रन्ति	अहन्	अहताम्	अग्रन्

Imperative.

Potential.

1. हनानि	हनाव	हनाम	हन्याम्	हन्याव	हन्याम
2. जहि	हतम्	हत	हन्याः	हन्यातम्	हन्यात
3. हन्तु	हताम्	ग्रन्तु	हन्यात्	हन्याताम्	हन्युः

हन् * Åtm.

Present.

Imperfect.

1. घ्रे	हन्वहे	हन्महे	अघ्रे	अहन्वहि	अहन्महि
2. हसे	प्राथे	हथे	अहथः	अग्राधाम्	अहथ्वम्
3. हते	प्राते	प्रते	अहत	अग्राताम्	अग्रत

* This root is used in the A. in certain cases

<i>Imperative.</i>			<i>Potential.</i>		
1. हने	हनावहे	हनामहे	घ्रीय	घ्रीवहि	घ्रीमहि
2. हस्व	घ्रायाम्	ह्वम्	घ्रीथाः	घ्रीयायाम्	घ्रीचम्
3. हताम्	घ्राताम्	घ्रताम्	घ्रीत	घ्रीयाताम्	घ्रीरन्

§ 442 ह् A. 'to take away'

<i>Present.</i>			<i>Imperfect.</i>		
1. हुवे	हुवहे	हुमहे	अहुवि	अहुवहि	अहुमहि
2. हुवे	हुवाथे	हुवथे	अहुथाः	अहुवाथाम्	अहुवथम्
3. हुते	हुवाते	हुवते	अहुत	अहुवाताम्	अहुवत

<i>Imperative.</i>			<i>Potential.</i>		
1. हुवे	हुवावहे	हुवामहे	हुवीय	हुवीवहि	हुवीमहि
2. हुव	हुवाथाम्	हुवथम्	हुवीयाः	हुवीयाथाम्	हुवीचम्
3. हुताम्	हुवाताम्	हुवताम्	हुवीत	हुवीयाताम्	हुवीरन्

THIRD OR जुहोत्यादि CLASS.

§ 443. (a) The base is formed by reduplication of the root.

(b) The third personal plural termination loses its न्.

(c) The Imperfect third person plural termination is उस् (P.), before which the final आ of roots is dropped and the final इ, उ and ऋ, short or long, are guttated.

Rules of Reduplication:—

§ 444. The first vowel of a root together with the initial consonant, if any, is reduplicated i. e. doubled; as पद = पपद्, उस् = उउस्, &c. after reduplication.

Note—The first syllable of a reduplicated root is called 'the reduplicative syllable'; e.g. the first प in पपन्, or first उ in उदन्.

§ 445. If a conjunct consonant begins a root, the first consonant only with the following vowel is reduplicated; e.g. प्रच्छ-प्रपच्छ.

(c) If the first member of a conjunct consonant, however, be a sibilant (श्, ष or स्) and the second a hard consonant, the hard consonant is reduplicated: स्पर्ध-पस्पर्ध, द्रुव-द्रुद्रुव; but स्वन-सस्वन &c. अथ ३२ मु

§ 446. A radical aspirate (2nd or 4th letter of a class) is changed to its corresponding unaspirate in the reduplicative syllable; as छिद्-चिच्छिद्, धु-दधु, भुञ्-दुभुञ्, &c. छु = छि

§ 447. The guttural of the reduplicative syllable is changed to the corresponding palatal (subject to the above rule) and ह to ज्; e.g. कम्-ककम्-चकम्, सन्-ससन्-कसन्=चसन्, ह-दुह &c.

§ 448. A radical long vowel becomes short and क् is changed to अ in the reduplicative syllable; as धा-दधा, नी-निनी, छ-चछ &c.

§ 449. The penultimate ए or ऐ and ओ or औ become इ and उ respectively in the reduplicative syllable: सेव्-सिसेव, दौक्-दुदौक्, &c. से सेव = सिसेव

Paradigms.

कि P. 'to know.'

Present.

Imperfect.

1. चिकेमि	चिकिवः	चिकिमः	अचिकयम्	अचिकिव	अचिकिम
2. चिकेथि	चिकियः	चिकिय	अचिकेः	अचिकितम्	अचिकित
3. चिकेति	चिकितः	चिक्यति	अचिकेत्	अचिकिताम्	अचिक्युः

Imperative.

Potential.

1. चिक्यानि	चिक्याव	चिक्याम	चिकियाम्	चिकियाव	चिकियाम
2. चिकिहि	चिकितम्	चिकित	चिकियाः	चिकियातम्	चिकियात
3. चिकेतु	चिकिताम्	चिक्यतु	चिकियात्	चिकियाताम्	चिकियुः

हु P. ' to sacrifice.

Present.

Imperfect.

1. जुहोमि	जुहुवः	जुहुमः	अजुहवम्	अजुहुव	अजुहुम
2. जुहोषि	जुहुथः	जुहुथ	अजुहोः	अजुहुतम्	अजुहुत
3. जुहोति	जुहुतः	जुहति	अजुहोत्	अजुहुताम्	अजुह्युः

Imperative.

Potential.

1. जुह्वानि	जुह्वाव	जुह्वाम	जुह्वाम्	जुह्वाव	जुह्वाम
2. जुहुषि	जुहुतम्	जुहुत	जुहुयाः	जुहुयातम्	जुहुयात
3. जुहोतु	जुहुताम्	जुहुतु	जुहुयात्	जुहुयाताम्	जुह्युः

ही P. ' to be ashamed. '

Present

Imperfect.

1. जिहोमि	जिह्वः	जिहोमः	अजिहयम्	अजिहीव	अजिहीम
2. जिहोषि	जिहीथः	जिहीत	अजिहेः	अजिहीतम्	अजिहीत
3. जिहोति	जिहीतः	जिहियति	अजिहेत्	अजिहीताम्	अजिह्युः

Imperative.

Potential.

1. जिह्वानि	जिह्वाव	जिह्वाम	जिह्वियाम्	जिह्वियाव	जिह्वियाम
2. जिहीहि	जिहीतम्	जिहीत	जिहीयाः	जिहीयातम्	जिहीयात
3. जिहेतु	जिहीताम्	जिहियतु	जिहीयात्	जिहीयाताम्	जिहीयुः

IRREGULAR BASES:—

§ 450 The vowel of the roots मा, हा 'to go' हृ, पू or प 'to fill' and ऋ is changed to इ in the reduplicative syllable

§ 451. The इ of the reduplicative syllable of निष्, विष् and

विष्, takes its Guna substitute before all terminations and the radical ष is not gunated before vowel strong terminations.

§ 452. दा and धा drop their आ after reduplication before weak terminations; दध् becomes दत्त before सू, छ, त and च. The Par. Imperative 2 per. singulars are देहि and धेहि respectively.

§ 453. भी optionally shortens its vowel before consonantal weak terminations.

(a) मा and हा ' to go ' assume the forms मिम् and जिह् before vowel terminations and मिमी and जिही before consonantal terminations.

§ 454. हा ' to abandon ' assumes the forms जहि or जही before consonantal weak terminations except in the Pot. and जह् before vowel terminations and those of the Pot. The Imp. 2 sing. forms are जहाहि, जहिहि and जहीहि.

Paradigms.

ऋ Par. ' to go. '

Present.

1. इयमि	इयुवः	इयुमः
2. इयथि	इयुथः	इयुथ
3. इयति	इयुतः	इयुति

Imperfect.

ऐयरम्	ऐयुव	ऐयुम
ऐयः	ऐयुतम्	ऐयुत
ऐयः	ऐयुताम्	ऐयुः.

Imperative.

1. इयराणि	इयराव	इयराम
2. इयृहि	इयुतम्	इयुत
3. इयर्तु	इयुताम्	इयुतु

Potential.

1. इययामि	इययाव	इययाम
2. इयृहि	इयुतम्	इयुत
3. इयर्तु	इयुताम्	इयुतु

धा P. Â. ' to place, to hold. '

Present.

1. दधामि	दध्वः	दधमः	दधे	दधहे	दधहे
----------	-------	------	-----	------	------

2. दधासि	धत्स्यः	यस्य	धत्से	दधाते	धद्ये
3. दधाति	धत्तः	दधति	धत्ते	दधाते	दधते

Imperfect.

1. अदधाम	अदध्व	अदध्म	अदधि	अदध्वहि	अदध्महि
2. अदधाः	अदधत्तम्	अदधत्	अदध्याः	अदधायाम	अदध्नुम्
3. अदधात्	अदधाताम्	अदधुः	अदधत्	अदधाताम्	अदधत्

Imperative.

1. दधानि	दधाव	दधाम	दधे	दधावहे	दधामहे
2. धेहि	धत्तम्	धत्त	धत्स्व	दधायाम	धद्वम्
3. दधानु	धत्ताम्	दधतु	धत्ताम्	दधाताम्	दधताम्

Potential.

1. दध्याम्	दध्याव	दध्याम	दधीय	दधीवहि	दधीमहि
2. दध्याः	दध्यातम्	दध्यात	दधीयाः	दधीयायाम	दधीष्वम
3. दध्यात्	दध्याताम्	दध्युः	दधीत	दधीयाताम्	दधीरन्

दा is similarly conjugated. The forms of दा will be obtained by changing ध् to द् wherever it occurs.

निज् P. A. 'to cleanse.'

Present.

1. नेनेजिम्	नेनिज्वः	नेनिज्मः	नेनिजे	नेनिज्वहे	नेनिज्महे
2. नेनेक्षि	नेनिक्थः	नेनिक्थ	नेनिक्षे	नेनिजाथे	नेनिक्थे
3. नेनेक्त	नेनिक्तः	नेनिजति	नेनिक्ते	नेनिजाते	नेनिक्ते

Imperfect.

1. अनेनिजम्	अनेनिज्व	अनेनिज्म	अनेनिजे	अनेनिज्वांह	अनेनिज्महि
2. अनेनेक्-ग्	अनेनेक्थम्	अनेनेक्त	अनेनेक्थः	अनेनेजायाम	अनेनेक्थ्वम
3. अनेनेक्-गु	अनेनेक्ताम्	अनेनेजुः	अनेनेक्त	अनेनेजाताम्	अनेनेजत्

Imperative.

1. नेनिजानि	नेनिजाव	नेनिजाम	नेनिजे	नेनिजावहे	नेनिजामहे
2. नेनिग्धि	नेनिकम्	नेनिकं	नेनिक्व	नेनिजाधाम्	नेनिग्धम्
3. नेनेकु	नेनिकाम्	नेनिजतु	नेनिकाम्	नेनिजाताम्	नेनिजताम्

Potential.

1. नेनिज्याम्	नेनिज्याव	नेनिज्याम	नेनिजीय	नेनिजीवहि	नेनिजीमहि
2. नेनिज्याः	नेनिज्यातम्	नेनिज्यात	नेनिजीथाः	नेनिजीयाधाम्	नेनिजीष्वम्
3. नेनिज्यात्	नेनिज्याताम्	नेनिज्युः	नेनिजीत	नेनिजीयाताम्	नेनिजीरन्

Conjugate बिच् P. A. similarly.

पृ P. 'to fill, to protect.'

*Present.**Imperfect.*

1. पिपर्मि	पिपृवः	पिपृमः	अपिपरम्	अपिपृव	अपिपृम
2. पिपर्धि	पिपृथः	पिपृथ	अपिपः	अपिपृतम्	अपिपृत
3. पिपर्ति	पिपृतः	पिपृति	अपिपः	अपिपृताम्	अपिपृः

*Imperative.**Potential.*

1. पिपराणि	पिपराव	पिपराम	पिपृयाम्	पिपृयाव	पिपृयाम
2. पिपृहि	पिपृतम्	पिपृत	पिपृयाः	पिपृयातम्	पिपृयात
3. पिपृतुं	पिपृताम्	पिपृतु	पिपृयात्	पिपृयाताम्	पिपृयुः

पृ P. 'to protect, to fill.'

*Present.**Imperfect.*

1. पिपर्मि	*पिपूर्वः	पिपूर्मः	अपिपरम्	अपिपूर्व	अपिपूर्म
2. पिपर्धि	पिपूर्यः	पिपूर्य	अपिपः	अपिपृताम्	अपिपृत
3. पिपर्ति	पिपूरतः	पिपूरति	अपिपः	अपिपृताम्	अपिपृः

* See § 394.

Imperative.

1. विपराणि	विपराव	विपराम
2. विपूर्तुं	विपूर्तम्	विपूर्त
3. विपुर्तुं	विपुर्ताम्	विपुर्तु

विपूर्ताम्	विपूर्ताव	विपूर्ताम्
विपूर्ताः	विपूर्तातम्	विपूर्तात
विपूर्तात	विपूर्ताताम्	विपूर्तुः

Potential.

भी P. ' to fear. '

Present.

1. बिभेमि	बिभीवः	बिभीमः
	बिभिबः	बिभिमः
2. बिभेधि	बिभीथः	बिभीथ
	बिभिथः	बिभिथ
3 बिभेति	बिभीतः	बिभ्यति
	बिभितः	

अबिभयम्

Imperfect.

अबिभीव	अबिभीम
अबिभिब	अबिभिम
अबिभीतम्	अबिभीत
अबिभितम्	अबिभित
अबिभीताम्	अबिभ्युः
अबिभिताम्	

Imperative.

1. बिभयाति	बिभयाव	बिभयाम
		बिभियाम
2. बिभीहि	बिभीतम्	बिभीत
बिभिहि	बिभितम्	बिभित
3. बिभेतु	बिभीताम्	बिभ्यतु
	बिभिताम्	बिभियात्

बिभीयाम्

Potential.

बिभीयाव	बिभीयाम
बिभियाव	बिभियाम
बिभीयातम्	बिभीयात
बिभियातम्	बिभियात
बिभीयाताम्	बिभीयुः
बिभियाताम्	बिभियुः

भृ. P. A. ' to hold; to maintain.

Present.

1. बिभर्मि	बिभ्रवः	बिभ्रमः	बिभ्रे	बिभ्रवहे	बिभ्रमहे
2. बिभ्रमि	बिभ्रथः	बिभ्रथ	बिभ्रथे	बिभ्राथे	बिभ्रथे
3. बिभ्रति	बिभ्रतः	बिभ्रति	बिभ्रते	बिभ्राते	बिभ्रते

Imperfect.

1. अबिभ्रम्	अबिभ्रव	अबिभ्रम	अबिभ्रि	अबिभ्रवहि	अबिभ्रमहि

2. अबिभः	अबिभृतम्	अबिभृत	अबिभृथाः	अबिभ्राथाम्	अबिभृष्वम्
3. अबिभः	अबिभृताम्	अबिभरुः	अबिभृत	अबिभ्राताम्	अबिभ्रत

Imperative.

1. बिभराणि	बिभराव	बिभराम	बिभरै	बिभरावहे	बिभरामहे
2. बिभृहि	बिभृतम्	बिभृत	बिभृष्व	बिभ्राथाम्	बिभृष्वम्
3. बिभर्तु	बिभृताम्	बिभ्रतु	बिभृताम्	बिभ्राताम्	बिभ्रताम्

Potential.

1. बिभ्र्याम्	बिभ्र्याव	बिभ्र्याम	बिभ्र्रीय	बिभ्र्रीवहि	बिभ्र्रीमहि
2. बिभ्र्याः	बिभ्र्यातम्	बिभ्र्यात	बिभ्र्रीथाः	बिभ्र्रीयाथाम्	बिभ्र्रीष्वम्
3. बिभ्र्यात्	बिभ्र्याताम्	बिभ्र्युः	बिभ्र्रीत	बिभ्र्रीयाताम्	बिभ्र्रीरन्

मा Â. ' to measure, to sound. '

*Present.**Imperfect.*

1. मिमे	मिमीवहे	मिमीमहे	अमिमि	अमिमीवहे	अमिमीमहि
2. मिमीषे	मिमीषे	मिमीष्वे	अमिमीथाः	अमिमीथाम्	अमिमीष्वम्
3. मिमीते	मिमीते	मिमते	अमिमीत	अमिमीताम्	अमिमत

*Imperative.**Potential.*

1. मिमे	मिमावहे	मिमामहे	मिमिय	मिमीवहि	मिमीमहि
2. मिमीष्व	मिमाथाम्	मिमीष्वम्	मिमीथाः	मिमीयाथाम्	मिमीष्वम्
3. मिमीताम्	मिमाताम्	मिमताम्	मिमीत	मिमीयाताम्	मिमोरन्

विष् P. Â. ' to pervade. '

Present.

1. वेवेष्मि	वेविष्वः	वेविष्मः	वेविषे	वविष्वहे	वेविष्महे
2. वेवेक्षि	वेविष्टः	वेविष्ट	वेवेक्षे	वेविषाते	वेवेक्षहे
3. वेवेष्टि	वेविष्टः	वेविषति	वेवेष्टे	वेविषाते	वेवेष्टे

Imperfect.

1. अवेविष्यम्	अवेविष्य	अवेविष्य	अवेविषि	अवेविष्यहि	अवेविष्यहि
2. अवेवेद्-इ	अवेविष्टम्	अवे वेष्ट	अवेविष्टाः	अवेविष्याम	अवेविष्टुम्
3. अवेवेद्-इ	अवेविष्टाम्	अवेविष्टुः	अवेविष्ट	अवेविष्याताम्	अवेविष्टत

Imperative.

1. वेविषाणि	वेविषाव	वेविषाम	वेविषै	वेविषावहे	वेविषामहे
2. वेविष्टु	वेविष्टम्	वेविष्ट	वेविष्टव	वेविषायाम्	वेविष्टुम्
3. वेवेष्टु	वेविष्टाम्	वेविष्टतु	वेविष्टाम्	वेविषाताम्	वेविष्टताम्

Potential.

1. वेविष्याम्	वेविष्याव	वेविष्याम	वेविषीय	वेविषीवहि	वेविषीमहि
2. वेविष्याः	वेविष्यातम्	वेविष्यात	वेविषीथाः	वेविषीयाथाम्	वेविषीष्यम्
3. वेविष्यात्	वेविष्याताम्	वेविष्युः	वेविषीत	वेविषीयाताम्	वेविषीरन्

हा P. ' to abandon '

Present.

1. जहामि	जहीवः	जहीमः	अजहाम्	अजहीव	अजहीम
	जहिवः	जहिमः		अजहिव	अजहिम
2. जहासि	जहीथः	जहीथ	अजहाः	अजहीतम्	अजहीत
	जहियः	जहिय		अजहितम्	अजहित
3. जहाति	जहीतः	जहति	अजहात्	अजहीताम्	अजहुः
	जहितः			अजहिताम्	

*Imperfect.**Imperative.*

1. जहानि	जहाव	जहाम	जह्याम्	जहाव	जह्याम
2. जहाहि	जहीतम्	जहीत	जहाः	जहातम्	जहात
जहीहि	जहितम्	जहित			
जहिहि					
3. जहातु	जहीताम्	जहतु	जहात्	जहाताम्	जहुः
	जहिताम्				

Potential.

Seventh or रुधादि Class.

§ 455. In this class the base is formed by inserting न between the radical vowel and the final consonant before the strong and न् before the weak terminations.

§ 456. (a) The original nasal of a root is dropped.

(b) In the case of the root रुह्, न is changed to ने before consonantal strong terminations.

Paradigms.

अन् P. ' to anoint, ' &c.

<i>Present.</i>			<i>Imperfect.</i>		
1. अनजि	अज्ज्वः	अज्जमः	आनजम्	आज्ज्व	आज्जम
2. अनक्षि	अङ्क्यः	अङ्कथ	आनङ्-ग्	आङ्कम्	आङ्क
3. अनक्ति	अङ्कः	अज्जन्ति	आनङ्-ग्	आङ्काम्	आङ्कन्
<i>Imperative.</i>			<i>Potential.</i>		
1. अनजानि	अनजाव	अनजाम	अज्ज्याम्	अज्ज्याव	अज्ज्याम
2. अङ्गि	अङ्कम्	अङ्क	अज्ज्याः	अज्ज्यातम्	अज्ज्यात
3. अनक्तु	अङ्कताम्	अज्जन्तु	अज्ज्यात्	अज्ज्याताम्	अज्ज्युः

इन्ध् Â. ' to anoint, ' &c.

<i>Present.</i>			<i>Imperfect.</i>		
1. इन्धे	इन्ध्वहे	इन्धमे	ऐन्धि	ऐन्ध्वहि	ऐन्धमहि
2. इन्धसे	इन्धाथे	इन्धे	ऐन्धाः	ऐन्धाथाम्	ऐन्धुम्
3. इन्धे*	इन्धाते	इन्धते	ऐन्ध	ऐन्धाताम्	ऐन्धत
<i>Imperative.</i>			<i>Potential.</i>		
1. इन्धे	इन्धावहे	इन्धामहे	इन्धीय	इन्धीवहि	इन्धीमहि
2. इन्धस्व	इन्धाताम्	इन्धुम्	इन्धीयाः	इन्धीयाथाम्	इन्धीष्वम्
3. इन्धाम्	इन्धाताम्	इन्धताम्	इन्धीत	इन्धीयाताम्	इन्धीरन्

* Also इन्धे, ऐन्धाः, ऐन्ध्वम्, इन्धाम्, &c. See § 20 (a)

धुइ P. Â. ' to pound. '

Present.

1. धुणधि	धुन्ः	धुन्यः	धुन्दे	धुन्दहे	धुन्दहे
2. धुणसि	धुन्थः	धुन्थ	धुन्से	धुन्दाथे	धुन्दे
3. धुणति	धुन्तः	धुन्दन्ति	धुन्ते	धुन्दाते	धुन्दते

Imperfect.

1. अधुणदम्	अधुन्	अधुन्य	अधुन्दि	अधुन्द्रहि	अधुन्द्रहि
2. अधुणः	अधुन्ताम्	अधुन्त	अधुन्थाः	अधुन्दायाम्	अधुन्दम्
अधुणत्-द्					
3. अधुणत्-द्	अधुन्ताम्	अधुन्दन्	अधुन्त	अधुन्दाताम्	अधुन्दत

Imperative.

1. धुणदानी	धुणदाव	धुणदाम	धुणदै	धुणदावहे	धुणदामहे
2. धुन्दि	धुन्तम्	धुन्त	धुन्स्व	धुन्दायाम्	धुन्दम्
3. धुणतु	धुन्ताम्	धुन्दन्तु	धुन्ताम्	धुन्दाताम्	धुन्दताम्

Potential.

1. धुन्याम्	धुन्याव	धुन्याम	धुन्दीय	धुन्दीवहि	धुन्दीमहि
2. धुन्याः	धुन्यातम्	धुन्यात	धुन्दीथाः	धुन्दीयायाम्	धुन्दीष्वम्
3. धुन्यात्	धुन्याताम्	धुन्युः	धुन्दीत	धुन्दीयाताम्	धुन्दीरन्

भिद् P. A. to break, उन्द् P. to be wet, सिद् A. to suffer pain, छिद् P. A. to cut, छिद् P. A. to shine, to play; कृत् P. to spin, to surround; तृद् P. A. to kill, to disregard; and सिद् P. A. to know, to consider, should be similarly conjugated. उनन्ति 3rd. sing. Pre. of उन्द्; कृन्ति 3 sing. Pre. of कृत्, &c.

तृह P. ' to kill. '

Present.

Imperfect.

1. तृणेशि	तृंहः	तृंहाः	अतृणहम्	अतृंह	अतृंहा
-----------	-------	--------	---------	-------	--------

2. तृणेक्षि	तृण्डः	तृण्ड	अतृणेद्-इ	अतृण्डम्	अतृण्ड
3. तृणेदि	तृण्डः	तृंहन्ति	अतृणेद्-इ	अतृण्डाम्	अतृंहन्

*Imperative.**Potential.*

1. तृणहानि	तृणहाव	तृणहाम	तृंस्याम्	तृंस्याव	तृंस्याम
2. तृण्डि	तृण्डम्	तृण्ड	तृंस्याः	तृंस्यातम्	तृंस्यात
3. तृणेडु	तृण्डाम्	तृंहन्तु	तृंस्यात्	तृंस्याताम्	तृंस्याः

विष् P. ' to grind. '

*Present.**Imperfect.*

1. पिनष्मि	पिंष्वः	पिंष्वः	अपिनषम्	अपिंष्व	अपिंष्व
2. पिनाक्षि	पिंष्टः	पिंष्ट	अपिनद्-इ	अपिंष्टम्	अपिंष्ट
3. पिनाष्टि	पिंष्टः	पिंषन्ति	अपिनद्-इ	अपिंष्टाम्	अपिंषन्

*Imperative.**Potential.*

1. पिनषाणि	पिनषाव	पिनषाम	पिंष्याम्	पिंष्याव	पिंष्याम
2. पिंष्टु	पिंष्टम्	पिंष्ट	पिंष्याः	पिंष्यातम्	पिंष्यात
3. पिनष्टु	पिंष्टाम्	पिंषन्तु	पिंष्यात्	पिंष्याताम्	पिंष्युः

शिष् ' to distinguish ' should be similarly conjugated.

युज्. P. Â. ' to join.

Present.

1. युनजि	युज्ज्वः	युज्जमः	युजे	युज्ज्वहे	युज्जमेहे
2. युनाक्षि	युङ्क्थः	युङ्क्थ	युङ्क्षे	युजाथे	युङ्क्थे
3. युनाक्ति	युङ्क्थः	युज्जन्ति	युङ्क्ते	युजाते	युज्जते

Imperfect.

1. अयुनजम्	अयुज्ज्व	अयुज्जम	अयुजि	अयुज्ज्वहि	अयुज्जमहि
2. अयुनक्तम्	अयुङ्क्थम्	अयुङ्क्थ	अयुङ्क्थाः	अयुजाथाम्	अयुङ्क्थम्
3. अयुनक्तम्	अयुङ्क्थाम्	अयुज्जन्	अयुङ्क्ते	अयुजाताम्	अयुज्जत

Imperatives.

1. युनजानि	युनजाव	युनजाम	युनजे	युनजावहे	युनजामहे
2. युङ्धि	युङ्म	युङ्	युङ्ध्व	युङ्जाधाम्	युङ्ध्वम्
3. युनक्तु	युङ्काम्	युङ्जन्तु	युङ्काम्	युङ्जाताम्	युङ्जताम्

Potential.

1. युञ्ज्याम्	युञ्ज्याव	युञ्ज्याम	युञ्जीय	युञ्जीवहि	युञ्जीमहि
2. युञ्ज्याः	युञ्ज्यातम्	युञ्ज्यात	युञ्जीथाः	युञ्जीयाधाम्	युञ्जीध्वम्
3. युञ्ज्यात्	युञ्ज्याताम्	युञ्ज्युः	युञ्जीत	युञ्जीयाताम्	युञ्जीरन्

Conjugate similarly भञ्ज् P. 'to break,' भुञ् P. 'to enjoy,'
 A. 'to eat,' बिज् P. 'to shake, to ramble,' and वृज् P. 'to avoid.'

रिच् P. Â. 'to evacuate.'

Present.

1. रिणचिम्	रिच्वः	रिच्यः	रिचे	रिच्वहे	रिच्यहे
2. रिणक्षि	रिक्थः	रिक्थ	रिक्षे	रिचाथे	रिक्थे
3. रिणक्ति	रिक्तः	रिचन्ति	रिक्ते	रिचाते	रिक्ते

Imperfect.

1. अरिणचम्	अरिच्व	अरिच्य	अरिचि	अरिच्वहि	अरिच्यहि
2. अरिणक्-ग्	अरिक्म	अरिक्	अरिक्थाः	अरिचाधाम्	अरिक्ध्वम्
3. अरिणक्-य्	अरिक्काम्	अरिचन्	अरिक्	अरिचाताम्	अरिक्त

Imperatives.

1. रिणचानि	रिणचाव	रिणचाम	रिणचै	रिणचावहे	रिणचामहे
2. रिचि	रिक्ताम्	रिक्त	रिक्व	रिचाधाम्	रिक्ध्वम्
3. रिणक्तु	रिक्ताम्	रिचन्तु	रिक्ताम्	रिचाताम्	रिक्ताम्

Potential.

1. रिच्याम्	रिच्याव	रिच्याम	रिचीय	रिचीवहि	रिचीमहि
-------------	---------	---------	-------	---------	---------

2. रिच्याः रिच्यातम् रिच्यात रिचीयाः रिचीयाथाम् रिचीचम्
 3. रिच्यात् रिच्याताम् रिच्युः रिचीत रिचीयाताम् रिचीस्त्

Conjugate similarly विच् P. A. 'to separate,' तञ्च् P. 'to contract' and वृच् 'to touch.'

रुध् P. Â. 'to obstruct.'

Present.

1. रुधमि	रुध्वः	रुध्वः	रुध्वे	रुध्वहे	रुध्वहे
2. रुधस्ति	रुधः*	रुध	रुध्ते	रुधाथे	रुध्ते
3. रुधदि	रुधः	रुधन्ति	रुधे	रुधाते	रुधते

Imperfect.

1. अरुधम्	अरुध्व	अरुध्व	अरुध्वि	अरुध्वहि	अरुध्वहि
2. अरुधत्-द्	अरुधम्	अरुध	अरुधाः	अरुधाथाम्	अरुधुम्
अरुधः					
3. अरुधत्-द्	अरुधाम्	अरुधन्	अरुध	अरुधाताम्	अरुधत

Imperative.

1. रुधामि	रुधाव	रुधाम	रुधै	रुधावहे	रुधामहे
2. रुध्वि	रुधम्	रुध	रुध्व	रुधाथाम्	रुधम्
3. रुधु	रुधाम	रुधन्तु	रुधाम्	रुधाताम्	रुधताम्

Potential.

1. रुध्याम्	रुध्याव	रुध्याम	रुधीय	रुधीवहि	रुधीमहि
2. रुध्याः	रुध्यातम्	रुध्यात	रुधीयाः	रुधीयाथाम्	रुधीचम्
3. रुध्यात्	रुध्याताम्	रुध्युः	रुधीत	रुधीयाताम्	रुधीरन्

हिस् P. ' to kill. '

*Present.**Imperfect.*

1. हिनस्मि	हिस्वः	हिस्मः	अहिनसम्	अहिस्व	अहिस्म
2. हिनसि	हिस्वः	हिस्व	अहिनः-त्-द्	अहिस्ताम्	अहिस्त
3. हिनस्ति	हिस्तः	हिसन्ति	अहिनत्-द्	अहिस्ताम्	अहिसन्

*Imperative.**Potential.*

1. हिनसानि	हिनसाव	हिनसाम	हिस्याम्	हिस्याव	हिस्याम
2. हिनधि	हिस्ताम्	हिस्त	हिस्याः	हिस्यातम्	हिस्यात
3. हिनस्तु	हिस्ताम्	हिसन्तु	हिस्याव	हिस्याताम्	हिस्तुः

II. GENERAL

OR

NON-CONJUGATIONAL TENSES AND MOODS.

§ 457. In the General Tenses and Moods and in the formation of verbal derivatives generally, the augment इ is prefixed (necessarily or optionally) to terminations beginning with any consonant except य in the case of certain roots. Such roots as take the augment इ necessarily are called *Set* (स + इद् i. e. with इ); such as take it optionally are called *Wet* (वा + इद्), and those that do not, are called *Anit* (अन् + इद् i. e. without इ).

§ 458. (a) Roots of more than one syllable, derived roots and roots of the 10th class are always *Set*.

(b) Or all monosyllabic roots ending in a vowel those given in the following couplet (Kārikā) are *Set* and the rest *Anit*.

“ ऊद्दन्तैर्पोतिरूप्यशीस्तुतुष्टुभिर्हीहृभिः ।

इद्दृग्भ्यां च विनेकाचोऽजन्तेषु निहताः स्मृताः ॥

i. e. roots ending in long ऊ and long क्, the roots हु, रु, लृ,

शी, स्तु, तु, छु, नि, डी, भि, वृ IX. cl. A. and वृ V. cl. P. A. are Set (excepting these, all monosyllabic roots ending in a vowel are Anit).

(c) Of monosyllabic roots ending in a consonant the following 102 are Anit; and the remaining Set.

* शकृत् पञ्च मुचि रिच् बच् विच् । सिच् प्रच्छि ख्यञ् निजिर्भजः ।
मञ्ज् भुञ् अञ् मस्जि यञ् युञ् रुञ् । रञ्ज् विजिर् स्वजिसञ्ज् सञ्जः ॥
अद् झृद् सिद् छिद् तुदि रुदः । पय भिद् विद्यतिर्विनद् ।
शद् सदी स्वयतिः स्कन्दि । हदी कुप्य क्षुषिबुध्यती ॥
बन्धिर्बुधिरुधी राधि । व्यभृशुषः साधिसिध्यती ।
मन्यहन्नाप् क्षिप् छुपि तप् । तिपस्तृप्यतिदृप्यती ॥
लिप् लृप् वप् शप् स्वप् सृपि यप् । रभ् लभ् गभ् नभ् यमो रभिः ।
कुशिर्वेशिहशी हश् सृश् । रिश् रुश् लिश् विश् स्पृशः कृषिः ॥
त्विश् तुप् दिक् दुप् पुष्य पिष विष । क्षिप् श्रुप् विलप्यतयो घसिः ।
वसतिर्वह्दिदिद्विद्वहो नह् मिह रुह लिह बहिस्तथा ॥
अनुदात्ता इलन्तेडु घातयो ह्यधिकं शतम् ॥

(d) The following roots are Wet:—

स्वरतिः सृपते सृते पञ्चमे नवमे च धुम् ।
तनक्तिर्वृश्वातिश्चान्तावनक्तिश्च तनक्तिना ॥ १ ॥

* The following couplet gives the endings of these roots and their number in each:—

कचछजा दधनपा भनशाः पसहाः कमात् ।
केचैकोणेभेटीः खंडो गैर्वैत्रीटैखंजीः स्मृताः ॥

The first line gives the ending consonants and thus enables the students to know at once which root is Set and which is Anit; e. g. कृद् may be at once known to be a set root as द् does not occur in the first line. The second line gives the number of roots ending in a particular consonant. Thus roots ending in कृ are कृ i. e. one (कृ being the first consonant) in number; roots ending in च् are च् i. e. 6, (च् being the 6th consonant); roots ending in ज् are ज् i. e. one, in number, and so on.

मार्ति मार्जति जान्तेषु दान्तो ह्रियति स्पन्दते ।
 रथ्यतिः सेधतिर्धान्तो पान्ताः पथ्येव कल्पते ॥ २ ॥
 गोपायतिस्तृप्यतिश्च त्रपने कृप्यतिस्तथा ।
 मान्तो क्षाम्यति क्षमतेऽध्रुते ह्रिदनाति नद्यति ॥ ३ ॥
 शान्तास्त्रयोधाक्षतिश्च निष्कुण्ठातिश्च तक्षति ।
 त्वक्षतिश्च षकारान्ता ह्यच हान्ताश्च गाहते ॥ ४ ॥
 पदद्वये गृहतिश्च ककारोपान्त्वगर्हते ।
 तुहतिर्तुहतिर्दुह्यतपो बृहति मुह्यति ॥ ५ ॥
 स्तुहति स्निह्यति स्तुहान्वेते वेद्वा हि धातवः ।
 अजन्तानां तु यत्पेय वेद स्यादन्यत्र सर्वदा* ॥ ६ ॥

§ 459. Roots ending ए, ऐ, and ओ are to be treated as roots ending in आ. Also the roots क्षि 5. A. 'to throw', क्षी 9 P. A. 'to kill,' and क्षी 4. A. 'to perish,' before a termination causing Guṇa or Vṛddhi; ली 9 P. 4 A. 'to adhere or cling to' changes its vowel to आ optionally under the same circumstances.

§ 460. Roots of the tenth class preserve their अच् (i. e. अच् with the final अ dropped) with all the changes that the root undergoes before it in the general tenses.

§ 461. The roots हृष, धृष, विच्छृ, पञ्, पद्, कम्, and कृद् preserve their conjugational bases optionally.

§ 462. अच् and ङ् substitute for themselves सू and वच् respectively.

§ 463. Neither Guṇa nor Vṛddhi is substituted for the vowel of a few roots of the 6th class even before a strong termination except the अ of the 1st and 3rd person sing. of the Perfect, the अच् of the causal and the इ of the 3rd pers. sing. of the Passive

* These couplets as well as those bearing on the 2nd variety of the Aorist are composed by Mr. Chintāmana Ātmārām Kelker, the present learned S'astri at the Poona Training College.

Aorist. These are कृद्, उद्, कुच्, यञ्, हुर, रुद्, उद्, लृद्, रुद्, उर, रु, ह, कृ, and a few more not often to be met with.

§ 464. The root व्रश्च् assumes the forms व्रञ्च् and व्रर्च् in the Non-conjugational Tenses.

§ 465. The penultimate क् of सृञ् and दृञ् is changed to र before a consonantal strong termination in the General Tenses.

§ 466. The intermediate इ is weak in the case of the root निष् 6. A. 7 P.; and optionally so in the case of ऊर्णु.

§ 467. The roots दीप्ति 2 A. 'to shine' and वेदी 2 A. 'to go' do not take Guṇa or Vṛddhi before any termination. They also drop their final vowel before the intermediate इ and य. दृष्टि also drops its अ before a non-conjugational termination except in the Desiderative and the Aorist where it retains it optionally.

THE TWO FUTURES AND CONDITIONAL.

(1) First Future (हृद्)

Also called Periphrastic Future.

§ 468. Terminations:—

Parasm.			Âtm.		
1. तास्मि*	तास्वः	तास्मः	1. ताहे	तास्वहे	तास्महे
2. तासि	तास्यः	तास्य	2. तासे	तासाथे	ताथे
3. ता	तारौ	तारः	3. ता	तारौ	तारः

§ 469. To these terminations the augment इ is prefixed in the

* The forms of the First Future may be derived by adding to the Nom. sing. of the noun of agency derived with the affix तृ the forms of the Present Tense of the root अस् 'to be' in the 1st and 2nd persons. The forms of the Nom. are the forms of the 3rd pers.

case of Set roots, optionally in the case of Wet roots, and not fixed at all in that of Anit roots.

§ 470. All these terminations are strong. The final vowel and the penultimate short of a root therefore take their Guna substitute before these.

§ 471. Anit roots with a penultimate क change it to र optionally before a strong termination beginning with any consonant except a nasal or a semi-vowel; सृप्-सर्तास्मि, स्रतास्मि &c.

दा P. Â. ' to give &c., '

1. दातास्मि	दातास्वः	दातास्मः	1. दाताहे	दातास्वहे	दातास्महे
2. दातासि	दातास्थः	दातास्थ	2. दातासे	दातामाथे	दाताथे
3. दाता	दातारौ	दातारः	3. दाता	दातारौ	दातारः

नी P. A. ' carry '—नेतास्मि, नेतास्वः, नेतास्मः &c., नेताहे, नेतास्वहे, नेतास्महे, &c.

पव P.—पतितास्मि, पतितास्वः, पतितास्मः &c.

ईक्ष A.—ईक्षिताहे, ईक्षितास्वहे, ईक्षितास्महे &c.

IRREGULAR BASES.

§ 472. The roots इष, सह 1 A., लुभ्, रिष and रुष admit इ optionally in the First Future; e. g. 1 sing. एषितास्मि, एष्टास्मि, सहिताहे, सोढाहे; लोभितास्मि, लोब्धास्मि; रोषितास्मि, रेष्टास्मि; रोषितास्मि, रोष्टास्मि.

§ 473. कृप् is optionally Parasm. in the First Future and when so it rejects इ: कल्पिताहे, कल्पताहे; कल्पतास्मि 1 sing. &c.

§ 474. The augment इ as added to ग्रह् is long in all Non-conjugational Tenses, except in the Perfect; ग्रहीतास्मि 1 sing.

§ 475. The intermediate इ is optionally lengthened in the case of वृ and roots ending in क्, except in the Perfect, the

Benedictive Atm. and the Aorist Par.; वरितास्मि, वरीतास्मि, 1 sing. कृ-कृतास्मि, करीतास्मि 1 sing.

§ 476. न् is inserted before the ending consonant of the root मस्, before which स् is dropped, and after the vowel of नस्, when they are followed by any consonant except a nasal or a semi-vowel; मङ्गा &c.; नंटा, नञिता. The स् of मस् is changed to ञ् when not dropped.

§ 477. गी is substituted for अङ् 1 P. 'to go' necessarily before any non-conjugational termination, and optionally before such as begin with any consonant except प्र; वेता, अजिता; वेप्यति, अजिप्यति &c.

(2) Second Future (लृट्) and (3) Conditional (लृङ्).

§ 478. Terminations of the Second Future:—

Parasm.			Âtmane.		
1. स्यामि*	स्यावः	स्यामः	1. स्ये	स्यावहे	स्यामहे
2. स्यसि	स्यथः	स्यथ	2. स्यसे	स्येथे	स्यथे
3. स्यति	स्यतः	स्यन्ति	3. स्यते	स्येते	स्यन्ते

§ 479. Terminations of the Conditional:—

1. स्याम†	स्याव	स्याम	1. स्ये	स्यावहि	स्यामहि
2. स्यः	स्यतम्	स्यत	2. स्यथाः	स्येथाम्	स्यथाम्
3. स्यत्	स्यताम्	स्यन्	3. स्यत	स्येताम्	स्यन्त

§ 480. ह् is substituted for the ending स् of a root when followed by any non-conjugational termination beginning with स्.

* These terminations, it will be seen, are obtained by adding those of the Present to स्य with its अ lengthened before initial म and व, and dropped before a vowel.

† These are obtained similarly by adding the terminations of the Imperfect to स्य the usual rules of Sandhi being observed.

§ 481. इ is to be prefixed, or not, or optionally to the terminations given above, according as the root is Set or Anit or Wet. Before the terminations the final vowel and the penultimate short take their Guna substitute.

§ 482. In the Conditional the augment अ is prefixed to the root as in the Imperfect.

Paradigms.

Second Future

शक् 5 P.

लभ् P.1 Â.

1. शक्यामि	शक्यावः	शक्यामः	1. लप्स्ये	लप्स्यावहे	लप्स्यामहे
2. शक्यसि	शक्यथः	शक्यथ	2. लप्स्यसे	लप्स्येथे	लप्स्यध्वे
3. शक्यति	शक्यतः	शक्यन्ति	3. लप्स्यते	लप्स्येते	लप्स्यन्ते

Conditional.

1. अशक्यम्	अशक्याव	अशक्याम	1. अलप्स्ये	अलेप्स्यावहि	अलप्स्यामहि
2. अशक्यः	अशक्यतम्	अशक्यत	2. अलप्स्यथाः	अलप्स्येथाम्	अलप्स्यध्वम्
3. अशक्यत्	अशक्यताम्	अशक्यन्	3. अलप्स्यत	अलप्स्येताम्	अलप्स्यन्त

ग्रह्—ग्रहीष्यामि—ष्ये; अग्रहीष्यम—ष्ये &c.

IRREGULAR BASES.

§ 483. गम् P. हुन् and Anit roots ending in क्क admit इ in the Second Future and the Conditional; गम् P (also that substituted for इ 'to go' and with अधि 'to remember') also admits it in the Desiderative; गमिष्यामि, इनिष्यामि, करिष्यामि, &c. Sec. Fu. 1. sing. अगमिष्यम्, अकरिष्यम्, अइनिष्यम्, &c. Con. 1. sing.

§ 484. The roots कृन्, वृन्, वृष्, गृष् and स्पन् optionally take Parasmaipada terminations in the Second Future, Conditional and the Desiderative. They reject the augment इ when Parasmaipadi; कल्पिष्ये, कल्प्ये, कल्पस्यामि; वृतिष्ये, वृत्स्यामि; वृधिष्ये,

वत्स्यामि; शर्षिष्ये, शत्स्यामि; स्यन्दिष्ये, स्यन्त्स्ये, स्यन्त्स्यामि 1 sing. 2nd Fut.; अकल्पिष्ये, अकल्प्ये, अकल्प्यम्; अवर्तिष्ये, अवर्त्स्ये; अवर्षिष्ये, अवर्त्स्यम्; अशर्षिष्ये, अशर्त्स्यम्. अस्यान्दिष्ये, अस्यान्त्स्ये, अस्यान्त्स्यम् 1. sing. Cond.

§ 485. The roots कृत्, चृत्, छृत्, ङृत् and नृत् take इ optionally when followed by an *ārdhadhātuka* (Non-conjugational termination) beginning with स् except in the Aorist; कृत्-कृतिष्यामि, कृत्स्यामि; अकृतिष्यम्, अकृत्स्यम् Cond. &c.

§ 486. In the case of इ with अधि, मा is optionally substituted for इ in the Conditional and the Aorist. इ is substituted for the final vowel of the verbs दा 3 P. A. 1 P. दा, दो, दे, धे, मा, स्या, मा (substituted for इ 2. P and इ with अधि,) पा, हा, and सो before a consonantal weak termination. All terminations added to मा substituted for इ are weak.

Paradigms.

1. अद्यैष्ये	अद्यैष्यावहि	अद्यैष्यामहि
2. अद्यैष्यथाः	अद्यैष्येथाम्	अद्यैष्यध्वम्
3. अद्यैष्यत	अद्यैष्येताम्	अद्यैष्यन्त
1. अध्यगीष्ये	अध्यगीष्यावहि	अध्यगीष्यामहि
2. अध्यगीष्यथाः	अध्यगीष्येथाम्	अध्यगीष्यध्वम्
3. अध्यगीष्यत	अध्यगीष्येताम्	अध्यगीष्यन्त

§ 487. We give below the first pers. sing. of some of the roots of more difficult conjugation. The student should find out the various rules by which he should arrive at them.

Roots.	1st Future.	2nd Future.	Conditional.
भू	भवितास्मि	भविष्यामि	अभविष्यम्
स्तृ	स्तरितास्मि	स्तरिष्यामि-ध्वे	अस्तरिष्यम्-ध्वे
	स्तरीतास्मि	स्तरीष्यामि-ध्वे	अस्तरीष्यम्-ध्वे

Roots.	First Future.	Sec. Future.	Conditional.
यु 2. P.	यवितास्मि	यविष्यामि	अयाविष्यम्
शी	शयिताहे	शयिष्ये	अशयिष्ये
स्नु	स्नवितास्मि	स्नविष्यामि	अस्नविष्यम्
श्वि	श्वयितास्मि	श्वयिष्यामि	अश्वयिष्यम्
धि	ध्रयितास्मि-हे	ध्रयिष्यास्मि-व्ये	अध्रयिष्यम्-व्ये
पच्	पक्तास्मि	पक्ष्यामि	अपक्ष्यम्
मुच्	भोक्तास्मि	भोक्ष्यामि	अभोक्ष्यम्
सिच्	सेक्तास्मि	सेक्ष्यामि	असेक्ष्यम्
भञ्ज्	भंक्तास्मि	भङ्क्ष्यामि	अभङ्क्ष्यम्
भुज्	भोक्तास्मि	भोक्ष्यामि	अभोक्ष्यम्
अस्ज्	अष्टास्मि	अक्ष्यामि	अअक्ष्यम्
	भष्टास्मि	भक्ष्यामि	अभक्ष्यम्
मस्ज्	मङ्क्तास्मि	मङ्क्ष्यामि	अमङ्क्ष्यम्
रञ्ज्	रङ्क्तास्मि	रङ्क्ष्यामि	अरङ्क्ष्यम्
सृज्	स्रक्तास्मि	स्रक्ष्यामि	अस्रक्ष्यम्
अद्	अत्तास्मि	अत्स्यामि	आत्स्यम्
पद्	पत्ताहे	पत्स्ये	अपत्स्ये
स्कन्द्	स्कन्तास्मि	स्कन्त्स्यामि	अस्कन्त्स्यम्
बन्ध	बन्दास्मि	भन्त्स्यामि	अभन्त्स्यम्
व्यध्	व्यद्धास्मि	व्यत्स्यामि	अव्यत्स्यम्
मन्	मन्ताहे	मंस्ये	अमंस्ये
तृप्	तर्पितास्मि,	तर्पिष्यामि, तर्स्यामि,	अतर्पिष्यम्
	तर्प्तास्मि, त्रप्तास्मि	त्रप्स्यामि	अत्रप्स्यम्-अतर्प्स्यम्,
गम् with सम्	संगन्ताहे	संगंस्ये	समगंस्ये
दृश्	दृष्टास्मि	दृक्ष्यामि	अदृक्ष्यम्
घञ्	घस्तास्मि	घत्स्यामि	अघत्स्यम्

Roots	1st Future.	2nd Future.	Conditional.
वस् to dwell	वस्तामि	वत्स्यामि	अवत्स्यम्
दह्	दग्ध्वास्मि	धक्ष्यामि	अधक्ष्यम्
नह्	नदास्मि	नत्स्यामि	अनत्स्यम्
बह्	बोढास्मि*	बक्ष्यामि	अबक्ष्यम्

Wet roots:—

अञ्ज्	अञ्जितास्मि	अञ्जिष्यामि	अञ्जिष्यम्
	अङ्क्षास्मि	अङ्क्ष्यामि	आङ्क्ष्यम्
अश्	अशिताहे	अशिष्ये	आशिष्ये
	अश्याहे	अक्ष्ये	आक्ष्ये
क्लिद्	क्लेदितास्मि	क्लेदिष्यामि	अक्लेदिष्यम्
	क्लेत्तास्मि	क्लेत्स्यामि	अक्लेत्स्यम्
क्लिश्	क्लेशितास्मि	क्लेशिष्यामि	अक्लेशिष्यम्
	क्लेश्यास्मि	क्लेश्यामि	अक्लेश्यम्
क्षम्	क्षमिताहे	क्षमिष्ये	अक्षमिष्ये
	क्षन्ताहे	क्षंस्ये	अक्षंस्ये
गाह्	गाहिताहे	गाहिष्ये	अगाहिष्ये
	गाढाहे	वाक्ष्ये	अवाक्ष्ये
गुप्	गोपितास्मि	गोपिष्यामि	अगोपिष्यम्
	गोप्तास्मि	गोप्स्यामि	अगोप्स्यम्
	गोपायितास्मि	गोपायिष्यामि	अगोपायिष्यम्
गृह्	गृहितास्मि	गृहिष्यामि	अगृहिष्यम्
	गोढास्मि	घोक्ष्यामि	अघोक्ष्यम्
तक्ष्	तक्षितास्मि	तक्षिष्यामि	अतक्षिष्यम्
	तथ्यास्मि	तक्ष्यामि	अतक्ष्यम्

* For the change of अ to ओ in this and in सोढाहे see ft.-note p. 317.

Roots 1st Future	2nd Future	Conditional.
वप् व्रपिताहे, व्रप्ताहे	व्रपिष्ये, व्रप्स्ये	अव्रपिष्ये, अव्रप्स्ये
ध्व धवितास्मि, धोतास्मि	धविष्यामि, धोष्यामि	अधविष्यम्, अधोष्यम्
तुह् तर्हितास्मि, तर्होस्मि	तर्हिष्यामि, तर्ह्यामि	अतर्हिष्यम्, अतर्ह्यम्
मुह् मोहितास्मि, मोढा-ग्या-स्मि	मोहिष्यामि, मोक्ष्यामि	अमोहिष्यम्, अमोक्ष्यम्
मृज् मार्जितास्मि, माष्टास्मि	मार्जिष्यामि, मार्क्ष्यामि	अमार्जिष्यम्, अमार्क्ष्यम्
रध् रधितास्मि,* रद्धास्मि	रधिष्यामि, रत्स्यामि,	अरधिष्यम्, अरत्स्यम्
व्रध् व्रधितास्मि, व्रष्टास्मि	व्रधिष्यामि, व्रक्ष्यामि	अव्रधिष्यम्, अव्रक्ष्यम्
स्निह् स्नेहितास्मि, स्नेडास्मि	स्नेहिष्यामि, स्नेक्ष्यामि	अस्नेहिष्यम्, अस्नेक्ष्यम्
लेग्धास्मि†		
स्व स्वरितास्मि, स्वर्तास्मि	स्वरिष्यामि‡	अस्वरिष्यम्
कु कृतास्मि	कृष्यामि	अकृष्यम्
कुट् कुटितास्मि	कुटिष्यामि	अकुटिष्यम्
धू 6 cl. ध्रुवितास्मि	ध्रुविष्यामि	अध्रुविष्यम्
धूप धूपितास्मि,	धूपिष्यामि	अधूपिष्यम्
धूपायितास्मि	धूपायिष्यामि	अधूपायिष्यम्
विच्छ् विच्छितास्मि	विच्छिष्यामि	अविच्छिष्यम्
विच्छायितास्मि	विच्छायिष्यामि	अविच्छायिष्यम्
कृत् अर्तिताहे, ऋतीयिताहे	अर्तिष्ये, ऋतीयिष्ये	आर्तिष्ये, आर्तीयिष्ये
कम् कर्मिताहे, कामयिताहे	कर्मिष्ये, कामयिष्ये	अकर्मिष्ये, अकामयिष्ये
जम् जम्भिताहे*	जम्भिष्ये	अजम्भिष्ये
मि-मी मातास्मि-हे	मास्यामि, मास्ये	अमास्यम्, अमास्ये
दी दाताहे	दास्ये	अदास्ये
ली लेतास्मि, लातास्मि	लेष्यामि, लास्यामि	अलेष्यम्, अलास्यम्
चृत् चर्तितास्मि	चर्तिष्यामि, चत्स्यामि	अचर्तिष्यम्, अचत्स्यम्

* See ft. note p. 320. † See ft. note p. 323. ‡ स्व is set in the 2nd Fut. and the Condi.

छृद छर्दितास्मि-हे	छर्दिष्यामि-ध्ये	अच्छर्दिष्यम्-ध्ये
	छर्त्स्यामि-त्स्ये	अच्छर्त्स्याम्-त्स्ये

वृत् P. A. & वृत् P. are similarly conjugated.

ऊर्णु ऊर्णवितास्मि-हे	ऊर्णविष्यामि-ध्ये	और्णविष्यम्-ध्ये
ऊर्णवितास्मि-हे	ऊर्णविष्यामि-ध्ये	और्णविष्यम्-ध्ये
दरिद्रा दरिद्रितास्मि	दरिद्रिष्यामि	अदरिद्रिष्यम्
दीधी दीधिताहे	दीधिष्ये	अदीधिष्ये

वेणी is similarly conjugated.

(4) THE PERFECT (लिट्)

§ 488. There are two kinds of Perfect, Reduplicative and Periphrastic.

§ 489. The Reduplicative Perfect is formed of all monosyllabic roots beginning with consonants, as well as of those beginning with the vowels अ or आ, and इ, उ, and क short.

Exceptions—दृष्, अय्, कास्, जास्. These take the Periphrastic Perfect necessary.

§ 490. The Periphrastic Perfect is formed of all roots beginning with any vowel except अ or आ which is naturally or prosodically long, and of roots of more than one syllable (roots of the 10th class and other derivative roots included). Exceptions:—ऊर्णु and कृच्छ् which take the Reduplicative Perfects.

§ 491. The roots उष्, विद्, जाय्, भी, ह्री, मृ, हु, and दरिद्रा take both the perfects.

THE REDUPLICATIVE PERFECT.

§ 492. The root is reduplicated according to the rules laid down in §§ 444—449.

§ 493.

Terminations.

Parasmaipada.

Ātmanepada.

1. अ	व	म	ए	वहे	महे
------	---	---	---	-----	-----

2. य	अयुस्	अ	से	आये	जे
3. अ	अतुस्	उत्	ए	आते	इरे

§ 494. The Parasmaipada singular terminations are strong; the rest weak. Before the strong terminations the penultimate short vowel takes its Guna substitute. The final vowel and penultimate अ take Vrddhi necessarily in the third and optionally in the first person singular. In the 2nd person singular the final vowel takes Guna and the penultimate अ remains unchanged.

§ 495. *Special rules about the admission of the intermediate इ before the terminations च, म, य, से, वहे, महे, ह्वे; see (§ 457).

(a) All roots, whether set or anit, except कृ, कृ, भृ, हृ, स्तृ, हृ, घृ, and क्षृ admit इ. But कृ with लङ्, and वृ admit it before य; as संचस्करिथ, ववरिथ.

(b) Anit roots ending in short कृ, except कृ, reject it before य, as सस्मर्य from स्तृ; but आरिथ from कृ.

(c) Anit roots with a final vowel or with a penultimate अ admit it optionally before य.

§ 496. When initial इ or उ of a root takes Guna or Vrddhi substitute, the reduplicative इ or उ is changed to इय् or उय्; otherwise the two vowels combine to form long ई or ऊ; as इयध् + अ = इयेध, उओल् + अ = उओल्; ईषिव; &c.

§ 497. The final उ, short or long, is changed to उय् before a vowel weak termination and इ to इय् or य as it is preceded by a conjunct consonant or not; as इयध् + इव = इयुषिव 1 dual; निनी + इव = निन्य + इव = निनिव. शिथि + इव = शिथिषिव, &c.

* कृञ्कृत्तुदृत्तुधृवो लिटि । Pān. VII. 2 13.

अजन्तोऽकारान्वायस्तास्वानिद् थालि वेहयम् ।

अजन्त ईदृक् नित्यानिद् कायान्यो लिटि सेह भवेत् ॥ (Sid. Kau.)

§ 498. Roots ending in आ take औ instead of अ in the 1st and 3rd per. sing. and drop their final आ before vowel weak terminations, and before such as take the augment इ; as ददौ, ददिव, ददिम 1st Per. ददाथ, ददिथ 2. Per. sing. of दा.

§ 499. Guṇa is substituted for the final vowel of roots ending in क preceded by a conjunct consonant, and in long क and of the roots क, कच्छ and जाय; as सस्मरिष 1 dual of स्मृ, &c. घृ, दृ and वृ optionally take the Guṇa substitute before the weak terminations, and shorten their vowel when they do not; as शशरिष, शश्रिव, 1 dual of घृ, &c.

§ 500. Monosyllabic roots, having a short अ for their penultimate, change it to ए and drop the reduplicative syllable before the weak terminations and before थ when it takes इ, provided their initial letter undergoes no change in the reduplication, e. g. पत् 1st dual पपत् + इव = पेत् + इव = पेटिव, पेटिथ 2 sing, शेकिथ, शशकथ 2. sing. of शकृ, but ननन्दिथ 2nd dual of नन्द as the अ here is prosodially long.

Exceptions:—Roots beginning with व and the roots शस् and दृ.

§ 501. इ is inserted after the reduplicative syllable in the case of roots beginning with अ and ending in a conjunct consonant and in that of अङ् 'to pervade' and कच्छ 'to go.' The reduplicative अ is changed to आ; अञ्ज-अअञ्ज् + अ = अ + न् + अञ्ज् + अ = आनञ्ज् + अ = आनञ्; similarly आनर्द 1 sing. of अर्द, आनर्शे of अशृ, &c.

§ 502. The change of a semi-vowel to its corresponding vowel is called Samprasârāpa. Samprasârāpa generally takes place before weak terminations in the case of the following roots—वच्, यञ्, वर, वह, वस् 'to dwell,' वे व्ये, ह्ये, धि, वद्, स्वप्, ज्ञा, वञ्, व्यच्, प्रच्छ, व्रश्च्, भस्च्, ग्रह and व्यध्. In the case of the Perfect the roots प्रच्छ, व्रश्च् and, भस्च् form an exception.

§ 503 Before the strong terminations of the Perfect Samprasāraṇa takes place in the reduplicative syllable only. In this case the initial conjunct consonant of a root is reduplicated as it is ; i. e. स्वप्-स्वस्वप् &c.

(a) The vowel following the Samprasāraṇa is dropped:

§ 504. The roots that reject इ altogether in the Perfect—

कृ P. Â. ' to do '

1. चकार, चकर	चकृव	चकृम	चके	चकृवहे	चकृमहे
2. चकथ	चकथुः	चक	चकथे	चकथे	चकथे†
3. चकार	चकतु	चकुः	चके	चकाते	चकिरे

Conjugate similarly सृ, धृ, and हृ except in the 2nd per. sing. which is ववरिथ.

But कृ with सम्*

1. सम्बस्कार, सम्बस्करिवा	सम्बस्करिम	सम्बस्करे	सम्बस्करिवहे	सम्बस्करिमहे
सम्बस्कर				
2. सम्बस्करिथ	सम्बस्करथुः	सम्बस्कर	सम्बस्करिथे	सम्बस्कराथे
सम्बस्करिथे				सम्बस्करिथे-हे†
3. सम्बस्कार	सम्बस्करतुः	सम्बस्करः	सम्बस्करे	सम्बस्कराते
सम्बस्करिरे				

* संपरिष्ठां करोती सुवणे । सम्बाधे च । उपात्प्रातिपत्यवेकतवाक्याध्याहारेषु च Pan. VI. 1. 137—139, सृ is prefixed to the root कृ after the prepositions सम् and परि when it means to ornament or collect together ; and after the preposition उप in the above sense, as well as in the senses of ' imparting an additional quality to a thing without destroying the thing itself (सतो गुणान्तराधानं प्रतिपत्तः Kās. on Pan. H. 3. 53.) or preparing as food, or supplying what is implied.'

† The कृ is changed to गुण as it is preceded by a conjunct consonant now (Vide § 499. Sid. Kan. on Pan VII. 1. 10-11.)

‡ The वृ of the terminations वीष्टवम्, ध्वम्, and ज्ञे of 2nd per. pl of the Benedictive, the Aorist and the Perfect, is changed to अ when preceded by any vowel except अ or आ or by य, र, ल, इ or ह. When the intermediate इ is added, this change is optional, if the इ be preceded by one of the consonants given above.

सु P. Â.

1. तुष्टव-तुष्टव	तुष्टव	तुष्टम	तुष्ट्वे	तुष्ट्वहे	तुष्ट्वहे
2. तुष्टोथ	तुष्ट्वथुः	तुष्ट्व	तुष्ट्वे	तुष्ट्वथे	तुष्ट्वे
3. तुष्टवं	तुष्ट्वतुः	तुष्ट्वुः	तुष्ट्वे	तुष्ट्वान्ते	तुष्ट्विहे

Conjugate similarly दु, झ, क्षु.

§ 505. Roots that admit इ—

(1) Set roots ending in a vowel.

वृ 9. Â. ' to choose. '

1. ववार-ववर	ववरिव	ववरिम	1. ववरे	ववरिवहे	ववरिमहे
2. ववरिथ	ववरथुः	ववर	2. ववरिथे	ववराथे	ववरिथे-हे
3. ववार	ववरतुः	ववरुः	3. ववरे	ववराते	ववरीरे

लृ, गृ, भृ &c. are similarly conjugated; तस्तार-तस्तर, तस्तरिव &c.

शृ 9 P. ' to tear, ' &c.

क्षृ 2 P. ' to sharpen. '

1. शशार	शशारिव	शशारिम	1. चुक्ष्णाव	चक्ष्णविव	चक्ष्णविम
शशार	शशारिव	शशारिम	चुक्ष्णव		
2. शशारिथ	शशारथुः	शशार	2. चुक्ष्णविथ	चुक्ष्णवथुः	चुक्ष्णव
	शशारथुः	शशार			
3. शशार	शशारतुः	शशारुः	3. चुक्ष्णाव	चुक्ष्णवतुः	चुक्ष्णवुः
	शशारतुः	शशारुः			

क्षृ is similarly conjugated.

Conjugate similarly दृ and वृ.

हृ 2 P. Â. ' to warble, to go, ' &c.

1. ह्राव	ह्रविव	ह्रविम	1. ह्रवे	ह्रविवहे	ह्रविमहे
ह्राव					
2. ह्रविथ	ह्रवथुः	ह्रव	2. ह्रविथे	ह्रवाथे	ह्रविथे-हे
3. ह्राव	ह्रवतुः	ह्रवुः	3. ह्रवे	ह्रवाते	ह्रवारे

Conjugate similarly यु P. हृ P.

इी 2 Â. 'to lie down.'

1 सिश्ये	सिष्यवहे	सिष्यिमहे
2 सिष्यिषे	सिष्याथे	सिष्यिष्वे-हे
3 सिश्ये	सिष्याते	सिष्यिरे

अि P. Â. 'to resort to.'

1 सिश्राय	सिष्रियिष्व	सिष्रियिम	1 सिष्रिये	सिष्रियिवहे	सिष्रियिमहे
सिष्रय					
2 सिश्रयिष्व	सिष्रिययुः	सिष्रिय	2 सिष्रियिषे	सिष्रियाथे	सिष्रियिष्वे-हे
3 सिश्राय	सिष्रियतुः	सिष्रियुः	3 सिष्रिये	सिष्रियाते	सिष्रियिरे

(2) Anit roots ending in a vowel :—

दा 1. P. Â. 'to give.'

1 ददौ	ददिव	ददिम	1 ददे	ददिवहे	ददिमहे
2 ददाथ-ददिष्व	ददयुः	दद	2 ददिषे	ददाथे	ददिष्वे
3 ददौ	ददतुः	ददुः	3 ददे	ददाते	ददिरे

जै P. 'to sing.'

1 जगौ	जगिव	जगिम
2 जगाथ-जगिष्व	जगयुः	जग
3 जगौ	जगतुः	जगुः

All other roots ending in आ, ए, ऐ, and ओ are similarly conjugated. ह्ये—3rd per. दध्यौ, दध्यतुः, दध्युः; दो 'to cut' 3rd per. दवौ, दवतुः, दवुः &c.

इ 2 P. 'to go.'

1 इयाय-इयय	इयिव	इयिम
2 इयेथ-इयविष्व	इययुः	इय
3 इयाय	इयतुः	इयुः

इ 1 P. 'to go' is regular; इयाय-य, इयिव इयिम &c. ई 1. 2. P. 4 A. 'to go' takes the peri. perf.

नी P. Â. 'to carry.'

Par.

Âtm.

1 निनाय-निनय	निनिव	निन्यि	See शी 'to lie down above.'
2 निनयिथ-निनेथ	निन्यथुः	निन्य	
3 निनाय	निन्यतुः	निन्युः	

स्मृ P. 'to remember.'

1 सस्मार-सस्मर	सस्मरि	सस्मरि
2 सस्मर्य	सस्मरथुः	सस्मर
3 सस्मार	सस्मरतुः	सस्मरुः

मि 5 P. Â. 'to throw.'

मी 9. P. Â. 'to destroy.'

1 ममौ मिम्यि	मिम्यि	1 मिम्ये मिम्यिवहे	मिम्यिमहे
2 ममाथ मिम्यथुः	मिम्य	2 मिम्यिथे मिम्याथे	मिम्यिथेहे
ममिथ			
3 ममौ मिम्यतुः	मिम्युः	3 मिम्ये मिम्याते	मिम्यिरे

ली. 9 P. 4 Â. 'to adhere.' 1. P. 'to melt.'

Par.

Âtm.

1 लिनाय, लिलय, ललौ	लिल्यि	लिल्यि	
2 लिलेथ, लिलयिथ	लिल्यथुः	लिल्य	
ललाय, ललिय			
3 लिनाय, लिलौ	लिल्यतुः	लिल्युः	Like शी.

(3) Anit roots ending in a consonant:—

शक् 5 P. 'to be able.'

1 शशाक-शशक	शेकि	शेकि
2 शेकिथ-शशक्य	शेक्युः	शेक
3 शशाक	शेकतुः	शेकुः

पच P. Â. 'to cook.'

1. पपाच-पपच	पेचिव	पेचिम	1. पेचे	पेचिवहे	पेचिमहे
2. पेचिच, पपकथ	पेचयुः	पेच	2. पेचिये	पेचाये	पेचिये
3. पपाच	पेचतुः	पेचुः	3. पेचे	पेचाते	पेचिरे

मुच् 6 P. Â. 'to release.'

1. मुमोच	मुमुचिव	मुमुचिम	1. मुमुचे	मुमुचिवहे	मुमुचिमहे
2. मुमोचिच	मुमुचयुः	मुमुच	2. मुमुचिये	मुमुचाये	मुमुचिये
3. मुमोच	मुमुचतुः	मुमुचुः	3. मुमुचे	मुमुचाते	मुमुचिरे

रिच् 1 P. 'to separate.' Â. 'to purge.'

1. रिरिच	रिरिचिव	रिरिचिम	1. रिरिचे	रिरिचिवहे	रिरिचिमहे
2. रिरिचिच	रिरिचयुः	रिरिच	2. रिरिचिये	रिरिचाये	रिरिचिये
3. रिरिच	रिरिचतुः	रिरिचुः	3. रिरिचे	रिरिचाते	रिरिचिरे

Conjugate विच् 7. P. A., सिच् 6. P. A., निच् 3 P. A., बिच् 3. P. A., भुच् 7. P. A., युच् 7. P. A., झुद् 7. P. A. and others having इ or उ for their penultimate, similarly; सिच्—सिचिच 1 sing. सिचिचिव dual; सिचिचिय 2 sing. &c., झुद्—झुक्षोद् 1 sing. झुक्षोदिय 2 sing. &c.

प्रच्छ् 6 P. 'to ask.'

1 प्रच्छ	प्रच्छिव	प्रच्छिम
2 प्रच्छिच-प्रष्ट	प्रच्छयुः	प्रच्छ
3 प्रच्छ	प्रच्छतुः	प्रच्छुः

त्यज् 1 P. 'to abandon.'

1 तत्याज	तत्यजिव	तत्यजिम
तत्यज		
2 तत्यजिच	तत्यजयुः	तत्यज
तत्यकथ		
3 तत्याज	तत्यजतुः	तत्यजुः

भञ्ज् 7 P. 'to break or to destroy.'

1 बभञ्ज	बभञ्जिव	बभञ्जिम
2 बभञ्जिथ-बभञ्जथ	बभञ्जयुः	बभञ्ज
3 बभञ्ज	बभञ्जतुः	बभञ्जुः

भ्रज् 6. P. Â. 'to fry.'

1 बभ्रज	बभ्रजिव	बभ्रजिम	1 बभ्रजे	बभ्रजिवहे	बभ्रजिमहे
बभ्रज्	बभ्रजिव	बभ्रजिम	बभ्रजे	बभ्रजिवहे	बभ्रजिमहे
2 बभ्रजिथ	बभ्रजयुः	बभ्रजे	2 बभ्रजिषे	बभ्रजाये	बभ्रजिष्वे
बभ्रजे-बभ्रज					
बभ्रजिथ	बभ्रजयुः	बभ्रजे	बभ्रजिषे	बभ्रजाये	बभ्रजिष्वे
3 बभ्रज	बभ्रजतुः	बभ्रजे	3 बभ्रजे	बभ्रजाते	बभ्रजिरे
बभ्रज	बभ्रजतुः	बभ्रज्जुः	बभ्रजे	बभ्रजाते	बभ्रजिरे

सृज् 4. Â. 6. P.

1 ससृज	ससृजिव	ससृजिम	1 ससृजे	ससृजिवहे	ससृजिमहे
2 ससृजिथ	ससृजयुः	ससृज	2 ससृजिषे	ससृजाये	ससृजिष्वे
ससृज					
3 ससृज	ससृजतुः	ससृजुः	3 ससृजे	ससृजाते	ससृजिरे

दृश् 1. P. 'to see.'

should be conjugated like सृज्; दृदृशिथ, दृदृष 2 sing.

छिद् 7. P. Â. 'to cut.'

1 विच्छेद	विच्छिदिव	विच्छिदिम	1 विच्छिदे	विच्छिदिवहे	विच्छिदिमहे
2 विच्छेदिथ	विच्छिदयुः	विच्छिद	2 विच्छिदिषे	विच्छिदाये	विच्छिदिष्वे
3 विच्छेद	विच्छिदतुः	विच्छिदुः	3 विच्छिदे	विच्छिदाते	विच्छिदिरे

पद् 4. A. 'to go.'

शब्द् 1. 6. P. 'to decay.'

1 पेदे	पेदिवहे	पेदिमहे	I शशब्द-शशब्द	शेदिव	शेदिम
--------	---------	---------	---------------	-------	-------

2 पेदिषे	पेदाथे	पेदिषे	2 शोदिथ-शशत्थ	शेदयुः	शेद
3 पेदे	पेदाते	पेदिरे	3 शशाद	शेदतुः	शेदुः

Conjugate मन् A., सद् P., तप् P. क्षप् P., A., यम् P., रम् A., लम् A., नम् P., यम् P., रम् A., दह् P., नह् P. similar; मन्-मेनिषे 2 sing., सद्-मेदिथ-ससत्थ 2 sing., नम्-नेमिथ-ननन्थ 2 sing., दह् देहिथ-वदग्थ 2 sing., नह्-नेहिथ-ननद्ध, &c.

स्कन्द् 1 P. 'to drop' वन्ध्. 9 P. 'to bind'

1 चस्कन्द	चस्कन्दिव	चस्कन्दिम	1 बबन्ध	बबन्धिव	बबन्धिम
2 चस्कन्दिथ	चस्कन्दयुः	चस्कन्द	2 बबन्धिथ	बबन्धयुः	बबन्ध
चस्कन्त्य			बबन्ध		
3 चस्कन्द	चस्कन्दतुः	चस्कन्दुः	3 बबन्ध	बबन्धतुः	बबन्धुः

राध् 4. 5. P. 'to grow, to accomplish.' स्पृश् 6. P. 'to touch.'

1 राध	राधिव	राधिम	1 पस्पृशे	पस्पृशिव	पस्पृशिम
2 राधिथ	राधयुः	राध	2 पस्पृशिथ	पस्पृशयुः	पस्पृश
3 राध	राधतुः	राधुः	3 पस्पृशे	पस्पृशतुः	पस्पृशुः

शृश् and छृश् are similarly conjugated.

(4) Set roots ending in a consonant.

नन्द् 1 P. 'to be glad.'

वन्द् 1 A. 'to salute.'

1 ननन्द	ननन्दिव	ननन्दिम	1 ववन्दे	ववन्दिबहे	ववन्दिमहे
2 ननन्दिथ	ननन्दयुः	ननन्द	2 ववन्दिषे	ववन्दाथे	ववन्दिषे
3 ननन्द	ननन्दतुः	ननन्दुः	3 ववन्दे	ववन्दाते	ववन्दिरे

नृत् 4. 1. P. 'to dance'

मुम् A. 1. 'to rejoice.'

1 ननर्त	ननृतिव	ननृतिम	1 मुमुदे	मुमुदिबहे	मुमुदिमहे
2 ननर्तिथ	ननृतयुः	ननृत	2 मुमुदिषे	मुमुदाथे	मुमुदिषे
3 ननर्त	ननृततुः	ननृतुः	3 मुमुदे	मुमुदाते	मुमुदिरे

अर्द् 1. P. 'to afflict.'

गच्छ् 6. P. 'to go.'

1 आनर्दे	आनर्दिव	आनर्दिम	1 आनर्च्छे	आनर्च्छिव	आनर्च्छिम
----------	---------	---------	------------	-----------	-----------

2 आनर्दिथ	आनर्दथुः	आनर्द	2 आनर्च्छिथ	आनर्च्छथुः	आनर्च्छ
3 आनर्द	आनर्दतुः	आनर्दुः	3 आनर्च्छ	आनर्च्छतुः	आनर्च्छुः

अर्च् 1. P. 'to worship.' . कृच् 1. A. 'to go, to acquire' &c.

1* आनर्च	आनर्चिव	आनर्चिम	1 आनृजे	आनृजिवहे	आनृजिमहे
2 आनर्चिथ	आनर्चथुः	आनर्च	2 आनृजिथे	आनृजाथे	आनृजिथे
3 आनर्च	आनर्चतुः	आनर्चुः	3 आनृजे	आनृजाते	आनृजिरे

वम् P. 'to vomit.'

दद् Â. 'to give.'

1 ववाम-ववम	ववमिव	ववमिम	1 दददे	दददिवहे	दददिमहे
2 ववमिथ	ववमथुः	ववम	2 दददिथे	दददाथे	दददिथे
3 ववाम	ववमतुः	ववमुः	3 दददे	दददाते	दददिरे

कुद् 6. P. 'to be crooked.' स्फुर् 6. P. 'to flash forth.'

'to cheat.'

'to throb.'

1 चुकोट, चुकट*	चुकटिव	चुकटिम	1 पुस्फोर	पुस्फुरिव	पुस्फुरिम
2 चुकटिथ	चुकटथुः	चुकट	2 पुस्फुरिथ	पुस्फुरथुः	पुस्फुर
3 चुकोट	चुकटथुः	चुकटुः	3 पुस्फोर	पुस्फुरतुः	पुस्फुरः

§ 506. Roots taking सम्प्रसारण (regular and irregular)—

यज् 1. P. Â. 'to worship.'

1 इयाज-इयज	ईजिव,	ईजिम	1 ईजे	ईजिवहे	ईजिमहे
2 इयजिथ-इयज्	ईजथुः	ईज	2 ईजिथे	ईजाथे	ईजिथे
3 इयाज	ईजतुः	ईजुः	3 ईजे	ईजाते	ईजिरे

वच् † 1. 2. P. 'to speak.'

वस् 1. P. 'to dwell.'

1 उवाच, उवच,	ऊचिव	ऊचिम	1 उवास-उवस	ऊचिव	ऊचिम
--------------	------	------	------------	------	------

* Roots of the कृटादि class (see § 463) retain their vowel unchanged optionally in the 1st pers. sing. of the Perf.; वृ-वृवाच, वृनव 1st sing.

† वच् as a substitute for व् may also be conjugated in At.
a. g. ऊचे, ऊचिवहे, ऊचिमहे, 1 Per &c.

2 उवचिथ-उवक्थ	ऊक्थुः	ऊक्	2 उवसिथ-उवस्थ	ऊक्थुः	ऊक्
3 उवाच	ऊक्तुः	ऊक्तुः	3 उवास	ऊक्तुः	ऊक्तुः

वप् 1. P. \hat{A} . 'to sow seed.'

1 उवाप-उवप	ऊपिव	ऊपिम	1 ऊपे	ऊपिवहे	ऊपिमहे
2 उवापिथ-उवपथ	ऊपयुः	ऊप	2 ऊपिये	ऊपाथे	ऊपिवे
3 उवाप	ऊपतुः	ऊपुः	3 ऊपे	ऊपाते	ऊपिरे

वह् 1. P. \hat{A} . 'to carry.'

1 उवाह-उवह	ऊहिव	ऊहिम	1 ऊहे	ऊहिवहे	ऊहिमहे
2 उवहिथ, उवोढ*	ऊहयुः	ऊह	2 ऊहिये	ऊहाथे	ऊहिवे-हे
3 उवाह	ऊहतुः	ऊहुः	3 ऊहे	ऊहाते	ऊहिरे

वद् 1. P. 'to speak.' (\hat{A} . in some senses).

1 उवाद-उवद	ऊदिव	ऊदिम	1 ऊदे	ऊदिवहे	ऊदिमहे
2 उवदिथ	ऊदयुः	ऊद	2 ऊदिये	ऊदाथे	ऊदिवे
3 उवाद	ऊदतुः	ऊदुः	3 ऊदे	ऊदाते	ऊदिरे

स्वप् 2. P. 'to sleep.' ज्या 2 P. 'to grow old.'

1 सुष्वाप, सुषप	सुषुपिव	सुषुपिम	1 जिज्यौ	जिज्यिव	जिज्यिम
2 सुष्वपिथ	सुषुपयुः	सुषुप	2 जिज्यिथ	विज्ययुः	जिज्य
सुष्वपथ			जिज्याथ		
3 सुष्वाप	सुषुपतुः	सुषुपुः	3 जिज्यौ	जिज्यतुः	जिज्युः

वश् 2. P. 'to desire.' द्यच् 6. P. 'to deceive,' 'to surround.'

1 उवाश-उवश	ऊशिव	ऊशेम	1 विव्याच	विविचिव	विविचिम
			विव्यच		

*When the ढ् substituted for the ह् of the roots सह् and वह् is dropped, the preceding अ is changed to ओ and not to आ; ववह् + थ = उवह् + थ = उवढ् + थ, by § 416, 3, 4 = उवह् + ढ = उवोढ.

2 उवशिथ	उवाथुः	उवा	2 विव्यचिथ	विविचयुः	विविच
3 उवाश	उवातुः	उवा	3 विव्याच	विविचतुः	विविचुः

ग्रह 9. P. Â. 'to take.'

1 जग्राह-जग्रह	जगृहिव	जगृहिम	1 जगृहे	जगृहिवहे	जगृहिमहे
2 जगृदिथ	जगृदयुः	जगृह	2 जगृदिथे	जगृहाथे	जगृदिथे-हे
3 जग्राह	जगृहतुः	जगृहुः	3 जगृहे	जगृहाते	जगृहिरे

व्यध् 4. P. Â. 'to pierce.'

1 विव्याच-विव्यध		विविधिव		विविधिम
2 विव्यधिथ, विव्यद्ध		विविधयुः		विविध
3 विव्याध		विविधतुः		विविधुः

श्वि* 1. P. 'to swell.'

1 शिश्वाय, शिश्नय	शिश्निथिव	शिश्निथिम
शुश्राव, शुश्रव	शुश्रुविव	शुश्रुविम
2 शिश्नविथ, शुश्रविथ	शिश्निययुः, शुश्रुवयुः	शिश्निय, शुश्रुव
3 शिश्वाय, शुश्राव	शिश्नियतुः, शुश्रुवतुः	शिश्नियुः, शुश्रुवुः

वे† (Regular).

1 ववौ	वविथ	वविम	1 ववे	वविवहे	वविमहे
2 ववाथ, वविय	ववयुः	वव	2 वविथे	ववाथे	वविथे-हे
3 ववौ	ववतुः	ववुः	3 ववे	ववाते	वविरे

वे (Irregular).

1 उवाय	ऊविथ	ऊविम	1 ऊये	ऊयिवहे	ऊविमहे
उवय	ऊविथ	ऊविम	ऊवे	ऊविवहे	ऊविमहे

* श्वि is to be optionally considered as श्वु in the Perfect.

† वे optionally assumes the form उवद् before the strong, and ऊद् or ऊद् before the weak terminations of the Perfect.

2 उवायिथ	ऊयथुः	ऊय	2 ऊयिथे	ऊयाथे	ऊयिथे-हे
	ऊवथुः	ऊव	ऊविथे	ऊवाथे	ऊविथे-हे
3 उवाय	ऊयतुः	ऊयुः	3 ऊये	ऊयाते	ऊयिरे
	ऊवतुः	ऊवुः	ऊवे	ऊवाते	ऊविरे

व्ये* P. Â.

1 विव्याय, विव्यथ	विथिव	विव्यिम	1 विव्ये	विथिवहे	विव्यिमहे
2 विव्ययिथ	विव्यथुः	विव्य	2 विव्यिथे	विव्याथे	विव्यिथे-हे
3 विव्याय	विव्यतुः	विव्युः	3 विव्ये	विव्याते	विव्यिरे

हे† P. Â. 'to call.'

1 जुहाव जुहव	जुहविव	जुहुविम	1 जुहुवे	जुहुविवहे	जुहुविमहे
2 जुहयिथ, जुशेथ	जुहुवथुः	जुहुव	2 जुहुविथे	जुहुवाथे	जुहुविथे-हे
3 जुहाव	जुहुवतुः	जुहुवुः	3 जुहुवे	जुहुवाते	जुहुविरे

§ 507. Wet roots:—

§ 508. The roots स्ङ्, सू and छ् admit इ necessarily before consonantal terminations except थ; स्ङ्-सस्वरिव 1 dual, सस्वरिथ, सस्वर्य 2 sing.; दुषयिथ, दुषोथ 2 sing. of घ्, &c.

तञ् 1. 7. P. 'to shrink, to contract.'

व्रश्च् 6 P. 'to cut.'

1 ततथ	ततथिव	ततथिम	1 व्रथ	व्रथिव	व्रथिम
	ततञ्चव	ततञ्चम		व्रञ्चव	व्रञ्चम
2 ततांथिथ	ततथथुः	ततथ	2 व्रथिथ	व्रथथुः	व्रथ
	ततङ्कथ			व्रथ्ठ	
3 ततथ	ततथतुः	ततथुः	3 व्रथ	व्रथतुः	व्रथुः

तञ् is similarly conjugated.

* व्ये becomes विथ्य before strong terminations and विथी before 'the weak ones in the Perf. † हे is to be considered as ह् in the Perf.

सृज् 1. 2. P. 'to purify.'

1 ममार्ज	ममृजिव	ममृजिम
	ममृज्व	ममृज्म
	ममार्जिव	ममार्जिम
2 ममार्जिथ	ममृजथुः	ममृज
ममार्ज्थे	ममार्जथुः	ममार्ज
3 ममार्जे	ममृजतुः	ममृजुः
	ममार्जेतुः	ममार्जुः

अञ्ज् 7. P. 'to anoint.'

1 आनञ्ज	आनञ्जिव	आनञ्जिम
	आनञ्ज्व	आनञ्ज्म
2 आनञ्जिथ	आनञ्जथुः	आनञ्ज
	आनञ्ज्वथ	
3 आनञ्जे	आनञ्जतुः	आनञ्जुः

क्लिद् 4 P. 'to be wet.'

1 चिक्लेद	चिक्लेदिव	चिक्लेदिम
	चिक्लिद्व	चिक्लिद्य
2 चिक्लेदिथ	चिक्लिदथुः	चिक्लिद
	चिक्लेद्वथ	
3 चिक्लेद	चिक्लिदतुः	चिक्लिदुः

स्यन्द् 1. Â 'to distil.'

1 सस्यन्दे	सस्यन्दिबहे	सस्यन्दिमहे
	सस्यन्द्वहे	सस्यन्द्वहे
2 सस्यन्दिथे	सस्यन्दाथे	सस्यन्दिथ्वे
	सस्यन्त्से	सस्यन्द्थ्वे
3 सस्यन्दे	सस्यन्दाते	सस्यन्दरे

रध्* 4. P. 'to destroy.'

1 रन्ध	रन्धिव-रेष्व	रन्धिम-रेष्व
2 रन्धिथ-रन्ध	रन्धतुः	रन्ध
3 रन्ध	रन्धतुः	रन्धुः

सिध् 1. P.

1 सिधेध	सिधिधिव-ध्व	सिधिधिम-ध्व
2 सिधेधिथ, सिधिधुः	सिधिध्व	सिधिध्व
3 सिधेध	सिधिधतुः	सिधिधुः

क्लृप् 1. P. 'to be able.'

1 चक्लपे	चक्लपिबहे	चक्लपिमहे
	चक्लप्बहे	चक्लप्महे
2 चक्लपिथे	चक्लपाथे	चक्लपिथ्वे
	चक्लप्थे	चक्लप्थ्वे
3 चक्लपे	चक्लपाते	चक्लपाते

तृप् 4. P. 'to be pleased.'

1 ततर्प	ततृपिव	ततृपिम
	ततृप्व	ततृप्म
2 ततर्पिथ,	ततृप्थ, † ततृप्थ	ततृपथुः
3 ततर्पे	ततृपतुः	ततृपुः

हप् is similarly conjugated.

* रध् and जध् insert a nasal when their final is followed by a vowel. रध्, however, does not do it in the Aorist or when it takes इ, except in the Perf. † See § 471.

त्रप् 1. \hat{A} . 'to be ashamed.'

1 त्रेपे	त्रेपिवहे	त्रेपिमहे
	त्रेप्वहे	त्रेपमहे
2 त्रेपिषे	त्रेपाथे	त्रेपिष्वे
	त्रेप्से	त्रेप्स्वे
3 त्रेपे	त्रेपाते	त्रेपिरे

क्षम् 1. \hat{A} . 'to forgive.'

1 चक्षमे	चक्षमिवहे	चक्षमिमहे
	चक्षम्बहे	चक्षम्महे
2 चक्षमिषे	चक्षमाथे	चक्षमिष्वे
	चक्षंसे	चक्षन्स्वे
3 चक्षमे	चक्षमाते	चक्षमिरे

क्लिश् P. 'to be afflicted.'

1 चिक्षेऽ	चिक्षिशिव	चिक्षिशिम
	चिक्षिष्व	चिक्षिस्म
2 चिक्षेऽपिथ	चिक्षिष्यथुः	चिक्षिऽ
	चिक्षेष्ट	
3 चिक्षेऽ	चिक्षिष्यतुः	चिक्षिऽ

अभ् 1. P. 'to occupy.' कृष् with निर 9. P. 'to tear, to expel.'

1 आनक्ष	आनक्षिव	आनक्षिम
	आनक्ष्व	आनक्षम
2 आनक्षिथ	आनक्ष्यथुः	आनक्ष
	आनक्ष्ठ	
3 आनक्ष	आनक्ष्यतुः	आनक्षुः

क्षम् 4. P. 'to forgive.'

1 चक्षाम	चक्षमिव	चक्षामिम
	चक्षम	चक्षम्य
2 चक्षमिथ	चक्षम्यथुः	चक्षम
	चक्षन्थ	
3 चक्षाम	चक्षम्यतुः	चक्षमुः

अग 5. \hat{A} . 'to pervade.'

1 आनशे	आनशिवहे	आनशिमहे
	आनश्वहे	आनश्महे
2 आनशिषे	आनशाथे	आनशिष्वे
	आनक्षे	आनश्द्वे
3 आनशे	आनशाते	आनशिरे

नश् 4. P. 'to perish.'

1 ननाश	नेशिव	नेक्षिम
	ननश	नेश्म
2 नेक्षिथ	नेक्ष्यथुः	नेक्ष
	ननश्छा	
3 ननाश	नेक्ष्यतुः	नेक्षुः

म्बर् and तम् 'to pare' should be similarly conjugated.

* See § 512.

† Roots ending in ष change to न् when followed by म् or ण्.

‡ See. § 476.

गाह् 1. Â. 'to enter.'

1 जगाहे	जगाहिवहे	जगाहिमहे
	जगाह्वहे	जगाह्वमहे
2 जगाहिषे	जगाहाषे	जगाहिष्वे-हे
	जघाक्षे	जघाक्षे
3 जगाहे	जगाहाते	जगाहिरे

गृह् 1. Â. 'to take.'

1 जगृहे	जगृहिवहे	जगृहिमहे
	जगृह्वहे	जगृह्वमहे
2 जगृहिषे	जगृहाषे	जगृहिष्वे-हे
	जघृक्षे	जघृक्षे
3 जगृहे	जगृहाते	जगृहिरे

गर्ह 2 A. is Set and should be conjugated as such. गर्ह 10 P. A. takes the Periphrastic Perf.

गुह् 1. P. Â. 'to conceal.'

1 जुगृह	जुगृहिव	जुगृहिम
	जुगृह्व	जुगृह्वम
2 जुगृहिष	जुगृहाषुः	जुगृह्वे-हे
	जुगृक्षे	जुगृक्षे*
3 जुगृहे	जुगृहाते	जुगृहिरे

तृह् 6. P. 'to kill.'

1 ततर्ह	ततर्हिव	ततर्हिम
	ततर्ह्व	ततर्ह्वम
2 ततर्हिष	ततर्हाषुः	ततर्ह्वे-हे
	ततर्क्षे	ततर्क्षे*
3 ततर्हे	ततर्हाते	ततर्हिरे

तृह् 6. P. 'to kill.'

1 ततृह	ततृहिव	ततृहिम
	ततृह्व	ततृह्वम
2 ततृहिष	ततृहाषुः	ततृह्वे-हे
	ततृक्षे	ततृक्षे*
3 ततृहे	ततृहाते	ततृहिरे

दुह् 4. P. 'to bear malice.'

1 दुहृह	दुहृहिव	दुहृहिम
	दुहृह्व	दुहृह्वम

स्तृह् 6. P. 'to hurt, to kill.'

1 तस्तर्ह	तस्तर्हिव	तस्तर्हिम
	तस्तर्ह्व	तस्तर्ह्वम

* When ह् or र् is dropped, the preceding अ, इ or ए is lengthened.

2 दुद्रोहिष,	दुद्रुहयुः	दुद्रुह	2 तस्तर्हिष	तस्तुहयुः	तस्तुह
दुद्रोह, दुद्रोग्*			तस्तर्ह		
3 दुद्रोह	दुद्रुहतुः	दुद्रुहुः	3 तस्तर्ह	तस्तुहतुः	तस्तुहुः

सुह is similarly conjugated
सुहृदिष सुसुह I dual, सुहोहिष,
सुमोह, सुमोग् 2 sing. &c.

वृह is similarly conjugated
ववर्हिष-ववर्ह 2nd sing, ववृदिष,
ववृह 1 dual

स्निह 4. P. ' to love. '

1 सिण्णेह	सिणिहिष	सिणिहिम्
	सिणिह	सिणिह्य
2 सिण्णेहिष	सिणिहयुः	सिणिह
सिण्णेह, सिण्णेग्		
3 सिण्णेह	सिणिहतुः	सिणिहुः

स्तुह is to be similarly conjugated.

IRREGULAR BASES.

§ 509. The roots अन्ध्, ग्रन्थ्, दम्भ्, and स्वञ्ज् drop their nasal optionally before the terminations of the Perfect. अन्ध्, ग्रन्थ्, दम्भ् obey § 500, even before the strong terminations when their nasal is dropped.

अन्ध्			ग्रन्थ्		
1 अग्रन्ध	अग्रन्धिष	अग्रन्धिम	1 जग्रन्ध	जग्रन्धिष	जग्रन्धिम
अधे	अधिष	आधेम	ग्रथ	ग्रेधिष	ग्रेधिम
2 अग्रन्धिष	अग्रन्धयुः	अग्रन्ध	2 जग्रन्धिष	जग्रन्धयुः	जग्रन्ध
अधिष	अधयुः	अधे	ग्रथिष	ग्रेधयुः	ग्रेध
3 अग्रन्ध	अग्रन्धतुः	अग्रन्धुः	3 जग्रन्ध	जग्रन्धतुः	जग्रन्धुः
अधे	अधतुः	अधुः	ग्रेथ	ग्रेधतुः	ग्रेधुः

* The final ह of the roots दुह्, वृह्, सिह्, and स्तुह् is changed to घ or ङ when followed by any consonant except a nasal or a semi vowel or by nothing.

दम् P.

स्वञ् A.

1 ददम्	ददम्बि	ददम्बिम
देम	देम्बि	देम्बिम
*2 ददम्बि	ददम्बुः	ददम्ब
देम्बि	देम्बुः	देम्ब
3 ददम्ब	ददम्बुः	ददम्बुः
देम	देम्बुः	देम्बुः

1 सस्वजे	सस्वजिवहे	सस्वजिमहे
सस्वजे	सस्वजिवहे	सस्वजिमहे
2 सस्वजिपे	सस्वजाये	सस्वजिपे
सस्वजिपे	सस्वजाये	सस्वजिपे
3 सस्वजे	सस्वज्जाते	सस्वजिरे
सस्वजे	सस्वजाते	सस्वजिरे

* 510. The अ of the roots गम्, हन्, जद्, खद् and घस्, is dropped before vowel weak terminations except those of the 2nd variety of the Aorist; the ह् of हन् is then changed to घ्; and जद् and घस् become ज् and अ respectively.

गम्

हन्

1 जगाम	जग्मिव	जग्मिम
जगम		
2 जगामिध	जग्मधुः	जग्म
जगम्य		
3 जगाम	जग्मतुः	जग्मुः

1 जघान	जघ्निव	जघ्निम
जघन		
2 जघानिध	जघ्मधुः	जघ्म
जघम्य		
3 जघान	जघ्मतुः	जघ्मुः

जन् Â.

घस्

1 जजे	जजिवहे	जजिमहे
2 जजिपे	जजाये	जजिपे
3 जजे	जजाते	जजिरे

Conjugated in the Perf. as a substitute of अद्, which see.

खन् P. Â.

1 चक्षान	चक्षिव	चक्षिम
2 चक्षानिध	चक्षुधुः	चक्षु
3 चक्षान	चक्षुतुः	चक्षुः

1 चक्षे	चक्षिवहे	चक्षिमहे
2 चक्षिपे	चक्षुये	चक्षिपे
3 चक्षे	चक्षुते	चक्षिरे

§ 511. घस् is optionally substituted for जद् in the Perfect..

1 आद	आदिव	आदिम
जघास, जघस	जक्षिव	जक्षिम
2 आदिष*	आदयुः	आद
जघसिष	जक्षयुः	जक्ष
3 आद	आदतुः	आदुः
जघास	जक्षतुः	जक्षुः

§ 512 † The roots तृ, कल्, भज्, जप् and राप् when it means 'to offend or to injure' necessarily, and जृ, भ्रम्, चस्, कण्, 1. P. to go, राज्, घ्राज्, भ्राज्, स्यम् and स्वच् optionally obey § 500.

तृ 1 P. 'to cross.'

फल् 1 P. 'to bear fruit.'

1 ततार-ततर	तेरिव	तेरिम	1 पफाल, पफल	फेलिव	फेलिम
2 तेरिष	तेरयुः	तेर	2 फेलिष	फेलयुः	फेल
3 ततार	तेरतुः	तेरुः	3 पफाल	फेलतुः	फेलुः

भज् 1. P. A. 'to serve.' &c.

1 बभाज, बभज	भेजिव	भेजिम	1 भेजे	भेजिवहे	भेजिमहे
2 भेजिष, बभक्ष	भेजयुः	भेज	2 भेजिवे	भेजायं	भेजिवे
3 बभाज	भेजतुः	भेजुः	3 भेजे	भेजाते	भेजिरे

राप् 5. P. with अप.

1 अप-रराध	अप-रोधिव	रोधिम
2 अप-रोधिष	अप-रोधयुः	अप-रोध
3 अप-रराध	अप-रोधतुः	अप-रोधुः

जृ 4. P. 'to be old.' भ्रम् 1. 4. P. 'to wander.'

1 जजार	जजरिव	जजरिम	1 बभ्राम	बभ्रमिव	बभ्रमिम
जजर	जेरिव	जेरिम	बभ्रम	भ्रेमिव	भ्रेमिम

* Vide § 515 † तृफलभजत्रपञ्च । राधो हिंसायाम् । वा जुभ्रमुत्रसाम् । कण च मयानाम् । Pān VI. 4. 122-125.

2 जजरिथ	जजरथुः	जजर	2 वभ्रमिथ	वभ्रमथुः	वभ्रम
जेरिथ	जेथुः	जेर	भ्रेमिथ	भ्रेमथुः	भ्रेम
3 जजार	जजारतुः	जजरः	3 वभ्राम	वभ्रमतुः	वभ्रमुः
	जेरतुः	जेरः		भ्रेमतुः	भ्रेमुः

भ्राज् 1. A. 'to shine.'

स्यम् 1. P. 'to sound.'

1 वभ्राजे	वभ्राजिवहे	वभ्राजिमहे	1 सस्याम	सस्यमिव	सस्यमिक
भ्रेजे	भ्रेजिवहे	भ्रेजिमहे	सस्यम	स्येमिव	स्येमिम
2 वभ्राजिषे	वभ्राजाये	वभ्राजिष्ये	2 सस्यमिथ	सस्यमथुः	सस्यम
भ्रेजिषे	भ्रेजाये	भ्रेजिष्ये	स्येमिथ	स्येथुः	स्येम
3 वभ्राजे	वभ्राजाते	वभ्राजिरे	3 सस्याम	सस्यमतुः	सस्यमुः
भ्रेजे	भ्रेजाते	भ्रेजिरे		स्येमतुः	स्येमुः

भ्लाज्, ब्राह्, राज् are to be similarly conjugated.

§ 513 चू forms its base irregularly as बभूव—

1 बभूव	बभूविद	बभूविम	1 बभूवे	बभूविवहे	बभूविमहे
2 बभूविथ	बभूवथुः	बभूव	2 बभूविषे	बभूवाये	बभूविष्ये
3 बभूव	बभूवतुः	बभूवुः	3 बभूवे	बभूवाते	बभूविरे

§ 414. जि and हि are respectively changed to नि and धि; and चि optionally to क्ति, after the reduplicative syllable in the Perf. and the Desiderative.

जि			हि		
1 जिगाय	जिगिव	जिगिम	1 जिघाय	जिघिव	जिघिम
जिगय			जिघय		
2 जिगेय	जिग्यथुः	जिग्य	2 जिघेय	जिघ्यथुः	जिघ्य
जिगयिथ			जिघयिथ		
3 जिगाय	जिग्यतुः	जिग्युः	3 जिघाय	जिघ्यतुः	जिघ्युः

चि.

1 चिकाय-चिकय	चिकिव	चिकिम
चिचाय-चिचय	चिचिव	चिचिम

2 चिकयिथ-चिकेथ	चिक्थुः	चिक्थ
चिक्थिथ-चिक्थेथ	चिक्थ्युः	चिक्थ्य
3 चिक्राथ-चिक्वाथ	चिक्थतुः-चिक्थ्यतुः	चिक्थुः-चिक्थ्युः

§ 515. अद्, क् and इये admit इ necessarily before थ.

अद्

1 आर	आरिव	आरिम	For अद् and इये see p. p. 325, 319;
2 आरिथि	आरिथुः	आर	
3 आर	आरतुः	आरुः	

मरुज्.*

1 ममज्	ममज्जिव	ममज्जिम
2 ममज्जिथ, ममइक्थ	ममज्ज्युः	ममज्ज
3 ममज्ज	ममज्जतुः	ममज्जुः

† अज् 'to go.'

1 विवाय, विवय	विव्यिव, आजिव	विव्यिम, आजिम
2 विवायिथ, विवेथ	विव्य्युः	विव्य
आजिथ		
3 विवाय	विव्यतुः	विव्युः

§ 516. इ 'to go' lengthens its reduplicative इ before the weak terminations.

For the forms see p. 311.

§ 517. The base of इ with जधि 'to study' is अधिजगा.

1 अधिजगे	अधिजगिवहे	अधिजगिमहे
2 अधिजगिथे	अधिजगाथे	अधिजगिथे
3 अधिजगे	अधिजगाते	अधिजगिरे

§ 518. ऊर्णु forms its base as ऊर्णुतु. Its vowel is optionally not gunated before a strong termination when it takes इ.

* See § 476.

† See § 477.

Par.

1 ऊर्णुनाव, ऊर्णुनव	ऊर्णुनुविब	ऊर्णुनुविम
2 ऊर्णुनुविथ ऊर्णुनविथ	ऊर्णुनुवथुः	ऊर्णुनुव
3 ऊर्णुनाव	ऊर्णुनुवतुः	ऊर्णुनुवुः

Ātm.

1 ऊर्णुनुवे	ऊर्णुनुविबहे	ऊर्णुनुविमहे
2 ऊर्णुनुविथे	ऊर्णुनुवाथे	ऊर्णुनुविथे-हे
3 ऊर्णुनुवे	ऊर्णुनुवाते	ऊर्णुनुविरे

519. रुषा and कशा are optionally substituted for चक्ष in the Perfect, and necessarily in the other Non-conjugational tenses.

रुषा and कशा take both the Padas.

Par.

1 आचक्षौ	आचक्षिब	आचक्षिम
आचक्षौ	आचक्षिब	आचक्षिम
2 आचक्ष्याथ, आचक्षियथ	आचक्ष्यथुः	आचक्ष्य
आचक्षशाथ, आचक्षिथ	आचक्षथुः	आचक्ष
3 आचक्षौ	आचक्ष्यतुः	आचक्ष्युः
आचक्षौ	आचक्षतुः	आचक्षुः

Ātm.

1 आचक्षे	आचक्षिबहे	आचक्षिमहे
आचक्ष्ये	आचक्षिबहे	आचक्षिमहे
आचक्षे	आचक्षिबहे	आचक्षिमहे
2 आचक्षिथे	आचक्ष्याथे	आचक्षिथे
आचक्षिये	आचक्ष्याथे	आचक्षिथे-हे
आचक्षिथे	आचक्ष्याथे	आचक्षिथे
3 आचक्षे	आचक्ष्याते	आचक्षिरे
आचक्ष्ये	आचक्ष्याते	आचक्षिरे
आचक्षे	आचक्ष्याते	आचक्षिरे

§ 520. य is prefixed to vowel weak terminations in the case of 4. A. 'to obey.'

1 दिदीये	दिदीयिवहे	दिदीयिमहे
2 दिदीयिषे	दिदीयाथे	दिदीयिष्वे-हे
3 दिदीये	दिदीयाते	दिदीयिरे

§ 521. हे 1. A. 'to protect' assumes as its base the form दिगि in the Perfect. दिग्ये, दिगियवहे, 1 sing. and dual. दिगियष्वे-हे 2 pl.

§ 522. युक् after reduplication assumes the form दिद्युत्; दिद्युते, 1 sing., दिद्युतिषे 2 sing.

§ 523. पी is substituted for प्ये 'to grow fat' in the Perfect and in the Frequentative; पिष्ये 1 sing., पिष्यिष्वे-हे 2 pl.

§ 524. The root व्यष् takes Samprasârana in the reduplicative syllable in the Perfect; विव्यषे 1 & 3 sing. विव्यधिषे 2 sing.

§ 525. For the forms of विज्, see § 466, विविज 1 sing., विविजिथ विविजथुः विविज 2 per. &c.

PERIPHRASTIC PERFECT.

§ 526. The Periphrastic Perfect is formed by adding आम् to the root and then adding the forms of the reduplicated Perfect of कृ, भू, or अस् as terminations; when the forms of कृ, are added, a Parasmaipadi root takes the Parasmaipadi forms and an Atmanepadi one takes the Atmanepadi forms.

§ 527. Before आम् the final vowel and the penultimate short except that of विद्, take their Guna substitute.

Paradigms.

ईड् 2. Â. 'to praise.'

1 ईडाचक्रे	ईडाचक्रुवहे	ईडाचक्रमहे
ईडामास	ईडामासिव	ईडामासिम

	ईडांबभूव	ईडांबभूविब	ईडांबभूविम
2	ईडांचकृषे	ईडांचक्राथे	ईडांचकृडे
	ईडामासिथ	ईडामासथुः	ईडामास
	ईडांबभूविथ	ईडांबभूवथुः	ईडांबभूव
3	ईडांचके	ईडांचक्राते	ईडांचकिरे
	ईडामास	ईडामासतुः	ईडामासुः
	ईडांबभूव	ईडांबभूवतुः	ईडांबभूवुः

ईष, ईष्ट, ऊष्ट, &c. are similarly conjugated.

इय् 'to give.'

1	दयांचके	दयामास	दयांबभूव
2	दयांचकृषे	दयामासिथ	दयांबभूविथ
3	दयांचके	दयामास	दयांबभूव

अय्—is similarly conjugated.

आस्.

1	आसांचके	आसांचकृवहे	आसांचकृमहे
2	आसांचकृषे	आसांचक्राथे	आसांचकृडे
3	आसांचके	आसांचक्राते	आसांचकिरे

अप् ० आसामास, आसांबभूव &c.

कास्—is similarly conjugated.

उष् 1. P. 'to burn.'

1	उषोष	ऊषिव	ऊषिम
	ओषांचकार, &c.	ओषांचकृव, &c.	ओषांचकृम, &c.
2	उषोषिथ	ऊषथुः	ऊष
	ओषांचकार्य, &c.	ओषांचकृथुः, &c.	ओषांचकृ, &c.
3	उषोष	ऊषतुः	ऊषुः
	ओषांचकार, &c.	ओषांचकृतुः, &c.	ओषांचकृः, &c.

विद् 2. P. 'to know.'

1	विवेद	विविदिव	विविदिम
	विदामास, &c.	विदामासिव, &c.	विदामासिम, &c.

2 विवेदिथ	विविदथुः	विविद
विदामासिथ, &c.	विदामासथुः, &c.	विदामास, &c.
3 विवेद	विविदतुः	विविदुः
विदामास, &c.	विदामासतुः, &c.	विदामासुः, &c.

जागृ 2. P. 'to awake.'

1 जजागर, जजागर	जजागरिथ	जजागरिम
जागरामास, &c.	जागरामासिथ, &c.	जागरामासिम, &c.
2 जजागरिथ	जजागरथुः	जजागर
जागरामासिथ, &c.	जागरामासथुः, &c.	जागरामास, &c.
3 जजागर	जजागरतुः	जजागरुः
जागरामास, &c.	जागरामासतुः, &c.	जागरामासुः, &c.

गृध्र—जुगोष, गोपायांचकार, &c. 1 sing. जुगुप्सिथ, जुगुप्स, गोपायांच-
कृथ, &c. dual; जुगोषेथ, जुगोप्स गोपायांचकर्थ, &c. 2 sing.

ध्रु—दृष्टथ, or धृष्टयांचकार, &c. 1 sing.

चिच्छ—विचिच्छ, or विच्छायांचकार, &c. 1 sing.

पण—पेजे or पजायांचकार (पजयांचके according to Bopadeva) &c. 1 sing.

पन—पेने or पनायांचकार, &c. 1 sing.

कृत्—आनर्त or कृतीयांचके &c. 1 sing.

§ 528. When आम् is added to the roots भी, ड्री भृ and हृ they are first reduplicated as in the third conjugation; e. g.—

भी 3. P. 'to fear.'

1 बिभाय, बिभय	बिभ्यिथ	बिभ्यिम
बिभयांचकार-चकर, &c.	बिभयांचकृथ, &c.	बिभयांचकृम, &c.
2 बिभयिथ, बिभेथ	बिभ्यथुः	बिभ्य
बिभयांचकर्थ, &c.	बिभयांचकथुः, &c.	बिभयांचक, &c.
3 बिभाय	बिभ्यतुः	बिभ्युः
बिभयांचकार, &c.	बिभयांचकतुः &c.	बिभयांचकुः &c.

हों 3 P. ' to be ashamed.'

1 जिहाय, जिहय	जिहियिव	जिहियिम
जिहयांचकार-चकर, &c	जिहयांचकृव,	जिहयांचकृम, &c.
2 जिहयिय-जिहेय	जिहियथुः	जिहिय
जिहयांचकर्थ &c.	जिहयांचकथुः &c.	जिहयांचक, &c.
3 जिहाय	जिहियतुः	जिहियुः
जिहयांचकार, &c.	जिहयांचकतुः, &c.	जिहयांचकुः, &c.

भृ-बभार, बभर, बिभरांचकार-बभूव-रामास 1 sing. हु-जुहाव, जुहव;
जुहवांचकार-बभूव-वामास 1. sing. &c.

(6) THE AORIST लृट्.

§ 529. There are seven Varieties or Forms of the Aorist. The augment अ is prefixed to the root as in the Imperfect

First Variety or Form.

§ 530. The terminations of the First Variety are the same as those of the Imperf., except that of third person plural which is उत्सुः—

1 अम्	व	म
2 स्	तम्	त
3 त्	ताम्	उत्सुः

§ 531. The radical अ is dropped before उत्सुः.

§ 532. इ, स्था, दा, घा, and roots assuming the forms of दा and घा (Vide § 459), पा 'to drink' and भृ take this Variety.

§ 533. The roots घ्रा, घे, घौ, सौ, and छो belong to this Variety optionally. They optionally take the Sixth Form. घे takes the Third Form also.

Paradigms.

स्था P.

शो P.

1 अस्थाम् अस्थाव अस्थाम

1 अशाम् अशाव अशाम

2. अस्थाः अस्थातम् अस्थात

2. अशाः अशातम् अशात

3. अस्थात् अस्थाताम् अस्थुः

3. अशात् अशाताम् अशुः

§ 534. *शु* takes *अन्* instead of *उस्* in the 3rd per. pl. and changes its vowel to *ऊव्* before the vowel terminations; e. g. *अभूवम्*, *अभूव*, *अभूम्* 1st pers.; *अभूतु*, *अभूताम्*, *अभूवन्* 3rd per. /३

§ 535. *गा* is substituted for *इ* in the Aorist; *अगाम्*, *अगाव*, *अगाम* 1st per.; *इ* with *अधि* 'to remember' *अध्यगाम्*, *अध्यगाव*, *अध्यगाम*, &c.

§ 536. This Variety is exclusively *Parasmaipadi*. *दा*, *धा*, and *स्था* take the fourth Variety in the *Atm.* *शु* when *Atm.* takes the fifth; and *इ* with *अधि* *Atm.* the fourth.

Second Variety or Form.

§ 537. In this Variety *अ* is added on to the root and then the terminations of the Imperf. of the first group of conjugational classes are added; viz.

<i>Par.</i>			<i>Atm.</i>		
1. अम्	व	म	1. इ	वहि	महि
2. स्	तम्	त	2. आस्	इयाम्	व्वम्
3. त्	ताम्	अन्	3. त	इताम्	अन्त

§ 538. The preceding *अ* is dropped before *अम्*, *अन्*, and *अन्त* and lengthened before *व* and *म*. The radical vowel except a final *क्*, short or long, and the *क्* of *हृक्*, does not undergo *Guna* or *Vrddhi* substitute.

§ 539. This Variety is *Parasmaipada* with a few exceptions such as *क्* with *सम्*, *स्था*, *वच्*; and *अस्* 'to throw' with a preposition. The roots *लिप्*, *सिच्*, and *ह्वे* take this form in the *Par.* and optionally in the *Atm.*, in which they also take the Fourth Form.

§ 540. The penultimate nasal of a root is dropped; as *अङ्ग-मङ्गशत्*, *स्कन्द-अस्कदत्*, &c.

§ 541. The roots अस्, ख्य, पत्, वच्, दास्, श्वि and ह्व become अस्व्, ख्य, पन्त्, वोच्, शिप्, श्व, and ह्व, respectively; e. g. आस्वत्, अख्यत्, अपोचत्, अशिषत्, &c. 3rd sing.

§ 542. The roots giving the following complets (Kārikāf belong to this Variety necessarily:—

ख्यातीयतीं सर्वातिहे कान्तौ शक्नोतिशक्यती ।
 उच् मुच् वक्तिः शिचिश्चान्ता लुठ्यतिः पततिस्तथा ॥ १ ॥
 दान्ताः क्लिद् द्विद् मदि मिदो विदन्तिः शद्सदिस्विदः ।
 कृधिकृषी क्षुषिगृषी रषिः शुष्यतिसिष्यती ॥ २ ॥
 आकुपौ गुप्यतिडिपी युप् रुप् लिम्पतिःलुप्यती ।
 लुम्पतिः सर्पतिः पान्ताः क्षुभ्यतिस्तुभ्यतिर्नभिः ॥ ३ ॥
 लुभ्यतिश्च भक्षारान्ता मान्ताः क्लाम्यतिक्षाम्यती ।
 गमिस्तमिर्दमिन्नमी शाम्यतिः आम्यतिः समिः ॥ ४ ॥
 शान्ताः पञ्च कृशिनशी सृशिर्भ्रंशतिवृश्यती ।
 तुष्यतितृष्यतिदुषः पिनष्टिः पुष्यतिः प्लुषिः ॥ ५ ॥
 रिध्यस् च्वोश्चिवुषो व्युषिः सह शिनष्टिना ।
 शुष्यथिर्हृष्यतिः शान्ताः सान्ता अस्यतिकुस्यती ॥ ६ ॥
 षसिजषी तसिदसौ वस्यतिर्विस्यतिर्व्युसिः ।
 मस्मुषी यस्वसिविसो वुस्यतिः शास्तिरिव्यपि ॥ ७ ॥
 दुष्मुषालिहिस्तुहो लुठयड्विकरणा मवेत् ।
 नवाशीतिश्च धातूनां परस्मैपदिनामेयम् ॥ ८ ॥
 समिदतिः ख्यातिवक्त्री अस्वतिथोपरमोद्युक् ।
 आत्मनेपदिनोऽपीमे ह्वयतिर्लिप्सिचती ॥ ९ ॥
 एते विभाषयाङ्कन्त आत्मनेपदिनो यदा ।

ख्या P. with सम् Â.

1 अस्वम्	अख्याव	अख्याम	1 अख्ये	अख्यावदि	अख्यामहि
2 अख्यः	अख्यतम्	अख्यत	2 अख्येयाः	अख्येयाम	अख्यधाम
3 अख्यत	अख्यताम्	अख्यन्	3 अख्यत	अख्येताम्	अख्यन्त

क 3 P. 'to go' Â. with सम

1 आरम्	आराव	आराम	1 समारे	समारावहि	समारामहि
2 आरः	आरतम्	आरत	2 समारथाः	समारथाम्	समारथम्
3 आरत्	आरताम्	आरन्	3 समारत	समारताम्	समारन्त

सृ I. 'to go'

1 असरम्	असराव	असराम
2 असरः	असरतम्	असरत
3 असरत्	असरताम्	असरन्

हे 1 P. Â.

1 अहम्	अहाव	अहाम	1 अहे	अहोवहि	अहापहि
2 अहः	अहतम्	अहत	2 अहथाः	अहथाम्	अहथम्
3 अहत्	अहताम्	अहन्	3 अहत	अहेताम्	अहन्त

वच् 2. P. (also that substituted for वृ Par. and Âtm.)

1 अवोचम्	अवोचाव	अवोचाम	1 अवोचे	अवोचावहि	अवोचामहि
2 अवोचः	अवोचतम्	अवोचत	2 अवोचथाः	अवोचेथाम्	अवोचथम्
3 अवोचत्	अवोचताम्	अवोचन्	3 अवोचत	अवोचेताम्	अवोचन्त

सिच् 6 P. Â.

1 असिचम्	असिचाव	असिचाम	1 असिचे	असिचावहि	असिचामहि
2 असिचः	असिचतम्	असिचत	2 असिचथाः	असिचेथाम्	असिचथम्
3 असिचत्	असिचताम्	असिचन्	3 असिचत	असिचेताम्	असिचन्त

लिप्.

1 अलिपम्	अलिपाव	अलिपाम	1 अलिपे	अलिपावहि	अलिपामहि
2 अलिपः	अलिपतम्	अलिपत	2 अलिपथाः	अलिपेथाम्	अलिपथम्
3 अलिपत्	अलिपताम्	अलिपन्	3 अलिपत*	अलिपेताम्	अलिपन्त

* लिप्, सिच् and हे (also take the fourth Variety in the Âtm.)
अलिप्त, असिक्त अह्लात्.

अस् 4. P.

Â. with परि.

1 आस्थम्	आस्थाव	आस्थाम
2 आस्थः	आस्थतम्	आस्थत
3 आस्थत	आस्थताम्	आस्थन्

1 पर्यास्थे	पर्यास्थावहि	पर्यास्थामहि
2 पर्यास्थथाः	पर्यास्थेयाम्	पर्यास्थावम्
3 पर्यास्थत	पर्यास्थेताम्	पर्यास्थन्त

We give below the 3rd per. sing. of the rest.

Roots.

Roots.

शक्* (5. 4. P. A.) अशक्न्	शुभ्—अशुभत्
उच् 4. P. 'to collect.'—ओच्चन्	मिथ्—असिषत्
सुच्—असुचत्	आप्—आपत्
लुर् 4. P. 'to wallow.'—अलुटत्	कुप्—अकुपत्
पत्—अपत्तत्	सुप्—4. P. 'to be confused'—असुपत्
हिद् 4. P. 'to be wet.'—अहिदत्	डिप्—4. P. 'to throw'—अडिपत्
दिक् 4. P. 'to be oily.'—अदिक्दत्	सुप्—असुपत्
मद्—अमदत्	रुप्—अरुपत्
मिद् 1. 1. A 4. P. 'to be unctuous,	लुप्—4. 6. P. A.—अलुपत्
to melt'—अमिदत्	सुप्—असुपत्
विद् † 6. P. A.—अविदत्	क्षुम्—अक्षुमत
शद् 1 P. 'to perish, to decay'	तुम्—'to kill.—अतुमत
अशदत्	नम्—4. P. 'to kill'—अनमत
सद्—असदत्	लुम्—अलुमत
स्विद्—अस्विदत्	कृम्—अकृमत
क्व्—4. 5. P. 'to prosper'—आर्षत्	क्षम्—अक्षमत
कुम्—अकुपत्	गम्—अगमत
क्षुम्—अक्षुपत्	तम्—अतमत
युच् 4. P. 'to covet'—अयुपत्	दम्—अदमत
रुच् 4. P. 'to hurt'—अरुपत्	धम्—अधमत

* शक् 4. A. takes the Fourth, as well as the Fifth Variety, in the Atm. अशक्, अशकित 3rd sing.

† विद् A. takes the Fourth or Fifth Variety. अविन्, अवेदिट 3rd sing.

‡ लुप् takes the Fourth Form in the Atm; अलुप.

शम्—अशमत्	हृष 4. P. 'to be dry'—अहृषत्
अशम्—अअमत्	हृष—अहृषत्
सम् 1. P. 'to be confused or agitated,'—असमत्	कुस् 4. P. 'to embrace'—अकुसत्,
कृश 4. P. 'to be thin' अकृशत्	घस्—1. P. 'to eat'—अघसत्
नशम्—अनशत्	जस् 4. P. 'to release'—अजसत्
भृश 4. P. 'to fall'—अभृशत्	तस् 4. P. 'to fade away' अतसत्
भंशम्—अभंशत्	दस् 4. P. 'to decay, to perish' अदसत्
वृश 4. P. 'to choose'—अवृशत्	वस् 4. P. 'to be straight'—अवसत्
तुषम्—अतुषत्	बिस् 4. P. 'to go, to direct'—
क्षृष 4. P. 'to be thirsty'—अक्षृषत्	अबिसत्
दुष् 4. P. 'to be spoiled,' &c.	व्युस् 4. P. 'to throw'—अव्युसत्
पिष्—अपिषत् [अदुषत्	मस् 4. P. 'to weigh, to change form'—अमसत्
पुष्—अपुषत्	
भुष्—4. P. 'to burn'—अभुषत्	हस् 4. P. 'to cut' अभसत्
रिष् 4. P. 'to injure, to kill'—	यस् 4. P. 'to strive' अपसत्
अरिषत्	वस्—same as वस्
रुष् 4. P. 'to be angry or vexed'—	बिस्—same as बिस्
अरुषत्	हु(ह्र)स्—अहु(ह्र)सत्
बिष्* 3. P. A. 'to spread through'—	वास्—अशिषत्
अबिषत्	दुह—अदुहत्
दुष्—अदुषत्	सह—असहत्
व्युष् 4. P. 'to divide'—अव्युषत्	बिह—अबिहत्
शिष्—अशिषत्	सह—असहत्

§ 543. The following roots belong to the 2nd Variety optionally; they optionally take the Fourth or Fifth Variety according as they are Anit or Set.

अयतिर्जीर्यतिमुची म्लचिम्लक्षिमुचिम्लचः ।

रिणक्षिब विनक्षिब चान्तास्त्वथै च शुच्यतिः ॥ १ ॥

नेनेक्षिब युनक्षिब वेवेकिस्फोटती जुतिः ।

च्युतिजुती थोततिब श्च्युतिर्दान्ता रुदादयः ॥ २ ॥

* बिष् Ait. takes the Seventh Variety, अपिषत्.

धुदिछिदी छुदितुदी बुन्दतिथ भिनत्तिना ।
 रुदिस्कन्दी बोधतिथ रुणदिथ तृपिर्दपिः ॥ ३ ॥
 स्तभ्नातिः स्तभ्नेतिदशी घोषतिश्छिप्यती उडिः ।
 तोहतिर्दोहतिबुही चत्वारिंशदियं लुडि ॥ ४ ॥
 विभाषयाट्टिकरणा परस्मैपदिनी यदा ।

Roots. 3rd sing. Optional forms. Roots. 3rd sing. Optional forms

धि	अधत्	अधिभिवत्*	श्चुत्—अश्चुतत्	अधोतीत्
		अधर्षीत्	श्च्युत्—अश्च्युतत्	अश्च्योतीत्
जृ	अजरत्	अजारीत्	क्षुद्—अक्षुदत्	अक्षौत्सीत्, अक्षुत्
जुच्	अजुचत्	अजोचीत्	छिद्—अच्छिदत्	अच्छैत्सीत्,
ग्लुच्	अग्लुचत्	अगलोचीत्		अच्छित
ग्लुष्	अग्लुषत्	अग्लुषीत्	छृद्—अच्छृदत्	अच्छर्दीत्,
म्वच्	अम्वुचत्	अम्वोचीत्		अच्छर्दिष्ट
म्वुच्	अम्वुचत्	अम्वोचीत्	तृद्—अतृदत्	अतर्दीत्, अतर्दिष्ट
रिच्—अरिचत्		अरैक्षीत्, अरिक्	बुन्द—अबुदत्	अबुन्दीत्, अबुन्दिष्ट
विच्—अविचत्		अवैक्षीत्, अविक्		
शुच्—अशुचत्		अशोचीत्, अशो- चिष्ट	भिद्—अभिदत्	अभैत्सीत्, अभित्
निज्—अनिजत्		अनैक्षीत्, अनिक्	रुद्—अरुदत्	अरोदीत्
युज्—अयुजत्		अयौक्षीत्, अयुक्	स्कन्द—अस्कदत्	अस्कान्त्सीत्
विज्—अविजत्		अविक्षीत्, अविक्	बुध्—अबुधत्	अबोध्तीत्, अबोधिष्ट
स्फुद्—अस्फुटत्		अस्फोटीत्	रुष्—अरुषत्	अरौत्सीत्, अरुद्
जुत्—अजुतत्		अजोतीत्	तृप्—अतृपत्	अताप्तीत्, अत्रा- प्तीत्, अतर्पीत्
च्युत्—अच्युतत्		अच्योतीत्	हप्—अहपत्	आदाप्तीत्, अद्राप्तीत्
जुत्—अजुतत्		अजोतीत्, अजोतिष्ट		अदर्पीत्
			स्तम्—अस्तभत्	अस्तम्भीत्

* धि takes the Third and Fifth Varieties besides the 2nd.

Roots. 3 sing. Optional forms. Roots. 3 sing. Optional forms.

दृश्—अदर्शत्	अद्राक्षीत्	तुह्—अतुहत्	अतोहीत्
क्षिप्—अक्षिपत्	अक्षिक्षत्	दुह्—अदुहत्	अदोहीत्
बुध्—अबुधत्	अबोधोत्	बृह्—अबृहत्	अबर्हीत्
उह्—ओहत्	ओहीत्		

§ 544. The following 25 roots, which are all Atmanepadi, are conjugated in the Paraemaipada when they belong to this Variety. In the Atmanepada they take the Fourth or Fifth Variety according as they are Anit or Set.

रुचिर्बुटिरुटिल्लुटो लोटते द्युतिवृत्तश्चितः ।

क्षेदते मेदते स्यन्दिः स्वेदते च कृधिः शृधिः ॥ १ ॥

कल्पते क्षुभ्तुभिनमः शोभते संभते भ्रशिः ।

भ्रंशिष्वासी भ्रंसिस्वासी रुवादिः पञ्चविंशतिः ॥ २ ॥

आत्मनेपादिनी नित्यं लुङि त्वेषा विभाषया ।

अहं परस्मैपादिनी भजन्त्यन्यत्र सिज्जती ॥ ३ ॥

Roots. 3 sing. Optional forms. Roots. 3sing. Optional forms.

रुच्—अरुचत्	अरोचिष्ट	वृष्—अवृषत्	अवर्षिष्ट
बुट्—अबुटत्	अबोटीष्ट	शृष्—अशृषत्	अशर्षिष्ट
रुद्—अरुटत्	अरोटीष्ट	कल्प्—अकल्पत्	अकल्पिष्ट, अकल्पत्
लुट्—अलुटत्	अलोटीष्ट	क्षुम्—अक्षुभत्	अक्षोभिष्ट
लृट्—अलृटत्	अलोटीष्ट	तुम्—अतुभत्	अतोभिष्ट
द्युत्—अद्युत्तत्	अद्योतिष्ट	नम्—अनभत्	अनभिष्ट
वृत्—अवृत्तत्	अवर्तिष्ट	शुम्—अशुभत्	अशोभिष्ट
भित्—अभितत्	अभेतिष्ट	संम्—असंभत्	असंभिष्ट
क्षिद्—अक्षिदत्	अक्षेदिष्ट	भ्रश्—अभ्रशत्	अभ्रशिष्ट
मिद्—अमिदत्	अमेदिष्ट	भ्रंश्—अभ्रशत्	अभ्रंशिष्ट
स्यन्द्—अस्यदत्	अस्यन्दिष्ट, अस्यत्त	ध्वंस्—अध्वसत्	अध्वंसिष्ट
स्विद्—अस्विदत्	अस्वेदिष्ट	भ्रंस्—अभ्रसत्	अभ्रंसिष्ट
		संस्—असंसत्	असंसिष्ट

THIRD VARIETY OR FORM.

§ 545. Terminations:—

The same as those of the 2nd Variety.

§ 546. Roots of the tenth class, causals, some derivatives, the root कम् and the roots क्षि, ह्र, and क्षु when expressing the agent, take this Variety necessarily, and the roots ज्ञे and क्षि do it optionally.

§ 547. (a) The root is first reduplicated and then the augment अ and the terminations are added as in the 2nd Variety.

(b) Final इ and उ are changed to इप् and उप् before अ and final ओ is dropped.

Paradigms.

क्षि P. Â. 'to go,' &c.

Par.

1 अक्षिभियम्	अक्षिभिय.	अक्षिभियाम
2 अक्षिभियः	अक्षिभियतम्	अक्षिभियत
3 अक्षिभियत्	अक्षिभियताम्	अक्षिभियन्

Âtm.

1 अक्षिभिये	अक्षिभियाबहि	अक्षिभियामहि
2 अक्षिभियेषाः	अक्षिभियेषाम्	अक्षिभियेष्वम्
3 अक्षिभियत	अक्षिभियेताम्	अक्षिभियन्त

हु—अहुहुवत् ० Sing.; ह्रु—अह्रुह्रुवत् ३ Sing.; कम्—अचकमत.
(अचीकमत also, when it takes आद्; see § 461 and § 548.)
3 sing. क्षि-अक्षिभियत् (see p. 338. foot-note); ज्ञे—अदृषत्.
(ज्ञे also takes 1st and 6th Varieties besides this).

§ 548. Roots of the tenth Class and Causals:—

(a) The अय् of the base is dropped (the vowel changes to k-ling place before it being retained) and a short vowel substi-

tuted for the long one (ए and ऐ being shortened to इ, and ओ and औ to उ).

The base so modified is then reduplicated according to the general rules; भावय (Oau. B. -of ह्) = भाव् = भव् = बभव् after reduplication; चेतय् (from चित्) = चेत = चित् = चिचित् &c.

(b) इ is substituted for the अ of the reduplicative syllable if the syllable following it be short, and not prosodially long; the इ of the reduplicative syllable is lengthened if not followed by a long syll. or a conjunct consonant; thus बभव् = बिभव् = बीभव्; चिचित् = चीचित्; स्वल् = चस्वल् = चिस्वल्, the इ is not lengthened as it is followed by a conjunct consonant; स्पन्द् = पस्पन्द् only, as ए is followed by a syllable prosodially long.

(c) Roots having a penultimate क्, short or long, optionally preserve it, the long क् being changed to the short one; वृत् causal base वर्तय = वर्त् after dropping अय and वृत् by this: वर्त् = बबर्त्; वृत् = बवृत् = विवृत् = बीवृत्; कृत्-कीर्तय = कीर्त् and कृत् by this, कीर्त् = चिकीर्त्; कृत् = चीकृत्.

(d) To the base so prepared the augment अ is to be prefixed and the terminations added, P. & A., as in the 2nd Variety:—अबीभवत्-त् from भू; अचीचितत् from चित्; अचिस्वलत्-त् from स्वल्; अपस्पन्दत्-त् from स्पन्द्; अववर्तत्-त्, अवीवृत्त्-त् from वृत्; अचिकीर्तत्-त्, अचीकृत्त्-त् fr. कृत्; अपपर्यवत्-त्, अपीपृथवत्-त् from पृथ्, &c.

N. B. The Atm. form in त् when not given should be supposed to be understood.

§ 549. Bases with initial vowels:—

(a) If a root begins with a vowel and ends in a single consonant, the consonant is reduplicated and इ added to it in the reduplicative syllable: अह् = अह् = आदिह् = आदिहत्-त्; आप् = आविपत्-त्; ऊह् = औजिहत्-त्; &c.

(b) If it ends in a conjunct consonant with व्, इ or र् for its first member, the second member of the conjunct is redupli-

cated: उन्द्=उन्द्=उन्दिद् and finally ओन्दिदत्-त 3 sing., similarly आट्टिटत्-त from अट् (considered as अट्, otherwise आट्टिटत्), आर्जितत्-त from अर्ह; आर्जितत्-त from अर्ज, &c.

(c) The roots ऊव्, अङ्, अङ्, अन्ध्, अंस्, अर्थ् Atm. and some others, substitute अ for इ in the reduplicative syllable; 3 sing. औननत्, आथकत्, आत्मनत्, आन्धत्, आंसत्, आर्तयत्, &c.

§ 550. Roots ending in उ, short or long, substitute उ (changeable to ऊ like ई) for इ in the reduplicative syllable, provided it be not (immediately) followed by a labial consonant or a semivowel or ज्, followed by अ or आ; लु-अलुनवत्-त, कृ-अकृ-कवत्-त, हृ-अहृदवत्, शु-अशुयवत्-त, &c. But पु-अपीवत्-त, भू-अभी-भवत्-त, लु 'to hasten' अजीजवत्, सु 'to bind'—अमीमवत्, हु 'to blind' अयीयवत्, रु-अरीरवत्-त; लृ-अलीलवत्, &c.

(a) The roots लु, लृ, पु 'to go' हु 'to swim' and च्यु optionally retain the इ: असिञ्चवत् or अमुञ्चवत्, अशिञ्चवत् or अमुञ्चवत्, अदिद्रवत् or अदुद्रवत्, अपिप्रवत् or अपुप्रवत्, अपिप्लवत् or अपुप्लवत्, अचिच्यवत् or अमुच्यवत्-त.

§ 551. The roots माञ्, मास्, भास्, दीप्, जीद्, मील्, पीद्, कण् 'to moan' चण् 'to sound,' 'to go,' रण् 'to sound,' भण्, वण् 'to sound,' अण् 'to give' लृप् 6. P. A. 'to cut,' हेद् 'to harass,' हे, लृट्, लृट् and लृप् 4. P; shorten their penultimate optionally; 1. sing.:—अभि-भजम् or अवभाजम्, अभीमसम् or अवभासम्, अभीभणम् or अवभाणम्, अदीदिपम् or अदिदीपम्, अजीजिवम् or अजिजीवम्, अमीमिलम् or अमि-मीलम्, अपीपिडम् or अपिपीडम्, अचीकणम् or अचकाणम्, अचीचणम् or अचचाणम्, अरीरणम् or अरराणम्, अभीभणम् or अवभाणम्, अभी-वणम् or अववाणम्, अशिञ्चणम् or अशञ्चाणम्, अलुलपम् or अलुलोपम्, अर्जीहिठम् or अजिहेठम्, अजुहवम् or अलुहावम् (see § 553 below), अलुलटम् or अलुलोटम्, अलुलठम् or अलुलोठम्; &c.

§ 552. The अ of the reduplicative syllable of स्तृ, ट्, त्वर्, प्रथ्, ऋद् 'to pound, to wish,' स्तृ, and स्पृष्, is not changed to इ; वेद् 1. A.

'to surround' and चेद् optionally change their इ to अ; 1 sing असस्मरम्, अददरम्, अतत्वरम्, अपप्रथम्, अमम्रदम्, अतस्तरम्, अपस्पशम्; वेद्—अबिवेदम्, अबवेदम्; चेद्—अचिचेदम्, अचचेदम्.

§ 553. The roots ह्ने and स्वप् can. take Samprasāraṇa, श्वि does it optionally; ह्ने-ह्-हावस्—हाव् or हव्, then जुहव्, जुहाव् by 550; then अजुहावम्, अजुहवम्; स्वप्—स्वापस्—स्वाप्—सुप्—सुषुप्—सुषुप्; असुषुपम्; श्वि--अज्ञाश्वम्, अज्ञिन्श्वम् 1st sing.

§ 554. The roots given under § 400 preserve their vowel unchanged; i. e. do not substitute इ in the reduplicative syllable, &c. कथ्—अचकथत्, वर्—अववरत्, शश्—अशशत्, रह्—अररहत्, पत्—अपपत्, स्पृह्—अपस्पृहत्, सूच्—असूचत्.

§ 555. The roots शास्, एच्, काश्, क्रीच्, क्षीच्, खाच्, खेच्, डौक्, ताश्, दाश्, देच्, नाश्, प्रोश्, बाश्, याच्, योश्, राश्, राच्, लाच्, लेप्, लोक्, लोच्, वेप्, वेल्, श्लाच्, श्लोक्, सेक्, सेच्, हेच्, and others less important, do not shorten their penultimate; 3 sing. अशशासत्, ऐजिजत्, अचकाशत्, अचिक्रीडत्, अचिक्षीवत्, अचखादत्, अचिखेडत्, &c.

§ 556. Roots which form their Causal Aorist irregularly:—इ with अधि 'to study,—अध्यापित्, अध्यजीगत्, (इ with अधि 'to remember' अध्वजीगत्).

ईर्ष्य् 'to envy'—ऐर्षिष्यत्-त, ऐर्षिषत्-त

ऊर्ण्—और्णिवत्

गण्—अजगणत्, अजीगणत्

घ्रा—अजिघ्रपत्, अजिघ्रिपत्

चकास्—अचीचकासत्, अचचकासत्

धुत्—अधुधुवत्-त

पा 'to drink' अपीप्यत् (पा 'to protect' forms its Causal Aorist regularly as अपीपलत्).

स्था—अतिष्ठित-त.

स्फुर—अस्फुरत्-त.

Paradigms.

कृ 'to do.'

	Par.		Atm.			
1	अचीकरम्	अचीकराव	अचीकराम	अचीकरे	अचीकरावहि	अचीकरामहि
2	अचीकरः	अचीकरतम्	अचीकरत	अचीकरथाः	अचीकरेथाम्	अचीकरध्वम्
3	अचीकरत्	अचीकरताम्	अचीकरन्	अचीकरत	अचीकरेताम्	अचीकरन्त

त्रप्.

1	अतित्रपम्	अतित्रपाव	अतित्रपाम	अतित्रपे	अतित्रपावहि	अतित्रपामहि
2	अतित्रपः	अतित्रपतम्	अतित्रपत	अतित्रपथाः	अतित्रपेथाम्	अतित्रपध्वम्
3	अतित्रपत्	अतित्रपताम्	अतित्रपन्	अतित्रपत	अतित्रपेताम्	अतित्रपन्त

चुर.

1	अचूचुरम्	अचूचुराव	अचूचुराम	अचूचुरे	अचूचुरावहि	अचूचुरामहि
2	अचूचुरः	अचूचुरतम्	अचूचुरत	अचूचुरथाः	अचूचुरेथाम्	अचूचुरध्वम्
3	अचूचुरत्	अचूचुरताम्	अचूचुरन्	अचूचुरत	अचूचुरेताम्	अचूचुरन्त

SIXTH VARIETY OF FORM.

(Only Parasmaipadi)

N. B.—The Sixth and the Seventh Varieties are given here before the Fourth and Fifth as it is more convenient to do so.

§ 557. Terminations of the Sixth Form:—

1	सिपम्	सिष्व	सिष्य
2	सीः	सिष्टम्	सिष्ट
3	सीत्	सिष्टम्	सिष्टुः

§ 558. Roots ending in आ (including those that change their final to आ), the roots पय्, रय् P. (i. e. with वि, आ, परि) and नञ्

take this Variety. यञ् with उप् or उद्, A. and रञ् A. take the fourth Variety.

§ 559. The roots ending in आ which are restricted to the First, Second and Third Varieties do not take this Variety.

PARADIGMS.

यञ्.

1 अयंसिषम्	अयंसिष्व	अयंसिष्वा
2 अयंसीः	अयंसिष्टम्	अयंसिष्ट
3 अयंसीत्	अयंसिष्टाम्	अयंसिषुः

विरम्—व्यरंसिषम्, व्यरंसिष्व, व्यरंसिष्वा &c.; नम्—अनंसिषम्, अनंसिष्व, अनंसिष्वा, &c.; शो—अशांसिषम्, &c.; छो—अच्छांसिषम्, &c.; मि or मी—अमांसिषम्, अमांसिष्व, अमांसिष्वा, &c.; ली—अलांसिषम् अलांसिष्व, अलांसिष्वा, &c.

SEVENTH VARIETY OR FORM.

(Parasm. and Atm.)

§ 560. Terminations:—

	Par.				Âtm.		
1 सम्	साव	साम		1 सि	सावहि	सामहि	
2 सः	सतम्	सत		2 सथाः	सथाम्	सथ्वम्	
3 सत्	सताम्	सन्		3 सत	साताम्	सन्त	

§ 561. Anit roots ending in झ्, ञ्, झ् and ह् and having ड्, ङ्, ञ् or ल् for their penultimate take this Form. हङ् is an exception; it therefore takes the Fourth Variety.

§ 562. झृञ्, झृङ् and कृञ्, 1 P. 6 P. A. optionally belong to this Variety.

§ 563. The roots दृह्, दिह्, लिह्, and रुह् when Atmanepadi drop the initial स or सा of the terminations of the 1st dual, 3rd sing. and 2nd sing. and pl. optionally.

PARADIGMS.

दिश् P. A.

1 अदिक्षम्	अदिक्षाव	अदिक्षाम	1 अदिक्षि	अदिक्षावहि	अदिक्षामहि
2 अदिक्षः	अदिक्षतम्	अदिक्षत	2 अदिक्षथाः	अदिक्षायाम्	अदिक्षन्वम्
3 अदिक्षत्	अदिक्षताम्	अदिक्षन्	3 अदिक्षत	अदिक्षताम्	अदिक्षन्त

दिह् P. A.

1 अधिक्षम्	अधिक्षाव	अधिक्षाम	1 अधिक्षि	अधिक्षावहि अदिह्वहि	अधिक्षामहि
2 अधिक्षः	अधिक्षतम्	अधिक्षत	2 अधिक्षथाः अदिग्वाः	अधिक्षायाम्	अधिक्षन्वम्
3 अधिक्षत्	अधिक्षताम्	अधिक्षन्	3 अधिक्षत	अधिक्षताम्	अधिक्षन्त

दृह् is to be similarly conjugated.

लिह्

1 अलिक्षम्	अलिक्षाव	अलिक्षाम	1 अलिक्षि	अलिक्षावहि अलिह्वहि	अलिक्षामहि
2 अलिक्षः	अलिक्षतम्	अलिक्षत	2 अलिक्षथाः अलीढाः	अलिक्षायाम्	अलिक्षन्वम्
3 अलिक्षत्	अलिक्षताम्	अलिक्षन्	3 अलिक्षत	अलिक्षताम्	अलिक्षन्त

गुह्* P. A.

1 अघुक्षम्	अघुक्षाव	अघुक्षाम	1 अघुक्षि	अघुक्षावहि अगुह्वहि	अघुक्षामहि
2 अघुक्षः	अघुक्षतम्	अघुक्षत	2 अघुक्षथाः अगुढाः	अघुक्षायाम्	अघुक्षन्वम्

* गुह् being a Wet root optionally takes the Fifth Variety.
अघुह्विषम्, अघुह्विषि, &c.

3 अबुक्षत् अबुक्षताम् अबुक्षन् 3 अबुक्षत अबुक्षताम् अबुक्षन्त
अगूढ

Roots. 1 sing.

रिश्—अरिक्षम्

स्श्—अस्क्षम्

लिश्—अलिक्षम्, अलिक्षि

विश्—अविक्षम्

कुश्—अकुक्षम्

क्रिश्*—अक्रिक्षम्, अक्रेशिषम्

स्पृश्—अस्पृक्षम्, अस्पर्क्षम्
अस्त्राक्षम्

मृश्—अमृक्षम्, अमार्क्षम्, अम्राक्षम्

कुप् with निर्—निरकुक्षम्, निर-
कोपिषम्

कृप्—अकृक्षम्, अकृक्षि, अकार्षम्,
अकाक्षम्, अकृक्षि

Roots 1 sing.

त्विप्—अत्विक्षम्, अत्विक्षि

द्विप्—अद्विक्षम्, अद्विक्षि

विप्—अविक्षम्

श्रिप्—अश्रिक्षम्

गृह्—अगृक्षि—अगर्हिषि

मिह्—अमिक्षम्

तृह्—अतृक्षम्

स्तृह्—अस्तृक्षम्, अस्तर्हिषम्

बृह्—अबृक्षम्, अबर्हिषम्

इह्—अइक्षम्, अइर्हिषम्

रृह्—अरृक्षम्

FOURTH VARIETY OR FORM.

§ 564. Terminations:—

Parasm.			Âtm.		
1 सम्	स्व	स्म	1 सि	स्वहि	स्महि
2 सीः	स्तम्	स्त	2 स्याः	सायाम्	च्वम्
3 सीत्	स्ताम्	सुः	3 स्त	साताम्	सत

§ 565. (a) Anit roots not belonging to any of the preceding Varieties take this Form. Anit roots that optionally take any of the preceding Varieties and Wet roots optionally belong to this Variety.

* Wet roots which belong to this Variety, as Anit, optionally take the 5th as Set.

Exceptions:—

(1) स्तु and ह, when Parasmaipadi, belong to the Fifth Variety.

(2) Roots ending in क preceded by a conjunct consonant may take Fourth or Fifth Form in the Atmanepada.

(3) भञ्ज् and घृ Par. take the Fifth Form only. घृ A. may take the Fourth or the Fifth Form.

(4) Of Set roots ह and those ending in क् (long) when Atm. belong to either (4th or 5th Variety). स्तु, and क्रञ् when A. belong to the Fourth.

§ 566 (a) In the Parasmaipada the radical vowel takes its Vṛddhi substitute; नी-अनेदीव्; कृ-अकार्षीव्; भञ्ज्-अभांक्षीव्, &c.

(b) In the Atmanepada, Guṇa is substituted for final इ or उ, short or long; final क् and the penultimate vowel remain unchanged; final क् is changed to ईर् or ऊर् in accordance with § 394; चि-अचेष्ट, नी-अनेष्ट, व्यु-अच्योष्ट, घृ-असोष्ट, कृ see below, भिज्-अभित्त, स्तु-अस्तीर्ष्ट, घृ-अष्टर्ष्ट.

(c) The Penultimate क् of Anit roots is optionally changed to र; कृ-अकार्षीव् or अक्राक्षीव्.

§ 567. After a short vowel, and after a consonant except a nasal or semi-vowel, the स् of terminations beginning with स्त and स्थ is dropped; ह-अहत 3 sing.; कृ-अकृथाः 2 sing.; क्षिप्-अक्षिप्याः अक्षिप; कृ-अकृत 3rd sing. &c.

Paradigms.

पञ्च

1 अपाक्षम्	अपाक्ष	अपाक्ष्	अपाक्षि	अपक्षवहि	अपक्षमहि
२ अपाक्षीः	अपाक्षम्	अपाक्ष	अपक्ष्याः	अपक्षायाम्	अपक्ष्वम्
3 अपाक्षीव्	अपाक्षाम्	अपाक्षुः	अपक्ष	अपक्षताम्	अपक्षत

Conjugate similarly other Anit roots ending in consonants; क्षिप्-अक्षिप्स्यत् P. 1. sing.; अक्षिप्ति Atm. 1. sing.; युज्-अयोज्यत्,

अयुक्ति 1. sing. P. & A.; वृक्ष-अग्राक्षम्* 1 sing. अग्राक्षम् 2nd dual, वृक्ष-अग्राक्षम्; with सम् A. समवृक्षि 1 sing.; प्रच्छ-अग्राक्षम् 1 sing.; अग्राक्षीः अग्राक्षम् अग्राष्ट 2 per. &c; कृष्-अरौत्तम् 1 sing.; अरौत्तीः 2 sing.; अरौत्तम् 2 per. dual., &c; A. अकृत्ति 1st sing.; अकृत्, अकृत्ताताम् 3rd sing. and dual; दह-अघाक्षम् 1 sing.; अघाक्षम् 2nd dual.

जि P. with वि Âtm.

1 अजेषम्	अजेष्व	अजेष्व	व्यजेषि	व्यजेष्वहि	व्यजेष्वहि
2 अजेषीः	अजेष्व	अजेष्व	व्यजेष्टः	व्यजेषायाम्	व्यजेष्टुम्
3 अजेषीत्	अजेष्व	अजेष्वः	व्यजेष्ट	व्यजेषाताम्	व्यजेषत

Conjugate similarly चि, नी, ली, † &c.; श्रु, यु, ०. P. A. &c.; चि-अचेषम्, अचेषि 1 sing.; ली ०. P. 4. A. अलेषम् 1 sing.; अलेषि, अलासि, 1 sing.; श्रु-अशेषम्, &c.

कृ P. Â.

1 अकार्षम्	अकार्ष्व	अकार्ष्व	अकृषि	अकृष्वहि	अकृष्वहि
2 अकार्षीः	अकार्ष्व	अकार्ष्व	अकृष्याः	अकृषायाम्	अकृष्टुम्
3 अकार्षीत्	अकार्ष्व	अकार्ष्वः	अकृष्ट	अकृषाताम्	अकृषत

स्तु P. A. is similarly conjugated. Conjugate कृ A. similarly.

वृ Â.

1 अवूर्षि	अवूर्ष्वहि	अवूर्ष्वहि
2 अवूर्षीः	अवूर्षायाम्	अवूर्ष्टुम्
3 अवूर्ष्टे	अवूर्षाताम्	अवूर्षत

स्तु Â.

1 अस्तीर्षि	अस्तीर्ष्वहि	अस्तीर्ष्वहि
2 अस्तीर्षीः	अस्तीर्षायाम्	अस्तीर्ष्टुम्
3 अस्तीर्ष्टे	अस्तीर्षाताम्	अस्तीर्षत

धृ A.

1 अधोषि	अधोष्वहि	अधोष्वहि
---------	----------	----------

कृष् † P.

1 अकाक्षम्	अकाक्ष्व	अकाक्ष्व
अकाक्षम्	अकाक्ष्व	अकाक्षम्

* Vide § 465.

† Also take the 8th Variety when it substitutes अ for its final.

‡ कृष्, स्तृष् and वृष् also take the 7th Variety; कृष् and वृष् take the 2nd and 5th besides this.

2 अधोष्ठाः	अधोषायाम्	अधोदुम्	2 अकाक्षीः	अकाक्षम्	अकाष्टे
			अकाक्षीः	अकाष्टम्	अकाष्ट
3 अधोष्ट	अधोषाताम्	अधोषत	3 अकाक्षीत्	अकाक्षाम्	अकाक्षुः
			अकाक्षीत्	अकाष्टाम्	अकाक्षुः

मृज्

Âtm. अकृक्षि, &c.

1 अमाक्षम्	अमाक्ष्व	अमाक्षम्	Conjugate similarly	तृप्, दृप्, सृप्, &c.
2 अमाक्षीः	अमाक्षम्	अमाष्टे	तृप्-अताप्सीत्,	अत्राप्सीत् ; &c.
3 अमाक्षीत्	अमाष्टम्	अमाक्षुः	सृप्-अत्पाक्षीत्,	अत्प्राक्षीत् ; &c.
			मृप्-अमाक्षीत्,	अमाक्षीत् ; &c.

* वस् 1 P.

1 अवात्सम्	अवात्स्व	अवात्सम्
2 अवात्सीः	अवात्सम्	अवात्त
3 अवात्सीत्	अवात्ताम्	अवात्सुः

वह् P. Â.

1 अवाक्षम्	अवाक्ष्व	अवाक्षम्	अवाक्षि	अवक्ष्वहि	अवक्षमहि
2 अवाक्षीः	अवोदम्	अवोद	अवोदाः	अवक्षायाम्	अवोदुम्
3 अवाक्षीत्	अवोदाम्	अवाक्षुः	अवोद	अवक्षायाम्	अवक्षत

† गाह् A.

कम् with प्र.

1 अवाक्षि	अवाक्ष्वहि	अवाक्षमहि	1 प्राकंसि	प्राकंस्वहि	प्राकंस्महि
2 अगादाः	अवाक्षायाम्	अवाक्षुम्	2 प्राकंस्थाः	प्राकंसायाम्	प्राकंस्वम्
3 अगाढ	अवाक्षायाम्	अवाक्षत	3 प्राकंस्त	प्राकंसायाम्	प्राकंस्त

क्षम् to be similarly conjugated
अक्षंसि 1 sing. &c.

* वस्-Vide § 480. अवात् + स्ताम् = अवात् + स्ताम् = अवात्ताम् 3rd dual. वह् A. takes the 5th Variety since it is 3rd.

† Also takes the 5th Variety.

Irregular Aorist or the Fourth Form.

§ 568. दा, घा, and roots assuming the forms of दा and घा (Vide § 459) and स्था substitute इ for their final vowel in the Atm. This इ does not take its Guṇa substitute. In the Parasm. these roots take the first Variety (vide § 532).

§ 569. इन् (with आ A.) drops its nasal before the terminations.

It takes the Fifth Form optionally both in the Parasm. and Atm. in which case इप् is substituted for it.

§ 570. गम्, and यम् with उप 'to marry,' optionally drop their nasal, when they take the Atm. terminations. यम् when it means 'to give out' (as the faults of others) necessarily drops its nasal.

§ 571. The third person sing. of पद् is अपादि. बुध 4. A. takes the termination इ optionally in the 3rd sing. before which the penultimate ण takes Guṇa.

Paradigms.

इन् Â (with आ)

1 आहसि	आहस्वहि	आहस्महि
2 आहथाः	आहसाथाम्	आहन्वम्
3 आहत	आहसाताम्	आहसत

यम् with उद् & आ.

1 उदायसि	उदायस्वहि	उदायस्महि
2 उदायथाः	उदायसाथाम्	उदायन्वम्
3 उदायत	उदायसाताम्	उदायसत

गम् with सम्.

1 समगंसि	समगंस्वहि	समगंस्महि
2 समगंस्थाः	समगंसाथाम्	समगन्वम्
3 समगंस्त	समगंसाताम्	समगंसत

1 समगसि	समगस्वहि	समगस्महि
2 समगथाः	समगसाधाम्	समगध्वम्
3 समगत	समगसाताम्	समगसत

यम् with उप to be similarly conjugated ; उपायंसि, उपायसि 1 sing.; उपायंस्वहि, उपायस्वहि 1 dual; उपायंस्थाः, उपायथाः 2 sing. ' &c.

बुध.

1 अभुत्सि	अभुत्स्वहि	अभुत्स्महि
2 अभुद्धाः	अभुत्साधाम्	अभुध्वम्
3 अभुद्ध, अबोधि	अभुत्साताम्	अभुत्सत

पठ्.

1 अपत्सि	अपत्स्वहि	अपत्स्महि
2 अपत्थाः	अपत्साधाम्	अपध्वम्
3 अपादि	अपत्साताम्	अपत्सत

इ with अधि *

1 अध्यगीषि	अध्यगीध्वहि	अध्यगीष्महि
2 अध्यगीष्ठाः	अध्यगीषाधाम्	अध्यगीडुम्
3 अध्यगीष्ट	अध्यगीषाताम्	अध्यगीषत
1 अघ्यैषि	अघ्यैध्वहि	अघ्यैष्महि
2 अघ्यैष्ठाः	अघ्यैषाधाम्	अघ्यैडुम्
3 अघ्यैष्ट	अघ्यैषाताम्	अघ्यैषत

स्या—	समस्तिषि	1 sing
दा—	अदिवि	"
धा—	अधिषि	"
मी—	अमासि	"

FIFTH VARIETY OR FORM.

§ 572. Terminations:—These are obtained by prefixing the augment इ to the terminations of the Fourth Variety, dropping the स्र in the case of the 2nd and 3rd per. sing.; *s. g.*

* Vide § 486.

Par.			Âtm.		
1 इयम्	इध्व	इध्म	1 इषि	इष्वहि	इष्महि
2 ईः	इष्टम्	इष्ट	2 इष्टाः	इषायाम्	इष्वम्
3 ईत्	इष्टाम्	इष्टुः	3 इष्ट	इषाताम्	इषत

§ 573. All roots not restricted to any of the preceding Varieties take this Variety. Consequently it is peculiar to Set roots (Vide § 565).

§ 574. (a) In the Parasmaipada, the final radical vowel and the penultimate अ of roots ending in र् or ल् and that of वृद् and वृज् take their Vrddhi substitute necessarily; लृ-अलाविषम्; चर्-अचारिषम्; कल्-अकालिषम्, &c.

(b) The penultimate short vowel of a root takes its Guna substitute; वृध्-अबोधिषम्, &c.

(c) Vrddhi is optionally substituted for the penultimate अ, not prosodially long, of roots having an initial consonant and not ending in र् or ल्; पठ्-अपठिषम्, अपाठिषम् गद्-अगादिषम्-अगादिषम्.

(d) But the vowel of roots ending in ह्, ख्, घ्, and of the roots क्षण्, श्वस्, जाय्, श्वि, कद् 'to cover, to surround,' चद्, 'to break, to pierce,' चद्, चद्, 'to ask, to beg,' वय् 'to go or move,' मय् 'to churn,' लय् 'to stick or cling to,' हम् and ह्वस् 'to sound or to be diminished,' does not take its Vrddhi substitute.

(e) In the Atmanepada the radical vowel takes its Guna substitute; लृ-अलविष्ट.

Paradigms.

स्तु-अस्ताविषम् 1 sing.	अस्तावीत्	स्तु-अस्तरिषि 1 sing.	अस्तरिष्ट
	3 sing.		3 sing.
सु-असाविषम् 1 sing.	असावीत्	वृ and वृ-P. अवारिषम् 1 sing.	
	3 sing.		अवारीत् 3 sing.
धृ-अधाविषम्, अधविषि 1 sing.			

स्तु—अस्तारिषम्. Par. अस्तरिषि, 1 sing. अस्मा-	स्तु—अस्नादिषम् 1 sing. अस्ना-
अस्तरिषि* Atm. 1 sing. वीत् 3 sing	
अस्तरिष्ठाः—रीष्ठाः 2 sing. वृज्—अमाजिषम् 1 sing. अमाजीत्	
वृ, वृ A.—अविरिषि-अवरीषि 1 sing. 3 sing.	
अविरिष्यहि, अवरीष्यहि, &c. हन्—अवधिषम्, अवधिषि 1 sing.	
अवरीष्ठाः or अवरीष्ठाः Par. and Atm. (See § 569).	
2 sing. &c. क्रम्—अक्रमिषम् 1 sing. अक्रमीत्	
	3 sing.

For the optional forms of these roots see the preceding Variety.

धि—अध्वयिषम् 1 sing. अध्वयीत्	Â. P.
3 sing.	द्यु—† अगोपायिषम्, अगोयिषम्
जाय—अजागरिषम् 1 sing. अजा-	1 sing.
गरीत् 3 sing.	तृप्—अतर्पिषम् 1 sing. अतर्पीत्
अज्—आलिषम् 1 sing. आलीत्	3 sing.
3 sing.	स्यम्—अस्यमिषम् 1 sing. अस्यमीत्
व्रज्—अव्राजिषम् 1 sing. अव्राजीत्	3 sing.
3 sing.	क्षम्—अक्षमिषि 1 sing. अक्षमिह
विज्—7. P. † अविजिषम्. 6. A.	3 sing.
अविजिषि 1 sing.	ष्यत्—अव्ययिषम्, अव्ययिषि 1 sing.
भृन्—अभ्राणिषम्, अभ्रणिषम् 1 sing.	क्षर्—अक्षारिषम् 1 sing.
वद्—अवादिषम् 1 sing. अवादीत्	हृत्—अह्वालिषम् 1 sing.
3 sing.	गाह्—अगाहिषि 1 sing. अगाहिह
श्वस्—अश्वसिषम् 1 sing. अश्वसीत्	3 sing.
3 sing.	यह्—अयुहिषम् ×, अयुहिषि 1 sing.
ग्रह्—अग्रहीषम्, अग्रहीषि 1 sing.	

Irregular Aorists of the Fifth Form.

§ 575. The roots दीप्, जन्, पूर, ताप् and प्याप् optionally substitute इ for इह (third person sing. Atm.).

* See § 475.

† Vide § 466. ‡ Vide § 461.

× Vide p. 249 foot-note †; यह् also takes 7th Variety.

§ 576. Roots of the 8th class ending in *ञ्* or *ञ्* drop their nasal and substitute optionally *यास्* and *त* for the terminations *इष्टः* and *इष्ट* of the 2nd and 3rd person sing. *Atm.* *सञ्* lengthens its vowel after dropping *ञ्*.

§ 577. The vowel of ऊर्णु takes *Vrddhi* optionally in the *Parasm.* *i. e.* optionally takes *Gūḍa* substitute; also it optionally remains unchanged before *इ* (Vide §§ 466, 518):

§ 578. The *अ* of *दरिद्रा* is optionally dropped in the *Aorist*; consequently it takes the Sixth and the Fifth Varieties.

PARADIGMS.

ऊर्णु

Parasm.

1 और्णुविषम्	और्णुविष्व	और्णोव न
2 और्णुवीः	और्णुविष्टम्	और्णुविष्ट
3 और्णुवीत्	और्णुविष्टाम्	और्णुविष्टुः
1 और्णोविषम् और्णोविष्व और्णोविष्म और्णोविष्य और्णोविष्व और्णोविष्य		
2 और्णोवीः और्णोविष्टम् और्णोविष्ट और्णोवीः और्णोविष्टम् और्णोविष्ट		
3 और्णोवीत् और्णोविष्टाम् और्णोविष्टुः और्णोवीत् और्णोविष्टाम् और्णोविष्टुः		

Atm.

1 और्णुविषि	और्णुविष्वहि	और्णुविष्वहि
2 और्णुविष्टाः	और्णुविषायाम्	और्णुविष्व-दुम्
3 और्णुविष्ट	और्णुविषाताम्	और्णुविषत
1 और्णोविषि	और्णोविष्वहि	और्णोविष्वहि
2 और्णोविष्टाः	और्णोविषायाम्	और्णोविष्व-दुम्
3 और्णोविष्ट	और्णोविषाताम्	और्णोविषत

दरिद्रा—अदरिद्रिषञ्, अदरिद्रीत्. ताञ्—अतायिषि; अतायिष्ट, अताय.
जञ्—अजनिषि; अजनिष्ट, अजनि. प्याण्—अप्यायिषि; अप्यायिष्ट, अ-
दीप्—अदीपिषि 1 sing. अदीपिष्ट—
अदीपि 3 sing. प्यायि.
पूर—अपूरिषि, अपूरिष्ट, अपूरि.

Roots of the 8th Class.

हृज्—आर्जिषम् 1 sing. Par.
 आर्जिषि 1 sing. Atm.
 आर्जिष्ठाः, आर्ज्याः, आर्जिष्ट,
 आर्त 2 & 3 sing. Atm.

शिष्—अक्षेणिषम् 1 sing. Par.
 अक्षेणिषि 1 sing. Atm.
 अक्षेणिष्ठाः, अक्षिष्याः, अक्षेणिष्ट,
 अक्षित 2 & 3 sing. Atm.

घृज्—अघर्णिषम्, अघर्णिषि 1 sing.
 Par. Atm. अघर्णिष्ठाः, अघृष्याः;
 अघर्णिष्ट, अघृत 2 & 3 sing.
 Atm.

तृज्—अतर्णिषम् 1 sing. Par.
 अतर्णिषि 1 sing. Atm.
 अतर्णिष्ठाः, अतृष्याः, अतर्णिष्ट,
 अतृत 2 & 3 sing. Atm.

Roots of the 8th Class.

तद्—अतानिषम्, अतनिषम् Par.
 अतनिषि Atm. 1 sing. अत-
 निष्ठाः, अतयाः अतनिष्ट, अतत
 2 & 3 sing. Atm.

मद्—अमनिषि 1 sing. अमनिष्ठाः,
 अमयाः; अमनिष्ट, अमत 2 &
 3 sing.

वद्—अवानिषम्, अवनिषम् 1 sing.
 Par. अवनिषि 1 sing. Atm.
 अवनिष्ठाः, अवयाः; अवनिष्ट,
 अवत 2 & 3 sing. Atm.

सद्—असानिषम्, असनिषम् 1 sing.
 Par. असनिषि, 1 sing. Atm.
 असनिष्ठाः, असायाः; असनिष्ट,
 असात 2 & 3 sing. Atm.

(6) THE BENEDICTIVE (आशीर्लिङ्).

§ 579. The Parasmaipada terminations of this mood may be obtained by prefixing यास् to those of the Imperfect, dropping its final स् before the स् and त् of the 2nd and 3rd per. sing.; and the Atmanepada ones by prefixing स् to the terminations of the Atm. Potential and also to the त् and ए occurring in them. These, therefore, are:—

Parasm.			Ātmano.		
1 यासम्	यास्व	यास्म	1 सीय	सीवहि	सीमहि
2 याः	यास्तम्	यास्त	2 सीष्ठाः	सीयास्थाम्	सीध्वम्
3 यात्	यास्ताम्	यासुः	3 सीष्ट	सीयास्ताम्	सीरन्

(a) Parasm. pada.

§ 580 The Par. terminations are weak and therefore occasion

no Guna or Vrddhi change in the root. All roots reject the augment इ.

§ 581. The final इ or उ is lengthened; final क short is changed to रि, and final क् changed to ईर or to ऊर when preceded by a labial or ह before the Par. terminations of the Benedictive, and the य of the Passive; जि—जीयात्, स्तु—स्तूयात्, कृ—क्रियात्, कृ—कीयात्, वृ—वृयात्, &c.

§ 582. Final क् preceded by a conjunct consonant and the root क् are changed to Guna under the same circumstances; स्मृ—स्मर्यात्, क—अर्यात्.

§ 583. Roots capable of taking Samprasârana take it. शास् substitutes इ for its vowel.

§ 584. A penultimate nasal is generally dropped. Some of the roots dropping their nasal thus are:—अञ्, अञ्ज्, भञ्ज्, रञ्ज्, सञ्ज्, स्वञ्ज्, ग्रन्थ्, मन्थ्, उन्द्, स्कन्द्, स्पन्द्, इन्ध्, बन्ध्, दम्भ्, स्तम्भ्, वंश्, वंश्, वंश् and तृद्.

§ 585. दा, पा and roots assuming these forms, मा, रथा, मे, पा, 'to drink', हा, 'to abandon' and सो, change their final to ए. Final आ (original or substituted ; see § 459), if it be preceded by a conjunct consonant, is changed to ए optionally : दा—देयात्, पा—पेयात्, मे—मेयात्, ग्ला—ग्लेयात्, ग्लायात् &c.; but पा to 'protect, पायात्.

Ātmanepada.

§ 586. (a) इ is prefixed to the terminations after Set roots and optionally after Wet ones.

(b) Roots ending in क् preceded by a conjunct consonant, the root इ and roots ending in क् admit of इ optionally.

§ 587. The Atm. terminations, are strong. Before these radical vowel takes its Guna substitute, but when the inter-

mediate ह is not prefixed to the terminations, the final क् remains unchanged and क् is changed to ह्र , or to हर if a labial or व् precedes; चि—चेषीष्ट, बु—बोषीष्ट, लृ—लृषीष्ट, स्तृ—स्तरिषीष्ट, or स्तीर्षीष्ट, पू—परिषीष्ट or पूर्षीष्ट, &c.

Paradigms.

चि.

Par.

Ātm.

1 चीयासम्	चीयास्व	चीयास्म	1 चेपीय	चेपीवहि	चेपीमहि
2 चीयाः	चीयास्तम्	चीयास्त	2 चेपीष्ठाः	चेपीयास्थाम्	चेपीद्वम्
3 चीयात्	चीयास्ताम्	चीयासुः	3 चेपीष्ट	चेपीयास्ताम्	चेपीरन्

भू P. Â

1 भूयासम्	भूयास्व	भूयास्म	1 भविषीय	भविषीवहि	भविषीमहि
2 भूयाः	भूयास्तम्	भूयास्त	2 भविषीष्ठाः	भविषीयास्थाम्	भविषीध्वं-द्वम्
3 भूयात्	भूयास्ताम्	भूयासुः	3 भविषीष्ट	भविषीयास्ताम्	भविषीरन्

कृ. P. Â.

1 क्रियासम्	क्रियास्व	क्रियास्म	1 कृषीय	कृषीवहि	कृषीमहि
2 क्रियाः	क्रियास्तम्	क्रियास्त	2 कृषीष्ठाः	कृषीयास्थाम्	कृषीद्वम्
3 क्रियात्	क्रियास्ताम्	क्रियासुः	3 कृषीष्ट	कृषीयास्ताम्	कृषीरन्

स्तृ Par.

क्ल Par.

स्मर्यासम्	स्मर्यास्व	स्मर्यास्म	1 अर्यासम्	अर्यास्व	अर्यास्म
2 स्मर्याः	स्मर्यास्तम्	स्मर्यास्त	2 अर्याः	अर्यास्तम्	अर्यास्त
3 स्मर्यात्	स्मर्यास्ताम्	स्मर्यासुः	3 अर्यात्	अर्यास्ताम्	अर्यासुः

स्तृ Â.

1 स्तरिषीय	स्तरिषीवहि	स्तरिषीमहि	1 स्तृषीय	स्तृषीवहि	स्तृषीमहि
------------	------------	------------	-----------	-----------	-----------

2 स्तरिषीष्टाः स्तरिषीयास्याम्	2 स्तृषीष्टाः स्तृषीयास्याम्
स्तरिषीष्वम्-डुम्	स्तृषीष्वम्-डुम्
3 स्तरिषीष्ट स्तरिषीयास्ताम् स्तरिषीरन्	3 स्तृषीष्ट स्तृषीयास्ताम् स्तृषीरन्
Conjugate स्तृ Par. like स्तृ	

1 sing

स्तृ-स्तृयासम्, स्तरिषीय, स्तीषीय	वप्-उज्यासम्, वप्सीय
वृ-वृयासम्, वरिषीय, वृषीय	वह्-उज्यासम्, वक्षीय
दा-देयासम्, दासीय	वे-उज्यासम्, वासीय
धा-धेयासम्, धासीय	व्ये-वीयासम्, व्यासीय
घ्रा-घ्रा-घ्रे-यासम्, घ्रासीय	हे-हृयासम्, हासीय
वच्-उज्यासम्	ग्रह्-गृह्यासम्, ग्रहीषीय
स्वप्-सुप्-यासम्	वृश्-वृश्च्यासम्
प्रच्छ्-पृच्छ्यासम्	शास्-शिष्यासम्
भ्रस्-भृज्यासम्, भ्रक्षीय, भर्क्षीय	क्षी-क्षयिषीय
यज्-इज्यासम्, यक्षीय	हन्-वच्चात्

Irregular Benedictives.

§ 588. ई 'to go'—ईयासम्; but shortens its ई after a preposition, सन्निपासम्; Atm. एषीय. ऊह् also, when joined with prepositions, shortens its ऊ before weak terminations beginning with ह्; सहस्रासम्.

SECTION II.

THE PASSIVE.

§ 589. Every root in every one of the ten conjugational classes may take a Passive form conjugated like an Atmanepadi root of the 4th Class.*

* The only difference is in the accent; in the Passive it falls on य्, whereas in the case of the primitive verbs of the 4th class, Atm. it falls on the radical syllable.

§ 590. There are three kinds of Passive Verbs:—(1) the *va* properly so called (कर्मणि प्र०), as रामेण द्रव्यं दीयते; (2) an Impersonal Passive. (भावे प्र०), as गम्यते 'it is gone;' and (3) a Reflexive (कर्मकर्तरि प्र०), as ओदनः पच्यते 'rice is cooked.'

CONJUGATIONAL TENSES.

§ 591. Formation of base:—

(a) य is added to the root, which is weak i. e. no Guna or Vrddhi substitute takes place before it; नी—नीय, भिद्—भिय

(b) Before य roots undergo the same changes as they do before the Par. terminations of the Benedictive; जि—जीय, कृ—क्रिय, स्मृ—स्मर्य, कृ—अर्य, कृ—कीर्य, पू—पूर्य, वन्द्—वध्य, (but निन्द—निन्द्य), वच्—उच्य, पठ्—पठ्य, &c.

(c) The final आ (original or substituted) of दा 'to give,' दे, दो, पा, पे, मा, मे, पा 'to drink,' सो and हा 'to abandon,' is changed to ई; in other cases it remains unchanged; दा and दो—दीय, मे—गीय, हा—हीय; but दा 'to cut, to purify'—टाय. ज्ञा—ज्ञाय. ध्ये—ध्याय.

§ 592. The passive base is conjugated like a root of the 4th class in the Atm.; e. g.

"It might even be suspected, that the occasional assumption of an Intransitive signification and a Parasmaipada inflexion by a passive verb, was the cause which gave rise to a 4th class of Primitive verbs as distinct from the Passive. Instances are certainly found of passive verbs taking Parasmaipada terminations, and some passive verbs (e. g. *jydyate*, 'he is born,' fr. *jan*; *pūryate*, 'he is filled,' fr. *pr.*; and *tapyate* 'he is heated,' fr. *tap*) are regarded by native grammarians as Atmane. verbs of cl. 4. Again, many roots appear in class 4 as Intransitive verbs, which also appear in some one of the other nine as Transitive. For example, *yuj*, 'to join' when used in a Transitive sense, is conjugated either in cl. 7, or in the Causal; when in an Intransitive, in cl. 4. So also *puṣh*, 'to nourish,' *kakubh*, 'to agitate;' *Klish* 'to vex'; *Sidh*, 'to accomplish.'

Monier Williams.

भू 'to be'

Present.

1 भूये	भूयावहे	भूयामहे
2 भूयसे	भूयेध्वे	भूयध्वे
3 भूयते	भूयेते	भूयन्ते

Imperfect.

1 अभूये	अभूयावहि	अभूयामहि
2 अभूयथाः	अभूयेथाम्	अभूयध्वम्
3 अभूयत	अभूयेताम्	अभूयन्त

Imperative.

1 भूय	भूयावहे	भूयामहे
2 भूयस्व	भूयेथाम्	भूयध्वम्
3 भूयताम्	भूयेताम्	भूयन्ताम्

Potential.

1 भूयेय	भूयेवहि	भूयेमहि
2 भूयेथाः	भूयेयाथाम्	भूयेध्वम्
3 भूयेत	भूयेयाताम्	भूयेरन्

बुध् *Present.*

1 बुध्ये	बुध्यावहे	बुध्यामहे
2 बुध्यसे	बुध्येध्वे	बुध्यध्वे
3 बुध्यते	बुध्येते	बुध्यन्ते

Imperfect.

1 अबुध्ये	अबुध्यावहि	अबुध्यामहि
2 अबुध्यथाः	अबुध्येथाम्	अबुध्यध्वम्
3 अबुध्यत	अबुध्येताम्	अबुध्यन्त

Imperative.

1 बुध्यै	बुध्यावहे	बुध्यामहे
2 बुध्यस्व	बुध्येयाम्	बुध्येष्वम्
3 बुध्यताम्	बुध्येताम्	बुध्यन्ताम्

Potential.

1 बुध्येय	बुध्येवहि	बुध्येमहि
2 बुध्येयाः	बुध्येयायाम्	बुध्येष्वम्
3 बुध्येत	बुध्येयाताम्	बुध्येरन्

§ 593. (a) The roots स्मृ, जन्, तन्, and सन्, optionally drop their न् and at the same time lengthen their अ; स्मृ—स्मन्यते, स्मापते, &c.

(b) शी 'to lie down' and शि form their bases as श्लिप्य and श्लिप.

(c) ऊह shortens its ऊ when a preposition is prefixed to it.

(d) दरिद्रा, दीर्घी and देवी drop their final vowel before य.

(e) दृ and जस् substitute दृच् and ज् for themselves; घस् and भस् also substitute भृच् and बी respectively.

§ 594. To assist the student, the 3rd sing. pres. of some roots, regular and irregular, are given below.

Roots.	3 sing.	Roots.	3 sing.
प्रा	प्रायते	धे	धीयते
ज्या	जोयते	वे	ऊयते
दा I. P. 3. U.	दीयते	व्ये	वीयते
दा 2. P.	दायते	हे	हूयते
धा	धीयते	गे	गीयते
पा 'to drink'	पीयते	पे	पायते
पा 'to protect'	पायते	दो	दीयते
मा	मीयते	सो	सीयते

Roots. 3 sing.

हा P.	हीयते
हा A.	हायते
चि	चीयते
शि	शयते
मि	मीयते
मी	मीयते
शी	शय्यते
ऊर्ण	ऊर्णयते
ऋ	अर्पते
कृ	क्रियते
जागृ	जागर्यते
स्मृ	स्मर्यते
वृ	वूर्यते
स्तृ	स्तर्यते
कृ	कीर्यते
स्तृ	स्तीर्यते
दे	दीयते
तन्	तायते, तन्यते
पन्	पनाय्यते, पन्यते
गुप्	गुप्यते, गोप्यते गोपाय्यते
वप्	उप्यते
स्वप्	सुप्यते
कम्	कम्यते, काम्यते
चुर्	चोर्यते
दिब्	दीव्यते
वश्	उष्यते
&c.	&c.

Roots. 3 sing.

वच्	उच्यते
वृक्ष्	वृक्ष्यते
व्यच्	विच्यते
प्रच्छ्	पृच्छयते
विच्छ्	विच्छयते, विच्छाग्यते
भ्रस्ज्	भ्रज्यते
यज्	इज्यते
पण्	पणाय्यते, पण्यते
कृत्	कृत्यते, कृतीयते
अद्	अद्यते
वद्	उद्यते
इन्ध्	इध्यते
व्यध्	विध्यते
बन्ध्	बध्यते
रुध्	रुध्यते
सन्	सायते, सन्यते
जन्	जायते, जन्यते
वस्	उष्यते
वस् 'to dress'	वस्यते
अस्	भूयते
शास्	शिष्यते
संस्	सस्यते
वन्द्	वन्यते
वह्	उग्रते
प्रह्	गृह्यते
ऊह् with सम्	समुह्यते
&c.	&c.

NON-CONJUGATIONAL TENSES AND MOODS.

(1) The Perfect.

§ 595. (a) The Reduplicative Perfect of a root in the Passive is formed in the ordinary way, every root being considered Atmanepadi : नी—निन्ये; सू—बभूवे; निन्द्=निनिन्दे; अस्—आनसे; गम्—जग्मे; &c.

(b) The Periphrastic Perfect of the Passive does not differ from that of the Active, except in that the Auxiliary verbs take Atmanepadi terminations necessarily; ईक्ष्—ईक्षाचक्रे, ईक्षांबभूवे, ईक्षामासे; कथयांचक्रे-बभूवे, कथयामासे &c.

(2, 3) The two Futures, (4) the Conditional and (5) the Benedictive.

§ 596. (a) The forms of the two Futures, Conditional and the Benedictive of the Passive are made up in the same way as those of the Active, every root being supposed Atmanepadi; बुध्—बोधिताहे, बोधिष्ये, अबोधिष्ये, बोधिषीय; तुद्—तोत्ताहे, तोत्स्ये, अतोत्स्ये; &c.

(b) Roots ending in a vowel * and the roots हन्, ग्रह्, and दृश् optionally form the two Futures, the Conditional and the Benedictive of the Passive by changing their vowel to Vṛddhi and appending the Atmanepada termination of those tenses with इ prefixed to them invariably; in the case of roots ending in आ (and in ए, ऐ and ओ changeable to आ) ए is inserted between the root and this इ; दा—दायिताहे, दाताहे; दायिष्ये, दास्ये; अदायिष्ये, अदास्ये; दायिषीय; दासीय; and similarly ह्व—ह्वयिताहे, ह्वताहे; &c. नी—नायिताहे, नेताहे; नायिष्ये, नेष्ये; अनायिष्ये, अनेष्ये; नायिषीय, नेषीय; हन्—घानिताहे, † हन्ताहे; घानिष्ये, हनिष्ये; अघानिष्ये, अहनिष्ये; घानिषीय, वधिषीय, 1 sing.; ग्रह्—ग्राहिताहे, ग्रीहिताहे; ग्राहिष्ये, ग्रीहिष्ये; अग्राहिष्ये, अपग्रीहिष्ये; ग्राहिषीय, ग्रीहिषीय &c. दृश्—दर्शिताहे, द्रष्टाहे; दर्शिष्ये, द्रक्ष्ये; अदर्शिष्ये, अद्रक्ष्ये; दर्शिषीय, दृक्षीय, &c.

* नृ and शू take Vṛddhi in this case though it is usually forbidden with them; see § 463; दृश् takes Guṇa only

The इ of इन् is changed to ए immediately before न् and before an affix containing a mute ञ् or ण्, i. e. ए of the Passive, &c.

(6) The Aorist.

§ 597. (a) The Passive of the Aorist of roots belonging to the 4th, 5th and 7th Varieties, is made up similarly by appending the Atmanepada terminations to the base; कृ-अभविषि; कृ-अकृषि; धा-अधिषि; पच्-अपक्षि; दिक्ष्-अदिक्षि; द्विष-अद्विषि, &c.

(b) Roots belonging to the first, second, third and sixth Varieties take the fourth, fifth or seventh Variety in the Passive, in accordance with the general rules; रथा-अस्थिषि 1 sing.; रथा-अख्यासि; जृ-अजरिषि; भि-अभविषि; क्षु-अक्षोषि; नम-अनेसि, &c.

(c) The third per. sing. of the Aorist Passive of all roots is formed by adding इ:—

(1) Before this इ the penultimate (prosodially) short vowel takes its Guṇa substitute and penultimate अ except that of जन् and of Set roots ending in अन् except चम् with आ, कर्, and वम्, and the final vowel take their Vṛddhi substitute; भिद्-अभेदि; but निन्द्-अनिन्दि; तुद्-अतोदि; कृप्-अकाषि; वद्-अवादि; पद्-अपाठि; but जन्-अजनि; गम्-अगामि; but दम्-अदमि; &c. चम् with आ-आचामि; कर्-अकामि, &c. नी-अनायि; स्तु-अस्तायि; लृ-अलायि; कृ or कृ-अकारि.

(2) Roots ending in आ original or substituted (i. e. of roots in ए, ऐ, ओ) insert य् before this इ; दा-अदायि; धे-अधायि; मे-अगायि; शो-अशायि, &c.

(3) रध्, जम् and रम् insert a nasal before their final consonant, so that their penultimate अ cannot take Guṇa or Vṛddhi substitute; अरन्धि, अजम्भि, अरम्भि.

(4) लम् without a preposition does the same optionally and with a preposition necessarily; अलम्भि, अलाभि; but प्रालम्भि.

(5) भञ्च् 'to break' forms अभञ्जि or अमाजि; क्षम्-अक्षामि and अजामि in the sense of 'to observe (10 A.).'

(6) सुञ् takes Vṛddhi; सुह lengthens its vowel; अमाजि, अगाहि.

(7) इ 'to go' has अगायि; with अधि A., अध्यायि or अध्वनायि.

(d) The roots at § 461 will have two forms; छृप्-अगोपि, अगोपायि, विच्छृ-अविच्छि, अविच्छायि &c.; कृत्-आति or आतिपि 3 sing.

(e) § 596 (b) holds good in the Passive Aorist except in the 3rd sing.; the optional forms must be made up by appending the Atm. terminations of the 5th Variety as the roots necessarily take इ; दा-अदिपि, अदापिपि; नी-अनेपि, अनापिपि; ऊ-अकृपि, अकारिपि; इन्-आहासि, अपालिपि; अवधिपि; 1 sing.; ग्रह-अग्रहीपि, अग्राहिपि 1 sing. &c.

§ 598. Roots of the tenth Class—

(a) The अय (i. e. अय with the final अ dropped) is optionally dropped in the General Tenses, except the Perfect. The Aorist forms, except that of the 3rd sing., are made up by adding the terminations of the Fifth Form; चुर 1 sing. चोरपांचके-चक्ष्वे, चोरयामासे Perf; चोरयिताहे चोरिताहे, 1st Fu. चोरयिष्ये, चोरिष्ये 2nd Fu.; अचोरयिषि, अचोरिषि, Aor. चोरयिषीय, चोरिषीय Ben.

(b) Roots which do not lengthen thier penultimate अ (see also § 603) lengthen it optionally in the general Tenses of the Passive, except in Perf., when अय is dropped; कृप्-अकृषयिषि, अकृषिषि; Aor. 1 sing., &c.

(c) The 3 per. sing. of the Pass. Aorist is formed by dropping अय necessarily and adding इ; चोरय-अचोर-अचोरि; पीड्-अपीडि; पृ-अपारि, &c.; रह-अराहि, अराहि Aor. 3 sing.; रम-अरमि, अरमि Aorist, 3rd sing. &c.

PARADIGMS.

बुध् 1 P. 'to know.'

Perfect.

1st Future.

1 बुबुधे	बुबुधिवहे	बुबुधिमहे	1 बोधिताहे	बोधितास्वहे	बोधितास्महे
2 बुबुधिये	बुबुधाधे	बुबुधिधे	2 बोधितासे	बोधितासाधे	बोधिताधे
3 बुबुधे	बुबुधाते	बुबुधिरे	3 बोधिता	बोधितारौ	बोधितारः

2nd Future.

1 बोधिष्ये	बोधिष्यावहे	बोधिष्यामहे
2 बोधिष्यसे	बोधिष्येथे	बोधिष्यथे
3 बोधिष्यते	बोधिष्येते	बोधिष्यन्ते

Conditional.

1 अबोधिष्ये	अबोधिष्यावहि	अबोधिष्यामहि
2 अबोधिष्यथाः	अबोधिष्येथाम्	अबोधिष्यथ्वम्
3 अबोधिष्यत	अबोधिष्येताम्	अबोधिष्यन्त

Aorist.

1 अबोधिषि	अबोधिष्वहि	अबोधिष्वहि
2 अबोधिष्ठाः	अबोधिष्याथाम्	अबोधिष्वथम्
3 अबोधिषि	अबोधिष्याताम्	अबोधिष्यत

Benedictive.

1 बोधिषीम	बोधिषीवहि	बोधिषीमहि
2 बोधिषीष्ठाः	बोधिषीयास्याम्	बोधिषीष्वम्
3 बोधिषीष्ट	बोधिषीयास्ताम्	बोधिषीरन्

N. B. The Passive forms of roots of the tenth class do not differ from the Passive forms of Causals for which see the forms of बुष् can. Pass. given in the next section.

SECTION III.

DERIVATIVE VERBS (प्रत्ययान्तधातवः)

and

THEIR CONJUGATION.

§ 599. The Derivative Verbs are divided into four classes :—

(1) Causals or Nijantas (निजन्तः); (2) Desideratives or Sannantas (सन्नन्त); (3) Frequentatives or Yanantas (यङन्त);

and (4) Denominatives or Nāmadhātus (नामधातवः). The formation and the conjugation of these will be given in the present section.

I CAUSALS.

§ 600. Any root belonging to any one of the Conjugational classes may have causal form which is conjugated like a root of the Tenth class.

§ 601. The Causal of a root implies that a person or a thing causes or makes another person or thing to perform the action, or to be in the condition, denoted by the root. It is also employed, sometimes, to convert an intransitive verb into a transitive one.

(a) Formation of the Causal Base.

§ 602. The Causal Base of a root is formed like that of a root of the Tenth class. In the case of roots of the Tenth class the causal form is identical with the primitive. The Causal form takes either pada. Thus from बुध् comes the causal base बोधय, बोधयति-ते 'he causes to know'; ह्रस्व-क्षोभयति 'he shakes or agitates,' गण-गणयति 'he causes to count,' नी-नाययति 'he makes another lead or carry'; कृ 'to do' and कृ to scatter—कारयति 'he causes to do or scatter' कृत्-कीर्तयति, &c.

§ 603. Roots ending in अम्, except अम् 'to go' &c., कम् 'love,' चम् 'to eat,' शम् when it means 'to see' and यम् when it does not mean 'to eat,' and the roots* marked with an indicatory म् do not change their vowel; i. e. their vowel takes its Guna substitute; गम्-गमयति, क्रम-क्रमयति, घट्-घटयति, जन्-जनयति,

* These are:—वट्, व्यट्, नट्, पट्, 'to spread,' षट् 'to pound,' स्खट् 1 A. 'to destroy, to cut,' सज्ज् 1 A. 'to go,' दृष्ट्, कम् 1 A. 'to pity,' कन्द्, कन्द 1 A., लृट्, जृट्, गड् 1 Par. 'to distil,' हेह् 'to surround,' वट्, भट् 'to speak,' नट् 'to dance,' स्तृक् 1 P. 'to resist,' चक् 1 P. 'to shine,' कक् 1 P. 'to laugh,' र्ण् 1 P. 'to doubt,' लृग् 1 P. 'to cling to,' हृग्, लृग्, सृग्, स्तृग्, all meaning 'to cover,' कग्, अक्, अग् 'to move in a zigzag manner,' कग्, र्ण् 1 P. 'to go,' चण्, शण्, षण्,

अय—अययति; जृ—जरयति; आ*—अपयति, जा*—जपयति, &c. but कम्—कामयते; चम्—चामयति, द्वाक् 'to see' द्वाामयति; but द्वामयति in other cases; यम्—यामयति, &c.; but यम् 'to eat'—यमयति.

(a) The roots वम्, नम्, बम्, ज्वल्, हृल्, and ह्यल्, lengthen their vowel optionally when not preceded by a preposition; नमयति, नामयति, but प्रणमयति, &c.

§ 604. Roots ending in आ (ए, ऐ or ओ changeable to आ; see § 459) and the roots क् 'to go,' ह्री 'to be ashamed,' री 'to go,' (9 cl.), 'to flow' (4. cl. A.) and छ्ली 'to choose, to go,' insert the augment ए before अय and their vowel takes Guna substitute; दापयति fr. दा, दे or दी; धापयति fr. धे; मापयति fr. मे, &c. क्—अपयति; ह्री—हेपयति, री—रेपयति, छ्ली—छ्लेपयति.

§ 605. (a) मि 'to throw,' मी 'to destroy,' बी 'to perish,' जि to conquer,' and क्री 'to buy,' also insert ए, but after changing their final vowel to आ; मापयति, दापयति, जापयति. कापयति.

(b) The roots क्षे, आ or ज्ञे 'to cook' and ज्ञा (mit.), shorten their vowel necessarily, and श्ले and ज्ञा optionally, before the inserted ए when not preceded by prepositions; क्षपयति, &c. ज्ञपयति, (वहुं संज्ञपयति slays; प्रज्ञपयति चरं &c.); but ज्ञापयति, श्लपयति, ग्हापयति; जपयति, स्नापयति; but प्रगृह्णापयति, उपस्नापयति only

§ 606. हो 'to pare, to sharpen,' छो 'to cut,' सो 'to finish,' ह्ये

P. 'to give,' अय्, कय्, उय्, कृय्, all P. and meaning 'to injure,' 'to kill,' चम्, 'to kill,' वम्, P. 'to honour,' ज्वल्, 'to shine,' हृल्, ह्यल्, 'to shake,' 'to move,' स्मृ, वृ I P., 'to fear,' नृ 'to guide,' आ 'to cook, to boil,' ज्ञा 'to kill, to gratify, to sharpen, to manifest,' चल्, उद्, 'to live or to be' (छादयति in other senses), लृद् 'to sport, to loll the tongue,' मद् 'to be poor, to reduce,' छव्, स्वव्, जव्, जृ, कृम् 'to be crooked, to shine,' रव्, रय्, कव्, गम्, and कण् I P. 'to go.'

* See § 605 (b).

'to call,' ज्ये 'to cover,' वे 'to weave,' से 'to waste away,' and वा 'to drink' insert ए instead of वृ, ज्ञाययति, साययति, वाययति, पाययति, &c.

(a) पा 'to protect' and वे when it means 'to shake,' insert लृ and क्ष respectively before अय; पालयति 'he protects,' बाजयति 'he shakes.'

§ 607. The roots जम्, रध्, रन्, and लन् insert a nasal before their final; जम्भयति-ते, रन्धयति-ते, &c.

§ 608. The roots छृप्, विच्छृ, धृप्, पृप्, पन्, and कृत् have two forms in the causal; मोषयति-ते, मोषाययति-ते; विच्छृयति-ते, विच्छ्राययति-ते; &c.

§ 609. दीप्ति, वेधी and इरिद्धा drop their final vowel before अय; दीपयति-ते, वेधयति-ते, इरिद्धयति-ते.

§ 610 The following roots form their Causal base anomalously:—

इ 'to go'—

गमयति, with आधे 'to remember'—
अधिगमयति, 'to study' अध्यापयति.
with प्रति-प्रत्यापयति.

क्नु or क्नुष् 'to sound,' &c.

क्नोपयति 'he causes to sound.'

स्माप् 'to tremble'

दमापयति „ „ „ tremble.

गृह् 'to conceal'

गृहयति „ „ „ conceal.

चि 5 cl. 'to collect'

चापयति-ते चापयति-ते, collect.

„ 10 cl.

चपयति-ते चपयति-ते „ „

जाय 'to awake'

जागरयति he rouses

दुष्—'to sin, to be
unchaste'

दूषयति-ते he causes to sin,
but दुषयति-ते, दोषयति-ते in
the sense of 'he corrupts or
makes depraved.'

धृ 'to shake'

धूनयति-ते he causes to shake.

प्री 'to please'

प्रीणयति „ „ „ please.

भी 'to fear.'—

भापयति-ते he frightens with.

भापयते, भीषयते he inspires fear.

भस्व—'to fry'—भजयति-ते, बजयति-ते he causes to fry.

धृक्—'to wipe'—मार्जयति.

रज्ज्—'to dye'—रजयति he dyes or paints: also in the sense of 'he propitiates or satisfies'; cf. 'ब्रह्मापि नरं न रजयति' Bh. Nī. Śa. 3. But रजयति only, in the sense of 'he hunts deer'; (Vide Kir. VI. 34).

रुह्—'to grow'—रोहयति-ते, रोपयति-ते he plants or causes to grow.

ला—'to take' and
ली—'to embrace,'
 'to adhere' } लाहयति-ते, लिहायति-ते; and लीनयति,
 लापयति in the sense of 'melting an
 unctuous substance.'

वा 'to blow'—वापयति he causes to blow or move.

वाजयति he shakes.

स्मि 'to smile'—विस्मापयति he causes a smile by, or astonishes
or frightens by. विस्मापयते he astonishes.

वी— वापयति, वाययति he causes to conceive;
वाययति-ते in other senses.

शस् 'to fall'— गतयति he causes to fall, cuts down.
शादयति he causes to go.

सिध् 'to be accomplished' { साधयति he accomplishes or prepares.
 सेधयति, he makes perfect, &c. with reference
 to sacred rites or things only; as सेधयति वापसं
 तपः &c.

स्वाप्—'to swell'—स्वाधयति, he causes to swell.

स्फुर्—'to tremble; to shine forth.' स्फोरयति, स्फारयति he causes
to tremble or shine.

हृक् 'to strike or kill'—धातयति he causes to strike, &c.

(b) Conjugation of the Causal Base.

§ 611. The Causal base is conjugated like the base of a root of the 10th or Ohur'di class in all the ten Tenses and Moods of

the Parasmaipada, the Atmanepada and the Passive. The अय with the final अ dropped is retained, as remarked before, in the General Tenses, except the Aorist and the Benedictive, and is dropped before the य of the Passive. The formation of the Aorist of causals has been fully explained along with that of the roots of the Tenth class, at § 548-556.

§ 612. Paradigms of all the Tenses and Moods in the Par. Atm. and Pass. of बुध्, Causal base बोधप्.

Special Tenses.

Present.

	Par.			Atm.	
1	बोधयामि	बोधयावः	बोधयामः	1 बोधये	बोधयावहे बोधयामहे
2	बोधयसि	बोधयस्यः	बोधयस्य	2 बोधयसे	बोधयेधे बोधयध्वे
3	बोधयति	बोधयतः	बोधयन्ति	3 बोधयते	बोधयेते बोधयन्ते

Imperfect.

P.

1	अबोधयम्	अबोधयाव	अबोधयाम
2	अबोधयः	अबोधयतम्	अबोधयत
3	अबोधयत	अबोधयताम्	अबोधयन्

A.

1	अबोधये	अबोधयावहि	अबोधयामहि
2	अबोधयथाः	अबोधयेथाम्	अबोधयध्वम्
3	अबोधयत	अबोधयेताम्	अबोधयन्त

P.

Imperative.

A.

1	बोधयानि	बोधयाव	बोधयाम	1 बोधये	बोधयावहे	बोधयामहे
2	बोधय	बोधयतम्	बोधयत	2 बोधयस्व	बोधयेथाम्	बोधयध्वम्
3	बोधयतु	बोधयताम्	बोधयन्तु	3 बोधयताम्	बोधयेताम्	बोधयन्ताम्

P. *Potential.* A.

1 बोधयेयम्	बोधयेव	बोधयेम	1 बोधयेय	बोधयेवहि	बोधयेमहि
2 बोधये:	बोधयेतम्	बोधयेत	2 बोधयेया:	बोधयेयायाम्	बोधयेयम्
3 बोधयेत्	बोधयेताम्	बोधयेयुः	3 बोधयेत्	बोधयेयाताम्	बोधयेयन्

General Tenses.

Perfect.

Par.

1 बोधयांचकार—जकर *	बोधयांचकृव	बोधयांचकृम
2 बोधयांचकर्ष	बोधयांचकृयुः	बोधयांचकृ
3 बोधयांचकृत्	बोधयांचकृतुः	बोधयांचकृन्

Atm.

1 बोधयांचके *	बोधयांचकृवहे	बोधयांचकृमहे
2 बोधयांचकृये	बोधयांचकृयाये	बोधयांचकृदे
3 बोधयांचक्रे	बोधयांचकृते	बोधयांचकृन्

1st Future.

Par.

1 बोधयितास्मि	बोधयितास्वः	बोधयितास्मः
2 बोधयितासि	बोधयितास्यः	बोधयितास्य
3 बोधयिता	बोधयितारौ	बोधयितारः

Atm.

1 बोधयिताहे	बोधयितास्वहे	बोधयितास्महे
2 बोधयितासे	बोधयितासाये	बोधयिताजे
3 बोधयिता	बोधयितारौ	बोधयितारः

2nd Future.

Parasm.

1 बोधयिष्यामि	बोधयिष्यावः	बोधयिष्यामः
---------------	-------------	-------------

* Also बोधयामास, बोधयांचकृव &c.

2 बोधयिष्यसि	बोधयिष्यः	बोधयिष्यथ
3 बोधयिष्यति	बोधयिष्यतः	बोधयिष्यन्ति

Atm.

1 बोधयिष्ये	बोधयिष्यावहे	बोधयिष्यामहे
2 बोधयिष्येथे	बोधयिष्येथे	बोधयिष्येथे
3 बोधयिष्येते	बोधयिष्येते	बोधयिष्यन्ते

Conditional.

Par.

1 अबोधयिष्यम्	अबोधयिष्याव	अबोधायेष्याम, &c.
---------------	-------------	-------------------

Atm.

1 अबोधयिष्ये	अबोधयिष्यावहि	अबोधयिष्यामहि, &c.
--------------	---------------	--------------------

Par.

Aorist.

Atm.

1 अबुधम्	अबुधाव	अबुधाम	1 अबुधे	अबुधावहि	अबुधामहि
2 अबुधः	अबुधतम्	अबुधत	2 अबुधथाः	अबुधेयाम्	अबुधन्वम्
3 अबुधत्	अबुधताम्	अबुधन्	3 अबुधत	अबुधेताम्	अबुधन्त

Benedictive.

Parasm.

1 बोध्यास्तम्	बोध्यास्व	बोध्यास्तम्
2 बोध्याः	बोध्यास्तम्	बोध्यास्त
3 बोध्यात्	बोध्यास्ताम्	बोध्यासुः

Atm.

1 बोधयिषीय	बोधयिषीवहि	बोधयिषीमहि
2 बोधयिषीष्टाः	बोधयिषीयास्थाम्	बोधयिषीचम्-कुम्
3 बोधयिषीष्ट	बोधयिषीयास्ताम्	बोधयिषीरन्

Passive.

Present

Imperfect

1 बोधे	बोधावहे	बोध्यामहे	1 अबोधे	अबोधावहि	अबोध्यामहि
2 बोध्यसे	बोधेथे	बोध्यसे	2 अबोध्यथाः	अबोधेयाम्	अबोध्यन्वम्
3 बोध्यते	बोधेते	बोध्यन्ते	3 अबोध्यत	अबोधेताम्	अबोध्यन्त

*Imperative.**Potential*

1 बोध्ये	बोध्यावहे	बोध्यामहे	1 बोध्येय	बोध्येवहि	बोध्येमहि
2 बोध्यस्व	बोध्येयाम्	बोध्यध्वम्	2 बोध्येयाः	बोध्येयावाम्	बोध्येध्वम्
3 बोध्यताम्	बोध्येताम्	बोध्यन्ताम्	3 बोध्येत	बोध्येयाताम्	बोध्येरन्

Perfect.

1 बोधयांचक्रे-बभूवे	बोधयांचकृवहे-बभूविवहे	बोधयांचकृमहे-बभूविमहे
बोधयामासे	बोधयामासिवहे	बोधयामासिमहे
2 बोधयांचकृषे-बभूविषे	बोधयांचकृष्ये-बभूविष्ये	बोधयांचकृद्वे-बभूविष्वे-द्वे
बोधयामासिषे	बोधयामासाष्ये	बोधयामासिष्वे
3 बोधयांचक्रे-बभूवे	बोधयांचकृते-बभूवते	बोधयांचकृरे-बभूवरे
बोधयामासे	बोधयामासाते	बोधयामासिरे

1st Future.

1 बोधयिताहे,	बोधयितास्वहे	बोधयितास्महे,
बोधिताहे	बोधितास्वहे	बोधितास्महे
2 बोधयितासे,	बोधयितामाषे,	बोधयिताष्वे,
बोधितासे	बोधितासाष्ये	बोधिताष्वे
3 बोधयिता,	बोधयितारौ,	बोधयितारः
बोधिता	बोधितारौ	बोधितारः

2nd Future.

1 बोधयिष्ये,	बोधयिष्यावहे,	बोधयिष्यामहे,
बोधिष्ये	बोधिष्यावहे	बोधिष्यामहे
2 बोधयिष्यसे,	बोधयिष्येथे,	बोधयिष्यन्वे,
बोधिष्यसे	बोधिष्येथे	बोधिष्यन्वे
3 बोधयिष्यते,	बोधयिष्येते,	बोधयिष्यन्ते,
बोधिष्यते	बोधिष्येते	बोधिष्यन्ते

Conditional.

1 अबोधयिष्ये अबोधिष्ये	अबोधयिष्यावहि अबोधिष्यावहि	अबोधयिष्यामहि अबोधिष्यामहि
2 अबोधयिष्यथाः अबोधिष्यथाः	अबोधयिष्येथाम् अबोधिष्येथाम्	अबोधयिष्येथ्वम् अबोधिष्येथ्वम्
3 अबोधयिष्यत अबोधिष्यत	अबोधयिष्येताम् अबोधिष्येताम्	अबोधयिष्यन्त अबोधिष्यन्त

Benedictive.

1 बोधयिषीय, बोधिषीय	बोधयिषीवहि, बोधिषीवहि	बोधयिषीमहि बोधिषीमहि
2 बोधयिषीष्टाः, बोधिषीष्टाः	बोधयिषीयास्थाम्, बोधिषीयास्थाम्	बोधयिषीष्वम्-दुम् बोधिषीष्वम्
3 बोधयिषीष्ट, बोधिषीष्ट	बोधयिषीयास्ताम्, बोधिषीयास्ताम्	बोधयिषीरन् बोधिषीरन्

Aorist.

1 अबोधयिषि, अबोधिषि	अबोधयिष्वहि, अबोधिष्वहि	अबोधयिष्वहि, अबोधिष्वहि
2 अबोधयिष्टाः, अबोधिष्टाः	अबोधयिषायाम्, अबोधिषायाम्	अबोधयिष्वम्-दुम् अबोधिष्वम्
3 अबोधि अबोधिषाताम्, अबोधिषाताम्	अबोधयिषाताम्, अबोधिषाताम्	अबोधयिषत, अबोधिषत

For the various irregularities, &c. see the third Variety.

11. DESIDERATIVES.

§ 613. Any primitive root of the ten classes, as well as any causal base, may optionally* take a Desiderative form

* Or the notion of desire may be conveyed by means of a sentence; i. e. पितृपठति or पठितुमिच्छति 'he wishes to read,' &c.

which, like the causal base, is conjugated in all the ten Tenses and Moods of three voices.

§ 614. The Desiderative expresses the notion that a person or thing wishes (or is about) to perform the action, or to be in the condition denoted by the root or the desiderative base; विपठिषति ' he wishes to study ' from पठ्; मृक्ष्यति ' he is about to die ' fr. मृ; &c.

615. There are a few primitive roots, which, though they take a Desiderative form, do not convey a desiderative sense (See § 396). As these are looked upon as primitive roots, new Desiderative bases may be derived from them according to the rules given below; as जुह्विषति ' he wishes to censure ' from जुह्व् &c.

§ 616. The Desiderative base is formed by reduplicating the root or base according to the general rules of reduplication given at § 444-449 and § 549 (a) (b), and by adding स् (which may be changed to ष according to the rules of Sandhi) to it. The अ of the reduplicative syllable is changed to इ; e. g. पठ्-पठ्-विपठ्+स्=विपठिष by the following rule.

N. B. The स् of a primitive root is not changed to ष when the characteristic स् is changed to ष; सि-सिषीष, सिद्-सिषिष (क+ष); सिम-सिस्मयिष; स्व-स्वयष; but स्वा-तिहास्; सावद् cau. of स्व-स्वायविष; स्तु, however, forms तुह्यति.

Note:—(1) A root takes a Desiderative form only when the agent of the wish and of the action expressed by the root is the same; so सिष्याः पठन्तु इति इच्छति गुरुः and not विपठिषति; also the sense of the root must be the object of the wish: गमनेन इच्छति cannot, therefore, be equal to जिगमिषति.

Note:—(2) Though the Desiderative form of a root is not to be found often used in classical language in its character of a verb, yet nominal and participial derivatives from it are not uncommonly to be met with.

§ 617. To this सू the augment इ is to be prefixed after Set roots, optionally after Wet ones and not after those that are Anit, subject to the following exceptions:—

(1) Roots ending in इ or ऊ, कृ and लृ short, and the roots ग्रह् and युह् do not take इ; रु-रुहृ, Vide § 618. (d); रु-रुहृ, &c.

Exceptions:—कृ 'to go,' इ A. 'to respect,' रु 6 A. 'to hold,' and पू A. 'to purify,' admit of इ. (see also 4 below.)

(2) सिम्, अञ्ज्, प्रच्छ्, अक्ष् take इ necessarily.

(3) इह्, रुह्, युह्, स्पृह् and कृह् do not admit of इ in the Par. (see § 484). In the Atm. they admit इ, the last two do so optionally; रुह्-विहृत्सि, विवर्तिषते, &c.

(4) Roots ending in long कृ and इह् and the roots हरिष्ठा, भि, ऊर्ध्व, यु, मु, ह, स्त, कृष् 'to prosper,' दम्भ्, भस्त् ज्ञप् (i. e. ज्ञप् of the 10 cl. and optional Cau. Base of ज्ञा), सृद् 'to give,' तृद्, पृद्, ऊढ्, चृद्, कृद्, रुद्, and वृद् (Vide § 485.) take इ optionally.

Exceptions:—कु 'to scatter,' गु 'to swallow,' take इ necessarily. The intermediate इ is not lengthened in the case of these roots; चिकरिष्, &c.

(5) The roots कृष्, गृह् and लृ take इ in the Par. and reject it in the Atm.

§ 618. The radical vowels undergo the following changes before सू—

(a) The सू with इ is strong and without इ weak.

The usual rule as to Guṇa substitute holds good in the one case and does not in the other; रुह्-विहृत्सि, विहृत्सि, इह्-विहृत्सि, &c.

(b) The final इ and उ and the penultimate अ of इह् and गृह् (substitut'd for इ 2 Par. 'to go,' and for इ with अधि 'to

remember' or 'to study') are lengthened and final क, short or long, changed to ई, or to ऊ after labials or व when the स is unsugmented; जि-जिगीष, हृ-हृद्भृष, कृ-चिकीर्ष, वृ-तितीर्ष, मृ-मृक्षर्ष, पृ-पृक्षर्ष, &c.

(*) The roots रुद्, विद् and भृद् do not change their vowel to Guṇa; and the roots ग्रह्, स्वप् and प्रच्छ take Samprasāraṇa; कृदिद्, विविदिद्, मृमुविद्, जिघृम्, हृमुप्स्, पिपृच्छिद्.

(*) Roots with an initial consonant, and having इ or उ short for their penultimate, and ending in any consonant, except व् or द्, change their vowel to Guṇa optionally when इ is prefixed to स; कृत्-दियुतिद्, दियोतिद्; मृद्-मृमुदिद् or मुमोदिद् &c.

§ 619. The formation of Desiderative bases of causals and of roots of the Tenth class does not differ from that of primitive roots.

Art. § 560. should be attended to in forming Desideratives from Causals and roots of the Tenth class.

§ 620. Roots in their Desiderative forms take the same terminations, Parasm. or Atmane. that they do in the primitive. The roots ज्ञा, श्रु, स्मृ and दृश take Atm. terminations in the Desiderative.

§ 621. The following roots form their Desiderative bases irregularly:—

Roots.	Desider. base.	Third pers sing. Pre.
अद् 'to eat'	जिघत्स	जिघत्सति
आप्	ईप्स्	ईप्सति
इ 'to go'	जिगमिप्	जिगमिषति
इ with अधि 'to study'	अधिजिगांस्	अधिजिगांसते
इ with प्रति 'to be convinced'	प्रतीषिप्	प्रतीषिषति
इ—	एषिषिप्	एषिषिषति
उ 'to sound'	ऊषिप्	ऊषिषति
ऊर्ण—	ऊर्णुन्प्	ऊर्णुन्सति-ते

Roots.	Desider. base	Third pers. sing. Pres.
	ऊर्णुविष्	ऊर्णुविषति—ते
	ऊर्णुनविष्	ऊर्णुनविषति—ते
कृ—	अरिषिष्	अरिषिषति
कृ 'to prosper'	ईत्स्	ईत्सति
	अर्दिषिष्	अर्दिषिषति
गम्—	जिगमिष्	जिगमिषति
„ with सम्, A	संजिगांस्	संजिगांसते
गृ—'to swallow'	जिगरिष्	जिगरिषति
	जिगलिष्	जिगलिषति
वि 'to gather'	चिचीष्	चिचीषति
	चिकीष्	चिकीषति
जि 'to conquer'	जिगीष्	जिगीषति
ङप् 10 cl. & optional)	ङीप्स्	ङीप्सति
Can. Base of ङा—)	जिङ्गपयिष्	जिङ्गपयिषति
ङाप् opt. can B. of ङा	जिङ्गापयिष्	जिङ्गापयिषति
तन् 'to stretch'	तितंस् or तितांस्	तितंसति, तितांसति
	or तितनिष्	तितनिषति
तृह् 'to kill'	तितृक्ष्	तितृक्षति
	तितृहिष्	तितृहिषति
धम्म	धिप्स्, धीप्स्	धिप्सति, धीप्सति
	दिदंभिष्	दिदंभिषति
दधिद्रा	दिदरिद्रास्	दिदरिद्रासति
	दिदरिद्रिष्	दिदरिद्रिषति
दा 'to give'	दित्स्	दित्सति
दे 'to protect'	„	दित्सते
दो 'to cut'	„	दित्सति
दिव्	दुष्पृष्, दिदेविष्	दुष्पृषति, दिदेविषति
धा	धित्स्	धित्सति

Roots.	Desider. base.	3rd pers. sing Pres.
धे	धित्स्	धित्सति
नश्	निनङ्क्ष्	निनङ्क्षति
	निनक्षिप्	निनक्षिपति
पव	पित्स्	पित्सति
	पिपतिध्	पिपतिपति
पद्	पित्स्	पित्सते
पृ A.	पिपविप्	पिपविपते
भ्रक्ष्	बिभर्क्ष्	बिभर्क्षति
"	बिभ्रक्ष्	बिभ्रक्षति
"	बिभर्जिप्	बिभर्जिपति
"	बिभ्रजिप्	बिभ्रजिपति
मस्	मिमङ्क्ष् (also मिमजिप्)	मिमङ्क्षति (मिमजिपति)
मा 'to measure'	मित्स्	मित्सति
मि 'to throw'	"	"
मी 'to destroy'	"	"
मे 'to barter'	"	मित्सते
मृच्	मोक्ष्	मोक्षते 'he desires for liberation.'
	मुमुक्ष्	मुमुक्षते
	मुमुक्ष्	मुमुक्षति 'he wishes to be free.'
मृष्य	मिमृष्	मिमृषति
	मिमार्जिप्	मिमार्जिपति
ड	डुपय्	डुपयति
	वियविप्	वियविपति
रभ	रिप्स्	रिप्सते
राभ् 'to injure, to kill'	रित्स्	रित्सति
to propitiate'	रिरात्स्	रिरात्सति
लभ्	लिप्स्	लिप्सते
शक्	शित्स्	शित्सति

Roots.	Desiderative base	Third pers. sing. Pre.
सञ् 8. P. A. 'to obtain'	सिसनिष्	सिसनिषति
सिद्	सिषास्	सिषासति
इद्	हृस्वप्, सिषेविष्	हृस्वपति, सिषेविषति
हि 'to throw'	जिषांस	जिषांसति
आवाय्, cas. of, वि	जिषीष्	जिषीषति
	शिन्वाययिष्	शिन्वाययिषति
	शुशाबयिष्	शुशाबयिषति
स्फारय् " " स्फुर	पुस्फारयिष्	पुस्फारयिषति-ते
स्वापय् " " स्वप्	सुप्वाययिष्	सुप्वाययिषति-ते
स्वादय् " " स्वद्*	सिस्वादयिष्	सिस्वादयिषति-ते
स्वेदय् " " सिद्*	सिस्वेदयिष्	सिस्वेदयिषति-ते
साहय् " " सह*	सिसाहयिष्	सिसाहयिषति-ते
ह्रायय् " " ह्रे	सुहाययिष्	सुहाययिषति-ते

(b) Conjugation of the Desiderative Base.

Conjugational Tenses

§ 622. ज्ञ is added to the base in the Conjugational Tenses and then it is conjugated like the special base of the 6th class in the Active and Passive.

Non-Conjugational Tenses.

§ 623. (a) The Perfect is formed by adding आस् to the base and appending the Perfect forms of the auxiliary verbs अस्, ऋ, and कृ (see § 490, 526).

(b) In the Aorist the Desiderative Bases take the terminations of the 5th Variety.

(c) In the Benedictive the Parasm. terminations are added without ङ and the Atm. ones with the intermediate ङ्.

(d) The remaining tenses have no peculiarities.

* These roots do not change their स् to ष्.

§ 624. In the Passive, the Aorist 3rd sing. is formed according to § 597. (c). The forms of the remaining tenses are made up in the usual way.

Paradigms.

दुप्र दोसि. (3rd sing.)

Tenses.	Par.	Atm.	Passive.
Present	दुबोधिषति	दुबोधिषते	दुबोधिष्यते
Imperfect	अदुबोधिषत्	अदुबोधिषत	अदुबोधिष्यत
Imperative	दुबोधिषतु	दुबोधिषताम्	दुबोधिष्यताम्
Potential	दुबोधिषेत्	दुबोधिषेत	दुबोधिष्येत
Perfect	दुबोधिषाञ्चकार	दुबोधिषाञ्चके	दुबोधिषाञ्चके
	दुबोधिषामास	दुबोधिषामासे	दुबोधिषामासे
	दुबोधिषाञ्चभूव	दुबोधिषाञ्चभूवे	दुबोधिषाञ्चभूवे
F. Future	दुबोधिषिता	दुबोधिषिता	दुबोधिषिता
Sec. Future	दुबोधिषिष्यति	दुबोधिषिष्यते	दुबोधिषिष्यते
Conditional	अदुबोधिष्यत्	अदुबोधिष्यत	अदुबोधिष्यत
Aorist	अदुबोधिषीत्	अदुबोधिषीष्ट	अदुबोधिषि
Benedictive	दुबोधिष्यात्	दुबोधिषिषीष्ट	दुबोधिषिषीष्ट
Roots. 3 sing. Pre.		Roots. 3 sing. Pre.	
कृ—कुरुदिषति		कृत्—चिकर्तिषति, चिकृत्सति	
बिह्—बिबिदिषति		लृह्—चिच्छदिषति-ते, चिच्छत्सति-ते	
सृप्—सृष्टिषति		तृ—तितरिषति, तितरीषति, तितार्षति	
स्वप्—सुषुप्सति		हृ—P. A. विवरिषति-ते, विवरीषति-ते,	
प्रच्छ्—पिपृच्छिषति		बुर्षति-ते	
कृ—चिकरिषति		उच्छ्—उचिच्छिषति	
ष्टृ—6. A. दिषरिषते		स्था—तिष्ठासति	
ष्टृ—1 P. A. दिषरिषति-ते			
उह्—उहृत्सति			
हृप्—विवर्तिषते, विवृत्सति		स्तु—स्तुतिषति-ते, स्तुतिषति-ते	
भृत्—दिद्यतिषते, दिद्योतिषते		भृत्—भिश्रियति-ते, भिश्रियति-ते	
भि—शिश्रीषति, शिश्रियति		भृत्—भिश्रियति-ते, भिश्रियति-ते	
हृत्—हृत्सृषति शिस्वरिषति			

Roots. 3 sing. Pre.

Roots. 3 sing. Pre.

वृध्—विवृन्सति, विवधिषते
 स्पन्—सिस्पन्सति, सिस्पन्दिषते.
 सिस्पन्सते
 कृप—चिकल्प्सति, चिकलिषते,
 चिकल्प्सते

घृ, विघ्रावयिषति-ते, घृप्रावयिषति-ते
 घृ, विघ्रावयिषति-ते, घृप्रावयिषति-ते
 च्यु, चिच्यवयिषति ते, चुच्यवयि-
 षति-ते
 &c. &c. &c.

III. FREQUENTATIVE

§ 625. A Frequentative or Intensive form may be derived from any monosyllabic root of the first nine classes, beginning with a consonant. The Frequentative or Intensive is used to signify the repetition or the intensity of the action denoted by the verb from which it is derived. *

Exceptions:—

§ 626. (a) † A Frequentative may be formed from अद् 'to go,' कृ 'to go,' अद् 'to eat' and ऊर्ध्व 'to conceal,' though these begin with a vowel; and from सूच् cl. 10 'to hint,' सूज् cl. 10 'to string together,' and वृज् cl. 10. though they belong to the 10th cl.

(b) The Frequentative of roots signifying motion conveys the notion of tortuous motion and not of repetition. ‡ The Frequentative of roots लुर् 'to cut,' सङ् 'to sink down,' चर् 'to go' जप् 'to mutter prayers,' जम् 'to yawn,' बह् 'to burn,' दंष्ट्र 'to bite,' and गृ 'to swallow,' imply reproach on the manner of doing the act §. लोलुप्यते 'he cuts awkwardly,' सासयते 'falls down badly,' चञ्चर्यते &c.

* पातोरेकाचो हलादेः क्तिबासमभिहारे यङ् । Pāṇ III. 1. 23 पातः पुन्यं भृशार्थश्च क्तिबासमभिहारः । तस्मिन्धोत्ये यङ् स्यात् । Sid. Kau.

† सूचिसूत्रिमन्त्र्यत्यर्थं शृणोतिभ्यो यङ् वाच्यः । Vart. on the above.

‡ नित्यं कौटिल्ये गतो । Pan. III. 1. 23.

§ लुपसदचरजमदहदशगृभ्यो भावगर्हायाम् । Pan. III. 1. 24.

§ 627. There are two kinds of Frequentative bases derived from roots; both are formed by a peculiar reduplication of the root; but in one the affix य (यह्) is added to the root before reduplication takes place, and the base is conjugated in the Atm. alone; in the other the affix य is dropped (यह्लुक्) and the base is conjugated in Parasm. only (in the Atm. also, according to some grammarians). It will be convenient to call the one of the Atm. Frequentative, and the other the Parasm. Frequentative.

ATMANEPADA-FREQUENTATIVE.

§ 628. The Atm. Frequentative base is formed by adding य to the root before which it undergoes the same changes as before the य of the Passive; दा—दीय, चि—चीय, नी—नीय, भू—भूय, स्मृ—स्मर्य, कृ—कुर्य, धे—धीय &c.; भिह्—भिय, वृ—वूर्य, बन्ध्—बन्ध्य, नन्द्—नन्द्य, &c.

(a) घ्रा and घ्मा change their vowel to ई, and क preceded by one radical consonant is changed to री, and not to रि: घ्रा—घ्रीय, घ्मा—घ्मीय, कृ—क्रीय.

(b) The roots व्यच्, व्यप्, स्वप्, ब्रह्, प्रच्छ्, ब्रस्त् and ब्रश्च् take Samprasāraṇa; ज्या and ह्ये substitute ई, and ह्ये, ऊ for their final vowel; शास् becomes शिष् and व्यास् पी: व्यच्-विच्य स्वप्-सुप्य, ब्रह्-ब्रह्य, ह्ये-ह्य, ज्या, जीय, शास्-शिष्य, व्यास्-पीय.

(c) § 395 should be observed.

§ 629. The form in य derived as above is reduplicated according to the general rules of reduplication.

(a) If a root begins with a vowel, the following syllable is reduplicated.

(b) The vowels इ and उ of the reduplicative syllable take
H. S. G. 25.

their Guṇa substitute and the अ of the reduplicative syllable is lengthened; पुनः पुनरतिशयेन वा भवति बोधयते; पच्-पापच्यते &c.

दा-दीय by § 628 दिदीय by reduplication देदीय by 629 *b*+ते=देदीयते
 ज्ञा-ज्ञाय „ जज्ञाय „ जाज्ञाय „ +ते=जाज्ञायते
 धे-धीय „ दिधीय „ धधीय „ „ =देधीयते
 भू-भूय „ बुभूय „ बोभूय „ „ =बोभूयते
 कृ-अर्य „ अर्य by § 629 (a) अरार्य „ „ =अरार्यते
 कृ-क्रीय „ चिक्रीय by reduplication चेक्रीय „ „ =चेक्रीयते
 पू-पूर्य „ पुपूर्य „ „ पोपूर्य „ „ =पोपूर्यते
 अट्-अट्य „ अट्य by § 629 (e) अटाट्य „ „ =अटाट्यते
 अश-अश्य „ अशश्य „ „ अशाश्य „ „ =अशाश्यते
 व्रज्-व्रज्य „ व्रज्य by reduplication वाव्रज्य „ „ =वाव्रज्यते
 similarly डौक्-डौदीक्यते, व्यच्-व्यच्यते, स्वप्-सोषुष्यते, शास्-
 शशिष्यते, प्याच्-पेपीयते, &c.; प्रा-प्रीय-जिप्रीय-जेप्रीयते; घ्ना-
 देध्मीयते &c.

§ 630. When a root ends in a nasal preceded by अ and the nasal is not dropped, न् (changeable to an Anuswara or the nasal of the class to which the letter following it belongs) is inserted between the reduplicative अ and the first radical consonant; the अ of the reduplicative syllable remains unchanged (against § 629 *b*.)

यद्-यम्य, ययम्य=ययम्यते or यैयम्यते, जन्-जन्य-जजन्य=जजन्यते or जजन्यते, but when जन्=जाप्, the A. Freq. base is जाजाय, 3rd sing. जाजायते.

(a) The same rule applies to the roots चर्, कल्, जप्, जम्, दह्, दंश्, भञ्ज् and पश्. चर् and कल् after inserting न् change the अ of the following syllable to उ; चर्=चर्य-चचर्य=चंचुर्य or चञ्चुर्य=चंचूर्यते or चञ्चूर्यते by § 394. कल्=कल्य=पकल्य=पंकल्यते or पङ्कल्यते; दह्=दह्य-ददह्य=ददह्यते or दन्दह्यते जप्-जजप्पते or जजप्पते.

(*b*) नी is inserted after the अ of the reduplicative syllable (which then remains unchanged) in the case of the roots वञ्च्, संस्, ध्वस्, भस्, कस्, पत्, पद् and स्कन्द्; वञ्च्—वञ्च्य—ववञ्च्य—वनीवञ्च्यते; संस्—संस्य—सनीस्यते; ध्वस्=दनीध्वस्वते, भस्=बनीभस्वते, कस्=कनीकस्वते, पत्=पनीपत्यते, पद्=पनीपद्यते, स्कन्द्=कनीस्कद्यते.

§ 631. When a root contains a penultimate कृ (क्) original or brought in by *samprasāraṇa* the syllable री is inserted between the अ of the reduplicative syll. (which remains short against § 629 *b*) and the radical consonant; वृत्=वृत्त्य=वरीवृत्त्यते, प्रच्छ्=प्रच्छद्य=परीप्रच्छद्यते, नृत्=नरीनृत्त्यते, मृह्=जरीमृह्यते

Conjugation of the Atm. Freq. Base.

§ 632. In the Conjugational Tenses the Atm. Freq. Base is conjugated like the Conjugational base of the 4th class in Atm. In the General Tenses, and in all the Tenses of the Passive, the base loses its final अ when the final य is preceded by a vowel, and drops the य itself, when it is preceded by a consonant. As regards the Perfect, the Fre. Base takes the Periphrastic Perfect. In the Aorist the Atm. terminations of the 5th form are added. In the remaining Tenses the Atm. terminations with the intermediate इ prefixed to them are added as usual. The passive is also formed like the Passive of derived verbs.

§ 633. Paradigms:—The 3 sing. of बोबुध्य the Atm. Freq. Base of the root बुध्य and देदीय that of the root दा.

Tenses.	Active.		Passive.	
Present.	बोबुध्यते	देदीयते	बोबुध्यते	देदीय्यते
Imperfect.	अबोबुध्यत	अदेदीयत	अबोबुध्यत	अदेदीय्यत
Imperative.	बोबुध्यताम्	देदीयताम्	बोबुध्यताम्	देदीय्यताम्
Potential.	बोबुध्येत	देदीयेत	बोबुध्येत	देदीय्येत

Tense.	Active.	Passive.
Perfect.	बोधान्वके, &c. देद्यान्वके &c.	Like the Active.
Aorist.	अबोबुधिष्ट अदेदीधिष्ट	अबोबुधि अदेदीधि
F. Future.	बोबुधिता देदीधिता	Like the Active.
Sec. Future.	बोबुधिष्यते देदीधिष्यते	"
Conditional.	अबोबुधिष्यत अदेदीधिष्यत	"
Benedictive.	बोबुधिषीष्ट देदीधिषीष्ट	"

N. B. Irregular Atm. Fre. Bases will be given under § 639.

PARASMAIPADA FREQUENTATIVES.

The Parasm. Frequentative is peculiar to the Veda. Its forms are very rarely to be met with in Classical composition.

Formation of the Base.

§ 634. The root is reduplicated according to the general rules of reduplication; the vowels इ and उ of the reduplicative syllable take their guṇa substitute; and the अ of the reduplicative syllable is lengthened; दा-ददा-दादा; भि-शिभि-शोभि; ब्र-ब्रुब्र-बोब्र; कृ-चकृ-चाकृ; विद् विविद्-वेविद्; बुध्-बुबुध्-बोबुध् &c.

§ 635. The rules § 630 (a) (b) apply likewise to the Parasm. Frequen. Base; यम्-यंयम् or यैय्यम्; दह-ददह or दन्दह; वञ्च्-वर्नवञ्च् &c.

§ 636. र or the syllable रि or री is inserted between the अ of the reduplicative syllable and the radical consonant of roots ending in short क् or having it for their penultimate; similarly ल or लि or ली is inserted in the case of कृप्; वृत्=यवृत्-वर्वृत् or वरिवृत् or वरीवृत्; कृ-चकृ, or चरिकृ or चरीकृ; कृप्-चलकृप्, or चलिकृप् चलीकृप्; दृश्-ददृश्, दरिदृश् or दरीदृश्.

Conjugation of the Parasm. Fre. Base.

§ 637. In the Conjugational Tenses the Parasm. Frequentatives

follow the conjugation of the special base of a root of the 3rd class, ई is optionally prefixed to the terminations of the singulars of the Present, of the 2nd and 3rd singulars of the Imperf. and of the 3rd sing. of the Impera.; when ई is prefixed to these, a penultimate short vowel does not take Gaps; दा-दादाति or दादेति; दृढ्-दृढ्वति or वरिवति or वरीवति or दृढ्वतीति or वरिवृतीति or वरीवृतीति, कृ-चर्कति or चर्करीति, चरिर्कति or चरिर्करीति, चरीर्कति or चरीर्करीति.

§ 638. As regards the formation of the Non-conjugational tenses grammarians seem to be at variance. The Perfect follows the usual rules for the polysyllabic roots. In the remaining tenses the augment इ is always prefixed except in the Benedictive.

As this form of the Freq. is mostly confined to the Veda details are not given here.

Paradigms.

बोभू or बोभव् from the root भू.

Present.

1 बोभोमि or बोभवीमि	बोभूवः	बोभूमः	अबोभवम्	अबोभूव	अबोभूम
2 बोभोषि or बोभवीषि	बोभूयः	बोभूथ	अबोभोः or अबोभवीः	अबोभूतम्	अबोभूत
3 बोभोति बोभवीति	बोभूतः	बोभुवति	अबोभोत् or अबोभवीत्	अबोभूताम्	अबोभूतः

Imperfect.

Imperative

1 बोभवानि	बोभवाव	बोभवाम
2 बोभूहि	बोभूतम्	बोभूत
3 बोभोतु or बोभवीतु	बोभूताम्	बोभुवतु

Potential.

1 बोभूयाम्	बोभूयाव	बोभूयाम
2 बोभूयाः	बोभूयातम्	बोभूयात
3 बोभूयात्	बोभूयाताम्	बोभूयुः

Perfect.

1 बोभवाचकार, चकर, &c. बोभव or बोभाव or बोभूव	बोभवाचकृव, &c. बोभुविव, बोभूविव	बोभवाचकृम &c. बोभुविम or बोभूविम
2 बोभवाचकर्थ, &c. बोभविथ बोभूविथ	बोभवाचकृथुः बोभुवथुः &c. बोभूवथुः	बोभवाचक बोभुव बोभूव
3 बोभवाचकार, &c. बोभाव	बोभवाचकतुः बोभूवतुः, बोभूवतुः	बोभवाचकृः बोभुवुः, बोभूवुः

Aorist.

1 अबोभूवम् अबोभाविष्यम्	अबोभूव अबोभाविष्य	अबोभूम अबोभाविष्यम्
2 अबोभोः अबोभवीः अबोभूः or अबोभूवीः अबोभावीः	अबोभूतम् अबोभाविष्टम्	अबोभूत अबोभाविष्ट
3 अबोभवीत्, अबोभोत् अबोभवीत्, अबोभूत् अबोभावीत्	अबोभूताम् अबोभाविष्टाम्	अबोभूवुः अबोभुवुः अबोभाविषुः

1st Future.

1 बोभवितास्मि &c.	बोभवितास्वः &c.	बोभवितास्मः &c.
----------------------	--------------------	--------------------

2nd Future.

1 बोभविष्यामि &c.	बोभविष्यावः &c.	बोभविष्यामः &c.
----------------------	--------------------	--------------------

Conditional.

1 अबोभविष्यम् &c.	अबोभविष्याव &c.	अबोभविष्याम &c.
----------------------	--------------------	--------------------

Benedictive.

1 बोभूयासम् &c.	बोभूयास्व &c.	बोभूयास्म &c.
Tenses.	<i>Atmanepada.</i>	<i>Passive.</i>
Pre.	बोभूते	बोभूयते
Imperf.	अबोभूत	अबोभूयत
Imp.	बोभूताम्	बोभूयताम्
Pot.	बोभुवीत	बोभूयेत
Perf.	बोभवाचके &c.	बोभवाचके
1st Fu.	बोभविता	बोभविता or बोभाविता
2nd Fu.	बोभविष्यते	बोभविष्यते or बोभाविष्यते
Con.	अबोभविष्यत	अबोभविष्यत or अबोभाविष्यत
Aor.	अबोभविष्ट	अबोभावि
Bened.	बोभविषीष्ट	बोभविषीष्ट or बोभाविषीष्ट

§ 639. The following roots form their Frequentatives irregularly.

Roots.	Atm. Fre.	Par. Freq.
ऊर्ण् to cover	ऊर्णेन्यते	
कु 1 cl. to sound	कोकूयते	
खन् to dig	चङ्खन्वते or चंखन्वते or चाखायते	चंखनीति चङ्खन्ति, &c.
गृ to swallow	जेगिल्यते	जागर्ति
चर् to walk	See § 630 a.	चञ्चरीति or चञ्चर्ति
चाय् to worship	चेकीयते	चेकीयति or चेकेति
जन् to be born	See § 630 a.	जञ्जनीति or जञ्जन्ति, &c.
द्युत् to shine	देद्युत्यते	देद्युतीति or देद्योति
फल् to expand	See § 630 a.	पङ्कुल्यति or पङ्कुलि

शी to lie down	शाशय्यते	शेषयीति or शेषेति
थि to swell	शोथियते or शोथयते	शोथयीति or शोथेति
सन् to obtain	संस्रन्यते or सासायते	संसनीति or संसन्ति
हन् to injure	जेयीयते	जघनीति or जघन्ति
in other cases	जडूचन्यते or जघन्यते	

IV. NOMINAL VERBS.

§ 640. Verbs are formed from nominal bases by means of certain affixes. These are not very much in common use and are generally used in the Present Tense. They have various meanings. They sometimes convey the notion of performing, practising, or using, or treating like the thing or quality expressed by the noun and are used transitively; sometimes they express the idea of acting, behaving or becoming like the person or thing expressed by the noun; and at others they yield the sense of desiring or wishing for the thing expressed by the noun. These will be arranged here under four heads, according to the affixes by which they are derived.

(a) By means of the affix य (यच्) and
Conjugated in Parasm.

§ 641. When the sense of 'wish' is to be expressed, a nominal verb may be derived from any *Subanta* or nominal stem by affixing य to it. The derivative verbal base derived in this manner is conjugated in the Parasm. only.

§ 642. Before this य,

(1) final अ and आ are changed to ई; पुत्रं आत्मनः इच्छति—पुत्रीयति (पुत्र + य = पुत्री + य + ति) 'he wishes for a son.'

(2) final इ and उ are lengthened; कवि—कवीयति 'he wishes for a poet.'

(3) final क् is changed to री; कर्तु—कवीयति.

(4) final ओ and औ are changed to अ and आ; गो-गच्छति; नौ-नाच्छति.

(5) a final nasal is dropped and the preceding vowel is changed like an original final vowel; राजन्-राजीयति 'he wishes for a king.'

(6) in other cases the final consonant remains unchanged; वाच्-वाच्यति 'he wishes for words,' दिव्-दिव्यति (दीव्यति according to some) 'he wishes for heaven, समिध्-समिध्यति 'he wishes for holy sticks,' &c.

(7) The Tad. affix expressing 'a descendant of' is dropped and then the changes mentioned above take place; मार्ग्ये (the son of गर्ग) आत्मनः इच्छति मार्गीयति (मार्ग्य + य + ति = मार्ग + य + ति = मार्गी + य + ति), &c.

§ 643. The consonant स् and the syllable अस् are inserted between any nominal stem and the affix य; मधु आत्मन इच्छति मधुस्यति or मध्वस्यति 'he wishes for honey'; so दधिस्यति, दध्यस्यति, &c. Final अ is dropped before अस्; पुत्रस्यति.

(a) अस् is inserted after वृष and अश्व when the sense to be conveyed is that of longing for them, after क्षीर and लवण when the one is desired to be drunk and the other to be licked; वृषस्यति गोः 'the cow longs for the ox,' अश्वस्यति वट्वा 'the mare longs for the horse,' क्षीरस्यति बालः 'the child desires to drink,' लवणस्यति उट्टः 'the camel wishes for licking the salt.' But वृषीयति 'he desires to have a bull,' अश्वीयति 'he wishes for a horse,' क्षीरीयति, लवणीयति.

§ 644. The affix य is not added to nouns ending in इ and to indeclinables; कमिच्छति, स्वरिच्छति (he longs for heaven).

§ 645. अशन has अशनायति 'he wishes to eat,' and अशनीयति 'he wishes to possess food,' उदक has उदक्यति; 'he wishes to drink water' and उदकीयति 'he wishes to possess water,' and धन has

घनायति 'he wishes to acquire money,' and धनीयति 'he wishes to be wealthy,'

§ 646. This form of the Nominal verb has not always a desiderative meaning.

(a) The affix य is added in the sense of 'treating or considering like;' पुत्रीयति छात्रम् 'he treats the pupil as a son,' बिष्णुयति हिजम् 'he treats the Brâhmana like Vishnu,' प्रासादीयति कुट्वां भिक्षुः 'the beggar considers his hut a palace,' कुटीयति प्रासादे राजा 'the king in his palace considers himself to be in a hut.'

(b) It is added to नमस्, वरिवस् and चिञ्च in the senses of 'adoring,' 'serving' and 'striking with wonder' respectively, नमस्यति देवान् 'he adores the gods', वरिवस्यति गुरुम् 'he serves the preceptor', चिञ्चियते लोकात् 'he strikes the people with wonder.' It is also added to तपस् in the sense of 'practising,' तपस्यति.

§ 647. In the general tenses the affix य (क्यच् and क्यङ् to be given hereafter) is dropped when preceded by a consonant, समिपाञ्चकार Perf. 1 sing. समिपिता. समिपिष्यति 1st. and 2nd Fu. 3 sing. from समिप्यति, but पुत्रीयाञ्चकार from पुत्रीयति.

(b) By means of the affix काम्य (काम्यच्) and conjugated in Par.

§ 648. To express the sense of wishing for that which is denoted by the noun; the affix काम्य is also added like the above and the base so derived conjugated in the Par. as before, पुत्रकाम्यति 'he wishes for a son,' यज्ञस्काम्यति 'he wishes for fame,' सपिष्काम्यति 'he wishes for ghee.'

§ 649. The restriction given at § 644 does not hold good in the case of this affix, किकाम्यति, स्वकाम्यति

(c) By means of the affix क्तिप् (o) and conjugated in Par.

§ 650. Nominal bases are formed without the addition of any affix: the characteristic signs of the tenses and moods and the

personal terminations being added immediately to the nominal base. The bases thus derived convey the notion of acting or behaving like that which is expressed by the noun, and are conjugated in the Parasm.

§ 651. The penultimate अ of a noun ending in a nasal is lengthened. The base is treated like a root of the 1st conjugation, its last vowel only taking Guna before this अ; अ (name of Vishṇu) इव आचरति—अति 'he acts like Vishṇu,' कृष्ण—कृष्णति 'he acts like कृष्ण' (कृष्णामि 1st sing.), कवि—कवयामि 'I act the poet or behave like a poet,' वि—वयति 'he behaves like a bird,' माला—मालाति 'he or it acts like a garland' (Perf. मालांचो &c.), पितृ—पितरति 'he acts like a father.' सू—भवति 'acts like the earth' (Perf. भुमाव, &c. as सू is the base), राजन्—राजानति 'he acts like a king,' पथिन्—पथीनति 'it serves as a road,' &c. So इदामति from इदम्, अमुकीणाति from अमुकिन name of Indra.

(b) The words अवगल्म (a bold man), होड (a child) and क्लीब take the affixes क्यङ् and क्लिप् optionally and are conjugated in the Atmane अवगल्मते or अवगल्मायते, होडते or होडापते, क्लीबते or क्लीबायते.

(d) By means of the affix प (क्यङ्) and conjugated in the Atm.

§ 652. The affix प (क्यङ्) is added in the same sense as above to nominal stems and the nominal verbs so derived are conjugated in the Atm.

§ 653. Before this affix the final अ of a nominal base is lengthened, अ remains unchanged, other final letters undergo the same changes as they do before the other प (क्यच्). The final स् of a noun is changed to आ optionally and that of अप्तरस्

and ओजस् necessarily. कृष्ण इव आचरति. कृष्णायते 'he acts like कृष्ण;' यशस्—यशायते, यशस्यते 'he behaves like one who is famous,' विद्वस्—विद्वायते, विद्वस्यते 'he acts like a learned man, &c.; but ओजस्-ओजायते 'acts like one who is lustrous' (powerful); अप्सरस्-अप्सरायते 'she behaves like an Apsaras.'

(a) A feminine noun not having क् for its penultimate drops its fem. term., कुमारीव आचरति—कुमारायते 'he behaves like a girl,' हरिणीव आचरति हरिणायते 'she acts like a female deer'; युर्वीव आचरति युर्यते 'acts like a stout woman.' But पाचिका इव आचरति पाचिकायते 'she acts like a female cook,' and not पाचकायते.

(b) सपत्नी has सपत्नायते, सपत्नीयते and सपतीयते she acts like a co-wife, युवति has युवायते 'she behaves like a young woman.'

§ 654. The affix य is added to a few nouns, such as भृश 'much,' मन्द 'slow,' पण्डित 'learned,' सुमनस 'generous-minded,' उन्मनस् 'agitated,' &c. in the sense of 'becoming what it was not before,' or 'what it was not like to before,' भृशः भवति भृशायते 'what was not much now becomes much,' उन्मनायति 'he (who was not agitated before) becomes agitated,' similarly सुमनायते &c.

§ 655. The following are the different senses in which the affix क्यङ् is used in the particular cases given below.

(a) It is added to सत्र, कष्ट, कृच्छ्र and महन in the sense of 'desirous of committing sin,' पापं चिकीर्षति—सत्रायते, कष्टायते, &c., added to कष्ट it has also the sense of 'prompt in,' कष्टाय क्रमते—कष्टायते (पापं कर्तुमुत्सहते इत्यर्थः, Sid Kau.).

(b) to रोमन्थ used objectively, रोमन्थायते 'is ruminating.'

(c) to बाष्प 'tears,' ऊष्मन् 'heat,' and केन, in the sense of 'sending forth, vomiting,' बाष्पायते 'he sheds tears,' ऊष्मायते 'gives out heat,' केनायते 'sends forth foam.'

(d) to सुख and others in the sense of 'experiencing or enjoying;' सुखं वेदयते सुखायते 'he enjoys happiness'; but परस्य सुखं वेदयते 'he shows the happiness of another.'

(e) to शब्द, वैर, कलह, अभ, कण्व 'sin', सुदिन 'a fair day', दुर्दिन 'a cloudy day' and नीहार 'fog, heavy dew,' in the sense of 'making or doing;' शब्दं करोति शब्दायते 'he makes a sound' (also शब्दयति cau.), सुदिनायते &c.

(e) By means of the affix क्यच् (य) and conjugated in Parasm. and Atm.

§ 656. The affix य is added to लोहित and some other words and to words ending in the affix आ (हाच्) and the nominal base thus formed is conjugated in the Parasm. and Atmane.; e. g. लोहित-लोहितायतिन्ते 'becomes red:' पटपटायते 'utters the sound Patpat.'

(f) By means of the affix इ (जिह् and जिच्) and conjugated in Parasm. and Atm.

§ 657. Verbal bases are formed from the nouns given below by the addition of the affixes इ (जिह्), and इ (जिच्) with various senses; those derived by means of जिह् are conjugated in the Atm. and those by जिच् in the Par.; e. g. पुच्छं with वि, उत, and परि—उपुच्छयते 'raises the tail,' विपुच्छयते, परिपुच्छयते; सम्भाण्डयते 'collects together the vessels'; सश्रीवरयते मिश्रुः 'the mendicant collects together or wears tattered garments,' मुण्ड—मुण्डयति माणवकम् 'he shaves Mānavaka'; मिश्र—मिश्रयति अन्नम् 'he mixes boiled rice with (curds, curry, &c.);' श्लक्ष्ण—श्लक्ष्णयति वस्त्रम् 'he weaves cloth of a very thin texture,' लवणयति व्यञ्जनम् 'mixes salt with condiments,' व्रतयति पयः 'he observes the vow of living upon milk only,' व्रतयतिशुद्राक्षम् 'he observes the vow of

abstaining from eating food at a Shudra's house; बस्त्र-संबन्धयति 'he clothes with a garment; इल-इलयति 'he uses a large plough; कलि-कलयति 'he quarrels!'; कृत-कृतयति (कृतं गृह्णाति Sid. Kau.); तूस्त 'sin or bait or matted hair,' (तूस्तं केशा इत्येकं जटीभूताः केशा इत्यन्ये पापमित्यपरे । Sid. Kau.)—तूस्तयति 'ties into a braid the hair; &c.

§ 658. इ is changed to आपि when added to सत्य, अर्थ- and वेद. सत्यं करोति आचष्टे वा सत्यापयति; अर्थापयति, वेदापयति.

§ 659. इ is further added in the following cases;—सेनया अभि-याति—अभिषेणयति; लोमानि अनुमादि—अनुलोमयति; वीणया उपगायति—उपवीणयति; श्लोकैः उपस्तौति—उपश्लोकयति; त्वचं गृह्णाति—त्वचयति; चर्मणा संनहति—संचर्मयति; वर्णं गृह्णाति—वर्णयति; चूर्णैः अवध्वंसते—अवचूर्णयति; एनीमाचष्टे—एनयति (declares her variegated); &c., &c.

The various changes taking place here before the affix य् the student will easily notice as irregularities.

(g) By means of the affix य् (यक्).

§ 660. There are several roots* which are also *Pratipadikas* and which may be regarded as Nominal verbal bases derived from those *Pratipadikas* by means of the affix य् (यक्). The more important of these are given below:—

कण्डू-कण्डूयति-ते he scratches.	सपर-सपर्यति he worships.
मंतु-मंतुयति he offends against,	भिक्ष-भिक्षयति treats medically.
he becomes angry, also	इधुष-इधुषयति it contains arrows.
मंतुयते according to चन्द्र.	गद्वद-गद्वयति he stammers.
बल्यु-बल्ययति he becomes hand-	केला, खेल-केलायति, खेलायति
some, mild or gentle, honours.	he sports or becomes merry.
अह-अहयति-ते (अस्पति) he is	हृषी-हृषीयते he is angry or
jealous. he envies, &c.	feels ashamed.

* In the Kaumudi these roots are classed separately under the head of 'कण्डादिगण' or the group of roots beginning with कण्डू.

लेला—लेलायति he shines.	रेखा—रेखायति he approaches.
उषस्—उषस्पति it dawns.	मही—महीयते he is adored, &c.
मेघा—मेघयति he is quick in understanding,	तिरस्—तिरस्पति he disappears.
सुख—सुखयति feels happy.	अगद—अगद्यति he becomes healthy.
दुःख—दुःखयति feels unhappy.	उरस्—उरस्पति he becomes powerful.
	पयस्—पयस्पति it spreads.

CHAPTER XIII.

Parasmaipada and Atmanepada.

§ 661. As already remarked there are two Padas in Sanskrit, the Parasmaipada and the Atmanepada. The Parasm. denotes that the fruit of the action accrues to some one different from the agent, as पचति 'he cooks for another,' कारयति 'makes some one do something for another, &c.' The Atm. denotes that the fruit of the action is कर्तृगामि i. e. it accrues to the agent, पचते 'he cooks for himself,' कारयते 'he makes another do something for himself,* &c.

(a) If, however, there be a word showing the accrual of the fruit of the action to the agent, the Atm. is optionally used, as स्वं यज्ञं यजते or यजति 'he offers his own sacrifice,' स्वं कटं कुरुते or करोति 'he weaves his own mat,' स्वं यज्ञं कारयति-ते &c.

(b) When the causal form of a transitive verb is used reflexively, or when the object in the primitive sense becomes

* This distinction, however, seems to be very little observed in practice. Even the best Sanskrit writers are found using both the Padas promiscuously. It cannot even be supposed that this distinction is meant to be observed where a root admits of both the Padas. The Dasbakumāracharita and the Kādembari afford several instances in which the two Padas are used exactly in the same sense.

the agent in the causal, the Atm. is used except in the sense of 'remembering with eagerness, &c.' भक्ता भवं पश्यन्ति 'devotees see Bhava;' भवो भक्तां दर्शयते 'Bhava shows himself to his devotees,' but स्मरति वनयुलं कोकिलाः; स्मरयति वनयुलमः (कोकिलं); उत्कंठापूर्वकस्यूतो विषयो भवतीत्यर्थः (Sid. Kau.). Vide Sid Kau. on Pān. 1. 3. 67.

(c) When the agent of the action denoted by a verb cannot be other than an animal, the causal of the verb takes the Par. even when the action refers to the agent as कृष्णः शेते 'Krishna sleeps,' गोपी कृष्णं शाययति 'the cowherdess lulls Krishna to sleep,' but फलं पतति 'the fruit falls down.' वायुः फलं पातयति 'the wind causes the fruit to fall down,' &c.

(d) In the case of verbs meaning 'to eat,' except अद्, and 'to move,' their causals take the Parasm. even when the fruit of the action refers to the agent; निगारयति, आक्षयति 'makes another eat,' चालयति, कम्पयति, 'he shakes' &c.

Exceptions to (c) and (d)—to (c) दम् 'to pacify,' यस् with आ 'to draw in' यस् with आ 'to endeavour,' परिमुह् 'to faint,' रुच् 'to shine,' बद् 'to speak,' वस् 'to dwell,' and धे 'to drink;' to (d)—पा 'to drink,' नृत् 'to dance;' in the case of these roots the usual rule holds good; दमयति, दमयते; क्षमयति-ते &c.

§ 662. When the notion of कर्मव्यतिहार i. e. doing what is not proper for one to do, or the exchange of duties is to be implied, the Atm. is used, ब्राह्मणः सस्यानि व्यतिह्वनीते 'the Brāhmana reaps corn' (which is the work of a Śūdra and not his); धर्मः व्यतिस्ते 'the religious duty is changed' (as when a Śūdra discharges the duties enjoined upon a Vaisya, &c. संग्रहरन्ते राजानः 'the kings exchange blows.

(a) But verbs implying motion, or meaning to kill, the roots हस् and other similar roots do not take the Atm. even when an exchange of action is implied, व्यतिवच्छन्ति, व्यतिव्रजन्ति, व्यतिहसन्ति, व्यतिजल्पन्ति.

§ 663. The Causals of the roots बुध्, युध्, ज्व्, इ with अधि, यु, ह्, and दु are Parasm; बोधयति पद्मम्, योधयति काष्ठानि, नाशयति दुग्धम्, जनयति सुखम्, अद्यापयति, प्रापयति प्रापयतीत्यर्थः (Sid. Kau.); द्रावयति विद्रापयतीत्यर्थः (Sid. Kau.). स्नाययति स्यन्दयतीत्यर्थः (Sid. Kau.).

664. The following is an alphabetical list of the roots that change their proper Pada after certain prepositions under the circumstances given in each case.

अस्—when preceded by a preposition is conjugated in either Pada; वन्धं निरस्पति-ते.

इ with अधि—in the causal takes the Parasm. अज्यापयति.

ऊह्—when preceded by a preposition is conjugated in either Pada; पापं अपोहति-ते 'he destroys sin;' तदपोहति 'discards;' सम्-हति-ते 'he gathers together.'

कृ with सम् is Atm.; समारन्त ममाभीष्टाः Bb. VIII. 16; 'all my desires have come to me i. e. are gratified.'

कृच्छ् with सम्—is Par. when used transitively, and Atm. when used intransitively; समृच्छति 'he collects;' समृच्छते 'is collected.'

कु—without a preposition admits of either Pada. It is Parasm. with अनु and परा*; अनुकरोति मगधतो नारायणस्य । (Kāṇ.); तां हनुमान्पराकुर्वन् &c. (Bhaṭṭi. VIII. 50.); it is Atm. with preposition in following senses:—(1) गन्धन † or 'hurting,' 'killing,' as उक्कुरुते 'informs against (with a view to injure);' (2) अवक्षेपण or 'censuring, overcoming;' उवाक्कुरुते श्वेनो वर्तिकाम् 'the hawk reproves the snail;' (3) सेवन or 'serving, attending

* अनुपराभ्यां कृञः । Pān. 1. 3. 79.

† गन्धनावक्षेपणसेवनसाहसिकप्रतिपत्तप्रकथनोपयोगेण कृञः Pān. I, 3. 32.

upon;’ as हरिहृक्कुरुते ‘he serves Hari;’ (4) साहसिक्य or ‘acting violently,’ ‘outraging;’ as परदारान् प्रकुरुते ‘outrages another’s wife;’ (5) प्रतिपन्न or ‘imparting an additional quality’ (सतो गुणान्तराधानम् Kāshikā), as एषः उदकस्य उपकुरुते ‘fuel imparts heat to water;’ (6) प्रकथन or reciting;’ as गाथाः प्रकुरुते ‘recites stories from the Vedas;’ (7) उपयोग or ‘applying to use;’ as शतं प्रकुरुते (धर्मार्थे शतं विनियुक्तं इत्यर्थः) ‘devotes a hundred (Rupees, &c.) to holy purposes;’ cf. also Bhaṭṭi. VIII. 18,—with अपि* it is Atm. in the sense of ‘forgiving or overpowering;’ शत्रुं अधिकुरुते ‘forgives or overpowers his enemy,’ but मनुष्यानाधिकरोति शास्त्रं ‘the S’āstra authorises men.’ With वि† it is Atm. when used transitively; छात्रा विदुर्वेदे ‘pupils study;’ स्वरान् विकुरुते गायकः ‘the musician varies the tones;’ but चित्तं विकरोति कामः ‘Love affects the mind;’ विकुर्वे नगरे तस्य Bh. VIII. 21. कृ with उप in the sense of ‘helping or doing good to’ is used in both the Padas; न हि प्रदीपौ परस्परस्य उपकुरुतः (Shār. Bhā.) ‘two strong lights do not indeed help (i. e. serve to intensify) each other;’ सा लक्ष्मीरुपकुरुते यया परेषाम् ‘that is wealth by means of which one obliges another’ (Kir. VII. 28.).

The Causal of कृ is Atm. when मिथ्या is prefixed to it; पदं मिथ्याकारयते ‘mispronounces the accent on the syllable.’

कु—‘to scatter’ with अप‡ is Atm. in the sense of ‘turning up or scratching with joy,’ or turning up with the intention of making an abode or for maintenance (by quadrupeds or birds);’ in this sense सु is prefixed to कृ; अपस्किरते वृषो हृष्टः ‘the bull turns up the ground in joy;’ similarly अपस्किरते कुक्कुटो भक्ष्यार्थी; अपस्किरते (digs a hole for lying in) न्वा आश्रयार्थी; cf. छायापस्किरमाण-विष्किर &c. (Up. II. 9).

*अपेः प्रहसने Pān. 1. 3. 33.

† वेः शब्दकर्मणः । अकर्मकाच्च । Pān. 1. 3. 34-35.

‡ अपाचतुष्पाच्छकुनिष्पालेखने Pān. VI. 3. 142. अपास्किरतेः सुद स्वात् । छेदपि दुर्षादिष्वेव वक्तव्यः । Sid. Kau.

When the root has its original sense, the Par. is used and *स्* is not inserted: कुतुमानि अपकिरति स्त्री 'the woman scatters flowers;' अपकिरति गजो धूलिम् ।

क्रम*—when not preceded by a preposition is conjugated in both the Padas. But it is used in Atm. by itself when the meaning is 'free movement; energy, development or increase,' &c.; क्वचि क्रमते बुद्धिः 'his intellect moves freely in (i. e. proves very powerful in mastering) the Rigveda;' क्रममाणोरिसंसदि 'moving unobstructed in the assembly of the enemy' (Bh. VIII. 22); अध्ययनाय क्रमते 'shows ability or energy for studying;' न रक्षनाय क्रमते जडानाम् । Vikra. I. 16 क्रमन्तेऽस्मिन् शास्त्राणि 'the Shāstras find enlargement in him or are satisfactorily mastered by him.' In the same senses it is Atm. when preceded by उप and परा only (i. e. is Par. if preceded by any other prep.) उपक्रमते, पराक्रमते cf. इन्दुक्त्वा स्वे पराक्रंस (showed his might); परीक्षितुमुपाक्रंस (made bold) राक्षसी तस्य विक्रमम् । Bh. VIII. 22-23; but संक्रामति (क्वालेषु बुद्धिः). When preceded by आ it is Atm. in the sense of 'the ascending or the rising of a heavenly body;' आक्रमते सूर्यः 'the sun rises;' but आक्रामति धूमो हर्म्यतलात् 'the smoke issues forth from the upper terrace.' Also when preceded by वि, in the sense of 'a graceful movement of the feet, or ascending,' साधु विक्रमते वाजी 'the horse moves gracefully;' but विक्रामति सन्धिः 'the joint splits;'—and by प्र and उप in the sense of 'beginning,' प्रक्रमते, as in वक्तुं मियः प्राक्रमतेवमेनम् । Kum. III. 2. 'thus began to talk with him in private;' but प्रक्रामति 'goes,' उपक्रामति 'comes near.' क्री†—'to buy' is Atm. when the prepositions अव, परि and वि are prefixed to it (with वि it means 'to sell'), अवक्रीणीते, परिक्रीणीते cf. Bh. VIII. 8. कृतेनोपकृतं वायोः परिक्रीणानमुत्थितम् ।

* बुद्धिसर्गतापनेषु क्रमः । उपपगम्यायः । आह उद्गमने । ज्योतिरुद्गमन इति वाच्यम् । Vārt. ३० पादविहरणे । प्रोपाभ्यां समर्थाभ्याम् । अनुपसर्गाद्वा । Pān. 1. 2. 38-43.

† परिव्यवेभ्यः क्रियः Pān. 1. 3. 18.

क्रीड्—'to play' is Atm. after the prepositions अनु, आ, परि and सम्, अनु-आ-परि-सं-क्रीडते, but not when अनु governs a noun, as मानवकमनुक्रीडति i. e. 'plays with Mānavaka.' क्रीड् with सम् is Par. when it means 'to creak as a wheel,' as संक्रीडति चक्रम्.

क्षिप्—'to throw' is Par when preceded by the prepositions अभि, प्रति and अति; अभिक्षिपति 'throws up,' अतिक्षिपति 'throws out,' प्रतिक्षिपति 'throws back.'

क्षु—with सम् is Atm; संक्षुते शस्त्रं 'whets or sharpens his weapon;' उत्कंठां संक्षुते 'dispels anxiety.'

गच्छ्—with सम् is Atm. in the sense of 'to be proper, unite with, join'; वाक्यं संगच्छते, सखीभिः संगच्छते, &c., but ग्रामं संगच्छति goes to a village.' In the Causal it takes the Atm. in the sense of 'having patience or waiting,' आगमयस्व तावद् 'have patience first'.

गृह्—'to be greedy' is Atm in the Cau. when the sense is 'to deceive,' मानवकं गर्हयते 'he deceives Mānavaka;' but श्वानं गर्हयति 'he makes the dog greedy.'

गृह्—with सम् is Atm. when the meaning is 'to pledge one's word, to promise, to proclaim;' संगिरते शब्दं 'he pledges his word; शतं संगिरते 'he promises 100 (Rupees, &c.),' संगिरते स्वामिनो गुणान् 'proclaims the merits of his master,' but संगिरति ग्रासं 'he swallows down a mouthful.' If it (i. e. गृ 6 Con.) be preceded by अङ्, it is Atm. अङ्गिरते शोणितं पिशाचः 'the fiend drinks blood.'

चर्—'to walk' with उद् is Atm. when used transitively;

* क्रीडोक्तुसंपरिभ्यश्च Pān. 1. 3. 21. अनोः कर्मप्रवचनीयाञ्च। Sid. Kan.

† अभिप्रत्यतिभ्यः क्षिपः। Pān. 1. 3. 80.

‡ समो गम्बुच्छिभ्याम्। Pān. 1. 3. 29.

§ अवाङ्मः समः प्रतिज्ञाने। Pān. 1. 3. 51-52.

§ उद्गच्छः सकर्मकात्। समस्तृतीयादुक्तात्। दाणश्च सा चेच्चतुर्थ्यर्थः। Pān. 1. 3. 53-75.

धर्ममुचरते 'he transgresses his duty.' पानशोषडाः पयःशीला इन्द्रे-
रुदचरन्त च । Bhaṭṭ. VIII. 31; but वाष्पमुचरति 'vapour rises up.'
With सद् or समुदा it is Atm. when used with the instrumental
of a vehicle; रथेन संचरते 'he moves in a chariot' (See Bh.
VIII. 32); क्वचित्पथा संचरते मुरार्यां Bag. XIII. 19. 'now passes
through the path of gods,' रथेन समुदाचरते.

जन्—in the Causal takes the Parasm. जनयति.

जि*—when preceded by वि and परा in the sense of 'to con-
quer,' and 'to defeat' or 'to find unbearable,' respectively, is
Atm. विजयते, शत्रून् पराजयते, अध्ययनात् पराजयते 'gets tired of
study;' स्व पराजयमानोऽसौ 'filling up the sky, &c' तां पराजयमानां
स प्रीतेः 'her who was getting disgusted with,' &c. Bhaṭṭ.
VIII. 9. 71.

ज्ञा|—'to know' used intransitively by itself is Atm. सर्पिषो
जानीते (सर्पिषा दद्यायेन प्रवर्तते Sid. Kau. i. e. 'proceeds to perform
a sacrifice having obtained ghee for it); with the preposition
अप It is Atm. in the sense of 'denying;' as शतं अपजानीते denies
a hundred; with प्रति in the sense of 'acknowledging or
promising,' and with सद् in the sense of 'expecting,' it is also
Atm.; शतं प्रतिजानीते 'acknowledges a hundred;' हस्त्वापारोपणेन
कन्यादानं प्रतिजानीते 'promises the hand of his daughter by (i. e.
on the condition of) the drawing of Hara's bow;' शतं संजानीते
'looks for a hundred;' मातरि मातुर्वा संजानाति 'thinks of his
mother.' When this is used without a preposition and when
the fruit accrues to the agent it takes the Atm. गां जानीते;
when a preposition is prefixed to it and it is used transitively,
it takes the Par. स्वर्गलोकं न प्रजानाति यत्नः. In the Desiderative
this root takes the Atm.

तप|—'to heat' with वि or उद्, when used intransitively, is

* विपराम्यां जेः । Pān. 1. 3. 19.

† अपहूवे ज्ञः । अकर्मकाच्च । सम्प्रतिभ्यामनाध्याने । Pān. 1. 3. 44-46;

‡ उद्भिर्वा तपः । Pān. 1. 3. 27. स्वाङ्कर्मकाचेति वक्तव्यम् । VArt.

Atm. उत्तपते or वितपते सूर्यः; when used transitively it is Atm. if it has a limb of the body of the agent for its object; उत्तपते or वितपते पाणि 'he warms his hand, but उत्तपति सुवर्णं सुवर्णकारः 'a goldsmith heats gold', चैत्रो मैत्रस्य पाणिमुत्तपति; when it means 'to practise penance' it is Atm. and is conjugated like a root of the fourth class.

According to some तप् with अनु is Atm; अनुत्तपते 'repents.'

दा—*to give' (3 cl.) by itself takes either pada; but when preceded by आ it is Atm. in any other sense than opening (the mouth, &c.); धनं आदत्ते 'accepts money;' विद्यां आदत्ते 'acquires knowledge;' नादत्ते भयतां स्नेहेन या पल्लवं (Śāk.) 'does not pluck your foliage through affection;' but मुखं व्याददाति 'opens his mouth;' विपादिकां व्याददाति वैद्यः 'the doctor opens the tumour on the foot;' नदीकुलं व्याददाति 'breaks open the bank of a river;' but if the mouth belongs to another the exception is removed; व्याददते पतङ्गस्य मुखं पिपीलिकाः 'ants break open the mouth of a moth' (Māh. Bhār.).

दा—'to give' (1. cl.) when preceded by the preposition सम् singly or coupled with any other preposition takes the Atm. provided it is used with the Instrumental in the sense of the Dative; दास्या संयच्छते or संप्रयच्छते 'gives (something) to the maid-servant;' but दास्या धनं संप्रयच्छति विप्राय 'gives wealth to a Brāhmaṇa through his maid-servant.'

दृश्—'to see preceded by उप and used intransitively takes the Atm.; संपश्यते 'sees (thinks) well;' this root takes the Atm. in the Desiderative; दिदृक्षते 'wishes to see.'

दु—'to run' is Par. in the Oau.

नह—with सम् is Atm. in the sense of 'preparing, being ready

*आदो दोऽनास्यविवरणे । Pān. 1. 3. 20. आस्यमहणमविवक्षितञ्च Sid. Kau. पराङ्मर्मकाञ्च निषेधः । Vār.

for,' युद्धाय संनह्यते 'prepares for battle; cf. कुरुं वज्रमणीन् शिरी-
षकुलमग्रान्तेन संनह्यते Bha.

नाथ*—'to beg or solicit for any thing' is used in the Par. in the sense of 'to hope for,' 'to wish well' or 'to give blessings to,' it is exclusively Atm. सर्पिषो नाथते सर्पिर्मे स्यादित्याशास्ते इत्यर्थः । Sid. Kau. मोक्षाय नाथते मुनिः (Bhop.)

In " नाथसे किमु पतिं न भूताम् " Kir. XIII. 59. the root is used in the Atmanepada. But Bhaṭṭoji Dikshīt supposes that the reading here should be नाथसे and not नाथसे. Mammata also in his Kāvya-prahāṣa finds fault with the Atm. use of this root when criticising the verse दीन त्वामनुनाथते कुचयुगं पत्रावृतं मा कथाः &c. and says that नाथते should be नाथति.

नी—'to lead or carry' with a preposition or with the prepositions उद्, उप or वि is Atm. in the following senses:—

(1) सम्मानन or 'showing regard for;' शास्त्रे नयते 'gives instruction in the conclusions of the Śāstra' (तेन च शिष्यसम्माननं कलितम् Sid. Kau.), (2) उत्सृजन or 'raising up;' दण्डमुत्तपयते उत्क्षिपतीत्यर्थः; (3) आचार्यकरण or 'initiating into sacred rites,' माणवकं उपनयते विधिना आत्मसमर्पणं प्रापयतीत्यर्थः । उपनयनपूर्वकेणाध्यापनेन हि उपनेतरि आचार्यत्वं क्रियते (Sid. Kau.); (4) ज्ञान or 'ascertaining the real nature of;' तत्त्वं नयते निश्चिनोतीत्यर्थः; (5) भृति or 'employing on wages;' कर्मकरादुपनयते 'employs labourers on wage'; (6) विगणन or 'paying off as a debt, taxes' &c; करं विनयते राज्ञे देयं भागं परिशोधयतीत्यर्थः; and (7) व्यय or 'spending or applying to good use;' शतं विनयते धर्माय विनियुक्ते इत्यर्थः (Sid.

* आशिषि नाथः । Vārtika.

† सम्माननोत्सृजनाचार्यकरणज्ञानभृतिविगणनव्ययेषु नियः । कर्तृव्ये चाशरीरे कर्मणि । Pān. I. 3. 30-37 नियः कर्तृव्ये कर्मणि यदात्मनेपदं प्राप्तं तच्छरीरावयमिन्न एव स्यात् । सूत्रे शरीरशब्देन तदवयवो लक्ष्यते । तेनेह न गतुं विनयति । कथं तर्हि विगणय्य नयन्ति पौरुषमिति । कर्तृगामित्वावि-
वक्षायां भविष्यति । Sid. Kau.

Kau.). नी with वि is Atm. when the object is something other than a limb of the body but exists in the agent; as कोपं विनयते; but दुरोः क्रोधं विनयति शिष्यः; गण्डं विनयति (turns aside).

हृ—with आ* is Atm. भासते 'he praises. '

प्रच्छृ*—with आ is Atm. in the sense of ' taking leave of'—
“आपृच्छस्व प्रियसखमहम्” Meg. 10. ' take leave of this thy dear friend, ' also with the preposition सम् when used intransitively, संपृच्छते 'he ascertains. '

भुञ्ज्—-is Atm. except in the sense of ' protecting, ' ओदनं भुंक्ते ' eats food, ' भुञ्जते पृथिवीपालः पृथिवीमेव केवलात् ' the protector of the earth enjoyed (experienced the pleasure from the possession of) the earth alone; ' इदो जनो दुःस्वशतानि भुंक्ते ' old people suffer hundreds of miseries; ' महीं भुनक्ति ' protects the world. '

सृष्ट्—with वरि is Par.; वरिसृष्ट्यति ' endures; ' but आसृष्ट्यते ' he touches. '

यश्—-with आ is Atm. either when used intransitively or has a limb of the body of the agent for its object; आयच्छते तरुः ' the tree spreads; ' आयच्छते पाणिम् ' stretches forth the hand; ' but आयच्छति कृपाद्रज्जुं ' draws up the rope from the well'; preceded by सम्, उद् and आ it is Atm. except when it has a literary work for its object; वस्त्रं आयच्छते ' puts on a garment; ' भारमुदच्छते ' lifts up a load; ' व्रीहीन् संयच्छते ' gathers rice; ' but उदच्छति वेदम् ' tries hard to learn the Veda '. यस्—-with उप is Atm. in the sense of ' accepting, or espousing a girl; ' दानं उपयच्छते ' accepts the

* आदि उपच्छयोः । Vārtika.

† भुजोऽनवने । Pān. 1. 3. 65. अवन इति वक्तव्येऽनवन इति पर्युदासग्र-
हणादवनमिन्न उपनोगादावर्थेऽपि आत्मनेपदविधानार्थमिदम् ।

† आलो यमहनः । Pān. 1. 3. 28. समुदाहृत्यो यमो ग्रन्थे । Pān. 1. 3.
75. उपायमः स्वीकरणे Pān. 1. 3. 2. 56. विज्ञाचोपयमने । Pān. 1. 2. 16.

gift given;’ उपयच्छते कन्यां ‘marries a girl’; in the Aorist this drops its nasal optionally; रामः सीतां उपायत (See Uttar. III. 112). उपायस्त; but परस्य भार्या उपयच्छति ‘makes another’s wife his own.’

युज्—preceded by प्र or उप, or generally by a prep. beginning or ending with a vowel, and does not refer to sacrificial vessels, is Atm. प्रयुक्ते, उपयुक्ते, प्रयुज्जानः प्रिया वाचः (Bh. VIII. 39): but यज्ञपात्राणि प्रयुनक्ति ‘arranges the sacrificial vessels;’ य इमां आश्रम-धर्मे नियुक्ते (S&k.) ‘who appoints her to the duties of the hermitage’; अन्वयुक्तं युरुमीश्वरः क्षितेः Rag. XI 62. ‘the lord of the earth asked his preceptor;’ पञ्चदन्धमुखाभ्युज्जानजः बहुपायुक्तं ‘Aja employed the six expedients beginning with peace.’ Rag. VIII. 21.

युज्—in the Cau. takes the Par.

रम्—‘to sport’ changes its Pada when preceded by the prepositions वि, आ and परि; वत्सेतस्माद्विरम ‘cease, oh child, from this’ (Uttar. I. 33.). रात्रिरेव व्यरंसीद् Ibid. I. 27. आरमति, विरामोस्त्विति चारमेद् Manu. II 79. परिरमति; क्षणं परिरमत्तस्य दर्शनाद् ‘was for a moment delighted with his sight.’ With उप it is Par.; यज्ञदत्तं उपरमति रमयतीत्यर्थः (Sid. Kau.) When intransitively used it takes either Pada; उपरमति-ः, ‘sports’; cf. उपारंसीच्च तत्पश्यन्; नात्र सीतित्युपरस्त, &c. Bhatt. VIII. 54, 55.

ली—‘to melt. to embrace’ is Atm. in the cau. in the sense of ‘adoring, defeating or deceiving;’ जटाभिलापयते ‘is adorable on account of his matted hair;’ दण्डेन लापयते वा ‘the dog is defeated by means of a stick;’ दवेनो वर्तिकास्तुलापयते ब्रह्मपतीत्यर्थः (over-powers); मौख्येण लापयते ब्राह्मणः ‘the Brāhmaṇa is deceived by reason of his folly.’ बालस्तुलापयते ब्रह्मपतीत्यर्थः ।

वञ्च्—in the cau. is Atm. in the sense of ‘deceiving;’ माणवकं वञ्चयते ‘deceives Mānavaka;’ but अहिं वञ्चयति ‘avoids a serpent.’

* प्रोपाभ्यां युजेरयज्ञपात्रेण । Pān. I. 3. 64. स्वरान्तोपसर्गादिति वक्तव्यम् । Vārtika.

† व्याहृतिरभ्यो रमः । उपाञ्च । विभाषाऽकर्मकाद् । Pān. I. 3. 83-85.

‡ सुषिबञ्च्योः प्रहम्भने Pān. I. 3. 69.

वद्—'to speak' is Atm. in the following senses:—(1) भासन or 'showing brightness (proficiency in);' शास्त्रे वदते 'is adept in the Śāstra;' (2) उपसंभाषा or 'conciliating or coaxing' (generally preceded by उप); भृत्यानुपवदते सांत्वयतीत्यर्थः; (3) ज्ञान or 'knowledge' शास्त्रे वदते 'knows the Śāstra;' (4) पल्ल or 'effort, toil;' क्षेत्रे वदते 'labours in the field;' (5) विमर्श or 'disagreement, quarrel,' (generally preceded by वि in this sense); विवदन्ते; परस्परं विवदमानानां शास्त्राणाम् 'of mutually conflicting Śāstras;' and (6) उपमन्त्रण or 'coaxing, requesting;' दातारं उपवदते 'praises the donour,' &c; with संप्र it is Atm. in the sense of 'distinct and loud speech (as that of men gathered together);' संप्रवदन्ते ब्राह्मणाः 'the Brāhmaṇas are speaking aloud together,' but संप्रवदन्ति पक्षिणः; वरतनु संप्रवदन्ति कुक्कुटाः 'oh beautiful one, the cocks are crowing;' with अनु it is Atm. when used intrasitively; अनुवदते कठः कलापस्य 'the Katha Brāhmaṇa imitates (speaks on the side of or recites like) the Kalāpa Brāhmaṇa,' but उक्तं अनुवदति 'reproduces what is said;' अनुवदति वीणा 'the lute imitates the notes (indistinctly);' with विप्र it is optionally Atm. in the sense of 'disagreeing or disputing;' विप्रवदन्ति-न्ते वैद्याः the physicians disagree; with अप it is Atm. in the sense of 'reviling, reproaching, refusing,' when the fruit of the action refers to the agent; अपवदते धनकामो अन्यायं 'greedy of wealth reviles others unjustly;' १० न्यायमपवदते 'refuses justice;' but अपवदति 'reproaches' (when the result does not refer to the agent); cf. नातौप्यपवदेद्विप्रान् Manu. IV. 236; when the fruit of the action is indicated as referring to the agent the Atm. is optional; स्वपुत्रं अपवदति-ते वा (Sid. Kau. on Pan. 1. 3. 77); वद् with उप in the sense of 'advising or speaking stealthily,' when used transitively, is Atm. शिष्यं उपवदते 'gives advice to his pupil;' परदारान् उपवदते 'speaks stealthily with another's wife.

† भासनोपसंभाषाज्ञानपल्लविमन्त्रणेषु वदः। व्यक्तवाचां सव्युधारणे। अनोरकर्मकात्। विभाषा विप्रलापे। अपाद्भदः। Pān. 1. 3. 47-50, 73.

बह—*is both Par. and Atm. but with प्र is restricted to the Par.; प्रवहति.*

विद्*—‘to know’ (2nd cl.) with सम् *is Atm. when used intransitively in the sense of ‘knowing of, being aware of,’ and adds इ to द optionally in the 3rd per. plural; संविदते or संविदते ‘they know well;’ cf. के न संविदते वायोर्मैनाकादिर्यथा सखा Bh. VIII. 17.; ‘who do not know that the mountain Maināka is the friend of Vāyu?’ but संवितः सहयुध्वानो तच्छक्तिं खरदूषणी Bhaṭṭ. V. 37, as it is used transitively. It is also Atm. with सम् in the sense of ‘recognising;’ as संवित्ते.*

विश्राम्—*with नि is Atm. निविशते; किञ्चिन्धादि न्यविशत &c. Bhaṭṭ VI. 143. Also when अभि is prefixed to नि, अभिनिविशते सम्मार्गं (Sid. Kan.) ‘takes to a good path;’ see Bh. VIII. 80.*

शप—*meaning ‘to reproach or to abuse’ takes the Atm. even when the fruit of the action does not accrue to the agent; कृष्णाय शपते ।*

शिक्ष—*takes the Atm. in the sense of ‘wishing to study;’ पक्षपि शिक्षते ‘wishes to study archery.’*

श्रु—*†† ‘to hear’ with सम् is Atm. when used intransitively; संशृणुते ‘hears well;’ संशृणुष्व कवे (Bhaṭ. VII. 16.) ‘Listen with heed, oh monkey;’ cf. हितान्न यः संशृणुते स किं प्रभुः Kir. 1. 5; but शब्दं संशृणोति ‘he hears the sound.’ This root takes the Atm. in the Desiderative, except when आ or पति precedes it, शृश्रुषते; but आ—प्रति—शृश्रुषति.*

स्था—*with सम्, अव, प्र and वि is Atm., संतिष्ठते; सृदौ परिभवभासान्न*

* विदिप्रच्छिस्वरतीनाहसंख्यानम् । Vārtika. वत्तेविभाषा Pān. VII.1.7

† नेविशः Pān. I. 3. 17. ‡ शप उपालम्भे । Vārtika.

§ शिक्षेर्निज्ञासायाम् Vārtika. †† अतिशुद्धशिष्यश्चेति वक्तव्यम् । Vārtika.

§ समवप्रविभ्यः स्थः । Pān.1.3.22 आङ् प्रतिज्ञायाहपसंख्यानम् Vārtika
प्रकाशनस्थेवाख्ययोश्च । उदोन्मूर्ध्वकर्मणि । Pān. 1, 323. 24 ईहायामेव ।
Vārtikas. उपान्मन्त्रकरणे । Pān. 1. 3. 25. उपादेवपूजासङ्कृतिकरणमित्र-
करणपथिष्विति वाच्यम् । वा लिप्तायाम् । Vārtikas. अकर्मकाच्च । Pān.
1. 3. 26.

संतिष्ठते (Mud. 1. 36.) 'fearing an outrage does not abide by one who is mild,' see Mṛch. 1. 36. (In the sense of standing still, &c. it is used in the Par. क्षणं न संतिष्ठति जीवलोकः क्षयोदयाम्ब्यां परिवर्तमानः । Hariv.); क्षणमप्यवतिष्ठते श्वसन् (जन्तुः) 'if a being remains breathing though only for a moment; 'अनीत्वा पशून्तां प्रलिमुदकं नावतिष्ठते । Sis. 11. 34. प्रतिष्ठते See Ragh. IV. 6; Kum. III. 22. वितिष्ठते; परैर्भुवं व्याप्य वितिष्ठमानं Sis. IV. 4; with आ it is Atm. in the sense of 'laying down a proposition, asserting solemnly;' शब्दं नित्यं आवितिष्ठते 'Affirms that sound is eternal;' अलं विषं वा तव कारणादास्यास्ये (Mah. Bhā.) 'for thy sake I will drink water or poison;' in the sense of 'observing' it takes the Par. when used transitively; विधिमातिष्ठति 'observes the vow.' स्या is Atm. by itself in the sense of 'disclosing one's intention or abiding by;' गोपी कृष्णाय तिष्ठते, आशयं प्रकाशयति इत्यर्थः ; संशय्य कर्णादिषु तिष्ठते यः Kir. III. 14; 'who, when in doubt, takes recourse to Karṇa and others (as the deciders of the matter in hand).' With उद् it is Atm. except in the sense of 'getting up or getting by right;' मुक्तावुत्तिष्ठते 'earnestly thinks of (aspires to) absolution;' (See Kir. XI. 13. and Sis. XIV. 17.); but पीडावुत्तिष्ठति; ग्रामाच्छतमुत्तिष्ठति 'a hundred is yielded to him by a village (as tax, &c.).' With उप it is Atm. in the sense of:— (1) 'worshipping with the recital of holy texts,' आग्नेय्याग्नीध्रमुपतिष्ठते 'worships the Âgnidhra fire with the recital of Vedic texts,' ये सूर्यमुपतिष्ठन्ते मन्त्रः Bh. VIII. 13, but भर्तारमुपतिष्ठति यौवनेन (or पतिमुपतिष्ठति नारी Vop.) where the meaning is 'to approach for intercourse, to serve,' See Bhaṭṭ. V. 68, (2) 'waiting upon, worshipping (a divine being)' आदित्यमुपतिष्ठते; (the Atm. use of the root in 'स्तुत्यं स्तुतिभिरर्घ्याभिरुपतस्ये सरस्वती' Rag. VI. 6. is to be explained, thinks Bhattoji Dikshita, by the fact that the king is considered to be a divine being), (3) 'uniting or joining; गङ्गा यमुनामुपतिष्ठते; (4) 'forming friendship with' रथिकामुपतिष्ठते मित्रीकरोतीत्यर्थः (Sid. Kau.); and (5) 'to lead to' पन्थाः सुप्तं उपतिष्ठते 'this way leads to Srughna.' When a desire to get something is implied स्या with उप takes either Pada; भिक्षुकः प्रभुमुपतिष्ठति-ते

'a beggar waits on a lord (with desire of getting something).' When it is used intransitively it takes the Atm; भोजनकाल उप-
तिष्ठते 'comes at the dinner time.'

सु—*is* Atm. in the Desiderative; सुस्वपते.

बु—*is* Par. in the causal; ब्रावयति.

रु—*with* सम् and आ *is* Atm.; संस्वरते 'roars so as to terrify;' हुतं संस्वरिषीहास्व Bhaṭṭ. IX. 28; आस्वरते 'utters a loud sound.'

हन्*—*with* आ when used intransitively or when it has a limb of the body of the agent for its object *is* Atm.; आहते 'kills or dashes down;' स्वशिर आहते 'strikes his own head;' but परस्य शिर आहन्ति (Sid. Kau.)

हृ—*with* अनु *is* Atm. in the senses of 'following the habits of, acquiring the natural quality of;' पैतृकमन्त्रा अनुहरन्ते 'horses always follow the gait of their progenitors;' so मातरं गावः अनुहरन्ते; in the sense of 'acquiring a new quality by imitation' it takes the Par. पितरमनुहरति 'imitates his father.'

ह्ये†—उप, preceded by उप, नि, वि, and सम् and used intransitively *is* Atm. उप—नि—वि—सं—ह्वयते; *with* आ it *is* Atm. in the sense of 'challenging;' कृष्णञ्चाणूरमाह्वयते 'Kṛishṇa challenges Ohānura to battle;' आहूत चेदिराण्मुरारि Sis. XXI. 1; but पुत्रमाह्वयति.

The following *Karikās*, extracted from the A'khyātachandrikā are subjoined here, with some alterations here and there, as a help to the student in remembering much of what is given in the present chapter.

आत्मनेपदपरस्मैपदविवेकवर्गः ॥

भावे कर्मणि सर्वस्मादातोः स्यादात्मने पदम् ॥

दिङ्प्रत्यस्तथानुदातेभ्यो भूयते व्यायते तु दिक् ॥ १ ॥

* आहो यमहनः । Pān 1. 3. 28. कथं तर्हि आजह विषमविवेचनस्य बभूव इति मारुचिः । अहध्वं मा रघूत्तममिति मद्दिध । प्रमाद एवायमिति भागवतिः । प्राप्येष्ट्येषाहारो वा । Sid. Kau. † हस्तेर्गतिताच्छीत्ये Vārtika.

‡ निःसम्प्रतिभ्यो ह्यः ; स्पर्धायामाहुः Pān. 1. 3. 30, 31.

क्रियाव्यतिहतौ तद्व्यतिस्ते व्यतिपिञ्जते ॥
 शब्दार्थहृत्प्रकाराहगतिर्हिसार्थकाश्च तत् ॥ २ ॥
 व्यतिभ्यां जल्पति हसत्येवं हन्तीत्यमूर्दिशः ॥
 नात्र संप्रवदन्ते संप्रहरन्ते निषेधनम् ॥ ३ ॥
 द्विष्टकाम्यतरेतरापवादप्रात्मनेपदम् ॥
 अन्योन्यस्य व्यतिलुननयेषा दिङ् निपराद्विशेः ॥ ४ ॥
 परिभ्यवभ्यः क्रीणातेर्जयतेर्विपरापरात् ॥
 आडो दोङ्कविकासस्वास्यप्रसारणयोर्न द्वि ॥ ५ ॥
 गमेः क्षमायां णेरादि नृपृच्छयोः क्रीडतेरनोः ॥
 पर्याङ्भ्यां च समोऽकूजे जिज्ञासायां शकेः सनः ॥ ६ ॥
 अपरिक्वतेर्हस्तेर्गतताच्छ्रीस्य आशिपि ॥
 नाथेः शपेस्तु शपथे स्थो निर्णतो प्रकाशने ॥ ७ ॥
 प्रतिज्ञायां चावसंविप्रादुदोऽनूर्चवेष्टने ॥
 देवार्चासंगकरणमैत्रोपु पथि कर्तुके ॥ ८ ॥
 धात्वर्थे मन्त्रकरणेऽकर्मके चोत्पूर्वकात् ॥
 वा लिप्तायां समः पृच्छिगमृच्छिस्तृभुवेत्तितः ॥ ९ ॥
 द्योतेर्धाकर्मकेभ्य आङ् पूर्वाभ्यां यमेर्हनः ॥
 उद्विभ्यां तपते स्माङ्कर्मकेभ्योऽप्यथास्यतेः ॥ १० ॥
 ऊर्ध्वो सोपसर्गाभ्यां हः संनिव्युपपूर्वकात् ॥
 आङस्तु स्पर्धतेः सूचनावक्षेपणसेवने ॥ ११ ॥
 प्रतियलप्रकथनोपयोगे साहसे कृचः ॥
 अर्धेः प्रहसने वेस्तु शब्दकर्मभ्यकर्मकात् ॥ १२ ॥
 पूजाचार्यकृतिज्ञानोत्सज्जने च भूतौ व्यये ॥
 नियो विगणने कर्तस्थे तु चाभूर्तकर्मणि ॥ १३ ॥
 ऋचुत्साहस्फूर्ततासु क्रमेस्तद्विरोपयोः ॥
 ज्योतिरुदमने त्वाडो वेः पादविहृतार्थकात् ॥ १४ ॥
 आरम्भणर्थे प्रोपाभ्यां विभापानुपसर्गकात् ॥
 अपहृवेकर्मकाच्च ज्ञोऽनाध्याने समः प्रतेः ॥ १५ ॥

यत्नोपसान्वनज्ञानभासनेषूपमन्त्रणे ॥
 विमर्त्ता चापि वदतेः समनुभ्यां त्वकर्मकात् ॥ १६ ॥
 व्यक्तवाचा सहांक्षौ च विप्रलापे विभाषया ॥
 प्रोऽवात्समः प्रतिज्ञाने चरेत्सदि सकर्मकात् ॥ १७ ॥
 समस्तृतीयायुक्तास्वीकरणे तूयच्छतेः ॥
 तृतीया चेच्चतुर्थ्यर्थे दाणः शिति शदेर्मृडः ॥ १८ ॥
 लिङ्लुङ्गोश्च कृन् प्राग्वदामो यस्तु प्रयुज्यते ॥
 सनः श्रुर्मृष्टशिज्ञाभ्यो नानोज्ञौ नाह् प्रतेः ध्रुवः ॥ १९ ॥
 अयज्ञपात्रेषु युजेरजायन्तोपसर्गतः ॥
 समः क्षणीतेरनवने भुनक्तेरथ णेरणौ ॥ २० ॥
 यत्कर्म णौ स कर्ता चेद्रवेदाध्यानवर्जिते ॥
 यथा रोहयते हस्तीं स्वयं दर्शयते नृपः २१ ॥
 भीष्म्योः प्रयोजकाद्भ्रातिस्मययोर्वचतेर्युधेः ॥
 प्रलम्भने लियः पूजान्यकूचोर्वचनेऽपि च ॥ २२ ॥
 मिथ्याशब्दोपपदतः पौनःपुन्ये कृजो णिचः ॥
 फले च कर्त्रभिप्राये स्वरितेतो पितो णिचः ॥ २३ ॥
 पचते कुस्ते वृते षट् कारयते तथा ॥
 अपाद्ददः समाहुद्द्रयो यमेरग्रन्थगोचरे ॥ २४ ॥
 श्वोपसर्गरहिताच्छ्रद्धान्तरगतां तु वा ॥

॥ इति आन्मनेपदाधिकारः ॥

॥ अथ परस्मैपदाधिकारः ॥

परस्मैपदमन्यस्मात्कृजोऽप्यनुपरापरात् ॥ २५ ॥
 क्षिपोऽभिप्रत्यतिभ्यः प्राद्धेर्मृषिवहोः परेः ॥
 व्याहृपरिभ्यो रम उपादिभाषा चेदकर्मकः ॥ २६ ॥
 आहारचलनार्थान्णेरभ्यन्ते यद्यकर्मकः ॥
 चित्तवत्कृतृको यद्वत्तोषयत्येष पार्थिवः ॥ २७ ॥
 प्रुदुस्तुजन्युचबुधेहनशिभ्यश्च णिचोय न ॥
 दम्भायमायसपरिमुहो न रुचिवद्भसः ॥ २८ ॥

नृतिधेयुपिबतिभ्यश्च क्यवन्ताश्च विभाषया ॥

वा युतादेर्लुङिद्वयः स्वसनोर्लुङि कल्पते ॥ २९ ॥

परस्मैपदमन्यस्मात्तथा शिष्टप्रयोगतः ॥

CHAPTER XIV.

VERBAL DERIVATIVES

or

PRIMARY NOMINAL BASES.

Derived by means of the Kṛt Affixes.

§ 665. The Kṛt affixes (Vide § 337) are added to roots or to their modified forms to form nouns, adjectives, and indeclinables; *e. g.* कृ—कार, कर्तृ, करण, कुर्वत्, करिष्यत्, चकृवत्, कृत्वा कर्तृम् &c. These are called Kṛdantas or Primary Nominal Bases as distinguished from the Secondary Derivatives formed with the Taddhita affixes.

§ 666. There is a peculiar class of Kṛt or Primary affixes technically designated by Sanskrit grammarians—*Unādi* or those beginning with the affix इण् i, *e.* the affix इ with the mute or indicative letter ण्, so called from the words कारु, बारु, &c. in the first Sūtra being derived with the affix. These Unādi affixes form primary nouns, like other Kṛt affixes form verbal roots, but are classed separately because their application is limited, because the nouns derived by their means are either formed irregularly, or the connection between their senses and the meanings of roots from which they are supposed to be derived is not so clearly discernible as in the case of other primary derivatives; *e. g.* अश्वुते अश्वाने व्याप्नोतीति वा अश्वः 'a horse' which is derived either from अश्व 'to pervade,' or from अश्वन् 'road;' and आप् with वि, &c. कारु 'an artisan' from कृ 'to do,' &c.

SECTION I.

PARTICIPLES (Declinable and Indeclinable).

1. Participles (Declinable)

(a) Participles of the Present Tense.

§ 667. The participle of the present Parasm. is formed by the addition of the affix अत् to that form of a root, primitive or derivative, which it assumes before the third person plural termination of the Present Tense. If the base ends in अ, the अ is dropped; *s. g.*

भू (1 cl.)—भू + अन्ति Pre. 3rd pl. भू + अत् = भवत् Pre. P. being.

स्था (1 cl.)—तिष्ठ + अन्ति ,, तिष्ठ + अत् = तिष्ठत् ,, standing.

द्विष (2 cl.)—द्विष + अन्ति ,, द्विष + अत् = द्विषत् ,, hating.

similarly from

अद् (2 cl.) अदत् eating.

रुद् (7 cl.) रुदत् preventing.

या (2 cl.) यात् going.

कु (8 cl.) कुर्वत् doing.

हु (3 cl.) हुद्वत् sacrificing

तन् (8 cl.) तन्वत् stretching, &c.

दिद् (4 cl.) दीव्यत् playing.

क्री (9 cl.) क्रीयत् buying.

सु (5 cl.) सुन्वत् extracting.

सुर् (9 cl.) सुञ्जत् stealing, &c.

तृद् (6 cl.) तृदत् giving pain.

चुर (10 cl.) चोरयत् stealing.

बोधय cau. of बुध्, बोधयत् causing to know.

बुबोधिष desid. of बुध्, बुबोधिषत् desiring to know.

दिस्स desid. of दा, दिस्सत् desiring to give.

चेक्षिप् freq. of क्षिप्, चेक्षिषत् throwing again and again.

&c.

&c.

&c.

&c.

&c.

(a) The term. अत् is optionally changed to वस् when added to the root विद्; विद्वत् or विद्वस् ' knowing. '

(b) The affix अत् when added to द्विष and सु ' to extract Soma juice in a sacrifice ' has the sense of an agent; as द्विषत् म, ' an enemy. ' यज्ञे सर्वे सुन्वन्तः ' all are the extractors of Soma juice in a sacrifice. '

(c) When affixed to अर्ह it has the sense of 'fitness, respect;' अर्हत् 'one deserving respect, respectable.'

(d) इ 2 P. and वृ cau. take the affix अत् when the idea of difficulty is not present; अधीयत् 'studying without experiencing any difficulty;' धारयत् 'holding or bearing with ease;' but कृच्छ्रेण अधीते, कृच्छ्रेण धारयति.

§ 668. The declension of the Participles in अत् has been treated of in § 116.

§ 669. The participles of the Present Atm. is formed by adding आन to the root which undergoes the same changes before it, as before the termination अते or अन्ते of the 3rd pl. pre. आन is changed to मान, in the case of roots of the 1st, 4th, 6th and 10th classes, and all derived roots, or rather when the base ends in अ, before which the अ of the base remains unchanged; e. g. एध् (1. cl.) एधमान 'growing;' वन्द् (1 cl.) वन्दमान 'saluting;' शी (2. cl.) शयान 'lying down;' द्विष् (2. cl.) द्विषान; हन् with आ (2. cl.) आहान 'killing;' धा (3. cl.) दधान 'holding;' हृ (3. cl.) हृद्धान; दिष् (4. cl.) दीव्यमान 'playing;' छ् (5. cl.) तुन्वान 'extracting;' तुद् (6. cl.) तुदमान 'giving pain;' रुध् (7. cl.) रुन्धान 'obstructing;' कृ (8. cl.) कुर्वान 'doing;' तन् (8. cl.) तन्वान 'stretching;' क्री (9. cl.) क्रीणान 'buying;' चुर (10. cl.) चोरयमाण 'stealing;' &c. बुध् (1. cl.)—cau. बोधयति-बोधयमान 'causing to know;'—desiderative बुबोधयति-बुबोधयमाण 'being desirous to know;' &c.

§ 670. (a) The आ of आन is changed to इ in the case of the root आस् (2. cl.) 'to sit;' Pre. P. आसीन.

(b) आन added to the roots पू and यज् forms nouns; e. g. पूवमान: 'that which purifies, hence, the wind' (cf. Rag. VIII. 9.) also, 'one of the sacred fires;' यजमान: 'one who sacrifices.'

§ 671. * The termination आन may be added to any root

in the sense of 'in the habit of' or 'to show a particular standard of age, or capacity to do a thing; e. g. भोगं भुञ्जानः 'one habituated to enjoy pleasures;' कवचं विघ्नानः 'of a sufficient age i. e. young enough to bear armour;' शत्रुं निघ्नानः 'able to kill the enemy,' &c.

§ 672. The participle of the Pre. Passive is formed by adding मान to the Passive base in य; e. g. बुध्यमान 'who or what is known,' अद्यमान 'what is eaten,' दीयमान 'who or what is given,' चीयमान 'who or what is gathered,' क्रियमान 'what is done,' कृ-कीर्यमाण 'what is scattered,' चोर्यमाण 'who or what is stolen' बुध्-—cau. Pass. बोध्यमान 'who or what is caused to know,' Des. Pass. हुबोधिष्यमाण 'who or what is desired to know,' &c.

§ 673. The participles formed according to § 669 are declined like nouns ending in अ m. f. and n.

(b) Participles of the Perfect.

§ 674. The terminations of the Perf. and the Past participles are weak, and therefore the radical vowel does not take its Gupa substitute before these. The penultimate nasal is generally dropped (see § 684).

§ 675. The participle of the Perf. Par. and Atm. is formed by adding वस् and आन generally to that form of the root which it assumes before the termination of the 3rd per. plural. If this form consists of one syllable only or when the root ends in अ, वस् has the intermediate इ added to it. इ is optionally prefixed to वस् in the case of the roots गम्, हन्, दृश्, विश् and विद् (6 cl.); जन् and खन्, and गम् and हन् when they do not take इ, form this participle from that base which they would assume before the 2nd per. sing. termination, e. g.

PARASMAIPADA.

Root	Perf. Base (3rd pl.)	Pera. Ptc.
इ to go	ईव्	ईषिवस् who or what went
गम् "	आग्	आगिवस् , ,

Roots	Perf. Base (3rd pl.)	Perf. ptc.
नी to carry	निनी	निनीवस् who or what carried.
पच् to cook	पेच्	पेचिवस् „ cooked.
वच् to speak	ऊच्	ऊचिवस् „ spoke.
यज् to sacrifice	ईज्	ईजिवस् „ sacrificed.
भञ्ज् to break	बभञ्ज्	बभञ्ज्वस् „ broke.
अस् to throw	आस्	आसिवस् „ threw.
स्तु to praise	तुष्टु	तुष्टुवस् „ praised.
कृ to do	चकृ	चकृवस् „ did.
भिद् to split	बिभिद्	बिभिद्वस् „ split.
वा to give	दद्	ददिवस् „ gave &c.
घस् to eat	जघ्	जघिवस् „ ate.
दृश् to see	दृष्ट्	दृष्टिवस् or दृष्ट्वस् „ saw.
विद् to know, &c.	विविद्	विविद्वस् or विविदिवस् „ knew, &c.
विश् to enter	विविश्	विविशिवस् or विविश्वस् „ entered.

जन् has जजन्वस्, खन्-चखन्वस्, गम्-जग्मिवस् or जगन्वस्, and हन्-जहिवस् or जघन्वस्.

(1) In the case of roots beginning with अ, न् is not inserted as it is in the Perfect; अञ्ज्-आजिवस्,

(a) For the declension of these participles see § 124.

ATMANEPADA.

नी to carry	निर्न	निन्यान्
दा to give	दद्	ददान्
पच् to cook	पेच्	पेचान्
यज् to sacrifice	ईज्	ईजान्
कृ to do	चकृ	चक्राण्
वच् to speak	ऊच्	ऊचान्
स्तु to praise	तुष्टु	तुष्टवान्
श्रु to hear	श्रुश्रु	श्रुश्रुवाण्
&c.	&c.	&c.

(b) These are declined like nouns ending in अ *m. f. n.*

§ 676. Roots ending in क् (क् and क्त included) form their Perf. P. irregularly; वस् is added to the root, which then undergoes the changes mentioned in § 394, and is finally reduplicated: when a root is Atm. it is first reduplicated and आन afterwards added, the final क् changing as before; *e. g.* कृ + वस् = कीर्वस्, by reduplication चिकीर्वस्; कृ—by reduplication चकृ + आन = चकिराण; similarly लृ—तितीर्वस्; ततिराण; शृ—शिशिर्वस् शशिराण; पू—पुपुर्वस्, पपुराण, &c.

§ 677. The Perfect participle is not frequently used. The only participles that are most commonly to be met with are those formed from the roots सद्, वस्, स्था and श्रु.

§ 678. The participles of the Periphrastic Perfect Par. and Atm. are formed by the addition of the Perf. Participial forms of the auxiliary verbs ऊ, अस् or श्रु to the base in आस् *e. g.* दयामासिवस्, उन्दांभवस्, गञ्—गणयामासिवस्, गणयान्वसुवस् &c.

(c) Past Passive Participles.

§ 679. The Past Passive Participle is formed by the addition of the affix त्त to the root; *e. g.* स्ना-स्नात 'bathed,' जि-जित 'conquered,' नी-नीत 'carried,' श्रु-श्रुत 'heard,' भू-भूत 'become,' हृ-हृत 'taken away,' त्यज्-त्यक्त 'abandoned,' चित्-चित्त, 'thought or meditated upon,' &c.

§ 680. Roots capable of taking Samprasāraṇa take it before the affix त्त.

§ 681. The affix त्त is weak.

Exceptions:—

(a) The roots क्षी, स्विद् 1 cl., मिद्, स्विद्, धृद् and सृद् admit of the Guṇa change before त्त when हृ is prefixed to it; पू 1. A. also loses the same when it takes हृ (see § 686b).

(b) Such of the roots or the 1st class as have उ for their penultimate change their vowel to Guṇa optionally, when the affix त् is added with the intermediate इ, and the P. P. Participle is used impersonally, or when it conveys the sense of beginning to perform the action or undergoing the condition expressed by the root; मृद् 'to delight' मृदित, but 'to begin to delight' प्रमृदित or प्रमोदित; प्रमृदितं or प्रमोदितं साधुना; प्रमृदितः or प्रमोदितः साधुः; similarly, युत्-प्रयुतित or प्रयोतित &c.

§ 682. The Penultimate radical nasal is generally dropped. (See § 674).

§ 683. The augment इ is prefixed to this त् in the case of certain roots, optionally in the case of some and not at all in the case of others.

§ 684. As a general rule, all roots ending in a vowel, and such as take the इ optionally before any termination, and Anit roots ending in consonants generally, do not take इ; the rules of Sardhi given in the foregoing chapters that are applicable in particular cases ought to be observed,—

Roots.	P. P. Ptc.	Roots.	P. P. Ptc.
पा—पात	protected	त्यज्—त्यक्त	abandoned.
भ्रि—भ्रित	resorted to	भस्ज्—भष्ट	fried.
नी—नीत	carried.	धज्—इष्ट	sacrificed.
श्रु—श्रुत	heard.	बुध्—बुद्ध	awakened.
भू—भूत	become.	व्यध्—विद्ध	pierced.
कृ—कृत	done.	स्वप्—सुप्त	slept.
ऊर्ण्—ऊर्णत	covered.	लभ्—लब्ध	obtained.
वे—वृत	woven.	बन्ध्—बद्ध	bound.
व्ये—वीत	covered.	दृश्—दृष्ट	seen.
हे*—हृत	called &c.,	कुश—कुट	cried out &c.

*हे substitutes ऊ for its व.

Roots.	P. P. Ptc.	Roots.	P. P. Ptc.
वच्—उक्त	spoken	वंश्—वद	bitten
एह—गूढ	concealed	विद्—दिद्	hated, &c.
सृग्—सृष्ट	wiped off, &c.	शास्—शिष्ट	governed
सिद्—सिद्ध	accomplished, &c.	दह—दग्ध	burnt
तृप्—तृप्त	satisfied	बह—ऊढ	borne
नश्—नष्ट	perished, &c.	सह—सोढ	endured
वृध्—वृद्ध	grown	ध्वंस्—ध्वस्त	destroyed
वृत्—वृत्त	happened, completed, &c.	लिह्—लीढ	licked
		मृह—मृग्ध or मृढ	fainted
शक्—शक्त	able	नह्—नष्ट	bound
सिच्—सिक्त	sprinkled	ध्रंस्—ध्रस्त	dropped
प्रच्छ्—प्रष्ट	asked		

Exceptions:—

(a) शी, जाय, स्या and दरिद्रा take इ; the final vowel of the first two takes Guṇa substitute, and the last two drop their final; शयित, जागरित; स्थित. दरिद्रित.

(b) पत् takes इ though it admits of इ optionally in the Desiderative; पतित.

(c) The Anit roots वच् and ध्रुध् admit इ before त and त्वा; उपित, ध्रुधित.

§ 685. Set roots (subject to § 684), and all derived roots admit of इ; roots of the Tenth Class and causals reject their final अय, Par. Frequentatives their final अ, and Atm.

Frequentatives their य:—

Roots	P. P. Ptc.	Roots.	P. P. Ptc.
शङ्क्—शङ्कित	'suspected.'	कथ्—कथित	'told.'
वद्—उदित	'spoken.'	प्रथ्—प्रथित	'spread.'

Roots. P. P. Ptc.

एध्—एधित 'increased'

कम्—कम्पित 'shaken.'

सुर्—सुधित 'stolen, deceived.'

ग्रह्—ग्रहीत 'taken.'

Roots. P. P. Ptc.

बोधय् cau. Base of बुध्, बोधित
'made to know.'

चिकीर्ष् des. b. of कृ, चिकीर्षित
'desired to do.'

बोबुध्य् Atm. Fre. Base of बुध्,
बोबुधित 'frequently known.'

बोभूय्—Par. Fre. Base of भू,
बोभूयित.

Exceptions:—इन्, क्, 'to go, to kill,' &c., चित् 'to know, to observe,' &c., लुप्, वस्, दीप्, मद्, and यत्; इद्, कट्, चित्, लुट्, वस्त, दीप्त, मत्, यत्.

N. B. There are many Set roots which reject the intermediate ह but as some of them form their P. P. participles in न and others irregularly, they will be given in their proper places.

§ 686. The following roots insert ह optionally:—

(a) दम्, शम्, डर्, दस्, स्पस्, छद्, जप्, रुप्, अम्, बुप्, with तम्, स्वन् with आ, and हृ 4. 1. Par. when used with लोमन् 'the hair,' or when it means 'to be surprised or disappointed;' दान्त, दमित; (see § 696 a.); शान्त, शमित; पूर्ण (see 688), पूरित; दस्त 'wasted, perished,' दासित; स्पष्ट, स्पशित; छत्र, छादित; ज्ञप्त, ज्ञपित; रुष्ट, रुषित; आन्त (See § 696 a.), अमित; सङ्बुष्ट सङ्बुधित; आस्वान्त, आस्वनित; हृष्ट-हृषित-लोमन् 'horripilated with joy,' हृष्टो-हृषितो मेघः विस्मितः प्रतिहतो वा.

(b) क्लिप् and पू take ह optionally before त and स्वा; क्लिष्ट, क्लिशित; पूत, पवित.

(c) The following roots admit of ह optionally before त when the P. P. Participle is used impersonally or conveys the sense of beginning to perform the action or to undergo the state expressed by the root; तृप्, खर्, धृप्, फल्, मिद्, सृर्च्, स्विद्, 1. 4. c). सृर्च्, सृर्च्. दिवद् and दिवद् 1. 4. P. 1. A.; स्विद्-प्रस्वे-

दितः or प्रस्विन्नः चैत्रः 'Chaitra has begun to perspire;' प्रस्वेदितं or प्रस्विन्नमनेन 'he has perspired,' &c.; स्विद् 4 cl. has स्विदित also.

N. B. When the participle is not used in the sense given above these roots reject इ; श्विद्—श्विषण; 'perspired, sounded inarticulately,' &c.

§ 687. (a) अञ्च् in the sense of 'to worship' takes इ; अञ्चित 'worshipped;' but अक्तः 'gone'; with सम्-समक्त (समक्तौ शकुने पादौ)

(b) धृप् and शस् reject इ when they express the idea of 'immodesty or rudeness;' धृष्ट 'rude,' विशस्तः 'ill-mannered;' but धर्षित 'overpowered, trifled with,' &c., विशसित 'tormented or ill-treated'

§ 688. न* is substituted for त when it immediately follows a final इ or ए; this final इ is also changed to नः भिद्-भित्त, घृ-शीर्ण; तूर्व-तूर्ण (See § 698).

Exceptions:—

(a) भिद् has भित्त when it means 'a part, a portion;' भित्त in other senses.

(b) विद् 6 P. A. takes त in the sense of 'fit for enjoyment or famous;' वित्त 'wealth, property,' वित्तः 'famous'; वित्त in other cases.

(c) मद्, घृ and मूर्च्छ; मत्त, पूर्त 'filled,' (also पूर्ण when it means the same as पू), मूर्त.

§ 689. Roots ending in आ* (ए, ऐ and ओ changeable to आ) and beginning with a conjunct consonant containing a semi-vowel also substitute न for त; द्रा 'to run, to sleep,' द्राण; ग्ले 'to fade,' ग्लान; स्ये-स्यान 'collected to a mass,' &c.

Exceptions:—ख्या 'to name,' &c. ध्ये 'to contemplate,' द्ये and ह्ये; ख्यात, ध्यात, धीत and हृत.

§ 690. *The roots given at § 414 and ज्या substitute न for त.

* रदायां निडातो नः पूर्वस्य च दः । संयोगादेरातोधातोर्न्ययतः । ल्वादिभ्यः ।
Pān VIII. 2. 42-44.

Roots.	P. P. Ptc.	Roots.	P. P. Ptc.
री to flow, to move	रीण	जृ to grow old	जीर्ण
ली to melt, etc.	लीन	वृ to tear	वीर्ण
ली to go, to hold	लीन	नृ to lead	नीर्ण
ग्री to go, to move	ग्रीन	पृ to fill, to gratify	पूर्ण
धृ to shake	धून	मृ to bear, to nourish	मूर्ण
धृ to destroy	धून	मृ to hurt, to kill	मूर्ण
लृ to out	लून	वृ to choose	वूर्ण
हृ to go	हूर्ण	शृ to tear asunder	शीर्ण
कृ to scatter	कीर्ण	स्तृ to scatter	स्तीर्ण
गृ to utter a sound, to praise, etc.	गीर्ण	ज्या to grow old	जीन

§ 691. वृ and 'लृ' 'to sound indistinctly,' substitute न for त and lengthen their vowels; वृन 'gone,' लून.

§ 692. The following roots substitute न for त:—

Roots.	P. P. Ptc.	Roots.	P. P. Ptc.
ही 4 A. to fly	हीन, उड्डीन	वे to dry, to be languid	वान
वृ to torment	वृन	ग्री 4 A. to move, to cover	वीण
धी to hold, to accomplish	धीन	चि 1. P. to grow, to swell	चन
ली 4. A.	लीन	सृ 4. A. to bring forth. to produce	सन
मी 4 A. to give pain	मीन	मञ्ज् to break	मग्र
वी „ to perish, to waste	वीन	भुज् 6 P.	भुग्र
री „ hurt	रीण	मस्ज् 6. P.	मग्र
हा to go	हाव	रुज् „ to break	रुण
हा to abandon	हीन	लज् 6. A.	लग्न
विज्—	विग्र, उडिग्र	लस्ज् to be ashamed	„
वदज्—	वदण	स्कन्द—with वि	विस्कन्न
स्कृज् 1. P.	स्कृर्ण	with परि	परिस्कन्न-स्कृण
		विद् 4. A.	विल

§ 693. (a) कृ* when it means 'to incur debt' substitutes न; कण 'debt; but कृत, 'gone.'

(b) क्षि, when the P. P. Participle has an active sense, substitutes न and lengthens its इ; क्षीण, reduced, emaciated; but when a curse is implied, or pity expressed, the change is optional; क्षीणायुः or क्षितायुः भव i. e. 'die;' क्षीणः or क्षितः अयं तपस्वी 'oh, the poor ascetic has grown thin' but क्षितः कामो मया.

(c) † दिव् takes न when it does not mean 'to gamble;' दूत 'a sport in which nothing is staked.' but दूतं 'gambling.'

(d) † वा with निर् takes न except when it has वात for its subject; निर्वाणोऽग्निः 'the fire is extinguished;' निर्वाणो मुनिः the sage is absolved; but निर्वातः वातः

(e) इय् takes न when the notion of touch is not present; संस्पानो वृश्चिकः 'a scorpion contracted through cold;' when it means 'to be coagulated or cold' it; इ takes संप्रसारण (ई); शीनं घृतं, but शीतं उदकं and not शीनं as the idea of touch is present here; also when preceded by प्रति; प्रतिशीनं घृतं, &c.; with अभि and अव the change is optional; अभिस्पानं or अभिशिनं घृतं, अवस्पानो or अवशीनो वृश्चिकः; but समवस्पानः

§ 694. The roots लुङ्, विङ्, 6. A., उङ्, जे, घ्रा and घ्री take न or त; लुङ् or लुत्, विङ् or वित्, ज्ञाण or ज्ञात, घ्राण or घ्रात and घ्रीण or घ्रीत.

§ 695. प्याक् has पीन when it is used with 'one's own limbs.' पीनं सुखं, and प्यान or पीन in other cases, as प्यानः or पीनः स्वेदः; when it is preceded by a preposition, ई is not substituted for its vowel; प्रप्यानः; but when it is used with अन्धु or ऊषस् with the preposition आ, ई is necessarily substituted; आपीनः अन्धुः, आपीनं ऊषः.

* कृणमाधमण्ये । Pān. VIII. 2. 60. † दिवोऽविजिगीषायाम् । निर्वाणोऽग्नौ । Pān. VIII. 2. 49-50

§ 696. (a) Roots ending in a nasal lengthen their penultimate vowel before a weak termination beginning with any consonant except a nasal or a semivowel, or before the affix क्तिप् शम्—शान्त्, क्त्—क्रान्त, &c.

(b) Anit roots ending in a nasal, the root वृ 1. P. and the eight roots of the 8th class—तृ and others (see p. 355) drop their nasal before a weak termination beginning with any consonant except a nasal or a semivowel:—

Roots.	P. P. Pto.	Roots	P. P. Ptc.
मृन् 'to think', &c.	मत	नृन् 'to bow'	नत
हृन् 'to strike,'	हत	यृन् 'to restrain'	यत
रृन् 'to sport'	रत	वृन् 1. P. 'to sound,	
गृन् 'to go'	गत	to serve,' &c.	वत
तृन्	तत	घृन् 'to shine'	घृत
क्षृन्	क्षत	गृन् 'to graze'	गृत
कृन्	कृत	वृन् 'to beg'	वत

§ 697. The roots खृन्, जृन् and सृन्, drop their nasal and at the same time lengthen their vowel; खात, जात, सात.

§ 698. A radical वृ preceding or following a vowel is sometimes changed to ऊ before त or न; when it is preceded by रृ it is dropped; वृरृ—ऊर्ण, त्वरृ—तूर्ण, तूर्व—तूर्ण, सिवृ—सृत, विवृ—वृत or वृत् (See § 693, c.).

§ 699. The following roots (some forming their P. P. P. irregularly) reject इ in the limited sense attached to each:—

क्षुम्—क्षुब्ध 'a churning handle.'	विरेम्—विरिष्य 'a note.'
स्वम्—स्वान्त 'the mind.'	फण्—फाण्ट; 'a decoction easily prepared.' (अनायाससाध्यः)
ध्वम्—ध्वान्त 'darkness.'	कषायविशेषः Sid. Kau.)
लग्—लग्न 'attached.'	वाह्—वाह 'much.'
म्लेच्छ्—म्लिष्ट 'indistinct.'	

In their usual senses they have धुभित, ध्वनित, लभित, श्लेच्छित, विरेभित, कणित and बाहित.

§ 700. दा 'to give,' and दे, form their P. P. Ptc. as दत्त; the द of दत्त is dropped after a preposition ending in a vowel; प्रत्त-अवत्त &c.; in this latter case the preceding इ or उ is lengthened; नीत्त, सूत्त, &c.; द may optionally be retained also; प्रदत्त, अवदत्त, सुदत्त,* &c.

§ 701. The following roots form their P. P. Participles irregularly:—

Roots.	P. P. Ptc.	Roots.	P. P. Ptc.
अद् to eat.	जग्घ, अन्न	ज्यो to instruct.	जीत
अद् with सम्, नि or वि	समर्ण, न्यर्ण, व्यर्ण	दो to cut.	दित
with अभि in the sense of 'being near.'	अभ्यर्ण	हंह } to be bulky or strong.	हह
in other cases	अर्दित	हह } otherwise	वर्द्धित
ऊक् 1. A. to weave.	ऊत	घा to put.	हित
कष्ट to be diffi- कष्ट, as कष्टं व्या-	कृष्ट, as कष्टं व्या-	धाव् to cleanse.	धीत or धावित
cult or pain- करणम्. The	करणम्. The	शे to suck	शीत
ful.	study of gram-	पच् to cook.	पक्त
	mar is very diffi-	पा to drink.	पीत
	cult; कष्टं वनं &c.;	पूश् to stink, to putrify.	पूत
	but कषितं सुवर्णम्	फन् to expand.	फुल्ल
	'gold rubbed on	मब् to bind.	मुत
	the touchstone.'	मा to measure.	मित
		मे to barter.	"
कुक्ष to be lean.	कुक्ष	मूर्च्छ् to faint.	मूर्त or मूर्च्छित
क्षीब् to be intoxicated.	क्षीब्	लाघ् with उव्	उल्लाघ 'conva- lescent.'
क्नुय to stink.	क्नुत		
क्ष्माय to shake	क्ष्मात	वृ (वृ) ह् or वृं (वृं) ह् परिवृढ a master,	
क्षे to be thin	क्षाम	with परि [परिवृ (वृ) हित or परिवृ-	
गे to sing	गीत	(वृं) हित &c. 'grown, increased']	
छा to split	छात or छित	क्षो 'to sharpen,'	क्षात or क्षित

* अवदत्तं विदत्तञ्च प्रदत्तञ्चादिकर्मणि । सुदत्तमनुदत्तञ्च निदत्तमिति चेप्यते ॥

Roots.	P. P. Ptc.	Roots.	P. P. Ptc.
ग्रीव् 'to go, to become dry.'	सुत	सवे with प्र	प्रस्तीत or प्रस्तीम् 'sounded.
ह्लाद् 'to delight'	ह्लन्न		
आ to cook (also अप् cau. of आ)	झत 'boiled' (when it quali- fies क्षीर or दूहिः) else आण, अपित.	स्ना with नि with नदी	निष्णात 'clever,' नदीष्ण, 'skilful, experienced, cle- ver.' (lit. one who knows the dangerous spots in a river); but निस्नात, नदीस्नात in other cases.
स्तम् with प्रति and नि	प्रतिस्तम्ब, निस्त- म्ब (here the स् is not changed to ष).		
स्काय् 'to grow.'	स्फीत		

§ 702. (a) The roots सु and यञ् take the affix वत् like त in an active sense; सुन्वन् 'one who extracted Soma juice,' यज्वन् 'one who has offered a sacrifice;' अत् is added to जू optionally in the same sense; जीर्ण or जरन् 'one who has become old' (also जीर्णवत्).

§ 703. The participles in त or न follow the Declension of nouns in अ.

§ The P. P. participles have not always a passive force:—

§ 704.* The affix त added to roots having the sense of 'sitting or going, or eating' shows the place where the action takes place; इदं मुकुन्दस्य आसितं 'this is the place where Mukunda sat to sit;' इदं यातं रमापते: 'this is the path by which the husband of Ramā used to pass;' भुक्तं एतत् अनन्तस्य 'this is the place where Ananta took his food,' &c.

§ 705. The P. P. Participles of roots implying motion, of intransitive roots, and of the roots अग्रि, क्षी, स्था, आस्, वस् 'to dwell,' जव्, रुह्, and जू 4. cl. have an active sense; गतोऽहं मद्रपुरम् 'I went to Madras;' म्लानो बालः 'the boy has become languid;' लक्ष्मीमाश्लितो हरिः 'Hari embraced Lakshmi;' शेषमधिषातः 'slept on Sesha;' वैकुण्ठ-

* अधिकरणे च प्रोच्ये गतिप्रत्ययसामानार्थेभ्यः । Pān. III. 4, 48.

मधित्तः 'dwelt in Vaikuntha;' शिवमुपसितः 'served Shiva,' हरि-
दिनमुपोषितः 'observed a fast on the day sacred to Hari,' राममनु-
जातः 'was born after Rāma;' गरुडमारुढः sat on Garuda; विश्वमनु-
जीर्णः 'grew old after the world.'

§ 706 P. P. Participles have sometimes the sense of neuter abstract nouns; as अल्पितं 'speech', शयितं 'sleep', हसितं 'laughing,' similarly स्थितं, गतं, etc.; See Bhatti. VII. 125.

§ 707. The P. P. Participles of roots meaning 'to think or to wish,' 'to know,' 'to adore,' and of the roots इच्छ्, भी etc. have the sense of the present Tense; राज्ञः मतः 'he is honoured by the king,' सतां पूजितः इदः अग्निः 'the fire is kindled,' so भीतः etc.

(d) Past Active Participles.

§ 708 Past Active participles are derived from the P. Passive Participles in त or न by adding to them the affix वत्; e.g.

Roots.	P. P. Ptc.	P. Ac. Ptc.
भू to be	भूत	भूतवत् one or that has been
कृ to do	कृत	कृतवत् „ „ done
कृ to scatter	कीर्ण	कीर्णवत् „ „ scattered
छिद् to cut	छिन्न	छिन्नवत् „ „ cut
etc.	etc.	etc. etc.

(e) Participle of the Future Tense.

§ 709. The Participle of the Simple Future, Active as well as Passive, is formed from the third person singular form of the Second Future of a root. The Parasma. Ptc. is formed simply by dropping the final इ, and the Atm. and the Passive one by substituting मान for the final ते; e. g.

Participles.

Roots.	Par.	Atm.	Passive.
दा—	दास्यत्	दास्यमान	दास्यमान or दायिष्यमाण
भू—	भाविष्यत्	भाविष्यमाण	भाविष्यमाण or भाविष्यमाण

Roots.	Par.	Atm.	Passive.
चुर—चोरयिष्यत्		चोरयिष्यमाण	चोरयिष्यमाण or चोरिष्यमाण
गम—गमिष्यत्		संगमिष्यमाण	गमिष्यमाण
जि—जेष्यत्		बिजेष्यमाण	जेष्यमाण, जायिष्यमाण
कृ—करिष्यत्		करिष्यमाण	करिष्यमाण, कारिष्यमाण
श्रु—श्रोष्यत्		संश्रोष्यमाण	श्रोष्यमाण, आशिष्यमाण
एष—A.		एषिष्यमाण	एषिष्यमाण
तुद्—तोत्स्यत्		तोत्स्यमाण	तोत्स्यमाण

Similarly विपठिष् Desi. Base of पठ्—विपठिष्यत्, विपठिष्यमाण &c.; बोध् Fre. B. of सू—बोधयिष्यत्, बोधयिष्यमाण, &c.

§ 710. These Participles are declined like words ending in तु and अ.

(f) Potential Participles (and Verbal Adjectives).

§ 711. The Potential Participle is formed by means of the affixes *तव्य, अनीय, त and rarely एल्लिम्, added to a root or derivative verb. This is Passive when the verb is transitive and impersonal when the verb is intransitive. It is also used like an adjective when denoting fitness, &c.

(1) Participles in तव्य and अनीय.

§ 712. The affixes तव्य or अनीय are added to roots or derivative bases in the sense of 'must be fit to be,' &c. Before these the ending vowel and the penultimate short of a root take their Guṇa substitute. Before तव्य Set roots take इ, Anit roots do not, and Wet roots take it optionally. Before अनीय penultimate ऋ is always changed to अर् and not to र (as it sometimes does); e. g.

*तव्यत्तव्यानीयः । Pān. III. 1. 96. केलिम् उदसंख्यातम् । Vārtika.

Roots.

Pot. Pto.

दा—दातव्य, दानीय	what must or ought to be given.
चि—चेतव्य, चयनीय	what must or ought to be searched into, &c.
नी—नेतव्य, नयनीय	carried.
श्रु—श्रोतव्य, श्रवणीय	heard.
भू—भावेतव्य, भवनीय	been.
कृ—कर्तव्य, करणीय	done.
बुध—बोधितव्य, बोधनीय, बोद्धव्य	known.
वृक्ष—मोक्तव्य, मोचनीय	released.
सृज्—*मार्ष्टव्य, मार्जनीय	wiped.
सृज्—स्रष्टव्य, सर्जनीय	created.
भस्ज्—भर्ष्टव्य, भर्जनीय, भष्टव्य, भ्रजनीय	fried.
भिद्—भेत्तव्य, भेदनीय	split.
निन्द्—निन्दितव्य, निन्दनीय	censured.
गृह्—गोह्य, गृहनीय, गृहितव्य †	concealed.

§ 713. The final अ of roots of the tenth class and of causals, the final अ of Atm. Freq. Bases, when the ए is preceded by a vowel and the whole ए when it is preceded by a consonant, are dropped before अनीय. To Deciderative bases it is added without any change *s. g.*

कथ्—	कथनीय	what must, or ought to be told.
चुर—	चोरणीय	stolen.
बोधय cau. of बुध्—	बोधनीय	made to know.
बोबुध्य Atm.		
Freq. Base of „	बोबुधनीय	known frequently

* The क of सृज् is changed to आर् against § 712.

† The उ of गृह् is lengthened instead of being Gupated before a strong termination beginning with a vowel.

बोधय—Atm. freq.

Base of बु—बोधयनीय what must or ought to be frequently.

बुबोधिष Desi. Base

of बुर् बुबोधिषणीय „ „ desired to know.

(2) Participles in य (यत्, क्यप् and व्यत्).

By means of यत् (य).

§ 714. The affix य (यत्)* is added on to roots ending in a vowel in the sense of 'fit for, or fit to be, or ought to be.' Before this य the radical vowel undergoes Guṇa substitute and final आ (ए, ऐ and औ changeable to आ) is changed to ए.

दा—देय what is fit or ought to be given.

षे—षेय „ „ sucked.

गै—गेय „ „ sung.

छो—छेय „ „ out.

चि—चेय „ „ collected.

नी—नेय „ „ led or carried.

§ 715. Roots having अ for their penultimate and ending in a consonant of the labial class take the affix य; क्षप्—क्षप्प; लभ्—लभ्य; रम्—रम्य, &c.

(a) When लभ् is preceded by आ, क् (changed to क्) is inserted between ल and भ्; आलभ्—आलभ्य 'what ought or is fit to be killed;' क् is also inserted when लभ् is preceded by वप् if the meaning be 'to praise;' उपलभ्यः साधुः 'a Śādhū ought to be praised;' but उपलभ्यं धनं 'wealth ought to be acquired.'

§ 716. The roots तक् 'to laugh at,' क्षत् 'to kill,' चत् 'to look for, to ask,' यत् 'to strive,' जत्, शक् and सङ् take the affix य; तक्यं 'what is fit to be laughed at,' क्षक्यं 'what ought to be killed;' &c.

§ 717. The roots गद्, मद्, चर् and यद्, take the affix य when not preceded by a preposition; गद्—गय 'what ought to be spoken

or told;' मय, चर्य, यम्य. च् with आ may take this affix, if it does not mean 'a preceptor;' in which case it takes the affix उपत् (प) आचार्यो देशः 'a country fit to be gone to; but आचार्यः 'a preceptor.'

§ 718. The roots वद् implying reproach, पण् meaning 'to transact business,' and वृ १. Atm. not denoting limit or restraint, take the suffix य; as अवयं वारं 'sin is reprehensible or merits condemnation;' but अनुयं (अन् + वद् + क्यप् i. e. य) युरुनाम 'the name of a preceptor ought not to be uttered (out of respect);' पण्यगौः 'a cow is saleable;' but पाण्यः (पण् + उप्यत् i. e. य) ब्राह्मणः 'a Brāhmaṇa deserving praise;' चर्यं 'that can be chosen or sought after;' as इतेन चर्या कन्या 'hundred men (i. e. any one) can seek the hand of a girl;' but वृत्या (वृ + क्यप् i. e. य) कन्या 'to be married by a particular man.

§ 719. The root वह् not denoting an instrument for carrying, and वृ in the sense of 'a master or Vaishya' take य; वह्यं 'a carriage or a vehicle;' but वाह्य (वह् + उप्यत्) 'what can be borne;' अर्यः 'a master or a Vaishya;' but आर्य (वृ + उप्यत्) 'fit to be approached or adored.'

§ 720. सृ with उप in the sense of 'being conceived' takes the affix य; as उपसर्वा गौः गर्भाधानार्थं हृषभेण उपगन्तुं योग्येत्यर्थः (Sid. Kau.) but उपसर्वा (उपसृ + उप्यत्) काशी प्राप्तव्या इत्यर्थः (Sid. Kau.).

§ 721. जृ takes this affix with the negative particle prefixed to it and forms अजर्यं 'what cannot grow old' but this must qualify संगतं 'friendship;' cf. तेन संगतमार्येण रामाचर्ये कुरु इति । Bhaṭṭi. VI. 53. In सुनैरज्ये जरसोपदिष्टमदेहबन्धाय पुनर्बन्धः । Rag. XVIII. 7, the word संगत must be considered as understood. If it does not qualify संगत, it will take the affix तु; as अजरिता कम्बलः.

§ 722. हृ takes the affix यत् optionally, before which ह्यु is substituted for it; हृ + य = ह्यय = 'what ought to be killed;' it optionally takes उप्यत्, in which case यत् is substituted for it: ह्ययः.

By means of the affix क्यप् (य)

§ 723. The roots ॥ 1. 2. P. 'to go,' ग्, शास्, ॥ 5. P. A. ह, लुह, and roots having क short for their penultimate, except कृष् and चृत्, take the affix क्यप् (य) in the same sense as यत्. When a root ends in a short vowel, य् is inserted between the final vowel and the affix य; e. g. ह-इत्य 'worthy of being approached;' श्रुत्य 'deserving praise;' शास्-शित्य 'fit to be instructed;' वृत्-वृत्य; वृष्-वृष्य 'fit to be increased as wealth, &c.' but कल्प्य (कृप् + यत्) 'able;' चृत्-चृत्य (चृत् + ण्यत्) 'that ought to be teased or hurt.'

§ 724. According to Vāmana, the roots शंस, दुह and छह take the affix optionally; शंस-शस्य 'praiseworthy;' दुह-दुह्य, छह-छह्य; optionally they take the affix ण्यत् (to be given hereafter); शंस्य, दोह्य, मोह्य.

§ 725. सृज् also takes this affix optionally; सृज्य 'what is fit or ought to be cleansed;' optionally it takes ण्यत् before which the final ज् is changed to य्; माय्यं.

§ 726. (अ) सू when it has a Subanta prefixed to it and is without a preposition takes the affix क्यप् impersonally; ब्रह्मणो नायः ब्रह्मसूय 'identity with Brahman.' When no Sabanta is used prepositionally with it, it takes the affix यत्; भव्य or प्रभव्य.

(अ) बह् under similar circumstances takes either क्यप् or ण्यत् in a passive sense or impersonally; ब्रह्मोक्त्य or ब्रह्मवक्त्य 'expounding the Veda' (ब्रह्म वेदः तस्य वक्तुं Sid. Kan.).

727. खद् takes this affix, but drops its ख and adds ई to its penultimate vowel खद् + य = ख + य = ख + ई + य = खैय 'what is fit or ought to be dug or excavated.'

728. सु 1 cl. takes this affix when the participle so derived does not form a name, भृत्याः 'those who ought to be nourished or maintained, hence servants,' &c.; but भार्याः (भृ + ण्यत्) a class of Kshatriyas; when सृज् precedes भृ, क्यप् and ण्यत् are added optionally संभृत्याः or संभार्याः.

N. B. The word *माता* meaning 'a wife' ought to be derived from *मृ* of the 3rd class and affix *उयत्*.

§ 729. *The following seven words are irregularly formed with the affix *क्यप्* in the sense given in each case:—*राजसूयः* (*राजन्* + *सु* × *क्यप्*) *राजा* सोतव्यः अभिषेकद्वारा निष्पादयितव्यः । पद्मा लतात्मकः सोमः राजा स सूयते कण्ठ्यते अत्र इत्यादिकरणे *क्यप्* । निपादना-क्षीर्षः; also *राजसूयसः* ; सूर्यः (*सु* + *क्यप्*, or स 6. P. 'to incite,' 'to im- pel' + *क्यप्*) सरति आकाशे । कर्तरि *क्यप्*, निपातनादृत्वं । यद्वा नू प्रेरणे तुदादिः; सुवति कर्मणि लोकं प्रेरयति *क्यप्* कट् । सूषोष 'falseness' (from *सृषा* + *वद्* + *क्यप्*); रोचते इति रुच्यः; कुप्यं (any base metal) fr. *युप* + *क्यप्* । युपेरादेः कृत्वं च संज्ञायाम् । सुवर्णरजतभिन्नं धनं कुप्यम् । *Cf.* *Kir.* I, 35. *Manu.* VII. 96. *युप्* in other cases takes the affix *उयन्*; मोप्यं 'what ought to be concealed' कृष्टे स्वयमेव पच्यन्ते कृष्टपच्याः कर्मकर्तरि । शुब्दे तु कर्मणि कृष्णपाक्याः । 'growing in cultivated ground;' न व्यथते अत्यथ्यः 'not feeling pain.'

§ 730. (a) The following two words which are the names of two rivers are derived by means of this affix; भिनत्ति कलं भिद्यः from *भिद्* + *क्यप्*; उज्ज्वत्युदकं उज्ज्वयः, उज्ज्व + *क्यप्*; see *Rag.* XI. 8. In other cases these roots take the affix *तृ*; भेत्ता, उज्जिता.

(b) Similarly the words *पुष्यः* and *सिध्यः*; both the names of the constellation *Pushya*, are derived from *पुष्* and *सिष्* respectively with the affix *क्यप्*; पुष्यन्त्यस्मिन्नर्थाः पुष्यः, सिध्यन्त्यस्मिन् सिध्यः.

§ 731. The roots *पू*, *नी* and *जि*, preceded by *वि*, take this affix, when they are connected with the words *सृज*, *कल्क* and *हल* respectively; विपूयो सृजः 'The *Munja* grass to be prepared for weaving into a rope' (*सृजादिकरणाय शोधयितव्य इत्यर्थः* *Sid. Kau.*); विनीयः कल्कः 'in which ought to be destroyed;' विजित्यो

**राजसूयसूयसूषोषरुच्यकुप्यकृष्टपच्यात्यथ्याः* । *Pān.* III. I. 114. *Vide* *Sid. Kau.* on the same.

† *Cf.* मित्रो जनान्यातयति ब्रुवाणो, &c. *Rig.* III. 59. 1.

हलि: 'The plough to be pulled with great force,' बलेन क्रष्टव्यः, in other cases these take the affix यद्; विपत्य, विनेय, जेय.

§ 732. The following words are derived from the root ग्रह् with the affix क्यप्:—अवग्रह्यं, प्रग्रह्यं, पदं 'two technical terms in grammar,' ग्रह्यकाः 'birds restrained from free motion, such as parrots, &c.;' पञ्जरादिवन्धेन परतन्त्रीकृता इत्यर्थः । Sid Kau. ग्रामग्रह्या सेना 'an army stationed outside a village'; आर्यग्रह्यते आर्यग्रह्यः तत्पक्षाश्रित इत्यर्थः (Sid. Kau.) 'siding with the noble.' See Reg. II. 43.

§ 733. The roots कृ and वृ take both क्यप् and ण्यत्; कृत्य, कार्य; वृत्य, वर्च 'what ought to be chosen, best,' &c.

§ 734. युज् in the sense of 'to be harnessed' takes the affix क्यप् and changes its final to ग्; युग्यः गौः 'a bull to be harnessed to the yoke;' in other senses it takes the affix ण्यत्-योज्य.

By means of the affix ण्यत्.

§ 735. Roots ending in क्, and those ending in a consonant take the affix ण्यत् (य) in the same sense as यद्. Before this affix the ending च् and ज् of a root are changed to क् and ग् respectively and the final vowel and the penultimate अ take Vriddhi substitute;; any other penultimate vowel generally takes Guna.

कृ—कार्यं 'what ought to be done,' धृ—धार्यं 'what ought to be worn,' &c.; ग्रह्—ग्रह्यं, वल्—वल्ग्यं 'what ought to be impelled,' &c.; वच्—वाक्यं 'what is arranged, a sentence,' पच्—पाक्यं 'what is to be cooked,' शुच्—शुध्यं 'what is to be purified,' &c.

§ 736. The root वस् when preceded by अमा 'with' takes the affix ण्यत् before which the penultimate अ is optionally changed to Vriddhi; अमा सह वसन्तोऽस्यां चन्द्रार्कौ अमावस्या or वास्या 'the day on which the sun and the moon are with each other i. e. are in conjunction.'

(a) सृज् when preceded by पाणि or the preposition समव takes the affix ण्यत्; as पाणिभ्यां सृज्यते पाणिसम्या रज्जुः; similarly समवसम्या-

§ 737. (a) The roots यञ्, पाञ्, रुञ्, प्रवञ्, त्यञ्, and पञ् do not change their च् or ज् to क् or ख् before उपत्; याज्यम्, पाक्यम्, रोच्यम्, प्रवाच्यम् (ग्रन्थविशेषः), अर्च्य, त्याज्य, पाच्य.

(b) वञ् does not change its च् to क् before उपत् when the meaning is 'what ought to be spoken out, speech,' वाच्यः; but वाक्यः 'a sentence.'

(c) वञ्च when it means 'to go' does not change च् its to क्; वञ्च्यम्; when it means 'to bend' the च् is changed to क्; वङ्क्यं काष्ठम्.

(d) युञ् when it is preceded by प्र and नि, takes the affix उपत् in the sense of 'what is possible or capable of,' and does not change its ज् to ग्; प्रयोक्तुं शक्य प्रयोज्यः, निपोक्तुं शक्यः नियोज्यः श्रुत्यः ।

(e) भुञ् has भोज्यं meaning 'food,' and भोग्यं 'what is fit to be enjoyed.'

§ 738. Roots ending in उ, short or long, take the affix उपत् in the sense of 'what ought or must necessarily be done;' छ्—लाप्यं 'what must necessarily be cut off,' पाप्यं 'what must necessarily be purified; सू with आ—आसाज्यं, सु 'to mix,' याज्य, &c.

(a) The roots बप्, रप्, लप्, मप् and चप् also do the same; बाप्यं 'what must necessarily be sown;' राप्यम्, 'what must be spoken of distinctly;' लाप्यम्, भाप्यम्, चाप्यम्.

§ 739. The following words are irregularly derived by means of the affix उपत्; आनारयः 'what ought to be brought from the Gârhapatya i. e. the Dakshinâgni;' (fr. नी with आ) दक्षिणाग्निविशेष एवेदम् । स हि गार्हपत्यादानीयतेऽस्मिन्त्यश्च सततमज्वलनात् । (Sid. Kau.;) but आनेय in other cases; as 'a jar;' प्रणरदाः (fr. नी with प्र) चोरः प्रीत्यनर्ह इत्यर्थः (Sid. Kau.); 'disgusted with worldly pleasures;' as प्रणाप्योन्तेवासी विरक्त इत्यर्थः । but प्रणेय in other cases.

740 मीयते अनेन इति मारयं 'a measure' (fr. मा); सम्यह् मीयते होमार्थमग्निं प्रति इति सान्नाप्यं (from. नी with सम्) हविर्विशेषः 'a kind of offering (See Śis XI. 41.);' निधीयतेऽस्मिन्धान्यादिकं

निकाय्यः निवासः (fr. चि with नि); वीषते अनया समिदिति पाय्या (fr. धा) ऋक्; कुण्डेन वीषते (अस्मिन् सोमः) कुण्डपाय्यः ऋतुः; संचायतेऽसौ संचाय्यः (a sacrifice); परिचाय्यः, उपचाय्यः, सवहाः (particular places for depositing the sacrificial fire); परिच्येयम्, उपेच्यम्, सेवाद्वयम् in other cases; वीषते असौ चित्यः आग्निः; अग्नेः चपनं अग्निचित्या.

§ 741. The roots वृ and नै take the affix यत्; वच् and रथा take अनीय; and जन्, घृ and पत् take उप्यत्, in an active sense; मयतीति भव्यः (also मयमनेन); गापतीति गेयः 'one who sings' / also गेयं साम अनेन); प्रवचनीयः 'one who speaks' उपस्थानीयः 'one who stands by'. जन्वः, प्लाव्यः, पाय्यः.

(3) By means of केलिमर् (एलिम).

§ 742. A few transitive roots take the affix एलिम having the same force as the affix यः पचेलिम fr. पच्, 'fit to ripen or to be cooked; as पचेलिमा माषाः; भिदेलिमाः (fr. भिद्) सरलाः 'the pine trees ought to be felled;' &c.

§ 743. The declension of these Participles follows that of nouns ending in अ.

II. INDECLINABLE PARTICIPLES.

(a) Indeclinable Past Participles.

§ 744. The Indeclinable Past Participles are of the nature of gerunds. They fall under two heads:—(1) Those derived by affixing रथा to the simple root; and (2) Those derived by means of य् affixed to the root compounded with prepositions or words used prepositionally; गम्—गम्वा 'having gone;' वृ with अनु—अनुवृप् 'having experienced;' &c.

I. Indeclinable Participles formed with रथा.

§ 745. The indeclinable Past Participle or gerund in रथा is formed of all roots or derivative verbal bases to which no preposition (nor a prepositional word) is prefixed. The affix रथा is of the same nature as the त् of the Past Passive Participle, so

that all the changes that take place before त generally also take place before त्वा. In other words from the P. P. Ptc. of a root, separate the त or न from it, add त्वा instead, and this will be the form of the gerund in त्वा *e. g.*

Roots.	P. P. Ptc.	1nd. P. Ptc.
ज्ञा to know	ज्ञात	ज्ञात्वा
दा to give	दत्त	दत्त्वा
स्था to stand	स्थित	स्थित्वा
हा to go	हान	हात्वा
हा to abandon	हान	हीत्वा
धा to place	हित	हित्वा
जि to conquer	जित	जित्वा
पू to purify	पवित or पूत	पवित्वा or पूत्वा
भू to be	भूत	भूत्वा
कृ to do	कृत	कृत्वा
तृ to cross	तीर्ण	तीर्त्वा
पू to fill	पूण	पूर्त्वा
त्रा to protect	त्रात	त्रात्वा
मुच to release	मुक्त	मुक्त्वा
अद् to eat	जग्ध	जग्ध्वा
छा to cut	छात, छित	छात्वा, छित्वा
दृश् to see	दृष्ट	दृष्ट्वा
क्षुप्* to be hungry	क्षुधित	क्षुधित्वा, क्षोषित्वा
वस् to dwell	उपित	उपित्वा
वच् to speak	उक्त	उक्त्वा
वह to carry	ऊढ	ऊढ्वा
यज् to sacrifice	इष्ट	इष्ट्वा
वप् to sow	उप्त	उप्त्वा
बन्ध् to bind	बद्ध	बद्ध्वा
बुध् to know	बुद्ध	बुद्ध्वा
शास् to rule	शिक्ष	शिक्ष्वा

* See § 684 (c); § 750

§ 746. When the intermediate इ is inserted, the preceding vowel takes its Guṇa substitute; शि—शयित्वा, कु—कवित्वा, जायु—जायगयित्वा, &c.

(a) The roots तृष्, सुष्, कृष् and कृत् take Guṇa optionally; वृषित्वा or तृषित्वा, सुषित्वा or मृषित्वा, कृषित्वा or कर्षित्वा, कृत्—कृतित्वा or अतित्वा.

(b) But the roots सुह्, सुध्, युध्, कुष्, सुष्, and क्षिश्, the roots mentioned at § 463 and विज्, 7 cl. do not take Guṇa; सुह्—सुहित्वा 'having rejoiced'; सुध्—सुधित्वा, युध्—युधित्वा 'having covered'; कुषित्वा, सुषित्वा, क्षिश्—क्षिशित्वा or क्षिष्टा; कुदृ—कुदृत्वा, विज्—विजित्वा, &c.

§ 747. Wet roots, except व्रदच् which takes इ necessarily, and स्तृ, सू and धृ which reject इ, the five roots given under § 472 and the roots marked with an indicatory उ* admit of इ optionally before त्वा e. g.

Roots.	Ind. P. Ptc. or Ger.
सृच् to cleanse	माजित्वा, सृष्ट्वा
गाह् to enter	गाहित्वा, गाह्वा

* The following are the more important of the roots marked with उ; अच् 1. P. A. अञ्च् 1. 10. P. A. अस् 4 P. कञ्, कम् 5. P. 1. A. कुञ्, क्रम् 1. P. क्रम् 4. P. क्षञ् 8. P. A. क्षिप् 8. P. A. क्षिच् 1. 4. P. क्षीव् 1. P. क्षेद् 1. P. खच् 1. P. A. युध् 4. P. ग्रस् 1. A. पुच् 1. P. ग्लुच् 1. P. ग्लुञ्च् 1. P. घृण् 8. P. A. घृष 1. P. चञ्च् 1. P. चष 1. 5. P. छृद् 7. 5. A. जन् 1. P. जस् 4. P. 10. P. A. तञ्च् 1. P. तद् 8. P. A. 1. P. A. 10. P. दृप् 8. P. A. दम् 5. P. दम् 4. P. दिद् 4. P. 10. A. धाच् 1. P. A. ध्वस् 1. A. धृष 1. P. धृष 1. P. वस् 4. P. वृश् 4. P. भस् 1. 4. P. भृश् 1. A. 4. P. भ्रस् 1. A. मद् 8. A. मृष 1. P. मुच्, मुञ्च्, म्लुच्, म्लुञ्च्, 1. P. यस्, युष्, रुप्, लृप्, all of the 4th cl. P. वञ्च्, 1. P. A. वन् 8. P. वस्, 4. P. विष 1. P. वृत् 1. 4. A. 10. P. A. वृष् 1. A. 10. P. A. वृप् 1. P. शस् 4. P. A. शस् 1. P. शंस 1. P. शास् 1. P. 2. P. A. शृष् 1. P. A. अम् 1. P. अद् 4. P. अिप् 1. 4. P. अिष्टिप् 1. P. सद् 1. P. 8. P. A. डिप् 1. 4. P. सिप् 1. 4. P. स्कम्, स्तम्, 4. 9. P. स्पद् 1. P. त्रस् 1. A. सिच् 4. P. and हृप् 1. P.

Roots.	Ind. P. Ptc. or Ger.
गृह् to conceal	गृहित्वा, गृहित्वा, गृह्ता
गृप् to protect	गोपायित्वा, गोपित्वा, गृपित्वा, गृप्त्वा
इष् to desire	एषित्वा or इष्ट्वा
सह् to endure	सहित्वा or सोत्त्वा
लुष् to covet	लोभित्वा or लुब्ध्वा
अञ्च् to go, to worship	अकृत्वा having gone, अश्रित्वा having worshipped
क्षण् to kill	क्षत्वा, क्षणित्वा
खन् to dig	खनित्वा, खात्वा
तन् to stretch	तनित्वा, तत्त्वा
दम् to tame	दमित्वा, दान्त्वा
शम् to pacify	शमित्वा, शान्त्वा
क्रम् to go &c.	क्रमित्वा, क्रन्त्वा, क्रान्त्वा*
वस् 4 P. to be straight, &c.	वसित्वा, वस्त्वा
वृत् 1 A. to be	वर्तित्वा or वृत्त्वा &c. &c.

But व्रदच्—व्रश्चित्वा, वृत्-वृत्त्वा, सू-सूत्वा, धू-धूत्वा.

§ 748. The roots श्वि, डी, शी, पू and जृ, Set roots ending in consonants, roots of the 10th class and all derivative verbs, admit इ before त्वा; roots of the 10th cl. preserve their अच् before त्वा; श्वि-श्वयित्वा, डी-डयित्वा, जृ-जरीत्वा or जरित्वा, वृत्-वर्तित्वा, व्यच्-व्ययित्वा, लज्ज्-लजित्वा, जीव्-जीवित्वा, &c., चुर-चोरयित्वा; कथ्-कथयित्वा, बुध्-ood. बोधयित्वा; desi. बुबोधयित्वा; Atm. fre. बोबुधित्वा, &c.

§ 749. (a) The roots स्कद् and स्पन्द् do not drop their nasal; स्कन्द्-स्कन्त्वा; स्पन्द्-स्पन्त्वा, स्पन्दिता.

(b) The penultimate nasal of roots ending in घ् or फ् and that of वञ्च् 'to roam abroad,' 'to deceive' and लुञ्च् 'to tear out,' are optionally dropped; ग्रन्थ्-ग्रन्थित्वा, ग्रथित्वा; ग्रन्थ्-ग्रन्थित्वा, ग्रथित्वा; वञ्च्-वञ्चित्वा, वञ्चित्वा, वक्त्वा; लुञ्च्-लुञ्चित्वा, लुञ्चित्वा.

* The अ is lengthened optionally before त्वा.

(c) Roots ending in ङ् such as मज्, रज्, सज्, स्पज् &c. and the root तङ् drop optionally their nasal before त्वा; भञ्—भंक्त्वा or भक्त्वा, रज्—रंक्त्वा or रक्त्वा, अज्—अजित्वा, अहत्वा or अक्त्वा.

(b) मस् and नस् insert a nasal optionally; मक्त्वा or मंक्त्वा; नक्षित्वा, नंद्वा or नद्वा.

§ 750. Guna is optionally substituted for the penultimate इ and उ, roots beginning with any consonant and ending in any except य् or व् when त्वा has इ prefixed to it; लिम्—लिखित्वा or लेखित्वा; क्लिद्—क्लित्वा or क्लेदित्वा (also क्लित्वा); लुम्—6. P. लुभित्वा or लोभित्वा; पुद्—पुतित्वा, धोतित्वा; रिद्—रिपित्वा, रेपित्वा and रिष्टा; so रुप्, &c., but दिक्—देवित्वा, पुत्वा.

2. Indeclinable Participles formed with य्.

§ 751. When a root is compounded with one or more prepositions or words prefixed to verbs like prepositions, the indeclinable participle is formed by affixing य् immediately to it; the य् is changed to त्य after a short radical vowel (even when it combines with the final vowel of a preposition to a long vowel); e. g.

दा with आ—आदाय

चि with निस्—निश्चित्य

जि with परा—पराजित्य

नी with वि—विनीय

भू with अनु—अनुभूय

इ with अधि—अधीत्य

इ with प्र—प्रेत्य

कृ with सम्—संस्कृत्य

कृ with द्विधा—द्विधाकृत्य

भिद् with निस्—निर्भिय

प्लुत् with उद्—उत्प्लुत्य

&c. &c. &c.

§ 752. The rules given at §§ 394, 395; 459, 502 and 587 apply to the roots also in the gerund in यः—

दिक् with प्र—प्रदीत्य

कृ with अव—अवकीर्य

पृ with आ—आपृय

वच् with प्र—प्रोच्य

वत् with प्र—प्रोष्य

ग्रह् with वि—विग्रह्य

बन्ध् with नि—निबध्य
 मि, मी, मा and
 मे* with अनु—अनुमाय
 ज्ञे with परि—परिज्ञाय
 दे with आ—आदाय

ह्वे with आ—आह्वय-
 दी with उप—उपदाय
 ली with वि—विलीय or विलाय
 &c. &c. &c.

§ 753. Roots of the 8th class ending in a nasal, except सन् and the roots मन्, वन् and इन्, drop their nasal necessarily; गम्, नम्, यम् and रम् do it optionally; तन् with वि—वितत्य; मन् with अव—अवमत्य; यम् with नि—नियम्य or नियत्य; रम् with वि—विरम्य or विरत्य; नम् with प्र—प्रणम्य or प्रणत्य, &c.

§ 754. The roots खन्, जद् and सन् have respectively निखन्त्य-निखाय; प्रजन्त्य-प्रजाय; and प्रसन्त्य-प्रसाय.

§ 755. क्षि lengthens its इ before the affix य and जाय changes its final vowel to गुप्; प्रक्षीय; प्रजागर्य.

§ 756. वे, ज्या and ज्ये do not take Samprasāraṇa; प्रजाय; प्रज्याय 'having become old;' उपज्याय 'having covered;' but ज्ये with परि or सम्, takes Samprasāraṇa optionally; परिज्याय or परिबीय; संज्याय or संबीय.

§ 757. The roots mentioned under § 486 do not change their आ to ई; प्रयाय, प्रधाय, प्रमाय, &c.

§ 758. Roots of the Tenth class and Causals preserve their अय् before य, if it be preceded by a short penultimate vowel; if not, it is dropped; चोरय-प्रचोर्य; बोधय-प्रबोध्य; कृ—cau. विकार्य; नी cau. with आ—आनाय्य, &c; but गण्-विगणय्य, प्रणमय्य, प्रकथय्य; प्रवेभिद्धय 'having again and again caused to be broken.'

§ 759. (a) आप् cau. may retain its अय् optionally—प्राप्य or प्रापय्य.

§ 760. Desiderative bases add य immediately and Freq. bases add it after dropping their य, when it is preceded by a consonant and dropping the final अ when it is preceded by a vowel; बुध्-प्रबुधोषिष्य; Fre. प्रबोद्धय; भू Fre. प्रबोध्य &c.

* मे changes its final to इ optionally; so अनुमित्य also.

(b) THE ADVERBIAL INDECLINABLE PARTICIPLE

OR

The Gerund in अम्.

§ 761. There is another Indeclinable Participle having the same sense as that in त्वा, formed with the affix अम्. Before this the root or the derivative verbal base generally undergoes the same changes as it does before the इ of the Pass. Aorist 3rd sing.; नी-नायम् 'having carried or led'; दा-दायम् 'having given'; स-भायम्, भिद-भेदम्, मह-माहम्, गम्-गमम्, &c.

§ 762. This Participle is generally used at the end of compounds; स लोटघातं इतः 'he was pelted to death;' बन्दिग्रहं ग्रहीता (Vik. I.) 'She was taken a captive;' स बलघातं नववर्षीदरीश्व (Bhatti. I. 2.) 'He totally exterminated his enemies, &c.'

§ 763. The participles in त्वा and अम् * when repeated yield the sense of repetition of the action or condition expressed by the verb; स्मृत्वा स्मृत्वा or स्मरं स्म. — 'having repeatedly remembered; पीत्वा पीत्वा or पायं पायम् 'having drunk again and again;' similarly भुञ्—भुक्त्वा भुक्त्वा or भोजं भोजम्; श्रु-श्रुत्वा श्रुत्वा or श्रावं श्रावम्, गम्-गत्वा गत्वा or गमं गमम् or गमं गमम्, लभ-लब्ध्वा लब्ध्वा or लभं लभम् or लाभं लाभम्, जग-जगत्वा जगत्वा, † &c.

* आभीक्ष्ये गतम् । Pān III. 4. 22.

† At the end of compounds this may not be repeated and yet have the sense of repetition; as in:

'लतानुपातं कुहमान्यपुल्लान्त नववस्कन्दमुपास्पृशच्च ।

कुट्टहलाच्चारुशिलोपवेशं काकुत्थ ईषत्समयमान आस्त ॥' Bhatti. II. 11

The descendant of Kakutstha, smiling gently, repeatedly bending down the creepers would pluck their flowers, wading through every stream (that he came across), would sip the waters, and seating himself on every charming slab would remain there (in admiration of the scenery).

§ 764 The Gerund अम् does not, in many instances, express the notion of repetition.

§ 765. This gerund or the one in स्त्वा is used with the words अग्रे, प्रथमं and पूर्वं, used as prepositions, although the notion of repetition is not present in these compounds; अग्रेभोजं-भुक्त्वा वा व्रजति 'having first eaten he goes out.' so प्रथमंभोजं or भुक्त्वा पूर्व-भोजं or भुक्त्वा व्रजति.

§ 766. The gerund in अम् of the root कृ is used *

(a) with the noun governed by it, if it be compounded with it prepositionally when censure is implied; चौरकारं आक्रोशति (चौरशब्दं उच्चार्येत्यर्थः) 'cries out (he is) a thief, a thief.' In this case म् is added to the noun governed.

(b) with the words स्वादु, लवण, and संपन्न, म् being added to these as before; अस्वादुं स्वादुं कृत्वा भुंक्ते स्वादुं-लवणं-सम्पन्नं-कारं भुंक्ते 'he eats having sweetened or seasoned his food.'

(c) with the words अन्यथा, एवं, इत्थं, and कथं, provided the root कृ loses its sense; अन्यथाकारं कृते 'he speaks in a different manner;' एवंकारं भुंक्ते 'he eats thus;' similarly इत्थंकारं, कथंकारम्, but शिरोन्यथा कृत्वा भुंक्ते.

(d) with the particles यथा and तथा when an angry reply is given; यथाकारं भोक्ष्ये तथाकारं भोक्ष्ये किं तवानेन (Sid. Kau.); 'I will eat in this manner, I will eat in that manner, what have you do with that?'

§ 767. The Gerund of the roots दृश् and विद् † is compounded with their objects and expresses totality; कन्यादर्शं वरपति 'chooses as many girls as he sees, i. e. all of them;' ब्राह्मणवेदं

* कर्मण्वाक्रोशे कृञः समुच्. स्वादुमि णहृन् । अन्यथैक्यमिरथेसुसिद्धा-प्रपाणश्चेत् । यथायथयोरसुपाप्रतिबचने । Pân. III. 4. 25—28.

† कर्मणि दृशिबिदोः साकल्ये । Pân. III. 6. 29.

भोजयति, यं यं ब्राह्मणं जानाति लभते विचारयति वा तं सर्वं भोजयति इत्यर्थः (Sid. Kan.) 'he feeds every Brāhmaṇa that he knows or comes across or remembers i. e. all of them.'

(a) *The gerunds of बिद् 'to get' and जीव् 'to live' are joined with यावत् in the same sense; यावद्देवं भुंक्ते 'eats what he gets.'

(b) † With the words चर्मन् and उदर the gerund of पूर is used; चर्मपूरं स्तृणाति; उदरपूरं भुंक्ते 'eats so as to fill his belly'

§ 768. This gerund of पिब् is used with शुष्क, चूर्ण and रूक्ष; ‡ शुष्कपेयं पिनष्टि शुष्कं पिनष्टीत्यर्थः (Sid. Kan.); so चूर्णपेयं पिनष्टि 'he grinds to powder,' रूक्षपेयम्.

§ 769. ¶ With the words समूल, अकृत and जीव are used respectively the gerunds in अम् of the roots हन्, कृ and मृह in a cognate sense; समूलघातं हन्ति 'kills destroying the roots i. e. totally'; अकृतकारं करोति 'does what ought not to have been done; जीवमाहं गृह्णाति 'captures him so as to preserve him i. e. alive.'

(a) The gerund of हन् and पिब् is used with words signifying instruments (of action); पादघातं हन्ति=पादेन हन्ति 'strikes (kicking) with foot; उदपेयं पिनष्टि=उदकेन पिनष्टि 'grinds with (using) the water.

(b) Similarly the gerund of कृत् and मृह् is used with हस्त 'and its synonyms, and that of पुब् with स्व; हस्तवर्तं वर्तयति; so करवर्तम्, हस्तेन घुलिकां करोतीत्यर्थः । Sid. Kan.; हस्तमाहं गृह्णाति; similarly पाणिग्राहम्, करग्राहम्, &c.

* यावति विन्दजीवोः । Pān. III. 4. 30.

† चर्मोदरयोः पूरः । Pān. III. 4. 31.

‡ शुष्कचूर्णरूक्षेषु पिबः । Pān. III. 4. 35.

¶ समूलाकृतजीवेषु हन्कृमृहः । करणे हनः । स्नेहने पिबः । हस्ते वर्तिमहोः । स्वे पुबः । Pān. III. 4. 38—40.

§ 770. * The gerund of वन्ध् is used with words denoting peculiar arrangements of stanzas, &c., चक्रबन्धं बध्नाति, क्रोच्चबन्धं बध्नुः, मुरजबन्धं बध्नुः, मयूरिकावन्धय, अट्टालिकावन्धय, &c.

§ 771. † With the words जीव and पुरुष used subjectively the gerunds of नष्ट and बह् are used; जीवनाक्षं नश्यति जीवो नश्यतीत्यर्थः, पुरुषबाहं बहति पुरुषो बहतीत्यर्थः.

(a) † The gerunds of शुष् and पूर are used with ऊर्ध्व similarly; ऊर्ध्वशोषं शुष्यति, दद्याद्विऊर्ध्व एव तिष्ठन् शुष्यतीत्यर्थः। ऊर्ध्वपूरं पूर्यते, ऊर्ध्वसूत्र एव घटादिवर्षादकादिना पूर्णो भवतीत्यर्थः। Sid. Kan.

(b) †† Sometimes the Gerund in अम् is used with words denoting a standard of comparison; घृतनिधाय निहितं जलं 'the water was kept with as much care as ghee,' अजकनाक्षं नष्टः अजक इव नष्ट इत्यर्थः।

§ 772. § The gerund in अम् of roots having the sense of हिंस्र 'to strike,' &c. are used with words denoting the instrument when the object of the gerund and of the principal verb is the same; दण्डोपघातं गाः कालयति i. e. दण्डेनोपघातं 'he collects together cows beating (them) with a stick;' दण्डताडय; but दण्डेन चोरमाहृत्य गाः कालयति.

(a) The gerunds of पीड्, रुध् and कर्ष्, with उप, are used with nouns having the sense of the Loc. or the Inst.; पार्श्वोपपीडं शेते i. e. पार्श्वभ्यां उपपीडय; व्रजोपरोधं गाः स्थापयति i. e. व्रजेन व्रजे उपरोधं वा; पाण्युपकर्षं धानाः संयुह्णाति i. e. पाणादुपकर्षं पाणिनोपकर्षं वा। Sid. Kan.

(b) Similarly केशबाहं युष्यन्ते i. e. केशेभ्यु यहीत्वा; हस्तग्राहं i. e.

* अधिकरणे बन्धः। संज्ञायाम् Pân. III. 4. 41, 42.

† कर्त्रोर्जीवपुरुषयोर्नशिबहोः। Pân. III. 4. 43.

† ऊर्ध्वं शुषिपूरोः। Pân. III. 4. 44.

†† उपमाने कर्मणि च। Pân. III. 4. 45.

‡ हिंसार्थानां च समानकर्मकाणाम्। सप्तम्यां चोपपीडरुधकर्षः। समासत्तो। प्रमाणे च। अवादाने परीप्तायाम्। द्वितीयायां च। Pân. III. 4. 48-53.

हस्तेन युहीत्वा; द्रुघङ्गुलोत्कर्षे खण्डिकां छिनत्ति i. e. द्रुघङ्गुलेन द्रुघङ्गुले वा उत्कर्षम् ।

(c) Nouns having the sense of the Ablative and the Accusative are used with this gerund of a root when haste or hurry is intended; शय्योत्थायं धावति 'runs having quickly got up from the bed;' यद्विद्वाहं युध्यन्ते; लोटपादम्, &c.

§ 773. *A root may be used in its gerundive form in अञ् with its object prefixed to it if that object be a part of the body which can be severed without fatal effects; भ्रुविक्षेपं कथयति 'narrates contracting the eyebrows; but शिर उत्क्षिप्य (not शिरःक्षेपम्) as the severance of the head would cause death

(a) Similarly when a part of the body is completely hurt or proseed in the action, the gerund in अञ् is used with that part; उरःप्रतिपेयं युध्यन्ते i. e. कुम्बहुरः पीडयन्तः 'afflicting the whole bosom;' उरोविदारं प्रतिचस्करे नस्ते ।

§ 774. †The roots बिद्, पठ्, पङ्, and स्कन्द् are used in their gerundive forms in अञ् in the sense of 'complete occupation or pervasion or repetition' with nouns which if not compounded would have stood in the Acc.; गेहानुप्रवेशमासे गेहं गेहमनुप्रवेशम् । गेहमनुप्रवेशमनुप्रवेशम् । so गेहानुप्रपातम्, गेहानुप्रपादम्, गेहानुस्कन्दम्, &c.

§ 775. (a) † The gerunds of अञ् and तुञ् are used with nouns denoting a period of time intervening between the repetition or performance of the action; द्रुघहात्यासं or द्रुघहमत्यासे गाः पाययति 'he makes the cows drink water allowing two days to intervene, i. e. every third day' अथ पाययित्वा द्रुघमहतिक्रम्य पुनः पाययतीत्यर्थः । (Sid. Kan.); similarly द्वाहतर्पम् or द्वाहंतर्पम् .

* स्वाङ्गेषुवे । (येन विना न जीवने तद्वृत्तम् । Sid Kan.) परिक्रिश्यमाने च । Pān. III. 4. 54, 55.

† विशिषतिपदिकन्दां व्याप्यमानासेव्यमानयोः Pān. III. 4. 56. गेहादिद्रव्याण विद्यादिक्रियाभिः साकल्येन संबन्धो व्याप्तिः । क्रियायाः पौनःपुन्यमासेचनम् । Sid. Kan.

‡ अस्पतिवृषोः क्रियान्तरे कालेषु ।

(b)* Similarly the gerunds of दिष्ट with आ, and ग्रह are used with नामन् and in the sense of the Acc.; नामदेक्षमाकष्टे; नामग्राहं मामाह्वयति, &c.

(c) The gerund of भू may optionally be used after तृष्णीं and अन्वचु; तृष्णींभूय-भूत्वा-भावं; अन्वभूय, अन्वभूत्वा, अन्वभाषम्.

(c) The Infinitive.

§ 776. The Infinitive is formed by the affix तुम् with the same effect as the ता of the Future; *e. g.*

Roots.	Infinitive	Roots.	Infinitive.
इ to go	एतुम्	ग्रन्थ to compose	ग्रन्थितुम्
एध् to grow	एधितुम्	पच् to cook	पक्तुम्
दा to give	दातुम्	व्रश्च् to cut	व्रश्चितुम् or व्रद्भुम्
नी to carry	नेतुम्	गृह् to cover	गृहितुम् or गोदुम्
कृ to do	कर्तुम्	सह् to bear	सहितुम् or सोदुम्
भू to be	भूवितुम्	चुर to steal	चोरावितुम्
धृ to shake	धवितुम् or धेतुम्	बुध् Can.	बोधयितुम्
वृ to choose	वरितुम् or वरीतुम्	Desi.	बुबोधयितुम्
गी to sing	गातुम्	Atm. Freq.	बोबुधयितुम्
गम् to go	गन्तुम्	&c.	&c. &c.

SECTION II.

VERBAL NOUNS FORMED BY MEANS

of

Various Kṛt Affixes.

§ 777. In the following list are alphabetically arranged almost all the common Kṛt affixes forming nouns (substantive and adjective) with various significations from roots or derivative bases. अ—(अच्, अण्, अप्, कश्, खच्, खण्, खल्, घ, घञ्, ट, टक्, ड, ण, and झ):—

*नाम्नादिशिग्रहोः । Pān III. 4. 57. 58.

अच्—denoting 'the agent' is added to—पच् and other roots; पचतीति पचः 'one who cooks;' चर्—चरः, चुर—चोरः घृ—अघः, नद्—नदः (नदी);—to भृ and पच्, when the words जार and च्व are prefixed to them respectively; जारमरा 'an adulteress,' च्वचः 'a Chândāla'—to ह् when the noun governed by it is used prepositionally and when the idea of difficulty is not present or when the whole compound denotes 'age;' अंशं हस्तीति अंशहरः 'one entitled to a share, a heir,' but भारहारः 'a load-bearer' (भार + ह् + अच्); कवलहरः 'a young child;' also when आ is prefixed to it in the sense of 'in the habit of.' पुष्पाणि हर्तुं शीलमस्य असौ पुष्पहरः,—to the root ग्रह् when the words शक्ति 'a missile,' लांगल 'a plough,' अंकुश 'an iron hook,' तोमर 'a javelin,' पाटि 'a stick,' घट, घटी and चतुष् are prefixed to it; शक्तिं गृह्णातीति शक्तिग्रहः 'one armed with a spear,' &c; लांगलग्रहः &c.; also when सूत्र is prefixed to it and the root is used in the sense of 'wearing'; सूत्रग्रहः 'wearing a sacred thread,' but सूत्रग्राहः (सूत्र + ग्रह् + अच्) 'one who takes in his hand a sacred thread;'—to जर्ह् when a noun used objectively is prefixed to it; पुजामर्हतीति पुजारो ब्राह्मणः 'a Brâhmana deserving worship,'—to रच् and जच् when the words स्तम्भ and कर्ण in the Loc. are prefixed to them respectively; स्तम्भेरमः 'an elephant,' कर्णेजपः 'one who whispers into the ear, a spy;'—to any root when the word शो is prefixed, शोकरः, शोभवः, शोबदः &c.,—to शी when a word showing the place of action precedes, श्वे शोते स्व- (स्वे) शयः 'dwelling in the sky,' so हृच्छयः 'dwelling in the heart, i. e. Madana'; also when words like पार्श्व उदर, पृष्ठ, &c. and उत्तान, &c. precedes, पार्श्व-उदर-पृष्ठ-शयः 'sleeping on the sides,' &c., उत्तानशयः 'lying on the back with the face upwards.' so अवचर्षशयः (अवनतो सूर्या अस्य तथा शोते) i. e. 'with the face downwards.' When added to roots ending in ह् and to some others it forms abstract nouns, चि—चयः 'a collection,' मि—जयः, भी—घयः, दृष्—वर्षः 'a shower of rain,' &c.

अङ्—is added to roots when the words forming their objects are prefixed to them, कुंभकारः 'a potter,' जागरहारः—When a su-

hanta is prefixed to हन् with सम्, the न् of this root is changed to ट optionally; वर्णसंघातः or-टः 'a collection of words.'

अप्—is added to roots ending in उ and क short or long; it sometimes forms abstract nouns, sometimes shows the place or the instrument of action denoted by the root; स्तु—स्तवः praise, यु—यवः barley, पू—पवः, पू—पवः, ऊ—करः the instrument of doing anything i. e. the hand, सु—गरः poison, दु—दरः fear, वृ—वरः a boon &c., स्तु with वि—विहरः a tree or a seat, विस्तरः otherwise; हन् with सम् takes this affix; संघः a collection; गन् also takes it, गमः; अद् preceded by a preposition takes this affix and is changed to च्छ्; निषसः, प्रषसः, विषसः &c.; food or eating; (when no preposition precedes, it takes चञ्—चासः); the roots जप् and व्यप् not preceded by a preposition take अप्; जपः muttering prayers, व्यपः the act of piercing; (but when a preposition precedes, they take चञ्; as उपजापः secret whispering into the ear, separation, &c.); the roots स्वन् and हस् by themselves take अप् or चञ्; स्वन्-स्वनः or स्वानः sound; हस्-हसः or हासः; with a preposition they take the latter only; प्रस्वानः; प्रहासः &c.; यम् without any preposition or with the preposition उप, नि, वि and सम् takes either अप् or चञ्; यमः or यामः restraint, control, &c, उपयमः or यामः marriage; similarly नियमः or नियामः &c.; the roots गद्, नद्, पद् and स्वन्, with ति take अप् or चञ्; निगद् or निगाद्: speech, निनद् or निनाद्: sound, &c. कण् with or without नि takes अप् or चञ्; कणः or काणः, निकणः or-काणः the sound of a lute; the root मद् when a word other than a preposition is prefixed to it takes अप्; with a preposition it takes चञ्; चनमद्: the pride of wealth, उन्मादः madness, insanity; but when preceded by प्र or सम् it takes अप् when the meaning is joy; प्रमद्: or संमद्; in other cases it takes चञ्; प्रमादः, संमादः carelessness, oversight, a blunder. The affixes अप् and चञ् are added to several other roots too numerous to note here; the difference between these is that चञ् occasions Vriddhi of the preceding vowel, अप् does not.

क— is added to roots having इ, उ, ऋ, or लृ for their penultimate, and to the roots प्री and कृ and denotes the agent; लिख- लिखः one who writes, क्षिप्-क्षिपः; one who throws, बुध्-बुधः &c. प्री-प्रियः one who pleases; कृ-किरः one who scatters; it is also added to roots ending in आ with or without any preposition, the final आ being dropped; ज्ञा-ज्ञाः or प्रज्ञाः one who knows, wise; ह्वे-ह्वः or आह्वः one who calls; also when a subanta is used prepositionally with it; दा-मोदः one who gives cows or cuts the hair; पा-द्विपः (दाभ्यां पिबतीति) an elephant; when added to रथा it has various meanings; समस्थः happy; विषमस्थः placed in difficulties; प्रस्थः a measure of corn, &c. This is also added to ग्रह—ग्रहं a house, गृहाः a wife, a house.

कञ्— is added to दृश् not meaning 'to see' when a pronoun precedes it; तत् + दृश् = अ = तादृशः like that; also when the words समान and अन्य precede; सदृशः like to, अन्यादृशः like another स is added similarly; सदक्षः, तादक्षः &c.

खच् and खङ्— Before these the अ of the noun forming the object of the root with which it is used prepositionally inserts the syllable ख after it. खच् is added to the root वद् after प्रिय and वशः प्रियं वदतीति प्रियंवदः 'one who speaks sweetly; वशंवदः 'subject to the influence of, obedient to the will of;—कृ after the words क्षेम, प्रिय, मद्र, and भयः क्षेमं—प्रियं-मद्रं-करः doing good, &c.; भयंकरः causing fear, dreadful, अभयंकरः;—to the root गम् after a subanta; बिहङ्गमः passing through the sky, a bird;—to the roots भृ, तृ, रृ, जि, घृ, सहृ, तप् and दम् when the whole is a name; विश्वंभरः God; रथंतरं a portion of the Sāma Veda; पतिवरा a bird who chooses her husband; झञ्जयः an elephant, युगंधरः name of a mountain; परंतपः name of a king; अरिंदमः name of a king;—to यम् after वाच्, वाचंयमः one who restrains his speech for the observation of a vow;—to the roots सहृ and हृ after the words सर्व and पुर respectively; सर्वसहा the Earth; पुरंदरः Indra;—to कृ after the words सर्व, कुल, मज्ज and करीष; सर्वंकृपः all destroying, all powerful;

also a rogue; कलंकपा (a river) sweeping away its banks; अभंकपः: dashing against, coming in collision with the clouds as the wind; करीषंकपा blowing away dry cowdung, as a strong wind or gale. खड्ग is added to एङ् cau. as in जनमेजयः making the people tremble with fear; name of a king;—to अङ्, घे, तुद् and हा 'to go' after the words वात, शुनी, तिला and शर्ष्व flatulency; वातमजः facing the wind, a kind of deer; शुनिघयः a kitten; तिलंतुद्: an oilman; and शर्ष्वजहाः causing flatulence (भाषाः) a kind of bean;—to घे and घ्मा after the words स्तन and नाडी, respectively. स्तनघयः a baby sucking breast; नाडि- (डी) घमः a goldsmith;—to तुद् after विधु and अरुघ; विधुंतुद्: the afflictor of the moon i. e. Rāhu; अरुंतुद्: (अरुं पि मर्माणि तुदतीति) wounding the vital parts, painful;—to पच् after words showing measure as प्रस्यंपचा स्थाली, स्वारिपचः कटाहः and after मित and नख-मितंपचः one who cooks measured corn, a miser; नखंपचा nail-scorching (as यदायुः);—to हृद् and तप् after the words असूर्य and ललाट; असूर्यंपद्याः those who do not see the sun i. e. the queens of a king who are shut up in the harem; ललाटंतपः scorching the forehead;—to हृद्, मद् and घ्मा after उग्र, हरम् and पाणि respectively; उग्रंपदपः of a fierce aspect, हरम्पदः lightning; पाणिघमः a road (shrouded in such darkness that one has to clap one's hands for driving away serpents &c. that may be in the way); to मन् meaning 'to consider oneself' as, पण्डितं मन्य, a pedant, who considers himself a Pandita; गामन्यः one who considers himself a cow i. e. who is very humble, &c.

खल— is added to any root with ईषत्, डुर or ह prefixed to it when the idea of ease or difficulty is present, ईषत्करः done easily; दुष्कर done with difficulty; सुकर done easily; so दुःशासन, दुर्गोपन, &c. &c.

च— is added in the sense of the place or the instrument of the action or forms abstract nouns; कु with आ-आकरः a mine; खन् with अ, आखनः a spade; पण with आ, आपणः a place of traffic; कप्—निकपः a touch-stone; चर—गोचरः a pasture-ground; संचरः a path; बह—बहुः a shoulder; निगमः that by which the

people are guided, the Veda; वज्रः and व्यजः a fan. Before this छाद् not preceded by more than one preposition becomes छद्; दन्तच्छद् the lip, प्रच्छद्; but सप्तपच्छादः.

घञ्—added to roots ending in consonants has almost a universal application and a variety of senses; before this the final च् or ज् are changed to क् or ग्; पच्—पाकः food; कम्—कामः desire; श्रम—विश्रामः rest; लृ—सारः strength, substance, with अति—अति- or अतीसारः dysentery; हृ—हारः a necklace, पद्—पादः a foot; भू—भावः being, a thing &c; विश्र—वेशः a house; रुज्—रोगः a disease; स्पृश्—स्पर्शः touch; इन्ध्—एधः fuel; अन्य्—प्रअन्यः laxity; चि—चायः (चीयतेऽस्मिन्नन्नादिकं) the body, with नि—निकायः a house, &c.;—to रु when preceded by a preposition, विरावः the warbling of birds (otherwise रवः). The roots स्फुर and स्फुल् change their vowel to आ before this; स्फारः or स्फालः the throbbing of the hand, &c. रु and ह्र preceded by आ take both घञ् and अप्; आरावः or—रवः a loud sound; आघ्रावः—प्लवः a deluge. Sometimes the affixes घञ् and अप् are used in different senses; नी—नायः chief, प्रणयः friendship, kindness; परिणायः the act of moving a piece at chess, draughts, &c. परिणयः marriage; इ with नि—न्यायः justice, न्ययः ruin, प्रह् with अव or नि—अवग्रहः or निग्रहः impediment, separation; अवग्रहः a grammatical mark; चोरस्य निग्रहः the confinement of a thief; but अवग्रहः—ग्रहः draught, want of rain; चि after पुष्प take the affix घञ् when the whole means 'gathering flowers with the hands' पुष्पचायः, but पुष्पचयः 'collecting flowers with a stick' &c.; it is also added to मुञ् and उञ् with नि; मुञ्जः the hand; न्युवजः hump-backed, the Nyagrodha tree.

ट— is added—to the root कृ preceded by दिवा, भास्, यत्, तत्, किम्, a numeral, and nouns governed by it; दिवा करोतीति दिवाकरः, भास्करः the sun, यत्करः &c.;—to लृ preceded by पुरः, अग्रतः, अग्रे, and पूर्वः, पुरःसरः, अग्रतःसरः a leader, &c.; and to चर् preceded by मित्रा, सेना, दाय and words showing the place of action; मित्राचरः a beggar, सेनाचरः a soldier, &c.

टङ्—is affixed to हन् preceded by जाया or पति, हन् changing to व्र the whole meaning 'bearing an inauspicious mark'; a husband causing the death of his wife—जायाव्रः bearing a mark on his body indicative of the death of his wife; similarly पतिव्री;—this is also added to हन् when the agent of the action is not a man; चित्तं checking bile, such as ghase; पतिव्री (पाणि-रेखा), &c.;—to हन् preceded by हस्तिन् and कपाट in the sense of 'having the power to do what is denoted by the root'; हस्तिव्र 'one able to kill an elephant,' &c.;—and preceded by पाणि and लाड in the sense of 'one having the skill'; पाणिचः 'one who beats time with the hand, also a drummer (beating a drum with the hand);'—to पा 'to drink' and गे if not preceded by a preposition; सोमपः 'one who drinks the Soma juice'; साम गाचतीति सामगः 'one who chants the Sâma Veda'; but सामसंगायः (when a prep. precedes it); पा 'to protect' takes अ; क्षीरपा ब्राह्मणी, &c.

ट्—is affixed to गम् preceded by अन्त, अत्यन्त, अध्वन्, दूर, पार, सर्व, अनंत, सर्वत्र, पक्ष creeping on the ground, उरस् and विहायस् and denotes the agent; to गम् preceded by दूर and सु and shows the place of action; before this the final consonant with the preceding vowel or the final vowel of a root is dropped; अन्तं गच्छतीति अन्तमः 'one who goes to the end'; अध्वमः 'a traveller'; पक्षमः, उरोमः 'a serpent'; विहायस् is changed to विह—विहमः 'a bird,' दुर्गः 'a fortress,' &c.;—to हन् when a blessing is implied तव पुत्रः शत्रुहः भवेत् 'may thy son be the destroyer of his enemies;'—also to हन् with अर after the words क्लेश and तमस्; क्लेशापहः 'removing pain, consoling, a son;' तमोपहः 'the dispeller of darkness, the sun;'—to जन् preceded by a word having the senses of the Loc. or of the Ab. and not denoting a class, or when it is preceded by a preposition and the whole is a name; मंढुरजः 'born in a stable;' सरसिजं 'a lotus;' संस्कारजः 'produced after some operation;' अरुजः &c.; प्रजा, जनुजः 'a younger brother;' the words द्विजः, अजः, ब्राह्मणजः &c. are also formed by means of this affix: this is also added to खर् with परि; परिखा 'a ditch'

ण—is added to roots ending in आ which insert ए before it; दा-दायः 'one who receives a share,' धा-धावः 'one who holds,' &c.—to इप् when preceded by अव and प्रति, अवश्वायः 'mist, frost,' प्रतिश्वायः 'a catarrh or cold;—to इ, उ, सो and ह् preceded by a preposition; अत्यायः 'violation,' संत्रायः 'oozing, trickling,' अवसायः 'and', अवहारः 'a thief, a seamonster';—to लिह्, श्लिष, गृह्, गृध्, श्वस् and श्; लेहः 'a lambative, an electuary,' भेषः 'an embrace,' ग्राहः 'an alligator,' व्यायः 'a bunter,' श्वासः 'respiration,' भावः 'a thing;—to नी and हु not preceded by a preposition; नायः 'a leader,' दावः 'a forest-fire';—to ज्वल्, चल्, जल्, टल् 'to be confused', तल् 'to smell,' इल्, पल्, बल्, पुल, कुल्, शल्, हुल्, पद्, कय, पय, नय, वय, वयस्, क्षर, सह, शद्, कुस्, बुध्, and कस्, (these may also take जच्); ज्वालः (or ज्वलः), flame or blaze,' &c.—to क्षील्, कय and भश्, when their objects are prefixed to them; मांसशीलः 'one who keeps flesh,' मांसकमः 'one who wishes for flesh,' मांसभक्षः 'one who eats flesh';—to ईश्, क्षय and चर् with आ; सुखप्रतीक्षः 'one desiring happiness,' बहुक्षमः 'forgiving much,' कल्याणाचारः 'good-conducted;—to ह्वे, वे and मा after their objects; स्वर्गे ह्वयते स्वर्गह्वायः, तंतुवायः 'a weaver, धान्यमायः 'measure of corn;—to अद् with नि, न्यद्: 'food.'

झ—is added to वा, घा, धमा, घे, and दृश्; पा-पिबः 'one who drinks,' घ्रा-जिघ्रः 'one who smells; दृश्-दृश्यः 'one who sees;—to दा and धा 3 cl.; दा-ददः 'one who gives,' धा-दधः 'one who holds;—to लिप् and बिद्; लिपिः 'one who plasters,' विन्द्: 'one who knows,' also when the former is preceded by नि and the latter by गो and other words; निलिम्पः 'a god,' गोविन्द्: 'name of Vishnu,' अरविन्द्: 'a lotus;—to the Oan. of चिद्, पू, एज् with उत्, and धृ; चेतयः 'one who thinks or knows,' पारयः 'one who fills'; उदेजयः 'one who makes another tremble,' cf. Bhatti. l. 25. धारयः 'one who holds'; added to all roots it forms abstract fem. nouns, कृ-क्रिया 'an act,' इप्-इच्छा 'a wish,' परिचर्-परिचर्या 'service,' वृण-वृणया 'hunting,' अट-अटालया rambling; जागृ-जागर्षा 'wakefulness, &c.'

अ- forms abstract nouns from derivative bases; कृ-चिकीर्षा a desire to do; पुत्रकाम्या a desire to have a son, &c. Also from roots ending in a consonant having a long vowel for their penultimate; ईह-ईहा desire, ऊह-ऊहा a guess; reasoning, &c. अह- similarly forms abstract nouns; it is added to roots marked with an indicatory ह् and to भिद् and others; जृ-जरा old age; जप्-जपा shame, &c.; भिद्-भिदा distinction; separation; चिद्-चिन्ता contemplation, anxiety; मृज्-मृजा cleansing &c.—to कृप् which changes its र् to कृ-कृपा mercy; to roots ending in आ it is a preposition or the words अद् and अन्तर precede, दा-प्रदा giving gift, भा-प्रभा lustre, &c. पा with अद्-अन्धा faith; with अन्तर-अन्तर्धा disappearance.

कुक्—(कुक्, एवल्. कुम्, कुन्, कुन्)—

कुक्—is added to रम्ब; रजकः 'a washerman.'

एवल्—is affixed to all roots and ए- notes the agent of the action; कृ-कारकः one who makes, acting, &c.; पच्-पाचकः one who cooks; हन्-घातकः दा-दायकः, पा-पायकः, &c; it is added to शम् and other roots of that group; but in this case the preceding vowel is not lengthened. शम्-शमकः, दम्-दमकः, बध्कः a killer, जनकः a father, &c. Added to some roots it forms the name of diseases; रुद्-प्रचलदिका vomiting; बह्-प्रवाहिका dysentery; diarrhoea; चर्च्-विचर्चिका itch, scab, &c; sometimes it is added to denote the meanings of roots आस्-आसिका sitting, शी-शायिका sleeping, &c.; sometimes it has the sense of futurity, रुष्णं दर्शको याति he goes desirous of seeing Krishna; सतां पालकः &c.

वुम्—is added to निन्द्, हिंस, क्रिश, खाद्; नश् with वि, क्षिप् with परि रद्, बद्, व्ये, भाष् 'and स्व in the sense of the 'agent,' or 'in the habit of;' निन्द्—निन्दकः 'one who blames or is in the habit of blaming or censuring others,' हिंस—हिंसकः, क्रिश-क्रेशकः &c.; —to दिद् and कुल्ल preceded by आ; आदेयकः 'a gambler,' आकोशकः 'one who calls out or vociferates, reviler.'

शुक्—is added to गृ, सु and लु in the sense 'skilful in,' शु—श्रवकः 'skilful in walking;' लवकः 'skilful in cutting;' this may be added to any root when the idea of a blessing is to be conveyed; जीवकस्त्वं श्रूयाः 'mayest thou live for many years,' नन्दकस्त्वं श्रूयाः 'mayest thou be the giver of delight.'

खुद्—is added to वृत्, खन् and रज् in the sense of 'one who knows the art of,' नर्तकः 'one who knows the art of dancing;' खनकः 'a digger,' 'a miner;' रज्जकः 'a dyer.'

जघ्—(जघृच्)—वेप-वेपथुः 'tremor;' श्वि-श्वपथुः 'swelling, a tumour,' दु-द्वपथुः 'pain, anxiety,' &c.

जव्—(जवृत्, जृच्, ल्यु, ल्युट्)—

जवृत्—is affixed to गे and हा; गायनः 'a singer,' हायनः 'a year,' 'a kind of rice.'

चुच्—is affixed to verbs meaning 'to go or to sound,' चल-चलनः 'one who moves.' रु-रवणः 'one who makes a sound,' so शब्दनः &c. It is also affixed to verbs meaning 'to ornament, to deck, and to be angry,'—रुह-रूपणः serving as an ornament: मण्ड-मण्डनः, कुप-क्रोधनः, रुह-रोषणः angry, irascible.—to लु, लृ, रुध्, ज्वल्, जुच्, लृप्, पृच्, पृज्, लु-जवनः 'a swift walker:' लृ-सरणः 'one who goes' रुध्-वर्धनः 'a glutton;' ज्वलनः 'that which blazes, fire,'—to some other roots ending in a consonant, वृत्-वर्तनः, वृध्-वर्धनः &c.:—to the freq. of कृ and ब्रू, चक्रमणः, वृत्रमणः 'one who goes again and again,' it also forms *fem.* abstract nouns with the causals of roots and the verbs अन्ध, घट्, वन्द् and इष् not meaning 'to wish,' कृ-कारणा 'doing action,' ह-हारणा, आस्-आसना, अन्ध-अन्धना, घट्-घटना, वन्द् वन्दना, विद्-वेदना. इष् with अनु-अन्वेषणा 'searching.'

ल्यु—is affixed to नन्द् and other roots; नन्दनः 'one who delights, a son,' मद्-मदनः 'he who exhilarates, the god of love,' साध्-साधनः 'one who accomplishes,' सह-सहनः 'one who bears,' रुध्-मधुवदनः 'the killer of Madhu,' अर्ध्-जनार्दनः 'the chastiser of the sinful,' भी-बिभीषणः 'terrifier, name of Ravana's brother.'

सुहृ—*is added to all nouns to form new abstract nouns; सुहृ—*
 ✓ सुहृन् endurance, हसु—हसनं laughing, श्नी—शयनं sleeping, पा-
 पानं drinking, भुज्—भोजनं, साधु—साधनं, &c. This is also added
 in the sense of 'the instrument of an action'; व्रज्—व्रजनः an
 instrument for cutting; an axe, &c; दुहृ—मोदोहनी a milk
 vessel (here it shows the place of action of Adhikarana).

आक—(वाकत्)—*is affixed to अल्, मिश्र, कुट्ट, लुट् and कृ in the*
sense of 'in the habit of; जल्पकः (जल्पितुं शीलमस्य) 'a
prattler; मिश्र—मिक्षाकः 'a beggar; कुट्टाकः 'he who divides or
cuts; लुटाकः 'a robber; बराकः 'a poor man.'

आरु—शु—क्षारु destructive, hurtful; बंदु—बंदार praising, a
 panegyrist.

आलु—*is added to the cau. of सुहृ, वह and पठ, to वृ and to*
the words निद्रा, तन्द्रा and भ्रष्टा; सुहृयालु longing for, desirous
of; दयालु compassionate; निद्रालु disposed to sleep; तन्द्रालु,
भ्रष्टालु; 'full of faith.'

इ—(इह, इज्, इव्, कि)—

इह—ऊह—कृषिः 'one who tills the ground'; इ—गिरिः a mountain.

इज्—*is added to जप् and other roots; जापिः a well; वासिः a*
dwelling.

इव्—*is added to अज् and other roots of the group; आजिः a*
battle, जातिः &c.

कि—*is added to the roots दा and धा and others assuming these*
forms; धा—उपाधिः fraud, condition, &c.; निधिः a treasure,
संधिः a joint, peace, &c.; जलधिः the sea (here it is used in
the sense of अधिकरण).

इव—(इवच्) *is added to क, ल, ध, घ, ख, स, ह, and चर; क—*
अरिचं a rudder, helm; an oar; लचिचं a sickle; घचिचं a fan
made of the deer's skin; सचिचं cause of generation; खचिचं a
spade; सहचिचं patience, forbearance; चरिचं.

इव—(इनि, विवृन्, विनि)—

इनि—is affixed to जु with प्र, जि, ह, क्षि, भि with वि, वम्, व्यम् with आ, अम् with अभि, च् with परि and म् with प्र; प्रजविन् swift-going; जविन् a conqueror; हरिन् timid. &c., क्षविन् wasting away; it is also added to क्री with वि when the noun governed by it is prefixed to it and when the idea of censure or reproach is to be conveyed; तैलविक्रयी, सोमविक्रयी, &c.

पितृन्—is affixed to त्यज्, रज्, भज्, दुष्, द्विष्, दुह् वृह्, युज्, यज् with आ, वस्, क्रीड् and मृष् with आ; लृ, विद्, क्षिप्, रुद्, वद्, बह्, सुह्, all with परि; लृज्, पृज्, उवर, all with सच्; बिच् and चर् with वि; लप्, लृ, मन्थ्, वद्, वस् all with प्र; चर् with अति and अप; हृन् with अभि, रुध् with अनु; and denotes the agent; त्यज्—त्यामिन् one who abandons, रागिन् full of passion, impassioned, a lover; भागिन् one who takes a share, दोषिन् one who blames; similarly द्वेषिन्, द्रोहिन्, &c.; this is also added to क्षज् and the other roots of that group but without occasioning any change in the roots; क्षज्—क्षामिन् tranquil; मद्—मदिन्, but मद् with उत् or प्र—उन्मादिन्, प्रमादिन्.

जिनि—is added to the roots of the यङ् group in the sense of 'the agent;' गृह्णातीति ग्राहिन् 'one who takes;' स्या-स्थायेन्, सि with वि—विषयिन् 'a sensualist;' राज् with अप—अपराधिन् 'one who is guilty;' च् with परि—परिभाविन् 'one who defeats;' &c.;—to हृन् when preceded by कुमार and शीर्ष; कुमारं हन्तीति कुमारघातिन् 'one who murders a child,' शीर्षघातिन् 'one who cuts off the head.' This is added to any root, when the subanta other than one denoting a class, precedes it, in the sense of 'in the habit of,' 'disposed to'; उष्णभोजिन् (उष्णं भोजं शीलमस्य) 'one who eats hot things,' साधुकारिन् 'one who acts well,' ब्रह्मवादिन् 'one who expounds the Vedas or the nature of Brahman;'—to मद् after any subanta. पण्डितमामिन् 'one who considers himself a Pandita,' दर्शनीयमामिन् 'one who considers himself handsome,' &c.; this is added in the sense of the Past Tense to यङ् preceded by the name of a sacrifice; सोमयाजिन्, 'one who has performed the Soma sacrifice,' so

moves to a measured distance; झतुः which runs in a hundred streams, Name of a river.

उक्—(उक्म्)—is affixed to लप्, पठ्, पद्, स्था, ख्, दृप्, इप्, कम्, गम्, and गृ and denotes the agent; लप्—लावुकः sporting, glittering पातुकः falling ख्—भावुकः happening, living; इप्—पातुकः कम्—कावुकः amorous.

उर्—(कुरच्)—is affixed to विद्, भिद्, and छिद्; विदुरः 'who knows, knowing,' भिदुरः 'breaking, brittle,' छिदुरः 'cutting.'

ऊक्—(ऊक्) is added to ज्ञाप् and the Fro. Bases of यञ्, जप् and दंश्; जागरूक् 'watchful,' &c. (vide Bhatti. II. 22, Rag. XIV. 85, Sis. XX 36); पुनः पुनः अतिशयेन वा यजनशीलः यायजूकः 'one who performs sacrifices frequently' (see Bhatti. II. 20.); पुनः पुनः अतिशयेन वा जपतीति जंजपूकः 'one who mutters prayers repeatedly, an ascetic,' पुनः पुनः अतिशयेन वा दशतीति दंश्जूकः 'biting frequently, a serpent, demon' (vide Bhatti I. 26).

किप्, क्तिप्, and छिप्—Derivatives are formed with these affixes which are added to roots and then dropped; the difference between the first two is that in the case of the latter त् is inserted between it and the root, if it ends in a short vowel.

किन्—is affixed to स्पृश् preceded by a *subanta*; घृतस्पृश् 'one who touches ghee; मन्त्रस्पृश् 'one who touches anything after reciting a holy verse,' &c. except when the *subanta* means water; उदकस्पर्शः 'one who touches water' and not उदकस्पृश्. The following words are to be accepted as they are; यज्ञ-ऋत्विक् (ऋतो ऋतो यजते) sacrificing regularly at every season; a priest who officiates at a sacrifice; धृष्ट-दृष्ट-—proud, haughty; मृज्—मृज् a garland; दिश्—दिश् a direction; छिद्—उच्छिद् name of a metre, words like प्राचीन् derived from the roots अच्च् and the words युच् and कच्च् ought to be considered as derived by means of this affix.

क्रिप्—this is added to a root with or without any preposition prefixed to it; सृते असौ सृः or प्रसृः one who brings forth, a mother; सद्—सुसद्: those who sit in heaven, the gods, द्विप्—प्रद्विप् a powerful enemy; सुब्—अश्वसुब् the constellation of stars called 'Aswini'; नी—सेनानी the leader of an army; सक्—विराक् the creator; चि—अग्निचित् one who consecrates the sacred fire, a householder; जि—इन्द्रजित् the conqueror of Indra, name of Rāvaṇa's son; स्तु—देवस्तुत् he who praises the gods; हृ—सोमहृत् the extractor of Soma juice; कृ—कर्मकृत्, भाषाकृत्, टीकाकृत्, &c. This is also added to हृत्, स्पृत्, and सृत् when the object governed by them is prefixed to them; सर्वहृत् seeing all; मर्मस्पृत् touching the vitals; विश्वसृत् the creator of the universe;—to अद् and हव्; कव्याद् a flesh-eater, a demon; ब्रह्महव् the Killer of a Brāhmaṇa;—to छाद् changed to छद्; तनुच्छद् a garment. Before this affix roots ending in a nasal lengthen their penultimate; as शम्—प्रशाम् tranquil; तन्—प्रताद् one who stretches, &c., except in the case of roots गम्, नम्, यम्, and तन्, which drop their nasal and then obey the general rule; अध्वानं गच्छतीति अध्वगत् a traveller; परि तनोतीति—परीतन् stretching on all sides; सुनत् yielding, poor; संपत् well restrained, &c.; the आ of शास् is changed to इ before this; मित्रं शास्तीति—मित्रशिष one who gives advice to his friend; आशिष a blessing; गृ forms गिर speech; the roots अंस्, अंस्, and एवंस् drop their nasal and insert त् before their final; वाहन्नत् dropping down from a vehicle, उस्त्रान्नत् dropping down from a vessel; पर्णध्वत् falling down from a leaf; before this affix दिव् changes its व् to ड and other roots change their व् to ऊ; अक्षयुत् (अक्षैर्दीव्यति) a gambler; वे—ऊः a weaver; अक्—ऊः a protector; this forms Vṛiddhi with a preceding अ; जन + ऊ = जनोः the protector of the people, ज्वर—ज्वर feverish, त्वर—त्वर swift-going; before this affix च् or छ् following र् is dropped; मूर्च्छन्—मूर्च swooned; धुर्व—धुर hurting, injuring; अक्षयत् what troubles, i. e. presses heavily on the axle of a carriage, hence the cart-load: the following words are irregularly

derived; वच्—वाच् speech, पच्छ—प्राच्छ one who asks, पु-कटप्रः acting by will; name of Shiva, a kind of worm, a gambler; &c.; श्रि—श्रीः wealth; व्रज्—परिव्राज् an ascetic; दिव्—वियुत् lightning; गम्—जगत् the world; ध्ये—धी the intellect.

विभ—*is* affixed to भज् which lengthens its अ before it; अंशभाज् one who takes a share; प्रभाज् devoted to, worshipping, &c.

ति—(क्ति) forms *fem.* abstract nouns; कृ—कृति an act, &c.; स्तु—स्तुति praise; गम्—गति gait, &c.; रम्—रति sport; नम्—नति a bow; स्था—स्थिति state; गे—गीति a song, &c.; पा—पीति drinking; पच्—पक्ति cooking; यज्—इष्टिः a sacrifice, &c.. It is added to the roots श्रु, त्यज्, स्तु and इष्ट in the sense of 'the instrument of'; श्रुतिः the instrument of hearing i. e. the ear, &c. To the root पठ् with सम् or वि, क्तिन् or क्तिप् is added; सम्पत्तिः or सम्पत्, prosperity; विपत्तिः or विपद् adversity; नि instead of ति is added to roots ending in च् and to ह् and others; कृ—कीर्णिः scattering. The following words are to be taken as they are:—सो—साति end; इव्—हेति a weapon; कृत्—कीर्ति fame.

वृ—(वृच्, वृन्)—वृच्—is affixed to all roots and denotes the agent; कृ—कर्तु a doer; गम्—गन्तु, पच्—पक्तु, सह—सोद् or सहितु, इष्ट्—पष्टु or एषितु &c.; क्रम्—क्रन्तु or क्रान्तु or क्रमितु one who goes, &c., होतु 'one habitually sacrificing' (वृन्) &c.

वृ—वृच् is added to दा or दौ, नी, शास्, यु, युज्, स्तु, तुद्, सिच्, मिह, पट्, पद्, नह् and दंश् and shows the instrument of the action denoted by the root; दा or दौ—दात्रं an instrument for cutting, a sickle, नेत्रं the instrument of guidance i. e. the eye, शस्—शस्त्रं a weapon, शास्—शास्त्रं, यु—योत्रं, युज्—योक्त्रं the rope by which an animal is tied to the pole of, a carriage, स्तु—स्तोत्रं a hymn of praise, तु—तोत्रं a whip, सिच्—सेदत्रं a watering pot, मिह्—मेह्, पट्—पत्रं a vehicle, the wing of a bird, &c. नह्—नध्री a leather-strap, दंश्—दंष्ट्रा the jaw; it is also added to—पू in the sense given—पोत्रं the snout of a hog, a ploughshare, the thun-

darbolt, a garment;—पद्मिन् an instrument for purifying, a sort of ring of *kusha* grass worn on the fourth finger on religious occasions, and to पै and धा; धात्री: a mother, a foster mother, the earth, name of a tree, Emblemic myrobalan.

विम्—(विव्) is added to a few roots; पद्म—पद्मिन्: (पाकेन निवृत्तः) ripened, matured; कृविम् artificial from कृ, दविम्: produced by gift (see Bhaṭṭi. I. 10, 13).

धक्—गे—गायकः a singer.

न—(नङ्, नन्)—

नङ्—is added to यञ्, याच्, यत्, विच्छ्, प्रच्छ्, and रक्ष्; यज्ञः a sacrifice, याच्चा beggary, यत्नः an effort, विद्मः going, lustre, यश्न a question, रक्षन्: protector.

नन्—स्वप्नः sleep, a dream.

नञ्—(नजिङ्)—is added to स्वप्, तुप्, and घृप्, in the sense of 'in the habit of;' स्वप्नञ् sleepy, तुष्णञ् thirsty, घृष्णञ् bold, confident.

वु—(वन्)—is added to व्रञ्, शृप्, घृप् and क्षिप् in the sense of 'in the habit of;' व्रन्तु timid, वृच्छ् covetous, greedy, घृच्छ् bold, क्षिप्तु throwing, casting.

मर—(क्मरच्)—हृ-हृमर going, a kind of deer, चत्—चस्मर and अङ्—अङ्गर voracious, gluttonous, glutton.

य—(क्यप्)—is added to व्रञ्, यञ् and कृ and forms *form* abstract nouns; व्रज्या asceticism, an attack, इज्या a sacrifice, कृत्या doing; it also takes ज्ञ and क्तिन्; क्रिया, कृतिः; it is affixed to अञ्, (not changed to वी in this case) with सञ्, सद् and पत् with नि, मन्, विद्, हृ, इति, भृ and इ in the sense of either the place or the instrument of the action denoted by the roots; समज्या assembly, निषद्या a couch, a market place, the hall where an assembly meets, निपत्या slippery ground, मन्द्या the nape of the neck, बिद्या, स्तृत्या a sprinkling with the Soma juice, शय्या a bed, भृत्या wages, इत्या a vehicle.

र—is affixed to नम्, कम्, स्मि, कम्, हिंस, and दीप्; नम् bowing down, yielding, कम् shaking, tremulous, स्मेर smiling, कम् desirous, beautiful, हिंस injurious, murderous, दीप् shining. The word अजस्रं *adv.* is also derived from जस् with न (changed to ज) and र.

ह—is added to दा, धे सि, हृद् and सद्; दा—दाकः 'one who gives or eats;' धे—धाकः 'one who drinks;' सेकः 'one who binds;' हृद्: 'one who goes or destroys;' सद्: 'one who goes or takes rest.'

बन्—(कनिप्)—पारहृष्यन् from दृश् 'one who has seen the other side, hence, adept in,' राजयुध्वन्, 'one who has fought with a king'; similarly राजकुल्वन्, सहयुध्वन्, and सहकुल्वन्.

वर—(कर्ष) is affixed to the roots इ, जि, नश् and हृ; इत्वर going, cruel, जित्वर victorious, नश्वर perishable, fleeting; it is also added to गम्; गत्वर transient, going.

CHAPTER XV.

SYNTAX.

§ 778. Syntax deals with the mode of arranging words in sentences. Of the three divisions of Syntax—Concord, Government and Order, the Syntax of Sanskrit is mainly concerned with the first two. Syntax in English depends principally upon the last. In Sanskrit and other cognate Languages which are rich in inflection, the relation, which one word bears to another in a sentence is determined by its grammatical form, and no change occurs in the meaning of the sentences, how-so-ever the order of words be changed. But in English and other languages, deficient in inflection, 'order' is everything. Change the order of words and there is a corresponding change in the meaning. In Sanskrit, therefore, the mere order

of words is not of material importance, though a perfect arbitrariness in that respect is not allowable. Sanskrit Syntax also takes further into account the meaning and use of participles, the various tenses and moods, and participles. * These will be treated of in their proper order.

THE ARTICLE.

§ 779. There are no articles in Sanskrit corresponding to the English Definite and Indefinite articles. The words कश्चित् and एक, however, are often used in the sense of 'a certain' and the pron. सद् *m. f. n.* as equivalent to 'the,' कश्चित् नरः a certain man; एकः पश्यः a traveller; स राजा the king, &c.

§ 780. As already remarked (See § 54) there are three numbers in Sanskrit: a singular number, denoting a single individual, a dual number denoting two, and a plural number denoting more than two. Besides these general senses—

* As the great bulk of Sanskrit literature is thrown in the form of verse, the laws of Syntax will be found not to be always observed by the poets. In ordinary prose writings the usual order of words in a sentence is, first the subject with its adjuncts, then the object with its adjuncts, then the adverbs and other indeclinables (extensions of the predicate) and lastly the predicate. The chief characteristics of Sanskrit style are in the words of Prof. Max Müller, 'the predominance of co-ordination, the use of the Locative Absolute, a fondness for compounds and indeclinable participles supplying the place of subordinate clauses, the frequent employment of the Past Participle instead of the finite verb, a predilection for passive forms, and the absence of the indirect construction and of the subjunctive mood. For the latter reason the use of the tenses and moods is comparatively simple; on the other hand, the use of the cases, being much less definite than in Latin and Greek presents some difficulties.'

M. Williams' Grammar for Beginners.

(a) The singular may be used to denote a class; सिंहः श्वपदराजः the lion is the king of beasts; बुद्धिमन्तु नरः श्रेष्ठः &c.

(b) The dual sometimes denotes a male and a female of the same class; पितरौ parents; चटकी a male and a female of sparrow.

(1) Note:—Words like द्वय, द्वितीय, युग, द्वंद्व, &c. meaning 'a pair,' &c. which are dual in sense but singular in form ought to be always used in the singular, except when several pairs are meant.

(2) Note:—Words like हस्तौ, नेत्रे, पादौ, &c. should always be used in the dual in Sanskrit.

(c) The plural, like the singular, may represent a class, ब्राह्मणाः पूज्याः (or ब्राह्मणः पूज्यः) Brāhmaṇas (i. e. the Brāhmaṇa class) are adorable.

(1) The plural is not unfrequently used as a mark of respect or reverence. इति श्रीशंकराचार्याः; so (says) the venerable Shankarāchārya; इति आचार्यवादाः this is the opinion of the revered preceptor, &c.

(2) In the first person, great personages and writers sometimes use the plural instead of the singular; वयमपि वयस्यो किमपि पृच्छामः we (i. e. I,) too ask you something; इति तु वयं but we (i. e. I, the writer) hold this opinion; वयमपि च गिरा-मीदमहे we rule over speech (i. e. language).

(3) Words like दाराः, गृहाः, अक्षताः, सिक्ताः, आपः, प्राणाः, लाजाः, &c. are always used in the plural, though some of them are singular in sense.

(4) Names of countries which are really the names of the people inhabiting them, must be used in the plural; स विदेहान् उपाययौ he went to Videha, &c.

But in the case of compounds ending in words denoting a country, such as देश, विषय, &c. the sing. must be used; अस्ति मगधदेशे पाटलिपुत्रं नाम नगरम् there is a town called Pātaliputra in the country of Magadha.

(5) The plural of proper nouns denotes a family or race as in English; जनकानां रघूणां च यत्कृत्स्नं मोक्षमङ्गलम् Utta.

SECTION I.

CONCORD.

§ 781. Concord is the agreement of words in a sentence as regards gender, number, person or tense.

The concords deserving notice in Sanskrit are three:—(1) Concord of the verb with the Subject; (2) Concord of the Adjective with the Substantive; and (3) Concord of the Relative with its Antecedent.

CONCORD OF THE VERB WITH THE SUBJECT.

§ 782. The verb must agree with its subject in number and person; आसीद् राजा नलो नाम there was a king, Nala by name; अहं गच्छामि I go; ब्राह्मणौ गच्छतः two Brāhmaṇas go, &c.

§ 783. (a) When two or more subjects differing in number are connected by 'and' the verb must be plural; ततः कुन्ती च राजा च भीष्मश्च सह बन्धुभिः । ददुः आदं तदा राण्डोः &c. Mah. Bhā. Sometimes the verb agrees with the nearest subject in number, सा च सत्यवती देवी गान्धारी च यज्ञस्विनी । राजदरिः परिवृता गान्धारी चापि निर्ययो ॥ Mah. Bhā. अहश्च राभिश्च उभे च सन्ध्ये धर्मोपि जानाति नरस्य वृत्तम् ॥

(b) But when they are connected by 'or' and are all sing. the verb will be singular, and when the subject differ in number the verb will agree with the one nearest to it; रामः गोविन्दो वा व्रजतु 'Let Rāma or Govinda go,' स वा इमे बालका वा आञ्जं गृह्णन्तु 'let him or these boys take the mango fruit.'

§ 784. (a) When a verb agrees with two or more subjects of different persons connected by 'and,' the first person has preference over the second or third, and the second over the third; त्वमहं रामश्चैतत्करिष्यामः Rāma, you and I shall do this; त्वं रामश्च पाठशालां गच्छतम्.

(b) But when the subjects are connected by 'or,' the verb

agrees with the one nearest to it स वा वयं वा तत्संपादयामः he or we accomplish that; अहं रामोऽथवा राजा लक्ष्मणो वा मरिष्यति either I or King Rāma or Lakshmaṇa will perish.

§ 785. The predicate may not always be a finite verb; but a participle, or an adjective or a noun may take its place.

(a) When a participle is used as the predicate it must agree with the subject in number and gender; स तदुक्तवान् he said that, स तदुक्तवती she said that, तेषां बन्धनानि छिन्नानि their bonds were cut off, कार्यं कृतं the work is done, लता छिन्ना the creeper is cut; &c.

(b) When an adjective or a noun is used as the predicate, a form of the roots अस् or भू may be used with it or may be omitted; the adjective used predicatively agrees with the subject in number and gender; words like आस्पदः, पात्रः, भाजनः, स्थानः, पदः &c. retain their gender and number; सुभृत्यः दुर्लभः a good servant is difficult to be obtained, सुपुत्रः पितुः गर्वास्पदम् a good son is the object of his father's pride, सम्पदः पदमापदां riches are the abode of miseries, स तु तस्या अभिमानधूमिः &c.; in these cases the verb agrees with the subject in number and not with the noun used predicatively; सम्पदः आपदां पदं सन्ति and न अस्ति, &c.

§ 786. When a substantive or an adjective is used predicatively with verbs of incomplete predication such as 'to grow, to seem, to be, to appear,' &c. the substantive or adjective so used must agree with the subject in case; एष मे निश्चयः this is my resolve; स भूयतिः प्रजागरुक्षः लक्ष्यते that king seems emaciated through wakefulness; प्रभुर्वृषुर्भुवनत्रयस्य desirous of being the lord of the three worlds.

(a) The same applies to transitive roots of incomplete predication used passively; तेन मुनिना स मूषकः बिडालः कृतः by that sage the mouse was made (transformed into) a cat, &c.: रूपो हि विश्वः मन्यते a king is thought to be Viṣṇu.

§ 787. When an indeclinable used with an adjectival force takes the place of the verb, the object governed by it is put in the Nominative case. * विषवृक्षोपि संवर्धय स्वयं च्छेत्तुमसांप्रतम् (Kum. II. 55.) it is not fit to cut down even a poisonous tree having first reared it up; here the indeclinable असांप्रतम् is equivalent to न युज्यते and the whole sentence to वृक्षं संवर्धय तं च्छेत्तुं असाम्प्रतम् (न युज्यते) योपि विषवृक्षः स्यात् ।

Concord of the Adjective with the Substantive.

§ 788. An adjective, participial or qualitative, must agree with the substantive it qualifies in gender, number and case; रूपवान् पुरुषः a handsome man; रूपवती स्त्री a beautiful woman; महत्संकटम् a great calamity; एते मयराः, तानि पुस्तकानि; गच्छन्ती नारी, &c.

But numeral adjectives of fixed gender and number remain unchanged:—शतं ब्राह्मणाः a hundred Brāhmanas; शतं स्त्रियः a hundred women, विंशतिः बालकानि twenty children.

§ 789. When an adjective qualifies two or more substantives it agrees with them in their combined number; when the substantives differ in gender, the adjective will be masculine when the substantives are masculine and feminine; and neuter when they are masculine, feminine and neuter राजा राज्ञी च स्तुत्यचरितौ स्तः the king and his queen are of laudable conduct; धर्मः कामश्च दर्पश्च हर्षः क्रोधः सुखं वयः । अर्थादितानि सर्वाणि प्रवर्तन्ते न संशयः fulfilment of duty, satisfaction of desires, pride, anger, happiness and long life; all these proceed undoubtedly from wealth.

(a) Sometimes the adjective takes the gender of the majority of the substantives; दृष्टौ च मातापितरौ साध्वी भार्या सुतः शिशुः । अप्यकार्यशतं कृत्वा भर्तव्या मनुजब्रवीत् ॥ aged parents, a good wife and a young son should be maintained even by doing a hundred foul deeds; so has Manu spoken (laid down).

* निपातेनाभिहिते कर्माणि न विभक्तिपरिगणनस्य प्रायिकत्वात् । Vāman.

(४) And sometimes it takes the gender and number of the substantive nearest to it when the particle च is used; उद्वेगः कलहः कण्डूः सेव्यमाना च वर्धते dejection, quarrel and an itching sensation prevail all the more they are attended to; यस्य वीर्येण कृतिनो वयं च भुवनानि च (कृतीनि) by whose valour we have become happy and so have the three worlds.

§ 790. When a past or potential passive participle is used as predicate with a noun in apposition to the subject, the participle agrees with the subject; कृताः शरव्यं हरिणा तवाशुराः (S'ak. VI.) the demons are made the marks of your arrows by Hari.

CONCORD OF RELATIVE WITH ITS ANTECEDENT.

§ 791. The relative agrees with its antecedent in gender, number and person, the cases of the relative and its antecedent being determined by their relation to their respective clauses; यस्यास्ति वित्तं स नरः कुलीनः he who has wealth has a noble family; यस्य बुद्धिर्बलं तस्य; यदेन युज्यते लोके ब्रुवस्तत्तेन योजयेद् what, which is fit to be united with anything, a wise man should unite with it &c.

§ 792. When the relative has for its predicate a noun differing in gender from the antecedent the relative generally takes the gender of the antecedent noun, the demonstrative pronoun following that of the noun it qualifies; परयुजासहिष्णुत्वं हि यत्स दुर्जनानां स्वभावः—non-endurance of the merits of another is but the nature of the wicked; ऐतत् हि यत्सा प्रकृतिर्जलस्य.

§ 793. The relative pronoun यत् *neu. sing.* is used like the English 'that' to introduce a clause, the gender of the demonstrative pronoun being the same as that of the antecedent noun; यद्विद्वान् अपि नरः अन्यान् विगणयति स धनमद् एव it is the pride of wealth that even a learned man slights another; सत्योयं जनप्रवादः यत्संपत्संपदमनुब्रूयातीति it is a true saying that one good fortune follows another.

Obs:—Sometimes the antecedent noun or pronoun is omitted and has to be inferred from the gender and number of the relative; e. g. धनेन किं यो न ददाति याचके i. e. तस्य धनेन, &c. what is the use of wealth to him who does not bestow it on mendicants, &c.

SECTION II.

GOVERNMENT.

§ 794. The only portion of Syntax treated separately in Sanskrit grammars is the Kārakaprakaraṇa or the chapter on Government. Kāraka is the name given to the relation subsisting between a noun and a verb in a sentence. There are six Kārakas in Sanskrit belonging to the first seven cases, except the Genitive, which is, therefore, not a Kāraka case. These are कर्ता, कम, करण, संप्रदान, अपादान and अधिकरण.

§ 795. There are several indeclinables in Sanskrit which also govern cases. Cases governed by indeclinables are called Upa-pada vibhaktis, as distinguished from those governed by verbs which are called Kāraka vibhaktis. In cases where both are possible the latter predominates over the former (उपपदविभक्तेः कारकविभक्तिर्बलीयसी); as in मुनित्रयं नमस्कृत्य although नमस् alone would govern the Dative.

§ 796. The Nominative, as in English and other languages is simply the naming case; its office, when used by itself, is to express the crude form of a word, gender, measure and number and nothing more.* When used with a verb it forms its subject.

THE ACCUSATIVE CASE.

§ 797. The Accusative denotes the object i. e. the person or thing upon whom or which the effect of an action takes place;

* प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा Pān. II. 3. 46.

हरिं सेवते he worships Hari; ग्रामं गच्छन् तृणं स्पृशति going to a village he touches grass. *

§ 798. All transitive verbs govern an Accusative; पुष्पाण्यव-
चिनोति collects flowers; अप एव ससर्जदौ (the creator) created
water first, &c. Several transitive verbs govern what is called
in English a factitive object besides a direct object; त्वामामनन्ति
प्रकृतिं त्वामेव पुरुषं विदुः Kum. II. 13. they consider thee to be
Prakriti, they know thee to be Purusha; कुमारं नेतारं कृत्वा having
made Kumâra the leader (of the forces); नाम्ना तमात्मजन्मानं अजं
चकार made his son Aja by name.

§ 799. † Intransitive roots govern the Accusative nouns
denoting space or country, or duration of time and distance;
कुरु स्वपिति he sleeps in the country of the Kurus; तत्र कति-
पयान् दिवसान् अवसत् there he dwelt for some days; गौदोहमास्ते
he sits down till a cow is milked; कोशं प्रतिहते he walks for a
Kośa; कोशं कुटिला नदी the course of the river is winding for a
Kośa; but मासस्य द्विरधीति studies twice a month; कोशस्यैकदेशे पर्वतः
the hill is situated in a part of a Kośa.

§ 800. Roots having the sense of motion, real or metaphori-
cal govern the Accusative of the place to which it is directed.
ग्रामं गच्छति goes to a village; अपिज्वघन्वा विचचार दावम् with his
bow strung he roamed all over the forest; आनन्दस्य परां कोटिमध्य-
गच्छन् they reached the highest point of joy; मनसा कृष्णमेति
goes to Kṛishṇa (thinks of him) mentally; इति चिन्तयन्नेव स निद्रां
ययौ while thus pondering he sank into sleep.

(a) When the motion is real, the Dative may also be used;
ग्रामाय ग्रामं वा गच्छति; but not of words denoting 'a road;'

* But when the relation of object and verb is expressed by
the passive termination the noun forming the object is put in
the nominative case; हरिः सेव्यते

† कालाच्चनोरत्यन्तसंयोगे । Pān. II. 3. 5.

पन्थानं गच्छति only; but उत्पद्येन पथे गच्छति he reaches the main road by taking a by-path.

§ 801. The roots* क्षी, स्था and आस्, with अधि, govern the Accusative of the place where the action takes place; अधि-क्षेते अधितिष्ठति अध्यास्ते वा वेकुण्ठं हरिः; शिलापट्टमधिक्षयाना reclining on a stone-slab; अधासने गोत्रमिदोपितस्थौ occupied half of Indra's seat; अध्यास्त सर्वतुल्लामयोध्यास् lived in Ayodhya; delightful in all seasons.

§ 802. † विश् with अभिनि governs the Accusative; अभिनि-विशते सन्मार्गम् he pursues the path of goodness; घन्या सा मणिकादारिका यामंभ भवन्मनोऽभिनिविशते happy is that harlot girl on whom you have fixed your mind (see Bhaṭṭi. VIII. 80.). Rarely this governs the Loc. अभिनिविशते पापे fondly resorts to sin. विश् with a preposition governs the Acc. but with उप meaning 'to sit' takes the Loc. आसनेऽस्मिन्नुपविश sit on this seat.

§ 803. ‡ The root वस् preceded by the prepositions उप, अनु, अधि and आ governs the Accusative case; उप-अनु-अधि-आ-वसति वेकुण्ठं हरिः Hari dwells in Vaikuntha; शून्यमन्ववसदनं he dwelt in a dreary forest; but वस् with उप meaning 'to abstain from food' is used with the Loc.; उपवसति वने रामः Râma observes a fast in the forest.

§ 804. ¶ The particles उभयतः, सर्वतः, उपर्युपरि, अधोऽधः, अप्यधि and धिक्; अभितः, परितः, समया, निकषा, हा and प्रति meaning 'to, and अन्तरा 'between,' and अन्तरेण 'without,' 'regarding to,' govern the Accusative; उभयतः कृष्णं गोपाः the cowherds are on both

* अधिशीङ्स्थासां कर्म । Pân. I. 4. 46. † अभिनिविशश्च Pân. I. 4. 47.

‡ उपान्वध्याङ् वसः । Pân. I. 4. 48.

¶ उभयसर्वतसोः कार्या धियुपर्यादिषु त्रिषु । द्वितीयाध्वेदितान्तेषु ततोऽन्यत्रापि दृश्यते । अभितः परितः समया निकषा हा प्रतियोगेपि । Vârtikas on Pân. I 4 48. अन्तरान्तरेण युक्ते Pân. II. 3. 4.

sides of Kṛishṇa-सर्वतः प्रासादं जामति दंडधारिणः guards keep vigil on all sides of the palace. उपर्युपरि लोकं हरिः Hari is over all the worlds; अधोधो लोकं पातालः Pātāla is below the world. अद्यधि लोकम्; धिग्वो जाल्मान् fie upon you rogues; धिक्सानुजं कुरुपति fie upon the lord of the Kurus, with all his brothers; (धिक्) is used sometimes with the Nom. and sometimes with the Voc. धिगर्थाः कटसंभयाः fie upon wealth which is attended with troubles; धिङ् सुखं fie upon thee fool; रक्षामि वेदिं परितो निरास्थ-दङ्गान्पयाक्षीदभितः प्रधानम् (Bhaṭṭi I. 12) he dispelled the demons from around the altar and offered sacrifices to the minor deities arranged round the principal one. अभितस्तं पृथग्वनुः स्नेहेन परितस्तं Kir. XI. 8. ग्रामं समया-निकषा व्रजति goes near to the village. Vide Sis. I. 68, VI. 73. हा कृष्णाभक्तं woo to him who is not a devotee of Kṛishṇa; मन्दौत्सुक्योरिम नगरगमनं प्रति I have but a faint desire to go to the town; अन्तरा त्वां मां हरिः हरिमन्तरेण न सुखं happiness is not possible without Hari; देवीं बहुमतीमन्तरेण with reference to queen Yaśumatī.

Some of the indeclinables given above are used with the Genitive; e. g. उपर्युपरि सर्वेषामादित्य इव तेजसा (he stood) very high above all by his lustre, like the sun, &c.

§ 805. * The following prepositions are used with the Accusative.

(a) अति 'superior to, higher than,' अनु 'just after, after, by the side of, inferior to,' अग्नि 'close to' and उप 'near, inferior to;' e. g. अति देवान् कृष्णः Kṛishṇa excels gods in might; अतिरामं गोविन्दः Govinda is superior to Rāma; जपमनु प्रायश्चित् it rained just after the muttering of prayers; सर्वं मामनु ते every thing

* कर्मप्रवचनीयसुके द्वितीया Pān. II. 3. 8. Prepositions used by themselves and governing nouns are called Karmapravachaniya.

तृतीयार्थे । हीने । उपोधिके च । लक्षणेभ्यश्चूताख्यानभागवीप्साश्च प्रतिषेध-
नवः । अभिरभागे । Pān. I. 4. 85-87, 90, 91.

of thee is after mine; अनु पितरं गच्छति सुतः the son imitates his father; न भवान् अनु रामं चेत् if you are not inferior to Rāma; so अनु हरिं सुराः, भक्तो हरिं अभि the devotee is close to Hari; उपशूरं न ते वृत्तं your act is not like that of a hero (it is inferior to his); उपहरिं सुराः &c.

(b) The prepositions अभि, अनु, परि and प्रति are used with the Accusative when they refer to particular things; गिरि—अभि—अनु—परि—प्रति—विद्योतते विद्युत् the lightning flashes towards the mountain; also when they mean 'to every one,' &c. वृक्षं वृक्षमभि—अनु—परि—प्रति—सिंचति waters each and every tree; so अभि—अनु—परि—प्रति स्त्री स्त्री जातमन्मथः ।

(c) अनु, परि and प्रति also govern the Accusative when they imply 'one's own share;' लक्ष्मीः हरिमनु-परि-प्रति Lakshmi is the proper share (property) of Hari.

§ 806. The roots given in the following Kārikā govern a double Accusative—

दुह्याच्पचदण्डरुधिप्रच्छिचिवृक्षाशस्त्रिजिमुपाय ।
कर्मयुक्स्यादकथितं तथा स्यासीदृक्पदाय ॥

i. e. the roots दुह् to milk, पच् to cook, वण्ड् to punish, रुध् to obstruct, प्रच्छ् to seek, चि to collect, वृ to speak, शास् to instruct, जि to win (as a wager), मण्य् to churn, and मुष् to steal; as also नी, ह्, and छृ and बह्; and the synonyms of these; मां दोग्धि पयः he milks (draws milk from) the cow; बलिं याचते वसुधां he begs the earth of Bali; तण्डुलानोदनं पचति he cooks rice (into food); similarly गर्मान् जतं दण्डयति, व्रजमवरुणद्धि मां. माणवकं पन्थानं पुच्छति, वृक्षं अचचिनोति फलानि, माणवकं धर्मं हृते—शास्ति, जतं जयति देवदत्तं, वसुधां क्षीरनिधिं मथ्नाति, देवदत्तं जतं मुष्णाति, धाममजां नयति—हरति—कर्षति—वहाते वा; So माणवकं धर्मं भाषते—वक्ति वा, बलिं वसुधां भिक्षते, &c. Vide Bhaṭṭi. VI. 8-10.

§ 807. * When these verbs are used in the passive, the secondary object in the case of the first twelve roots and the principal one in that of the last four is put in the Nominative case, the other Accusative remaining as before: धेनुः पयो दुह्यते, दसरथः रामं यथाचे कौशिकेन, उदधिः सुधां समन्ये देवे: &c., तेन गावः ग्रामं नीयन्ते हियन्ते कृष्यन्ते उह्यन्ते वा, &c.

§ 808. † In the case of the causals of roots implying 'motion,' 'knowledge,' 'eating,' roots having some literary work for their object, intransitive roots and the roots हृश् and जल्प्, भाष् with आ; लप् with वि, पद् and श्रु, their subject in the primitive sense is put in the Accusative case.

शङ्खनगमयस्वर्ग वेदार्थे स्वानवेदयत् ।

आशयद्यासुतं देवान्वेदमध्यापयद्विधिम् ।

आसयत्सलिले पृथ्वीं नः स मे श्रीहरिर्गतिः ॥ Sid. Kau.

That venerable Hari is my refuge who despatched the enemies (of gods) to the next world, explained the meaning of the Vedas to his (followers), made the gods drink nectar, taught Veda to the Creator and seated the earth (made it rest) on waters.

दर्शयति हरिं भक्तान् he makes the devotees see Hari; जल्पयति भाषयति विलापयति धर्मपुत्रं देवदत्तः; पुत्रं विद्यामग्राहयत् (cf. Kum. I. 52); अग्राहयत्परिषदान्कथाम्. But when the double causal is used the subject ceases to be the subject of the root in the primitive sense and therefore takes the Instrumental; गमयति देवदत्तः यज्ञदत्तं, गमयति देवदत्तेन यज्ञदत्तं विष्णुमित्रः

Obs:—दृश् is sometimes found used with the Dative; प्रत्यभिज्ञानरत्नं च रामायादर्शयत्कुती Rag. XII. 54.

(a) The causals of नी, and वृ when it has for its subject a

* गोणे कर्मणि दुह्यादे नीहृकृष्वहाम् * * * लादयो मताः Sid. Kau. on Pân. VII. 1. 69.

† गतिबुद्धित्ववसानार्थशब्दकर्मकर्मकाणामाणि कर्ता स जौ । Pân. 1. * 52. जल्पतिप्रभृतीनामुपसंख्यानम् । इति च Vārtikas.

noun other than one denoting a driver, govern the Instrumental of the primitive subject;* नाययति बाहयति वा भारं मृत्येन he makes his servant carry a load; but बाहयति रथं बाहान् सृतः the charioteer makes the horses draw the chariot.

(1) † The same holds good in the case of the causal of अद् and खाद्; आदयति खादयति वा अन्नं बहुना he makes the boy eat his food.

(2) ‡ मद् when it has not the sense of हिंसा 'pain or injury to a sentient thing' does the same; मक्षयत्यन्नं बहुना; but मक्षयति बलीवर्दान् सस्यम् (when the loss of corn causes pain to the mind).

(b) स्मृ and प्रा which denote a kind of knowledge are construed with the Instrumental, though the former when meaning 'to remember with pain' is sometimes found used with the Accusative also; स्मारयति प्रापयति वा देवदत्तेन; अपि चंद्रयस्तदोषा अतिक्रान्तपार्थिवयुगान् स्मारयन्ति प्रकृतीः । Vide also Śis. VI. 56.

(c) § The causal of the denominative शब्दाय also is construed with the Instrumental; शब्दाययति देवदत्तेन he causes Devadatta to make a sound.

Note:—¶ By intransitive roots are meant such roots as are not capable of governing an object other than one denoting space, time, &c. and not such as, though transitive, may be used without their object being actually expressed; मासं आसयति देवदत्तं; but देवदत्तेन पाचयति and not देवदत्तं though the object of पच् is not actually expressed.

§ 809. § The primitive subject of the verbs हृ and कृ, of

नीबद्धोर्न । नियच्छुर्कर्तृकस्य यदेरानिवेषः । Vārtikas.

† आदिष्ठाधोर्न । Vārtika. ‡ मक्षेरहिंसार्थस्य न । Vārt § शब्दायतेर्न Vārt.

¶ येषां देशकालादिभिन्नं कर्म न सम्भवति तेजाकर्मकाः । न त्वविषयित्-कर्मणोपि Śid. Kan.

§ हृक्कोरन्यतरस्याम् Pān. I. 4. 43. अभिवादिहृङ्कोरात्मनेपदं वेति वाच्यम् । Vārt.

अभिवद्, and दृष्ट when used in the Atm. is either put in the Accusative or the Instrumental; द्वारयति कारयति वा भृत्वं भृत्येन वा कटम् he causes the servant to take or weave a mat; अभिवा-
दयते दर्शयते देवं भक्तं भक्तेन वा he makes the devotee bow down to,
or see, God.

§ 810. *When the causal forms are used in the passive, the principal object (i. e. the primitive subject) is put in the Nominative case; but in the case of roots implying 'knowledge or eating' and roots having a literary work for their object the principal object is put in the Nominative case and the secondary object in the Accusative or *vice versa*; देवदत्तः कटं करोति Devadatta prepares a mat—देवदत्तं देवदत्तेन वा कटं कारयति; देवदत्तः कटं कारयते he makes Devadatta prepare a mat, देवदत्तः ग्रामं गच्छति Dev. goes to a village; देवदत्तं ग्रामं गमयति causes Dev. to go to a village; देवदत्तः ग्रामं गमयते; Devadatta is made to go, &c.; माणवकं धर्मं बोधयति he makes Māṇavaka know his duty; बोधयते माणवकं धर्मः, माणवको धर्मं हति वा. Māṇavaka is made to know, &c.; बहुभोदन् भोजयति he makes the child eat food; बहु-
रोदन् भोजयते or बहुभोदनो भोजयते the boy is made, &c.

§ 811. As regards the causal of roots governing two Accusatives the general rules given at § 808 hold good; कौशिकः दशरथं रामं अयाचत; (देवाः) कौशिकेन दशरथं राममयाचयन्; गोपीऽजां ग्रामं हरति, (गोपी) गोपेन अजां ग्रामं द्वारयति, &c.

THE INSTRUMENTAL CASE.

§ 812. † The Instrumental case primarily expresses either the agent (when the construction is passive) or the instrument or means by which an action is done; तव महिमानं अजानता मया असम्बु-
त्तोसि thou wast disrespected by me, not knowing thy greatness;

* बुद्धिमक्षार्थयोः शब्दकर्मणां च निजेच्छया । प्रयोज्यकर्मण्यन्वेषां
प्यन्तानां लादयो मताः ॥ Śid. Kau. on Pān. VII. 1. 69.

† कर्तृकरणयोस्तृतीया । Pān. II. 3. 18.

रामेण बाणेन हतो वाली Vāli was killed by Rāma with an arrow (here रामेण is the agent; बाणेन the instrument).

(a) * The Instrumental is also used in the following senses. प्रकृत्या दर्शनीयः lovely *by nature*; प्रायेण याज्ञिकः he is *almost* a ritualist; गोत्रेण गार्ग्यः Gārgya *by family name*; सुखेन याति goes with *ease*; so समेनेति, विषमेनेति, &c. द्विद्वेणेन धान्यं क्रीणाति he buys two *dronas* of corn at a time; साहस्रेण पशून् क्रीणाति he buys one *thousand* beasts at a time, &c.

(1) In the case of numerals and words expressive of measure the Acc. may also be used; द्विद्वेणं क्रीणाति धान्यं, शतेन शतेन शतं शतं वत्सान् पाययति ययः; &c.

(b) Obs:—† The root दिव् ‘to play,’ however, governs the Accusative or the Instrumental of the instrument used; अक्षैः अक्षान् वा दीन्यति he plays at dice.

(c) † The root ज्ञा with सम् also governs the Accusative or the Instrumental; पित्रा पितरं वा संजातेति he recognises or lives in peace with his father, but विष्णुं संजानीष्व remember Vishṇu.

§ 813 † When the accomplishment of an object is to be expressed, the Instrumental of words expressing the length of time or space is used; अह्ना क्रोशेन वाऽनुवाकोधीतः the section (of the Veda) was studied by him in a day, or a Kosa (i. e. by going over it), but मासमधीतो नायातः as the accomplishment does not take place.

§ 814. § Words expressing some defect in a limb of the body govern the Instrumental of the defective limb; अक्षया कायः blind of one eye; so पादेन खजः &c.

* प्रकृत्यादिभ्य उपसंसृपानम् । Vārt.

† दिवः कर्म च । संज्ञोन्यतरस्यां कर्मणि । Pān. I. 4. 43, II. 3. 22.

† अपवर्गे तृतीया । Pān. II. 3. 6. अपवर्गः कलुषातिः । तस्यां घोष्यायां कालाध्वनोरप्यन्तसंयोगे तृतीया स्यात् ।

§ येनाङ्गविकारः । Pān. II. 3. 20.

§ 815. * A characteristic attribute indicative of the existence of a particular state or condition is put in the Instrumental; जटाभिः तापसः he is an ascetic (which is apparent) from his matted hair (जटाज्ञाप्यतापसत्वविशिष्ट इत्यर्थः Sid. Kan.).

§ 816. † The Instrumental is also used to express the cause or motive or the object of purpose of an action as distinguished from the mere instrument of it; पुण्येन दृष्टो हरिः Hari was seen by (virtue of) merit; तेनापराधेन दण्ड्योसि thou art to be punished for that fault; अध्ययनेन वसति dwells for the purpose of studying; also when the object to be accomplished is simply implied; अलं श्रमेण away with your efforts i. e. they will not succeed; श्रमेण सार्धं नास्ति इत्यर्थः (Sid. Kan.)

§ 817 The Instrumental is used with words expressing the idea of—

(a) excelling; पूर्वान् महाभाग तयातिशेवे Oh fortunate one, you excel your ancestors in that (devotion); धाम्नातिशाययति धाम सहस्रधाम्नः (Mu. 3. 17.) he surpasses, by his lustre, the lustre of the sun; हरीकृता खलु पुणेरुद्यानलता वनलताभिः । S'ak. I.

(b) resemblance, likeness, equality; स्वरेण पितरमनुहरति resembles his father in voice; देहबन्धने स्वरेण च रामभद्रमनुहरति (Utta. 4.); अस्य मुखं मातुः मुखेन संबदति his face resembles that of his mother; विष्णुना सदृशो वीर्ये equal to Vishnu in valour.

(c) swearing; भरतेनात्मना चाहं शपे I swear by Bharata and myself; ज्ञापितास्मि मम जीवितेन I conjure thee by my life.

(d) rejoicing, being pleased; भक्त्या ह्यहो मय्यनुकम्पया च प्रीतास्मि I am pleased with thee by thy devotion to your preceptor and compassion upon me; कापुरुषः स्वरूपकेनापि तुष्यति a low person is satisfied with little.

* इत्यर्थस्तलक्षणे । Pān. II. 3. 21.

† हेतो । Pān. II. 3. फलमपि इह हेतुः । द्रव्यादिसाधारणं निर्व्यापार-साधारणं च हेतुत्वम् । करणत्वं तु क्रियामाजविषयं व्यापारानियतं च । Sid. Kan.

(e) motion (the conveyance or the part of the body on which a thing is carried being put in the Instrumental case): रथेन संचरते ' he moves about in a chariot.'

(f) price (real or metaphorical) at which a thing is bought; शतेन क्रीतः bought for a hundred (rupees, etc.); स्वप्राणव्ययेनापि रक्षणीयाः सुहृदस्यः ' the life of a friend ought to be saved even at the cost of one's life.'

§ 818. The following words also govern the Instrumental case:—

(a) Words expressing the idea of use or need, such as किं, कार्यं, अर्थः, प्रयोजनं and the like, and the root कृ with किं used in the same sense; धनेन किं यः &c. what is the use of his wealth who &c.; पुत्रेण कार्यं भवतीश्वराणाञ्च—' even the rich sometimes stand in need of grass,' similarly कोर्यः पुत्रेण जातेन यो न विद्वान्न धार्मिकः, न स्वामिपादानां मया किमपि प्रयोजनम्, &c.

(b) The particles अलं and कृतं meaning 'enough;' अलं रुदितेन 'enough of your weeping (do not weep).' कृतं अत्यादरेण 'away with overpressing'; अलं is also used with a gerund अलं अन्यथा संभाव्य 'away with misunderstanding.'

(c) Particles expressing 'accompaniment' such as साकं, सार्धं, समं, सह, &c.; आस्य साकं-मया सौधे (Bh. VIII. 70.); वनं मया सार्धमसि प्रपन्नः Rag. XIV. 63: आदौ निवत्स्यति समं हरिणां-मनाभिः । Śak I. 27. &c.

(d) Words meaning 'having or destitute of;' सम/दुक्तोत्पथैः (परिमवपदं याति कृपणः) ' though possessed of wealth,' &c.; अर्थेन हीनः 'destitute of wealth.'

N. B. For the optional use of the Instrumental see the Abl., the Gen. and the Loc. cases.

THE DATIVE CASE.

§ 819. *The primary sense of the Dative case is Sampra-

* चतुर्थी संप्रदाने Pān. II. 3. 13. कर्मणा यमभिप्रैति स संप्रदानञ्च Pān. I. 4. 32. क्रियया यमभिप्रैति सोऽपि संप्रदानञ्च Vart

dāna (संप्रदानं). The indirect object of the root दा is called Sampradāna; also the person or thing with reference to whom or which an action is done; विद्याय गां ददाति 'he gives a cow to a Brāhmaṇa;' युद्धाय संनह्यते 'prepares for battle;' न शुद्राय मतिं दद्यात् 'The Sudra should not be instructed in the Veda, &c.'

* But in the case of the root यज् the proper object is put in the Instrumental case and the indirect object in the Accusative; पशुना रुद्रं यजते 'he sacrifices a bull to Rudra.'

Note:—Though the root दा ought to govern the Dat. of the indirect object, it is sometimes found used with the Gen. or the Loc. राज्यं सिषीनां वृद्धं वै ददामि तव स्वेचर 'Oh sky-wanderer, I will give you the prosperous kingdom of the Sibis;' एस्त्वं रामे पृथिवीं दातुमिच्छसि 'thou who art thinking of bestowing the earth upon Rāma,' &c.

§ 820. † The roots रुच् and others having the same sense govern the Dative of the person or thing pleased or satisfied; हरये रोचते भक्तिः 'Hari likes devotion;' अपां हि तुलाय न वारिधारा स्वादुः सुमन्त्रिः स्वदते तुषारा 'a stream of sweet water, cool and perfumed, is not liked by one who has already drunk enough of water.'

§ 821. ‡ The roots श्लाघ् 'to praise,' ह्नु 'to hide,' स्था 'to stand,' and शप् 'to swear,' govern the Dative of the person to whom some object or feeling is to be conveyed; गोपी स्मराद् कुप्याय श्लाघते-ह्नुते-तिष्ठते-शपसे वा 'a cowherdess being incited by love flatters Kṛṣṇa or apparently conceals her feeling from him or waits for him or swears before him;' (Vide Bhatti. VII. 73. 74.); but राजानं श्लाघते मन्त्री 'a minister praises his king.'

§ 822. § The creditor (or the person to whom something is

* यजे: कर्मणः करणसंज्ञा संप्रदानस्य च कर्मसंज्ञा । VArt.

† रुच्यर्थानां प्रीयमानः Pān. I. 4. 33.

‡ श्लाघहुद्रस्वाशपां शीप्यमानः । Pān. I. 4. 34.

§ धारेरुत्तमर्णः । स्पृहेरीप्सितः । Pān. I. 4. 35, 36.

dao) in the case of the root घृ 'to owe;' and the person or the thing desired in the case of स्पृह्, are put in the Dative case; वृक्ष-सेचने द्वे धारयसि मे 'you owe me two sprinklings of trees' (Sa'k.); मत्काय धारयति मोक्षं हरिः; (Sid. Kan.) तस्यै स्पृहयमाणोसौ 'he longing for her' (Bhatti VIII. 15.); ' पुष्पेभ्यः स्पृहयति 'he longs for flowers;' but पुष्पाणि स्पृहयति where no longing is implied.

§ 823. * The roots कुप, द्रुह, ईर्ष्य, and असुख, and others having the same sense govern the Dative of the person against whom the feeling of anger, hatred, &c. is directed; हरये कुपयति दृष्टयति ईर्षयति-असुखयति वा (Sid. Kan.) 'he is angry with Hari, or bears hatred towards him, or is jealous of him or finds fault with him;' सीतयै नाकुपयन्नाप्यसुखत (Bhatt. VIII. 75.) 'he did neither get angry with Sita nor find fault with her;' but भार्या-मीर्षयति 'he keeps a jealous watch over his wife' (that others may not see her मेनामन्योऽप्राप्तीदिति Sid. Kan.)

(a) † But कुप and द्रुह preceded by a preposition govern the Accusative case; किं मां संकुपयसि 'why do you get angry with me?' नित्यमस्मच्छरीरमाभिद्रुहं यतते (Mud. I.) 'he always endeavours to do harm to my body.'

Obs:—द्रुह् with अग्नि is also found used with the Dat.; मया पुनरेभ्य एवाभिद्रुग्धमग्नेन (Utta. VII.).

§ 824. ‡ The roots राध् and ईक्ष् both meaning 'to determine the good or bad fortune of' govern the Dative of the person with reference to whom the inquiry is made; कृष्णाय राधयति ईक्षते वा । पृष्टो गर्गः शुभाशुभं पर्यालोचयतीत्यर्थः । Sid. Kan.

* कुपद्रुहेर्ष्या स्यादर्थानां यं प्रति कोपः । Pān. I. 4. 37. क्रोधोऽमर्षः - क्रोडोऽपकारः ईर्ष्याऽक्षमा असुखा यणेषु दोषाविष्करणे । द्रुहादप्येव कोप-प्रमथा एव स्यन्ते । अतो विशेषणं सामान्येन । Sid. Kan.

† कुपद्रुहोरुपसृष्टयोः कर्म । Pān. I. 4. 38.

‡ राधीक्ष्वोर्यस्य विप्रदः । Pān. I. 4. 39.

§ 825. * जु with प्रति and वा meaning 'to promise,' governs the Dative of the person to whom a promise is made after solicitation विप्राय गां प्रतिशृणोति आशृणोति वा । विशेष मद्यं देहीति प्रवर्तितः प्रतिजानीते इत्यर्थः । Sid. Kau.

§ 826. † The root क्री with परि 'to hire, as a servant,' &c., optionally governs the Dative (and optionally the Inst.) of the price at which he is hired शतेन शताय वा परिक्रीतः । Sid. Kau.

§ 827. † (a) A noun expressive of the purpose for which anything is done, or the result to which anything leads or the effect for which anything exists, is put in the Dative case; मुक्तये हरिं भजति ' worships Hari for final beatitude; ' भक्तिर्ज्ञानाय कल्पते सम्पद्यते जायते वा ' devotion leads to knowledge; ' मूत्राय कल्पते जायते सम्पद्यते यचाशूः (Mb.) ' water gravel tends to (produce) urine; ' कुण्डलाय हिरण्यं (Mah. Bhā.) ' gold for Kundala (a kind of ornament); ' यथाय दाह ' wood for a sacrificial post; ' &c.

N. B. The roots जू or जसू are often omitted after a Dative used in this sense काव्यं पशसे (भवति), poetry is for fame. '

(d) § An evil foreboded by a portentous phenomenon is also put in the Dative case; वाताय कपिला विद्युद् ' the tawny lightning forebodes a storm. '

(e) § The word हित is used with the Dative; ब्राह्मणाय हित ' good for a Brahmana. '

* प्रत्याहृभ्यां श्रुवः पूर्वस्य कर्ता । Pān. 4. 40.

† परिक्रयणे संप्रदानमन्यतरस्याम् । Pān. 4. 44. नियतकालभृत्यास्वीकरणं चरक्रयणं । Sid. Kau.

‡ तावर्थे चतुर्थी वाच्या । कल्पे संपद्यमाने च । Vārtika.

§ उत्पातेन ज्ञापिते च । Vārt. वाताय कपिलाविद्युदतपायातिलोहिनी । पीता वर्षाय विज्ञेया दुर्भिक्षाय सिता भवेत् । Mah. Bhā.

§ हितयोगे च । Vārt.

§ 828. * The object governed by an infinitive mood not actually used but implied, is put in the Dative; फलेभ्यो याति i. e. (फलानि आहर्तुं) 'goes for (in order to bring) fruits; वृसिंहाय नमस्कर्मः (i. e. वृसिंहमनुकूलयितुं) 'We bow down to Nrisimha (to propitiate him).'

(a) The Dative of an abstract noun formed from a root may be used to express the sense of the infinitive of the same root; यामाय याति 'goes to perform a sacrifice; त्यागाय संवृत्तार्थानां (Rag. 1. 7.) 'who had amassed wealth in order to give it away,' &c.

§ 829. † The particles नमः, स्वस्ति, स्वाहा and स्वधा (exclamations used in offering oblations to gods and manes respectively), अलं meaning 'equal to, a match for' and वषट् (an exclamation accompanying an oblation to a deity) govern the Dative case; तस्मै नमः शंभवे 'bow to that Śambhu; प्रजाभ्यः स्वस्ति 'may it be well with the subjects; स्वस्यस्तु ते (Rag. V. 17.) 'Farewell to thee; अग्नये स्वाहा 'this offering to Agni; similarly पितृभ्यः स्वधा; दैत्येभ्यो हरिः अलं 'Hari is a match for the demons; so अलं महो मझाय (Mah. Bhāṣ.,) 'one wrestler is a match for another; (see Rag. II. 39. Bhatti. VIII. 98.); इन्द्राय वषट् 'this oblation to Indra.'

(a) But when ऊ is used with नमः, it becomes the principal verb † and therefore governs the Accusative case; नमस्करोति देवान् 'bows down to gods' (when the sense of an infinitive is suppressed, of course the Dative will be used; see § 828).

(b) Words having the sense of अलं, such as प्रभुः, समर्थः, शक्तः, &c. and also the verb प्रभू, are used with the Dative (Sid. Kau.) दैत्येभ्यो हरिः प्रभुः समर्थः शक्तो वा; प्रभुः—समर्थः-शक्तः महो मझाय; प्रभवति महो मझाय; विधिरपि न येभ्यः प्रभवति (Bhar. II. 94.); प्रभु and the other words may also be used with the Genitive (Sid. Kau.)

* क्रियार्थोपपदस्य च कर्माणि स्थानिनः । तुमर्थाच्च भाववचनात् । Pān. II. 3. 14, 15.

† नमः स्वस्तिस्वाहास्वधालंबवषट्योगाच्च । Pān. II. 3. 16.

‡ उपपदविभक्तेः कारकविभक्तिर्वलीयसी । Vārt.

प्रभवति निजस्य कन्यकाजनस्य महाराजः (Māl. Mād. IV.) the great king has power over his daughter.

(c) Verbs meaning 'to salute' such as प्रणम्, प्रणमद्, &c. may govern the Dative or the Accusative; न प्रणमन्ति देवताभ्यः (Kād.) they do not bow down to deities; तां भक्तिप्रवणेन चेतसा प्रणनाम saluted her with a mind bowed down with devotion; प्रणिपत्य सुरास्तस्मै क्षमयित्रे सुरद्विषां (Rag. X. 15.) the gods bowed respectfully to him, the annihilator of the enemies of the immortals: वागीशं (वाग्भिरधर्षाभिः) प्रणिपत्य (Kum. II. 3.) having bowed to the lord of speech &c.

§ 830. With verbs of telling such as कथ्, क्वा, झस्, चञ्, निविद् cau. &c. and of sending such as हि with प्र, कृञ् with चि, &c. the Dative of the indirect object is used; राममिष्वसनदर्शनोत्सुकं मैथिलाय कथयांबभूव सः । (Rag. XI. 37.) He told the king of Mithilā that Rāma was eager to see the bow; आख्याहि मे को भवाद्गुरुर्यः (Bhag. XI. 31.) Tell me, who thou art in this fierce form, &c., उपस्थितां होमवेलां यस्वे निवेदयामि (S'ak. IV.) I will tell my preceptor that it is time to offer the morning oblations; हरिरस्मै सुरांगनां प्रजिघास (Rag. VIII. 79.) Indra sent a heavenly damsel against him (i. e. to disturb his contemplations); रक्षस्तस्मै महीपते प्रजिघास (Rag. XV. 21.).

§ 831. *The indirect object of the root मन् cl. 4. 'to think' if not an animal, may be put in the Accusative or the Dative case when contempt is to be shown; न त्वां तुणं मन्ये तुणाय वा I do not consider thee a straw; but न त्वां तुणं मन्ये (मन् cl. 4. 8) when mere comparison is meant, the Accusative is used; त्वां तुणं मन्ये (Mb.)

* मन्त्यकर्मण्यनादरे विभाषाऽप्राणिषु । Pāo. II. 3. 17. On अप्राणिषु Kātyāyana remarks 'अप्राणिषु इत्यपतीय नौकाकाष्ठशुकशृगालवज्रैर्विचि विच्यम्' i. e. "Instead of 'If not an animal' it should be said, 'If not one of a ship, or food or a crow or a parrot or a jackal,' न त्वां मन्ये नाहं अन्नं वा, न त्वां ह्युते श्वानं वा मन्ये; in the former case though neither नौ nor अन्न is an animal, the Accusative ought to be used, in the latter though श्वन् is an animal the Dative may be optionally used.

§ 832. * The object of roots implying motion (i. e. the place to which the motion is directed), if it be not a road, is put in the Accusative or the Dative, when actual motion is meant; ग्रामं धामाय वा गच्छति ' goes to a village; ' but मनसा हरिं व्रजति, पन्थानं गच्छति.

THE ABLATIVE CASE.

§ 833. The principal sense of the Ablative case is अपादान or 'motion away from †; ' hence the noun from which the motion, real or conceived, takes place is put in the Ablative case; ग्रामादायाति ' comes from a village; ' घाततोन्नात्यतति ' falls down from a running horse; ' सदाचारात् प्रंशते.

(a) † Words having the sense of लुप्यप्ता, विराम or 'cessation,' 'pause,' and प्रमाद 'swerving from,' also govern the Ablative case; पापात् लुप्यन्ते ' he hates sin; ' न नवः प्रभुराफलोदयात्स्थिरकर्मा विराम कर्मणः (Rag. VIII. 22.) the new monarch, steady in action, did not desist from efforts until they bore their fruit; धर्मात्प्रमायति ' swerves from duty; ' स्वाधिकारात्थमत्तः (Meg. I.) ' careless, failing in the discharge of the duties (of his office); ' so धर्मान्मुह्यति; प्रसमीक्ष्य निवर्तेत सर्वमांसस्य भक्षणाय (Manu Smr. V. 49.), &c.

मह् with प्र in the sense of 'to be careless about' is used with the Loc. also; अतोर्षान्न प्रमायन्ति प्रमदास्तु विपश्चितः । (Manu Smr. II. 213) on this account wise men are not careless about their wives.

§ 834. § In the case of words expressing fear or protection from fear, that from which or whom the fear proceeds is put in the Ablative case; चोराद्विभेति is afraid of a thief; भीतो रणे श्वेतवाहात् I was afraid of the white-horsed one i. e. Arjuna; स्वल्पमप्यस्य धर्मस्य त्रायते महतो भयात् (Bhag. II. 40) even a little

* गत्यर्थकर्मणि द्वितीयाच्चतुर्थी चेहायामनध्वनि । Pān. II. 3. 12.

† अपादाने पञ्चमी । Pān II. 3. 28 युवमपाये अपादानश्च Pān. I. 4. 24.

‡ लुप्यप्ताविरामप्रमादार्थानामुपसंख्यानम् । Vārt.

§ भीत्रार्थानां भयहेतुः Pān. I. 4. 25.

of this (kind of) piety saves one from great fear; कपेरत्रासिबुर्नादात् (Bhaṭṭi IX. 11.) were afraid of the roar of the monkey.

(a) * That from which one is kept off is also put in the Ablative; पापाङ्घ्रिवारयति wards off from sin; यवेभ्यो गां वारयति keeps off the cow from barley.

§ 835. † In the case of जि with परा the thing unbearable is put in the Ablative case; अध्ययनात्पराजयते finds study unbearable or difficult; तां पराजयमानां स प्रीतिः (Bhaṭṭi. VIII. 71.) who got disgusted with the love (of Rāvaṇa); but झङ्क्त्वा पराजयते ।

§ 836. ‡ When concealment is to be had recourse to, that whose sight one desires to avoid is put in the Ablative case; मातुर्निहीयते कृष्णः 'Kṛishṇa conceals himself from his mother; but चोरास्त दिदक्षते.

§ 837. (a) § The teacher from whom something is learnt regularly is put in the Ablative case; उपाध्यायादधीते learns from the preceptor; but नटस्य गार्वां क्षुणोति.

(b) Similarly the prime or original cause in the case of जन् to be born, and the source in the case of भू are put in the Ablative; ब्रह्मणः प्रजाः प्रजायन्ते the creation proceeds from Brahman; गोमयादृश्चिको जायते the scorpion is born from cowdung; हिमवतो गङ्गा प्रभवति The Ganges rises from the Himalayas; कामात्क्रोधो भिजायते from desire anger is produced.

Notes:—Verbs meaning 'to be born' or 'to be begotten upon' are often used with the Loc.; तस्यां शतानन्द आक्रिस्रोऽजायत from her was born Śatananda Āngirasa; मेनकायास्तृपन्नां begotten upon Menakā; See Manu Smṛ. 154, I. 9.

* वारणार्थानामीप्सितः । Pān. I. 4. 27.

† पराजेरसौढः । Pān. I. 4. 26.

‡ अन्तर्धौ येनादर्शनमिच्छति । Pān. I. 4. 28.

§ आख्यातोपयोगे । Pān. I. 4. 29 अनिकर्तुः प्रकृतिः । भुवः प्रभवः । Pān. I. 4. 30. 31.

§ 838. *When the sense of an indeclinable participle is suppressed in a sentence the object governed by that *ptc.* or the place at or on which the action takes place is put in the Ablative case; *प्रासादात् प्रेक्षते* sees from a palace (*प्रासादमारुह्य प्रेक्षते* Sid. Kau.); similarly *आसनात् प्रेक्षते* = *आसने उपविश्य प्रेक्षते*; *अश्वराजिह्वेति* = *अश्वरं वीक्ष्य जिह्वेति*, Sid. Kau.

§ 839. (a) † The place or time from which the distance of another place or point of time is to be expressed is put in the Ablative case; the distance in space being put in the Nominative or the Locative and that in time in the Locative; *वनात् ग्रामो योजनं योजने वा* (Sid. Kau.) the village is a *yojana* from the forest; *गङ्गीधुमतः सांकाश्यं चत्वारि योजनानि चतुर्षु योजनेषु वा* (Mb.); *कार्तिक्या आपहायणी मासे* (Sid. Kau.) the full moonday of *Mārgaśīrṣa* is a month (at the interval of a month) from that of *Kārtika* *समुद्रात्परी क्रोशो*.

(b) The Ablative is also used in questions and answers; *कस्मात् खं । नयाः* whence art thou ? from the river; *कुतो भवाद । पाटलिपुत्रात्* where do you come from ? *Pāṭaliputra*.

§ 840. † The words *अन्य*, *इतर* and others having a similar sense, the particles *आरात्* 'near or distant,' *कृते* 'without,' words expressive of direction used with reference to time or space (except when they refer to the limbs of the body) and those derived from the root *अच्* at the end of compounds, and in declinables ending in *ओ* and *आहि* are constructed with the Ablative; *अन्यो भिन्न इतरो वा कृष्णात्* different from *Krishna*; *इतरो रावणादेव राघवाद्युचरो यदि* Bhaṭṭi. VII. 106. If he be one other than *Rāvaṇa* and a follower of *Rāma*; *आरात्* near or away from the forest; *कृते क्रौर्यात्समायातः* (Bhaṭṭi. VII. 105) come without (setting aside) his cruelty; *ग्रामात्पूर्वा उत्तरो वा* to the

* ल्यब्लोपे कर्मण्यधिकरणे च । Vārt.

† एतश्चाद्यकालनिर्माणं तत्र पञ्चमी । तद्युक्तादध्वनः प्रथमासप्तम्यो । गलात्सप्तमी च वक्तव्या । प्रज्ञास्वामयोश्च । Vārtikas.

अन्यारादितरैर्दिक्शब्दाञ्चूत्तरपदादाहियुक्ते । Pān. II. 3. 29.

east or the north of the village; चैत्रात्पूर्वः फाल्गुनः the month of Fālguna is prior to that of Chaitra; but पूर्वै कायस्य the (forepart) of the body; प्राक् प्रत्यग् वा ग्रामात् to the east or to the west of the village; प्राक्प्रभातात् (Bhaṭṭi. VII. 106) before the day dawned; दक्षिणा दक्षिणाहि वा ग्रामम् to the south or in the southern direction of the village; उत्तरा समुद्रात् (Bhaṭṭi.) in the north of the sea.

Obs:—कृते is sometimes used with the Accusative; कृतेपि त्वं न मविम्वन्ति सर्वे (Bhag. XI. 32) even without thee all will die.

(a) Words like प्रभृति, आरभ्य, बहिः, अनन्तरं, ऊर्ध्वं, परं &c. are used with the Ablative; the first word may also be used with adverbs of time; तस्मादिनात्प्रभृति from that day; ततः-तदा-प्रभृति since then; अयप्रभृत्यवनताङ्गि तवास्मि दासः (Kum. V. 86); ततः, तस्मा; दिनादारभ्य, मालस्याः प्रथमावलोकदिवसादारभ्य; ग्रामान्द्वाहिः outside the village; पुरगारुस्मत्तगोपुराद्वाहिः (निरगात्) went out of the emerald gate of the town; ऊर्ध्वं संवत्सरात् (M. S. IX. 77) after a year-अत ऊर्ध्वं hence forward; वर्त्मनः परं (Rag. I. 17) beyond the path; माग्यायत्तमतः परं, पुराणपत्रापममादनन्तरं (Rag. III. 70.) after the dropping of old leaves; see Bhag. XII. 12.

§ 841. * The ablative is used with—

(a) The prepositions अप and परि meaning 'away from, without' and आ meaning 'as far as' or 'including, comprehending'; यत्संश्रय्य लोकेभ्यो लंकायां वसतिर्भवात् (Rām.) now that he dwelt in Lankā, in terror, away from the worlds; अप हरेः संसारः Samsāra exists outside Hari; अप जगतेभ्यो वृष्टो देवः it rained everywhere, except in the country of Trigarta. Similarly परि हरेः संसारः परि जगतेभ्यो वृष्टो देवः (Vop.) &c. आमुक्ते संसार, भासकलाद् ब्रह्म Brahman pervades every thing; आ परितोपात् विदुषां; until the learned are satisfied.

* अपपरी वर्जने । आहर्म्यादावचने । Pān. I. 4. 88-89. पञ्चम्यणाह-परिभिः Pān. II. 3. 10 प्रतिः प्रतिनिधिप्रतिदानयोः । Pān I. 4. 92. प्रति-निधिप्रतिदाने च यस्मात् । Pān. II. 3. 11.

(b) प्रति meaning 'the representative of, in exchange for or giving in return for;' प्रद्युम्नः कृष्णान्पति (Sid. Kau.) Pradyumna is the representative of Kṛishṇa; तिलेभ्यः प्रतिपच्छति माषाद् gives māṣas in return for sesamum.

§ 842. * When a word expressive of 'a debt,' is merely intended to be stated as a cause, it is put in the Ablative case; सताद्वद्धं द्रव्यं a thing mortgaged for a hundred rupees; ऋणाद्वद्धं इव tied down as it were by the debt he owes.

§ 843. (a) The Ablative often denotes the cause of an action or condition and may be translated by 'on account of, by reason of,' &c.; मौनान्मूर्खः गुर्यते one is considered a fool by reason of his silence (if he keeps silence); गोमातृषाणां वधात् (H.) on account of my killing cows and men.

(b) The Ablative is used to make a causative assertion or to advance an argument; पर्वतो वह्निमाद् धूमात् । The mountain is fiery (has fire on it), because there is smoke; स्मृत्यनवकाशदोषप्रसङ्ग इति चेन्नान्यस्मृत्यनवकाशदोषप्रसङ्गात् (Ved. Su. II. 1. 1) A disputant says—if you say that our argument is liable to the fault of giving no scope to your smṛitis then we reply: this your argument will not hold; for in that case other smṛitis will have no scope given to them.

(c) The Ablative is used with comparatives or words having a comparative sense; भक्तिमार्गात् ज्ञानमार्गः श्रेयात् the way of knowledge is more efficient than that of devotion; अणोरप्यणीवान् smaller than an atom; अश्वमेधसहस्रेभ्यः सत्यमेवातिरिच्यते truth alone is superior to a thousand horse-sacrifices; चैत्रयादन्ने not inferior to Chaitraratha.

§ 844. † The indeclinables पृथक्, विना and नाना govern the Ablative, the Accusative and the Instrumental cases; पृथक् रामात्-रामं-रामेण वा different from or without Rāma; so नाना रामं,

* अकर्तृकृष्णे पञ्चमी । Pān. II. 4. 25.

† पृथग्विनानानाभिस्तृतीयान्यतरस्यात् । Pān. II. 3. 32.

&c. नाना नारीं निष्फला लोकयात्रा (Vop.) worldly life is vain without a woman (wife)

§ 845. * The words स्तोक् ' a little,' अल्प ' a little,' कृच्छ्र ' difficulty,' and कतिपय ' some' when used in an adverbial sense with verbs, are used in the Ablative or the Instrumental; स्तोकेन स्तोकाद्वा हृतः let off with little; similarly अल्पेन अल्पान्मुक्तः, कृच्छ्रेण कृच्छ्राद्वा कृतः done with difficulty; कतिपयेन कतिपयाद्वा प्राप्तः, but स्तोकेन विषेण हतः killed with a little poison; when used adverbially they take the Accusative also; स्तोकं गच्छति goes a little.

(n) दूर and अन्तिक and others having the same sense, are used in the Ablative, the Accusative and the Instrumental cases; ग्रामस्य दूरात् दूरं दूरेण वा away from the village; so अन्तिकात् अन्तिकं अन्तिकेन वा near the village.

THE GENITIVE CASE.

§ 846. † The Genitive, as already remarked, is not a Kāraka case. It, therefore, expresses simply the relation of one noun to another in a sentence, such as that of a servant and his master (a relation which is other than that expressed by a Kāraka case); राज्ञः पुरुषः, पुत्रस्य माता, द्रव्यस्य लुणः &c.; and even in those cases where the genitive is used in the sense of other cases it expresses simple relation or सम्बन्ध only, as in सतां गतम्; सर्पिषो जानीति; मातुः स्मरति; पृथ उदकस्य उपकुर्वते; भजे क्षंभोश्चरणयोः; फलानां तृप्तः, &c.

§ 847. † When the word हेतु (cause, object) is used in a sentence, that which is the object and the word हेतु are put in the

* करणे च स्तोकाल्पकृच्छ्रकतिपयस्यासत्त्ववचनस्य । दूरान्तिकार्थेभ्यो द्वितीया च । Pān. II. 3. 33, 35.

† पृथी शेषे Pān. II. 3. 50. कारकप्रातिपदिकार्थ (the sense of the Nominative)—अतिरिक्तः स्वस्वामिभावादिसम्बन्धः शेषः तत्र पृथी स्यात् । कर्मादीनामपि सम्बन्धविवक्षाया पठ्येव । Sid. Kan.

‡ पृथी हेतुप्रयोगे । Pān. II. 3. 27.

Genitive case; अन्नस्य हेतोर्वसति dwells for the sake of (with the object of getting) food; रोदिपि कस्य हेतोः Mark P. 23. 12. हेतोर्बोधस्य मैथिल्याः प्रास्तावीव्रामसंकथाम् (Bhatti. VIII. 103.) he began to give her an account of Rāma in order to show her that he (Hanumat) was Rāma's messenger.

(a) * When a pronoun is used with the word हेतु, the Instrumental and the Genitive may both be used; कस्य हेतोः, केन हेतुना, with what object? Why? The Ablative may also be used; तेन हेतुना, तस्माद्धेतोः, तस्य हेतोः; when a word having the same sense as हेतु, such as निमित्त, कारण, &c., is used with a pronoun it may be used in any case in agreement with the pronoun; कस्य निमित्तस्य, कस्य प्रयोजनस्य; केन निमित्तेन, कस्मे निमित्ताय &c.; but they are generally used in the Accusative used like an adverb; किं-निमित्तं-कारणं-प्रयोजनं-अर्थे, &c. when a pronoun is not used, any case except the Nominative and the Accusative may be used; ज्ञानेन निमित्तेन (हरिः सेव्यः), ज्ञानाय निमित्ताय with the object of acquiring knowledge.

§ 848. † Words ending in the termination तस् and showing direction and others having the same sense, such as उपरि, उपरिष्ठात्, अधः, अधस्तात्, पुरः, पुरस्तात्, पश्चात्, अग्रे, &c. are used with the Genitive; ग्रामस्य दक्षिणतः उत्तरतः &c. to the south or to the north of the village, &c.; अर्कस्योपरि (S'ak. II. 8.) on the Arka plant; तरूणामधः (S'ak. I.) under the trees; तस्य स्थित्वा कथमपि पुरः (Meg.) standing before him with great difficulty, &c.

(a) † Words ending in एन such as दक्षिणेन, उत्तरेण, &c. are used with the Genitive or the Accusative; दक्षिणेन ग्रामं ग्रामस्य वा to the south of the village; उत्तरेण स्रवन्ती (Māl. Mād. IX. 24.) to the north of the river; दण्डकान्दक्षिणेनार्हं (Bhatti. VIII. 108.); घनपतिगृहानुत्तरेण (Meg. 80) to the north of Kubera's palace.

§ 849. † The words दूर and अन्तिक and their synonyms

* सर्वनामस्त्वृतीया च । निमित्तपर्यायप्रयोगे सर्वासां प्रापदर्शनम् । VArt.

† पञ्चतत्सर्गप्रत्ययेन Pān. II. 3. 30.

‡ एनपा द्वितीया । Pān. II. 3. 31. एनवेति योगविभागात्त्वहश्चि । Sid. Kau.

† दूरान्तिकार्थः पञ्चम्यतरस्याम् । Pān. II. 3. 34.

govern either the Genitive or the Ablative; ग्रामात् ग्रामस्य वा वनं दूरं—निकटं-समीपं वा the forest is distant from or near the village; रामादृष्टस्य यो दूरं पापादुःखस्य सेवितिकं he who is away from Rāma or S'ira is near sin; प्रत्यासन्नो माधवीमण्डपस्य close to the bower of the Mādhavi creeper; तस्य सकाशं. &c.

§ 850. * The root ज्ञा meaning 'to have an incorrect knowledge of' governs the Genitive; तैलं सर्पिको जानीति supposes oil to be ghee; but सर्पिर्जानीति.

(a) Verbs implying 'to think of, to remember,' such as स्मृ, ह् with जधि, 'to be master of,' such as ईच्, ह् with प्र, &c. and to have compassion on such as दद् &c., govern the genitive of their object; कश्चिद्भर्तुः स्मरति (Meg. 90) dost thou remember the lord? स्मरद् राघवबाणानां विषये राक्षसेश्वरः Rām. VI. 60. 3 अध्येति तव लक्ष्मणः (Bhaṭṭi VIII. 119.) Lakshmana remembers thee; प्रयचति निजस्य कन्यकाजनस्य महाराजः (Māl. Mād. 4.) the great king has mastery over his daughter; यदि तं प्रेक्षमाणा जात्मनः प्रमद्विध्यामि (Uttar.) if after I see him I shall have control over myself; गात्रार्त्ता अनीशोऽरिम् संवृतः (S'ak. II.) I have lost all power over my limbs; कथंचिदीशा मनसां बभूवुः (Kum. III. 34.) with great difficulty they could control their minds; शौचस्तिकत्वं विमवा न वेपां व्रजन्ति तेषां दयसे न कस्मात् (Bhaṭṭi. II. 33.) why dost thou feel no compassion for those whose wealth does not see the morrow? रामस्य दयमानः (Ibid. VIII 119) taking pity on Rāmā.

(b) कृ meaning 'to impart additional properties' governs the Genitive; एषोदकस्य उपस्तुकृते 'fuel imparts heat to water.' मा कस्वचिदुपस्तुकृताः Bhaṭṭi. VIII. 119.

§ 851. † Verbs meaning 'to be afflicted with a disease'

* ज्ञोऽविद्वत्स्य करणे । अधिगर्हदयेषां कर्मणि । कृञः प्रतियोगे । Pān. II. 3. 51-53.

† रुजार्थानो भाववचनानाम्ज्वरेः । Pān. II. 3. 54. अज्वरिसंताप्योरिति वाच्यम् ; Vārt.

govern the Genitive of their object when used impersonally or when they have for their subject names of diseases; चौरस्य ज्वरस्य रुजा the thief is afflicted with the pain of fever; पुरुषस्य रुजयत्यतिसारः dysentery inflicts pain on the man; except when ज्वर and संताप are used as subjects; (vide Bhaṭṭi. VIII. 120;) तं रुजयति ज्वरः or संतापः fever or affliction pains him.

§ 852. * नाध् meaning 'to wish' governs the Genitive when the idea of a benediction is implied; पृथ्वा नाधस्व wish to have patience; धनस्य नाधते desires to have wealth. So सर्पिः नाधनम्.

§ 853. † The roots जस्, हृन् with नि or प्र or with both, नद्, कृप् and पिप् govern the Genitive when meaning to injure, to punish, &c.; चौरस्योज्जासयति राजा a king punishes a thief; निजौ-जसौज्जासयितुं जगद्गुहां (Sis. I. 37.) to kill the enemies of the world (the demons) by his own power; मन्योरुज्जासयात्मनः kill (drive away) your anger; राक्षसानां निहनिष्यति or ग्रहणिष्यति or निग्रह-णिष्यति or प्रणिहनिष्यति रामः Rāma will kill the Rākshasas; वृषलस्य—उन्नाटयति—काचयति does injury to a Vṛishala; साहसिकस्य पिनाटि गजः &c; in other senses they govern the Accusative; घानाः पिनाटि he grinds fried rice.

§ 854. † The roots व्यवह् (i. e. ह् with वि and अव), वप् and दिव् when they all mean to transact business, or to stake in gambling, govern the Genitive of their object; शतस्य व्यवहरति invests a hundred rupees in business; प्राणानामपणिहासो he staked his life; अदेवीत बुधुभोगानां lost his brothers and pleasures in gambling, &c.; but when दिव् is preceded by a preposition, the Accusative may also be used; शतस्य शतं वा प्रतिदिव्यति (Sid. Kau.)

§ 855. ¶ Words having the senses of कृत्वः i. e. denoting fre-

* आशिनि नाधः Pān. II. 3. 55.

† जासिनिग्रहणनाटकाचपिषां हिंसायाम् । Pān II. 3. 56.

‡ व्यवहृपणोः समर्पणोः । दिवस्तदर्थस्य । विभावोपसर्गे । Pān. II. 3. 57-59.

¶ कृत्वोर्धप्रयोगे कालेऽधिकरणे । Pān. II. 3. 64.

quency of time, such as द्विः, त्रिः, पञ्चकृत्वः &c. govern the Genitive of the time in the sense of the Locative; पञ्चकृत्वोद्धो भोजनम् taking food five times a day; द्विरुद्धो भुङ्क्तेः, &c.

§ 856. * The Genitive is used subjectively and objectively with Kṛīdantas or Primary Nominal Bases derived by means of the Kṛī affixes (i. e. is used in the sense of the subject or the object of the action denoted by the Kṛīdantas); कृष्णस्य कृतिः an act of Kṛishṇa i. e. of which Kṛishṇa is the agent; जगतः कर्ता the Creator of the world, which is the object of the action denoted by the noun कर्तृ; similarly सतां पालकः the protector of the good; पयसः पानं the drinking of milk; तस्य कवेः क्रिया a work of that poet; साधारणी सृष्टिरियं न घातुः (Fāmacharita XII. 117.). This is not a common creation of Brahman.

(a) † In the case of verbs governing two Accusatives the secondary object of the Kṛīdanta may be put in the Genitive or in the Accusative; नेताश्वस्य सृष्टं बुध्नस्य वा (Sid. Kau.) the taker of the horse to Sṛghna.

(b) ‡ When the agent and the object of the bases derived by means of Kṛī affixes are used in a sentence, the object is put in the Genitive case and not the agent; आश्वर्यो गवां दोहोऽगोपेन the milking of cows by one who is not a cowherd is a wonder.

Exceptions.—This rule does not apply to Kṛī nouns ending in the affixes अङ् and अ when *feminine*; बिभ्रिस्ता भेदिका वाकद्रस्य जगतः (Sid. Kau.) the desire of Rudra to split the universe or the splitting of the universe by Rudra. According to some when the Kṛī affixes are of *feminine* gender, and according to others

* कर्तृकर्मणोः कृति । Pān. II. 3. 65.

† घृणकर्मणि वेप्यते । Vārt.

‡ उभयप्राप्तौ कर्मणि । Pān. II. 3. 66. स्त्रीप्रत्यययोरकाकारयोर्नायं नियमः । शेषे विभाषा । Vārt. स्त्रीप्रत्यय इत्येके । केचिद्विशेषेण विभाषामिच्छन्ति । Sid. Kau.

when they are of any gender, and the agent and the object are both used, the agent is put in the Instrumental or Genitive case; विचित्रा जगतः कृतिः इरेर्हरिणा वा wonderful is the creation of the world by Hari; शब्दानामनुशासनमाचार्येणाचार्यस्य वा (Sid. Kan.); शोभना खलु पाणिनेः (पाणिनिना वा) सूत्रस्य कृतिः । (Mb.).

§ 857. * When past passive participles are used in the sense of the present tense the Genitive is used; राज्ञां मतो ब्रुवः पुजितो वा respected, known or honoured by kings; यो धर्मः स सतां मतः; रामस्य संमतं Bhaṭṭi. VIII. 124.

(a) Past participles showing the place of an action, as well as those used as abstract nouns are used with the Genitive सुकुन्वस्वासितमिदमिदं यातं रमापतेः । भुक्तमेतदनंतस्येत्युर्गोप्यो दिदृक्षवः ॥ मयूरस्य नृत्तं, कोकिलस्य व्याहृतं, नटस्य भुक्तं, छात्रस्य हसितं, &c. (Mb.) See. Bhaṭṭi. VIII. 125.

§ 858. † The Genitive is not used with present participles except that of हिप्, verbal derivatives ending in उ and उक् except that derived from कम्, verbal indeclinables, past participles, passive and active, nouns formed with the affix खल् (see p. 456) and with such as mean 'in the habit of, or having the properties of or doing any thing well'; कर्म कुर्वन् or कुर्वाणः; but मुरं मुरस्य वा हिप् हरिः Hari, the enemy of Mura; हरिं दिदृक्षुः desirous of seeing Hari; हरिं अलङ्कुरिष्युः, दैत्यान् घातुको हरिः Hari is the killer of demons; लक्ष्म्योः कातुकः, जगत्सुद्धा, सुखं कर्तुं &c. विष्णुना हता दैत्याः, दैत्यान् हतवान्; ईषत्करः प्रपञ्चो हरिणा worldly life goes easy with Hari; आत्मानं अलङ्कुरिष्युः in habit of decorating oneself; अक्षं भिक्षुः a habitual beggar; कर्ता कटं one who prepares a mat; ‡ also in the case of nouns derived by means of the terminations

* कस्य न वर्तमाने । अधिकरणवाचिनश्च । Pān. II. 67-68.

† न लोकाव्ययनिहासलर्धनुनाम् । Pān. II. 3. 69. कमेरानिषेधः Vārt.

‡ अकेनोर्मविध्यदाधमर्णयोः । Pān. II. 3. 70.

अङ्क showing futurity and इन् showing necessary payment; हरि दर्शको याति he goes desiring to see Hari; शतं दायी one who has to pay a hundred (rupees.).

§ 859. * In the case of Potential passive participles the agent of the action is put in the Genitive or in the Instrumental case; मया मम वा सेव्यो हरिः Hari ought to be served by me; राक्षसेन्द्रस्य संरक्ष्यं मया लब्धमिदं वनं (Bhaṭṭi. VIII. 129.) this forest which the lord of the demons ought to preserve must be destroyed by me; गन्तव्या ते वसतिरलका &c. (Meg.) Thou should go to Alakā

§ 860. † In the case of words denoting equality or likeness, such as तुल्य, सदृश, &c., the person or thing with whom or which any object is compared is put in the Genitive case, except in the case of तुला and उपमा; तुल्यः सदृशः समो वा कृष्णस्य कृष्णेन वा equal to or like Kṛishṇa; कोन्योस्ति सदृशो मम who else is equal to me? but कृष्णस्य तुला उपमा वा नास्ति (Sid. Kau.).

Obs.—The words तुला and उपमा, however, are found used by good authors with the Instrumental against Pāṇini's rule; तुलां यदारोहति दन्तवाससा (Kum. V. 34.) which rises to the high position of being compared with your lip; स्फुटोपमं श्रुतिसितेन शंसुना (Sis. I. 4.) clearly deserving to be compared with S'ambhu white with ashes; see Rag. VIII. 15.

§ 861. ‡ The words आयुष्यं, मद्रं, भद्रं, कुशलं, सुखं, अर्थः and हितं and words having the same sense, when used in a sentence containing a benediction, govern the Dative or the Genitive case; आयुष्यं चिरंजीवितं कृष्णाय कृष्णस्य वा भूयात् (Sid. Kau.); may Kṛishṇa live long; similarly मद्रं, भद्रं, कुशलं, निरामयं, सुखं, शं, अर्थः, प्रयोजनं, हितं, पथ्यं वा भूयात् (Sid. Kau.).

* कृत्यानां कर्तरि वा । Pān. II. 3. 71.

† तुल्यार्थेतुलोपमाभ्यां तृतीयान्यतरस्याम् । Pān. II. 3. 72.

‡ चतुर्थी चाशिष्याहुष्यमद्रभद्रकुशलसुखार्थहितैः । Pān. II. 3. 73.

§ 862. The Genitive is used with indeclinables like मध्ये, परे, कृते, &c.; गङ्गाया मध्ये परे वा in the middle or on the other side of the Ganges; अमीषां प्राणानां कृते for the sake of this life.

§ 863. With superlatives, and words having the sense of the superlative, the Genitive is used; वृणां ब्राह्मणः श्रेष्ठः; अग्रणीर्मन्त्र-कृतान्मृषीणाम् (Rag. V. 4.) the chief of sages, the authors to the *Mantras*.

Note.—Words having the sense of comparatives are used with the Ablative and sometimes with the Instrumental; अय-
मस्माद् बलेन हीनः or अधिकः this person is superior or inferior to him in strength; similarly देवदत्तो यज्ञदत्तात्पटुः मुखो वा; को ह्य-
स्वन्ततरो मया who will have a happier end than I? The word अधिक is used with the Genitive, the Locative or the Instru-
mental; सुतैर्हि तासामधिकोपि सोऽभवत् he was more (i. e. dearer)
to them than their sons; तेषामप्यधिका मासाः पञ्च च द्वादश क्षपाः
they passed five months and twelve nights more than (those
years); कुडवेऽधिकः प्रस्थाः *A Prastha* is larger than a *Kudavā*.

THE LOCATIVE CASE.

§ 864. * The place where an action takes place with re-
ference to the subject or object is called Adhikarapa (अधिकरण)
and is put in the Locative case; † स्वपिति गिरिगर्भे (Bham. 1. 60);
वासो नन्दनकानने (*Ibid* 64); स्वाल्पां ओदनं पचति cooks food in a
cooking utensil; कर्णे कथयति tells (something) into the ear;
मोक्षे इच्छा अस्ति, &c. The Locative also denotes the time when
an action takes place; तस्मिन् विप्रकृताः काले दिवौकसः (Kum. II.
1.) the gods being harassed at that time; दिनान्ते निष्ठयाय गन्तुं
(Rag. II. 15.)

(a) † Verbal derivatives in इन् and having the sense of the
p. p. participle govern the Locative of their object; अपाती

* आधारोधिकरणम् । † सप्तम्यधिकरणे च । Pan. 1. 4. 45, II. 3. 36.

† कृत्येन्विपयस्य कर्मण्युपसंख्यानम् । साञ्जसाधुप्रयोगे च । Vartikas.

व्याकरणे one by whom grammar is studied; यहीती षट्स्वङ्गेड् by whom the six *Angas* were mastered, &c.

The words साधु and असाधु govern the Locative of that with reference to which they are used; साधुः कृष्णो मातरि well behaved towards his mother; असाधुर्मातुले ill-behaved towards his maternal uncle.

(b) * The object or purpose for which any thing is done is put in the Locative case when the thing desired is intimately connected with that on which the action takes place; चर्मणि दीपिन् इन्ति दन्तयोर्हन्ति कुञ्जरम् । केशेषु चमरीं इन्ति सीम्नि पुष्कलको हतः ॥ (Mb). (Man) kills the tiger for his skin, the elephant for his tusks, the *Chamary* deer for her hair and the musk-deer for his musk. If there is no intimate union the Dative is used.

Obs.—Sometimes the Instrumental is used to denote the object for which any thing is done; वेतनेन (for wages) धान्यं लुनाति. Sometimes the Loc. is used to denote the object in general; यथा सृष्टोसि पात्रा कर्मसु तत्कुरु since you are created by the creator to do duty, fulfil it.

§ 865. † The Locative or the Genitive is used with the words स्वामी a master, ईश्वर, अधिपति a lord, दायाद a heir, साक्षिन्, प्रतिभू a bail, and प्रसूत born for; यवां गोषु वा स्वामी the master of kine; पृथिव्याः or पृथिव्यां ईश्वरः the lord of the earth; ग्रामाणां or ग्रामेषु अधिपतिः the lord of villages, similarly पित्रंशस्य पित्रंशे वा दायादः, व्यवहारे व्यवहारस्य वा साक्षी, दर्शने दर्शनस्य वा प्रतिभूः (surety for appearance in a court); गोषु यवां वा प्रसूतः गोपः a cowherd is born for cows.

§ 866. † The words आयुक्त and कुशल meaning 'appointed

* निमित्तात्कर्मयोगे । VArt. निमित्तमिह कलम् । योगः संयोगः समवायात्मकः । Sid. Kau. समवायः नित्यसंबन्धः (constant, inseparable union). Tark. Kau.

† स्वामीश्वराधिपतिदायादसाक्षिप्रतिभूप्रसूतैश्च । Pan. II. 3. 39.

† आयुक्तकुशलाभ्यां चासेवापाम् । Pan. II. 3. 40.

or devoted to' are construed with the Locative or the Genitive आशुक्तः कुशलो वा हरिपूजने हरिपूजनस्य वा appointed to worship Hari; कुशलोन्वेषणस्याहमाशुक्तो दूतकर्मणि । (Bhatti. VIII. 115.) In other senses they are construed with the Locative, आशुक्तो गौः शकटे a bull harnessed to the yoke of a carriage; कर्मणि कुशलः expert in the performance of an act.

§ 867. *When an object or an individual is to be distinguished from a whole class, the Locative or the Genitive is used; तृणां तृषु वा ब्राह्मणः श्रेष्ठः (see Mann S. I. 96.), गोषु गवां वा कृष्णा बहुक्षीरा; गच्छतां गच्छन्तु वा धावन् शीघ्रः, छात्राणां छात्रेषु वा मैत्रः पदुः ! (Sid. Kau.)

§ 868. † The words साधु and निपुण, not preceded by the prepositions अनु, परि and प्रति, are used with the Loc. when the sense of adoration is to be conveyed; मातरि साधुनिपुणो वा reverentially disposed towards his mother; but निपुणः राज्ञः श्रुत्यः a clever servant of the king. When preceded by the prepositions अनु, परि and प्रति these are used with the Accusative; साधुनिपुणो वामातरं प्रति पर्यन्तु वा.

§ 869. † With the words प्रसित and उत्सुक, the Locative or the Instrumental is used; प्रसित उत्सुको वा हरिणा हरो वा intent upon Hari; पत्या प्रस्थितेन पत्यौ प्रस्थिते वा योषिदुत्सुका, a woman gets anxious (or restless) when her husband goes out; तेजस्विभिरुत्सुकानाम् Kir. XVI. 7

§ 870. § When the names of *Nakshatras* are used as showing a particular time the Locative or the Instrumental is used; मूले-नावाहयेद्देवीं श्रवणेन विसर्जयेत् । मूले श्रवणे इति वा । (Sid. Kau.)

* यतश्च निर्धारणम् । Pân. II. 3. 41. जातियुष्मक्रियासंज्ञाभिः समुदाया-देकदेशस्य पृथक्करणं निर्धारणम् । Sid. Kau.

† साधुनिपुणाभ्यामर्चायां सप्तम्यप्रतेः । Pân. II. 3. 43. अप्रत्यादिभिरिति वक्तव्यम् । Vart.

‡ प्रसितोत्सुकाभ्यां तृतीया च । Pân. II. 3. 44. विषयविबक्षया सप्तमी । करणत्वविबक्षया तृतीया । Bharata on Bhatti. VIII. 117.

§ नक्षत्रे च लुपि । Pân. II. 3. 45.

§ 871. * Words expressive of the interval of time or space are used with the Ablative or the Locative; अयं भुक्त्वाद्यं द्वे दशहा द्य भोक्ता having dined to-day he will dine again after two days; इहस्थोऽयं कोशात् कोशे वा लक्षं विष्टेत् standing here he will hit a mark two miles distant.

§ 872. † The prepositions उप in the sense of 'exceeding' and अधि in that of 'the master of' govern the Locative; उपरार्षे हरेर्युगाः the merits of Hari exceed a parārdha; अधि भुवि रामः or अधि रामे च: Rāma is the lord of the earth; in other senses these prepositions are used with the Accusative, for which see § 805.

§ 873. The words दूर and अन्तिक and others having the same sense are used in the Locative also; ग्रामस्य दूरे—दूरं—दूरेण—दूरात् वा: तस्याः समीपे—समीपेन— समीपात् गत्वा.

§ 874. Verbs having the sense of 'love, regard for, attachment to' such as विह, अनुरज्ज्, अभिलष, रम, &c. and their derivatives generally govern the Locative; पिता पुत्रे विद्यति a father loves his son; अति मे सोदरस्नेहोऽपि एतेषु (S'ak. I) I have a sisterly affection for them also; न खलु तापसकन्यकायां ममाभिलाषः I do not, indeed, love the ascetic's daughter, अशुद्धमलतो राज्ञि जनता नानुरज्यते people do not love a king whose ministers are corrupt; ब्रातुर्भुतस्य भार्यायां योनुरज्येत कामतः (Manu. S. III. 179). रहसि रमते (Mal. Mad. III. 2.) takes pleasure in solitude; रतः भेषसि (Bhaṭṭ. I.) devoted to his welfare.

Note:—अनुरज्ज् and अभिलष are sometimes used with the Accusative also; समस्यमनुरज्यन्ति (Rāma.); मानुषानभिलषन्ती (Bhaṭṭ. IV. 22.)

§ 875. Verbs of acting, behaving towards, &c. such as वृत्त, व्यवह, &c. and of throwing, such as अक्ष, मुच, क्षिप, &c. govern the Locative; शुरुषु विनयेन वृत्तिः कार्या one should act modestly towards respectable persons; कुरु प्रियसखीवृत्तिं सपत्नीजने (S'ak.

* सप्तमीपञ्चम्यो कारकमस्ये । Pan. II. 3. 5.

† यस्मादधिकं यस्य चेश्वरवचनं तत्र सप्तमी । Pan. II 3. 9.

IV.); ते तस्मिन्नुपरात् सुसुतुः चिक्षिदुर्वा; न सल्ल न सल्ल बाणः संनिपात्यो-
यमस्मिन् सुदुनि सुगहरीरे । (S'ak. I.); तस्मिन्नास्थदिपीकास्त्रम्
(Rag. VII. 23.).

§ 876. The root राष् with अय 'to offend' is generally construed
with the Locative and sometimes with the Genitive; कस्मिन्नापि
पूजार्हे अपराद्धा झकुन्तला S'akuntalâ has offended some one deserving
respect; न तु ग्रीष्मस्यैव सुभगमपराद्धं युवतिषु (S'ak. III. 9.), किंपुनर-
सुराबलेपेन भवतीनामपराद्धं । Vik. I.

THE GENITIVE AND THE LOCATIVE ABSOLUTES.

§ 877. "When the participle agrees with a subject different
from the subject of the verb, the phrase is said to be in the abso-
lute construction." Bain.

In English, the Nominative is used as an Absolute case, in
Sanskrit the Genitive and the Locative are so used. The English
Nominative Absolute ought, therefore, to be translated by the
Sanskrit Locative Absolute. When the Absolute Construction
is to be used, the subject of the participle must be put in the
Genitive or the Locative case and the participle made to agree
with it in gender, number and case.

N. B. When the subject or object of the principal sentence is
the same as that of the participial phrase, the absolute construc-
tion should not be used; as अयोध्यां निवृत्तो रामो राज्यमकरोत् and
not अयोध्यां निवृत्ते रामे स &c.; आगतेभ्यो विप्रेभ्यो दक्षिणामवच्छद
and not आगतेषु विप्रेषु तेभ्यः &c.

§ 878. * When the action done or suffered by a person or
thing indicates another action i. e. when the time of the happen-
ing of the one action which is known indicates that of the second
action, the Locative Absolute be used; गोषु दुह्यमानाद् गतः
he went away while the cows were being milked; अवसन्नायां

* यस्य च भावेन भावलक्षणम् । Pap. II. 3. 37. यस्य क्रियया क्रियान्तरं
लक्ष्यते ततः सप्तमी स्यात् । Sid. Kau.

रात्रौ the night being ended; कुतो परमक्रियाविघ्नः सतां रक्षितरि स्वयि
whence can there be obstacles to our religious rites when thou
art the protector of the good.

879. The locative or Genitive Absolute may be used to express the sense of the English particles 'when, while, since, although,' &c. (and may thus supply the place of a pluperfect tense); एवं तयोः परस्परं वदतोः; while they two were thus talking; इहे सूर्ये पुनरपि भवान्वाहयेदध्वजोदम् (Meg. 40); Thou wilt accomplish the rest of thy journey when the sun rises again.

§ 880. * When 'contempt or disregard' is to be shown, the Genitive or the Locative Absolute is used; रुदति रुदतो वा पुत्रे पुत्रस्य वा प्रात्राजीत् he turned out a recluse disregarding his weeping son i. e. in spite of the weeping of his son. In this sense the Genitive Absolute is used more often. The Locative or the Genitive absolute may thus have the sense of 'in spite of,' 'notwithstanding,' &c. in English.

(a) The Locative Absolute be made to express the idea of 'as soon as,' 'no sooner than,' 'the moment that' &c. by compounding it with the word एव or मात्र; तस्मिन्...संहितमात्र एव (Rag. XVI. 78.) no sooner was the arrow fixed, &c. अनवसित-
द्वचन एव मयि scarcely had I finished my speech when.

Section III.

PRONOUNS.

§ 881. The chief peculiarities in the Syntax of pronouns have been already noticed in chapter IV.

§ 882. The pronouns of the first and second person viz. अस्मत् and युष्मत् have no gender. The other pronouns follow the

* वही चानादरे । Pan. II. 3. 38.

gender of the nouns they refer to. For the uses of the shorter forms of अस्मत् and युष्मत् see chapter IV.

§ 883. भवत् is used in the second person like 'you' in English as a courteous form of address though it is to be regarded as a pronoun of the third person and ought to be treated as such, भवान् अत्र प्रष्टव्यः you ought to be asked here; भवान् अपि तत्र गच्छतु you may also go there.

(a) When respect is to be shown, अत्र and तत्र are prefixed to भवत् according as the person with reference to whom it is used is near, or at a distance or absent; अत्रभवान् काश्यपः the venerable Kāshyapa (who is near); इदमासनं अलङ्करोत्वत्रभवान् may you occupy (*lit.* ornament) this seat; तत्रभवती इरावती lady Iravati (who is not present). Sometimes तद् is used with भवत् to show respect; as यन्मां विधेयविषये स भवान् नियुक्ते । Mal. Mad. I.

§ 884. The pronoun तद् has often the sense of 'well known, renowned,' &c. तौ पार्वतीपरमेश्वरौ those (well-known) Pārvatī and Parameśwara; तान्येव वनस्थलानि those well-known forest sites.

(a) When repeated, this pronoun has the sense of 'various, several,' तेषु तेषु रम्यतरेषु स्थानेषु in those various highly delightful spots; कृतेरपि तैस्तेः प्रयत्नेः notwithstanding several efforts—कामैस्ते; स्तेर्ह्यतज्ञानाः &c. (Bhag. VII. 20).

§ 885. The pronouns एक and अपर or अन्य are used in the plural in the sense of 'some—others,' विषवाद्याः पुनरुदाहः सशास्त्र इत्येके शास्त्रप्रतिपिद्ध इत्यन्ये कलौ निपिद्ध इत्यपरे some think that widow-remarriage is sanctioned by the S'astras, some say that it is prohibited by them, while others hold that it is not allowed in the Kali age. केचिद् may take the place of एके.

§ 886. The pronouns अस्मत्, युष्मत्, पत् and किम् are often used in combination with other pronouns; सोऽहं—रघूनामन्वपं वक्ष्ये that I will describe the race of the Raghus; सोऽहं सर्वाधमो लोके

that I am the most degraded of all the people; स त्वं प्रशस्ते महिनि मदीये—अग्न्यगारे—वसन् that thou dwelling in my fire-sanctuary; &c.; ते वयं दमयन्त्यर्थे चरामः पृथिवीमिमाम् we, of this description, roam over the earth for (in search of) Damayanti; sometimes अस्मद् and युष्मद् may be understood; सा क्षिप्रमातिष्ठ रथे यजं वा i. e. सा त्वं that thou quickly sit in a chariot or mount an elephant. सोऽयं पुत्रस्तव मदुल्लासं वारणानां विजेता this is that son of thine, the subduer of elephants shedding ichor; तथा विनाशकः दुर्वैरोऽहमिच्छामि जीवितुम् I, who wish to live still, even though deprived of my sons in that manner, &c. &c.

COMPARATIVE AND SUPERLATIVE DEGREES.

§ 887. Adjectives in the Comparative degree are used with the Ablative; वर्पनाद्वक्षणं श्रेयः protection (of one's subjects) is better than aggrandizement. अर्जुनायुधिष्ठिरो ज्यायसाद् Udhisthira was older than Arjuna.

(c) Sometimes the comparative is used with the Instrumental; प्राणे प्रियतरः dearer than life. See also § 863 *Notes*.

§ 888. The superlative may either be construed with the Genitive or Locative; अयमेतेषां एतेषु वा गरिष्ठः सुकृतमो वा.

§ 889. The sense of the comparative and the superlative may also be expressed by the particular case used; अस्मद् हृदयं पाषाणात्कठिनं his heart is harder than stone; छात्राणां छात्रेषु वा चैत्रः पटुः Chaitra is the cleverest of all students.

§ 890. The words वर and प्रवर when used in the sense of the superlative govern the Genitive or the Locative; पुत्र स्पर्शवर्ता वरः 'a son is the best of things possessed of touch;' चतुष्पदां गोः प्रवरा लोहानां काञ्चनं वरं 'the cow is the best of quadrupeds and gold of metals'; the neu. sing. of वर is used (with a word expressive of negation) in the sense of 'better and not, or but not;' अकरणा-मन्दकरणं वरं doing any thing slowly is better than not doing

it at all; अजातसूतपुत्राणां वरमादौ न चान्तिमः of (the three kinds of) sons—not born, born and dead, and foolish, the first two are better, but not the last. याच्या मोघा वरमपितुणे नाधमे लब्ध-
कामाः Meg. I. 6. वरं प्राप्यैः वियोगः न तु मानहानिः better death
than disgrace.

Section IV.

PARTICIPLES.

§ 891. All declinable participles in Sanskrit partake of the nature of adjectives i. e. they agree with the nouns they qualify in gender, number, and case. The participles often discharge the functions of verbs. They are largely employed to take the place of the Past and Future tenses and more especially of passive verbs. When so employed they follow the same rules of syntax as are laid down for the roots from which they are derived.

PRESENT PARTICIPLES.

§ 892. The present participle is to be used when contemporaneity of action is to be indicated. It is often idiomatically used to express the sense of 'while' or 'whilst' in English; अरण्ये चरन् while wandering in the forest; विवाहकोतुकं विप्रत एव while he yet wore the marriage string.

Vide 670. (b).

§ 893. * The present participle is used to denote the manner in which an action is done or the cause or object of an action; यवना मुञ्जन्ते यवनाः the Yavanas dine by lying down; हरिं पश्यन् मुच्यते a man is absolved by (reason of his) seeing Hari; similarly तिष्ठन् मूत्रयति, गच्छन् भक्षयति (Mb.).

§ 894. The roots आस् and स्था are generally used with present participles to show the continuity of the action denoted by them; पशूनां वधं कुर्वन् आस्ते used to kill (always kept on killing) animals; तं प्रतिपालयन् तस्थौ remained waiting for him.

* लक्षणद्वयोः क्रियायाः Pan. III. 2. 126. हेतुः फलं कारणं च। Sid. Kan.

THE PERFECT PARTICIPLES.

§ 895. The use of the perfect participles is very limited; it is used in the sense of 'who or what has done &c.'; तं तस्मिन्वासे नगरोपकण्ठे (Rag. V. 61.) him who had halted in the vicinity of the city; त्रैवांसि सर्वाण्यभिजग्मुर्वस्ते (Rag. V. 34.) of thee who hast obtained all good things, स श्रुत्वास्तद्वचनं (Bhāṭṭi. I. 20) when he heard his words; &c.

THE PAST PASSIVE PARTICIPLES.

§ 896. The past passive participle is very frequently used to supply the place of a verb; sometimes in conjunction with the auxiliary verbs अस् and सृ. The past passive participle agrees adjectively with the object in gender, number and case, the agent being put in the Instrumental, while the past active participle is treated exactly like the verb in the past tense; तेन कार्यं कृतं by him the work was done; तेन बन्धनानि छिन्नानि by him the bonds were cut; आदिष्टास्मि देव्या धारिण्या I am commanded by queen Dhārīnī; स कार्यं कृतवान् he did the work; रामः देव्यान् हतवान् Rāma killed the Rākshasas; कृतवन्वासि नावधीरणां thou didst never despise me, &c.

§ 897. In the case of past passive participles of intransitive roots the agent is put in the Nominative case; तदा प्रकृदितो राजा रक्षसां then the king of demons wept; सत्यं सृतोयं पापः &c.

§ 898. The past passive participles are often used impersonally, the agent being put in the Instrumental case; प्रपुतितं or पयोतितं सूर्येन it is shone by the sun; जितं पुत्रयेष्वा victorious (all powerful) is the affection for sons; पण्डितायितं तत्रभवता he showed his learning; प्रमुदितं or प्रमोदितं साधुना, &c.

§ 899. The past passive participles of the roots मृ, वृ and पू and their synonyms are used in the sense of the Present tense and are construed with the Genitive. (See § 857.)

For further particulars vide §§ 705—707.

§ 900. Many past passive participles are used actively in

which case they may govern the Accusative case, like a Perfect tense active; अरुणमदीन् (Rag. VI. 77.) which had ascended the mountains; similarly गगनमध्यमारुहः सविता; आपादमुत्तीर्णः crossed i. e. got over the calamity; यमुनाकच्छमवतीर्णः descended to the bank of the Yamunā, &c.

§ 901. The past passive participle is used as a *neuter* substantive; गतं departure; दत्तं a gift, खानं an excavation, भुक्तं, सुप्तं, &c.

§ 902 The past passive participle active and passive, may be used with the auxiliaries अस् and यु in any tense, the meaning of the participle changing accordingly; गतोस्मि or गतवानस्मि I have or am gone; so गतवानभव or गतवानासं or गतोभव I had or was gone; so कृतवानस्मि: गतो वनं श्वे भवितेति रामः that Rāma is to go to the forest to-morrow; संग्रामः कीर्तिमतुलां भविष्यसि thou wilt obtain great glory, &c.

THE FUTURE PARTICIPLES.

§ 903 The future participle denotes that a person or thing is doing, or is about to do the action or to undergo the condition, expressed by the root; करिष्यन् going or about to do; करिष्यमाण about to do or what is about to be done.

§ 904. Besides showing simple futurity participle expresses intention or purpose; अनुयास्यन् मुनितनयाद् wishing to follow the daughter of the sage; दास्यन् wishing to give; वन्यान् विनेष्यन्निव दुष्टसत्त्वान् wishing, as it were, to tame the wild beasts.

POTENTIAL PASSIVE PARTICIPLES.

§ 905. The Potential passive participle is used in the sense of 'what should or ought to be done;' besides this, this participle yields the sense of 'fitness, obligation, necessity, capacity,' &c., the agent being put in the Instrumental case; विमर्शमकरोक्षिते किं कर्तव्यं मयाधुना (Devī Bhāg. IV. 7. 1.) he considered in his mind what he ought to do; धर्मः अनुसरणीयः religious duty ought

to be followed; त्वया भारो वहनीयः thou art able to bear this burden; हुन्तव्यो यज्ञः this rogue deserves to be killed; गन्तव्यं ते वसतिरलका नाम यक्षेश्वराणां thou wilt have to go to Alakā, the habitation of the lords of Yakshas, &c.

Obs.—Sometimes the agent is put in the Genitive case; मम सेव्यो हरिः Hari is to be served by me; द्विजातीनां भक्ष्यं अन्नं boiled rice to be eaten by Brāhmanas.

§ 906. Occasionally this participle is used impersonally in the *neuter* gender and singular number; तत्र भवता तपोवनं गन्तव्यं his honour should go to the penance grove; मया चाण्डालैः सह रथात्तव्यं I should have to dwell in the company of Chāṇḍalas &c.

§ 907. The *neuter* forms भवितव्यं and भाव्यं are used impersonally in the sense of 'being,' or 'what must be or in all probability is,' the noun denoting the agent being put in the Instrumental case; अत्र केनापि कारणेन भवितव्यं there must be some cause; अस्य शब्दानुरूपेण पराक्रमेण भवितव्यं or भाव्यम् in all probability his strength must be corresponding to his sound; आर्यया प्रवाह-जमारूढया भवितव्यम् the lady must (in all likelihood) be seated in the carriage, &c.

§ 908. This participle is sometimes used as a noun; प्रष्टव्यं पूच्छतस्तस्य to him who asked what was to be asked; भवितव्यं भवत्वेदं let that, which is to happen, happen.

INDECLINABLE PAST PARTICIPLES OR GERUNDS.

§ 909. The past indeclinable participle in Sanskrit denotes the prior of two actions done by the same agent and corresponds to the perfect participle in English; इति उक्त्वा विरराम having said this he stopped; तान् पृष्ठमारोप्य जलाशयं नीत्वा भक्षयति having seated them on his back, he carried them to the lake and ate them up.

As the past indeclinable participles or gerunds serve the purpose of carrying on the action of the verb and act as

connecting links between sentences, they account for the sparing use made in Sanskrit composition of relative pronouns, conjunctions and connecting particles. When several gerunds are used in a sentence they should be translated by verbal tenses and copulative conjunctions; प्रवृत्ते प्रदोषसमये चन्द्रापिडः चरणा-
स्वामेव राजकुले गत्वा पितुः समीपे सुहृते स्थित्वा इहा च विलासवतीं आगत्य
स्वयमर्न शयनतलमचिशिष्ये when the evening time approached,
Chandrāpīḍa went to the royal palace on foot, remained in the
presence of his father for an hour, saw Vilāsavati, &c.

§ 910. A few gerunds are used prepositionally in Sanskrit; विहाय, मुक्त्वा except, आदाय with, उद्दिश्य, अधिकृत्य, अनुवृत्त्य with reference to, &c.

THE INFINITIVE MOOD.

§ 911. The infinitive in Sanskrit generally expresses the purpose or that for which an action is done and thus corresponds to the infinitive of purpose or gerund in English. The infinitive in Sanskrit thus involves the sense of the Dative and may, if desired, be replaced by the Dative of the verbal noun derived from the root; पानीयं पातुं यमुनाकच्छं अवततार descended to the bank of the Yamunā to drink water; here पातुं may be replaced by पानाय (पानीयस्य पानाय); शब्दादीन्विषयान् भोक्तुं (Rag. X. 25.) where भोक्तुं = भोगाय.

"The infinitive (formed with तुम् *tum*) in Sanskrit" remarks Prof. Monier Williams, "cannot be employed with the same latitude as in other languages. Its use is very limited corresponding to that of the Latin supines, as its termination *tum* indicates"

(a) "Let the student, therefore, distinguish between the infinitive of Sanskrit and that of Latin and Greek. In these latter languages we have the infinitive made the subject of a proposition; or, in other words, standing in the place of a Nominative and an Accusative case often admissible before it. We have it also assuming different forms, to express present, past, or future.

time, and completeness or incompleteness in the progress of the action. The Sanskrit infinitive, on the other hand, can never be made the subject of a verb, admits of no Accusative before it, and can only express indeterminate time and incomplete action. Wherever it occurs, it must be considered as the object, and never the subject of some verb expressed or understood. As the object of the verb, it may be regarded as equivalent to a verbal substantive, in which the force of two cases, an Accusative and Dative, is inherent and which differs from other substantives in its power of governing a case. Its use as a substantive, with the force of the *Accusative* case, corresponds to our use of the Latin infinitive; thus तत् सर्वं श्रोतुं इच्छामि 'I desire to hear all that,' 'id audire cupio,' where श्रोतुम् and audire are both equivalent to Accusative. Similarly, रोदितुं प्रवृत्ता 'she began to weep,' and महीं जेतुं आरभे, he began to conquer the earth, where महींजयं आरभे, he began the conquest of the earth, would be equally correct."

(b) "Bopp considers the termination of the infinitive to be the Accusative of the suffix *tu* (§ 458. *Obs.*), and it is certain that in the veda other cases of nouns formed with this suffix in the sense of infinitives occur; *e. g.* a Dative in *tave* or *tavai*, as from *han* comes *hantave* 'to kill;' fr. *anu-i* *anvetave*, 'to follow;' fr. *man*, *mantavai*, 'to think;' there is also a form in *tos* generally in the sense of an Ablative; *e. g.* fr. *i*, comes *etos* 'from going;' fr. *han*, *hantos*, as in *pura hantos*, 'before killing;' and a form in *tei* corresponding to the indeclinable participle in *teā* of the classical language; *e. g.* fr. *han*, *hatei* 'killing;' fr. *bhū* *bhūte* 'being,' &c. &c." Sanskrit Grammar.

§ 912. The infinitive cannot be used as the subject or object of a verb, abstract nouns supplying its place in this case. Where, therefore, the infinitive occurs in English as the subject or the object in a sentence, the abstract noun derived from the

root must be used in Sanskrit; स्वधर्माचार्यं दित्तावहं to do one's duty is beneficial and not स्वधर्ममाचरितुं.

§ 913. * The infinitive is used with verbs and verbal nouns meaning 'to wish or desire' provided the agent of it is the same as that of the verb; को हर्तुमिच्छति हरेः दंष्ट्राव (Mnd. I.) who wishes to snatch away the jaws of the lion; माधुर्यं मधुबिन्दुना रचयितुं क्षाराम्बुधेरीहते; Bhartṛ. II. 6. But तमेतत्कर्तुमहमिच्छामि I wish him to do this, is wrong.

§ 914. † The infinitive is also used with:—

(a) verbs meaning to be able, to make bold, to know, to be wearied, to strive, to begin, to set about, to bear, to be pleased and to be; न शक्नोति शिरोधरां धारयितुं (Kād.) is not able to support his neck; जानासि कोपं निग्रहीतुं you know how to restrain anger; अङ्गदेन समं योद्धुमघटिष्ट (Bhaṭṭl. XV. 77) he strove to fight with Angada; गन्तुं व्यवस्येद्गवाश् (Meg. 22.) thou wilt try to go; वक्तुं प्रक्रमेथाः (Meg. 103.) begin to speak; भस्ति-भवति-विषते वा भोक्तुमक्षं (Sid. Kau.) there is food to eat, &c.

(b) † words like अल and others meaning sufficient or able, proficient or skilled in, &c.; पर्याप्तोसि प्रजाः पातुं (Rag. X. 25) thou art able to protect the creation; कः समयो दैवमन्यथा कर्तुं who is able to change destiny; प्रासादास्त्वां तुलयितुमलं (Meg. 66) the palaces are able to stand comparison with thee; भोक्तुं प्रवीणः कुशलः पदुर्वा (Sid. Kau.) skilled in eating.

(c) § words having the sense of 'it is time to do anything'; कालः समयो वेला अनेहा वा भोक्तुश्च (Sid. Kau.) it is time to take food.

§ 915. The infinitive in Sanskrit has no passive form. In

* समानकर्तृकेषु तुमुन् Pân. III. 3. 158.

† शकध्वजाग्लाघटरभलभक्रमसहार्हास्त्यर्थे तुमुन् । Pân. III. 4. 65. Vide Apte's Guide § 176 and note thereon.

‡ पर्याप्तिवचनेष्वसमर्थे । Pân. III. 4. 66.

§ कालसमयवेलाश्च तुमुन् । Pân. III. 3. 167.

turning, therefore, an active construction involving an infinitive into a passive one, the verb should be changed into the passive, the infinitive and the words governed by it remaining unaffected—स ग्रामं गन्तुं इच्छति, तेन ग्रामं गन्तुं इष्यते—except where the object of the infinitive and the verb is the same, स भारं बोद्धुमिच्छति, तेन भारो बोद्धुमिष्यते.

§ 916. The root अर्ह 'to deserve' when used (in the second person) in combination with the infinitive expresses 'a request, a respectful entreaty,' and is generally, equivalent to the English 'I pray, be pleased, &c.:' अग्निं क्षमयितुमर्हसि (Meg. 55) please put out the fire; न चेद्रहस्यं प्रतिबन्धुमर्हसि (Kum. V. 40) if you have nothing to conceal from me, please answer me; द्वित्राप्यहान्यर्हसि सोढुमर्हन् (Rag. V. 25) pray wait for two or three days, O respectable one! &c. Sometimes it is equivalent to a gentle command; इमां प्रसादयितुमर्हसि (Rag. I. 89) you ought to please her; न तं शोचितुमर्हसि you ought not to bewail him. In the third person and under the same circumstances it expresses power or ability and can be translated by 'can;' द्रोणं हि समरे कोऽन्यो बोद्धुमर्हति काल्युनात् Mah. Bhar. IV. 58. 27. देवं प्रज्ञाविशेषेण को निवर्तितुमर्हति Ibid I. 1. 246.

§ 917. * The infinitive with the final स् dropped is joined with the nouns काम and मनस् to form an adjectival compound meaning 'wishing or having a mind to do any thing;' एतावदुक्त्वा प्रतिपादुकामं शिष्यं महर्षेः &c. (Rag. V. 18) the disciple of the great sage was desirous of returning &c.; अयं जनः प्रष्टुमनास्तपोधने (Kum. V. 40) this person has a mind to ask you a question.

TENSES AND MOODS.

THE PRESENT TENSE.

§ 918. The Present tense shows that an action is taking place at the present time; अयमागच्छति तव पुत्रः here comes (is

* तुङ्काममनसोरपि ।

coming) thy son. * It is the Present progressive, which expresses the continuance of an action which is begun over sometime and is, remarks Prof. Bain, a true or strict Present tense. It is only by means of a special adverb or the context that the sense of the present tense can be limited to that of a present act solely; अधुना स इमां पुरीं अधिवसति now he dwells in this city.

§ 919. Besides the general sense given above the Present tense in Sanskrit has the following senses:—

(a) † It is sometimes used in the sense of ' immediate futurity; ' कदा गमिष्यासि when wilt thou go ? एष गच्छामि Here I go (i. e. shall go); ऊर्ध्वं क्षिपे मृहूर्तादि I shall die an hour after.

(b) It may also be used to denote an action which is recently completed; कदा त्वं नगरादागतोसि—अयमागच्छामि when didst thou come from the city ? Here I come (have come just now).

(c) In narrations it is used for the Past tense; यमो ब्रूते कस्त्वं the vulture says, ' who art thou ? '

(d) Sometimes it is used to denote a habitual or repeated action; पशुपतेनासौ जीवति.

§ 920. † When a question is asked and an answer is given to it, the Present is used in the sense of the Past tense when the particle ननु is used; कटे अकार्षीः किम्—ननु करोमि भोः where करोमि

* "The principal use of the Present Indefinite is to express what is true at all times; 'the sun gives light; twice two is four * * *.' Hence a more suitable name would be the Universal tense. It expresses present time only as representing all time. The permanent arrangements and laws of nature, the peculiarities, habits and propensities of living beings and whatever is constant, regular and uniform, have to be represented by the Present Indefinite. ** It is only by a special adverb or by the context that we can confine this tense to mean a present act solely." Bain, Higher English Grammar.

† Pân. III. 3. 131. See p. 525.

‡ ननौ पृष्टप्रतिबचने । नन्वोर्विभाषा । Pân. III. 2. 120, 121.

is equivalent to अकार्षम् ; when the particles न and नु are used the Present may be optionally used; कटमकार्षीः किम्—न करोमि or नाकार्षम्—नु करोमि or न्यकार्षम्.

§ 921. * With interrogatives the Present is often used in the sense of the Future when thought or desire is implied; किं करोमि i. e. (करिष्यामि), क्व गच्छामि i. e. (गमिष्यामि) What shall I do ? Whither shall I go ? एतयोः कतरं or एतेषां कतमं भोजयति (i. e. भोजयिष्यति or भोजयितामि) which of these persons will you feed ? so कं नु पृच्छामि दुःखार्ता, &c.; but कः ग्रामं गमिष्यति ।

(a) It is also used in the sense of the Future in conditional sentences as implying a condition and the fulfilment of the desired object; योक्तं ददाति (दाता दास्यति वा) स स्वर्गं याति (याता यास्यति वा) he, who offers (or will offer) food, goes (or will go) to heaven i. e. if one offers &c.

§ 922. With the words यावत्, तावत् and others having a similar sense, the Present is sometimes used in the sense of the Future perfect; यावत्स त्वां न पश्यति तावद्धर्मपत्नर before he sees you, move away (before he shall have seen you, &c.).

(b) † With the particles पुरा and यावत् the Present has the sense of the Future when certainty is indicated; यावद्यते साधयितुं स्वर्द्धम् । (Rag.V. 25.) I will endeavour to accomplish your object. पुरा सप्तदीपां जयति बहुधाद् (S'ak. VII. 33) he will conquer the earth consisting of seven continents. पुरादुक्षेते तप चञ्चलं मनः । Kir. VIII. 8.

§ 923. ‡ The particle स्म when used with the Present converts it into a Past tense; कस्मिंश्चिद्विष्टानि मित्रशर्मा नाम ब्राह्मणः प्रतिवसति स्म in a certain village there dwelt a Brâhmaṇa Mitraśarmâ by name; पौराः शतशोभिषावन्ति स्म the citizens ran in hundreds. The particle

* किंवृत्ते लिप्तायाद् । लिप्स्यमानसिद्धौ च । Pân. III. 3. 6. 7.

† यावत्पुरा निपातयोर्लट् Pân. III. 3. 4. निपातादेतौ निश्चयं योतयतः । Sid. Kan.

‡ लट् स्मे । Pân. III. 2. 118.

स्म may not necessarily be joined with it; त्वं स्म वेत्थ महाराज यस्माद् न विभीषणः, मन्त्रे स्म हितमाचष्टे, &c.

§ 924. * When जातु or अपि is used in a sentence and condemnation or censure is implied, the Present may be used in the sense of the three tenses; अपि जायां त्यजसि जातु यणिकामादस्ते where त्यजसि and आदस्ते may have also the sense of the Past or the Future tense; जातु त्वमवान् इषलान् याजयति (you will even make a S'udra perform a sacrifice).

IMPERFECT, PERFECT AND AORIST.

§ 925. In Sanskrit there are three tenses denoting a past action, viz. the Imperfect, the Perfect, and the Aorist. Originally each of these three tenses had a signification of its own and was used in its proper sense in ancient writings. † After Sanskrit ceased to be a spoken language the exact senses of these tenses were lost sight of and writers began to use them promiscuously, so that now any of these may be used to denote past time with certain limitations. The original senses of these as well as their other peculiarities are noticed below.

IMPERFECT.

§ 926. † The Imperfect according to Pāṇini denotes past action not done to-day i. e. done at some time prior to the current day, तान्भाषत पौलस्त्यः (Bhaṭṭi.) Bibhishana spoke to them.

§ 927. The Imperfect is optionally used for the Perfect when the particles इ and श्चत् are used in a sentence; इति इ अकरोत् or चकार; श्चदकरोत् or चकार.

(a) ¶ It may also be optionally used in asking questions refer-

* गर्हायां लङ्पिजात्योः । Pāṇ. III. 3. 142.

† For a further explanation of the difference between these three tenses the student is referred to Dr. Bhāṇḍārkar's preface to the 1st Edition of his 2nd Book of Sanskrit.

‡ अनद्यतने लङ् । Pāṇ. III. 2. 111.

§ इश्चत्तर्लङ् च । ¶ प्रश्ने चासञ्ज्ञे काले । Pāṇ. III. 2. 116, 117.

ring to a very recent time; अगच्छत् किं (Qu.) (Ans) अगच्छत्; or जगाम किं? जगाम; but when the question refers to a very remote time the Perfect alone ought to be used; कृष्णः कंसं जघान किं? जघान.

§ 928. When the particle मा in combination with स्म is used with the Imperfect in the sense of the Imperative, the augment अ is dropped; मा स्म भव; मा स्म करोत्, मा स्म प्ररुदितं युवाम.

PERFECT.

§ 929. *The Perfect denotes an action done before the current day and not witnessed by the speaker. It has reference to a very remote time and should, therefore, be used in narrating events of the remote past; तां ताटकाख्यां निजघान रामः; Rāma killed her whose name was Tātakā. प्रययादिन्द्रजित्प्रस्यक् (Bhaṭṭi. XIV. 16.).

(a) In the 1st person the Perfect shows that the speaker was in a distracted state of mind or was unconscious when the event took place, or that he wants utterly to deny something that he has done; बहु जगद् पुरस्तात्तस्य मत्ताकिलाह्व (S'is XI. 39) being frenzied I prattled much, I am told, before him; कलिङ्गेष्ववासीः किं? didst thou dwell in the country of the Kalingas? नाहं कलिङ्गाजगाम I never went to Kalingas. With these exceptions the Perfect should not be used in the 1st person.

AORIST.

§ 930. †The Aorist simply expresses past action indefinitely i. e. without reference to any particular time (भूतसामान्ये लृङ्); सोऽप्येह वेदांसिदशानयद् पितॄन्पारीत्सममंस्त वन्दद्। व्यजेद् बहुर्गमरंस्त वीतौ सखलघातं न्यवधीदरीश्वि (Bhaṭṭi. I. 2.) 'He studied the Vedas, offered sacrifices to the gods, satisfied his departed ancestors, honoured

* परोक्षे लिट् Pān. III. 2. 115. उत्तमपुरुषे चित्तविक्षेपादिना पारोक्ष्यः। (Sid. Kau.); अन्यन्तापह्नवे लिट् वक्तव्यः। Vārt.

† लृङ् Pān. III. 2. 110.

his relatives, subdued the collection of six (i. e. the six passions), took delight in politics and totally annihilated his enemies. The Aorist, however, properly denotes a recent action or one done during the course of the present day. "It is similar to the English present Perfect," remarks Dr. Bhândārkar*, "which the student will remember defines an action as having happened in a portion of time which is not yet expired; it brings past action in connection with the present time," असद्वृत्तिरयं it rained to-day.

§ 931. † The Aorist ought to be used when the idea of the continuousness or nearness of an action is to be implied; पावज्जीवमक्षमदात् (Sid. Kau.) gave food throughout his life; येषं पौर्णमातिक्रान्ता तस्यामग्नीनाधीत सोमेनायह (Sid. Kāu.) he consecrated the fire on the last Purnimā day (the full-moon day) and offered Soma, &c.

§ 932. ‡ With the particle पुरा not joined with स्म, the Aorist, the Imperfect, the Perfect or the Present may be used: वसन्तीह पुरा छात्रा अवान्तरवसन्नुपूर्वा । (Sid. Kau.) here formerly dwelt pupils. But when स्म is used with पुरा the present alone can be used; यजति स्म पुरा he formerly sacrificed.

§ 933. The Aorist is used with the prohibitive particle मा (माद्) or मा स्म, with the temporal augment अ cut off, and has then the sense of the Imperative; इति ते संशयो मा भूत् Ma. Bhā. V. 132. 16. have no doubt &c. मा स्म प्रतीपं गमः do not go against. Rarely in ancient works the augment is retained मा निषाद प्रतिष्ठां त्वमगमः शाश्वतीः समाः may you not live, oh Nishāda for many years. When a root is preceded by a preposition, the अ is sometimes not dropped; मा मन्धुवशमन्वगा. do not submit to

* Second Book of Sanskrit, P. 154.

† Pān. III. 3. 135. See next Page.

‡ पुरि लुक् चास्मे । Pān III. 2. 122. पुराणव्यवहारे सूतानवतने विभागाया लुक् चाह न तु स्मयोगे । Sid. Kau.

sorrow or anger (here the अ is not dropped); sometime it is dropped; as in मावर्मर्याः स्वमात्मानं do not despise your soul (conscience). Some explain these anomalies by considering the particle to be मा and not माह्.

THE TWO FUTURES.

§ 934. The difference between the Two Futures is the same as that between the Imperfect and the Aorist, the only difference being that the former refers to a future time and the latter to a past one. The First or Periphrastic expresses futurity definitely but not of this day; the Second or Simple Future expresses futurity indefinitely as also that of to-day; it is also employed to denote recent and future continuous time; as अबोध्यां चः प्रयातासि कवे भरतपालिताह (Bhaṭṭi XXII,) oh monkey, to-morrow you will go to Ayodhyā governed by Bharata; आनन्दितारस्तां हृदा प्रहारश्वाययोः शिबम् । मातरः सह मेघिल्या तोष्टा च भरतः परम् (Bhaṭṭi. XXII. 14.) they will be delighted on seeing you and will ask you questions about the welfare of us two and Sītā; and Bharata also will be greatly pleased; एते...उन्मुलितारः कपिकेतनेन (Kir. III. 22) they will be extirpated by the monkey-bannered one (Arjuna); यास्यत्यथ उकुन्तला S'ak. IV.) Śakuntalā will go (goes) to-day; मरिष्यामि विजेष्ये वा इताश्चेत्तनया मम (Bhaṭṭi XVI. 13) if my sons are killed I will die or kill the enemy, &c.

THE FIRST FUTURE OR PERIPHRASTIC FUTURE.

§ 935. Obs. * When the continuousness of an action or nearness of time (i. e. the non-intervention of the same period between the two points of time referred to) is to be expressed the First Future must not be used: यावज्जीवमहं दास्यति he will give food throughout his life; and not दाता, या इयं अमावास्या आगामिनी

* नानयतनवक्रियाप्रबन्धसामीप्ययोः । यविष्यतिमर्षादावचनेऽवरस्मिन् । कालविभागे चानहोरात्राणाम् । परस्मिन्विभागा । Pān. III. 3. 135-138.

तस्यां अग्नीनापास्पते सोमेन च यक्ष्यते he will consecrate the fires and offer a Soma sacrifice on the coming Amāvāsyā day; and not आपाता and यद्वा; also when limit of time or place is expressed and the word अवर is used in a sentence; यः अयमच्चा गन्तव्यः आपादलिपुत्रात् तस्य यदवरं कौशाम्ब्याः तत्र सक्तुन् वास्यामः and not पातास्मः; यः अयं संवत्सरः आगामी तस्य यदवरं आग्रहायण्याः तत्र युक्ता अध्येष्यामहे and not अध्येतास्महे; but when the word रात्रि is used the First Future may be used; योर्यं मासः आगामी तस्य यः अवरः पञ्चदशरात्रः तत्र अध्येतास्महे we will study in the earlier fortnight of the coming month. When the period of time meant lies beyond a certain point of time, the First or the Second Future may be used; योर्यं संवत्सरः आगामी तस्य यत्परमाग्रहायण्यास्तत्राध्येष्यामहे or अध्येतास्महे, &c.

THE SECOND OR SIMPLE FUTURE.

§ 936. * When the close proximity of a future action is intended, the Second Future or the Present may be used; कदा गमिष्यसि when will you go? एष गच्छामि or गमिष्यामि I shall just go,

§ 937. † When there is the idea of hope implied in a conditional form, the Aorist, the Present or the Simple Future may be used in both the clauses to denote a future time; देवञ्चेद्वर्षात् वर्षति वर्षिष्यति वा धान्यमवाप्सम वषामः वप्सवामः वा । (Sid. Kau). if it were to rain we would sow corn.

§ 938. The Simple Future is sometimes used as a courteous way of command; वञ्चास्तरं प्रति गमिष्यसि (Vik. IV.) then you will go (i. e. please then go) to the lake, &c,

§ 939. ‡ The Simple Future is alone used when the idea of hope is conveyed by क्षिप्र and words having the sense of क्षिप्र; वृद्धि-

* वर्तमानसामीप्ये वर्तमानवद्वा । Pân. III. 3. 131.

† आर्शसायां भूतवद्वा । Pân. III. 3. 132.

‡ क्षिप्रवचने लृट् । Pân. III. 3. 133.

शेक्षितं आशु त्वरितं वा यास्यति शीघ्रं वक्ष्यामः if a shower were to come quickly we would at once sow corn.

§ 940. When the word वत् is not used with roots meaning 'to remember,' such as स्मृ, &c. the Second Future is used in the sense of the Imperfect; स्मरसि कृष्ण गोकुले वक्ष्यामः Kṛishṇa, do you remember that we dwelt in Gokula?

§ 941. * When disbelief in or intolerance of an action is intended to be expressed, and especially in the form of a question, the Simple Future is used optionally in the sense of the Potential; न संभावयामि or न मर्षये भवान् हरिं निन्देत् or निन्दिष्यति I never believe, or cannot tolerate it, that you would or should speak ill of Hari; कः or कतरः कतमः हरिं निन्देत् or निन्दिष्यति who will speak ill of Hari (I do not believe that any body will, &c.); कं वृषलं भवान् याजयेत् or याजयिष्यति, &c.; when the word किङ्किल † (a particle, showing great anger) and roots having the sense of 'to be' precede, the Simple Future only should be used; न संभवामि or मर्षये भवान् किङ्किल वृषलं याजयिष्यति I do not believe or like that you should make a Śūdra perform a sacrifice; so अस्ति भवति विद्यते वा भवान् वृषलं याजयिष्यति.

§ 942. When the idea of wonder is to be expressed and the words यच्च, यत्र and यदि do not occur in a sentence, the Simple Future should be used; आध्वर्यमन्धो नाम कृष्णं द्रक्ष्यति it is a wonder that a blind man sees Hari.

(a) The Simple Future is also used when the particles उत and अपि expressing a doubt are used; उत दण्डः पतिष्यति will the stick fall? अपि धास्यति द्वारं will he close the door?

(b) This Future is also used when the particle अलं meaning sure or able is used; अलं कृष्णो हस्तिनं हनिष्यति Kṛishṇa is sure or able to kill the elephant.

* किंवृत्ते लिङ्लटौ । अनङ्कलप्यर्थयोरङ्किंवृत्तेऽपि । Pān. III. 3. 144, 145.

† किङ्किलास्त्वर्थेङ् लट् । Pān. III. 3. 146.

THE MOODS.

THE IMPERATIVE MOOD.

§ 943. * The Imperative Mood does not express merely command, but also entreaty, benediction, courteous enquiry, gentle advice, ability, &c.

(a) In the second person this Mood is used to express command, entreaty, gentle advice and benedictions or blessings; गच्छ (त्वं) कुसुमपुरं go to Kusumapura; परित्रायस्व परित्रायस्व help ! help ! क्षमस्वापराधं O God ! forgive my faults, &c.; द्युश्रुपस्व द्युस्व कुक् प्रियसखीदृष्टिं सपत्नीजने (Śāk. IV.) serve your elders and treat your co-wives as if they were your friends; एषि कार्यकरस्व मे गत्वा प्रवद राघवं be thou my messenger, go to Rāghava, and say to him; अनन्यभाजं पतिमामुहीति सा तद्यमेवाभिहता हरेण she was addressed the truth by Hara when he said 'do thou obtain a husband not devoted to any other lady.'

(b) In the third person it is often used to express a blessing and sometimes gentle command; विधत्तां सिद्धिं नो...प्रकीर्णः पुष्पाणां हरिचरणयोरञ्जलिरयम् may this handful of flowers scattered on the feet of Hari give us success; पर्जन्यः कालवर्षां भवतु may rain pour down in time; पञ्चातिष्ठन्तु वीराः शकनरपतयः (Mud. V. II.).

(c) In the first person it expresses a question, necessity, ability, &c; किं करवाणि ते what should I do for you ? अद्युनाहं गच्छामि I must go now; करवामेतद्द्वयं देवि प्रियं तव we will (are able to) do this thing, oh queen, which is agreeable to you; नहि प्रेष्यदधं घोरं करवाप्यस्तु ते मतिः (Bhaṭṭi XX. 6.) let your thought be 'I must not commit the horrible murder of an ambassador.'

§ 944. The third person singular of the Imperative in the passive voice is often used and sometimes as a courteous form

* लोट् च । Pān. III. 3. 163. Vide Pān. III. 3. 161. quoted on the next page.

of expression; आनीयतां राजपुत्रः the prince should be brought
श्रुतां भो पण्डिताः may you hear, ye Pandita; एतदासनमास्यतः
take this seat.

§ 945. When time after a मुहूर्त (nearly equal to an hour) is
expressed, the Imperative is used; मुहूर्तायनतां स्म offer the sacri-
fice after an hour.

§ 946. The Imperative with the particle स्म is used when a
request is courteously expressed; बालमध्यापय स्म please teach
the child.

§ 947. The Imperative has sometimes the force of the pre-
sent when used in combination with the particle मा; मा भवतु no,
it is not so; मा च ते निघ्नतः शङ्खमन्युर्भवतु पार्थिव ।

§ 948. इच्छामि भवान्मुञ्जीत or मुञ्क्तव्यम् I wish you should dine.
See § 958.

§ 949. * There is a peculiar use of the Imperative which
ought to be noticed. The Imperative second person singular is
repeated when frequency of an act is indicated and the whole
used with the root in any tense; याहि याहि इति याति (Sid. Kau.)
he goes every now and then; so यात यातेति दूर्योधनः याहि याहीत्यया-
सीत्; अधीष्वाधीष्वेवपीते he studies steadily. The Imperative
second person is also used when several acts are described as
done by the same person; सक्नु पिब, धानाः स्वादेत्यभ्यवहरति (Sid.
Kau.) he takes his food, now eating barley, now eating fried
rice, similarly अक्षं भुङ्क्व दाधिकमास्वादयस्वेत्यभ्यवहरते (Sid. Kau.).

THE POTENTIAL MOOD.

§ 950. † The Potential Mood expresses the sense of विधि (com-
mand,, directing a subordinate, &c.), निमन्त्रण (pressing invita-

* क्रियासमभिहारे लोट् लोटो हिस्वो वा च तद्ध्रस्वोः । समुच्चयेऽन्यतरस्याम् ।
यथाविध्यनुप्रयोगः पूर्वस्मिन् । समुच्चये सामान्यवचनस्य । Pān. III. 4.
1-5. क्रियासमभिहारे द्वे वाच्ये । Vārt.

† विधिनिमन्त्रणानन्वयणाधीतसंयज्ञप्रार्थनेषु लिट् । Pān. III. 3. 16

tion), आमन्त्रण (giving permission), अधीष्ट (telling one to attend to an honorary office or duty), संप्रश्न (courteously asking a person a question), and प्रार्थना prayer. यजेत one should perform a sacrifice; त्वं ग्रामं गच्छे: go to the village; इह भवान् भुञ्जीत your honour should take food here; इहासीत भवान् you may sit here; पुत्रमध्यापयेद्भवान् you may teach my son (as an honorary duty); किं मो वेदमधीयीय उत तर्कम् what, oh! shall I learn the Veda or logic? भो भोजनं लभेय good Sir, can I get food here? i. e. will you kindly give me food? (All these senses are optionally expressed by the Imperative also).

(a) * In the case of the first two senses viz. विधि and निमन्त्रण and in that of 'proper time', the potential participle may also be used for the Potential; भवता यद्यप्यम्, &c.

§ 951. † When the words 'after an hour' are used the Potential (also Imperative) or the Potential participle may be used; सहृताद्घ्वं यजेत, यजतां, यद्वत् वा (Sid. Kau.).

§ 952. ‡ The Potential is used with the words काल, समय and बेला, when the word यत् is used; कालः समयः बेला वा यद्भुञ्जीत भवान् it is time now that you should dine.

§ 953. § When the idea of fitness is to be expressed the Potential or the Potential participle may be used; and sometimes the noun in तु also; त्वं कन्यां बहेः, त्वं कन्यायाः बोढा or त्वया कन्या बोढव्या you are fit to marry the girl.

(a) The Potential or the Potential participle may be used when the sense of capability is implied; भारं त्वं बहेः or भारस्त्वया बोढव्यः thou canst (art able to) carry the load.

* प्रेषातिसर्गप्राप्तकालेऽपि कन्याश्च ॥ Pân. III. 3. 163.

† लिङ् चोर्ध्वमोहृत्तिके । Pân. III. 3. 164.

‡ लिङ् यदि । Pân. III. 3. 168.

§ अहं कृत्वा च । शक्ति लिङ् च । Pân. III. 3. 169. 172.

§ 954. *With interrogative words such as किं, कतर, कतम, &c. the Potential or the Simple Future may be used when censure is implied (see § 937); कः कतरो वा हरिं निन्देत् निन्दिष्यति वा ।

(a) When wonder is implied the simple Future is used in preference to the Potential if the word यदि be not used; आश्चर्ये अन्धो नाम कृष्णं द्रक्ष्यति it is a wonder that a blind man should see Hari; but आश्चर्ये यदि साऽधीयति it is wonder if he study.

§ 955. † When hope is expressed without the use of the word कश्चित् the potential is generally used; कामो मे भुञ्जीत भवान् it is my desire (I hope) that you will eat; but कश्चिज्जीवति I hope he lives.

§ 956. ‡ When the sense of ' I expect ' is implied, the Potential or the 2nd Future may be used provided the word यद् used; संभावयामि भुञ्जीत भोक्षते वा भवान् I expect you will at; but संभावयामि यद्भुञ्जीथास्व (Sid. Kau.).

§ 957. ¶ When in a conditional sentence one thing is expressed as depending upon another as effect upon a cause, the Potential or the Simple Future may be used; कृष्णं नमस्कृत्य यायाव if he will bow to Kṛishṇa he will attain happiness: so कृष्णं नमस्कृत्य येन यायाव.

§ 958. § When words having the sense of ' to wish, ' such as इष्ट, कम्, &c. are used, the Potential or Imperative is used; इच्छामि भवान्भुञ्जीत or भुञ्क्तुम् I wish you should dine; इच्छामि सोमं

* किंवृत्ते (गर्हायां) लिङ्लोटौ । Pān. III. 3. 144, (चित्राकरणे) शेषे लङ्लोटौ । Pān. III. 3. 151.

† कामप्रवेदने कश्चित् । Pān. III. 3. 153.

‡ विभावा घातौ संभावनवचनेऽपदि । Pān. III. 3. 155.

¶ हेतुहेतुमतोर्लिङ् । Pān. III. 3. 156.

§ इच्छार्थेषु लिङ्लोटौ । लिङ् च । Pān III. 3. 157, 159.

चिबेत्विबतु वा भवान् (Sid. Kau.) I wish Your Honour will drink Soma.

(a) But when the agents of both the actions are the same, the Potential alone is used in the sense of the Infinitive; भुञ्जीयेतीच्छति (Sid. Kau.) i. e. भोक्तुमिच्छति wishes that he will eat (wishes to eat).

§ 959. Sometimes the Potential is used without a subject when it is used in the sense of 'a precept or advice'; आपदर्थं धनं रक्षेद्वारान् रक्षेद्धनैरपि । आत्मानं सततं रक्षेद्दारेरपि धनैरपि ॥ (a man) should save money for adversity; he should save his wife at the cost of his wealth and himself even at the expense of his wife and wealth; यद्यत्रोचेत् विप्रेभ्यस्तत्तद्व्यादमस्तरः (one) should serve Brāhmanas with all that they like, without being jealous.

THE BENEDICTIVE MOOD.

§ 960. The Benedictive Mood is used to confer a blessing or to express the speaker's wish; चिरं जीव्यात् भवान् may you live long ! वर्षिषीष्टाः स्वजातेषु वध्यासुर्वं निपुंसहतीः । भूयासुर्वं युजिनां मान्यस्तेषां स्थेषा व्यवस्थितौ ॥ (Bhaṭṭi. XIX. 28); कृतार्थः भूयासुर्वं may I be successful !

THE CONDITIONAL.

§ 961. * The Conditional is used in those conditional sentences in which the Potential may be used when the nonperformance of the action is implied or in which the falsity of the antecedent is involved as a matter of fact. It expresses both future and past time. It must be used in both the antecedent and the consequent clauses; ह्यृदिश्वेदमविष्यत्तदा ह्यभिक्षममविष्यत् if there would be plentiful rain there would be an abundance of

* लिङ्निमित्ते लृङ् क्रियातिषत्तो । Pān. III. 3. 139. हेतुहेतुमद्भावादि लिङ्निमित्तं तत्र भविष्यत्यर्थे लृङ् स्यात् क्रियायाः अनिष्यत्तो गम्यमानायाम् । Sid. Kau.

corn; यदि हरभिमवाप्स्यस्तन्मुखोच्छ्वासमन्धं तव रतिरमविष्यत्सुन्दरीके किमस्मिन् hadst thou obtained (which thou hast not) the sweet fragrance of her breath, wouldst thou have had any liking for this lotus ?

Obx. § 962. * When a past action is to be indicated the Conditional may be optionally used in the sense of the Potential; कथं नाम तत्रभवान्धर्ममत्यक्ष्यत् or त्यजेः how could you give up your religion ?

(a) Also where the Potential is used in conjunction with the particles उत, अपि, जातु &c. ; अपि तत्र रिपुः सीतां नार्थयिष्यत दुर्मतिः । कूर् जात्ववदिष्यथ जात्वस्तोष्यच्छ्रियं स्वकाय ॥ संकल्पं नाकरिष्यथ तत्रेयं शुद्धमानसा । (सृषा) सत्यामर्षमवाप्स्यस्व राम सीतानिबन्धनम् ॥ (Bhaṭṭi. XXI. 3. 4.)

(b) When wonder is to be expressed the Conditional is optionally used where the Potential is used in combination with the particles यत्र, यत्र or यदि when the action does not take place; आश्चर्यं यत्र यत्र स्त्री कच्छेऽवत्स्यन्मते तव । ब्राह्मादस्यां विनष्टायां किं किमालम्बयाः फलम् ॥ (Bhaṭṭi. XXI. 8).

SECTION V.

Indeclinables.

ADVERBS.

§ 963. The *neu.* singulars of the Nominative and other cases of several nouns are used as adverbs; चिरं or चिरेण or चिराय चान्वा having contemplated for a long time; दुःखं or दुःखेन तिष्ठति he is in distress; so सुखं or सुखेन &c.

(a) The word विधा is used adverbially in combination with

* घृते च Pān. III. 3. 140.

several words such as बहु, नाना, &c.; बहुविधं, नानाविधं in various ways. The word पूर्व is also used adverbially as the latter member of a compound when some action is to be expressed as having happened before; सात्वपूर्वं having said something by way of consolation; बुद्धिपूर्वं thoughtfully, (i. e. thought preceding a certain action); अबुद्धिपूर्वं भगवन्प्रेतुरेवा इता मया O venerable Sir, I killed this cow unwittingly; क्षपयपूर्वं अकथयत् &c.

PREPOSITIONS.

§ 964. The use of Prepositions has already been explained at § 365-371. The Prepositions governing cases are already noticed under the various cases.

CONJUNCTIONS.

§ 965. The use of Conjunctions has not many syntactical Peculiarities and needs no special notice here. They are used in their proper senses in sentences.

§ 966. The most important of these conjunctions and the one very frequently used is च. It can never stand first in a sentence; nor can it be used like 'and' in English. It is used with such of the words or assertions it connects or is placed after the last of the words or assertions it joins together; रामश्च लक्ष्मणश्च or रामः लक्ष्मणश्च; कामश्च जृम्भितयुगो नवयौवनं च love with its excellences expanded, and fresh youth; कुलेन कान्त्या वपसा नवेन युगैश्च तैस्तैर्विनयप्रधानैः ।

(a) Sometimes this particle has a disjunctive force; क्षान्त-मिदमाश्रमवदं स्फुरति च बाहुः—the hermitage is tranquil yet my arm throbs.

(b) Rarely this particle is used in the sense of 'if'; जीवितुं चेच्छसि यद् देतुं मे गदतः क्षण oh fool, if you wish to live, &c.

(c) Sometimes it is used as an expletive; मीमः पार्थस्तथैव च.

(d) Sometimes it is used to connect a subordinate fact with a main one भिक्षामट गां चानय wander for alms and bring a cow; कुट्टिनी च शासिता गोपी च निःसारिता कंदर्पकेतुश्च दुरस्कृतः the procuress was chastised, the cowherdess was expelled and Kandarapaketu was honoured.

(e) When the particle is repeated it has sometimes the sense of 'on the one hand,' 'on the other hand,' 'and yet;' क च हरिणकानां जीवितं चातिलोलं क च निशितनिपाता वज्रसाराः शरास्ते where, on the one hand, is the extremely frail life of fawns, and where, on the other, are thy arrows hard like adamant and falling sharply; न वल्लभा सकलेन्दुवल्ली च सा किमपि चेदमनङ्गविचेति-तम् । on the one hand the full moon-faced lady is not easy to obtain and yet there is this unaccountable sport of love.

(f) Sometimes the repetition of च shows the simultaneous or undelayed occurrence of two events; ते च प्रादुरुदन्वन्तं बुबुधे चादिपुरुषः they reached the ocean and at the same time the primeval Being also awoke.

§ 967. तथा 'likewise' often supplies the place of च; रामस्तथा लक्ष्मणश्च Rāma and Lakshmana; अनागतविधाता च प्रत्युत्पन्नमतिस्तथा both Anāgatavidhāta and Pratyutpannamati; तथा हि means 'for instance, to be more plain;' तथा च 'likewise;' both are often used introducing quotations.

§ 968. तु but, हि for, because, and वा are also excluded from the first place in a sentence. आत्मा पुत्रः सखा भार्या ऊर्ध्वं तु दूहिता किल the son is one's own self, the wife one's friend, but the daughter a source of anxiety; अप्याज्ञया शासितुरात्मना वा पातोसि संभावयितुं वनान्माह । काली खयं संक्रमितुं द्वितीयं सवापकारक्षममाश्रमं ते ।

(V. 10.); अस्त्राणि वा शरीरं वा वरय choose either the missiles or your person.

§ 969. यदि and चेत् 'if' are usually used with the Potential or the Conditional; as यदि सोऽसिद्धिर्नो भवेत् तर्हि मम साहाय्यं कुर्यात् if he were here he would assist me; यदि देवदत्तोऽत्राप्रविष्यन् नमेतदकरिष्यत् had Devadatta been here, he would have undoubtedly done this; but they are also construed with the Present Indicative; यदि जीवति भद्राणि पश्यति if he lives he will see prosperity; यदि मया देवपादानां प्रयोजनमस्ति if Your Majesty has any thing to do with me, &c.; शपितासि मम जीवितेन यदि वाचा न कथयसि I conjure you by my life if you will not tell it in words. चेत् is never used at the beginning of a sentence; तं चेत्सहस्रकिरणो घुरि नाकरिष्यत् (S'ak. VII. 4) if the thousand-rayed one (sun) did not place him at the yoke of his car; अपि रोषघुरीकरोषि (have recourse to) नो चेत् &c. Bha. V. I. 44.

The Particles अथ and इति.

§ 970. *अथ is used in the following senses:—(1) as a sign of auspiciousness †; अथातो ब्रह्मजिज्ञासा now begins the inquiry about Brahma; cf. the Bhâsya on this sūtra. (2) marks the beginning or commencement of a work; अथेदमारभ्यते प्रथमं तन्त्रम् now is begun the 1st Tantra; so अथ योगानुशासनम्, &c.; (3) 'then' after that, &c.; अथ प्रजानामधिपः &c. (Rag. II. 1.) After that i. e. passing of the night) the lord of the earth, &c. (4) asks a question अथ भगवान् लोकानुग्रहाय कुशली काश्यपः is the venerable Kasyapa all right that he may oblige the world? अथ शक्नोषि भोक्तुं are you able to eat? (5) 'and, including'; भीमः अथ अर्जुनः Bhîma and also Arjuna; (6) 'if,' अथ मरणमवश्यमेव जन्तोः if death is sure to befall a creature, &c.

° मङ्गलान्तरारम्भप्रश्नकात्स्नर्येण्वयो अथ । Amara.

† Properly speaking this is not the sense of अथ. The mere utterance or hearing of this word if considered as auspicious as the word is supposed to have emanated from the throat of Brahma.

§ 971. As अथ marks the beginning, so इति marks the close of a composition. This particle is used in the following senses; (1) to quote the exact words spoken by some one, thus taking the place of the quotation marks and being used generally after the words quoted; * देव काचिज्जहालकन्यका शुक्रमादाय देवं विज्ञापयति...देवपादमूलमागताहमिच्छामि देवदर्शनमुत्सममुभयितुमिति । O lord a certain *Chandala* girl requests Your Majesty (saying).....“ I who have come to your majesty's feet wish to enjoy the happiness of the sight of Your Majesty;” ब्राह्मणाः ऊचुः कृतकृत्याः स्म इति the Brāhmanas said “ we have accomplished our objects;” (2) cause (rendered in English because, since &c.); वैदेशिकोऽस्मीति पृच्छामि I ask you because I am a foreigner; दुराणमित्येव न साधु सर्वं every thing is not good simply because it is old; (3) purpose or motive; मा भूदाभ्रमपीदिति परिमयपुरःसरः they two took a limited number of servants with them that there should be no disturbance, &c.; (4) so, thus; as follows; रामाभिधानो हरिरित्युवाच. (5) in the capacity of, as regards; पितेति स पूज्यः युरिति निन्द्यः as a father he ought to be respected, as a teacher ought to be censured; (6) to state an opinion; इति आदमरथ्यः this is the opinion of *Aśmarathya*. It is often used by commentators in the sense of ‘ according to the rule’; इति शक्यार्थे लिङ् &c. &c.

INTERJECTIONS.

§ 972. The following stanza from the *Bhāṭṭi Kāvya* illustrates the uses of some of these interjections:—

आः कष्टं बत ही चित्रं हं मातर्देवतानि धिक् ।

हा पितः कासि हे सुसु बह्वेवं विललाप सः ॥

* In Sanskrit there is no indirect construction, so that in translating indirect constructions the actual words of the speaker followed by इति must be used.

Appendix II.

DHÂTUKOSHA.

Abbreviations.

Pre. Present लृट्. Im. Imperative लोट्. Imp. Imperfect लृङ्.
Pot. Potential विधिलिङ्. Perf. Perfect लिट्. P. f. Pariphrastic
or 1st future लुट्. Fut. simple or 2nd Future लृट्. Con. Condi-
tional लृङ्. Aor. Aorist लृङ्. Ben. Benedictive आशीलिङ्. Cau.
Causal भिच्. D. or Des. Desiderative सन्. Fr. Frequentative
यङन्त or यङ् लुगन्त. P. Parasmaipada; A. Atmanepada; U. Ubha-
yapada; Pass. Passive; p. p. past Passive participle. Inf. Infini-
tive. Ger. Gerund. The figures 1, 2, &c. after the roots refer
to the conjugations to which the roots belong. Pre. p. Present
Participle (झञन्त when the root is Parasm; झानजन्त when Atm.)
Pot. p. Potential participle.

अंश् 10 U. विभाजने to distribute; अंशयति-ते (also अंशापयति-ते)
pre. अंशायांचकार—चक्रे—आस—बभूव por. अंशयिता P. fut.
आंशयिष्यत् con. आंशिशत्-त Aor. अंश्यात्, अंशयिषीष्ट Ben.

अंस् 10 U. like the above with the only difference of झ् for स्.

अंह् 1. A. गतो to go; अंहते Pre. आनहे Perf. अंहिता. P. fut. आंहिष्ट
Aor. अंहिषीष्ट Ben.; Cau.—अंहयति-ते Pre. आलिहत्-त Aor.

अंह् 10 U. भासने to shine; अंहयति-ते Pre. अंहयांचकार—चक्रे, &c.
perf. अंहयिता p. fut. आलिहत्-त Aor. अंह्यात्, अंहयिषीष्ट ben.
अंहितुं inf. अंहित. p. p.

अक् 1. P. कूटिलायां गतो to move tortuously; अकति pre. आक perf.
अकिता p. f. अकिष्यति fut. आकीत् aor.; Cau.—अकयति-ते. अकित p. p.

अक्ष् 1 & 5. P. to reach, to pervade, to accumulate; अक्षति-अक्ष्णोति
3 sing. अक्षसि-अक्ष्णोषि 2 sing. अक्षामि-अक्ष्णोमि. 1 sing, pre.
आक्षत्-आक्ष्णोत्, आक्षः-आक्ष्णोः; आक्षम्-आक्ष्णवम् Imperf. अक्षतु-
अक्ष्णोतु, अक्ष-अक्ष्णहि, अक्षाणि-अक्ष्णवानि Impera. अक्षेत्-अक्ष्णुयात्
अक्षेः-अक्ष्णुयाः; अक्षेयस्-अक्ष्णुयाम् pot. आनक्ष perf. अक्षिता-अटा

p. f. अक्षिष्यति-अक्षयति fut. अक्ष्यात् ben. आक्षिष्यत्-आक्षयत् con. आक्षीत् aor. आक्षिष्टाच्-आष्टाच् 3rd dual, आक्षिष्टुः-आक्षुः 3rd pl. अचिक्षिषति-अचिक्षति Des. Pass.—अक्ष्यते pre. आक्षि aor. Can.—अक्षयति-ते pre. आचिक्षत्—त aor. अष्ट p.p. अक्षित्वा-अष्टा ger. अक्षितुश्च, अष्टुश्च inf. आनक्ष्वस् Perf. Part.

अग 1 P. कृटिलायां गतो to move tortuously; अगति pre. आग perf. अगिता p. fut. आगीत् aor.

अघ 10 U. पापकरणे to go wrong, to sin; अघयति-ते pre. अघयांचकार-चके &c. peri. अघयिता p. f. आजिघत्-त aor. अघ्यात्-अघयिषीष्ट ben.

अङ्क् 1 A. लक्षणे to mark; अङ्कते pre. अनाङ्क perf. अङ्किता p. f. अङ्कियते fut. आङ्कियत् con. अङ्किषीष्ट ben. आङ्किष्ट aor. अङ्किषते des. pass.—अङ्कयते.

अङ्क् 10 U. पदे लक्षणे च to count, to mark or stain, to stigmatise; अङ्कयति-ते pre. अङ्कयांचभूव-आस-अङ्कयांचकार-चके perf. अङ्कयिता P. f. अङ्कयिष्यति-ते fut. आङ्कयिष्यत्-त con. आङ्कयत्-त aor. अङ्क्यात्-अङ्कयिषीष्ट ben. अङ्कयिषति—ते des. Pass.—अङ्कयते (also अङ्कय्यते).

अङ्क् 1 P. to go; अंगति pre. आनङ्क perf. अंगिता p. f. आङ्गीत् aor. अङ्गिषति des. अंगितुं inf.

अङ्क् 10 U. same as अङ्क्.

अंघ 1 A. गत्याक्षेपे to go, to blame; अंघते pre. आनंघे perf. अंघिता p. f. आंघिष्ट aor. अंघिषीष्ट ben. अंघिषति des.

अच् 1 U. गतौ अविस्पष्टकथने च to go, to speak indistinctly; अचति-ते pre. आच or आचे perf. अचिता p. f. आचीष्ट—आचिष्ट aor. अचिचिषति-ते des. अक्त pp. अचित्वा, अक्त्वा ger.

अज् 1 P. गतिकेषणयोः to go, to run, to censure; अजति pre. विवाय, विस्मिद, आजिब, विस्मिम, आजिम 1st d. and pl. विवयिष-विवेध, आजिष 2nd sing. perf. वेता or अजिता p. f. वेयति, अजिष्यति fut. अवेष्यत्-अजिष्यत् con. अवैषीत्-आजीत् aor. वीयात् ben. विदीषति-अजिषति des. वीत or अजित p.p. वीत्वा or अजित्वा, संवीय

ger. Cau.—वाययति—ते pre. अवीवयत्—त aor. Pass.—वीयते pre. विये perf. वायिता, वेता. अजिता p. f. वायिष्यते—वेष्यते—अजिष्यते fut. वायिषीष्ट, वेषीष्ट—अजिषीष्ट ben. अवायिष्यत—अवेष्यत—अजिष्यत con. अवायि 3rd sing अवायिषाताम्—अवेपाताम्—अजिषाताम् 3rd dual; अवायिष्वम्-दुम्—अवेदुम्—अजिदुम् 2. pl. aor.

अञ्च् 1 P. गतिपूजनयोः to go, to worship; अञ्चति pre. आनञ्च perf. अञ्चिता p. f. अञ्चिष्यति fut. अञ्चयात् may be go. अञ्चयात् may be worship. ben. आञ्चीत् aor. आञ्चिष्यत् con. Cau.—अञ्चयति—ते pre. अञ्चिचिषति des. अञ्चित, अक्त, with सम्, समक्त p. p. अञ्चिन्वा or अक्त्वा (when it means to go) ger.

अञ्च् 1 U. गतौ याचने च to go, to beg; अञ्चति—ते pre. आनञ्च—ञ्चे perf. अञ्चिष्यति—ते fut. आञ्चीत्, आचिष्ट aor. pass.—अञ्च्यते अक्त p. p. अञ्चिन्वा ger. अञ्चितुम् inf.

अञ्च् 10 U. विशेषणे to individualise; अञ्चयति—ते pre. अञ्चयांच-कार-चक्रे &c. perf. अञ्चयिता p. f. आञ्चकत्—त aor अञ्चयात्, अञ्चयिषीष्ट ben.

अञ्च् 7 P. व्यक्तिब्रक्षणकान्तपतिषु to make clear, to anoint, to decorate, to go; अनक्ति pre. आनक्त-म् imp. अनक्तु, (अङ्गि 2nd sing.) Impera. अञ्ज्यात् pot. आनञ्ज perf. अञ्जिता—अङ्कता p. f. अञ्जिष्यति, अङ्कयति fut. आञ्जिष्यत्—आङ्कयत् con. आञ्जीत् aor. अञ्ज्यात् ben. अञ्जिषति des. Pass.—अञ्ज्यते pre. आञ्जि aor. Cau. अञ्जयति—अञ्जयते pre. आञ्जयत्—त aor. अक्त p. p. अञ्जितव्य,* अङ्कव्य, व्यङ्ग्य, pot. p. अञ्जिन्वा, अङ्कन्वा, अक्त्वा ger. with वि- व्यज्य ger. अञ्जितुम्, अङ्कतुम् inf.

अट् 1 P. गतौ to roam, to wander; अटति pre. आट perf. अटिता p. f. अटिष्यति fut. आटीत् aor. अट्यात् ben. अटिषति des. Cau.—आटयति—ते pre. आटिटत् Aor. अटाव्यते Freq.

अट् 1 A. अतिक्रमणहिसयोः to transgress, to kill; अटते pre. आनट् perf. अटिता p. f. अटिष्यते fut. आटिट् aor. अटिषते—अटिषिषते des. Cau.—अटयति—ते pre. आटयत्—त आटिटत्—त aor.

* 'नाञ्चेः पूजायाम्' Pān. VI. 4. 30, अञ्च् in the sense of 'to worship' does not drop its nasal before weak terminations.

अद् 10 U. अनादरे to despise; अटिदृत्-आटिदृत् Aor. अट्टिषात्, अट्टिषीष्ट ben. अट्टिषितुम् inf.

अच् 1, P. शब्दे to sound; अजति pre. आज perf. आजिता p. f. आणीत् aor. अणिजिषति des. Cau.-आजयति-ते pre. आजिजत्-त Aor.

अण् 4 A. प्राणने to breathe, to live; अण्यते pre. आणे perf. आणिता p. f. आणिष्यते fut. आणिष्ट aor. अणिषीष्ट ben. अणिजिषते des. Pass.—अण्यते Pre. आणि Aor.

अत् 1 P. सायन्यगमने to go constantly; अतति pre. आत perf. अतिता p. f. अतिष्यति fut. आतिष्यत् con. अत्यात् ben. आसीत् aor. अतितिषति des. Pass.—अत्यते pre. आति aor. Cau.—आतयति-ते pre. आतितत्-त Aor. अतित p. p.

अद् 2 P. भक्षणे to eat; अत्ति per. आद्: 2nd sing. आदत्, 3rd sing. Imp. आद; जघास perf. अत्ता p. f. अत्स्यति fut. अघसत् aor. जिघत्सति des. आत्स्यत् con. अद्यात् ben. Cau.—आदयते pre (also आदयति 'अकर्त्रभिप्राये') आदिदत्-त aor. Pass.—अद्यते pre. आदे-जक्षे perf. जग्ध (and अन्न food) p. p. जग्धा-प्रजग्ध्य ger. अक्षुम् inf.

अन् 2 P. प्राणने to breathe, to live; अनिति pre. आनी:-न: 2nd sing. आनात्-आनत् 3rd sing. Imp., आन perf. अनिता p. f. आनिष्यत् con. आनीत् aor. अनितिषति des. Cau.—आनयति-ते pre. आनिनत्-त Aor. Pass.—अन्यते pre. आनि aor. अनित्वा ger. with प्र-प्राण्य.

अव 4 A. to live; अन्यते pre. आने perf. अनिता p. f. This root is the same as अण्.

अस्त P. बन्धने to bind; अन्तति pre. अन्तिष्यति fut. आन्तीत् Aor. अम्बात् Ben. Cau.—अन्तयति आन्तीत्-त Aor. अन्तिषति des.

अन्ध् 10 U. दृष्ट्यपघाते दृष्ट्युपसंहारे to be blind, to close the eyes अन्धयति-ते pre. आन्धयिष्यत् con. आन्धयत्-त Aor. अन्ध्यात्, अन्धयिषीष्ट ben. अन्धिष्यति-ते des.

अञ् 1 P. गतौ to go, to wander; अञति pre. आञ्च perf. आभीत् Aor.

अश् 1 P. गतिशब्दसंभक्तिर्भु to go, to sound, to eat; अमति pre. आम perf. अमिता p. f. अभिष्यति fut. आमीत् aor. Cau.—आमयति-ते pre.

आमिमत्-त Aor. अमिमिषति Des. Pass.—आमि. Aor. अमित-
आन्त. p. p.

अम् 10 U. रोगे to afflict with pain; आमयति-ते Pre. आमिमत्-त
Aor. अम्पात्-अमयिषीष्ट ben.

अम् 1 A. गतौ to go; अयते, with परा—पलायते pre. अयांचके perf.
अयिता p. f. आविष्ट aor. अपिषीष्ट ben. अयिष्यते des. Pass.
—अय्यते pre. आयि aor. Cau.—आययति-ते pre. आयिषत्-त Aor.
अयित्वा, with परा,—पलाय्य. ger.

अर्क 10 U. तपने स्तवने च to heat, to praise; अर्कयति—ते pre. अर्क-
यांचकार-चक्रे—आस—वसूय perf. अर्कयिता p. f. आर्चिकत्—त
aor. अर्क्यात्, अर्कयिषीष्ट ben. अर्कित p. p.

अर्घ 1 P. मूल्ये to be worth, to cost; अर्घति pre. आनर्घ perf. अर्घिता
p. f. आर्घीत् aor. अर्जिषिषति des. Cau.—अर्घयति-ते pre. आर्जि-
षत्-त Aor.

अर्च 1 P. पूजायां to worship; अर्चति pre. आनर्च perf. अर्चिता p. f.
अर्चिष्यति fut. आर्चीत् aor. अर्च्यात् Ben. अर्चिषिषति des. Cau.
—अर्चयति—ते pre. आर्चिषत्—त aor. Pass.—अर्च्यते pre. आर्चि
aor. अर्चित्वा ger.

अर्च 10 U. to worship; अर्चयति—ते pre. अर्चयाम्बभूव—आस—
चकार—चक्रे perf. अर्चयिता p. f. अर्चयिष्यति—ते fut. अर्च्यात्—
अर्चयिषीष्ट ben. आर्चयिष्यत्—त con. आर्चिषत्—त aor. अर्चिष-
यिषति—ते des. Pass.—अर्च्यते pre. आर्चि (आर्चयिषाताम्
आर्चिषाताम् 3rd dual) Aor.

अर्ज 1. P. अर्जने to procure, to take; अर्जति pre. आनर्ज perf. अर्जिता
p. f. अर्जिष्यति fut. आर्जीत् aor. अर्ज्यात् ben. अर्जीषिषति des.
Cau.—अर्जयति-ते pre. आर्जिजत्—त aor.

अर्ज 10 U. (also cau. of the above) प्रतियत्ने संपादने च to procure,
to acquire; अर्जयिष्यति fut. अर्जिजयिषति-ते des. Pass.—
आर्जि (आर्जयिषाताम्—आर्जिषाताम् dual.) Aor.

अर्ध 10 A. उपपाच्छायाय to request, to sue; अर्धयते pre. अर्धयांच-

भव-आस-चक्रे perf. अर्घयिता p. f. आर्तयत aor. अर्घयिषीष्ट ben.
अर्तिषयिषते des. Pass.—अर्घ्यते, अर्घाप्यते pre. आर्धि Aor.

अर्द् 1 P. गतो याचने च to go, to beg; अर्दति pre. आनर्द perf. अर्दिता
p. f. आर्दिष्यत् con. आर्दीत् aor. अर्द्यात् ben. आर्दिषति des. Cau.
✓ —अर्दयति—ते pre. आर्दिदत्—त aor. Pass.—अर्द्यते pre. आर्दि aor.
अर्दित, समर्ण (asked), अर्घ्यण (near) p. p.

अर्द् 10 U. हिंसायाम् to kill; आर्दिदत्—त Aor. अर्द्यात्, अर्दयिषीष्ट ben.
अर्दिदयिषति—ते des. Pass.—अर्द्यते pre. आर्दि Aor. अर्दित p. p.

अर्ह 1 P. पूजायां योग्यत्वे च to worship, to deserve; अर्हति pre.
आनर्ह perf. अर्हिता p. f. आर्हिष्यत् con. आर्हीत् aor. अर्ह्यात् ben.
✓ अर्जिषति des. Pass.—अर्ह्यते pre. आर्हि aor. Cau.—See below
अर्ह 10 U.

अर्ह 10 U. to worship, to deserve; अर्हयति—ते pre. अर्हयांभव-आस-
चकार-चक्रे perf. अर्हयिता p. f. अर्जिहत्—त Aor. अर्ह्यात्—अर्हयिषीष्ट
ben. अर्जिहयिषति des. Pass.—अर्ह्यते pre. आर्हि Aor. अर्हयित्वा ger.

अल् 1 U. भूषणपर्याप्तिवारणेभ्यु to adorn, to be competent, to prevent,
अलति—ते per. आल—आले perf. अलिता p. f. आलीत्—आलिष्ट aor.
✓ Cau.—आलयति—ते pre. आलिलत्—त aor. अलिलिषति—ते des.
(according to some this root is Atm.)

अव् 1 P. रक्षणगतिकान्तिप्रीतितृप्पयवगमप्रवेशध्रुवणस्वाम्यर्घयाचनक्रियेच्छा-
दीप्स्ववाप्त्यालिङ्गनहिंसादानभागवृद्धिभ्यु to defend, to protect, to do
good, to please, to know (and a variety of other
meanings.); अवति Pre. आव perf. अविता p. f. आवीत् aor.
अव्यात् ben. Cau.—आवयति—ते pre. आविवत्—त Aor. अवित p. p.
Pass.—अव्यते pre. आवि aor.

अश्र 5. A. व्याप्तौ संचाते च to pervade, to accumulate; अश्रुते pre.
✓ आनशे perf. अशिता-अष्टा p. f. अशिष्यते—अश्यते fut. आशिष्यत्,
आश्वत् con. आशिष्ट—आष्ट aor. अशीष्ट, अशिषीष्ट ben. Cau.—आश-
यति—ते pre. आशिशत्—त Aor. अशिषिषते des. Pass.—अश्यते
pre. आशि aor. अष्ट p. p. अष्टा, अशित्वा, Ger. अशितुम् अदृम्, inf.

अश् 9 P. भोजने to eat (with घृ, to drink); अश्नाति pre. अश्नान् 2nd sing. Impera. अश्ष perf. अशिता p. f. आशीत् aor. अश्यात्. — ben. अशिशिषति des. Cau.—आशयति pre. आशिशत् Aor. Pass. —आशयते pre. आशि Aor. अशित p. p.

अस् 2 P. भुवि to be; अस्ति pre. एधि 2nd pers. sing. Impera, बभूव* perf. भविता p. f. भविष्यति fut. &c.

अत् 4 P. क्षेपणे to throw; अस्पति pre. आस perf. असिता p. f. आसिष्यत् con. आस्यत् aor. अस्यात् ben. असिसिषति des. Cau.—आसयति-ते pre. आसिसत्—त aor. Pass —अस्यते pre. आसि aor. अस्तः p. p. असित्वा, अस्त्वा ger. असितुम् inf.

आ—

आञ्छ 1 P. आयामे to lengthen; आञ्छति pre. आञ्छ (according to some आनाञ्छ) perf. आञ्छिता p.f. आञ्छिष्यति fut. आञ्छिष्यत् con. आञ्छीत् Aor. आञ्छिषति des. Cau.—आञ्छयति—ते pre. आञ्चिच्छत्—त Aor.

आन्दोल् 10 U. आन्दोलने to sing, to rock; आन्दुलत्—त Aor. — आन्दुलतिषति—ते des.

आप् 5 P. व्याप्नो to prevade, to obtain; आप्नोति, आप्नोदि, आप्नोमि 1st, 2nd & 3rd sing. (आप्नुवः 1st dual. आप्नुवन्ति 3rd. plu.) pre. आप्नोत् 3rd Sing (आप्नवम् 1st sing. आप्नुव 1st dual, आप्नुवन् 3rd plu.) Imp.—आप्नोतु 3rd sing. आप्नवामि 1st sing. आप्नुहि 2nd sing. आप्नुवन्तु 3rd. plu. Impera. आप् perf. आप्ना p. f. आप्नयति fut. आप्नयत् con. आपत् aor. Cau.—आपयति—ते pre. आपिपत्—त aor. आप्न p. p. आप्त्वा ger. आप्नुम् inf.

आप् 1, 10 U. लभ्मने to get; आपिपत्—त Aor. (10 conj.)

आस 2 A. to sit; आस्ते pre. आसांचक्रे—बभूव—आस perf. आसित p. f. आसिष्यते fut. आसिष्यत् con. आसिष्ट aor. आसिषीष्ट ben. Pass.—आसयते pre. आस—आसयति.

* अस्तैर्धुः । धु is substituted for अस् in the non-conjugational tenses.

इ—

- इ 1 P. गतो to go; अयति pre. आयत् Imperf. इयाय perf. एता p. f.
एष्यति fut. ऐष्यत् con. ऐषीत् Aor. इयात् ben. Can.—आययति-ते
✓ pre. आयियत्—त Aor. इयीषति des. Pass.—ईयते pre. आवि Aor.
- इ 2 P. गतो to go; एति pre. इयाय perf. एता p. fut. एष्यति fut.
ऐष्यत् con. अमात् Aor. Pass.—ईयते pre. अमायि—aor. Can.
✓ —गमयति—ते pre. अजीगमत्—त aor. (with प्रति, प्रत्याययति-ते)
जिगमिषति des. (with प्रति—प्रतीषिषति).
- इ 2 A. with अधि, अध्ययने to study; अधीति pre. अधिजग्मे perf.
अध्येता p. fut. अध्येष्यते fut. अध्यगीष्यत-अध्येष्यत con. अध-
गीष्ट-अध्येष्ट aor., अध्येषीष्ट ben. Pass.—अधीयते pre. अध्यायि-
अध्यायि (3rd dual, अध्यगायिषाताम्—अध्यगीषाताम्—अध्यायिषा-
ताम्—अध्येषाताम्) aor. अध्यायिता—अध्येता p. fut. अध्याविष्यते-
अध्येष्यते fut. अध्यगायिष्यत—अध्यगीष्यत—अध्यायिषत—अध्ये-
ष्यत con. अध्यायिषीष्ट, अध्येषीष्ट ben. Can.—अध्यापयति pre.
अध्यापिषत्—अध्यजीगपत् aor. अधीत p.p.
- इस् 1 P. गतो to go, to move; एस्वति pre. इयेस्व perf. एस्विता p. fut.
ऐस्वात् Aor.
- इक् 1 P to go, to agitate; इङ्गति pre. इङ्गांचकार-बभूव-आस perf.
इङ्गिता p. fut. ऐङ्गीत् aor. इङ्गित p.p. [Also A. see Bhag. VI, 16]
- इट् 1 P. गतो to go; एटति pre. इयेट perf. एटिता p. fut. ऐटीत् aor.
- इन्द् 1 P. परमेश्वर्ये to have great power; इन्दति pre. ऐन्दत् Imperf.
इन्द्राञ्चकार—बभूव—आस perf. इन्दिता p. fut. इन्दिष्यति fut.
ऐन्दिष्यत् con. ऐन्दीत् aor. इन्द्यात् ben. इन्दित p.p.
- 7 A. दीप्तौ to shine, to kindle; इन्धे pre. इन्धांचक्रे—आस—बभूव
(ईधे in the Veda) perf. इन्धिता p. fut इन्धिष्यते fut. ऐन्धिष्यत
con. ऐन्धिष्ट Aor. इन्धिषते des. इन्धिषीष्ट ben. Pass.—इध्यते pre.
Can.—इन्धयति—ते pre. इद् प.p.
- इष् 6 P. इच्छायाम् to wish; इच्छति pre. इयेष perf. एष्टा or एषिता

p. fut. एषिष्यति fut. ऐषिष्यात् con. ऐषीत् Aor. ऐषिषिषति des. इष्यात् ben. Pass.—इष्यते pre. ऐषि aor. Cau.—एषयति—ते pre. ऐषिषत्—त aor. इष्या or एषित्वा ger. इष्ट p. p.

इष 4 P. गतो to go; इष्यति pre. एषिता p. fut. इषित p. p. एषित्वा ger. Other forms like those of the above.

इष 9 P. *आभीक्ष्ये to repeat; इष्याति pre. इयेष &c. like those of इष 6.

इ—

ई 1 P. गतो to go; 2 P. to go, to pervade &c.; अयति—एति pre. अयां—चकार—बभूव—आस perf. एता p. fut. एष्यति fut. ऐष्यत् con. ऐषीत् aor.

ई 4 A. to go; ईयते pre. अयांचक्रे perf. एष्यते fut. ऐष्ट Aor. इयीषते des. Cau—आययति—ते pre.

ईर 1 A. दृक्षे to look at, to see, ईक्षते pre. ईक्षां—चक्रे—बभूव—आस perf. ईक्षिता p. fut. ईक्षिष्यते fut. ऐक्षिष्यत् con. ईक्षिषीष्ट ben. ऐक्षिष्ट aor. Cau—ईक्षयति—ते pre. ऐचिक्षत्—त aor. ईचिक्षिषते des. Pass—ईक्ष्यते pre. ऐक्षि aor. ईक्षित p. p. ईक्षित्वा ger. ईक्षितुम् inf.

ईज् 1 A. गतिकुत्सनयोः to go, to censure; ईजते pre. ईजांचक्रे perf. ऐजिष्ट aor. ईजित p. p.

ईड् 2 A. स्तुतो to praise; ईद्रे pre. ईडांचक्रे—बभूव—आस perf; ईडिता p. fut. ईडिष्यते fut. ऐडिष्यत् con. ऐडिष्ट aor. ईडिषीष्ट ben. Pass—ईड्यते pre. Cau—ईडयति—ते pre. ऐडिडत्—त aor. ईडित्वा ger. ईडितुम् inf. ईडित p. p.

ईर 1 P. गतो to go, to shake; ईरति pre. ईरित p. p.

ईर 2 A. गतो to go &c.; ईरते pre. ईरांचक्रे perf. ईरिता p. fut ईरिष्यते fut. ऐरिष्यत् con. ऐरिष्ट aor. ईरिषीष्ट ben. Cau—ईरयति—ते pre. ऐरिडत्—त aor. ईरित p. p.

* According to some, the forms of the p. fut. and the gerund in त्वा of this root are एषिता and एषित्वा only.

ईर 10 U. क्षेपे to move, to throw; ईरयति—ते pre. ईरयांचकार or चक्रे perf. ऐरिरत्—त aor. ईरयिता p. fut. ईरयिष्यति—ते fut. ऐरयिष्यत्—त con. ईर्यात्—ईरयिषीष्ट Ben. ईरित p. p.

ईर्ष्य 1 P. ईर्ष्यायाम् to envy; ईर्ष्यति pre. ईर्ष्यांचकार—आस—बभूव perf. ईर्ष्यता p. fut. ईर्ष्यिष्यति fut. ऐर्ष्यिष्यत् con. ऐर्ष्यात् aor. ईर्ष्ययिषति or ईर्ष्ययिषति des. Cau—ईर्ष्ययति—ते pre. ऐर्ष्ययत्—त aor.

ईश 2 A ऐशये to command, to rule, to possess; ईष्टे pre. ईशांचक्रे—आस—बभूव; perf. ईशिता p. fut. ईशिष्यते fut. ऐशिष्यत् con. ईशिषीष्ट ben. ऐशित् aor. Pass.—ईश्यते pre. ऐशि aor. Cau—ईशयति—ते pre. ऐशिषत्—त Aor. ईशित p. p.

ईष 1 A. गतिर्हिंसादर्शनेषु to go, to kill, to see; ईषते pre. ईषांचक्रे perf. ईषिता p. fut. ईषिष्यते fut. ऐषिष्यत् con. ऐषिष्ट aor. ईषिषीष्ट ben. ईषित p. p.

ईह 1 A चेष्टायाम् to aim at; ईहते pre. ईहांचक्रे—आस—बभूव perf. ईहिता p. fut. ईहिष्यते fut. ऐहिष्यत् con. ऐहिष्ट aor. ईजिहिषते des. ईहिषीष्ट ben. Cau—ईहयति—ते pre. ऐजिहत्—त aor.

उ—

उक्ष 1. P. क्षेचने to sprinkle, to wet; उक्षति pre. उक्षांचकार—बभूव—आस perf. उक्षिता p. fut. उक्षिष्यति fut. औक्षिष्यत् con. औक्षीत् aor. उक्ष्यात् ben. उच्चिषिषति des. उक्षित p. p.

उख् 1 P. to go, to move; ओखति pro. ओखत् imperf. उवोख perf. ओखिता p. fut. ओखिष्यति fut. औखिष्यत् con. ओख्यात् aor. ओच्चिषिषति des. उख्यात् ben. Pass—उख्यते pre. Cau.—ओखयति—ते pre. ओखित or उखित p. p. (also written as उंस—उंसति pre. &c.)

उच् 4 P. समवाये to collect together; उच्यति pre. उवोच perf. ओचिता p. fut. ओचिष्यति fut. औचिष्यत् con. उच्यात् ben. ओचत् aor. उचित or उग्र p. p.

उच्छ 1 P. विनासे to finish, to abandon; उच्छति pre. उच्छामास &c.
perf. उच्छिष्यति fut. औच्छित् aor. उचिच्छिषति des. Cau—
✓ उच्छयति-ते pre. औचिच्छत्-त aor. उच्छित P. P.

उज्झ 6 P. उत्सर्गे to abandon, to avoid; उज्झति pre. उज्झाचकार-
आस-बभूव perf. उज्झता P. fut. उज्झिष्यति fut. औज्झिष्यत्
con. औज्झीत् aor. Cau—उज्झयति-ते pre. औजिझत्-त aor.
✓ उजिझिषति des. उज्झित P. P.

उज्ज 1, 6 P. to glean; उज्जति pre. उज्ज्वाचकार perf. उज्जिष्यति
fut. औज्ज्वात् Aor. उजिचिच्छति des. Cau.—उज्जयति pre.
औजिचिच्छत्-त des. उज्जित P. P.

उट् 1 P. उपघाते to strike, to destroy; ओटति pre उवोउ perf. ओटि-
ता P. fut ओटिष्यति fut. औटीत् Aor. उटित P. P.

उन्द् 7 P. क्लेदने to wet, to moisten; उनत्ति pre. उन्दाचकार &c.
perf. उन्दिता P. fut. उन्दिष्यति fut. औन्दिष्यत् con. औन्दीत्
aor. उन्दिषति des. उत्त or उन्न P. P.

उम् or उम्भ 6 P. पूरणे to fill with, to cover over; उमति or उम्भति
pre. उवोम or उम्भाचकार perf. ओभिष्यति or उभिष्यति fut.
औभीत् or औम्भीत् aor. उमित or उम्मित P. P.

उई 1 A. माने क्रीडायां च to measure, to play; ऊर्दते pre. ऊर्दाचके-
बभूव-आस perf. ऊर्दिता P. fut. ऊर्दिष्यते fut. और्दिष्यत् con.
और्दिष्ट aor. ऊर्दिषति des. Cau.—ऊर्दयति-ते pre. और्दिदत्-त aor.

उई 1 P. हिंसायाम् to kill; ऊर्वति pre. ऊर्वाचकार perf. ऊर्विता P. fut
और्विष्यत् con. और्वीत् aor.

उष् 1 P. दाहे to burn, to punish; ओषति pre. उवोष. ओषाचकार-आस
-बभूव perf. ओषिता P. fut. ओषिष्यति fut. औषिष्यत् con. उष्यात्
✓ ben. औषीत् aor. ओषित-उषित P. P.

उई 1 P. अर्दने to hurt, to kill, to destroy; ओहति pre. उवोह perf.
ओहिष्यति fut. ओहत्, औहीत् Aor. उहित or ओहित P. P.

ऊ—

कृ—10 U. परिहाणे to lessen; ऊनयति-ते pre. ऊनयिष्यति fut. औननत्
-त् Aor. ऊनिनयिषति-ते des.

कृ 1 A. तन्तुसन्ताने to weave, to sew; ऊयते pre. ऊयांचक्रे-बभूव-
आस perf. ऊयिता p. fut. ऊयिष्यते fut. औयिष्यत् con. औयिष्य
aor. ऊयिषीष्ट ben. Cau—ऊययति-ते pre. ऊत p. p.

ऊर्ज 1, 10 U. बलप्राणनयोः to strengthen, to live; ऊर्जति, ऊर्जयति-ते
pre. और्जात्, और्जयत्—त aor.

ऊर्ण 2 U. आच्छादने to cover, to hide; ऊर्णोति, ऊर्णोति or ऊर्णते
pre. ऊर्णनाव-नव or ऊर्णनवे perf. ऊर्णविता or ऊर्णविता p. fut.
✓ ऊर्णविष्यति-ते or ऊर्णविष्यति वे fut. और्णवीत्, और्णवीत्, और्ण-
वीत्, और्णविष्ट or और्णविष्ट aor ऊर्णयात्, ऊर्णविषीष्ट or
ऊर्णविषीष्ट ben. Cau—ऊर्णयति-ते pre. और्णयत्—त aor. Pass.
—ऊर्णयते pre. ऊर्णयते perf. और्णवि aor. ऊर्णविता, ऊर्णविता or
ऊर्णविता p. fut. ऊर्णविषीष्ट, ऊर्णविषीष्ट or ऊर्णविषीष्ट ben.
और्णविष्यत्, और्णविष्यत् or और्णविष्यत् con.

ऊर्द 1 A, to sport, to play; ऊर्दते pre. (same as उर्दृ,)

ऊर् 1 P, रुजायाम् to be diseased or disordered; ऊरति pre. ऊरां-
चकार &c. perf. औरीत् aor. ऊरित p. p.

ऊह 1 A. (sometimes P.) वितर्के to conjecture, to reason, to infer;
✓ ऊहते pre. औहत imperf. ऊहांचक्रे &c. perf. ऊहिता p. fut. ऊहि-
ष्यते fut. औहिष्यत् con. औहिष्यत् aor. ऊहिषीष्ट ben. Pass—ऊहते
pre. औहि aor. Cau—ऊहयति-ते pre. औजिहत्—त aor. ऊहित
p. p. ऊहित्वा ger.

ऊ—

ऊ 1 P. गतिप्रापणयोः to go, to get; ऊच्छति pre. } आरु perf.
✓ आरुत् aor. } अर्ता p. fut.
ऊ 3 P. to go; इयति pre. आरुत् aor. (with सच् समारत्). }

अरिष्यति fut. आरिष्यत् con. अर्यात् ben. Pass.—अर्यते pre. आरि aor. अरे perf. आरिता-आर्ता p. fut. आरिष्यते-अरिष्यते fut. आरिषीष्ट-अरिषीष्ट ben. Can.—अर्ययति-ते pre. आर्ययत्-त aor. अरिरिषति des. कृत् (also कृण debt) p.p. कृत्वा Ger.

कच् 6 P. स्तुतो to praise, to shine; कचति pre. आनर्च perf. आर्चात् aor. कचित् p.p.

कच्छ 6 P. गतीन्द्रियप्रलयमूर्तिभावेऽु to become hard, to fail in faculties, to go; कच्छति pre. आच्छत् Imperf. आनच्छ perf. कच्छिता p. fut. कच्छिष्यति fut. आच्छात् Aor. Can.—कच्छयति-ते Pre. आचिच्छत्-त् aor. कचिच्छिषति des. कच्छित् p.p.

कज् 1 A. गतिस्थानार्जनोपार्जनेऽु to go, to acquire; अर्जते pre. आवृजे perf. अर्जिता p. fut. अर्जिष्यते fut. अर्जिष्यन् con. अर्जिष्ट aor. अर्जिषिषते des. अर्जिषीष्ट ben. Pass.—अर्जयते pre. अर्जि aor. Can.—अर्जयति-ते pre. अर्जिजत्-न् aor. कर्जित् p.p.

कण् 8 U. to go; कणोति-कणुते, अणोति-अर्णुते pre. आनर्ण, आवृणे perf. अर्णिता p. fut. आर्णात्, आर्णिष्ट-आर्त्त Aor. अर्णिषिषति-ते des.

कृत्* जुगुप्सायां कृपायां च to censure, to be compassionate; कृतीयते pre. कृतीयांचक्रे &c. or आनर्त्त perf कृतीयिता or अर्तिता p. fut. कृतीयिष्यते, अर्तिष्यति fut. कृतीषिषीष्ट-कृत्वात् ben. आर्ताषिष्ट or आर्त्तित aor.

कृष् 4 p. वृद्धो to prosper, to please; कृष्यति pre. आनर्ष perf अर्षिता, p. fut. आर्षात् aor. अर्षिषिषति, ईर्ष्यति des. कृष् p. p. अर्षित्वा or कृद्धा ger.

कृष् 5 P. to increase, to prosper; कृष्णोति pre. आर्षात् aor. (For the remaining forms see the root कृष् 4 P.)

कृष्, कम्प् 6 P. to kill; कृफति, कंफति pre. आनर्फ, कम्फाञ्चकार &c. perf.

कृष 6 P. approach, to injure; कृषति pre. आनर्ष perf. अर्षिता p. fut. अर्षिष्यति fut. आर्षात् aor. कृष्ट p.p.

*This is not in the Dhātupāṭha but it is given in the Sūtra “कृतेरीयद्”

ऋ—

ॠ 9 P. to go; to move; कृणाति pre. अराञ्चाकार &c. p. rf.
अरिता or अरीता p. fut. अरिष्यति or अरीष्यति fut. आरीत् aor.
ईषात् ben. ईर्ष p.p.

ए—

एञ् 1 A. दीप्नो to shine, P. कम्पने to shake; एजते—ति pre. ऐजत-त्
imperf. एजांचक्रे-चकार perf. एजिता p. fut. एजिष्यते-ति fut.
ऐजिष्यत-त् con. ऐजिट्-ऐजीत् aor. एजित p.p.

एद् 1 A. बाधायां to annoy, to resist; एठते pre. एठित pp.

एध्* 1 A. वृद्धो to grow, to prosper; एधते pre. एधांचक्रे-बभूव-आस
perf. एधिता p. fut. एधिष्यते fut. ऐधिष्यत con. ऐधिष्ट aor.
एदिषिषते des. एधिषीष्ट Ben. Paas.—एधते pre. ऐधि aor. Can.—
एधयति-ते. ऐदिषत्-त Aor. एधित p.p.

एष 1 A. to go; एषते pre. एषित p.p.

ओ—

ओस्वा 1 P. शोषणालमर्धयोः to be dry, to adorn, to be sufficient;
ओसति pre. ओसांचकार-बभूव-आस perf. ओसिता p. fut.
ओसिष्यति fut. ओसिष्यत् con. ओसीत् aor. ओचिसिषति des.
Can.—ओसयति-ते pre. ओचिषत्-त aor.

ओलेह् 10 U. उत्प्रेषणे to throw up; ओलण्डयति-ते pre. ओलण्डित p.p.

क—

कक् 1 A. लौल्ये to wish to be proud; ककते pre. चकके perf.
ककिता p. fut. ककिष्यते fut. अककिष्यत con. अककिष्ट aor.

कक् 1 P. हसने to laugh; कसति pre. चकास perf. कसिता p. fut.
कसिष्यति fut. अकसिष्यत् con. अकसीत्-अकासीत् aor.

* with उप = उपेयते.

† With प्र = प्रोसति.

कृ 1 A. to go; कृते pre. चक्रे perf. कृता p. fut. अकृति
aor. कृति p.p.

कच 1 P. रवे to sound; कचति pre. चकाच perf. कचिता p. fut.
कचिष्यति fut. अकचिष्यत् con. अक-का-चीत् aor.

कच् 1 A. बन्धने to bind; कचते pre. चकचे perf. कचिता p. fut.
✓ कचिष्यते fut. अकचिष्यत con. अकचिहत aor.

कट् or कण्ट् 1 P. to go; कटति or कंटति pre. चकाट or चकंट perf.
कटिता or कंटिता p. fut. कटिष्यति or कंटिष्यति fut. अकटिष्यत्
or अकंटिष्यत् con. अकटीत् or अकंटीत् aor.

कट् 1 P. कृच्छ्रजीवने to live in difficulty; कटति pre. कटिष्यति fut.
अकटीत्-अकंटीत् Aor.

कण्ट् 1 P. 10 U. आध्याने to remember with regret; कंटति-कंटपति-
ते pre. चकंट, कंटयांचकार-चक्रे &c. perf. कंटिता or कंटयिता
~ p. fut. कंटिष्यति, कंटपिष्यति-ते fut. अकंटिष्यत् or अकंटपिष्यत्-त
con. अकंटीत्, अचकंटत्-त aor.

कण्ट् 1 A. शोके to be anxious (with उत्); कंटते pre. चकंटे perf.
कंटिता p. fut. अकंटिट aor.

कण्ड् 1 U. मदे to be proud; कंडति-ते pre. चकंड or चकंडे perf.
कंडिता p. fut. कंडिष्यति-ते fut. अकंडिष्यत्-त con. अकंडीत्-
अकंडित aor.

कण्ड् 10 U. भेदने (भेदनं वितुषीकरणं) रक्षणे च to separate the chaff,
to protect; कंडपति-ते pre. कंडयांचकार-चक्रे, &c. perf. कंड-
यिता p. fut. कंडपिष्यति-ते fut. अचकण्डत्-त aor.

कण् 1 P. आर्तस्थेरे to cry in distress; कणति pre. चकाण perf.
कणिता p. fut. कणिष्यति fut. अकाणिष्यत् con. अकणीत्, अका-
णीत् Aor.

कण् 10 U. निमीलने to wink; काणयति-ते pre. अचीकणत्-त, अचका-
णत्-त Aor.

कण्डू 1 U. गात्रविचर्षणे to rub, to scratch; कंडूयति-ते pre. अकण्डू-
यीत्, अकण्डूयित Aor. कण्डूयात्, कण्डूयिषीत् ben.

कथ् 1 A. श्लाघायाम् to praise, to boast; कथ्यते pre. चकथे perf.
 कथिता p. fut. कथिष्यते fut. अकथिष्यत् con. कथिषीष्ट ben.
 अकथिष्ट aor. चिकथिषते des. कथित p.p.

कथ् 10 U. वाक्यप्रबन्धे to tell; कथयति-ते Pre. कथयांचकार, &c. Perf.
 कथयिता p. fut. कथयिष्यति-ते fut. अकथयिष्यत्-त con. अचक-
 थत्-त aor. चिकथयिषति-ते des. कथ्यात् or कथयिषीष्ट ben. Pass.—
 कथ्यते pre.

कद् 1 A. वैरुध्ये to grieve; कदते pre. चकदे perf. कदिता p. fut. अक-
 दिष्ट aor. कदिषीष्ट ben.

कद् 1 P. दीप्तिकान्तिगतिषु to shine &c.; कनति pre. चकान perf.
 कनिता p. fut. अकनीत् aor.

कन्य (denom.) कनयति pre.

कम् 1 A. कान्तौ to desire; कामयते pre. चकमे or कामयांचक्रे &c.
 perf. कामयिता or कामिता p. fut. कामयिष्यते or कमिष्यते fut.
 अकामयिष्यत् or अकमिष्यत् con. कामयिषीष्ट or कमिषीष्ट ben.
 अचीकमत or अचकमत aor. Pass. काम्यते or कम्यते pre. अकामि
 aor. Cau.—कामयति-ते pre. कान्त p. p. कमित्वा-कान्ता, काम-
 यित्वा ger.

कम् 1 A. चलने to shake, to tremble; कंपते pre. चकपे perf. कंपिता
 p. fut. कंपिष्यते fut. अकंपिष्यत् con. कंपिषीष्ट ben. अकंपिष्ट aor.
 Pass.—कंप्यते pre. Cau.—कंपयति-ते pre. अचकम्पत्-त Aor.
 चिकम्पिषते des.

कम् 1 P. to go; कम्बति pre. चकम्ब perf. कम्बिता p. fut. अक-
 म्बीत् aor.

कर्ण् 10 U. भेदने to pierce; कर्णयति-ते pre. कर्णयांचकार-चक्रे perf.
 कर्णयिता p. fut. कर्णयिष्यति-ते fut. अकर्णयिष्यत्-त con. अच-
 कर्णत्-त aor.

कर्त् 10 U. शैथिल्ये to slacken; कर्तयति-ते pre. अचकर्तत्-त Aor.

कल् 1 A. शब्दसंख्यानयोः to sound, to count; कलते pre. चकले perf.
 कलिता p. fut. कलिष्यते fut. अकलिष्यत् con. कलिषीष्ट ben.
 अकलिष्ट aor. कलित p.p.

कल 10 U. गतो संख्याने च to go, to count; कलयति-ते pre. कलयां-
 चकार-चक्रे perf. कलयिता p. fut. कलयिष्यति-ते fut. अकलयिष्यत्-
 त con. अचकलत्-त aor. चिकलयिषति-ते des. कलित p. p.

कल् 10 U. क्षेपे to throw; कालयति-ते pre. कालयांचकार &c. perf.
 कलविष्यति-ते fut. अचीकलत्-त Aor. चिकालयिषति-ते des. Pass.
 -काल्यते pre. अकालि Aor. कालित p. p.

कव् 1 A. स्तुतो वर्णने च to praise; कवते pre. चकवे perf. कविता p.
 fut. कविष्यते fut. अकविष्यत् con. अकविष्ट aor. Oau.-कावयति-
 ते pre.

कश् 1 P. शब्दे to sound; कशति pre. अकशीत्, अकाशीत् Aor.

कश् 2 A. गतिशासनयोः to go, to punish; कष्टे pre. चकष्टे perf.
 कशिता p. fut. अकशिष्ट aor.

कप् 1 P. घर्षणे to test, to scratch; कपति pre. चकाप perf. कपिता p.
 fut. कपिष्यति fut. अकपिष्यत् con. अकपीत्-अकापीत् aor. चिक-
 पिषति des. कपित (कष्ट painful p. p.).

कस् 1 P. to go; कसति pre. चकास perf. कसिता p. fut. कसिष्यति fut.
 अकसिष्यत् con. अकासीत्, -अकसीत् aor. चिकसिषति des. Oau.
 -कासयति-ते pre. अचीकसत्-त aor.

कस् 2 A. गतिनाशनयोः to go, to destroy; कस्ते pre. अकसिष्ट Aor.
 (Also written कंस्.)

कांश् 1 P. कांक्षायां to desire, to wish; कांक्षति pre. चकांक्ष perf.
 ✓ कांक्षिता p. fut. कांक्षिष्यति fut. अकांक्षिष्यत् con. अकांक्षीत् aor.
 कांक्ष्यात् ben. चिकांक्षिषति des. कांक्षित p. p.

कांश् 1, 4 A. दीप्तौ to shine; काशते or काश्यते pre. चकाशे perf.
 ✓ काशिता p. fut. काशिष्यते fut. अकाशिष्यत् con. काशिषीष्ट ben.
 चिकाशिषते des. अकाशिष्ट aor. Oau. काशयति-ते pre. Pass.—
 काश्यते pre. काशित p. p. काशिष्वा, प्रकाश्य ger.

कास् 1 A. शब्दकुत्सायाश्च to cough; कासते pre. -कासांचक्रे &c. perf.
 कासिता p. fut. काशिष्यते fut. अकाशिष्यत् con. अकासिष्ट aor.
 चिकाशिषते des. काशिषीष्ट ben. Oau. -कासयति-ते अचकासत्-त aor.

कित् 1 P. संशये रोगापनये च to suspect, to cure; चिकित्सति pre.
-चिकित्सांचकार &c. perf. चिकित्सिता p. fut. चिकित्सिष्यति fut.
✓ अचिकित्सिष्यत् con. अचिकित्सीत् aor. Pass.-चिकित्स्यते pre. Can.
-चिकित्सयति-ते pre. चिकित्सिषति des. (Also A. चिकित्सते pre.
अचिकित्सिष्ट aor.)

कित् 1 P. इच्छायां to desire, to live; केताति pre. चिकेत perf. अकेतीत्
aor.

कित् 10 P. निवासे to dwell; केतयति pre. केतयिष्यति fut. अचीकितत्
aor.

किल् 1 P. श्वेतक्रीडनयोः to become white, to sport; किलति pre.
चिकेल perf. केलिता p. fut. केलिष्यति fut. अकेलिष्यत् con. अके-
लीत् aor.

कील् 1 P. बन्धने to bind; कीलति pre. चिकील perf. कीलिता p. fut.
अकीलीत् aor. चिकीलिषति des.

कु 1 A. शब्दे to sound; कवते pre. चुकवे perf. कोता p. fut. कोप्यते
fut. अकोप्यत् con. अकोष्ट aor.

कु 2 P. to sound; कोति pre. चुकाव (चुकविष्य, चुकोथ 2nd sing.)
perf. कोता p. fut. कोप्यति fut. अकोप्यत् con. अकोषीत् aor.
चोकृयते Freq.

कु 6 A शब्दे (आर्तस्वरे) to sound, to moan; कुवते pre. चुकुवे perf.
कुता p. fut. अकुत aor. कोकृयते freq.

कुच् 1 P. शब्दे तारे संपर्चनकौटिल्यप्रातिष्ठम्भनविलेखनेषु च to sound
loudly, to come in contact, to be crooked &c.; कोचति pre.
चुकोच perf. कोचिता p. fut. कोचिष्यति fut. अकोचिष्यत् con.
अकोचीत् aor.

कुच् 6 P. संकोचने (कुटारि) to contract; कुचति pre. चुकोच (चुकु-
चिष्य 2nd sing.) perf. अकुचीत् aor. चिकुचिषति des.

कुट् 6 P. to curve, to bend; कुटति pre. चुकोट (चुकुटिष्य 2nd sing.)
perf. कुटिता p. fut. कुटिष्यति fut. अकुटिष्यत् con. अकुटीत् aor.
Can.-कोटयति-ते pre. कुटित p. p.

- कुञ्ज 6. P. शब्दोपकरणयोः to sound, to support; कुञ्जति pre. चुकोञ्ज perf. कोञ्जिता p. fut अकोञ्जीत् aor. कुञ्जित p. p.
- कुण्ठ 1. p. प्रतिघाते to be blunted; कुण्ठति pre. अकुण्ठीत् aor.
- कुण्ठ 10. U. षेटने to cover; कुण्ठयति-ते pre. अचुकुण्ठत्-त Aor.
- कुत्स 10. A. अवशेषणे to abuse; कुत्सयते pre. कुत्सयांचक्रे &c. perf. कुत्सयिष्यते fut. अचुकुत्सत aor. कुत्सापिषीष्ट ben.
- कुन्ध 1. P. हिंसाह्वेशनयोः to kill &c.; कुन्धति pre. चुकुन्ध perf. कुन्धिता p. fut. कुन्धिष्यति fut. अकुन्धिष्यत् con. अकुन्धीत् aor. चुकुन्धिषति des. Oan.-कुन्धयति-ते pre. Pass.-कुन्धयते pre. कुन्धित्वा ger. कुन्धित p. p.
- कुप् 4 P. क्रोधे to be angry; कुप्यति pre. चुकोप perf. कोपिता p. fut कोपिष्यति fut. अकोपिष्यत् con. अकुपत् aor. चुकोपिषति, चुकुपिषति des. कुप्यात् ben. कुपित p. p. कोपितुम् Inf.
- कुप् 10 U. भाषायां पुतो च to speak, to shine; कोपयति-ते pre. अचुकुपत्-त Aor.
- कुर्व 1 A. क्रीडायां to play; कर्दते perf. चुकर्द्वे perf. अकर्दिह Aor.
- कुंश 10 U. 1 P. क्षीमे to shine; कुंशयति-ते, कुंशति pre. कुंशयांचकार-चक्रे; चुकुंश perf. कुंशयिता, कुंशिता p. fut. अचुकुंशत्-त, अकुंशीत् aor.
- कुष् 9 P. निष्कर्षे to tear, to expel; कुष्णाति pre. चुकोष* perf. कोपिता p. fut कोपिष्यति fut. अकोषीत् aor. चिकोषिषति, चिकुषिषति des. Pass. कुप्यते pre. अकोषि Aor. Oan.-कोषयति-ते pre. अचुकुषत्-त Aor.
- कुस 4 P. संश्लेषणे to embrace; कुस्यति pre चुकोस perf. कोसिता p. fut. कोसिष्यति fut. अकोसिष्यत् con. कुस्यात् Ben. अकुसत् aor. चिकुसिषति, चुकोसिषति des. कुसित्वा, कोसित्वा ger.
- कुंस 10. U. 1 P. भाषायां to speak; कुंसयति-ते, कुंसति pre. अचुकुंसत्-त, अकुंसीत् Aor.

* With निर this root is Wet; निश्चुकोषिष, निश्चुकोस 2sing. perf. निरकोषीत्, निरकुसत् Aor. des. निश्चुकुसति also; inf. निष्कोड् also.

- कुह् 10 A. विस्मयने to astonish; कुह्यते pre. कुह्याचक्रे, &c. perf. अचुकुहत aor. चुकुहयिषते des.
- कु 6 A. शब्दे to sound, to cry in distress; कुषते pre. चुकुषे perf. कुषिता p. fut. कुषिष्यते fut. अकुषिष्यत् con. अकुषिट् aor.
- कु 9 U. शब्दे to sound; कुनाति-नीते pre. कषिष्यति-ते fut. अकाषीद्-अकषिट् Aor.
- कुञ्ज 1 P. अव्यक्ते शब्दे to make an inarticulate sound, to coo; ह्रसति pre. चुकुञ्ज perf. कुञ्जिता p. fut. कुञ्जिष्यति fut. अकुञ्जिष्यत् con. अकुञ्जीत् aor. कुञ्ज्यात् Ben. Pass.—कुञ्ज्यते pre. अकुञ्जि aor. Cau.—कुञ्जयति-ते pre. कुञ्जित्वा ger. कुञ्जित p.p.
- कुड् 6. P. दाढ्ये to be firm; कुडति pre. चुकुड perf. कुडिता p. fut. अकुड्हीत् aor.
- कुण् 10 U. आभाषणे to speak, to converse; कुणयति-ते pre. कुणित p.p.
- कुण् 10 A. संकोचने to close; कुणयते pre. अचुकुणत Aor कुणित p. p.
- कुर्द् 1 U. क्रीडायाम् to jump, to frolic; कुर्दति-ते pre. कुर्दित p.p.
- कुल 1 P. आवरणे to cover; कुलति pre. चुकुल perf. कुलिता p. fut. कुलिष्यति fut. अकुलिष्यत् con. अकुलीत् aor.
- कु 5. U. हिंसायाम् to hurt, to kill; कुणोति-कुणुते pre.
- कु 8 U. करणे to do; करोति-कुरुते pre. चकार-चक्रे perf. कर्ता p. fut. करिष्यति-ते fut. अकरिष्यत्-त con. अकार्षीत्-अकृत aor. क्रियात्-कृषीष्ट Ben. Pass.—क्रियते pre. अकारि (3rd dual अकारिषाताम्, अकृषाताम्) aor. Cau.—कारिता-कर्ता p. fut. कारिष्यते-करिष्यते fut. कारिषीष्ट-कृषीष्ट, अकारिष्यत्-अकरिष्यत् con. Cau.—कारयति-ते pre. अचीकरत्-त aor. चिकीर्षति-ते des. कृत p.p. कृत्वा अनुकृत्य ger. कर्तुम् inf.
- कुट् 6 P. छेदने to cut, to divide; कुन्तति pre. चकर्ते perf. कर्तिता fut. कर्तिष्यति fut. अकर्तिष्यत् con. अकर्तात् aor. कृत्यात् Ben. चिकर्तिषति-चिह्रसति des. Cau.—कर्तयति-ते pre. अचकर्तत्-त &c. अचीकृत्-त aor. Pass.—कृत्यते pre. अकर्ति Aor. कृत p. p. कर्तिष्या-अनुकृत्य ger. कर्तितुम् Inf.
- कुट् 7. P. वेष्टने to surround; कुणत्ति pre; for perf. and other forms see the above root.

कृष 4. P. तनुहरणे to become lean or thin; कृष्यति pre. चकर्ष perf. कर्षिष्यति fut. अकर्षिष्यत् con. अकृषत् aor.

कृष 1 P. विलेखने to draw, to pull, to plough; कर्षति pre. चकर्ष perf. कर्षा or कृषा p. fut. कर्षयति or कृषयति fut. अकर्षयत्-अकृषयत् con. अकाक्षीत् or अक्राक्षीत् or अकृषत् aor. चिकृषति des. Cau.—कर्षयति-ते pre. अचीकृषत्-त or अचकर्षत्-त aor. कृष्ट p.p कृष्टा Ger. Pass.—कृष्यते pre. अकार्षि Aor.

कृष 6 P. A. विलेखने to make furrows, to plough; कृषति-ते pre. चकर्ष-चकृषे perf. कर्षा or कृषा p. fut. कर्षयति-ते or कृषयति-ते fut. अकर्षयत्-त, अकृषयत्-त con. अकाक्षीत्-अक्राक्षीत्-अकृषत् अकृष्ट-अकृषत aor. कृष्यात्-कृषीष्ट ben. चिकृषति-ते des. कृष्ट p.p

कृ 6 P. विक्षेपे to pour out, to scatter; किरति pre. चकार perf. करिता or करीता p. fut. करिष्यति-करीष्यति fut. अकरिष्यत्-अकरीष्यत् con. अकारीत् aor. कीर्यात् ben. चिकिरिषति des. Pass.—कीर्यते pre. Cau.—कारयति-ते pre. कीर्ण p.p.

कृ 9 U. हिंसायाम् to injure, to kill; कृणोति or कृणीते pre. चकार-चक्रे perf. अकारीत्, अकरि-री-त अकीर्त aor. चिकरिषति-ते, चिकरीषति-ते, चिकीर्षति-ते des.

कृत् 10 U. संज्ञावदने to name, to glorify; कीर्तयति-ते pre. कीर्तयाचकार-चक्रे perf. कीर्तयिता p. fut. कीर्तयिष्यति-त fut. अकीर्तयिष्यत्-त con. कीर्त्यात्-कीर्तयिषीष्ट Ben. अचीकृतत्-त aor. Pass—कीर्त्यते pre. कीर्तित p.p.

कल्प 1 A. सामर्थ्ये to be able or fit for. कल्पते pre. चकल्पे perf. कल्पिता, कल्पता p. fut. कल्पिष्यते, कल्पस्यते-ति fut. अकल्पत्, अकल्पिष्ट अकल्पत aor. कल्पिषीष्ट, कल्पसीष्ट ben. चिकल्पते, चिकृप्सति-tes. कल्पित्वा, कृप्वा ger. कल्पितुम्, कल्प्तुम् inf.

केप 1 A. कम्पने to shake; केषते pre. चिकेपे perf. अकेपिष्ट aor.

केल 1 P. चलने to shake; केलति pre. अकेलीत् aor. केलित p.p.

कै 1 P. शब्दे to sound; कायति pre. चकौ perf. काता p. fut. कास्यति fut. अकास्यत् con. अकासीत् aor. कायात् Ben. चिकासति des. Pass.—कायते.

हृथ् 1 P. 10 U. हिंसायाम् to kill; हृथति, हृथयति-ते pre. अहृथीत्, अहृथायत्, अचिहृथत्-त aor.

हृ 9 U. to sound; हृनाति-हृनीते pre. अहृनायत्, अहृनयत् aor.
हृत् 1. A. शब्दे उन्ने च to make a creaking sound; हृत्ते pre.
हृत्ते perf. हृत्तिता p. fut. हृत्तिष्यते fut. अहृत्तिष्यत् aor.
Caus.—हृत्पयति-ते pre. अहृत्पयत्-त aor. हृत्पयिष्यते des.

हृन् 1 P. रोदने, आह्वाने to cry, to weep, to call; हृन्ति pre. अहृन्ति
perf. हृन्तिता p. fut. हृन्तिष्यति fut. अहृन्तिष्यत् con. हृन्त्यात्
ben. अहृन्तीत् aor. चिहृन्तिषति des. Caus.—हृन्तिषति-ते pre.
अहृन्तिषत्-त Aor. Pass.—हृन्तिषते, हृन्तिषत् p.p. (Also 1st m.
हृन्तिषते pre. अहृन्तिषत् aor.)

हृन् 10 U. (हृन्) सातत्ये to cry continually; generally with
आ; हृन्तिषति-ते pre. हृन्तिषामास-वृत्त &c. perf. हृन्तिषिता p. fut.
हृन्तिषिष्यति-ते fut. अहृन्तिषिष्यत्-त con. अहृन्तिषत्-त aor.
हृन्तिषत् p.p.

हृ 1 U. & 4 P. पादविक्षेपे to walk, to step; हृमति, हृमयति, हृमते
pre. अहृमत्-अहृमते perf. हृमिता-हृमता p. fut. हृमिष्यति-हृमस्यते
fut. अहृमिष्यत्, अहृमस्यत् con. हृम्यात्-हृमसीत् ben. अहृमीत्-
अहृमस्यत् aor. चिहृमिषति, चिहृमस्यते des. Caus.—हृमयति-ते, अचि-
हृमयत्-त aor. Pass. हृमयते pre. हृमन्ति p.p. हृमिष्यात् हृमन्त्या, हृमन्त्या-
आहृम्य ger.

ह्री 9 U. द्रव्यविनिमये to buy, to purchase; ह्रीणाति or ह्रीणीते pre.
चिह्रीय, चिह्रीये perf. ह्रीता p. fut. ह्रीष्यति-ते fut. ह्रीयात्, ह्रीषीत्
ben. अह्रीयत्, अह्रीषत् aor. चिह्रीयति-ते des. Pass.—ह्रीयते.
अह्रीयत् aor. ह्रीत् p.p. Caus.—ह्रीयति-ते, अचिह्रीयत् Aor.

ह्री 1 P. क्रीडायाम् to amuse oneself, to play; ह्रीडति pre. चिह्रीड
perf. ह्रीडिता p. fut. ह्रीडिष्यति fut. अह्रीडिष्यत् con. ह्रीड्यात्
ben. अह्रीडीत् aor. चिह्रीडिषति des. Pass.—ह्रीडयते, अह्रीडि
aor. Caus.—ह्रीडयति-ते, अचिह्रीडत् aor. ह्रीडित p.p. ह्रीडित्या
ger. ह्रीडितुम् inf.

हृ 4 P. क्रोधे to be angry; हृषति pre. अहृषत् perf. हृषता p. fut.
हृषस्यति fut. अहृषस्यत् con. हृष्यात् ben. अहृषत् aor. हृषत् p.p.

Pass.—कुप्यते pre. अक्रोधि aor. Cau.—क्रोधयति-ते, अचुकुषत्-त
Aor. चुकत्सति des.

कुश I. P. आह्वाने रोदने च to call, to cry, to lament; क्रोशति pre.
चुक्रोश perf. क्रोष्टा p. fut. क्रोक्ष्यति fut. अक्रोक्ष्यत् con. कुश्यात्
ben. अकुशत् aor. Pass.—कुप्यते, अक्रोशि aor. Cau. क्रोशयति-
ते, अचुकुशत्-त aor. चुकुशति des. कुष्ट p.p. कुष्टा ger. क्रोद्युम् inf.

क्रेव 1. A. सेवने to serve; क्रेवते pre. चिक्रेवे perf. क्रेषिता p. fut. अक्रे-
षिट् aor.

कुन्द 1. P. रोदने to lament, to call; कुन्दति pre. चकुन्द perf. कुन्दिता
P. fut. अकुन्दीत् aor.

कुद् 4 A. बेकल्हे to be confused; कुप्यते pre. चकुदे perf. कुविता p.
fut. अकुदित् aor.

कुप् 10 U. अव्यक्तशब्दे to whisper; क्लपयति-ते pre. क्लपयाञ्चकार—
चक्रे &c. perf. क्लपयिता p. fut. अचिक्लपत्—aor.

क्लम् 1 & 4 P. ग्लानौ to be fatigued or tired; क्लामति & क्लाम्यति pre.
चक्लाम perf. क्लमिता p. fut. क्लमिष्यति fut. क्लम्यात् ben.
अक्लमत् aor. चिक्लमिषति des. क्लान्त p.p. क्लमत्वा, क्लान्त्या ger.

क्लिद् 4 P. आर्द्रिभावे to become wet; क्लियति pre. चिक्लेद् perf. क्लेदिता,
क्लिता p. fut. क्लेदिष्यति, क्लेत्स्यति fut. अक्लेदिष्यत्-अक्लेत्स्यत् con-
क्लियात् ben. अक्लिदत् aor. क्लिप्त p.p. Pass.—क्लियते, अक्लेदि aor.

क्लिन्द् (क्लिदि) 1. U. परिदेवने to lament; क्लिन्दति-ते pre. चिक्लिन्द्-न्दे
perf. क्लिन्दिता p. fut. क्लिन्दिष्यति-ते fut. अक्लिन्दिष्यत्-त con.
अक्लिन्दीत्-अक्लिन्दिट् aor. Pass.—क्लिन्त्यते.

क्लिश् 4 A. उपतापे (rarely P.) to be afflicted, to suffer; क्लिश्यते
pre. चिक्लिशे perf. क्लेशिता p. fut. क्लेशिष्यते fut. अक्लेशिष्यत् con.
क्लेशीष्ट ben. अक्लेशिट् aor. चिक्लिशिषते, चिक्लेशिषते, des. Pass.
क्लिश्यते pre., अक्लेशि aor. क्लिष्ट or क्लिशित p.p.

क्लिश् 9 P. विबाधने to torment, to distress; क्लिश्नाति pre. चिक्लेश
perf. क्लेशिता, क्लेशा p. fut. क्लेशिष्यति, क्लेश्यति fut. अक्लेशिष्यत्,
अक्लेश्यत् con. क्लिद्यात् Ben. अक्लेशीत्, अक्लिदात् aor. चिक्लिशिषति

चिह्नीशिशति, चिह्नीक्षति des. ह्नीशित or ह्नीष्ट p.p. ह्नीशित्वा
ह्नीष्टा Ger.

ह्नीच 1 A अधाट्ये to be timid; ह्नीचते pre. चिह्नीचे perf. ह्नीचिता p.
fut. अह्नीचिष्ट aor.

ह्नीञ् 1. A. अव्यक्तायां वाचि to speak inarticulately; ह्नीञ्ते pre. चिह्नीञ्ते
perf. ह्नीञ्तिता p. fut. ह्नीञ्तिष्यते fut. चिह्नीञ्तिषते des.

कञ् 1 P. अव्यक्तशब्दे to hum, to tinkle; कञ्जति pre. चकञ्ज perf.
कञ्जिता p. fut. कञ्जिष्यति fut. अकञ्जिष्यत् con. कञ्ज्यात् ben. अक-
ञ्ज्यात्—अकञ्ज्यात् aor. कञ्जित p.p. Cau. कञ्जयति—ते, अचिकञ्जत्—त
aor. चिकञ्जिषति des.

कथ् 1 P. निष्पाके to boil, to digest; कथति pre. चकथण perf.
कथिता p. fut. कथिष्यति fut. अकथिष्यत् con. कथ्यात् Ben.
अकथ्यात् aor. चिकथिषति des.

क्षञ् 1 A. वधे to kill; क्षजते pre. क्षजिष्यते fut. अक्षजिष्ट Aor.

क्षञ्ज् 1 A. गतौ दाने च to move, to give; क्षञ्जते pre. चक्षञ्जे perf.
क्षञ्जिता p. fut. अक्षञ्जिष्ट aor. (Also 10 U. 1. P.) क्षञ्जयति—ते
क्षञ्जति pre. क्षञ्जयिता, क्षञ्जिता p. fut. अचक्षञ्जन्—त, अक्षञ्जीत्
aor.

क्षण् 8 U. हिंसायां to hurt, to break, to kill; क्षणोति, क्षणुते pro.
क्षणु, क्षणुष्य 2nd sing. Impera. चक्षण. चक्षणे perf. क्षणिता p.
fut. क्षणिष्यति—ते fut. अक्षणिष्यत्—त con. अक्षणीत्, अक्षणिष्ट,
अक्षत aor. Cau.—क्षणयति—ते pre. चिक्षणिषति—ते des. क्षणित्वा,
क्षत्वा ger.

क्षप् 10 U. क्षेपे प्रेरणे च to send, to direct; क्षपयति—ते pre. क्षपयाच्च-
कार-चक्रे &c. perf. क्षपयिता p. fut. क्षपयिष्यति—ते fut. अक्षपयि-
ष्यत्—त con.—अक्षपत्—त aor. चिक्षपयिषति—ते des.

क्षम् 1 A. सहने to allow, to suffer. क्षमते pre. चक्षमे perf. क्षमिता,
क्षमता p. fut. क्षमिष्यते, क्षम्यसे fut. अक्षमिष्यत्—त con. क्षमिषीष्ट,
क्षमिष्ट ben. अक्षमिष्ट, अक्षम्यस्त् aor. चिक्षमिषते, चिक्षम्यसे des. Cau-
क्षमयति—ते, अचिक्षमत्—त aor. क्षान्त, क्षमित p.p. क्षमिष्व; क्षान्त्वा
ger. Pass.—क्षम्यते, अक्षमि aor.

क्षन् 4 P. सहने to endure; क्षाम्यति pre. चक्षाम perf. क्षमिता or क्षन्ता p. fut. क्षमिष्यति, क्षंस्यति fut. अक्षामिष्यत्, अक्षंस्यत् con. क्षम्यात् ben. अक्षमत् aor. चिक्षमिषति, चिक्षंसति des.

क्षर 1 P. संचलने to flow. to distil; क्षसति pre. चक्षार perf. क्षरिता p. fut. क्षरिष्यति fut. अक्षरिष्यत् con. अक्षरीत् aor. चिक्षरिषति des. क्षरित p. p.

क्षल् 10 U. शौचकर्मणि to wash, to cleanse, &c.; क्षालयति-ते pre. क्षालयान्नचकार-चक्रे perf. क्षालयिता p. fut. क्षालयिष्यति-ते fut. अक्षालयिष्यत्-त con. क्षाल्यात्, क्षालयिषीष्ट Ben. अचिक्षलत्-त aor. चिक्षालयिषति-ते des. क्षालित p. p. Sometimes 1 P. also. क्षालिष्यति fut. अक्षालीत् Aor. चिक्षलिषति des.

क्षि 1 P. क्षये to decay; क्षयति pre.	} चिक्षाय perf. क्षेता p. fut. क्षेप्यति fut. अक्षेप्यत् con. क्षीयात् ben. अक्षेपीत् aor. चिक्षीषति des. Cau.-क्षाययति-ते, अचिक्षयत्-त Aor. क्षित, क्षीण p. p. क्षित्वा ger. Pass.-क्षीयते.
क्षि 5. P. हिंसाया to destroy; क्षिणोति pre.	
क्षि 6 P. निवासस्थोः to dwell; क्षियति pre.	

क्षिण् 8 U. हिंसायां to kill; क्षिणोति or क्षेणोति, क्षिणुते or क्षेणुते pre. चिक्षेण or चिक्षिणे perf. क्षेणिता p. fut. क्षेणिष्यति-ते fut. अक्षेणिष्यत्-त con. अक्षेणीत् or अक्षेणिष्ट-अक्षित aor. चिक्षिणिषति-ते, चिक्षेणिषति-ते des. क्षिणित्वा, क्षेणित्वा, क्षित्वा ger.

क्षिप् 4 P. धेरणे to throw, to cast; क्षिप्यति pre. चिक्षेप perf. क्षेप्ता p. fut. क्षेप्स्यति fut. अक्षेप्स्यत् con. अक्षेप्सीत् aor. क्षिप्यात् ben. Pass.-क्षिप्यते-अक्षेपि aor. Cau.-क्षेपयति-ते, अचिक्षिपत्-त aor. चिक्षिप्सति des. क्षित p. p.

क्षिप् 6 U. to throw; क्षिपति-ते pre. चिक्षेप, चिक्षिपे perf. क्षेप्ता p. fut. क्षेप्स्यति-ते fut. अक्षेप्सीत्, अक्षिप्त aor. चिक्षिप्सति-ते des.

क्षिब 1, 4, P. निरसने to spit; क्षेवति, क्षीव्यति pre. चिक्षेव perf. क्षेविष्यति fut. अक्षेवीत् Aor. चिक्षेविषति, चुक्ष्वति des.

क्षी 4 A. हिंसायां to kill; क्षीयते pre. चिक्षिये perf. अक्षेष्ट Aor. Cau.-क्षाययति-ते, अचिक्षयत्-त Aor.

हृ 9 P to kill; हृणाति pre. चिक्षाव perf. क्षेता. p. fut. ह्येष्यति fut. अक्षेप्यत् con. क्षीयात् ben. अक्षेपीत् aor.

क्षीज् 1. P. अव्यक्ते शब्दे to sound inarticulately; क्षीजति pre. चिक्षीज perf. क्षीजिता p. fut. क्षीजिष्यति fut. अक्षीजिष्यत् con. क्षीज्यात् ben. अक्षीजीत् aor. चिक्षीजिषति des. Cau. क्षीजयति-ते, अचिक्षीजन-त aor.

क्षीब् 1. A. मदे to be intoxicated; क्षीबते pre. चिक्षीबे perf. क्षीबिता p. fut. क्षीबिष्यते fut. अक्षीबिष्ट aor. cau.-क्षीबयति-ते pre. अचिक्षीबन्-त aor. चिक्षीबिषते des.

क्षीव् 1 P. निरसने to spit; क्षीवति pre. चिक्षीव perf. क्षीबिता p. fut. अक्षीवीत् aor.

क्षु 2 P. शब्दे to cough; क्षीति pre. चुक्षाव perf. क्षविता p. fut. क्षविष्यति fut. अक्षविष्यत् con. अक्षवीत् aor. क्ष्यात् ben. चुक्षति des. Pass.-क्षयते, अक्षवि aor. Cau.-क्षानयति-ते, अचुक्षवन्-त Aor. क्षवितुम् inf.

क्षु 7 U. संपेपणे to strike against, to pound; क्षुणति, क्षुंते. pre. चुक्षोद. चुक्षुदे perf. क्षोता p. fut. क्षोत्स्यति-ते fut. क्षुयात्. क्षुत्सीष्ट ben. अक्षुदन्, अक्षोत्सीत्, अक्षुत aor. चुक्षुत्सति-ते des. क्षुण्ण p.p.

क्षुप् 4 P. बुभुक्षायां to be hungry; क्षुष्यति pre. चुक्षोष perf. क्षोद्धा p. fut. क्षोत्स्यति fut. अक्षोत्स्यत् con. क्षुध्यात् Ben. अक्षुषत् aor. Cau.-क्षोषयति-ते. अचुक्षुषत्-त aor. क्षुषित p.p. क्षोषित्वा, क्षुषित्वा ger. Pass.-क्षुष्यते pre. अक्षोषि aor.

क्षुभ् 1 A संचलने to be agitated, to disturb; क्षोभते pre. चुक्षुभे perf. क्षोभिता p. fut. क्षोभिष्यते fut. अक्षोभिष्यत् con. क्षोभिषीष्ट Ben. अक्षुभत, अक्षोभिष्ट aor. चुक्षुभिषते, चुक्षोभिषते des. Cau.-क्षोभयति-ते, अचुक्षुभत्-त Aor. Pass.-क्षुभ्यते, अक्षोभि aor. क्षुभित, क्षोभित p.p.

क्षुभ् 4. & 9 p. to tremble; क्षुम्पति & क्षुम्नाति pre. चुक्षोभ perf. क्षोभिता p. fut. क्षोभिष्यति fut. अक्षोभिष्यत् con. क्षुम्पात् Ben. अक्षुभत् (4) अक्षोमीत् (6) aor. क्षुम्भ, क्षुमित p.p.

क्षुर 6 P. विलेखने to scratch or draw lines; क्षुरति pre. चुक्षोर perf. क्षोषिता p. fut. अक्षोरीत् aor.

क्षे 1 P. क्षये to waste; क्षायति pre. चक्षो perf. क्षाता p. fut. क्षास्यति fut. अक्षास्यत् con. अक्षासीत् aor. Cau.—क्षपयति—ते, अचिक्षपत्—त Aor. चिक्षासति des. क्षाम p.p.

क्षु 2 P. तेजने to sharpen; क्षौति pre. चुक्ष्णाव perf. क्षण्विता p. fut. क्षण्विष्यति fut. अक्ष्ण्विष्यत् con. अक्ष्णावीत् aor. चुक्ष्ण्वति des. क्षुत p.p.

क्ष्माय् 1 A. विधुनने to shake; क्ष्मायते pre. चक्ष्माये perf. क्ष्मायिता p. fut. क्ष्मायिष्यत् fut. अक्ष्मायिष्ट aor. Cau.—क्ष्मापयति—ते, अचक्ष्मपत्—त aor. चिक्ष्मायिष्यते des. क्ष्मायित p.p.

क्षिब्ध् 1 U. 4 P. स्नेहमोचनयोः to be wet, to release; क्षेडति—ते, क्षिब्धति pre. चिक्षेड, चिक्षिडे perf. क्षेडिता p. fut. क्षेडिष्यति—ते fut. अक्षेडिष्यत्—त con. अक्षिब्धत्, अक्षेडिष्ट; अक्षिब्धत् aor. क्षेडित or क्षिब्ध p.p.

क्षिब्ध् 1 U. 4 P. स्नेहनमोचनयोः to be unctuous, to release; क्षेदति—ते, क्षिद्यति pre. चिक्षेद, चिक्षिदे perf. क्षेदिता p. fut. क्षेदिष्यति—ते fut. अक्षेदिष्यत्—त con. 4 P. अक्षिब्धत् 1 अक्षिब्धत्, अक्षेदिष्ट aor. चिक्षिदिषति—ते, चिक्षेदिषति—ते, des. क्षिब्धण or क्षेदित p.p.

क्ष्वेल् 1 P. चलने to tremble; क्ष्वेलति pre. चिक्ष्वेल perf. क्ष्वेलिता p. fut. अक्ष्वेलीत् aor. Cau.—क्ष्वेलयति—ते, अचिक्ष्वेलत्—त aor. चिक्ष्वेलिषति des.

ख.

खक्ष् 1 P. हसने to laugh; खक्षति pre. चखक्ष perf. खक्षिता p. fut. खक्षिष्यति fut. अखक्षीत् aor. खक्ष्यात् Ben.

खच् 9 P. भूतप्रादुर्भावे to be born or produced again; खचति pre. चखाच perf. खचिता p. fut. खचिष्यति fut. अखचीत् or अखाचीत् aor. चिक्षचिषति des.

खज् 1 P. (घटादिः) मन्थे to churn, to agitate; खजति pre. खजित p. p.

खञ्ज् 1 P. गतिवैकल्ये to limp, to walk lame; खञ्जति pre. चखञ्ज perf. खञ्जिता p. fut. खञ्जिष्यति fut. अखञ्जिष्यत् con. अखञ्जीत् Aor. खञ्ज्यात् Ben. खञ्जित p. p.

खट् 1 P. काङ्क्षायास् to desire, to wish, to search; खटति pre. चखाट् perf. खटिता p. fut खटिष्यति fut. अखटिष्यत् con. अखाटीत्, अखाटीत् Aor.

खट् 10 U. संवरणे to cover; खटयति—ते pre. खटयाञ्चकार—चक्रे perf. अचखटत्—त aor.

खण्ड् 1 A. भेदने to break, to disturb; खण्डते pre. खण्डित p.p.

खण्ड् 10 U. also. खण्डयति—ते pre. अचखण्डत्—त Aor. चिखण्डयिषति—ते des.

खट् 1 P. स्थैर्यद्विसाधकणेषु to be steady, to kill, to eat; खटति pre. चखाट् perf. खादिता p. fut. खदिष्यति fut. अखदिष्यत् con. अखादीत् अखादीत् aor. खयात् ben. Pass.—खयते pre. अखादि aor. Can.—खादयति—ते pre. अचीखदत्—त Aor. चिखदिषति des. खदित p.p.

खन् 1 U. अवदारणे to dig; खनति—ते pre. चखान or चखने perf. खनिता p. fut. खनिष्यति—ते fut. अखनिष्यत्—त con. अखनीत्, अखानीत्, अखनिट् aor. खन्यात्, खायात्, खनिषीट Ben. Pass.—खन्यते—खायते; चखानि aor. Can.—खानयति—ते, अचीखन् त aor. चिखनिषति—ते des. खात p.p. खात्वा or खनित्वा ger. (with उद् वत्खाय, उत्तन्य.)

खच् 1 P. गतो to go; खचति pre. चखाच perf. अखचीत्, अखाचीत् aor.

खर्ज् 1 P. पूजाद्व्यथनयोः to worship, to pain, to be uneasy; खर्जति pre. चखर्ज perf. खर्जिता p. fut. खर्जिष्यति fut. अखर्जिष्यत् con. अखर्जीत् Aor. खर्जित p.p.

खर्द् 1 P. दन्दशुके to bite; खर्दति pre. चखद perf. खर्दिता p. fut खर्दित p. p.

खर्व् 1 P. खर्वे to be proud, to go, to move; खर्वति pre. चखर्व perf. अखर्वीत् aor. खर्वित p.p.

खल् 1 P. चलने, संचये च to move, to gather; खलति pre. चखाल perf. खलिता p. fut. खलिष्यति fut. अखालीत् aor. खलित p.p.

खप् 9 P. भूतपादुभावे to come forth, to purify; खप्नाति pre. Another reading for खच्.

खव् 1 P. हिंसायाम् to kill; खपति pre.

खाद् 1 P. भक्षणे to eat, to devour; खादति pre. चखाद् perf. खादिता
p. fut. खादिष्यति fut. अखादिष्यत् con. अखादीत् aor. खाद्यात्
Ben. खादित p.p.

खिद् 6 P. परिघाते परितापे च to strike, to afflict; खिन्दति pre. चिखेद्
perf. खेत्ता p. fut. खेत्स्यति fut. अखेत्स्यत् con. अखेत्सीत् aor.
चिखित्सति des. खिन्न p.p.

खिद् 4 & 7 A. दैन्ये to be depressed, to suffer pain or misery;
खियते & खिन्ते pre. चिखिदे perf. खेत्ता p. fut. खेत्स्यते fut. अखित्त
aor. खिन्न p.p.

खिल् 6 P. उड्डे to glean; खिलति pre.

खुज् 1 P. स्तेयकरणे to steal; खोजति pre. खुज्ज p.p.

खुर 6 P. छेदने to cut; खुरति pre. अखोरीत् aor.

खूर्द् 1 A. क्रीडायाश्च to sport; खूर्दते pre.

खेल् 1 P. चलने to shake, to move to and fro; खेलति pre. चिखेल्
perf. खेलिता p. fut. खेलिष्यति fut. अखेलिष्यत् con. अखेलीत्
aor. Caus.—खेलवति pre. अचिखेल्त् aor. चिखेलिषति des.

खेला—बिलासे to sport; खेलायति pre. खेलायाश्चकार &c. perf. खेल
यिता p. f. अखेलायीत् aor.

खेव् 1 A. सेवने to serve; खेवते pre. चिखेवे perf. खेविष्यति fut. अखेविह
Aor. Caus.—खेवयति—ते.

खे 1 P. खेदने to strike &c; खायति pre. खास्यति fut. अखासीत् Aor.

खौर 1 P. गतिप्रतिघाते to limp; खौरति pre. अखोरीत् Aor.

ख्या 2 P. प्रकथने to relate, to tell; ख्याति pre. अख्यात्, अख्युः
3rd pl. Imperf. ख्यात p.p. This is conjugated in the
Conju. tenses only, According to the Nyāsakāra this is not
used with the prep. सम्.

ग.

गज् 1 P. हाव्ने मदे च to roar, to be drunk; गजति pre. जगाज perf.
गजिता p. fut. अगजीत्, अगाजीत् Aor.

गञ्ज् 1 P. to sound in a particular way; गञ्जति pre. जगञ्ज perf. गञ्जिता p. fut. अगञ्जीत् aor.

गह् 1 P. to distil, to draw; गहाति pre. जगाह perf. गहिता P. fut. अगहीत् Aor.

गण 10 U. संगणान् to count enumerate; गणयति—ते pre. गणयाच्च-कार-चक्रे &c. perf. गणयिता p. fut. गणयिष्यति—ते fut. अगणयिष्यत्—त con. अजीगणत्—त aor. गण्यात् Ben. जिगणयिषति des. गणित p.p. गणयित्वा, विगणय्य ger. Pass.—ग-यते (गणाप्यते according to some) pre.

गद् 1 P. व्यक्तायां वाचि to speak; गदति pre. जगाद् perf. गदिता p. fut. गदिष्यति fut. अगदिष्यत् con. अगदीत्, अगादीत् aor. गद्यात् Ben. जिगदिषति des. Cau.—गादयति—ते pre. अजीगद्त्—त aor. Pass.—गयते pre. अगादि aor. गदित्वा ger. गदितुम् inf. गदित p.p.

गन् 10 A. अर्दने to injure, to ask, to go; गन्धयते pre. अजगन्धत् Aor.

गम् 1. P. गतो to go; गच्छति pre. जगाम perf. गन्ता p. fut. गमिष्यति fut. अगमिष्यत् con. अगमत् aor. गम्यात् Ben. जिगमिषति des. Pass.—गम्यते, अगामि aor. Cau.—गमयति—ते, अजीगमत्—त aor. गत p.p. गत्वा ger. गन्तुम् inf.

गर्ज् 1 P. शब्दे to thunder, to roar; गर्जति pre. जगर्ज perf. गर्जिता p. fut. गर्जिष्यति fut अगर्जिष्यत् con. अगर्जीत् aor. गर्ज्यात् Ben. जिगर्जिषति des.

गर्ज् 10 U. to roar; गर्जयति—ते pre. अजगर्जत्—त Aor.

गर्ह् 1 P. शब्दे to sound, to roar; गर्दति pre. जगर्द perf. गर्दिष्यति fut. अगर्दीत् Aor.

गर्ह् 10 U. to sound; गर्हयति—ते pre. गर्दयाच्चकार-चक्रे &c. perf.

गर्ध् 10 U. अभिधांक्षायां to wish; गर्धयति—ते pre. गर्धयाच्चकार-चक्रे &c. perf. अजगर्धत्—त Aor.

गर्व् 1 P. to go; गर्वति pre. जगर्व perf. गर्विता p. fut. गर्विष्यति p. fut.

गर्व् 1 P. दुर्षे to be proud; गर्वति pre. जगर्व perf. गर्विता p. fut. अगर्वीत् Aor. जिगर्विषति des.

- गर्ह 10 A. माने to be proud; गर्हयते pre. अजगर्हत Aor. जिगर्हयि-
षते des.
- गर्ह 1 A. कुन्मायां to blame; गर्हते pre. जगर्हे perf. गर्हिता p. fut.
गर्हिष्यते fut. अगर्हिष्यत con. अगर्हिष्ट aor. गर्हिषीष्ट Ben. Can.—
गर्हयति-ते pre अजगर्हत्-त Aor. जिगर्हिषते des.
- गर्ह 10 U. 1. P. विनिन्दने to censure, to reproach; गर्हयति-ते,
गर्हति pre. गर्हयाञ्चकार—चक्रे &c. जगर्ह perf. गर्हयिता, गर्हिता p.
fut. गर्हयिष्यति-ते; गर्हिष्यति fut. अजगर्हत्-त; अगर्हीष्ट aor.
जिगर्हयिषति-ते; जिगर्हिषति des.
- गठ 1 P. भक्षणं छादे च to eat, to drop, to fall down; गलति pre.
जगाल perf. गलिता p. fut. गलिष्यति fut. अगलिष्यत् con.
अगालीष्ट aor. जिगलिषति des. Pass.—गल्यते pre. अगालि aor.
- गल् 10 A. खण्डे to pour out, to filter; गालयते pre. गालयाञ्चके
perf. अजीगलत Aor. गलित p.p.
- गल् 1 A. धाट्ये to be bold (generally with प्र); गल्मते pre. जगल्मे
perf. अगल्मिष्ट Aor. जिगल्मिषते des.
- गवेष् 10 U. मार्गणे to hunt for, to seek; गवेषयति-ते pre. गवेषया-
ञ्चकार—चक्रे &c. perf. गवेषयिता p. fut. गवेषयिष्यति-ते fut.
अजगवेषत्—त aor. गवेषित p.p. गवेषयित्वा ger.
- गह् 10 U. गहने to be thick, to enter deeply into; गहयति-ते pre.
गहयाञ्चकार—चक्रे &c. perf. अजगहत्—त Aor.
- गा 1 A. to go; गाते pre. जगे perf. गाता p. fut. गारयते fut. अगास्यत
con. अगास्त aor. गासीष्ट Ben. जिगातते des. Can.—गापयति-ते
pre. अजीगपत्—त aor. Pass.—गायते pre. अगावि aor.
- गा 3 P. to praise; जिगाति pre. (Vedic.)
- गाध् 1 A. प्रतिहालिप्सयोर्ग्रन्थे च to stand, to seek, to compose; गाधते
pre. जगाधे perf. गाधिता p. fut. गाधिष्यते fut. अगाधिष्ट aor.
गाधिषीष्ट Ben. Pass.—गारयते pre. अगाधि aor. जिगाधिषते des.
- गाह् 1 A. विलोडने to dive into, to bathe; गाहते pre. जगाहि perf.
गाहिता or गाढा p. fut. गाहिष्यते, घाह्यते fut. अगाहिष्यत,

अघाक्ष्यत Con. अगाहिष्ट, अगाह aor. गाहिषीष्ट, गाक्षीष्ट Ben. Oau.—गाहयति—ते pre. अजीगहत्—त aor. गाह, गाहित p.p. गाहिन्वा, or गाह्वा ger. गाहितुम्, गाह्यम् inf.

ग 1 A. अस्यक्ते शब्दे गतौ च to sound indistinctly, to go; गवते pre. जुगुबे perf. गोता p. fut. गोष्यते fut. अगोष्यत con. अगोष्ट aor. गोषीष्ट ben. जुगुषते des. Oau.—गावयति—ते, अजगवत्—त Aor.

ग 6 P. पुरीषोत्सर्गे to void by stool; गवति pre. जुगाव perf. गुता p. fut. गुष्यति fut. अगुष्यत् con. अगुषीत् aor. गुन p.p.

गञ्, गुञ् 1. P. कुजने to hum, to buzz; गोजति, गुजाति pre. जुगोज, जुगुज perf. अगुजीत्, अगुजीत् Aor.

गङ् 6 P. रक्षणे to protect; गङति pre. जगोड (जुगुडिथ 2nd pers. sing.) perf. अगुङीत् Aor.

गण् 10 U. आमन्त्रणे to invite; to advise, to multiply; गणयति—ते pre. गुणपाञ्चकार—चके perf. गुणयिता p. fut. गुणविष्यति fut. अगुणविष्यत् con. अजुगुणत्—त aor. जुगुणयिषति—ते des.

गण्ट् 10 U. वेष्टने to cover, to enclose; गण्टयति—ते pre. अजुगुण्टत्—त Aor. जुगुण्टयिषति—ते des. Also 1 P. गुण्टति pre. जुगुण्ट perf. गुण्टित p.p. (Generally with अव).

गङ् 1 A. क्रीडायाश्च to play, to sport; गोदते pre. जुगुदे perf. अगोदिष्ट Aor. गुदित p.p.

गृष् 1 A. to sport; गोषते pre. जुगुबे perf. गोषिता p. fut. (the same as गृद्).

गृष् 4 P. परिवेष्टने to cover; गृष्यति pre. जुगोष perf. अगोषीत् Aor.

गृष् 9 P. रोषे to be angry; गुञ्जाति pre. (See the above root.)

गृष् 1 P. रक्षणे to defend, to protect, to conceal; गोपायति per. जुगोष, गोपायाञ्चकार, &c. perf. गोपायिता, गोपिता, गोप्ता p. fut. गोपायिष्यति—गोपिष्यति—गोप्स्यति, fut. अगोपायीत्, अगोप्सीत् aor. जुगोपायिषति, जुगुपिषति, जुगोपिषति, जुगुप्सति des. Oau.—गोपायति—ते, गोपयति—ते pre. अजुगोपायत्—त, अजुगुपत्—त, Aor. Pass.—गोपाय्यते, गुप्यते pre. गोपायित, गुप्त p.p. गोपायिस्वा or गोपित्वा, गुप्त्वा, ger.

- यृ 1 A. निन्दायाम् to censure; जुयस्ते pre. जुयस्याचके perf. जुय-
प्सिता p. fut. जुयस्मिप्सते fut. अजुयस्तिट aor. जुयस्मिषीट Ben.
Pass.—जुयस्ते pre.
- यृ 4 P. व्याकुलये to be confused or disturbed; यूप्यति pre. जुगोष
perf. गोपिता p. fut. अयुपत् aor. Cau.—गोपयति—ते pre. अजुयपत्-
त aor. जुयविषति, जुगोषिषति des. यूपित p. p.
- यृ 10 U. भाषायां भासने च to speak, to shine; गोपयति—ते pre.
गोपयाञ्चकार—चके perf. गोपयिता p. fut. अजुयपत्-त aor. जुगो-
पयिषति—ते des. गोपित p. p.
- यृ, युम्फ 6 P. ग्रन्थे to string together; युफति, युम्फति pre. जुगोफ,
जुयुम्फ perf. गौफिता, युम्फिता p. fut. अगोफीत्, अयुम्फीत् aor.
युफित, युम्फित p. p. युफित्वा ger.
- यृ (कुटादि) 6 A. उद्यमने to make an effort; युरते pre. जुयुरे perf.
युरिता p. fut. युरिष्यते fut. अयुरिष्यत् con. युरिषीट Ben. अयुरिष्ट
aor. Pass.—युरते pre. अगोरि aor. Cau.—गोरयति—ते pre.
अजुयुरत्-त aor. जुयुरिषते des. यूर्ण p. p. युरितुम् inf.
- यृ 1 A. क्रीडायां to play; यूर्दते pre. यूर्दिष्यते fut. अयूर्दिष्ट aor.
- यृ 10 U. निष्ठेतने to dwell; यूर्दयति—ते per. यूर्दयाञ्चकार—चके &c.
perf. यूर्दयिष्यति—ते fut. अजुयूर्दत्-त aor.
- यृ 1 U. संवरणे to cover, to keep secret; यृहति—ते pre. जुयृह or
जुयृहे perf. यृहिता or मोहा p. fut. यृहिष्यति—ते, योष्यति—ते fut.
अयृहिष्ट or अयृहिष्ट (V) अयृहत्-त or अयृह (VII) aor. यृह्यात्
यृहिषीट or यृक्षीट ben. जुयृहति—ते des. Pass.—यृहते pre. अयृहि
aor. Cau.—यृहयति—ते, अजुयृहत्-त aor. यृह p. p.
- यृ 4 A. हिंसामयोः to kill, to go; यूर्धते pre. जुयुरे perf. यूरिता p.
fut. अयूरिष्ट aor. जुयुरिषते des. यूर्ण p. p.
- यृ 10 A. उद्यमने to make an effort; यूरयते pre. अजुयुरत् aor.
- यृ 10 U. स्तुनौ to praise; यूर्दयाते—ते pre. अजुयूर्दत्-त Aor.
- यृ 1 P. सेचने to sprinkle, to wet; यरति pre. जगार perf. यर्ता p.
f. यरिष्यति fut. अगार्शीत् Aor.

- घृ 1 P. शब्दे to sound, to roar; गर्जति pre. जगर्ज perf. भगर्जीत्, Aor. Cau.—गर्जयति-ते pre. अजीगृजत्-त, अजगर्जत्-त Aor. Also गृज्, गृज्नाति pre. जगृज perf. अगृज्नात् Aor.
- घृ 4 P. अभिकांक्षायाश्च to covet, to desire; गृह्यति pre. जगर्ह्य perf. गर्हिता p. fut. अगृह्यत् aor. Cau.—गर्हयति-ते, अजीगृह्यत्-त, अजगर्ह्यत्-त Aor. जिगर्हिषति des. गृह्य p.p. गर्हित्वा, गृह्य्वा.
- ग्रह 1 A. ग्रहणे to take, to seize; ग्रहते pre. जग्रहे perf. गर्हिता, गर्हा p. fut. गर्हिष्यते, घर्ह्यते fut. अगर्हिष्यत-अघर्ह्यत con. गर्हिषीष्ट, घृक्षीष्ट Ben. अगर्हिष्ट, अपृक्षत aor. जिगर्हिषते, जिघृक्षते des. Cau.—गर्हयति-ते, अजीगृह्यत्-त, अजगर्ह्यत्-त aor.
- ग्रह 10 A. ग्रहणे to seize, गृह्यते pre. गृह्याञ्चक्रे perf. अजगृहत aor. जिगृहयिषते des.
- गु 6 P. निगरणे to swallow, to devour, to emit; गिरति or गिलति pre. जगार or जगाल perf. गरिता, गरीता or गलिता, गलीता p. fut. गरिष्यति, गरीष्यति or गलिष्यति, गलीष्यति, fut. अगारीत् or अगालीत् aor. गीर्पात् Ben. जिगरिषति or जिगलिषति des. Cau.—गारयति-गालयति. Pass.—गीर्यते pre. अगारि or अगालि aor. गीर्ण p. p.
- गु 9 P. शब्दे to call out, to speak; गृणाति pre. जगार perf. गरिता. गरीता p. fut. गरिष्यति, गरीष्यति fut. अगारीत् aor. Cau.—गारयति-ते pre. अजीगरत्-त aor. जिगरिषति, जिगरीषति, जिगीर्षति des. गीर्ण p. p.
- गेव 1 A. सेवने to serve; सेवते pre. जिगेवे perf. अगेविष्ट Aor.
- गेष 1 A. अन्विच्छायाश्च to seek; गेषते pre. जिगेवे perf. गेविष्यते fut. अगेविष्ट Aor. गेष्य p. p.
- गे 1 P. शब्दे to sing, to speak in singing manner; गायति pre. जगौ perf. गाता p. fut. गास्यति fut. अगास्यत् con. अगासीत् aor. गेयात् ben. जिगासति des. Pass.—गीयते pre. अगायि aor. Cau.—गायति-ते pre. अजीगपत्-त aor. गीत p. p. गीत्वा (with a preposition प्रगाय.) ger.
- गेह 1 A. संचाते to assemble; गोहते pre. जुगोहे perf. अगोहिष्ट Aor.

ग्रन्थ 1 A. कौटिल्ये to be crooked; ग्रन्थते pre. जग्रन्थे perf. ग्रन्थिता p. fut. ग्रन्थिष्यते fut. अग्रन्थिष्ट aor. जिग्रन्थिषते des. Pass.—ग्रन्थ्यते pre. अग्रन्थि aor. ग्रन्थित p. p.

ग्रन्थ 9 P सन्दर्भे to put together, to fasten; ग्रन्थति pre. ग्रन्थति 2nd sing. Impera. जग्रन्थे perf. ग्रन्थिता p. fut. ग्रन्थिष्यति fut. अग्रन्थीत् aor. ग्रन्थ्यात् ben. Pass.—ग्रन्थ्यते pre. अग्रन्थि aor. Cau.—ग्रन्थयति—ते pre. अजग्रन्थत्—त aor. जिग्रन्थिषति des. ग्रन्थित p. p. ग्रन्थित्वा, ग्रन्थित्वा ger.

ग्रन्थ 10 U. बन्धने, सन्दर्भे च to string together, to compose; ग्रन्थयति—ते pre. ग्रन्थयाञ्चकार—चक्रे &c. perf. ग्रन्थयिता p. fut. अजग्रन्थत्—त aor. ग्रन्थ्यात्, ग्रन्थयिषीष्ट ben. जिग्रन्थयिषति—ते des. Also 1. P. ग्रन्थति pre. अग्रन्थीत् Aor.

ग्रस् 1 A. अदने to swallow; ग्रसते pre. जग्रसे perf. ग्रसिता p. fut. ग्रसिष्यते fut. अग्रसिष्ट aor. ग्रसिषीष्ट ben. Cau.—ग्रसयति only pre. अजिग्रसत् Aor. जिग्रसिषते des. ग्रस्त p. p. ग्रसित्वा or ग्रस्त्वा ger.

ग्रस् 10 U. ग्रहण to take; ग्रसयति—ते pre. अजिग्रसत्—त Aor.

ग्रह् 9 U. उपादाने to take hold of, to seize; ग्रहति, ग्रहीते pre. ग्रहाण 2nd sing. Impera. जग्राह, जगृहे perf. ग्रहीता p. fut. ग्रहीष्यति—ते fut. अग्रहीत्, अग्रहीष्ट aor. ग्रह्यात्, ग्रहीषीष्ट ben. जिग्रहीति—ते des. Pass.—ग्रहते pre. अग्राहि aor. Cau.—ग्राहयति—ते pre. अजिग्रहत्—त aor. ग्रहीत p. p. ग्रहीतुम् inf.

ग्राम् 10 U. आमन्त्रणे to invite; ग्रामयति—ते Pre. अजग्रामत्—त Aor.

गुच् 1 P. स्तेयकरणे गतौ च to rob, to go; गुचति pre. गुचोच perf. गुचिता p. fut. अगुचत्, अगुचीत् aor. गुच्यात् ben. गुचिषति des. Cau. गुचयति—ते pre. अगुचत्—त Aor.

ग्लस् 1 A. अदने to take; ग्लसते pre. जग्लसे perf. ग्लसिष्यते fut. अग्लसिष्ट Aor. ग्लस्त p. p.

ग्लह् 1 A. उपादाने to take; ग्लहते pre. जग्लहे perf. अग्लहिष्ट Aor.

ग्लध् 1 P. स्तेयकरणे गतौ च to steal, to go; ग्लोचति pre. गुग्लोच perf. ग्लोचिता p. fut. ग्लुक्त p. p. This root is the same as गुच्.

ग्लञ्च् 1 P. to go; ग्लञ्चति pre. गुग्लञ्च perf. ग्लञ्चिता p. fut. अग्लञ्चत्, अग्लञ्चीत् aor.

श्लेष् 1 A. वैन्धे कम्पने च to be poor, to tremble; श्लेषते pre. जिश्लेषे
perf. श्लेषिष्यते fut. अश्लेषिष्ट Aor.

श्ले 1 P. इर्षक्षथे (इर्षक्षथो घातुक्षयः) to be weary; श्लायति pre.
जग्लौ perf. श्लाता p. fut. श्लास्यति fut. अश्लास्यत् con. श्लेयात्.
श्लायात् Ben. अश्लासीत् aor. जिश्लासति des. Pass.—श्लायते pre,
अश्लाषि aor. Oau.—श्लपयति-ते, श्लापयति-ते pre. श्लान p. p.
श्लान्वा, संग्लाय ger. श्लातुं inf.

घ—

घच् 1 P. हसने to laugh, to mortify; घचाति pre. जघाच perf. अघचीत्-
अघाचीत् Aor.

घट 1 A घट्टायाच् to be busy with, to happen; घटते pre. जघटे
perf. घटिता p. fut. घटिष्यते fut. घटिषीष्ट ben. अघटिष्ट aor.
Pass.—घट्यते pre. घाटिता, घटिता p. fut घटिष्यते, घाटिष्यते fut.
अघाटिष्यत्, अघटिष्यत् con. अघाटि, अघटि aor. Oau.—घटयति-ते
pre. अजीघटत्-त् aor. जिघटिषते des.

घट् 10 U. भाषायां संघाते च to speak, to collect together; घाटयति-
ते pre. घाटयाञ्चकार-चके, &c. perf. अजीघटत्-त् Aor. जिघाट-
यिषति-ते des.

घट्ट 1 A. चलने to shake, to touch; घट्टते pre. जघट्टे perf. घट्टिता p.
fut. घट्टिष्यते fut. घट्टिषीष्ट ben. अघट्टिष्ट aor. जिघट्टिषते des. घट्टित
p. p.

घट्ट 10 U चलने to stir, to disturb; घट्टयति-ते pre. अजघट्टत्-त् Aor.
जिघट्टयिषति-ते des.

घण्ट् 10 U भाषायां to speak; घण्टयति-ते pre. अजघण्टत्-त् Aor. Also
1 P. घण्टति pre. अघण्टीत् Aor.

उस्* 1 P. to eat; घसति pre. अघसत् Imperf. जघास aor. घस्ता p. fut.
घत्स्यति fut. अघत्स्यत् con. अघसत् aor. जिघत्सति des. घस्त p. p.

घिण् 1 A. ग्रहणे to take; घिण्यते pre. जिघिण्ये perf. अघिणिष्यत् Aor.

*This is a defective root and is very often used for the
root अच्. It is conjugated in the Perf. as an optional substi-
tute for अच्.

- बु 1 A. शब्दे to sound; ब्रूते pre. ब्रूये perf. अब्रूह Aor. ब्रूयते
 des. ब्रूत p.p.
- बुद् 1 A. परिवर्तने to return, to exchange; ब्रूते pre. ब्रूये perf.
 अब्रूह, अब्रूह Aor. ब्रूत p. p.
- बुद् 6 P. प्रतिघाते (कुटादि) to strike against; पुटति pre. लुपोट
 (लुपुटिच 2nd sing.) perf. अब्रूहीत् Aor.
- बुद् 6 P. to strike; बुहति pre. (the same as above).
- बुण् 6 P. भ्रमणे to roll, to turn round; बुणति pre. लुभोज perf.
 बोणिता p. fut. अबोणीत् Aor. बुणित p.p.
- बुण् 1 A. भ्रमणे to roll, to whirl; बोणते pre. लुभुजे perf. अबोणिह
 aor.
- बुण् 1 A. ग्रहणे to take, to receive; बुण्जते pre. लुबुज्जे perf.
 बुणिता p. fut. अबुणिह aor. बुणित p. p.
- बुर 6 P. भीमार्थशब्दयोः to be frightful, to sound; बुरति pre.
 लुभोर perf. बोरिता p. fut. बोरिष्यति fut. अबोरिष्यत्, con.
 अबोरीत् aor.
- बुर 1 P. अविशब्दने (शब्दे इत्यन्ये) to sound, to declare; बोवति
 pre. लुपोष perf. बोविता p. fut. बोषिष्यति fut. बुष्यात् ben.
 अबुषत्, अबोषीत् aor. Cau.—बोषयति-ते pre. अबुषत् aor.
 लुबोषिषति, लुबोषिषति des. बुषित, बोषित or बुड p.p.
- बुर 1 A. कान्तिकरणे to be bright; बोवते pre. लुबुये perf. अबोषिह
 Aor. लुबो-बु-विषते des.
- बुष 10 U. विशब्दने to proclaim aloud; आ + बुष = क्रन्दसातन्ये to cry
 continuously; बोषयति-ते pre. बोषयाञ्चकार-चक्रे &c. perf.
 बोषयिता p. fut. बोषिष्यति-ते fut. अबुषत् aor. बुषित-बुड p.p.
- बुर 4 A. हिंसाबोधान्योः to kill, to become old; बुरते pre. अबुरिह
 Aor.
- बुर्ण् 6 U. भ्रमणे to move to and fro, to whirl; बुर्णति, बुर्णते pre.
 लुबुर्ण, लुबुर्ण perf. बुर्णिता p. fut. बुर्णिष्यति-ते fut. अबुर्णिष्यत्-त्

con. अघूर्णित aor. जुघूर्णयति-ते des. Pass.—घूर्णयते pre. अघूर्णि
aor. Cau.—घूर्णयति-ते pre. अजुघूर्णत्-त aor. घूर्णित p. p.

घृ 1 P. सेचने & 10 U. प्रसवणे छादने च to sprinkle, to cover;
घरति & घारयति-ते pre. जघार, घारयाञ्चकार &c. perf. घर्ता,
घारयिता p. fut. अघारीत्, अजीघरत्-त aor. घृत, धारित p.p.

घृष् 8 U. दीप्तौ to shine, to burn; घृणोति, घर्णोति & घृणुते, घष्टंते
pre. जघर्ण, जघृण perf. घर्णिता p. fut. घर्णिष्यति-ते fut. अघर्णीत्,
अघर्णिष्ट, अघृत, aor. जिघर्णयति-ते des. घृत p.p. घृणित्वा, घृत्वा ger.

घृष्ट 1 P. संघर्षे स्पर्धायां च to rub, to crush, to rival; घर्षति pre.
जघर्ष perf. घर्षिता p. fut. घर्षिष्यति fut. अघर्षिष्यत् con. अघर्षीत्
aor. घृष्यात् ben. जिघर्षयति des. Pass.—घृष्यते pre. अघर्षि aor.
Cau.—घर्षयति-ते pre. अजीघृषत्-त, अजघर्षत्-त aor. घृष्ट p.p. घर्षित्वा
& घृष्टा ger.

घ्रा 1 P. गन्धोपादाने to smell; जिघ्रसि pre. जघ्रो perf. घ्राता p. fut.
घ्रास्यति fut. अघ्रास्यत् con. अघ्रात्, अघ्रासीत् aor. घ्रायात्, घ्रेयात्
ben. जिघ्रासति des. Pass.—घ्रायते pre. अघ्रायि aor. Cau.—घ्राय-
यति-ते pre. अजिघ्रयत्-त, अजिघ्रियत्-त aor. घ्रात, घ्राण p.p.

ङ—

ङु 1 A शब्दे to sound; ङुवते pre. मुङ्गुवे per; नेता p. fut. अङ्गोष्ट
aor. ङ्गोपीष्ट ben. मुङ्गुवते des.

च—

चक् 1 A. तुलौ प्रतिपाते च to be satisfied, to resist; चकते pre. चके
चकिता p. fut. चकिष्यते fut. अचकिष्ट Aor. Cau.—चाकयति-ते
pre. अचीचकत्-त aor. चिचकिषते des. चकित p.p.

चक्ष 1 P. तुलौ to be satisfied; चकति pre. चचाक perf. चकिता p.
fut. अचकीत्, अचाकीत् aor. Cau.—चकयति-ते pre. चिचकिषति
des. Pass.—चक्षते pre. अचकि, अचाकि Aor.

चकास् 2 U. दीप्तौ to shine, to be prosperous; चकास्ति-स्ते pre.
चकासाञ्चकार-चक्र &c. perf. चकासिता p. fut. चकासिष्यति fut.
अचकासिष्यत् con. अचकासीत्. अचकासिष्ट aor. Cau.—चकास-

यंति-ते pre. अचीचकासत्-त, अचचकासत्-त aor. चकासित p.p.
चकासित्वा ger. चकासितुम् inf.

चक्ष * 2 A. व्यक्तायां वाचि to speak, to tell, to say; चक्षे pre. चक्षसे,
चक्ष्यो, चक्ष्ये, चक्षौ, चक्षे perf. क्षयात्, क्षयात् p. fut. अक्ष्यत्-त,
अक्ष्यासीत्, अक्ष्यास्त aor. क्षयात्, क्ष्येयात्, क्ष्यासीष्ट, क्षयात्,
क्षेयात्, क्ष्यासीष्ट ben. Can.—क्षयापयति-ते, क्षयापयति-ते pre.
अचिक्ष्यत्-त. अचिक्क्षयत्-त aor. चिक्क्ष्यासति-ते des.

चञ्च 1 P. to go; to jump; चञ्चति pre. चञ्चति perf. चञ्चिता p. fut
अचञ्चतीत् aor. चञ्चित p.p.

चट 1 P. वर्षावरणयोः to break, to cover; चटति pre. चचाट perf. चटिता
p. fut. अचटीत् aor. Can.—चाटयति-ते, pre. चिचटिषति des.

चट् 10 U. भेदने to kill, to injure. to break; चाटयति-ते pre. चाटया-
ञ्चकार-चक्रे, &c. perf. चटयिता p. fut. चटयिष्यति-ते fut. अच-
टयिष्यत्-त con. अचीचटत्-त aor. चटित p.p.

चण् 1 P. दाने गतौ च to give; चणति pre. चचाण perf. चणिता p.
fut. अचणीत्, अचाणीत् aor. Can.—चणयति-ते, चिचणिषति des.

चण्ड 1 A. to be angry; चण्डते pre. चचण्डे perf. चण्डिता p. fut.
अचण्डित aor. Also P. चण्डति pre. अचण्डीत् aor.

चण्ड 10 U. चण्डयति-ते pre. अचचण्डत्-त Aor. चिचण्डयिषति-ते des.

चद् 1 U. याचने to ask; चदति-ते pre. चचाद्-चेदे perf. चदिष्यति-ते
fut. अचदीत्, अचदित Aor.

चन 1 P. हिंसायां to kill; चनति pre. चचान perf. चनिष्यति fut.
अचनीत्, अचानीत् Aor, Can —चनयति-ते, चिचनिषति des.

चन् 10 U. अन्धापहनयोः to believe, to strike; चानयति-ते pre.
अचीचनत्-त Aor.

चन्द् 1 P. आह्लादे दीप्तौ च to be glad, to shine; चन्दति pre. चचन्द
perf. चन्दिता p. fut. अचन्दीत् aor. चिचन्दिषति des.

*This root is defective in the Non-conjugational tenses.
When it means 'to leave' it does not substitute क्क्षा; समचक्षिष्ट
aor.

- चप 1. P. सान्त्वने to console; चपति pre. चचाप perf. चपिता p. fut. अचपीत्-अचापीत् aor. Cau.—चापयति-ते pre. चिचपिषति des.
- चप् 10 U. परिकल्पने to grind; चपयति-ते pre. चापयाञ्चकार-चक्रे perf. चपयिता p. fut. अचीचपत्-त aor.
- चम्प 10 U. to go, to move; चम्पयति-ते pre. चम्पयाञ्चकार-चक्रे perf. चम्पयिता p. fut. अचचम्पत्-aor.
- चक्ष 1 P. अदने to eat (with आ to drink); चक्षति pre. चक्षाम perf. चक्षिता p. fut. चक्षिष्यति fut. अचक्षीत् aor. Cau.—चक्षयति pre. अचीचक्षत् aor. चिचक्षिषति des. चान्त p.p. चान्ता or चक्षिन्ता ger.
- चय 1 A. to go; चयते pre. चये perf. चयिता p. fut. चयिष्यते fut. अचयिट aor.
- चर 1 P. गतौ to walk (with आ to perform); चरति pre. चचार perf. चरिता p. fut. चरिष्यति fut. अचरिष्यत् con.—चर्यात् Ben. अचारीत् aor. चिचरिषति des. Pass.—चर्यते pre. अचारि aor. चरित p.p.
- चर 10 U. संशये to doubt; (with वि, असंशये to remove a doubt); चारयति-ते pre. अचीचरत्-त aor.
- चर्च 1 P. परिभाषणद्विसातर्जनेषु to abuse, to discuss; चर्चति pre. चचर्च perf. चर्चिता p. fut. चर्चिष्यति fut. अचर्चिष्यत् con. अचर्चीत् aor. चर्चित p.p.
- चर्च 10 U. अध्ययने to read over, to study; चर्चयति-ते pre. चर्च-याञ्चकार-चक्रे &c. perf. चर्चयिता p. fut. अचचर्चत्-त aor.
- चर्व 1 P. अदने & 10 U. मक्षणे to eat, to chew; चर्वति & चर्वयति-ते pre. चचर्व & चर्वयाञ्चकार-चक्रे perf. चर्विता & चर्वयिता p. fut. अचर्वीत्, अचचर्वत्-त Aor.
- चल 1 P. कम्पने to stir, to shake; चलति pre. चचाल perf. चलिता p. fut. अचालीत् aor. Cau.—चलयति-ते (चालयति-ते) pre. अची-चलत्-त aor. चलित p.p.
- चल 6. P. विलसने to sport, to frolic; चलति pre. (see above for the other forms).

चरु 10 U. भृता to foster; चालयति-ते pre. चालयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. अर्चाचलत् Aor.

चष I U. मक्षणे to eat; चषति-ते pre. चषाय, चेषे perf. अचषीत्, अचषिष्ट Aor.

चह् 1 P. & 10 U. परिकल्कने to be wicked; चहति & चहयति-ते pre. अचहीत्-अचचहत्-त; अभीचहत्-त (घटादि) Aor.

चाय् 1 U. पूजानिशामनयोः to worship, to observe; चायति-ते pre. चचाय-चचाये perf. चायिता p. fut. चायिष्यति-ते fut. अचापीत्, अचापिष्ट aor. Chau-चाययति-ते pre. अचचायत्-त aor. विचायिष्यति-ते des.

चि 5 U. चयने to heave up, to collect; चिनोति, चिनुते pre. चिकाय, चिचाय, चिकपे, चिक्ये perf. चेता p. fut. चेष्यति-ते fut. अचेप्यत्-त con. अचेपीत्, अचेष्ट aor. चीयात्, चेपीष्ट ben. चिकीषति-ते des. Pass.-चीयते pre. अचायि aor. चित p. p. चित्वा ger.

चि 10 U. to gather, चययति-ते, चपयति-ते pre. चययाञ्चकार-चक्रे, चपयाञ्चकार-चक्रे perf. अचीचयत्-त, अचीचयत्-त aor.

चिद् 1 P. & 10 U. परप्रेष्ये to send out; चेदति, चेदयति-ते pre. चिचेष्ट, चेदयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. चेदिता, चेदयिता p. fut. अचेटीत्, अचीचिटत्-त aor.

चिद् 1 P. संज्ञाने to notice, to understand; चेतति pre. चिचेत् perf. चेतिता p. fut. चेतिष्यति fut. अचेतिष्यत् con. अचेतीत् aor. चित्वात् ben. चिचितिषति, चिचेतिषति des. Chau.-चेतयति-ते pre. अचीचितत्-त aor. Pass.-चित्यते pre. अचेति aor. चित p. p. चितित्वा & चेतित्वा ger.

चित 10 A. संचेतने to perceive, to be anxious; चेतयते pre. अची-चितत् Aor. चिचेतयिषते des.

चिद् 10 U. चित्रकरणे अद्भुतदर्शने च to paint &c.; चित्रयति-ते pre. अचिचित्रत्-त Aor. चिचित्रयिषति-ते des.

चित् 1 P. think, चितति pre. चिचित् perf. चितिता p. fut. अचितीत् aor. चिन्तित p. p.

चिद् 10 U. स्मृत्यां to think, to consider; चितयति-ते pre. चितयाञ्च-

कार-चक्रे, &c. perf. चितयिता p. fut. अचिचितत्-त aor. चिन्त्यात्
& चितयिषाट् ben. Pass-चिन्त्यते pre. अचिन्ति aor. चितित p. p.
चितयिष्या ger.

चिह् 6 P. वसनं to put on clothes, to dress. चिलति pre. चिचेल
perf. चेलिता p. fut. अचेलीत् aor.

चिह् 1 P. शैथिल्ये to become loose; चिहति pre. चिचिह perf.
चिहिता p. fut. अचिह्नीत् aor. चिहित p. p.

चीकृ 10 U. 1 P. आमरणे to suffer; चीकयति-ते, चीकाने pre. चीक-
याञ्चकार-चक्रे, चिचीक perf. अचीचिकत्-त, अचीकोत् aor.

चीम् 1 A. कथने to boast; चीमते pre. चिचीमे perf. चीमिता p. fut.
अचीमिष्ट aor.

चीव् 1 U. आदानसंवरणयोः to take, to cover; चीवति-ते pre. चिचीव-
वे perf. चीविता p. fut. अचीवीत् & अचीविष्ट aor.

चीव् 10 U. भाषायां डोमी च to speak, to shine; चीवयति-ते pre.

चुच्य् 1 P. अभिषेवे to bathe; चुच्यति pre. चुचुच्य perf. चुच्यिष्यति
fut. अचुच्यीत् Aor.

चुट् 6 P. छेदने (कुटादि) to cut; चुटति pre. चुचोट perf. चुटिता p.
fut. अचुटीत् aor.

चुड् 6 P. संवरणे (कुटादि) to conceal; चुडति pre. चुचोड perf.
चुडिता p. fut. अचुडीत् aor.

चुण्ट् 10 U. 1 P. छेदने to cut; चुण्टयति-ते, चुण्टति pre. अचुण्टत्-त,
अचुण्टीत् Aor.

चुद् 10 U. संचोदने to direct, to throw; चोदयति-ते pre. चोदयाञ्च-
कार-चक्रे &c. perf. चोदयिता p. fut. चोदयिष्यति-ते fut. अचोद-
यिष्यत्-त con. अचूचुदत्-त aor. चुचोदयिषति-ते des चोदित p. p.

चुप 1 P. मन्दायां गतो to move slowly; चोपति pre. चुचोप perf.
चोपिता P. fut. अचोपीत् aor. चुचु-चो-पिषति des.

चुम्ब 1 P. वदन्नसंयोगे to kiss; चुम्बति pre. चुचुम्ब perf. चुम्बिता p.
fut. अचुम्बीत् aor. चुचुम्बिषति des. चुम्बित p. p.

बुम्ब 10 U. हिंसायाश्च to kill; बुम्बयति-ते pre. बुम्बयाश्चकार-चक्रे, &c. perf. बुम्बयिता p. fut. अनुबुम्बत् aor. बुम्बित p. p.

चुर 10 U. स्तेये to steal or rob, to take; चोरयति-ते pre. चोरयाश्चकार-चक्रे, &c. perf. चोरयिता p. fut. चोरयिष्यति-ते fut. अचूचुरत्-त aor. चोर्षात्, चोरयिषीष्ट ben. चुचोरयिषति-ते des. Pass.—चोर्षते. अचोरि aor. चोरित p. p. चोरयित्वा ger.

चूर् 10 U. सघृष्टाये to raise; चोलयति-ते pre. अचूचुलत्-त Aor. चूर 4 A. दाहे to burn; चूर्पते pre. चुचूरे perf. अचूरिष्ट Aor. चूर्ण p. p.

चूर्ण 10 U. घ्रणे, संकोचने to reduce to powder, to contract; चूर्णयति-ते pre. चूर्णयाश्चकार-चक्रे &c. perf. चूर्णयिता p. fut. चूर्णयिष्यति-ते fut. अचूर्णयिष्यत्-त cou. अनुचूर्णत्-त aor. चूर्णित p. p.

चूष 1 P. पाने to drink, to suck; चूषति pre. चुचूष perf. चूषिता p. fut. अचूषीत् aor. चुचूषिषति des. चूषित p. p.

चृत् 6 P. हिंसाग्रन्थनयोः to hurt, to kill, to connect; चृन्तति pre. चचर्त perf. चर्तिता p. fut. अचर्चीत् aor. चिचर्तिषति, चिचृत्-त्सति des.

चृप् 10 U. संदीपने to kindle; चर्पयति-ते pre. चर्पयाश्चकार-चक्रे &c. perf. चर्पयिता p. fut. अचीचृपत्-त, अचचर्पत्-त aor. Also 1 P. चर्पति pre. अचर्षात् aor.

चेल 1 P. चलने to move, to go; चेलति pre. चिचल perf. चेलिता p. fut. अचेलीत् aor.

चेष्ट 1 A. चेष्टायां to stir, to make efforts; चेष्टते pre. चिचेष्ट perf. चेष्टिता p. fut. चेष्टिष्यते fut. अचेष्टिष्ट aor. चेष्टिषीष्ट Ben. चिचेष्टिषते des. Cau.—चेष्टयति pre. अचिचेष्टत्, अचचेष्टत् Aor. Pass.—चेष्टयते pre. चेष्टित p. p.

च्यु 1 A गतो to go, to drop down; च्यवते pre. चुच्युवे perf. च्योता p. fut. च्योष्यते fut. अच्योष्ट aor. च्योषीष्ट ben. Cau.—च्योषयति-ते चुच्युषते des. च्युत p. p.

च्युत् 1 P. आसन्ने to flow, to drop down; च्योतति pre. चुच्योत् perf. च्योतिता p. fut. च्योतिष्यति fut. अच्युत्, अच्योतीत् aor. च्युत्वात् ben. Cau.—च्योतयति-ते pre. अनुच्युत्-त aor. चिच्युतिषति, चिच्योतिषति des. च्युति, च्योति p. p.

छ—

छ 1 U. आच्छादने to cover; छदाति-ते pre. चच्छाद, चच्छदे perf.
छदिता p. fut. अच्छदीत्, अच्छादीत्, अच्छदिष्ट aor. चिच्छ-
विषति-ते des. छन्न p. p. Pass. छयते, par. अच्छादि aor. Cau.-
छायति-ते.

ज् 10 U. to conceal; छादयति-ते pre. छादयाञ्चकार-चक्रे, &c. perf.
छादयिता p. fut. अचिच्छदत्-त Aor. चिच्छादयिषति-ते des. छन्नः
छादित p. p.

छ 1 P. अदने to eat; छमाति pre. चच्छाम perf. छमिता p. fut.
अच्छमीत्, अच्छामीत् aor. छान्त p. p. छमिन्वा, छान्वा ger.

छर्द् 10 U. वमने to vomit; छर्दयति-ते pre. छर्दयाञ्चकार-चक्रे perf.
छर्दयिता p. fut. अचिच्छर्दत्-त aor. चिच्छर्दयिषति-ते des. छर्दित p. p.

छेद् 7 U. द्वैधीकरणे to cut, to mow; छिनति & छिन्ते pre. चिच्छेद,
चिच्छिदे perf. छेत्ता p. fut. छेत्स्यति-ते fut. अछेत्स्यत्-त con.
छिषात्, छेत्सीष्ट Ben. अच्छिदत्, अछैत्सीत् & अछिञ्चत् aor.
चिच्छिरसति-ते des. छिन्न p. p.

छिद् 10 U. भेदने to bore; छिद्रयति-ते pre. अचिछिद्रत्-त Aor. चिछिद्र-
यिषति-ते des.

छुद् 6 P. भेदने (कुटादि) to put; छुदाति pre. चुच्छोट perf. छुदिता
p. fut. अच्छुटीत् aor.

छुप् 6 P. स्पर्शे to touch; छुपति pre. चुच्छोप perf. छोत्ता p. fut.
छोप्स्यति fut. अच्छोप्स्यत् con. अच्छौप्सीत् aor.

छुर 6 P. भेदने (कुटादि) to intermix, to cut; छुरति pre. चुच्छोर
perf. छुरिष्यति fut. अच्छुरीत् Aor. चुच्छुरिषति des.

छृद् 1 P. & 10 U. संदीपने to kindle; छर्दति, छर्दयति-ते pre. चच्छर्द,
छर्दयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. छर्दिता, छर्दयिता p. fut. छर्दिष्यति,
छर्दयिष्यति-ते fut. अच्छर्दिष्यत्, अच्छर्दयिष्यत्-त con. अच्छर्दीत्,
अचिछर्दत्-त, अचच्छर्दत्-त aor.

छृद् 7 U. दीप्तिदेवनयोः to shine, to play, to vomit; छृणति, छृन्ते pre.
चच्छर्द-चच्छदे perf. छर्दिता p. fut. छर्दिष्यति-ते, छर्द्यति-ते fut.

अच्छर्दत्, अच्छर्दीत् & अच्छर्दिष्ट aor. छर्द्यात्, छर्दिषीष्ट & छर्त्सीष्ट
ben. चिच्छर्दिषति-ते, चिच्छर्त्सति-ते des.

छेद् 10 U. द्वेधीकरणे to divide, to cut; छेदयति-ते pre. छेदयिष्यति fut.
अचिच्छेदत्-त Aor.

छो 4 P. छेदने to cut; छद्यति pre. चच्छो perf. छाता p. fut. छास्पति
fut. अच्छास्पत् con. अच्छात्, अच्छासीत् aor. चिच्छासति des. छात,
छित p. p. छात्वा, छित्वा ger. Pass.—छायते pre: अच्छायि aor.

ज—

जक्ष् 2 P. महयहसनयोः to eat, to consume, to laugh; जक्षति pre.
अजक्षत्, अजक्षीत्, imperf. जजक्ष perf. जक्षिता p. fut. जक्षिष्यति
fut. अजक्षिष्यत् con. अजक्षीत् aor. जक्ष्यात् ben. Cau.—जक्षयति
pre. अजजक्षत् aor. जिजक्षिषति des. जक्षित p. p.

जज्ज्-जज्ज् 1 P. युद्धे to fight; जजति, जज्जति pre. जजाज, जजज्ज perf.
जजिता, जजिता p. fut. अजजीत्, भजाजीत्, अजजीत् aor.

जट् 1 P. संघाते to clot, to become twisted; जटति pre. जजाट perf.
जटिता p. fut. अजटीत्, अजाटीत् aor.

जट् The same as above.

जन् 4 A. प्रादुर्भावे to be born; जायते pre. जज्ञे perf. जनिता p. fut.
जनिष्यते fut. अजनिष्यत् con. अजनि-अजनिष्ट aor. जनिषीष्ट ben.
जिजनिषति des. Pass.—जन्यते or जायते pre. अजानि Aor. Cau.—
जनयति pre. अजीजनत् aor. जिजनिषते des. संज्ञाय, संजन्य, जनित्वा
ger. जात p. p.

जप् 1 P. व्यक्तायां वाचि मानसे च to mutter; जपति pre. जजाप perf.
जपिता p. fut. जपिष्यति fut. अजापिष्यत् con. अजपीत्, अजापीत्
aor. जप्यात् ben. जिजपिषति des. Pass.—जप्यते pre. अजापि aor.
Cau.—जापयति-ते pre. अजीजपत्-त aor. जपित p. p.

जम् 1 A. गानविताने to yawn; जम्भते pre. जजम्भे perf. जम्भिता p.
fut. अजम्भिष्ट aor. जम्भिषीष्ट ben. जिजम्भिषते des. Cau.—जम्भ-
यति pre. अजजम्भत् aor. Pass.—जम्भते, अजम्भि aor.

जम् 1 P. अदने to eat; जमति pre. जजाम perf. जमिता p. fut. अज-
मीत् aor. जाम्नात् p. p.

- जम् 1 P. 10 U. नाशने to destroy; जम्भति, जम्भयति-ते pre. जजम्भ, जम्भयाञ्चकार &c. perf. अजम्भीत्, अजजम्भत् Aor.
- जत् 1 P. घातने to be sharp; जलति pre. अजालीत् Aor.
- जल 10 U. अपवारणे to cover; जालयति-ते pre. अजीजलत् Aor.
- जल् 1 P. व्यक्तायां वाचि to murmur, to prattle; जल्पति pre. अजल्प perf. जल्पिता p. fut. जल्पिष्यति fut. अजल्पिष्यत् con. अजल्पीत् aor. जिजल्पति des. Pass.—जल्प्यते pre. अजल्पि aor. जल्पित p.p.
- जष् 1 P. हिंसायां to hurt, to kill; जषति pre. अजाष perf. जषिता p. fut. अजषीत्, अजाषीत् aor.
- जस् 4 P. मोक्षणे to set free- जस्यति pre. अजास perf. जसिता p. fut. अजसत् aor. जस्त p. p.
- जस् 10 U. 1 P. हिंसायां ताडने च to hurt; जासयति-ते, जसति pre. जासयाञ्चकार-चक्रे &c. अजास perf. जासयिता, जसिता p. fut. अजीजसत्-त, अजसीत्, अजासीत् aor. जिजासयति-ते, जिजासिषति des.
- जंस् 10 U. 1 P. रक्षणे मोक्षणे च to protect; to release; जंसयति-ते, जंसति pre. अजजंसत्-स, अजसीत् Aor.
- जाय 2 P. निद्राक्षये to awake; जायति pre. अजागार-गर & जागराञ्चकार perf. जागरिता p. fut. जागरिष्यति fut. अजागरिष्यत् con. अजागरीत् aor. जागर्यात् ben. जिजागरिषति des. Pass.—जागर्यते pre. अजागारि aor. Can.—जागरयति-ते pre. जागरित p. p.
- *जि 1 P. जये अभिभवे च to conquer; जयति pre. जिगाय perf. जेता p. fut. जेष्यति fut. अजेष्यत् con. अजेपीत् aor. जीयात् ben. जिगीषति des. Can.—जापयति-ते pre. अजीजयत्-त aor. अजीयते, जेजपीति, जेजेति freq. जित p. p. जिह्वा ger. जेतुम् inf.
- जिन् 1 P. प्रीणने to please; जिन्वति pre. जिजिन्व perf. अजिन्वीत् Aor.
- जिन्व 1 P. 10 U. भाषायां to speak; जिन्वति, जिन्वयति pre. जिजिन्व, जिन्वयाञ्चकार &c. perf. जिन्विता, जिन्वयिता p. fut. अजिन्वीत्, अजिजिन्वत्-त aor.

* It is Atmanepadi when preceded by the prepositions चि & परा.

जिञ् 1 P. भक्षणे to eat; जेमति pre. जिजेम perf. अजेमीत् Aor. जिन्त
p. p.

जिरि 5 P. to kill; जिरिणोति pre. (Vedic).

जिष् 1 P. सेचने सेवने च to sprinkle, to serve; जेषति pre. जिजेष
perf. जेषिता p. fut. जेषिष्यति fut. अजेषीत् aor. जेषित्वा, जिद्वा
ger.

जीव् 1 P. प्राणधारणे to live; जीवति pre. जिजीव perf. जीविता p. fut.
जीविष्यति fut. अजीविष्यत् con. अजीवीत् aor. Pass.-जीव्यते pre.
अजीवि aor. Cau.-जीवयति-ते pre. जीवित्वा ger. जीवितुश्च inf.
जीवित p. p.

जुट् 6 P. (कुटादि) बन्धने to tie up or bind; जुटति pre. जुजोट perf.
अजुटीत् Aor.

जुड् 6 P. गतौ to go; जुडति pre. अजोडीत् Aor.

जुव् 1 A. भासने to shine; जोतते pre. जोतिष्यते fut. अजोतिष्ट Aor.

जुष 6 A. प्रीतिसेवनयोः to like, to enjoy; जुषते pre. जुजुषे perf. जोषिता
p. fut. अजोषिष्ट aor. Pass.-जुष्यते pre. अजोषि aor. Cau.-जोष-
यति-ते pre. अजुजुषत्-त aor. जुजोषिषते, जुजुषिषते des. जुष्ट p. p.

जुष 1 P. & 10 U. परितर्कणे परितर्पणे च to think, to examine, to be
satisfied; जोषति & जोषयति-ते pre. जुजोष & जोषयाश्चकार-चक्रं
perf. जोषिता, जोषयिता p. fut. अजोषीत् & अजुजुषत्-त aor.
जुजुषिषति, जुजोषिषति, जुजोषयिषति-ते des. जुष्ट p. p.

जूर 4 A. हिंसावयोहान्योः to kill, to grow old; जूर्यते pre. जुजुरे
perf. अजूरिष्ट aor.

जूष 1 P. हिंसायां to kill; जूषति pre. अजूषीत् Aor.

जृम् 1 A. गात्रविताने, to yawu; जृम्भते pre. जजृम्भे perf. जृम्भिता p.
fut. जृम्भिष्यते fut. अजृम्भिष्ट aor. जिजृम्भिषते des. जृम्भित p. p.

जृ 4 P. वयोहानौ to grow old; जीर्यति pre. जजार perf. जरिता or जरी-
ता p. fut. जरिष्यति, जरीष्यति, fut. अजरिष्यत्, अजरीष्यत् con.
अजारीत्, अजरत् aor. जीर्यात्, ben. जिजरिषति, जिजरीषति, जिजीर्यति
des. Cau.-जरयति-ते pre. Pass.-जीर्यते pre. जीर्ण p. p.

- जृ 1 & 9 P. to wear out; जरति. जृणाति, pre. जजार perf. जरिता-
जरीता p. fut. अजारीत् aor. Cau.-जारयति-ते pre.
- जू 10 U. to grow old; जारयति-ते pre. जारयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. जारयिता p. fut. अजीजरत्-त aor. जिजारयिषति-ते des.
- जेष् 1 A. to go; जेषते pre. जिजेषे perf. जेषिता p. fut. अजेषिट् aor.
- जेह् 1 A. प्रयत्ने गतौ च to try, to go; जेहते pre. जिजेहे perf. जेहिता
p. fut. अजेहिट् aor.
- जे 1 P. क्षये to decay; जायति pre. जजौ perf. जाता p. fut. अजासीत्
aor. जायात् ben. जिजासति des.
- ज्ञप् 10 U. ज्ञाने ज्ञापने च to know, to cause to know, to see, to
please; ज्ञापयति-ते pre. ज्ञपयाञ्चकार-चक्रे, &c. perf. ज्ञपयिता p.
fut. ज्ञपयिष्यति-ते fut. अज्ञपयिष्यत्-त con. अजिज्ञपत्-त aor.
ज्ञीप्सति-ते des. Pass.-ज्ञप्यते pre. अज्ञापि, अज्ञापि aor. ज्ञप्त,
ज्ञपित p. p.
- ज्ञा 9 U. अवबोधने to know; जानाति, जानीते pre. जज्ञौ, जज्ञे perf.
ज्ञाता p. fut. ज्ञास्यति-ते fut. अज्ञास्यत्-त con. अज्ञासीत्, अज्ञास्त
aor. ज्ञायात्, ज्ञेयात्. ज्ञासीट् ben. जिज्ञासति-ते des. Cau.-ज्ञाप-
यति-ते & ज्ञपयति-ते (in the sense of 'to gratify, to slay or to
cause to see,') pre. अजिज्ञपत्-त aor. Pass.-ज्ञापते pre. अज्ञायि
aor. ज्ञातुम् inf. ज्ञान्वा ger. ज्ञात p. p.
- ज्ञा 10 U. निधोगे to direct; ज्ञापयति-ते pre. ज्ञापयाञ्चकार-चक्रे perf.
ज्ञापयिता p. fut. ज्ञापयिष्यति-ते fut. Pass-ज्ञाप्यते. ज्ञापित p. p.
- ज्या 9 P. बयोहानौ to become old; जिनाति pre. जिज्यौ perf. ज्याता
p. fut. ज्यास्यति fut. अज्यास्यत् con. अज्यासीत् aor. जीयात् ben.
जिज्यासति des. Pass.-जीयते, अज्यायि aor. Cau.-ज्यापयति-ते
pre. जीन p. p. जीत्वा ger.
- ज्यु 1 A. to go; ज्यवते pre. जुज्युवे perf. ज्योता p. fut. अज्योह् aor.
- जि 1 P. जये अभिभवे च to conquer, to defeat. द्रयति pre. जिजाय
perf. जेता p. fut. अजैषीत् aor.
- जि 10 U. बयोहानौ to become old; जाययति-ते pre. जाययाञ्चकार-
चक्रे &c. perf. जाययिता p. fut. अजजयत्-त aor.

ज्वर् 1 P. रोगे to be hot with fever or passion; ज्वरति pre. जज्वार perf. ज्वरिता p. fut. ज्वरिष्यति fut. अज्वारीत् aor. Can-ज्वरयति-ते, अजिज्वरत्-त् aor. जिज्वरिषति des. जूर्ण p. p.

ज्वल् 1 P. दीप्ते to burn, to glow; ज्वलति pre. जज्वाल perf. ज्वलिता p. fut. ज्वलिष्यति fut. अज्वालीत् aor. Can.-ज्वलयति-ते, ज्वालयति-ते (with प्र-प्रज्वलयति-ते) pre. जिज्वलिषति des. ज्वलित p. p.

झ—

झट् 1 P. संघाते to be collected or matted together; झटति pre. अझटीत्, अझाटीत् Aor.

झश् 1 P. अक्ष्णे to eat; झमति pre. झषिता p. fut. अझमीत् Aor.

झष 1 P. हिंसायाम् to kill; झषति pre. जझाष perf. झषिता p. fut. अझषीत्, अझाषीत् aor.

झप 1 U. आदानसंवरणयोः to take, to put on, to conceal; झपति-ते pre. जझाष, जझपे perf. झषिता p. fut. अझषीत्, अझाषीत्, अझपिट aor.

झृ 4. 9. P. वयोदानौ to become old; झ्रियति, झृणाति pre. जझार perf. झरिता, झरीता p. fut. अझारीत् Aor.

ट—

टङ्क् 1 P. 10 U. to bind, to tie; टङ्कति, टङ्कयति-ते pre. टटङ्क्, टङ्क्याञ्चकार-चक्रे &c. perf. टङ्किता, टङ्कयिता p. fut. अटङ्कीत् अटटङ्क्त्-त् aor. टङ्कित p. p.

टल् 1. P. वैहृज्ये to be confused; टलति pre. टटाल perf. टलिता fut. अटालीत् aor.

टिक् 1 A. to go, to move; टेकते pre. टिटिके perf. टेकिता p. fut. अटेकिट aor. Can.-टेकयति-ते pre. अटिटिकत्-त् aor.

टिप् 10 U. क्षेप to throw, to send; टेपयति-ते pre. टेप्याञ्चकार-चक्रे perf. टेपयिता p. fut. अटिटिपत्-त् aor.

गौक् 1 A. to go, to move; गौकते pre. गौकते perf. गौकिता p. fut.
अगौकिष्ट aor. गौकिष्यते des.

दौक् 1. A. to go, दौकते pre. अदौकिष्ट Aor.

ह—

हप् 10 A. संचाते to gather, to heap; हापयते pre. हापयाञ्चके perf.
हापयिता p. fut. अहीहपते aor.

हम्ब् 10 A. क्षेपे to throw, to send; हम्बयति-ते pre. हम्बयाञ्चकार-
चक्रे, perf. हम्बायिता p. fut. हम्बायिष्यति-ते fut. अहहम्बत्-त Aor.

हिप् 4 P. क्षेपे to throw; हिप्यति pre. हिडेप perf. डेपिता p. fut. अहि-
पत् aor.

हिप् 10 A. संचाते to gather; डेपयते pre. डेपयाञ्चके perf. डेपयिता p.
fut. अहीहिपत aor.

ही 1 A. बिहायसा गतौ to fly, to go; ह्यते pre. हिह्ये perf. ह्यिता
p. fut. ह्यिष्यते fut. अह्यिष्ट aor. ह्यिषीष्ट Ben. Cau.—हाययति-
ते, अहीहपत्-त Aor. हिह्यिष्यते des. ह्यित, हान (with उत) p. p.

ही 4 A. to fly, to go; ह्यीयते pre. हिह्ये perf. हीन p. p. For other
forms see 1 A.

हुल् 10 U. to throw up; डोलयति-ते pre. डोलयाञ्चकार-चक्रे perf.
डोलयिता p. fut. अहहुलत्-त aor.

ढ—

डौक् 1 A. गतौ to go, to approach; डौकते pre. डुडौके perf. डौकिता
p. fut. डौकिष्यते fut. अडौकिष्ट aor. डौकिषीष्ट Ben. Cau.—डौकयति-
ते pre. अडुडौकत्-त aor. डुडौकिष्यते des. Pass.—डौक्यते. डौकित
P. P.

त—

तक् 1 P. हसने सहने च to laugh, to bear; तकति pre. तताक perf.
तकिता p. fut. अतकीत्, अताकीत् aor. तकित p. p.

तक्ष् 1 P. त्वचने (त्वचनं संवरणं त्वचोपहृणं च) to conceal, to pare-
तक्षति pre. ततक्ष perf. तक्षिता p. fut. अतक्षीत् Aor.

तक्ष् 1 P. तनूकरणे to pare, to cut; तक्षति, तक्षणाति pre. (belongs to 5th conj. optionally in the Conj. Tenses) तत्क्ष perf. तक्षिता p. fut. तक्षिष्यति, तक्षयति fut. अतक्षीत् aor. तक्षयति ben. तष्ट p. p. तक्षिता, तष्टा ger.

तङ् 1 P. गती रस्यने कम्पने च to go, to stumble, to shake; तङ्गति pre. ततङ्ग perf. तङ्गिता p. fut. अतङ्गीत् aor. तङ्गित p. p.

तञ्च् 1 P. to go; तञ्चति pre. ततञ्च perf. तञ्चिता p. fut. अतञ्चीत् aor. तत्त p. p. तञ्चित्वा, तञ्चया ger.

तञ्च् 7 P. संकाचने to contract, to shrink; तनक्ति pre. ततञ्च perf. तंक्ता, तञ्चिता p. fut. तञ्क्ष्यति, तञ्चिष्यति fut; अतञ्चीत्, अताङ्क्षीत् Aor. Cau.—तञ्चयति-ते, तितञ्चयति, तितङ्क्षति des.

तञ्ज् same as तञ्च्.

तट् 1 P. उच्छ्राये to grow; तटति pre. तताट perf. तटिता p. fut. अतटीत्, अताटीत् aor.

तड् 10 U. आपाते भाषायां च to beat; ताडयति-ते pre. ताडयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. ताडयिता p. fut. ताडयिष्यति-ते fut. अतीतडत्-त aor. Pass.—ताडयते pre. ताडित p. p.

तण्ड् 1 A. ताडने to beat; तण्डते pre. ततण्डे perf. तण्डिता p. fut. अतण्डिट aor.

तन् 8 U. विस्तारे to spread, to go; तनोति, तनुते pre. ततान, तेने perf. तनिता p. fut. तनिष्यति-ते fut. अतनीत्, अतानीत् & अतानिट, अतत् aor. तन्यात् & तनिषीट ben. तितानसति-ते, तितंसति-ते, तितनिषति-ते des. Pass.—तन्यते & तायते pre. अतानि aor. Cau.—तानयति-ते pre. अतीतनत्-त aor. तत्त p. p. तनित्वा, तन्वा ger.

तन् 1 P. 10. U. अद्वोपकरणयोः to believe, to subserve; तनति, तानयति-ते pre. अतनीत्, अतानीत्, अतीतनत्-त Aor.

तन्व् 10 A. कुटुम्बधारणे to support, to govern; तन्वयते pre. तन्वयाञ्चक्रे perf. अततन्वत् Aor. तितन्वयिषते des. Pass—तन्वयते.

तप् 1 P. सन्तापे to shine, to heat; तपति pre. तताप, perf. तप्ता

p. fut. अताप्सीत् aor. तप्थात् ben. तितप्सति des. Pass.—तप्यते
pre. अतप्त aor. Cau.—तापयति-ते pre. अतीतपत्-त aor. तप्त p. p.

तप् 4 A. ऐश्वर्ये to rule, to be powerful; तप्यते pre. तेषे perf. तप्ता
p. fut. तप्स्यते fut. अतप्स्यत् con. अतप्त aor. तप्सीष्ट ben. तप्त p. p.

तप् 10 U. to heat; तापयति-ते pre. तापयाञ्चकार-चक्रे &c. perf.
तापयिता p. fut. अतीतपत्-त aor.

तम् 4 P. कांक्षायां खेदे च to be anxious, to be fatigued; ताम्बलि
pre. तताम् perf. तमिता p. fut. तमिष्यति fut. अतमिष्यत् con.
अतमत् aor. तान्त p. p. तमित्वा & तन्वा ger.

तय 1 A. to go तयते pre. तेये perf. तयिता p. fut. अतयिष्ट aor.

तर्क 10 U. वितर्के to guess, to suppose. तर्कयति-ते fut. तर्कयाञ्चकार-
चक्रे, &c. perf. तर्कयिता p. fut. तर्कयिष्यति-ते fut. अतर्कयिष्यत्-त
con. अतर्कयत्-त aor. तर्कित p. p. तर्कित्वा ger.

तर्ज 1 P. भर्त्सने to threaten, to menace; तर्जति pre. ततर्ज perf.
तर्जिता p. fut. तर्जिष्यति fut. अतर्जिष्यत् con. अतर्जीत् aor. तित-
र्जिषति des. तर्जित p. p.

तर्ज 10 A. भर्त्सने to blame; तर्जयते pre. तर्जयाञ्चक्रे perf. तर्जयिता
p. fut. अतर्जयत् aor. तर्जित p. p.

तर्द 1 P. हिंसायां to kill, to hurt; तर्दति pre. ततर्द perf. तर्दिता
p. fut. अतर्दीत् aor.

तत् 10 U. प्रतिष्ठायां to establish; तालयति-ते.

तत् 4 P. उपक्षये to be decreased; तस्यति pre. अतसत् Aor.

तंस 1 P & 10 U. अलङ्करणे to decorate, to assume; तंसति & तंसय-
ति-ते pre. ततंस, तंसयाञ्चकार-चक्रे perf. तंसिता, तंसयिता p. fut.
अतंसीत् & अतंसत्-त aor.

ताय 1 A. संतानपालनयोः to spread, to protect; तायते pre. तताये
perf. तायिता p. fut. आतयिष्ट, अतायि aor. Cau.—ताययति-ते
pre. अततायत्-त aor. तितायिषते des.

तेक 4 A. to go; तेकते pre. तेकिता p. fut. अतेकिष्ट aor.

तिक 5 P. आस्कन्दने वषे च to attack; तिक्नोति pre. तितक perf. तेकिता p. fut. अतेकीन् aor.

तिग 5 P. to attack; तिग्राति pre. तितग perf. तेगिता p. fut. अतंगीत् aor.

तिच 5 P. हिंसायां to hurt; तिघ्राति pre. तितच perf. तेचिता p. fut. अतेचीत् aor.

तिज् 1 A. क्षमायां च to endure, to suffer with courage; तितिक्षते pre. तितिक्षाञ्चके perf. तितिक्षिता p. fut. नितिक्षिष्यते fut. अतितिक्षिष्ट aor. तितिक्षिषीष्ट ben. तितिक्षिषते des. Cau.-तिति-क्षयति-ते. When it means to sharpen (निशाने) तेजते pre. तेजिष्यते fut. अतेजिष्ट aor.

तिज् 10 U. निशाने to whet; तेजयति-ते pre. तेजयाञ्चकार-चक्रे perf. तेजयिता p. fut. अतीतिजन्त aor.

तिप 1 A. क्षरणे to drop down, to sprinkle; तेपते pre. तितिपे perf. नेप्ता p. fut. तेप्स्यते fut. अतेप्स्यत con. तिप्सीष्ट ben. अतिप aor.

तिम् 4 P. आर्द्राभावं to be wet; तिम्बति pre. तितम् perf. तेमिता p. fut. अतेमीन् aor. तितिमिषति, तितेमिषति des. तिमित p. p.

तिल 1 P. गतो to go; तिलति pre. तितेल perf. तेलिता p. fut. अतेलीत् aor.

तिल 6 P. & 10 U. to be oily or unctuous; तिलति, तेजयति-ते pre. तितेल, तेलयाञ्चकार-चके &c. perf. तेलिता, तेलयिता p. fut. अतेलीन्, अतीतिलन्त aor.

तिह् 1 P. to go; तिहति pre. अतिह्नीत् Aor.

तीक् 1 A. to go; तीकत pre. तितीके perf. तीकिता p. fut. अतीकिष्ट aor.

तीम् 4 P. क्लेदने to be wet; तीम्बति pre. अतीमीन् Aor.

तीक् 1 P. स्थोले to be fat. तीबति pre. तितीष perf. तीषिता p. fut. अतीषीत् Aor

- तु 2 P. गतिवृद्धिर्हिमाह to go, to grow, to kill; तोति, तभीति pre.
तुताव perf. तोता p. fut. तोष्यति fut. अतोष्यत् con. अतोषीत् aor.
- तुञ् 1 P. हिंसायाम् to kill, to hurt; तोजति pre. तुतोज perf. तोजिता
p. fut. अतोजीत् aor.
- तुञ्च 1 P. प्रापणे हिंसायां बले च to reach, to kill, to be powerful;
तुञ्चति pre. तुतुञ्च perf. तुञ्चिता p. fut. अतुञ्चीत् aor.
- तुञ्ज् 10 U. हिंसाबलादाननिकेतनेषु to kill, to be strong, to live;
तोजयति-ते, तुञ्जयति-ते pre. तोजयाञ्चकार-चक्रे. &c. तुञ्जयाञ्च-
कार-चक्रे, &c. perf. तोजयिता, तुञ्जयिता p. fut. अतुतुञ्जत्-त,
अतुतुञ्जत्-त aor.
- तुट् 6 P. कलहकर्मणि (कुटादि) to quarrel, to cut; तुटति pre. तुतोट
perf. तुटिता p. fut. अतुटीत् aor.
- तुड् 1, 6 (कुटादि) P. तोडने to tear, to kill; तोडति, तुडति pre.
तोडिता, तुडिता fut. अतोडीत्, अतुडीत् Aor.
- तुड् 1 P. अनादरे to mortify; तुडुति pre. अतुड्डीत् Aor.
- तुण् 6 P. कौटिल्ये to carve; तुणति pre. तुतोण perf. तोणिता p. fut.
अतोणीत् aor.
- तुण्य 10 U. आवरणे to cover; तुण्ययति-ते pre. अतुतुण्यत्-त Aor.
- तुद् 6 U. व्यथने to strike, to wound; तुदति-ते pre. तुतोद, तुतुदे
perf. तोत्ता p. fut. तोत्तयति-ते fut. अतोत्स्यत्-त con. अतोत्सीत्
& अतुत्त aor. तुयात्-तोत्सीष्ट ben. तुतुत्सति-ते des. Pass.-तुयते
pre. अतोदि aor. Qan.-तोदयति-ते pre. अतुतुदत्-त aor. तुञ्च p. p.
तुत्त्वा ger.
- तुन्द् 1 P. to search; तुन्दन्ति pre. तुतुन्द perf. तुन्दिता p. fut. अतुन्दीत्
aor.
- तुप् 1 & 6 P. हिंसायां to kill; तोपति, तुपति pre. तुतोपं perf. तोपिता
p. fut. अतोपीत् aor.
- तुफ् 1, 6 P. हिंसायां to kill; see the above root; तोफते &c.
- तुभ् 1 A. हिंसायां to kill; तोभते pre. अतुभत्, अतोभिष्ट Aor.
- तुभ् 4 & 9 P. to hurt, to kill; तुभ्यति, तुभ्नाति pre. तुतोभ perf.
तोभिता p. fut. अतुभत् (4) अतोभीत् (9) aor.

- तुम्ब, तुम्ब, 1, 6. (See तुप्, तुप् above); तुम्बति, तुम्बति pre.
तुम्ब 1 P. अर्दने to hurt, to give pain; तुम्बति pre. अतुम्बीद् Aor.
Also 10 U. अदर्शने च.
- तुर् 3 P. त्वणे to make haste; तुर्तति pre. तुर्तोर perf. तोरिता p.
fut. अतोरीद् aor. (Vedio)
- तुर्व 1 P. हिंसायाम् to kill, to hurt; तुर्वति pre. तुर्व perf. तुर्विता p.
fut. अतुर्वीद् aor.
- तुल 10 U. उन्माने to weigh, to examine; तोलयति-ते pre. तोलयाञ्च-
कार-चक्रे perf. तोलयिता p. fut. तोलयिष्यति-ते fut. तोलयात्,
तोलयिषीद् Ben. अतुलत्-त aor. Pass.—तोल्यते pre. अतोलीद्
Aor. तोलित p. p.
- तुष्ट 4 P. तुष्टौ to be pleased or satisfied; तुष्ट्यति pre. तुष्टां perf.
तोष्टा p. fut. तोष्टयति fut. अतोष्टयत् con. तुष्ट्यात् ben. अतुष्टत् aor.
Cau.—तोष्टयति-ते pre. अतुष्टयत्-त aor. तुष्टति des. Pass.—
तुष्ट्यते pre. अतोषि aor. तुष्ट p. p. तुष्टा ger. तोष्टुम् inf.
- तुत् 1 P. to sound; तोसति pre. तुत्तोर perf. तोसिता p. fut
अतोसीत् aor.
- तुह 1 P. अर्दने वधे च to torment, to kill; तोहति pre. अतुहत्,
अतोहीद् Aor. तुह-तो-हिषति des.
- तुण 10 A. पूरणे to fill up; तुणयते pre. अतुणत Aor.
- तुर 4 A. गतिःवरणहिंसयोः to go hastily, to kill; तुर्यते pre. तुर्वोर
perf. तुरिता p. fut. अतुरिद् aor. तुर्विषते-des.
- तुल 1 P. निष्कर्षे to determine the quantity or weight of; तुलति
pre. तुलिष्यति fut. अतुलीद् aor.
- तुक्ष 1 P. to go; तुक्षति pre. तदुक्ष perf. तुक्षिता p. fut. अतुक्षीद् aor.
तुक्ष्यात् ben.
- तुण 8 U. अर्दने to eat; तर्णोति, नर्णते, तुणोति-तुणुते pre. ततर्ण, तदुणे
perf. तर्णिता p. fut. तर्णिष्यति-ते fut. अतर्णीद् अतर्णिद्, अतुत
aor. तितर्णिषति-ते des. तुत p. p. तुणिवा, तुन्वा ger.

वृद्ध 7 U. हिंसानादरयोः to destroy, to disregard; वृणन्ति pre. ततर्हं, ततर्हं perf. तर्हिता p. fut. तर्हिष्यति-ते, तत्तर्हिष्यति-ते fut. अतर्हिष्यत्-त con. अतर्हत्, अतर्हिष्यत्, अतर्हिष्यत् aor. वृणात्, तर्हिषीष्ट, वृण्सीष्ट ben. तितर्हिषति, तितृण्ति des. वृण्ण p. p. तर्हिष्या, वृत्वा ger.

वृष्ट 4 P. वृष्टौ to become satisfied; वृष्ट्यति pre. ततर्पं perf. तर्पिता, तर्पिता, वृष्ट्या p. fut. तर्पिष्यति, तर्प्यति, वृष्ट्याति fut. अतर्पिष्यत्, अतर्प्यत् con. अतर्पत्, अतर्पित्, अतर्प्यत् aor. वृष्ट्यात् ben. तितर्पिषति, तितृप्ति des. Can.-तर्पयति-ते, अतर्पयत्-त, अतीतृपत्-त aor. वृष्ट p. p. तर्पितुम्, तर्पितुम् inf.

वृष्ट 5 P. वृष्टौ to be pleased, to please; वृष्ट्यति pre. ततर्पं perf. तर्पिता p. fut. अतर्पित् aor. वृष्ट्यात् ben. तितर्पिषति, तितृप्ति des. तर्पित p. p. तर्पित्वा ger.

वृष्ट 6 P. to be pleased, to please; वृष्टति pre. (for other forms see above).

वृष्ट 1 P. & 10 U. वृष्टौ संदीपने च to be satisfied, to light, to kindle; तर्पति, तर्पयति-ते pre. ततर्पं, तर्पयाञ्चकार-चक्रे, &c. perf. तर्पिता, तर्पयिता p. fut. अतर्पित्, अतर्पयत्-त अतीतृपत्-त aor. वृष्टि, तर्पित p. p.

वृष्ट 6 P. वृष्टौ to please; वृष्टति, वृष्टति pre. अतर्पित्-अतृप्ति aor.

वृष्ट 9 P. वृष्टौ to please; वृष्टति pre. वृष्टिष्यति fut. अतृप्ति aor.

वृष्ट 4 P. विषासायाम् to be thirsty; वृष्टति pre. ततर्पं perf. तर्पिता p. fut. तर्पिष्यति fut. अतर्पिष्यत् con. अतृपत् aor. वृष्ट्यात् ben. Can.—तर्पयति-ते pre. अतीतृपत्-त अतर्पयत्-त aor. तितर्पिषति des. वृष्ट p. p. वृष्टित्वा, तर्पित्वा ger.

वृष्ट 6 P. हिंसायां to kill, to hurt; वृष्टति pre. ततर्हं perf. तर्हिता; तर्हि, p. fut. तर्हिष्यति, तर्हिष्यति fut. अतर्हिष्यत्, अतर्हिष्यत् aor. तितर्हिषति, तितृष्टति des. Can. (see the next root). वृष्ट p. p. तर्हिष्या वृष्टा ger.

वृष्ट 7 P. to injure, to kill; वृष्टति pre. ततर्हं perf. तर्हिता p. fut. तर्हिष्यति fut. अतर्हिष्यत् con. अतर्हिष्यत् aor. वृष्ट्यात् ben. तितृष्टति des.

Can.—तर्हयति-ते pre. अंतर्हयत्-त अतीवृहयत्-त aor. Pass.—तृह्यते pre. अतर्हि aor. तृहित p. p. तर्हिष्या ger. तर्हितुम् inf.

तृह् 6 P. to kill; तृहति pre. तर्ह्यत् perf. वृहिता, तृहा p. fut. तृह्यति तृक्ष्यति fut. अतृहीत्, अतार्ह्यक्षीत् aor. तृह्यात् ben. तितृक्षति, तितृक्ष्णिति des. तृहितुम्, तृण्डुम् inf.

तृ 1 P. पृचनतरणयोः to cross over, to swim; तरति pre. ततार perf. तरिता, तरीता p. fut. तरिष्यति, तरीष्यति fut. अतारीत् aor. तीर्ष्यात् ben. तितरीषति, तितरिषति, तितरीषति des. तीर्ण p. p. तीर्ष्या ger. Pass.—तीर्यते pre. तेरे perf. तारिता, तरिता & तरीता p. fut. अतारि aor. तारिषीष्ट, तरिषीष्ट, & तीर्षीष्ट ben. Can.—तारयति-ते pre. अतीतरत्-त Aor.

तेज् 1 P. निशाने पालने च to whet, to protect! तेजति pre. तितेज perf. तेजिता p. fut. अतेजीत् aor.

तेप 1 A. क्षरणे कम्पे च्युतो च to drop down, to shake; तपते pre. तितेपे perf. तेषिता p. fut. अतेपिष्ट Aor.

तेव् 1 A. द्रवने to play; तेवते pre. अतेविष्ट Aor.

त्यज् 1 P. हानौ to abandon; त्यजति pre. तत्याज perf. त्यक्ता p. fut. त्यक्ष्यति fut. अत्यक्ष्यत् con. अत्याक्षीत् aor. त्यज्यात् ben. Can.—त्याजयति-ते pre. अतित्यजत्-त aor. तित्यक्षति des. Pass.—त्यज्यते pre. अत्याजि aor. त्यक्त p. p. त्यक्त्वा ger. त्यक्तुम् inf.

त्रङ् 1 A. to go; त्रङ्गते pre. तत्रङ्गे perf. त्रङ्गिता p. fut. अत्रङ्गिष्ट aor.

त्रस्य, त्रस् 1 P. to go; त्रसति, त्रङ्गति pre. तत्रास, तत्रङ्ग perf. त्रासिता-त्रङ्गिता p. fut. अत्रसीत्, अत्रासीत् & अत्रङ्गीत् aor.

त्रङ् 1 P. to move; त्रङ्गति pre. तत्रङ्ग pref. त्रङ्गिता p. fut. अत्रङ्गीत् aor.

त्रप् 1 A. लज्जायां to be ashamed; त्रपते pre. त्रेपे perf. त्रपिता, त्रप्ता p. fut. त्रपिष्यते, त्रप्स्यते fut. अत्रपिष्यत्, अत्रप्स्यत् con. अत्रपिष्ट, अत्रप्त aor. त्रपिषीष्ट, त्रप्सीष्ट ben. Can.—त्रपयति-ते pre. अतित्रपत्-त aor. तित्रपिषते des. त्रप्त p. p. त्रपित्वा, त्रप्त्वा ger. त्रपितुम्, त्रप्नुम् inf.

व्रस् 1 & 4 P. उड्ढेने to tremble, to fear; व्रसति, व्रस्यति pre. तत्रास
perf. व्रसिता p. fut. व्रसिष्यति fut. अव्रसिष्यत् con. अव्रासीत्.
अव्रासीत् aor व्रस्यात् ben. Pass.—व्रस्यते pre. अव्रासि aor-
Cau.—व्रासयति-ते pre. अतिव्रसत्-त aor. तिवासिषति des. व्रस्त
p. p. व्रसित्वा ger. व्रसितुम् inf.

वस् 10 U. ग्रहणे धारणे वारणे च to take, to hold, to oppose;
वासयति-ते pre. वासयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. वासयिता p. fut.
अतिवसत्-त aor.

व्रस् 1 P. 10 U. भाषायां to speak; व्रंसति, व्रंसयति-ते pre. अव्रंसीत्,
अतव्रंसत्-त Aor.

व्रिह् 1 P. to go; व्रिहति pre. तिब्रिह् perf. व्रिहिता p. fut. अब्रिह्नीत्
aor.

वृट् 6 P. छेदने (कुटादि) to tear, to break; वृट्यति pre. तुवोट perf.
वृटिता p. fut. वृटिष्यति fut. अवृटीत् aor. वृट्यात् ben. Cau.—
वोटयति-ते pre. अतुवुटत्-त aor. तुवुटिषति des. Pass.—वृट्यते
pre. अवोटि aor. वृटित p. p. वृटित्वा ger.

वृट् 10 A. छेदने to tear; वोटयते pre. वोटयाञ्चक्रे perf. वोटयिता p.
fut. अतुवुटत् aor. वोटयिषीष्ट ben.

वृप् 1 P. हिंसायां to kill; व्रोपति, वृप्स्यति pre. अव्रोपीत्, अवृप्सीत्
Aor.

वृप् वृम्फ Same as above.

व्रे 1 A. पालने to protect; व्रायते pre. तत्रे perf. वाता p. fut. व्रास्यते
fut. अव्रास्यत् con. अव्रास्त aor. व्रासीष्ट ben. Cau.—व्रापयति-ते
pre. अतिव्रपत्-त aor. तिवासते des. Pass.—व्रायते pre. अव्रायि aor.
वात (वाण) p. p. वातुम् inf.

व्रौक् 1 A. to go; व्रौकते pre. तुव्रौके perf. व्रौकिता p. fut. व्रौकिष्यते
fut. अव्रौकिष्ट aor.

त्वक्ष् 1 P. तनुकरणे to pare; त्वक्षति pre. तत्वक्ष perf. त्वक्षिता, त्वष्टा p.
fut त्वक्षिष्यति, त्वक्षयति fut. अत्वक्षीत्-अत्वाक्षीत् aor. त्वक्ष्यात्
ben. तित्वक्षिषति, तित्वक्षति des. त्वष्ट p. p. त्वक्षित्वा, त्वष्टा ger.

त्वङ् 1 P. गतो कम्पने च to go, to shake; त्वङ्गति pre. तत्वङ्ग perf.
त्वङ्गिता p. fut. अत्वङ्गीत् aor.

त्वच् 6 P. संवरणे to cover; त्वच्चति pre. तत्वाच perf. त्वचिता p. fut.
अत्वच्चीत्, अत्वाच्चीत् aor.

त्वञ्च् 1 P. to go, to move; त्वञ्चति pre. तत्वञ्च perf. त्वञ्चिता p. fut.
अत्वञ्चीत् aor. त्वच्चात् ben. तित्वञ्चिषति des. Pass.—त्वञ्चयते.

त्वर 1 A. संप्रमे to hurry, to move with speed; त्वरते pre. तत्सरे
perf. त्वरिता p. fut. अत्वरिष्ट aor. त्वरिषीष्ट ben. तित्वरिषते des.
त्वरित or तूर्ण p. p. Oaa.—त्वरयति-ते pre. अतत्वरत्-त aor.

त्विष् 1 U. दीप्ती to shine, to glitter; त्वेषति-ते pre. तित्वेष, तित्वेषे
perf. त्वेषा p. fut. त्वेषयति-ते fut. अत्वेषयत्-त con. अत्विषत्-त
aor. तित्विषति-ते des.

त्सर 1 P. छद्मगतौ to proceed with fraud; त्सरति pre. तत्सार perf.
त्सरिता p. fut. अत्सारीत् aor.

थ—

थुङ् 6 P. संवरणे (कुटादि) to cover, to hide; थुङ्गति pre. तुयोङ्
perf. थुङ्गिता p. fut. अथुङ्गीत् aor.

थुर्च् 1 P. हिंसायां to injure, to hurt; थुर्वति pre. तुयुर्व perf. थुर्विता
p. fut. अथुर्वीत् aor.

द—

दश 1 P. देशने to bite, to sting; to speak; (भाषायां च) देशति pre.
ददश perf. दंष्टा p. fut. दक्षयति fut. अदांक्षीत् (अदांष्टाम् dual)
aor. दक्ष्यात् ben. दिदक्षति des. Pass.—दक्षयते, अदंशि aor. दष्ट
p. p. ददुम् inf. ददा gar.

दंश् 10 A. देशने to bite; दशयते pre. अददंशत Aor. दिदंशयिषते des
Pass.—दक्षयते pre. देशित p. p.

दंश् 10 U. भाषायां to speak; दशयति-ते pre. अददंशत्-त Aor.

दक्ष 1 A. वृद्धौ क्षीघ्राय (गतिहिंसनयोश्च) to grow, to go in speed,
to go, to hurt; दक्षते pre. ददक्षे perf. दक्षिष्यते fut. अदक्षिष्ट Aor.

दध् 5 P. घातने पालने च to kill, to protect; दध्नोति pro. ददाध् perf. दधिता p. fut. अदधात् aor. (Vedic).

दण्ड् 10 U. दण्डनिपातने दमने च to fine, to punish; दण्डयति-ते, दण्डयाञ्चकार-चक्रे. &c. perf. दण्डयिता p. fut. दण्डयिष्यति-ते fut. अददण्डत्-त aor. दण्डयिषीष्ट des. दण्डित p.p.

दद् 1 A. दाने to give; ददते pro. ददद् perf. ददिता p. fut. ददिष्यते fut. अददिष्ट aor. ददिषीष्ट ben. दिददिषते des. Cau.—दादयति-ते pro. अदादत्-त aor.

दध् 1 A. धारणे to hold, to present; दधते pro. दधे perf. दधिता p. fut. अदधिष्ट aor. दधिषीष्ट ben. दिदधिषते des. Cau.—दाधयति-ते pre. Pass.—दधते pre.

दम् 5 P. दम्भने to hurt, to deceive; दम्भोति pro. ददम्भ perf. दम्भिता p. fut. दम्भिष्यति fut. अदम्भीत् aor. धिप्सन्ति, धीप्सन्ति, दिदम्भि-वति des. Pass.—दम्भते pre. अदम्भि aor. दम्भ p.p. दम्भित्वा-दम्भ्या ger.

दम् 10 U. धेरणे to send; दम्भयति-ते pre. दम्भयाञ्चकार-चक्रे, &c. perf. अददम्भत्-त Aor. दम्भ्यात् दम्भयिषीष्ट ben. Pass.—दम्भ्यते.

दम 4 P. उपशमे to be tamed; दाम्यात् pro. ददाम perf. दमिता p. fut. दमिष्यति fut. अदमिष्यत् con. अदमत aor. Cau.—दमयते only अदीदमत् aor. Pass.—दम्यते; अदामि, अदामि aor. दमित, दान्त p.p. दमित्वा, दान्त्वा ger.

दय 1 A. दानपातिरक्षणहिंसादानेषु to give, to be pity, to protect, to injure, to take; दयते pro. दयाञ्चक्रे. &c. perf. दयिता p. fut. दयिष्यते fut. अदयिष्ट aor. दयिषीष्ट ben. दिदयिषते des. दयित p.p.

दारद्वा 2 P. दुर्गती to be poor or needy; दरिद्राति pro. दरिद्राञ्चकार. ददरिद्रो perf. दरिद्रिता p. fut. अदरिद्रीत्, अदरिद्रासीत् aor. दरि-द्रचात् ben. दिदरिद्रासति, दिदरिद्रिषति des. दरिद्रित p.p.

दल 1 P. विशरणे to burst open, to expand; दलति pre. ददाल perf. दलिता p. fut. अदालीत् aor. दलित p.p. Cau.—to cut, to tear दलयति, दालयति pre. दिदालिषति des.

दल 10 U. विदारणे to tear; दालयति pre. अदीदलत्-त Aor.

- वस् 4 P. उपक्षये to perish; दस्यति pre. ददास perf. दसिता p. fut. अवसत् aor.
- वस् 1 P. 10 A. दर्शनदंशनयोः to see, to bite; दंसति, दंसयते pre. वदंस, दंसयाञ्चके &c. perf. अदंसीत्, अददंसत् Aor.
- दंस 1 P. 10 U. भाषायां to speak; दंसति, दंसयति-ते pre.
- दह 1 P. मस्मीकरणे to burn, to pain; दहति pre. ददाह perf. दग्धा p. fut. घह्यति fut. अघाक्षीत् (अदाग्धाम dual) aor. दह्यात् ben. विघहसति des. Cau.-दाहयति-ते pre. अदीदहत्-त् aor. Pass.-दह्यते pre. अदाहि aor. दग्ध p.p. दग्ध्वा ger. दग्धुम् inf.
- द 1 P. दाने to give; यच्छति pre. ददौ perf. दाता p. fut. दास्यति fut. अदास्यत् con. अदात् aor. देयात् ben. दिस्तति des. Pass.-दीयते pre. अदायि aor. Cau.-दापयति-ते pre. अदीदपत्-त् aor. दत्त p. p. दत्त्वा ger. दातुम् inf.
- दा 2 P. लवने to cut; दाति pre. (for perf. and fut. see above, अदासीत् aor. दायात् ben. दिदासति des. Pass.-दायते. दात p. p.
- दा 3 U. दाने to give, to put. ददाति, दत्ते pre. ददौ, ददे perf. दाता p. fut. दास्यति-ते fut. अदास्यत्-त् con. अदात्, अदित aor. देयात्, दासीष्ट ben. दिस्तति-ते des. दत्त p. p. दत्त्वा ger. दातुम् inf. Pass.-दीयते pre. अदायि aor.
- दात्र 1 U. खण्डने आर्जवे च to cut, to make straight; दीदांसति-ते pre. दीदांसाञ्चकार-चके &c. perf. अदीदांसीत्, अदीदांसिष्ट Aor. दीदांसिषति-ते des.
- दात्र 10 U. छेदने to cut. दानयति-ते pre. अदीदनत्-त् Aor.
- दाय् 1 A. दाने to give; दायते pre. ददाये perf. दायिष्यते fut. अदायिष्ट aor.
- दाश 1 U. दाने to give; दाशति-ते pre. ददाश, ददाशे, perf. अदाशीत्, अदाशिष्ट. aor.
- दास्य 5 P. हिंसायां to kill, to injure; दाश्रोति pre. (Vedic).
- दाम् 1 U. दाने to give; दासति-ते pre. अदासीत्, अदासिष्ट aor.
- द्वि 4 P. क्रीडाविजिगीषान्यवहारं बुतिस्तुतिमोदमदस्वमकान्तिगतिषु to play, to sell, to shine, to wish; to conquer, to trifle with, to

rejoice, to be sleepy, &c; दिव्यति pre. दिदेव perf. देविता p. fut. अदेवीत् aor. दीव्यात् ben. हृष्यति, दिद्विपति des. Pass.—दीव्यते pre. Cau.—देवयति-ते pre. अदीदिवत्-त aor. घृण or घृण p. p.

दिव् 1 P. & 10 U. मर्दने to rub; देवति, देवयति-ते pre. दिदेव, देव-याञ्चकार-चक्रे &c. perf. अदेवीत्, अदीदिवत्-त aor.

दिव् 10 A. परिकृतने to cause, to lament; देवयते pre. अदीदिवत् Aor.

दिश 6 U. अतिमर्जने to grant, to allow; दिशति-ते pre. दिदेश. दिदिशे perf. दष्टा p. fut. देक्षति-ते fut. अदेक्षत्-त con. अदिक्षत्-त aor. दिश्यात्, दिक्षीष्ट ben. दिदिक्षति-ते des. Pass.—दिक्षते pre. अदेक्षि aor. Cau.—देशयति-ते pre. अदीदिशत्-त aor. दित् p. p. देष्टुम् inf. दिष्टा ger.

दिह् 2 U. उपचये to augment, to anoint; देधि, दिग्धे pre. दिदेह, दिदिहे perf. देग्धा p. fut. घेक्षति-ते fut. अघेक्षत्-त con. अधिस्तत्, अधिस्तत. अदिग्ध aor. दिह्यात्, धिभीष्ट ben. दिधिक्षति-ते des. Pass.—दिह्यते pre. अदेहि aor. Cau.—देहयति-ते pre. अदीदिहत्-त aor. दिग्ध p. p. दिग्ध्वा ger. देग्धुम् inf.

दी 4 A. क्षये to perish; दीयते pre. दिदीपे perf. दाता p. fut. दास्यते fut. अदास्यत् con. अदास्त aor. दासीष्ट ben. दिदीपते des. दीन p. p.

दीक्ष् 1 A. मौण्डचेज्ज्योपनयननिवमन्त्रतादेशेषु to invest with a sacred thread, to dedicate oneself to, to sacrifice, &c.; दीक्षते pre. दिदीक्षे perf. दीक्षिता p. fut. अदीक्षीष्ट aor. Pass.—दीक्ष्यते pre. अदीक्षि aor. Cau.—दीक्षयति-ते pre. अदिदीक्षत्-त aor. दिदीक्षते des. दीक्षित p. p. दीक्षित्वा ger.

दीधी 2 A. दीप्तिदेवनयोः to shine; to appear; दीधीते pre. दीध्याञ्चक्रे perf. दीधिता p. fut. दीधिष्यते fut. अदीधिष्ट Aor. (Vedic.)

दीप् 4 A. दीप्नो to shine, to burn; दीप्यते pre. दिदीपे perf. दीपिता p. fut. अदीपिष्ट, अदीपि aor. दीपिषीष्ट ben. दिदीपिषते des. Cau.—दीपयति-ते pre. अदीदिपत्-त & अदिदीपत्-त aor. Pass.—दीप्यते pre. अदीपि aor. दीप्त p. p.

दु 1 P. to go; दवति pre. (for other forms see the following root.) दून p. p.

- दु 5 P. उपतापे to burn, to distress, to give pain; दुनोति pre. दुदाव perf. दोता p. fut. दोष्यति fut. अदोष्यत् con. अदोषीत् aor. दूयात् ben. दूदपाति des. Pass.—दूयते pre. अदावि aor. दूत p. p.
- दुःख 10 U. दुःखक्रियाम् to give pain; दुःखयति pre. अदुःखत्-त Aor दुर्व 1 P. हिंसायाच् to kill; दुर्वति pro. दुदुर्व perf. दुर्विष्यति fut. अदुर्वीत् aor.
- दुल 10 U. उत्क्षेपे to shake to and fro; दोलयति-ते pre. दोलयाच्चकार-चक्रे perf. दोलयिता p. fut. अदुदुलत्-त aor. दुदोलयिष्यति-ते des.
- दुष 4 P. वेळ्ळ्ये to be wrong, to be impure; दुष्यति pre. दुदोष perf. दोष्टा p. fut. अदोक्ष्यत् con. दोक्ष्यति fut. अदुषत् aor. दुष्यात् ben. Cau.—दूषयति-ते, also दोषयति-ते (to make depraved) pre. अदु-दुषत्-त aor. दुदुक्षति des. Pass.—दुष्यते pre. अदोषि aor. दुष्ट p. p.
- दुह 1 P. अर्दने to hurt, to give pain; दोहाति pre. दुदाह perf. दोहि-ष्यति fut. अदुहत्, अदोहीत् aor. दुहित p. p.
- दुह 2 U. प्रदूणे to milk, to make profit; दोगिष, दुग्धे pre. दुदोह, दुदुहे perf. दोग्धा p. fut. घोक्ष्यति-ने fut. अधुक्षत्, अधुक्षत & अदुग्ध aor. दूह्यात्, धुक्षिष्ट ben. दुधुक्षति-ते des. Pass.—दुह्यते (also दुग्धे see Pān. III. 1. 89) pre. अदोहि (also अदुग्ध, अधुक्षत) aor. Cau.—दोहयति-ते pre. अदुदुहत्-त aor. दुग्ध p. p. दुग्ध्वा ger. दोग्धुम् inf.
- दू 4 A. परितापे to suffer pain, to be sorry; दूयते pre. दुदुवे perf. दविता p. fut. दविष्यते fut. अदविष्यत् con. अदविष्ट aor. दिविषीष्ट ben. दुदूयते des. Cau.—दाषयति-ते pre. अदूदवत्-त aor. Pass.—दूयते pre. अदावि aor. दून p. p.
- दृ 6 A. आदरे to worship, to regard (with आ); द्रियते pre. दद्रे perf. दर्ता p. fut. अदृत aor. दृषीष्ट ben. दिदरिषते des. Pass.—द्रियते pre. अदारि aor. Cau.—दारयति-ते pre. अदीदरत्-त aor. दृत p. p. दृत्वा ger. दर्तुम् inf.
- दृष 4 P. हर्षमोहनयोः to be glad, to be proud; दृष्यति pre. ददर्प perf. दर्पिता, दर्प्ता, द्रप्ता p. fut. दृषिष्यति, दृष्यति, द्रप्स्यति fut.

अदार्पिष्यत्, अदर्प्यत्, अद्रप्स्यत् con. अदृषत्, अदर्पात्, अदार्प्सात्
अद्राप्सात्, aor. दृष्यात् ben. दिदर्पिषति or दिदृप्सति des. Cau.—
दर्पयति-ते pre. अदीदृषत्-त, अददर्पत्-त aor. हप्त p.p. दर्पित्वा, दृष्या
gor. दर्पितुं, दर्प्युं, द्रप्सुम् inf.

हृ 1 P. & 10 U. संदीपने to excite, to kindle; दर्पति, दर्पयति-ते pre.
दर्पिता, दर्पयिता p. fut. अदर्पात्, अदीदर्पत्-त, अददर्पत्-त aor.
दृष्यात्, दर्पयति, दर्पयिषीष्ट ben. दिदर्पिषति, दिदर्पयिषति-ते des.
Pass.—दृष्यते, दर्प्यते pre. अदर्पि aor. हपित, दर्पित p. p.

हृ 6 P. ग्रन्थे to string, to put together; हृमति pre. दर्भिष्यति fut.
अदर्भात् aor. Cau.—दर्भयति-ते pre. अदीहृभत्-त, अददर्भत्-त aor.
दिदर्भिषति des. दृभ्य p. p. दर्भित्वा gor.

हृ 1 P. 10 U. भये संदर्भे च to fear, to string together; दर्भति
दर्भयति-ते pre.

इ 1 P. प्रेक्षणे to see, to visit, to know; पदयति pre. ददर्श perf.
द्रष्टा p. fut. दृश्यति fut. अद्रक्ष्यत् con. अदर्शत्, अद्राक्षीत् aor.
हृष्यात् ben. दिदृक्षते des. Cau.—दर्शयति-ते pre. अदीहृषत्-त
अददर्शत्-त aor. दरीहृष्यते, दर्दशीति, दर्दष्टि freq. Pass.—हृष्यते
pre. अदर्शि aor. हष्ट p.p. हृष्टा gor. द्रष्टुम् inf.

इ 1 P. रद्धौ to be fixed or firm, to grow; दहति or दंहति
pre. दहर्ह or दंहर्ह perf. दर्हिता or दंहिता p. fut. अदहर्हि or
अहंहीत् aor. हट (strong) or हहित, दंहित p. p.

इ 1 P. भये to fear; दरति pre. ददार perf. दरि-री-ता p. fut. अद-
रीत् aor.

इ 9 P. विदारणे to tear, to divide; हणाति pre. ददार perf.
दरिता, दरीता p. fut. दरिष्यति, दरीष्यति fut. अदरिष्यत्, अदरी-
ष्यत् con. अदारीत् aor. दीर्षात् ben. दिदरिषति, दिदरीषति.
दिदीर्षति des. Cau.—दारयति-ते, (दरयति-ते in the sense of
'to fear'). Pass.—दीर्यते pre. अदारि aor. दीर्ण p. p. दीर्त्वा,
विदीर्ष gor. दरितुम्, दरीतुम् inf.

दे 1 A. पालने to protect, to cherish, दयते pre. दिग्ये perf. दाता
p. fut. अदित aor. दासीष्ट ben. दिन्तते des. Pass.—दीयते pre.
Cau.—दापयति-ते pre. अदीदपत्-त aor. दात p. p.

- देव् 1 A. देवने to sport, to lament; देवते pre. दिदेव perf. देविता p. fut. देविष्यते fut. अदेविष्यत् con. अदेविष्ट aor. दिदेविषते des. Pass.—देव्यते pre
- दे 1 P. शाधने to purify, to be purified; शायति pre. दधौ perf. दाता p. fut. दास्यति fut. अदास्यत् con. अदासीत् aor. दायात् ben. दिदासति des. Pass.—दायते pre. Cau.—दाययति-ते pre. अदीदयत्-त aor. दात p. p.
- दो 4 P. अवसृष्टने to cut, to divide, to move; यति pre. ददौ perf. दाता p. fut. अदात् or देयात् ben. दित्सति des. Cau.—दाययति-ते pre. दित p. p. दित्वा, अवदाय ger.
- दु 2 P. अभिगमने to advance towards, to attack; द्योति pre. दृषाव perf. द्योता p. fut. द्योष्यति fut. अद्योष्यत् con. अद्योषीत् aor. दृष्टुषति des. Pass.—द्युषते pre. अद्यावि aor. Cau.—द्यावयति-ते pre. अद्युषवत्-त aor. दृष्ट p. p.
- द्युत् 1 A. दीप्तौ to shine; द्योतते pre. दिद्युते perf. द्योतिता p. fut. द्योतिष्यते fut. अद्योतिष्यत् con. अद्योतिष्ट, अद्युतत् aor. द्योतिषीष्ट ben. दिद्युतिषते दिद्योतिषते des. Cau.—द्योतयति-ते pre. अद्युतयत्-त aor. द्येद्युष्यते, द्येद्योवि freq. द्युतित-द्योतित p. p.
- दे 1 P. न्यङ्करणे to despise; दायति pre. दाता p. fut. अदासीत् aor. दायात्, देयात् Ben.
- द्रम् 1 P. गतो to run; द्रमति pre. दद्राम perf. अद्रमीत् aor.
- द्रा 2 P. कुत्सायां गतौ स्वप्ने च to run, to sleep (generally with नि); द्राति pre. दद्रौ perf. द्राता p. fut. द्रास्यति fut. अद्रास्यत् con. अद्रासीत् aor. द्रायात्, द्रेयात् ben. दिद्रासति des. द्राण p. p.
- द्राप् 1 A. सामर्थ्ये, आयामे to be able, to lengthen; द्रायते pre. दद्रापे perf. अद्राधिष्ट aor. द्राधिषीष्ट ben.
- द्राक्ष् 1 P. चोरबाशिते to make a discordant sound; द्राक्षति pre. दद्राक्ष perf. अद्राक्षीत् aor.
- द् 1 P. गतो to run, to rush, to melt; द्रवति pre. दृषाव perf. द्रोता p. fut. द्रोष्यति fut. अद्रोष्यत् con. अद्रुषवत् aor. दृष्टुषति des.

Pass.—दूयते pre. अद्रावि aor. Cau.—द्रावयति pre. अद्रिवत् or अद्रुवत् aor. दूयते, दूयतीति, दूयतीति freq. दुत P. P.

दुष् 6 P. गतिहिंसाकोटिल्येषु to kill; to go &c.; दुज्जति pre. दुद्रोण perf. द्रोणिष्यति fut. अद्रोणीत् aor.

दुह 4 P. निघासायाम् to bear malice or hatred; दुह्यति pre. दुद्रोह (दुद्रोहिष्य, दुद्रोह, दुद्रोग्ध 2nd sing.) perf. द्रोहिता, द्रोघ्या, द्रोहा P. fut. द्रोहिष्यति, द्रोक्ष्यति fut. अद्रोहिष्यत्, अद्रोक्ष्यत् con. अद्रुहत् aor. दुद्रोहिषात्, दुद्रुहिषति; दुद्रुह्यति des. Cau.—द्रोहयति-ते pre. अद्रुहत्-त aor. दुग्ध or दूह P. P. द्रोहितुं-द्रोग्धुं, द्रोहुं inf. दुहित्वा, द्रोहित्वा, दुग्ध्वा, दूढा ger.

दू 9 U. हिंसायाम् to kill, to hurt; दूज्जति, दूणीते pre. दूद्राव, दूद्रवे perf. द्रविष्यति-ते fut. अद्रावीत्, अद्रविष्ट aor.

द्रेक् 1 A. शब्दोत्साहयोः to sound, to show energy; द्रेकते pre. दिद्रेके perf. द्रेकिष्यते fut. अद्रेकिष्ट aor.

द्रे 1 P. स्वप्ने to sleep (generally with नि); द्रायति pre. दद्रो perf. अद्रासीत् aor. द्रायात्, द्रेयात् ben.

द्विक् 2 U. अप्रीतौ to hate; द्वेष्टि or द्विष्टे pre. अद्वेष्ट-ष्ट (अद्विषन्-ष्टुः 3rd pl.) Imp. विद्वेष्ट, विद्विष्टे perf. द्वेष्टा P. fut. द्वेष्ट्यति-ते fut. अद्वेष्ट्यत्-त con. अद्विष्टत्-त aor. द्विष्यात्, द्विशीष्ट ben. दिद्विष्यति-ते des. Cau.—द्वेषयति-ते pre. अदिद्विषत्-त aor. देद्विष्यते, देद्वेष्टि, देद्विष्यति freq. Pass.—द्विष्यते pre. अद्वेष्टि aor. द्विष्ट P. P. द्वेष्टुम् inf.

दृ 1 P. संवरणे अङ्गीकृतौ च to cover, to accept; द्दरति pre. द्दहार perf. अद्दार्हीत् aor.

ध—

धक्क 10 U. नाशने to destroy; धक्कयति-ते pre. धक्कयाञ्चकार—चके. perf. अदधक्कत्-त aor.

धण् 1 P. शब्दे to sound. धणाति pre. अधणीत्, अधाणीत् aor.

धन् 1 P. to sound; धनति pre.

धन् (Vedio) 3 P. धान्ये to produce fruit; धपन्ति, धपन्तः, धपनति pre. दधान Perf. धनिष्यति fut

घन् 1 P. गतो to go; घन्वति pre. दघन्व perf. अघन्वीत् aor.

घा 3 U. धारणपोषणयोर्दाने च to put, to grant, to produce, to bear; दधाति, धत्ते pre. दधौ & दधे perf. धाता p. fut. धास्यति-ते fut. अधास्यत्-त con. अधात्, अधेत aor. धेयात्, धासीष्ट ben. धित्सति-ते des. Pass.—धीयते pre. अधायि aor. Cau.—धापयति-ते pre. अदीपयत्-त aor. देधीयते, दाधाति, दाधेति freq. दित p. p. दित्वा, संधाय ger.

धाव् 1 U. गतिशुद्ध्योः to rub, to wash, to cleanse; धावति-ते pre. दधाव & दधावे perf. धाविता p. fut. धाविष्यति-ते fut. अधाविष्यत्-त con. अधावीत् & अधाविष्ट aor. धाव्यात्, धाविषीष्ट ben. विधाविषति-ते des. Cau.—धावयति-ते pre. अदीपयत्-त aor. धावीत-धौत P. p. धावित्वा, धौत्वा, प्रधान्य ger.

धि 6 P. धारणे to have, to hold; धिपति pre. दिधाय perf. अधेपीत् aor. दिधिषति des.

धिष् 6 A. संदीपनक्लेशनजीवनेषु to kindle, to be fatigued, to live; धिषते pre. दिधिसे perf. धिक्षिष्यते fut. अधिक्षिष्ट aor.

धिन् 1 P. प्रीणने to delight, to please; धिनोति pre. दिधिन्व perf. धिन्विता p. fut. अधिन्वीत् aor. धिन्व्यात् ben. धिन्वित p. p.

धिष् 3 P. to sound; दिधेति pre. (used in the Vedas).

धी 4 A. आधारे to hold; धीयते pre. दिध्ये perf. धेप्यते fut. अधेष्ट aor. Cau.—धाययति-ते pre. अदीपयत्-त aor. दिधीषते des. धीन p. p.

धु 5 U. कम्पने to shake to excite; धुनोति & धुनुते pre. दधाव, दधुवे perf. धोता p. fut. धोष्यति-ते fut. अधोष्यत्-त con. ध्यात्, धुषीष्ट ben. अधोपीत् & अधोष्ट aor. दधुषति-ते des. धुत p. p.

धुक् 1 A. संदीपनक्लेशनजीवनेषु to be kindled, to be weary, to live; धुसते pre. दधुसे perf. धुसिता p. fut. अधुक्षिष्ट aor. दधुक्षिषते des. धुक्षित p. p.

धृ 1 U. कम्पने & 6 P. विधूनने to shake; धृवात-ते, ध्रुवति pre. दधाव, दधुवे (दधुविध 2nd singular of धृ which is कुटादि) perf.

धविता, धुविता p. fut. धविष्यति-ते, धुविष्यति fut. अधविष्यत्-तं, अधुविष्यत् con. अधावीत्, अधविष्ट, अधुवीत्, aor. ध्यात्, धविषीष्ट ben. धृत p. p. धवितुं (1) धुवितुम् (6) inf.

- धृ 5 & 9 U. कम्पने to shake; धुनोति, धनुते, धुनाति, धुनीते pre. दुषाव, दुधुवे perf. धोता, धविता p. fut. धोष्यति-ते, धविष्यति-ते fut. अधोष्यत्-तं अधविष्यत्-तं con. अधावीत्, अधविष्ट; अधोष्ट aor. ध्यात्; धविषीष्ट, धोषीष्ट ben. दुधुवति-ते des. Cau.—धुनयति; अधुनत् aor. Pass.—ध्रुयते pre. अधावि aor. धृत (5) धन (9) p. p.
- धृ 10. U to shake; धुनयति-ते pre. धुनयाञ्चकार-चक्रे perf. धुनयिष्यति-ते fut. अधुनत् aor. ध्रुन्यात्, धुनविषीष्ट ben. Cau.—धुनयति pre. दुधुनयिषति-ते des.

धृ 1 P. संतापे to heat, to be heated; धृषायति pre. दुध्रय, धृषायाञ्चकार perf. धृषिता & धृषायिता p. fut. धृषिष्यति, धृषायिष्यति fut. अधृषिष्यत्, अधृषायिष्यत् con. अधृषीत्, & अधृषावीत् aor. धृष्यात् & धृषाय्यात् ben. Cau.—धृषयति-ते, धृषाययति-ते pre. जदुध्रयत्-तं अदुध्रयावत्-तं aor. दुध्रयिषति; दुध्रययिषति des. Pass.—ध्रुयते, धृषयते pre. अध्रवि, अधृषायि aor. धृषित, धृषायित p. p.

- धृ 10 U. भाषायां-दीप्तौ-च to speak, to shine; ध्रुयति-ते pre. ध्रुषाञ्चकार-चक्रे &c. perf. ध्रुयिता p. fut. अध्रुयत्-तं aor.
- धृ 4 A. हिसागरयोः to kill, to go; ध्रुयते pre. दुधुरे perf. अध्रिष्ट aor धृतं p. p.

धृ 1 U. धारणे to hold; धरति-ते pre. दधार, दधे (दधर्ष, दधिषे 2 sing.) perf. धर्ता p. fut. धरिष्यति-ते fut. अधरिष्यत्-तं con. अधावीत्-अधृत aor. ध्रियात् & धृषीष्ट ben. दिधीर्षति-ते des. Cau.—धारयति-ते pre. अदीधरत्-तं aor. ध्रियते Pass. धृत p. p.

धृ 1 A. अवध्वंसने to destroy; धरते pre. See the above root.

धृ 6 A. अवस्थाने to be, to exist; ध्रियते pre. दिधारिषते des. For other forms see Atm. forms of धृ 1 U. above.

धृ 10 U. धारणे to hold, to bear, to support; धारयति-ते pre. धारयाञ्चकार-चक्रे. &c. perf. धारयिता p. fut. अदीधरत्-तं aor. धार्यात्, धारविषीष्ट ben. विधारयति-ते des. Pass.—धार्यते. अधाति aor.

- घृञ् 1 P. गतो to go, to move; घञति, घृञति pre. दघञ-
वघृञ् perf. अघञीत्-अघृञीत् aor.
- घृ 1 P. to come together, to hurt; घर्षति pre. दघर्ष perf.
घर्षित p.p.
- घृष 5 P. प्रागल्भ्ये to be bold, to be confident, to be proud or
brave; घृष्णोति pre. दघर्ष perf. घर्षिता p. fut. घर्षिष्यति fut.
अघर्षिष्यत् con. अघर्षीत् aor. Cau.—घर्षयति-ते pre. अदीघपत्-त्,
अदघर्षत्-त् aor. दिघर्षिषति des. घर्षित, घृष्ट (immodest) p. p.
- घृ 1 P. & 10 U. प्रहसने to offend, to insult, to conquer; घर्षति
& घर्षयति-ते pre. दघर्ष, घर्षयाञ्छकार-चक्रे perf. अघर्षीत्, अदी-
घपत्-त्, अदघर्षत्-त् aor. घृष्यात्, घर्ष्यात्, घर्षयिषीष्ट ben. दिघ-
र्षिषति, दिघर्षयिषति-ते des.
- धृ 9 P. to become old घृणाति pre. धरि-री-ष्यति fut. अधारीत् aor.
- धे 1 P. पाने to suck, to draw away; धयति pre. दधौ perf. धाता p.
fut. अधात्, अधासीत्, अदधत् aor. धेयात् ben. धित्सति des.
Pass.—धीयते pre. अधापि aor. Cau.—धापयते (Parasm. also, if
it does not convey a reflexive sense; वत्सान्धापयति दधः)
pre. अदीघपत् aor. धीत् p.p.
- घोर 1 P. गतिचातुर्धे to tread skilfully, to be skilful; घोरति pre.
दुघोर perf. अधोरीत् aor.
- ध्मा 1 P. श्वाग्निंसंयोगयोः to exhale, to blow, to throw away;
धमति pre. दध्मौ perf. ध्माता p. fut. ध्मास्यति fut. अध्मास्यत्
con. अध्मासीत् aor. ध्मायात् or ध्मेयात् ben. दिध्मासति des.
Pass.—ध्मायते pre. अध्मायि aor. Cau.—ध्मापयति-ते pre. आदि-
ध्मपत्-त् aor. ध्मात् p.p.
- ध्ये 1 P. चिन्तायाञ्च to think of, to ponder over; ध्यायति pre.
दध्यौ perf. ध्याता p. fut. ध्यास्यति fut. अध्यास्यत् con. अध्यासीत्
aor. ध्येयात् or ध्यायात् ben. दिध्यासति des. Pass.—ध्यायते pre.
अध्यायि aor. Cau.—ध्यापयति-ते pre. अदिध्यपत्-त् aor. दाध्यायते,
दाध्याति, दाध्येति freq. ध्यात् p.p. दधान्ता ger. ध्यातुञ् inf.
- घञ् (also घञ्ज्) 1 P. गतो to go; घञति or घञजति pre. दघ्राज,
दघञ्ज perf. अघञीत्, अघ्राजीत्, अघ्राजीत् aor.

घण् 1 P. झब्दे to sound, to beat a drum; घणति pre. दघाण perf. घणिष्यति fut.; अघणीत्, अघानीत् aor.

घस् 9 P. उब्धे to glean; घञ्जति pre. दघास perf. घसिष्यति fut. अघसीत्, अघासीत् aor. घस्त p.p.

घस् 10 U. 1 P. to glean घासयति-ते, घसति pre. घासयाश्चकार-चक्रे, दघास perf. घासयिता, घसिता p. fut. अदिघसत्-त, अघसीत्, अघासीत् aor.

घाष् 1 P. to wish, to sound; घाक्षति pre.

घाष् 1 A. सामर्थ्ये to be able; घाचते pre. दघाचे perf. अघाचिष्ट aor.

घाड् 1 A. विशरणे to cut, to tear; घाडते pre. अघाडिष्ट Aor.

घिष् 1 P. to go; घ्रेजति pre. घ्रेजिष्यति fut. अघ्रेजीत् Aor.

धु 1 P. स्थैर्ये to be firm; ध्रुवति pre. दुधाव perf. ध्रोता p. fut. अध्रुवीत्, aor. दुध्रुवति des.

धु 6 P. (कुटादि) गतिस्थैर्ययोः to go, to be steady; ध्रुवति pre. दुधाव (दुधुविष्य, दुधुध 2nd. sing.) perf. ध्रुष्यति fut. अध्रुवीत् Aor.

ध्रुव (another reading for the above); ध्रुवति pre. दुधाव (दुधुविष्य sing.) perf. ध्रुविष्यति fut. अध्रुवीत् Aor.

ध्रै 1 P. हसौ to be pleased or satisfied, ध्रायति pre. दध्रो perf. अध्रासीत् aor. ध्रा-ध्रे-यात् ben.

ध्वस् 1 A. अवलंसने गतौ च to fall down, to perish; ध्वंसते pre. दध्वंसे perf. ध्वंसिता p. fut. ध्वंसिष्यते fut. अध्वंसिष्यत् con. अध्वंसत् or अध्वंसिष्ट aor. ध्वंसिषीष्ट ben. दिध्वंसिषते des. Pass.—ध्वस्यते pre. अध्वंसि aor. Can.—ध्वंसयति-ते pre. ध्वस्त p.p. ध्वंसित्वा, ध्वस्त्वा ger.

ध्वष्, ध्वञ् 1 P. to go. ध्वजति, ध्वञ्जति pre.

ध्वद् 1 P. झब्दे to sound, to echo, to thunder; ध्वनति pre. दध्वान perf. ध्वनिता p. fut. ध्वनिष्यति fut. अध्वनिष्यत् con. अध्वनीत् or अध्वानीत् aor. Can.—to sound as a bell, ध्वनयति-ते; to utter indistinctly, ध्वानयति-ते; pre. दिध्वनिषति des. ध्वनित, ध्वान्त (darkness) p.p.

- ध्व 10 U. अव्यक्ते शब्दे to sound indistinctly; ध्वनयति-ते pre. अद्व-
ध्वनत्-त aor. दिध्वनयिषति-ते des. Pass.—ध्वन्यते pre. अध्वनि aor.
धृ 1 P. सृष्टुर्ने to kill, to praise, to describe; ध्वरति pre. दध्वार
perf. अध्वार्षीत् aor.

न—

- नक्त 10 U. नाशने to perish; नक्षति-ते pre. अननक्तत्-त aor.
नक्ष 1 P. to go, to move; नक्षति pre. ननक्ष perf. अनक्षीत् aor.
नख् 1 P. to go; नखति pre. अनखीत्-अनाखीत् aor.
नट् 1 P. नाट्ये to dance, to act; नटति pre. ननाट perf. नटिता p.
fut. नटिष्यति fut. अनटिष्यत् con. अनटीत् or अनाटीत् aor. Cau.—
नाटयति-ते (प्रनाट०) pre. अनीनटत्-त aor. निनटिषति des. Pass.—
नट्यते pre. अनाटि, अनटि aor. नटित p.p.
नद् 10 U. भाषायाश्च to speak, to shine; नाटयति-ते pre.
नद् 1 P. अव्यक्ते शब्दे to sound, to thunder; नदति pre. ननाद perf.
नदिता p. fut. अनादीत् or अनदीत् aor. Cau.—नादयति-ते pre.
अनीनदत्-त aor. निनदिषति des. नदित p.p.
नद् 10 U. to speak, to shine; नादयति-ते pre.
नन्द् 1 P. समृद्धौ to be pleased; to thrive; नन्दति pre. ननन्द perf.
नन्दिता p. fut. अनन्दीत् aor. नन्द्यात् ben. निनन्दिषति des. नन्दिता
p.p. Cau.—नन्दयति-ते pre. Pass.—नन्द्यते pre.
नभ् 1 A. हिंसायामभोधेऽपि to kill, to hurt; नभते pre. नेभे perf.
अनभत्, अनभिष्ट aor.
नम् 1 P. प्रहृत्वे शब्दे च to salute, to bend, to sound; नमति pre.
ननाम perf. नन्ता p. fut. नंस्यति fut. अनंस्यत् con. अनंसीत् aor.
नम्यात् ben. निनंसति des. Cau.—नमयति or नामयति pre. अनी-
नमत्-त aor. Pass.—नम्यते pre. अनामि aor. नत p.p. नत्वा gor.
नन्तुम् inf.
नष् 1 A. to go, to protect; नषते pre. नेषे perf. अनयिष्ट aor.
नर्द् 1 P. शब्दे to bellow, to roar, to sound; (प्र) नर्दति pre. ननर्द्
perf. नर्दिता p. fut. नर्दिष्यति fut. अनर्दिष्यत् con. अनर्दीत् aor.
निनर्दिषति des. नर्दित p.p.

- नह् 1 P. गन्धे बन्धने च to smell, to bind; नहति pre. ननाह perf.
नक्षिष्यति fut. अनाहीत् aor.
- नह् 10 U. भाषायाश्च to speak; नाहयति-ते pre. नाहयिष्यति-ते fut.
अनीनहत्-त् aor.
- नह् 4 P. अदक्षेने to be lost, to perish; नहति pre. ननाह perf.
नक्षिता or नह प. fut. नक्षिष्यति, नक्ष्यति fut. अनक्षिष्यत्-अनक्ष्यत्
con. अनहत् aor. नह्यात् ben. निनक्षति or निनक्षिषति des. Cau.—
नाहयति-ते pre. अनीनहत्-त् aor. नह p.p. नहा, नंहा or नक्षित्वा
ger. नक्षितुश्च, नंहुश्च inf.
- नह् 4 U. बंधने to tie, to bind; नहति-ते pre. ननाह, नेहे perf. नहा
p. fut. नक्ष्यति-ते fut. अनक्ष्यत्-त् con. अनाहसीत्, अनह् aor.
नह्यात्, नह्सीष्ट ben. निनहति-ते des. Pass.—नहते pre. अनाहि
aor. Cau.—नाहयति-ते pre. अनीनहत्-त् aor. नानहते, नानहीति,
नानाहि freq. नह p.p. नहा ger. नहुश्च inf.
- नाच् 1 P. वाचोपतापेन्वर्वाशीः to ask, to be master, to harass; नाचति
pre. ननाच perf. नाचिता p. fut. अनाचीत् aor. 1 A. to bless; नाचते
pre. ननाचे perf. नाचिता p. fut. अनाचिष्ट aor. नाचित p.p.
- नाच् 1 A. the same as वाच् A.
- निज् 3 U. शौचपोषणयोः to wash, to be purified, to nourish; नेनेक्ति,
नेनेक्ति pre. निनेज्, निनिजे perf. नेक्ता p. fut. नेक्ष्यति-ते fut. जने-
क्ष्यत्-त् con. अनिजत्, अनेक्षीत्, अनिक्त aor. निज्यात्, निक्षीष्ट ben.
निनिक्षति-ते des. Pass.—निज्यते pre. अनेजि aor. Cau.—नेज-
यति-ते pre. अनेनिजत्-त् aor. निक्त p.p. निक्त्वा ger.
- निज् 2 A. शुद्धौ to wash, to purify; निज्जे (प्रणिज्जे) pre. निनिजे
perf. निजिष्यते fut अनिजिष्ट Aor. निजिषीष्ट ben. निनिजिषते
des. Cau.—निजयति-ते pre. Pass.—निज्यते pre. अनिजि Aor.
निजित p.p.
- निन्द् 1 P. कुत्सायाश्च to blame, to find fault with, to condemn;
निन्दति pre. निनिन्द perf. निन्दिता p. fut. अनिन्दीत् aor. निन्द्यात्
ben. निनिन्दिषति des. Cau.—निन्दयति-ते pre. अनिनिन्दत्-त् aor.
Pass.—निन्दते pre. निन्दिष p.p.

- निह् 1 U. कुस्तासन्निकर्षयोः to blame, to reach; नेदति-ते pre. निनेद,
निनिदे perf. अनेदीत्, अनेदिष्ट aor.
- निन्व् 1 P. सेचने सेचने च to sprinkle, to eat; निन्वति pre. निनिन्व
perf. अनिन्वीत् Aor.
- निल् 6 P. (गहने) to become thick; निलति pre. निनेल perf. नेलि-
ष्यति fut. अनेलीत् aor.
- निश् 1 P. समाधौ to think, to meditate; नेशति pre. नेक्षिष्यति fut.
अनेशीत् aor.
- निष् 1 P. सेचने to sprinkle; नेषति pre. निनेष perf. अनेषीत् Aor.
- निष्क् 10 A. परिमाणे to weigh, to measure; निष्कयते pre. निष्कया-
चके perf. निष्कयिष्यते fut. अनिनिष्कत Aor.
- निस् 2 A. चुम्बने to kiss; निस्ते pre. निनिस्ते perf. निस्तिष्यते fut.
अनिस्तिष्ट aor.
- नी 1 U. प्रापणे to lead, to carry off, to marry, to settle; नयति-ते
pre. निनाय-निन्ये perf. नेता p. fut. नेष्यति-ते fut. अनेष्यत्-त con.
अनेषीत्, अनेष्ट aor. नीपात्, नेषीष्ट ben. निनीषति-ते des. Pass.—
नीयते pre. अनायि aor. Can.—नाययति-ते pre. अनीनयत्-त aor.
नेनीयते, नेनयीति, नेनेति freq. नीत p.p. नीत्वा ger. नेतुच् inf.
- नील् 1 P. वर्णे to colour; नीलति pre. अनीलीत् Aor.
- नीव् 1 P. स्थोले to become fat, to grow; नीवति pre. निनीव perf.
अनीवीत् Aor.
- नु 2 P. स्तुतो to praise, to commend; नोति pre. नुनाय perf. नविता
p. fut. नविष्यति fut. अनविष्यत् con. अनावीत् aor. नुनुषति des.
Can.—नावयति-ते pre. अवूनवत्-त Aor. नुनायविषति-ते des. नुत p.p.
- नुद् 6 U. प्रेरणे to push, to incite, to remove, to throw; नुदति-ते
pre. नुनोद, नुनुदे perf. नोत्ता p. fut. नोत्स्यति-ते fut. अनोत्स्यत्-त
con. अ न्तीत्, अनुत्त aor. नुद्यात्, नुत्सीष्ट ben. नुनुत्सति-ते des.
Can.—नोदयति-ते pre. अवुनुदत्-त aor. Pass.—नुयते pre. अनोदि
aor. नुत्त or नुत्त p.p.
- नु 6 P. स्तुतो (कुटादिः) to praise; नुवति pre. नुनाय (नुनुविच 2nd.

sing.) perf. नुचिन्त प. fut. नुचिष्यति fut. अनुचोत् Aor. नुचुपति
des. Cau.—नाचयति-ते pre. अचूयत्-त्त Aor. चूत p.p. नुचितुम् inf.

नृत्य 4 P. गात्रविक्षेपे to dance, to represent on the stage; नृत्यति
pre. ननर्त perf. नर्तिता p. fut. अनर्तीत् aor. नृत्यात् ben. निन-
तिषति—निनृत्यति des. Pass.—नृत्यते pre. अनर्ति aor. Cau.—
नर्तयते only pre. अननृत्यत्, अननर्तत् aor. नृत्त p.p.

नृ 1 & 9 P. नये to carry, to lead; नरति, नृणाति pre. नरिता-
नरीता p. fut. नरिष्यति, नरीष्यति fut. अनारीत् Aor. Cau.—
नरयति-ते (नये), नारयति-ते (अन्यत्र).

नेष्ट्र 1 A. to go, to reach; नेषते pre. निनेषे perf. अनेषिट् Aor.

प—

पक्ष् 1 P. & 10 U. परिग्रहे to take, to accept; पक्षति, पक्षयति-ते pre.
पक्षिष्यति, पक्षयिष्यति-ते fut. अपक्षीत्, अपपक्षत्-त्त Aor. विपक्षि-
षति, विपक्षयिषति-ते des. Cau.—पक्षयति-ते pre.

पच् 1 U. to cook, to digest; पचति-ते pre. पपाच, पेचे perf. पक्ता
p. fut. पचयति-ते fut. अपक्षयत्-त्त con. अपाक्षीत्, अपक्त aor. पच्यात्,
पक्षीष्ट ben. विपक्षति-ते des. Pass.—पच्यते pre. अपाचि aor. Cau.—
पाचयति-ते pre. अपीपचत्-त्त aor. पक्त p.p.

पञ्च 1 A. व्यक्तीकरणे to make clear; पञ्चते pre. पपञ्चे perf. पञ्चिष्यते
fut. अपञ्चिट् Aor.

पञ्च 10 U. 1 P. विस्तारवचने to spread; पञ्चयति-ते, पञ्चति pre. अप-
पञ्चत्-त्त, अपञ्चीत् Aor.

पट् 1 P. to go, to move; पटति pre. पपाट perf. पटिता p. fut. पटिष्यति
fut. अपटिष्यत् con. अपटीत् or अपाटीत् aor. Cau.—पाटयति-ते
pre. अपीपटत्-त्त aor. विपटिषति des.

पद 10 U. ग्रन्थे to clothe, to envelop; पदयति-त्त per. पदयाश्चकार-चके
&c. perf. पदयिता p. fut. अपपदत्-त्त aor. विपदयिषति-ते des.

पद 10 U. भाषायां वेष्टने च to speak, to cover; पाटयति-ते pre. पाट-
यिष्यति-ते fut. अपीपटत्-त्त aor.

- पठ् 1 P. द्यक्तायां वाचि लिखिताक्षरवाचने च to read, to study, to describe; पठति pre. पपाठ perf. पठिता p. fut. पठिष्यति fut. अपठिष्यत् con. अपठीत् or अपाठीत् aor. विपठिषति des. Pass.—पठ्यते pre. अपाठि aor. Cau.—पाठयति-ते pre. अपीपठत्-त aor. पठित p.p. पठित्वा ger. पठितुम् inf.
- पण्ड् 1 A. गतौ to go; पण्डते pre. पण्डे perf. अपाण्डह् aor. पण्डित p.p.
- पण्ड् 10 U. नाशने to destroy; 1 P. संहतौ च to heap together, to collect; पण्डयति-ते, पण्डति pre.
- पण् 1 A. व्यबहारे to bargain, to bet or stake at play; पणते pre. वेणे perf. पणिता p. fut. अपणिष्ट aor. पणिषीष्ट ben. विपणिषते des. Cau.—पाणयति-ते pre. अपीपणत्-त aor. पणित p.p.
- पण् 1 A. (Parasm. with आय्) स्तुतौ to praise; पणायति-पणते pre. पणायान्चकार &c. वेणे perf. पणायिता-पणिता. p. fut. पणायिष्यति-पणिष्यते fut. अपणायीत्-अपणिष्ट aor. पणाय्यात्, पणिषीष्ट ben. Cau.—पणाययति-ते, पाणयति-ते pre. अपपणायत्-त, अपीपणत्-त aor. विपणायिषति, विपणिषते des. पणायित p.p.
- पत् 1 P. to fly, to alight, to fall; पतति pre. पपात perf. पतिता p. fut. पतिष्यति, fut. अपतिष्यत् con. अपतत् aor. पत्यात् ben. पित्सति, विपतिषति des. Pass.—पत्यते pre. अपाति aor. Cau.—पातयति-ते pre. अपीपतत्-त aor. पतीपत्यते, पतीपतीति, पतीपति freq. पतित p.p. पतित्वा ger. पतितुम् inf.
- पत् 4 A. ऐश्वर्ये to be master of, to rule; पत्यते pre. पते perf. अपतिष्ट aor.
- पथ् 1 P. to go; पथति pre. पपाथ perf. अपथीत् aor.
- पथ् 10 U. प्रक्षेपे to throw, to send; पाथयति-ते pre. अपीपथत्-त aor.
- पद् 4 A. गतौ to go; to attain; पद्यते pre. पेदे perf. पत्ता p. fut. पत्स्यते fut. अपत्स्यत् con. अपादि aor. पत्सीष्ट ben. पित्सते des. Pass.—पद्यते pre. अपादि aor. Cau.—पादयति-ते pre. अपीपदत् aor. पद्य p.p. पद्या ger. पद्युम् inf.

- पद् 10 A. गतो to go; पद्यते pre. पद्याच्चक्रे perf. पद्विष्यते fut.
अपपद्यत aor. पिपद्विष्यते des. Pass.—पद्यते pre. अपदि aor.
- पद् 1 A. to praise; पजते, पनायति pre. पेने, पनायाच्चकार, &c. perf.
पनिता, पनायिता p. fut. पनिष्यते, पनाविष्यति fut. अपनिष्ट, अप-
नायीत् aor. पनीषीष्ट, पनाय्यात् ben. पनित, पनायित p.p.
- पन्थ 10 U. & 1 P. to go; पन्थयति-ते, पन्थति pre. अपपन्थत्-त अप-
न्थीत् aor.
- पय् 1 A. to go, to move; पयते pre. पेये perf. अपयिष्ट aor.
- पर्ण 10 U. हरितभावे to make green; पर्णयति-ते pre. पर्णयाच्चकार-
चक्रे perf. पर्णयिता p. fut; अपपर्णत्-त aor.
- पर्द् 1 A. to break wind; पर्दते pre. पर्दे perf. अपर्दिष्ट aor.
- पर्प् 1 P. to go; पर्पति pre. पपर्प perf. अपर्पात् aor.
- पर्ब 1 P. to go; पर्बति pre. पपर्ब perf.
- पर्ब 1 P. पूरणे to fill; पर्बति per. पपर्ब perf. अपर्बात् aor.
- पल् 1 P. to go, to move पलति pre. पपाल perf. अपालीत् aor.
- पक्ष 10 U. बन्धने to bind; पाशयति-ते pre. अपीपशत्-त aor. पाशयात्-
पाशयिषीष्ट ben. पिपाशयिषति-ते des.
- पच 10 U. to go; पचयति-ते pre.
- पंत् 10 U. & 1 P. नाशने to perish; पंसयति-ते, पंसति pre. पंसयिता,
पंसिता fut. अपपंसत्-त, अपंसीत् aor.
- पा 1 P. बाने to drink, to absorb; पिबति pre. पपो perf. पाता p.
fut. पास्यति fut. अपास्यत् con. अपात् aor. पेपात् ben. पिपासति
des. Pass.—पीयते pre. अपायि aor. Cau.—पाययति-ते pre
अपीष्यत्-त aor. पेयीयते, पापाति, पापेति freq. पीत p.p. पीत्वा ga
पातुर् inf.
- पा 2 P. रक्षणे to protect, to rule. पाति pre. पपो perf. पास्यति fut.
अपास्यत् con. अपासीत् aor. पापात् ben. पिपासति des. Pass.—
पायते pre. Cau.—पालयति-ते pre. अपीपलत्-त aor. पीत p.p.
- पार 10 U. कर्मसमाप्ते to finish, to get through or over; पारयति-ते
pre. पारयाच्चकार-चक्रे perf. पारयिता p. fut. पारविष्यति-ते fut.

अपारविष्यत्-त con. अपपारत्-त aor. Pass.—पार्यते pre.
पारित P. P.

पाल 10 U. रक्षणे to protect; पालयति-ते pre. पालयाञ्चकार-चक्रे &c.
perf. पालयिता P. fut. अपीपलत्-त aor. Pass.—पाल्यते pre.
पालित P. P. पालयित्वा ger.

वि 6 P. to go, to shake; विपति pre. अपेपीत् aor.

विञ्च् 2 A वर्णे संपर्चने to colour, to touch; &c. विञ्चे pre. अपिञ्चिष्ट aor.

विञ्च् 10 U. & 1 P. भाषायां दीप्तौ च to shine, to live, to give, to
kill; विजयति-ते, विजाति pre. विजयाञ्चकार-चक्रे, &c. विपिञ्ज perf.
अपिपिञ्जत्-त, अपिञ्जीत् aor.

पिद् 1 P. शब्दसंघातयोः to sound, to collect, to heap together, वेदति
pre. विपेद perf. अपेदीत् aor.

पिद् 1 P. हिंसासङ्घिनयोः to kill, to injure; वेदति pre.

पिण्ड 1 A., 10 U. & 1 P. संघाते to heap; to roll into a lump; पिण्डते,
पिण्डयति-ते, पिण्डति pre. पिपिण्डे, पिण्डयाञ्चकार-चक्रे, पिपिण्ड perf.
अपिपिण्डिष्ट, अपिपिण्डत्-त, अपिण्डीत् aor. पिण्डित P. P.

पिन् 10 U. to throw, to incite; पेलयति-ते pre. पेलयाञ्चकार-चक्रे, &c.
perf. पेलयिता P. fut.

पिन् 1 P. सेचने सेवने च to sprinkle, to serve; पिन्वाति pre. विपिन्व
perf. पिन्विता P. fut. पिन्विष्यति fut. अपिन्विष्यत् con. अपिन्वीत्
aor. पिन्व्यात् ben. Pass.—पिन्व्यते pre.

पिष् 6 P. अवयवे द्वीपनायां च to form, to kindle, to light; पिशति
pre. विपेक्ष perf. पोशिता P. fut. अपेक्षीत् aor. Cau.—पेक्षयति-ते
pre. अपीपिक्वत्-त aor. विपिक्वति, विपेक्षयति des. पिशित P. P.
पिशित्वा ger.

पिद् 7 P. संचूर्णने to grind, to hurt; पिनष्टि pre. विपेच perf. वेष्टा P.
fut. वेष्टयति fut. अपेष्टयत् con. अपिष्ट aor. पिष्ट्यात् ben. Pass.
विष्ट्यते pre. अपेष्टि aor. Cau.—वेष्टयति-ते pre. अपीपिष्टत्-त Aor.
विपिष्टति des. पिष्ट P. P. पिष्ट्वा ger. वेष्टु inf.

- विस् 1 P. to go; वेसति pre. विपेस perf. वेसिता P. fut. अपेसीत् Aor.
 विस् 10 U. to go; वेसयति-ते pre. वेसयाञ्चकार-चक्रे &c. perf.
 वी 4 A. वाने to drink; वीयते pre. विप्ये perf. वेच्यते fut. अपेह् Aor.
 वी 10 U. वापयति-ते pre. अपीयत्-त, Aor. विपीयते des.
 पीड् 10 U. to press, to hurt, to oppose; पीडयति-ते pre. पीडयाञ्चकार-चक्रे perf. पीडयिता p. fut. पीडयिष्यति-ते fut. अपीडयिष्यत्-त con. अपीडित-त, अपिपीडित-त, aor. विपीडयिषति-ते des. पीडित p. P.
 पीव् 1 P. स्थील्ये to become fat or strong; पीबति pre. पीबिष्यति fut. अपीबीत् Aor.
 पुस् 10 U. अभिवर्धने to increase, to crush; पुसयति-ते pre. अपुसत्-त aor.
 पुट् 6 U. संश्लेषणे (कुटादि) to embrace; पुटति pre. पुषोट (पुषुटि 2nd sing.) perf. पुटिष्यति fut. अपुटीत् aor.
 पुट् 10 U. संसर्गे to bind together; पुटयति-ते pre. पुटयिता p. fut. अपुपुटत्-त Aor.
 पुट् 10 U. भाषायां वीक्षो च to speak, to shine, to reduce to powder, पोडयति-ते pre. पोडयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. पोडयिष्यति-ते fut. अपुपुटत्-त aor.
 पुह् 1 P. मर्दने to grind; पोहति pre. पुषोह perf. पोहिष्यति fut. अपोहीत् Aor.
 पुह् 6 P. उत्सर्गे (कुटादि) to leave, to discover; पुहति pre. पुहिष्यति fut. अपुहीत् Aor. पुपुहिषति des.
 पुष् 8 P. श्रुमकर्मणि to be pious, पुषति pre. पोषिष्यति fut. अपोषीत् Aor. पुपु-पो-षिषति des.
 पुष् 4 P. हिंसायाश्च to kill, to injure; पुष्यति pre. पुषेच perf. अपोषीत् Aor.
 पुष् 10 U. भाषायां वीक्षो च to speak, to shine; पोषयति-ते pre. अपुपुषत्-त Aor.
 पुन्ध्र् 1 P. हिंसासंज्ञे जनयोः to kill, to torment; पुन्धति pre. पुन्धिष्यति fut. अपुन्धीत् Aor.

- उग्र 6 P. अग्रगमन to go ahead; उग्रति pre. उपोर् perf. पोरिष्यति fut. अपोरीत् Aor.
- उर्ध्व 1 P. पूरणे to fill; पूर्णति pre. उपूर्ध्व perf. पूर्विष्यति fut. अपूर्णीत् Aor. Pass.—पूर्वते pre. अपूर्वि aor.
- उर्व 10 U. निकेतने to dwell; पूर्वयति-ते pre. पूर्वयिता p. fut. अउपूर्व-त्-त Aor.
- उल 1 & 6 P. महत्त्वे & 10 U. (संघाते च) to grow, to become tall; पोलाति, उलति, पोलयति-ते pre. अपोलीत्, अपुप्लत्-त Aor.
- उष 4 P. पुष्टौ to nourish, to develop, to bear, to show; पुष्यति pre. उपोष perf. पोष्टा p. fut पोष्यति fut. अपोष्यत् con. अउषत् aor. पुष्यात् ben. उपुष्मति des. पुष्ट P. P.
- उष 1 & 9 P. to nourish. &c; पोषति, पुष्याति pre. उपोष perf. पोषिता p. fut. पोषिष्यति fut. अपोषीत् aor. Pass.—पुष्यते pre. अपोषि aor. Cau.—पोषयति-ते pre. अउपुषत्-त aor. पुषित (पोषित also) p. p. पुषित्वा, पोषित्वा ger.
- उष 10 U. धारणे to maintain, to promote; पोषयति-ते pre. पोषयाञ्च-कार-चक्रे &c. perf. पोषयिता p. fut. अपुपुषत्-त Aor. पुपोषयिषति-ते des.
- उष्ण 4. P. विकसने to open, to blow; पुष्पयति pre. पुपुष्य perf. पुष्पिता p. fut. पुष्पिष्यति fut. अपुष्पिष्यत् con. अपुष्पीत् aor. Cau.—पुष्पयति-ते pre. पुष्पित p. p.
- उस्त 10 U. आदरानावरयोः to regard, to mortify, to tie; पुस्तयति-ते pre. अउपुस्तत्-त aor.
- पृ 1 A. पवने to purify, to winnow, to invent; पवते pre. पुपुवे perf. पविता p. fut. अपविष्ट aor. पविषीष्ट ben. पिपविष्टे des. Cau.—पाव-यति-ते pre. अपीपत्-त Aor. पोपुयते, पोपवीति, पोपोति freq. पूत p. p.
- पृ 9 U. to purify &c; पुनाति, पुनीते pre. पुपाव, पुपुवे perf. पविता p. fut. पविष्यति-ते fut. अपविष्यत्-त con. अपावीष्ट, अपविष्ट aor. पुवात्, पविषीष्ट ben. उपुषति-ते des. पूत p. p.
- पूज 10 U. पूजायाश्च to adore, to receive with honour, to present with, पूजयति-ते pre. पूजयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. पूजयिता p.

fut. पूजयिष्यति-ते fut. अपूजयिष्यत्-त con. अपुपूजत्-त aor.
उपूजयिषति-ते des. पूजित p. p. पूजयिष्या ger. पूजयितुम् inf.

पू 10 U. to heap together; पूणयति-ते pre. पूणयाञ्चकार-चके, &c. perf.

पू 1 A. विशारणे दुर्गन्धे च to split, to putrify; पूयते pre. पुपूये
perf. पूयिता p. fut. अपूयिष्ट aor. Can.—पूययति-ते pre. अपुपूयत्-त
aor. उपूयिषते des. पूत p. p.

पूर 4 A. आध्यायने to fill, to satisfy; पूर्यते pre. पुपूरे perf. पूरिता
p. fut. अपूरिष्ट, अपूरि aor. Can.—पूरयति-ते pre. अपुपूरत्-त aor.
उपूरिषते des. पूत p. p.

पूर 10 U. & 1 P. to fill, to blow, to cover; पूरयति-ते, पूरति pre.
पूरयाञ्चकार-चके, पुपूर perf. पूरयिता, पूरिता p. fut. पूरयिष्यति-ते,
पूरिष्यति fut. अपूरयिष्यत्-त, अपूरिष्यत् con. अपुपूरत्-त, अपूरीत् aor.
पूरित p. p. Pass.—पूर्यते Pre.

पूर्ण 10 U. संघाते to heap, to gather; पूर्णयति-ते, pre. अपुपूर्णत्-त Aor.

पूल् 1 P. & 10. U. to gather; to collect; पूलति, पूलयति-ते pre.
पूलिता, पूलयिता p. fut. अपूलीत्, अपुपूलत्-त Aor.

पूष् 1 P. वृद्धौ to grow; पूषति pre. पुपूष perf. पूषिष्यति fut. अपूषीत् Aor.

पू 3 P. पालनपूरणयोः to protect, to fill, to bring out; विपति pre.
अपिपः imperf. पपार perf. पारिष्यति fut. अपार्षीत् Aor. प्रियात्
ben. Can.—पारयति-ते pre. अपीपरत्-त aor. उपुपूषति des.

पू 6 A. व्यायामे व्यापारे च to be busy, to be active, (mostly used
with व्या), प्रियते pre. पपे perf. पर्ता p. fut. परिष्यते fut. अपरिष्यत्
con. पूषीष्ट ben. अपूत aor. Pass.—प्रियते pre. Can.—पारयति-ते
pre. अपीपरत्-त aor. उपुपूषते des. पूत p. p. पतुम् inf.

पृच् 2 A. संपर्चने to come in contact with; पृक्ते pre. पपृचे perf.
पञ्चिता p. fut. अपपृचिष्ट aor. पिपञ्चिषते des. पृक्त p. p.

पृच् 7 P. to unite, to join; पृणक्ति pre. पपर्च perf. पञ्चिष्यति fut.
अपर्चीत् aor. पिपञ्चिषति des. पृक्त p. p. पञ्चिष्या ger. पञ्चितुम् inf.

पृच् 1 P. & 10 U. to hinder, to join; पर्चति, पर्चयति-त pre. अपर्चति,
अपपर्चत्-त, अपीपृचत्-त aor. पिपञ्चिषति, पिपञ्चिष्यति-ते des.

- घृञ् 2 A. to come in contact with; घृञ्ते pre. घृञ्ते perf.
 घृञ् 6 P. सुखने to please, to delight. घृञ्ति pre. घृञ्ति fut.
 अपर्णात् aor.
 घृञ् 6 P. प्रीणने to please, to satisfy; घृञ्ति pre. अपर्णात् aor.
 घृञ् 10 U. प्रक्षेपे to throw, to send; पर्ययति-ते pre. पर्ययिष्यति-ते
 fut अपपर्यत-त, अपीपृचत-त Aor.
 घृञ् 1 P. सेचनहिंसासंक्षेपेण to sprinkle, to kill, to give pain to;
 पर्यति pre. पर्य perf. अपर्णात् aor. Cau.-पर्ययति-ते pre. अपपर्यत-त
 अपीपृचत-त Aor. विपरिचति des. पर्यति, घृञ् P.P.
 घृञ् 3 P. पालनपूरणयोः to fill, to blow; to refresh; विपरिचति pre. पवार
 perf. परिता, परीता p. fut. परिष्यति, परीष्यति, fut. अपारीत् aor.
 पर्यात् ben. पुपूरति or विपरिचति, विपरीचति des. Pass.—पर्यते pre.
 Cau.—वारयति-ते pre. अपीपरत्-त aor. पूर्ण, पूरित p. p. पूर्णा ger.
 घृञ् 9 P. to fill. घृञ्ति pre. पवार perf. &c.; see the above root.
 घृञ्त् pre. p.
 घृञ् 10 U. & 1 P. वारयति-ते, वरति pre. वारयिष्यति-ते, परिष्यति,
 परीष्यति fut. अपीपरत्-त, अपारीत् aor.
 वेल् 1 P. & 10 U. to go, to shake; वेल्ति, वेलयति-ते pre.
 वेल् 1 A. सेवने to serve; वेवते pre. अपेविष्ट aor.
 वेल् 1 A. सेवने निश्चये प्रयत्ने च to serve, to resolve; वेवते pre. अपेविष्ट
 aor.
 वेल् 1 P. to go; वेसति pre.
 वे 1 P. to dry, to wither; वायति pre. अपासीत् aor.
 वेण् 1 P. गतिप्रेरजन्तेषण्यु to go, to tell, to embrace; वेणति pre.
 व्याञ् 1 A. वृद्धौ to grow, to swell, to increase; व्यायते pre. विप्ये
 perf. व्यायिता p. fut. व्यायिष्यते fut. अव्यायिष्यत् con. अव्यायि;
 अव्यायिष्ट aor. विप्यायिषते des. व्यान, पीन p.p.
 वे 1 A वृद्धौ to grow, &c.; व्यायते pre. प्ये perf. व्याता p. fut.
 व्यास्यते fut. अव्यास्यत् con. अव्यास्त aor. पीन p.p.
 प्रच्छ् 6 P. शीप्तायाञ् to ask, to seek for; प्रच्छति pre. प्यच्छ perf.

प्रष्टा p. fut प्रक्षयति fut. अप्रक्षयत् con. अप्राक्षीत् (अप्राष्टाद् dual)
 aor. प्रृच्छयात् ben. विप्रृच्छयति-ते des. Pass.—प्रृच्छयते pre.
 Cau.—प्रृच्छयति-ते pre. प्रृष्ट p.p. प्रृष्टा ger. प्रृष्टुम् inf.

प्रथ् 1 A. प्रथयाने to become famous, to increase, to rise; प्रथते
 pre. पप्रथे perf. प्रथिता p. fut. प्रथिष्यते fut. अप्रथिष्यत् con.
 अप्रथिष्ट aor. Cau.—प्रथयति-ते pre. अप्रथयत्-त् aor. विप्रथिषते
 des. प्रथित p.p.

प्रथ् 10 U. to become famous; प्रथयति-ते pre. प्रथयाञ्चकार-चक्रे
 &c. perf. प्रथयिता p. fut. अप्रथयत्-त् aor. विप्रथयिषति-ते des.

प्रा 1 P. पूरणे to fill; प्राति pre. पप्रौ perf. प्राता p. fut. अप्रासीत्
 aor. प्रायात्, प्रेषात् ben. Pass.—प्रायते.

प्री 4 A. प्रीतो to feel affection for, to be satisfied; प्रीयते pre.
 विप्रिये perf. प्रेता p. fut. अप्रेष्ट aor. प्रेषीष्ट ben. विप्रीषते des. प्रीत
 p.p. प्रीत्वा ger. प्रेतुम् inf.

प्री 9 U. तर्पणे & to please, to take delight in; प्रीणाति, प्रीणीते pre.
 विप्राप, विप्रिये perf. प्रेता p. fut. प्रेष्यति-ते fut. अप्रेषीत्, अप्रेष्ट
 aor. प्रीयात्, प्रेषीष्ट ben. विप्रीषति-ते des. प्रीत p.p.

प्री 10 U. & 1 U. तर्पणे to please; प्रीणयति-ते, प्रयति-ते pre. प्रीणदि-
 व्यति-ते, प्रेष्यति-ते fut. अपिप्रीणत्-त्, अप्रेषीत्, अप्रेष्ट aor.

पु 1 A. गतो to go, to jump. प्रयते pre, पुपुवे perf. प्रीता p. fut
 अप्रौष्ट aor. Pass.—पूयते pre. Cau.—प्राययति-ते pre.

पुट् 1 P. मर्दने to rub; प्रोटति pre. पुप्रोट perf. अप्रोटौत् aor.

पुष् 1 P. दाहे to burn; प्रोषति pre. पुप्रोष perf. प्रोषिष्यति fut.
 अप्रोषीत् aor. पुपुषिषति, पुप्रोषिषति. des. पुष्ट p.p. पुष्टा, प्रोषित्वा,
 पुषित्वा ger.

पुष् 9 P. स्नेहनत्वेदनपूरणे to become wet, to sprinkle, to fill;
 पुष्णाति pre. पुषित p.p. प्रोषित्वा ger.

प्रेक्ष् 10 U. आन्दोलने to swing, to shake; प्रेक्षोलयति-ते pre. आप-
 प्रेक्षोलत्-त् aor. Pass.—प्रेक्षोल्यते pre.

प्रेष 1 A. to go; प्रेषते pre. अप्रेषिष्ट Aor.

बोल् 1 U. पर्यासी to be full, to be equal to; बोधति-ते pre. अबोधात्, अबोधित aor.

बुल् 1 U. अद्ने to eat; बुद्धति-ते pre. अबुद्धीत्, अबुद्धित aor.

बिह् 1 P. to go; ब्रह्मति-ते pre. अब्रह्मिह aor.

ग्री 9 P. to go; ग्रीनाति pre. ग्रेष्यति fut. अग्रेषीत् Aor.

प्लु 1 A. गतो to float, to fly, to jump; प्लुवते pre. पुप्लुवे perf. प्लोता p. fut. प्लोष्यते fut. अप्लोष्यत con. अप्लोष्ट aor. Cau.—प्लावयति-ते pre. अप्लववत्-त, अपिप्लववत्-त Aor. प्लुत p.p.

प्लु 1 & 4 P. दाहे to burn; प्लोषति, प्लुष्यति pre. पुप्लोष perf. प्लोषिता p. fut. प्लोषिष्यति fut. अप्लोषिष्यत् con. अप्लोषीत् (1) अप्लुषत् (4) aor. प्लुष्ट (1) प्लुषित (4) p. p. प्लुष्टा (1) प्लुषित्वा, प्लोषित्वा (1, 4) ger.

प्लु 9 P. स्नेहनसेवनपूरणेभु to sprinkle, to fill, to be wet; प्लुष्याति pre. अप्लोषीत् Aor. Other forms like (4 above).

प्ता 2 P. मक्षणे to devour, to eat; प्ताति pre. पत्तो perf. प्ताता p. fut. प्तास्यति fut. अप्तास्यत् con. अप्तासीत् aor. प्तायात्, प्तेयात् ben. विप्तासति des. Pass.—प्तायते pre. Cau.—प्ताययति pre. अपिप्तात् aor. प्तात p.p.

फ—

फक्क् 1 P. नीचैर्गतो to behave ill; to go softly; फङ्गति pre. फफङ्ग perf. अफङ्गीत् Aor. फङ्गित p.p.

फण् 1 P. गतिदीप्योः to go, to produce easily; फणाति pre. फफाण perf. फणिता p. fut. अफणीत्, अफाणीत् aor. फण्यात् ben. विक-विषति des. Cau.—फणयति-ते pre. अफीकणत्-त aor. फणित p.p.

फल् 1 P. विशरणे to burst, to open, to split; फलति pre. फफाल perf. फलिता p. fut. फलिष्यति fut. अकलिष्यत् con. अफालीत् aor. विकलिषति des. फुल्ल (प्रफुल्ल) p.p.

फन् 1 P. निष्पत्तो to go, to bear fruit, to result, to be successful; फलति pre. &c. फलित p.p. Other forms like those of the above.

कुल 1 P. विकसने to open, to blow (as a flower); कुलति pre.
 पुकल perf. कुलिता p. fut. कुलिष्यति fut. अकुलिष्यत् con.
 अकुलीत् aor. पुकुलिषति des. कुलित p.p.

केल 1 P. to go; केलति pre. केलिष्यति fut. अकेलीत् aor.

ब—

बंह 1 A. वृद्धी to grow, to increase; बंहते pre. बंहिष्यते fut. अबं-
 हिष्ट aor. बंहित p.p.

बट् 1 P. to grow; बटति pre.

बण् 1 P. शब्दे to sound; बणति pre. बबाण perf. अब-बा-णीत् aor.

बद् 1 P. to be steady; बदति pre. बबाद perf. अब-बा-दीत् aor.

बध् 1 A. चित्तविकारि to loathe, to be disgusted with; बीभत्सते
 pre. बीभत्सांबध्व-आस-चक्रे perf. बीभत्सिता p. fut. बीभत्सिष्यते
 fut. अबीभत्सिष्यत con. बीभत्सिषीष्ट ben. अबीभत्सिष्ट aor. बीभ-
 त्सिषते des. Pass.—बीभत्स्यते pre. अबीभत्सि aor. बीभत्सित p.p.

बध् 10 U. संयमने to bind, to restrain; बाधयति, बाधयते pre. अबी-
 बधत्त Aor. बाध्यात्, बाधयिषीष्ट ben. बिबाधयिषति-ते des.

बन्ध् 9 P. बन्धने to bind, to attract, to form; बध्नाति pre. बबन्ध
 perf. बन्ध्ता p. fut. भन्त्स्यति fut. अभन्त्स्यत् con. अभान्त्सीत् aor.
 बध्यात् ben. बिभन्त्सति des. Pass.—बध्यते pre. Can.—बन्धयति-
 ते pre. अबबन्धत्त aor. बद्ध p.p. बद्ध्वा ger.

बन्ध् 10 U. to bind; बन्धयति-ते pre. बन्धयाश्चकार-चक्रे &c. perf.
 अबबन्धत्त Aor. बिबन्धयिषति-ते des. Pass.—बन्ध्यते pre.

बर्ह 1 P. to go; बर्हति pre. बबर्ह perf. बर्हिता p. fut.

बर्ह 1 A. परिभाषणहिंसाप्रदाने to speak, to give, to hurt; बर्हते
 pre. बबर्ह perf. अबर्हिष्ट Aor.

बर्ह 10 U. हिंसायां भाषायां दीनौ च kill; to speak, &c.; बर्हयति-ते
 pre. अबबर्हत्त Aor.

बल 1 P. प्राणने धान्यावरोधने च to live; to hoard grain; बलति
 pre. बबाल perf. बलिता p. fut. अबालीत् aor.

- बल् 10 U. प्राणने to breathe; बलयति-ते pre.
- वस् 4 P. स्तम्भे to stop; वस्यति pre. ववास perf. वसिता p. fut.
अवसत् aor.
- बाह् 1 A. आप्लाव्ये to bathe, to dive; बाहते pre. वबाहे perf. अबा-
हिष्ट Aor.
- बाध् 1 A. लोढने to oppress, to torment; बाधते pre. वबाधि perf.
बाधिता p. fut. बाधिष्यते fut. अबाधिष्यत् con. अबाधिष्ट aor.
Cau.—बाधयति-ते pre. अवबाधत्-त् aor. Pass.—बाध्यते pre.
अबाधि aor. बाधित p. p. बाधित्वा ger. बाधितुम् inf.
- बिद् 1 P. आक्रोशे to swear, to curse, to shout; बेटति pre. बिबेद
perf. बेदिता p. fut. अवेदीत् aor.
- बिन्द् 1 P. अवयवे to split, to divide; बिन्दति pre. बिबिन्द perf.
बिन्दिता p. fut.
- बिल् 6 P. भेदने to break; बिलति pre. बिबेल perf. बेलिता p. fut.
अवेलीत् aor. 10 U. बेलयति-ते pre. &c.
- बिस् 4 P. क्षेपे प्रेरणे च to throw, to instigate, to go; बिस्यति pre.
बिबेस perf. बेसिष्यति fut. अबिसत् Aor.
- बुक् 1 P. & 10 U. मापणे to bark, to speak; बुकति, बुकयति-ते pre.
अबुकीत्, अबुबुक्त्-त् aor.
- बुध् 1 U. बोधने to know, to mark, to esteem; बोधति-ते pre.
बुबोध, बुबुधे perf. बोधिता p. fut. बोधिष्यति-ते fut. अबोधिष्यत्-त्
con. अबुधत्, अबोधीत्, अबोधिष्ट aor. Cau.—बोधयति-ते pre.
अबुबुधत्-त् aor. बुबुधिषति-ते, बुबोधिषति-ते des. Pass.—बुध्यते
pre. अबोधि aor. बुधित p. p. बुधित्वा, बोधित्वा ger.
- बुध् 4 A. to know, to understand; बुध्यते pre. बुबुधे perf. बोद्धा
p. fut. भोत्स्यते fut. अभोत्स्यत् con. अबुद्ध, अबोधि aor. भुत्सीष्ट
ben. बुभुत्सते des. Pass.—बुध्यते pre. Cau.—बोधयति-ते pre. बुद्ध
p. p. बुद्ध्वा ger. बोद्धुम् inf.
- बुल् 10 U. to sink, to plunge; बोलयति-ते pre. बोलयाश्चकार-चके
perf. बोलयिता p. fut.
- बुस् 4 P. to discharge, to emit; बुस्यति pre. बुबोस perf.

- बुस्त 10 U. to honour, to treat honourably; बुस्तयति-ते pre. बुस्तयाञ्चकार-चक्रे perf. बुस्तयिता p. fut.
- बृह 1 P. बृहो to grow, to increase; बृहति pre. बबर्ह perf. बर्हिता p. fut. बर्हिष्यति fut. अबर्हिष्यत् con. अबर्हीत् aor.
- बृ 6 P. उद्यमने to work; बृहति pre. बबर्ह (बबर्हिष, बबर्ह 2nd sing.) perf. बर्हिष्यति, भर्ष्यति fut. अबर्हीत्, अभूषत् aor. Can.—बर्हिषति-ते pre. अबबर्हत्-त्, अबीबृहत्-त् aor. बिबर्हिषति, बिभृषति des. बृड p. p. बर्हिन्वा, बृडवा ger.
- बृंह 1 P. बृहो शब्दे च to grow, to roar; बृंहति pre. बबृंह perf. बृंहिष्यति fut. अबर्हीत् aor.
- बेह 1 A. प्रयत्ने to strive; बेहते pre. अबेहिष्ट aor.
- बृ 2 U. व्यक्तायां वाचि to speak; ब्रवीति, ब्रूते-आह pre. उवाच, ऊचे perf. वक्ता p. fut. वक्ष्यति-ते fut. अवक्ष्यत्-त् con. अबोचत्-त् aor. उच्यात्, वक्षीष्ट ben. Pass.—उच्यते pre. Can.—वाचयति-ते pre. अबीवचत्-त् aor. उक्त p. p. उक्त्वा ger. वक्तुम् inf.
- बृत् 10 U. हिसायाश्च to kill, to hurt; बृत्सयति-ते pre. बृत्सयाञ्चकार-चक्रे perf. बृत्सयिता p. fut. अबुबृत्सत्-त् aor.

भ—

भक्ष 1 U. see ब्रक्ष.

- भक्ष 10 U. अदने to use, to eat, to bite; भक्षयति-ते pre. भक्षयाञ्चकार-चक्रे-आस-बभूव perf. भक्षयिता p. fut. भक्षयिष्यति-ते fut. भक्षयितुम् aor. भक्ष्यात्, भक्षयिषीष्ट ben. बिभक्षयिषति-ते des. Pass.—भक्ष्यते pre. भक्षित p. p. भक्षित्वा ger. भक्षयितुम् inf.
- भज् 1 U. सेवायाम् to serve, to take possession of, to choose, to honour; भजति-ते pre. बभाज, भजे perf. भक्ता p. fut. भक्ष्यति-ते fut. अभक्ष्यत्-त् con. अभक्षीत्, अभक्त aor. भज्यात्, भक्षीष्ट ben. बिभक्षति-ते ben. Pass.—भज्यते pre. अभ्राजि aor. Can.—भाजयति-ते pre. अबीमजत्-त् aor. भक्त p. p. भक्त्वा ger. भक्तुम् inf.

भज् 10 U. विभाजने to cook, to give; भाजयति-ते pre. भाजयाञ्चकार-चके &c. perf. भाजयिता p. fut. अभीभजत्-त aor. विभाजयिषति-ते des.

भज् 10 U. भाषायं दीप्तौ च to speak, to illumine; भजयति-ते pre. अबभजत्-त aor.

भञ्ज् 7 P आमर्दने to spilt, to disappoint; भनक्ति pre. बभञ्ज perf. भङ्क्ते p. fut. भङ्क्ष्यति fut. अभङ्क्ष्यत् con. अभङ्क्षीत् aor. भङ्क्ष्यात् ben. विभङ्क्षति des. Pass.—भञ्ज्यते pre. अभञ्जि, अभञ्जि aor. Cau.—भञ्जयति-ते pre. अबभञ्जत्-त aor. भञ्ज p.p. भङ्क्त्वा, भङ्क्त्वा ger. भङ्क्तुम् inf.

भट् 1 P. भृतौ to receive wages, to nourish; भटति pre. बभाट perf. भटिता p. fut. अभटीत्, अभटीत् aor.

भण्ड् 1 A. परिभाषणे to upbraid, to jest; भण्डते pre. बभण्डे perf. भण्डिता p. fut. अभण्डित aor.

भण्ड् 10 U. कल्याणे लुप्ते प्रतारणे च to make fortunate, to cheat; भण्डयति-ते pre. भण्डयाञ्चकार-चके &c. perf. भण्डयिता p. fut. अबभण्डत्-त aor. Also 1 P. भण्डति pre. अभण्डीत् aor.

भण् 1 P. झञ्जे to speak, to call; भणति pre. बभाण perf. भणता p. fut. भणिष्यति fut. अभणीत्, अभणीत् aor. विभणिषति des. Pass.—भण्यते pre. अभणि aor. भणित p.p. भणित्वा ger.

भर्त्स् 10 A. (rarely P.) to menace, to threaten, to abuse, to deride; भर्त्सयते pre. भर्त्सयाञ्चके perf. भर्त्सयिता p. fut. अबभर्त्सत् aor. विभर्त्सयिषते des.

भत् 1 A. परिभाषणाहंसादानेषु to speak, to kill, to give; भलते pre. अभलित aor.

भल् 10 A. आमण्डने to see; भालयते pre. भालयाञ्चके &c. perf. भालयिता p. fut. अभीभलत् aor.

भल्ल् 1 A. परिभाषणहंसादानेषु to describe, to wound, to give; भल्लते pre. बभल्ले perf. भल्लिता p. fut. अभल्लित aor. भल्लित p.p.

भष् 1 P. to bark, to rail against; भषति pre. बभाष perf. भषिता
p. fut. अभषीत् aor. बिभषिषति des.

भस् 3 P. भर्त्सनदीप्योः to censure, to blame, to shine; बभस्ति pre.
बभास perf. (used in the Vedas only).

भा 2 P. दीप्तौ to shine, to appear, to be; भाति pre. अभात्-भुः
3rd pl. Imperf. बभौ perf. भाता p. fut. अभासीत् aor. Pass.—
भापते pre. अभायि aor. Cau.—भापयति-ते pre. अभीमपत्-त् aor.

भाज् 10 U. पृथक्करणे to divide; भाजयति-ते pre. भाजयाञ्चकार-चक्रे
perf. भाजयिता p. fut. अबभाजत्-त् aor. बिभाजयिषति-ते des.
भाजित p. p.

भाग् 1 A. क्रोधे to be angry; भामते pre. बभामे perf. भामिष्यते fut.
अभामिष्ट aor.

भाष् 1 A. to speak, to call; भाषते pre. बभाषे perf. भाषिता p. fut.
अभाषिष्ट aor. 10 U. also अबभाषत्-त् aor.

भिक्ष् 1 A. भिक्षायां लाभेऽलाभे च to beg, to obtain; भिक्षते pre. बिभिक्षे
perf. भिक्षिता p. fut. भिक्षिष्यते fut. अभिक्षिष्ट aor. Cau-भिक्ष-
यति-ते pre. अबिभिक्षत्-त् Aor.

भिद् 7 U. विदारणे to separate, to break down; भिनत्ति, भिन्ते pre.
विभेद, बिभिदे perf. भेत्ता p. fut. भेत्स्यति-ते fut. अभेत्स्यत्-त् con.
आभिदत्. अभेत्सीत् (अभेत्ताम् dual), अभित aor. Cau.—अबीभिवत्-त्
Aor. बिभिन्नति des. वेभियते, वेभिदीति, वेभेति freq. Pass.—अभेदि
Aor. भिन्न (also भित्त). p.p.

भिन्द् 1 P. to divide, to cut; भिन्दति pre. बिभिन्द perf. अभिन्दीत्
Aor. Pass.—भिन्त्यते pre.

भी 3 P. भये to fear, to be anxious about; बिभेति pre. बिभाय or
बिभयाञ्चकार &c. perf. भेत्ता p. fut. भेष्याति fut. अभेष्यत् con.
अभेषीत् aor. भीयात् ben. बिभीषति des. Pass.—भीयते pre. अभायि
aor. Cau.—भापयति, भापयते, भीषयते Pre. अभीमपत्, अभीमपत्,
अबीमपत् Aor. वेभियते, वेभयीति; वेभेति freq. भीत p.p.

- भुज् 6 P. कौटिल्ये to bend, to curve; भुजाति pre. बुभोज perf. भोक्ता
p. fut. अभोक्षीत् aor. भुज् P. P.
- भुज् 7 U. पालनाभ्यवहारयोः to protect; अन्नवने (A.) to eat, to
consume, to enjoy, (P.) to rule, to govern; भुनक्ति. भुङ्क्ते pre.
बुभोज, बुभुजे perf. भोक्ता p. fut. भोक्ष्यति-ते fut. अभोक्ष्यत्-त con.
अभोक्षीत्, अभुक्त aor. भुज्यात्, भुञ्जीष्ट ben. बुभुभाति des. Pass.—
भुज्यते pre. अभोजि aor. Cau.—भोजयति-ते pre. अबुभुजत्-त
aor. बोभुज्यते, बोभुजीति, बोभोकि freq. भुक्त P. P.
- भू (सत्तायाम्) 1 P. (rarely Atm.) to be, to live, to be born;
भवति-ते pre. बभूव, बभूवे perf. भविता p. fut. भविष्यति-ते fut.
अभविष्यत्-त con. अभूत्, अभविष्ट aor. भूयात्, भविषीष्ट ben. बुभूषति
ते des. Pass.—भूयते pre. भाविता, भविता p. fut. भविष्ये-भाविष्ये
fut. अभावि aor. भाविषीष्ट, भविषीष्ट ben. Cau.—भावयति-ते pre.
अबीभवत्-त aor. बोभूयते, बोभोति, बोभवीति freq. भूत P. P.
- भू 10 A. प्राप्नोति to attain, to obtain; भावयते pre. भावयाञ्चक्रे perf.
भावयिता p. fut. अभीभवत् aor. भावयिषीष्ट ben. Pass.—भाव्यते.
- भू 10 U. (अवकल्कने) to be purified, to consider, to mix; भावयति-
ते pre. भावयाञ्चकार-चक्रे perf. भावयिता p. fut. अभीभवत्-त
aor. भाव्यात्, भावयिषीष्ट ben.
- भूष् 1 P. (अलङ्कारे) to adorn; भूषति pre. बुभूष perf. भूषिता p. fut.
अभूषीत् Aor. बुभूषिषति des.
- भूष् 10 U. to adorn; भूषयति-ते pre. भूषयाञ्चकार-चक्रे &c. perf.
भूषयिता p. fut. अबुभूषत्-त Aor. भूष्यात्, भूषयिषीष्ट ben. बुभूष-
यिषति-ते des. Pass.—भूष्यते, अभूषि Aor. भूषित P. P.
- भृ 1 U. भरणे to nourish, to fill; भरति-ते pre. बभार-बभे perf.
भर्ता p. fut. भरिष्यति-ते fut. अभर्षीत्, अभृत aor. भ्रियात्, भृषीष्ट
ben. बुभूर्षति-ते, बिभरिषति-ते des. बभ्रीयते, बभर्षति, बभर्षीति &c.
freq. Pass.—भ्रियते. भृत P. P.

- ३ U. धारणपाषाणयोः to hold, to support; विधात, विधृते pre. बभार, बभ्रे. विभराञ्चकार-चक्रे &c. perf. भर्ता p. fut. धरिष्यति-ते fut. अभार्षीठ. अमृत aor. विभरिषति, वृक्षरुषति des. Pass.-धिपते pre. अभारि aor. Cau.-धारयति-ते pre. अभीभरत्-त aor.
- १ A. भर्जने to parch, to fry; भर्जते pre. बभर्जे perf. भर्जिता p. fut. अभर्जिष्ट aor. भर्जिषीष्ट ben. Cau.-भर्जयति-ते; अबभर्जत्-त aor. विभर्जिषते des. Pass.-भृज्यते pre. अभर्जि aor. भृक्त p. p. भर्जित्वा ger
- ४ P. अधःपतने to fall down; भृष्यति pre. बभर्श perf. भर्शिता p. fut. अभृशत् Aor. भृष्ट p. p. भर्शित्वा, भृष्टा.
- ९ P. to fry, to reproach, to support; भृणाति pre. बभार perf. भरिता, भरीता p. fut. अभारीत् Aor. भूर्ण p. p.
- १ U. भये गतौ च to be afraid, to go; भेषति-ते pre. भेषिष्यति-ते fut. अभेषीत्, अभेषिष्ट Aor. भेष्यात्. भेषिषीष्ट ben.
- १ A. अवब्रंशने & ४ P. अधःपतने to fall, to decline, to escape; ब्रंशते, ब्रंशयति pre. बभ्रंशे, बभ्रंश perf. ब्रंशिता p. fut. ब्रंशिष्यति-ते fut. अब्रंशत्, अब्रंशिष्ट; अभ्रशत् aor. ब्रंशयति-ते Cau.-अबब्रंशत्-त aor. विब्रंशिषति-ते des. भाब्रशयते, बाब्रशीति, बाब्रांष्ट freq. ब्रष्ट p. p. ब्रंशित्वा, ब्रष्टा ger
- १ A. & ४ P. to fall down; ब्रंसते, ब्रंसयति pre. (same as ब्रंश with the change of स् for श्)
- १ U. अदने to eat; ब्रक्षति-ते pre. बब्रक्ष-क्षे perf. ब्रक्षिता p. fut. अभ्रक्षीत्, अभ्रक्षिष्ट aor. ब्रक्ष्यात्, ब्रक्षिषीष्ट ben.
- १ P. शब्दे to sound; भणति pre. बभाण perf. भणिता p. fut. अभ्रणीत्, अभ्राणीत् aor.
- १ चलने & ४ अनवस्थाने P. to roam about, to totter; ब्रमति, ब्रम्यति, ब्राम्यति pre. बभ्राम, (बभ्रमिष, भेमिष 2nd sing.) perf. ब्रमिता p. fut. ब्रमिष्यति fut. (१ P.) अभ्रमीत् (४ P.) अभ्रमत् aor. Cau.-ब्रमयति pre. अब्रिमत् Aor. विब्रमिषति des. ब्रम्यते, ब्रम्यमीति, ब्रम्यन्ति freq. Pass.-ब्रम्यते pre. अभ्रमि aor. ब्रान्त p. p. ब्रमित्वा, ब्रान्त्वा ger.

अश्र 1 A. अवस्रंसते to fall; अश्रते pre. वशशे pref. अश्रिष्यते fut. अभशत्
अश्रशिष्ट aor.

अश्र 6 U. पाके to fry, to parch; भृजति-ते pre. वभज, वभजं, वभज्जे
वभजे perf. अष्टा, भष्टा p. fut. भृष्यति-ते, भृष्यांत-त fut. अभाक्षीत्,
अभाक्षीत्, अष्ट, अभष्ट aor. भृज्यात्, अक्षीष्ट, भक्षीष्ट ben विभ्रजति-
ते, विभ्रजति-ते, विभ्रजिष्यति-ते विभ्रजिष्यति-ते des. Pass.—भृज्यते
pre. अभ्रजि, अभ्रजि aor. Cau.—भ्रजयति-ते, भ्रजयति-ते pre.
अवभ्रज्यत्-त, अवभ्रजत्-त aor. भृष्ट p. p. भृष्टं, भृष्टं inf.

भाज 1 A. दीप्तौ to shine, to beam; भाजते pre. वभाजे, भेजे perf.
भाजिता p. fut. भाजिष्यते fut. अभ्राजिष्ट aor. भाजिषीष्ट ben.
Cau.—भाजयति-ते pre. अविभ्रजत्-त, अवभाजत्-त aor. विभाजिषते
des. Pass.—भाज्यते pre. अभ्राजि aor. भाजित p. p.

भाश्र (भ्लाश्र) 1 & 4 A. दीप्तौ to shine; भाश्रते. भाश्रते, pre. वभाशे-भेजे
perf. भाशिता p. fut. अश्रिष्यते fut. अश्रिष्यते aor. अश्रिषीष्ट ben. Cau.—भाश्रयति-ते
pre. अवभाशत्-त aor. विभाश्रयते des. भाशित p. p. भाशितुं inf.

भास—same as above.

भी 9 P. भवे भरण इत्येके to tear, to protect; भिणाति, भीणाति, pre.
विभाय perf. भेष्यति fut. अभेषीत् Aor.

भुज् 6 P. आच्छादने सञ्चये to cover, to collect; भुङति pre. भुजोह
भुजुहि (as this is कुदादि.), perf. भुङिता p. fut. अलुङीत् Aor.

भृण् 10 A. आशानिश्चिन्तयोः to wish, to put confidence in; भृणयते
pre. भृणयाञ्चके perf. भृणयिता p. fut. अलुभृणत् Aor. भृणयिषीष्ट.
ben. भृणयिषते des.

भेज् 1 A. दीप्तौ to shine, to glitter; भेजते pre. विभ्रेजे perf.
भेजिष्यते fut अभ्रेजिष्ट Aor.

भेष् 1 U. भवे गतौ च to go, to be afraid; भेषति-ते pre. विभ्रेष, विभ्रेषे
perf. अभेषिष्ट Aor.

भल्ल 1 U. to eat; भल्लति-ते pre. वभल्ल-वभल्ले perf. अभल्लीत्,
अभल्लिष्ट Aor.

भ्लाश्र (see	१)	भ्राश्र).	} changing र to ल.
भ्लास्र (see	१)	भ्रास्र).	
भ्लेष (see	१)	भ्रेष).	

म—

- मह 1 A. वृद्धी to grow; P. भाषायां दीप्तौ च to speak, to shine;
महते-ति pre. ममहे-ह perf. मंहिता p. fut. अमंहिष्ट अमंहीत् Aor.
मंहिषीष्ट, मंहात् ben. Pass.-मंहाते मिमंहिषते-ति dea. मंहित p. p.
मह 10 U. to speak, to shine; मंहयिष्यति-ते fut. अममंहत्-त Aor.
मक्क 1 A. to go, to move; मक्कते pre. ममक्के perf. अमक्किष्ट aor.
मक्ष 1 P. संचति to accumulate, to be angry; मक्षति pre. ममक्ष
perf. अमक्षीत् aor.
मख् 1 P. गतौ to go, to creep; मखति pre. ममाख perf. माखिता p.
fut. अमखीत्, अमाखीत् aor.
मङ् 1 A. मण्डने to adorn; मङ्कते pre. ममङ्के perf. मङ्किता p. fut.
अमङ्किष्ट aor.
मङ् 1 P. गतौ to go; मङ्कति pre. ममङ्क perf. मङ्किता p. fut. अमङ्कीत्
aor. Pass.-मङ्क्यते pre. अमङ्कि aor.
मङ् 1 P. to go, to move; (same as above).
मङ् 1 P. मण्डने to adorn, to decorate; मङ्कति pre. ममङ्क perf.
मंछिता p. fut. अमंछीत् aor. Pass.-मंछ्यते
मंप् 1 A. गत्याक्षेपे आरम्भे कैतवे च to move quickly, to start; to
begin, to cheat; मंप्ते pre. समंप्ते perf. मंछिता p. fut अमंछिष्ट
aor. मंछिषीष्ट ben.
मंच् 1 A. दम्भे कल्पने कल्कने च to cheat, to be wicked, to boast, to
pound; मचते pre. मेचे perf. मचिता p. fut. अमचिष्ट aor.
मञ्च् 1 A. धारणोच्छ्वासपूजनेषु to hold, to grow high, to go, to adore,
to shine; मञ्चते pre. ममञ्चे perf. मञ्चिता p. fut. अमञ्चिष्ट aor.
मञ्ज् 10 U. शब्दे to sound; मञ्जयति-ते pre. मञ्जयाश्चकार-चक्रे, &c,
perf. मञ्जयिता p. fut. अमिमञ्जत्-त aor.

- मृ 1 P. मर्दननिवासनयोः to grind, to dwell, to go; मृडति pre
ममाठ perf. मृडिता p. fut. अमृडीत् aor.
- मण्ड 1 A. शोके to remember with regret, to long for; मण्डते perf.
ममण्डे perf. मण्डिता p. fut. अमण्डिष्ट aor.
- मण् 1 P. शब्दे to sound, to murmur; मणति pre. ममाण perf. मणिता
p. fut. अमणीत् aor.
- मण्ड 1 P. शूषायाम् to decorate oneself; मण्डति pre. ममण्ड perf.
मण्डिता p. fut. मण्डिष्यति fut. अमण्डीत् aor. मण्ड्यात् ben. Can.
-मण्डयति-ते pre. अममण्डत्-त aor. मिमण्डिषति des.
- मण्ड 1 A. विभाजने to distribute; मण्डते pre. ममण्डे perf. मण्डिता
p. fut. मण्डिष्यते fut. अमण्डिष्ट aor. मण्डिषीष्ट ben. मिमण्डिषते
des. Pass.—मण्डयते pre. अमण्डिष्ट Aor.
- मण्ड 10 U. to adorn; मण्डयति-ते pre. मण्डयाश्चकार-चक्रे &c. perf.
मण्डयिता p. fut. अममण्डत्-त aor. मण्ड्यात्, मण्डयिषीष्ट ben.
मिमण्डयिषति-ते des.
- मथ् 1 P. विलोडने to stir, to churn; मथिष्यति fut. अमथीत् Aor.
Can.—माथयति-ते pre. अमीमथत्-त aor. मिमथिषते des.
- मद् 4 P. हर्षलेपनयोः to be glad, to be in a pitiable condition;
माद्यति pre. ममाद् perf. मदिता p. fut. मदिष्यति fut. अमदीत्-
अमादीत् aor. Can.—मदयति-ते (मादयति-ते to madden, to inebriate) pre. अमीमिदत्-त aor. मिमदिषति des. मामद्यते, मामदीति,
मामत्ति freq. Pass. मद्यते pre. अमादि, अमदि aor. मत्त p.p.
- मद् 10 A. तृप्तिर्योगे to please; मादयते pre. मादयाश्चक्रे perf. मादयिता
p. fut. मादयिष्यते fut. अमीमदत् aor. मादयिषीष्ट ben. मिमादयिषते
des. Pass.—माद्यते pre. अमादि aor. मादित p.p.
- मन् 4 A. ज्ञाने to know, to think; मन्वते pre. मेने perf. मन्ता p.
fut. मंस्यते fut. अमंस्यत con. अमंसत् aor. मंसीष्ट ben. मिमंसते des.
Can.—मानयति-ते pre. अमीमनत्-त aor. मम्मन्यते, मम्मनीति, मम्म-
न्ति, & freq. मत p.p. मन्वा ger. मन्तुम् inf.
- मन् 8 A. अवबोधने to consider, to esteem; मनुते pre. मेने perf.
मनिता p. fut. मनिष्यते fut. अमनिष्ट, अमत (अमनिष्टाः, अमथाः,
H. S. G. 42.

2nd sing. अमनिषि 1. sing.) aor, मिमनिषते des. मनिषुम् inf. Cau. &c.,—see the above root.

मन् 10 A. स्तम्भे to be proud; मानयते pre. मानयाञ्चके perf. मानयिता p. fut. अर्मानयत aor. मानयिषीष्ट ben. मिमानयिषते des. Pass.—मानयते pre. मानित p.p.

मन् 10 A. उपपरिभाषणे to consult, to advise, to speak; मन्त्रयते (sometimes, मन्त्रयति also) pre. मन्त्रयाञ्चके perf. मन्त्रयिता p. fut. मन्त्रयिष्यते fut. अममन्त्रत aor. मिमन्त्रयिषते des. मन्त्रित p.p. मन्त्रयित्वा ger.

मन् 1 & 9 (बिलोढने) P. to churn, to agitate; मन्थति, मन्थान्ति pre. (मथान Impera. 2nd sing. 9 conj.) ममन्थ perf. मन्थिता p. fut. मन्थिष्यति fut. अमन्थीत् aor. मथ्यात् ben. मिमन्थिषति des. Pass.—मथ्यते pre. अमन्थि aor. Cau.—मन्थयति-ते pre. अममन्थत-त aor. मामन्थयते, मामन्थीति, मामन्ति freq. मथित p. p. मन्थित्वा ger. मन्थत् (1) मथन्त् (9) pre. p.

मन् 1 P. हिंसार्संक्रेशनयोः to kill. to torment; मन्थति pre. ममन्थ perf. मन्थिता p. fut. मन्थिष्यति fut. अमन्थीत् aor. Pass.—मन्थयते pre. अमन्थि aor. मन्थित p.p. मन्थित्वा ger.

मन् 1 A. मृतिमोदमदस्वप्नकान्तिगतिषु to praise or be praised, to be glad, to languish, to sleep, to shine, to loiter; मन्दते pre. ममन्दे perf. मन्दता p. fut. मन्दिष्यते fut. अमन्दिष्ट aor. मन्दिषीष्ट ben. Pass.—मन्दते pre.

मन् 1 P. गतो to go, to move; मम्रति pre. ममम्र perf. मम्रिता p. fut. अमम्रीत् aor.

मन् 1 A. to go, to move; मयते pre. ममये perf. मयिता p. fut. अमयिष्ट aor. मयिषीष्ट ben.

मर्च 10 U. शब्द महणं च to take, to sound, to go, to injure; मर्चयति-ते pre. मर्चयाञ्चकार-चके &c. perf. मर्चयिता p. fut. अममर्चयत aor. मर्चयात्, मर्चयिषीष्ट ben.

मर्च 1 P. to go, to move; मर्चति pre. ममर्च perf. मर्चिता p. fut. अमर्चात् aor.

- मर्द 1 P. पूरणे to fill; मर्दति pre ममर्द perf. मर्दिता p. fut. अमर्दीत् aor. Can.—to sound; मर्दयति-ते pre.
- मल 1 A. & 10 U. धारणे to hold, to possess; मलते, मलपति-ते pre. मेले, मलपाद्यकार-चके &c. perf. मलिता, मलावेता p. fut. अमलिट्, अमीमलत्-त aor.
- मल 1 A. to hold, to possess; मलते pre. same as above.
- मव 1 P. बन्धने हिंसायां च to fasten, to bind, to kill; मवति pre. ममाव perf. मविता p. fut. अमवीत्, अमावीत् aor.
- मश 1 P. शब्दे कोपे च to buzz, to be angry; मशति pre. ममाश perf. मशिता p. fut. अमशीत्, अमाशीत् aor.
- मष 1 P. हिंसायां शब्दे च to hurt, to destroy; मषति pre. ममाष perf. माषेता p. fut. अम-मा-षीत् aor.
- मस 4 P. परिमाणे to weigh, to change from; मस्यति pre. ममास perf. मसिता p. fut. अमसत् aor. मस्त p.p. मसितुम् inf.
- मस् 1 A. to go, to move; मस्ते pre. ममस्ते perf. मस्किता p. fut. मस्किष्यते fut. अमस्किट् aor.
- मस्य 6 P. शुद्धौ to bathe, to sink, to purify; मज्जति pre. ममज्ज (ममज्जिष्य, ममज्ज्य 2nd sing.) perf. मज्जा p. fut. मद्ध्यति fut. अमांसीत् (3rd dual अमाह्क्ताय) aor. मज्यात् ben. मिमंक्षति des. Can.—मज्जयति pre. अममज्जत् त aor. Pass.—मज्जते, मय p.p.
- मह 1 P. & 10 U. पूजायाश्च, to honour, to delight, to increase; महति, महयति-ते pre. ममाह, महपाद्यकार-चके &c. perf. महिता महयिता p. fut. अमहीत्, अममहत-त aor. मिमहिषति, मिमहिषति-ते des. Can. (conj. 1)—माहयति-ते, अमीमहत-त aor. Pass.—महते pre. महित p.p. महितुम्, महयितुम् inf.
- मह 10 A. पूजायाश्च to honour; महीयते pre. महीवाचके &c. perf. महीषिष्यते fut. अमहीषिट् Aor.
- मा 2 P. माने to measure, to limit, to compare with, to form, to show, &c; माति pre. ममो perf. माता p. fut. मास्यति fut. अमास्यत् con. अमासीत् aor. मेयात् ben. मिस्तति des. मेमिषते,

माप्नोति, माप्तेति freq. Pass.—मीयते pre. अमापि aor. Cau.—
मापयति-ते pre. अमीमपत्-त aor. मित p.p. मित्रा ger.

मा 3 & 4 A. to measure, &c; मीरति, मायते pre. ममे perf. माता
p. fut. मास्यते fut. अमास्त aor. मासीष्ट ben. मिस्तते des; for
other forms see the above मा.

मांश्च 1 P. कंक्षायाश्च to wish, to desire; मांश्चति pre. अमांक्षीत् aor.

मान् 1 A. जिज्ञासायाश्च to seek knowledge; मीमांसते pre. मीमांसां-
चक्षुष-आस-चक्रे perf. मीमांसता p. fut. अमीमांसिष्ट aor. मीमां-
सिषीष्ट ben. मीमांसिषते des. Cau.—अमीमांसत्-त aor. Pass.—
मीमांस्यते pre. अमीमांसि aor. मीमांसित p. p.

मान् 10 A. स्तंभे to stop, to be proud; मानयते pre. मानयिष्यते fut.
अमीमनत, Aor मानयिषीष्ट ben.

मान् 10 & 1 P. पूजायाश्च to honour, to worship; मानयति, मानति
pre. अमीमनत्, अमानीत् Aor. निमानयति, निमानयति des.

मार्गं 1 P. अन्वेषणे to seek, to chase; मार्गति pre. ममार्ग perf.
मार्गिता p. fut. अमार्गीत् aor. निमार्गयति des. Pass.—मार्ग्यते
pre. अमार्गि aor.

मार्गं 10. U. to seek for, to go, to decorate; मार्गयति-ते pre. मार्ग-
याचकार-चक्रे, &c. perf. मार्गयिता p. fut. मार्गयिष्यति-ते fut. अम-
मार्गत्-त aor. मार्ग्यात्, मार्गयिषीष्ट des. मार्गित p. p. मार्गयितुम् inf.

मार्जं 10 U. शब्दे शुद्धौ च to sound, to purify, to wipe; मार्जयति-ते
pre. मार्जयाचकार-चक्रे, &c. perf. मार्जयिता p. fut. अममार्जत्-त
aor. मार्ज्यात्, मार्जयिषीष्ट ben. निमार्जयति-ते des.

मि 5 U. प्रक्षेपणे to throw, to scatter, to measure; मिनोति, मिनुते
pre. ममो, मिम्ये perf. माता p. fut. मास्यति-ते fut. अमासीत्,
अमास्त aor. मीयात्, मासीष्ट ben. मिस्तति-ते des. Pass.—मीयते
pre. Cau.—मापयति ते pre. अमीमपत्-त aor. मित p. p.

मिथं 1 U. मेधाहिसयोः to unite, to understand, to hurt, to seize;
मेधति-ते pre. मिभेध, मिमिधे perf. मेधिता p. fut. अमेधीत्, अमे-
धिष्ट aor. मिध्यात्, मेधिषीष्ट ben.

मिद् 1 A. स्नेहने to be unctuous, to melt, to love; मेदते pre. मिमिदे perf. मेदिता p. fut. अमिदत्, अमेदिष्ट aor. मेदिषीष्ट ban. मिमिदिषते, मिमेदिषते des. Cau.—मेदयति-ते pre. अमीमिदत्-त aor. मिच्च, मेदित p. p. मिदित्वा, मेदित्वा ger.

मिद् 4 P. to melt, &c., मेघति pre. मिमेद perf. मेदिता p. fut. अमिदत् aor. मिमि-मे-दिषति des.

मिद् 1 U. (see मिध्) मेदति-ते pre. &c.

मिन्द् 1 P. & 10 U. (see मिद् 1 A.); मिन्दति, मिन्दयति-ते pre. मिन्दिता, मिन्दयिता p. fut. आमिन्दीत्, अमिमिन्दत्-त aor. मिन्द्यात्, मिन्दयिषीष्ट ban.

मिन्द् 1 P. स्नेहने सेचने च to honour. to sprinkle; मिन्दति pre. मिमिन्व perf. मिन्विष्यति fut. अमिन्वीत् aor. Pass.—मिन्वते

मिळ् 6 U. संगमे to join, to be united; मिलति-ते pre. मिमेल, मिमिले perf. मेलिता p. fut. मेलिष्यति-ते fut. अमेलिष्यत्-त son. अमेलीत् or अमेलिष्ट aor. मिमिलिषति-ते. मिमेलिषति-ते des. Pass.—मिल्यते pre. अमेलि aor. Cau.—मेलयाते-ते pre. अमीमिलत्-त aor. मिलित p. p. मिलित्वा, मेलित्वा ger.

मिष् 1 P. शब्दे रोषलते च to make a sound or noise, to be angry; मेशति pre. मिमेश perf. मेशिता p. fut. अमेशीत् aor.

मिश् 10 U. संपर्के to mix, to mingle; मिशयति-ते pre. मिशयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. मिशयिता p. fut. अमिमिशत्-त aor. मिश्यात्, मिशयिषीष्ट ban. मिमिशयिषति-ते des. मिशित p. p. मिशयित्वा ger.

मिष् 6 P. to open the eyes, to look at; मिषति pre. मिमेव perf. मेषिता p. fut. अमेषीत् aor. मिमिषिषति, मिमेषिषति des. मिषित्वा, मेषित्वा ger.

मिष् 1 P. सेचने to wet, to sprinkle; मेषति pre. &c. see the above root. मिषित्वा, मेषित्वा, मिषुा ger.

मिह् 1 P. सेचने to make water, to wet; मेहति pre. मिमेह perf. मेहा p. fut. मेहयति fut. अमिहत् aor. मिमिहति des. Cau.—मेहयति-ते pre. अमीमिहत्-त aor. मीढ p. p. मीढ्वा ger. मेहुम् inf.

मी 4 A. हिंसायां (हिंसात्र प्राणविधोः) to die, perish; मीयते pre.

मिमे perf. मेप्यते fut. अमेष्ट aor. मिमीषते des. Can.—मापयति—ते pre. अमीमपत्-त aor.

मी 9 U. हिंसायाश्च to kill, to lessen, to change, to be lost
मीनाति, मीनाते pre. ममौ, मिमे perf. माता p. fut. अमासीत्
अमास्त aor. मीयात्, मासीष्ट ben. मित्सति—ते des. Pass.—
मीयते pre. Can.—मापयति—ते pre. अमीमपत्-त aor. मीत p.p.
मीत्वा ger.

मी 1 P. & 10 U. गतौ to go, to understand; मयति, माययति—ते pre.
मिमाय, माययाञ्चकार—चक्रे, &c. perf. मेता, माययिता p. fut. अमै-
षीत्, अमीमपत्-त aor.

मील 1 P. निमेषणे to close (as the eyes); to twinkle, to be
closed or shut (as the eyes of flowers), to meet, to
cause to shut; मीलति pre. मिमील perf. मीलिता p. fut.
अमीलीत् aor. Can.—मीलयति—ते pre. अमीमिलत्-त्, अमिमिलत्-त
aor. मिमीलिषति des.

मीव 1 P. स्थौल्ये to grow fat; to move मीयति pre. मिमीव perf.
मीयिता p. fut. अमीमिषत् aor.

मुच् 1 A. कल्फने to deceive, to cheat; मुञ्चते pre. मुमुचे perf.
अमुञ्चिष्ट aor.

मुच् 6 U. मोक्षणे to loose, to set free, to leave, to abandon;
मुञ्चति—ते pre. मुमोच, मुमुचे perf. मोक्ता p. fut. मोक्षयति—ते fut.
अमुचत्, अमुक्त aor. मुच्यात्, मुक्षीष्ट ben. मुमुक्षति (मुमुक्षते, मोक्षते
intran.) des. Can.—मोचयति—ते pre. अमुमुचत्-त aor. मुक्त p.p.
मुक्त्वा ger.

मुञ् or मुञ्ज 1 P. & 10 U. क्षब्दे to cleanse, to purify, to sound,
मोजति, मुञ्जति, मोजयति—ते, मुञ्जयति—ते pre. मुमोज, मुमुञ्ज, मोजया-
ञ्चकार—चक्रे, मुञ्जयाञ्चकार—चक्रे perf.

मुट् 1 P. to मर्दने to crush, to grind, to kill, मोदति pre. मुमोट perf.
मोटिता p. fut. अमोटीत् aor.

मुट् 6 P. आक्षेपमर्दनबन्धनेषु to blame, to crush, to bind; मुटति pre
See the above root.

10 U. संभूर्जने to pound, to break; मोदयति-ते pre. अभ्युदत्-तं aor.

मुण्ड् 1 P. मंदने to crush, to grind; मुण्डति pre. मुमुण्ड perf. मुण्डिता p. fut. अमुण्डीत् aor.

मुण्ड् 1 A. पालने पलायने वा to protest, to run away; मुण्डते pre. मुमुण्डे perf. मुण्डिता p. fut. अमुण्डित aor. मुण्डिषीष्ट ben. Pass. मुण्डयते pre.

मुण्ड् 1 P. खण्डने to shave, to grind; मुण्डति pre. मुमुण्ड perf. मुण्डिता p. fut. अमुण्डीत् aor. मुमुण्डिषति des. Cau.-मुण्डयति-ते pre. अमुमुण्डत्-त aor.

मुण्ड् 1 A. मार्जने मज्जने वा to sink; मुण्डते pre. मुमुण्डे perf. मुण्डिता p. fut. अमुण्डित aor.

मुण् 6 P. प्रतिज्ञाने to promise; मुणति pre. मुमोष perf. मोषिता p. fut. अमोषीत् aor.

मुद् 1 A. हर्षे to rejoice, to be glad; मोदते pre. मुमुदे perf. मोदिता p. fut. मोदिष्यते fut. अमोदिष्ट aor. मोदिषीष्ट ben. मुमुदिषते, मुमोदिषते des. मुदित, मोदित p. p.

मुद् 10 U. संसर्गे to mix, to blend, to purify; मोदयति-ते pre. मोदया-ञ्कार-चक्रे perf. मोदयिता p. fut. अभ्युदत्-त aor.

मुद् 6 P. संवेष्टने to cover; मुरति pre. मुमोर perf. अमोरीत् aor.

मुर्च्छ् 1 P. मोहसमुच्छ्रावयोः to faint, to become senseless, to grow, to prevail, to be match for; मुर्च्छति pre. मुमुर्च्छ perf. मुर्च्छिता p. fut. अमुर्च्छीत् aor. मुर्च्छीत् ben. Cau.-मुर्च्छयति-ते pre. अमु-मुर्च्छत्-त aor. मुमुर्च्छिषति des. मुर्च्छित, मुर्त्त p. p.

मुर्ध् 1 P. बन्धने to bind, to tie; मुर्वति pre. मुमुर्व perf. मुर्विता p. fut. अमुर्वीत् aor.

मुल् See मूल.

मुष् 9 P. स्तेये to steal, to carry off; मुष्णाति pre. मुषाण 2nd sing. Impera. मुमोष perf. मोषिता p. fut. मोषिष्यति fut. अमोषीत्

aor. सुप्पात् ben. सुसुषिषति des. सुषित p.p. सुषित्वा, सम्सुष्य ger. मोषितुम् inf.

सुत् 4 P. खण्डने to cleave, to divide; सुत्स्यति pre. सुमोत् perf.

सुत् 10 U. संचाते to heap up, to gather; सुत्स्यति-ते pre. सुत्सयाच्च-
कोर-चके perf. सुत्सयिता p. fut. असुत्स्यत्-त् aor. सुत्सयात्, सुत्सयि-
षात् ben.

सुह् 4 P. वेक्ष्ये to faint, to swoon, to fall, to err, to be foolish.
सुह्यति pre. सुमोह perf. मोहिता, मोग्धा or मोढा p. fut. मोहिष्यति
or मोक्षयति fut. अमोहिष्यत्-अमोक्षयत् con. असुहत् aor. सुह्यात् ben.
सुसुहिषति, सुमोहिषति or सुसुह्यति des. Pass.—सुह्यते pre. अमोहि aor.
Cau.—मोहयति-ते pre. असुह्यत्-त् aor. सुग्ध or. मूढ p.p. मोहित्वा,
सुग्ध्वा, सुह्वा. सम्सुह्य ger. मोहितुम्, मोग्धुम्, मोढुम् inf.

म् 1 A. बन्धने to fasten, to tie; मयते pre. मुमुवे perf. मविष्यते fut.
अमाविष्ट aor.

मूल् 1 P. प्रतिष्ठाप्यात् to be firm, to stand fast; मूलति pre. मूलः,
perf; मूलिता p. fut. अमूलीत् aor. मुमूलिषते des. Cau.—मूलयति ते
pre. अमुमूलत्-त् aor.

मूल 10 U. रोपणे to plant, to sprout; मूलयति-ते pre. मूलयाच्चकार-
चके perf. मूलयिता p. fut. अमूल्यत्-त् aor. मुमूलायति ते
des. मूलितं p. p.

मूष 1 P. स्तेये to rob, to plunder; मूषति pre. मुष्य perf. अमूषीत्
aor. मुमूषिषति des. Cau.—मूषयति-ते pre. अमुष्यत्-त् aor.
मुषित p.p.

मृ 6 A. * प्राणत्यागे to die, to perish; म्रियते pre. ममार perf. मर्ता
p. fut. मरिष्यति fut. अमृत aor. मृषीष्ट ben. मुमूर्षति des. Pass—
म्रियते pre. Cau.—मारयति-ते pre. अमीमरत्-त् aor. मृत p.p. मर्तुम्
inf. मृत्वा ger. and the Desiderative.

* It is Parasmaipadi in the Perfect, the two Futures, the Conditional and the Desiderative.

- सृज् 1 P. सृज्नाति to strike, to collect; सृज्नाति pre. समर्द्ध perf.
असृज्नात् aor.
- सृग् 4 P. अन्वेषणे to seek, to hunt, to examine, to beg; सृग्यति pre.
समर्द्ध perf. मर्गिता p. fut. मर्गिष्यति fut. अमर्गात् aor. सृगित p.p.
- सृग् 10 A. अन्वेषणे to seek, &c.; सृग्यते pre. सृग्याचक्रे perf.
सृग्यिता p. fut. सृग्यिष्यते fut. अमसृगत aor. सृग्यिषीष्ट ben.
मिसृग्यिषते des. Pass.—सृग्यते pre. असृगि aor.
- सृक् 1 P. शौचालङ्कारयोः to wipe etc; मार्जति pre. समार्ज perf. (See
the root below).
- सृक् 2 P. शुद्धौ to wipe off, to rule, to carry (as a horse), to
adorn; मार्ति pre. समार्ज perf. मार्जिता or मार्ता p. fut. मार्जिष्यति
or मार्क्यति fut. अमार्जिष्यत्-अमार्क्यत् con. अमार्जीत् or अमार्कीत्
aor. सृज्यात् ben. मिसृक्षति, मिमार्जिषति des. Pass.—सृज्यते pre.
अमार्जि aor. Cau.—मार्जयति-ते pre. अममार्जत्-त अमीसृजत्-त, aor.
सृष्ट, मार्जित p. p.
- सृक् 10 U. शौचालङ्कारयोः to wipe off &c.; मार्जयति-ते pre. मार्जयाच
कार-चक्रे, perf. मार्जयिता p. fut. मार्जयिष्यति-ते fut. अममार्जत्-त,
अमीसृजत्-त aor. Pass.—मार्ज्यते pre. अमार्जि aor.
- सृक् 6 & 9 P. सुखने to be gracious, to pardon, to be delighted;
सृहति and सृह्णाति pre. समर्द्ध perf. मर्हिता p. fut. अमर्हीत् aor.
- सृक् 6 P. हिंसायां to kill, to destroy; सृणाति pre. समर्ण perf. अम-
र्णात् aor.
- सृक् 9 P. क्षीदे to press, to crush, to kill, to rub off; सृणाति pre.
समर्द्ध perf. मर्दिता p. fut. मर्दिष्यति fut. अमर्दिष्यत् con. अमर्दीत्
aor. Pass.—सृयते pre. अमर्दि aor. Cau.—मर्दयति-ते pre. अमी-
सृदत्-त or अममर्दत्-त aor. मिमर्दिषति des. सृदित p. p.
- सृष् 1 U. रुन्दने (हिंसायां च) to be moist, to hurt, to kill, (in the
Vedas) to disregard; मर्षति-ते pre. समर्ष or मसृचे perf. अमर्षीत्
अमर्षिष्ट aor. मर्षिष्वा, सृष्ट्वा ger.

- सृष्ट 6 P. आमर्शने to touch, to shake, to consider; मर्शति pre. ममर्श perf. मर्श or मर्शा p. fut. मर्शयति or मर्शयति fut. अमर्शात्, अमर्शात्, अमर्शत् aor. मिसृष्टति des. Pass.—सृष्टते pre. अमर्शति aor. Can.—मर्शयति-ते pre. अमीमर्शत्-त or अममर्शत्-त aor. सृष्ट P. P. सृष्टा ger.
- सृष्ट 1 P. सेचने to sprinkle, to bear; मर्षति pre. ममर्ष perf. मर्षिता p. fut. अमर्षत् aor. Can.—मर्षयति-ते pre. अममर्षत्-त, अमीमर्षत्-त aor.
- सृष्ट 1 U. सहने to bear, to sprinkle; मर्षति-ते pre. (See the following root for the other forms).
- सृष्ट 4 U. तितिक्षायाश्च to suffer, to allow, to pardon; सृष्यति-ते pre. ममर्ष or ममर्षे perf. मर्षिता p. fut. मर्षिष्यति-ते fut. अमर्षत् or अमर्षिष्ट aor. मिमर्षिषति des. Pass.—सृष्यते pre. Can.—मर्षयति-ते pre. सृषित्वा मर्षित्वा, ger.
- सृष्ट 10 U. to suffer &c.; मर्षयति-ते pre. मर्षयाश्चकार-चक्रे, perf. मर्षयिता p. fut. अमीमर्षत्-त, अममर्षत्-त aor.
- सृष्ट 9 P. हिंसायाश्च to hurt, to kill; मृजति pre. ममार perf. मरिता or मरीता p. fut. मरिष्यति or मरीष्यति fut. अमारीत् aor. मिमरिषति, मिमरीषति, मृमूर्षति des.
- मे 1 A. प्रणिदाने to exchange, to barter; मयते pre. ममे perf. माता p. fut. मास्यते fut. अमास्त aor. मासीष्ट ben. मित्सते des. Can.—मायति-ते pre. अमीमयत्-त aor. Pass.—मीयते pre. अमायि aor.
- मेढ-मेढ् 1 P. to be mad; मेढति, मेढति pre.
- मेघ 1 U. मेधाहिंसनयोः to know, to hurt; मेघति-ते pre. मिमेघ-थे perf. मेघिता p. fut. अमेघिष्ट aor.
- मेघ-मेघ् 1 U. (सङ्गमे) to meet (See the above root)
- मेघ 1 A. गतौ to go, to move; मेपते pre. मिमेपे perf. अमेपिष्ट aor.
- मेघ 1 A. सेवने to worship, to attend upon; मेवते pre.
- मोक्ष 1 P. & 10 U. to release, to loose, to shed; मोक्षति, मोक्षयति-ते pre. मुमोक्ष; मोक्षयाश्चकार-चक्रे perf.

- मृ 1 P. अभ्यासे to repeat in the mind, to learn, to remember, to praise (in the Vedas); म्रनति pre. म्रनो perf. म्रनाता p. fut. म्रनास्यति fut. अभ्यासीत् aor. यात् or म्रेयात् ben. मिम्रासति des. Cau.—म्रापयति-ते pre. अमित्रपत्-त aor. Pass.—म्रायते pre. अम्रायि aor. म्रात p.p.
- मृ 1 P. संपाते to collect, to strike; म्रसति pre. म्रस्य perf. म्रसिता p. fut. म्रसासीत् aor.
- मृ 10 U. संयोजने स्नेहने म्लेच्छने च to heap, to mix, to anoint. to speak indistinctly, म्रक्षयति-ते pre. म्रक्षयाश्चकार-चक्रे perf. म्रक्षयिता p. fut. अमम्रक्षत्-त aor. म्रक्ष्यात्, म्रक्षयिषीत् ben.
- मृ 1 A. मर्दने to pound; म्रवते pre. म्रवदे perf. म्रदिव्यते fut. म्रदादिष्ट aor. मिम्रदियते des.
- मुच् 1 P. to go; म्रोचति pre. मुम्रोच perf. अमुचत्, अम्रोचीत् aor. मुमुचिषति, मुम्रोचिषति des. म्रोचित्वा, मुचित्वा ger.
- मुम्च् 1 P. to go; मुञ्चति pre. मुमुञ्च perf. मुञ्चिष्यति fut. अमुञ्चीत् aor. मुमुञ्चिषति des. मुक्त p.p. मुञ्चिषा, मुक्त्वा ger.
- मृट् (म्रेट्) 1 P. to be mad; म्रेट् (ङ)ति pre.
- मृक्ष् 10 U. to cut, to divide; म्रक्षयति-ते pre. म्रक्षयाश्चकार-चक्रे perf. म्रक्षयिता p. fut. अमम्रक्षत्-त aor.
- मृच् 1 P. to go; म्रोचति pre. मुम्रोच perf. म्रोचिता p. fut. म्रोचिष्यति fut. अम्रुचत् or अम्रोचीत् aor.
- मृञ्च् 1 P. to go; म्रुञ्चति pre. मुम्रुञ्च perf.
- म्लेच्छ् 1 P. & 10 U. अव्यक्ते शब्दे (अस्फुटे अपशब्दे च) to speak indistinctly or barbarously; म्लेच्छति, म्लेच्छति-ते pre. मिम्लेच्छ, म्लेच्छयाश्चकार-चक्रे perf. अम्लेच्छीत्, अमिम्लेच्छत्-त aor. मिम्लेच्छिषति, मिम्लेच्छयिषति-ते des. म्लिष्ट, म्लेच्छित p.p.
- म्लेट् or म्लेट् 1 P. उन्मादे to be mad: म्लेटति or म्लेहति pre. अम्लेटीत्, अम्लेहीत् aor.
- म्लेच् 1 A. सेवने to worship, to serve; म्लेषते pre. मिम्लेषे per. म्लेषिष्यते fut. अम्लेविष्ट aor.

म्लो 1 P. हर्षयते to fade, to grow weary, to be sad; म्लापति pre. मम्लो perf. म्लाता p. fut. म्लास्यति fut. अम्लासीत् aor. म्लाबात् or म्लेपात् ben. Can.—म्लापयति-ते pre. अमिम्लपत्-त् aor. मिम्लासति des. Pass.—म्लापते per. अम्लापि aor. म्लान p. p.

य—

यञ् 1 P. to stir, to move; यक्षति pre. ययक्ष perf. यक्षिता p. fut. अयक्षीत् aor.

यञ् 10 A. पूजायाम् to honour, to adore; यक्षयते pre. यक्षयाञ्चके perf. यक्षयिता p. fut. अययक्षत् aor. यक्षित p. p.

यञ् 1 U. देवपूजासंयतिकरणयजनदानेभ्यु to sacrifice, to make an oblation to, to give, to associate with; यजति-ते pre. इवाज, ईजे perf. यष्टा p. fut. यक्षयति-ते fut. अयक्षयत्-त् con. अयाक्षीत् (अयाष्टाम् du.), अयष्ट aor. इज्यात्, यक्षीष्ट ben. यियक्षति-ते des. Pass.—इज्यते pre. अयाजि aor. Can.—याजयति-ते pre. अवी-यजत्-त् aor. इष्ट p. p. इष्टा, समिञ्च ger. यष्टुम् inf.

यत् 1 A. प्रयत्ने to attempt, to strive after, to labour, &c; यतते pre. येते perf. यतिता p. fut. यतिष्यते fut. अयतिष्ट aor. यतिषीष्ट ben. यियतिषते des. Pass.—यत्यते pre. अयाति aor. Can.—यातयति-ते pre. अवीयतत्-त् aor. यत p. p. यतिष्वा, आयत्य ger.

यत् 10 U. निकासोपस्कारयोः to injure, to encourage; यातयति-ते pre. यातयिष्यति-ते fut. अवीयतत्-त् aor. यियाययिषति-ते des.

यन्त्र 10 U. संकोचे to restrain, &c; यन्त्रयति-ते pre. यन्त्रयाञ्चकार-चक्रे, &c. perf. यन्त्रयिता p. fut. यन्त्रयिष्यति-ते fut. अययन्त्रत्-त् aor. यियन्त्रयिषति-ते des. Pass.—यन्त्रयते pre. यन्त्रित p. p. यन्त्रित्वा ger.

यञ् 1 P. मैथुने to cohabit; यमति pre. ययाम perf. यस्या fut. यप्स्यति fut. अयप्सयत् con. अयाप्सीत् aor. Can.—यामयति-ते pre. अयायमत्-त् aor. यियप्सते des.

यञ् 1 P. उपहृष्टे to check, to offer, to lift up, to go, to show; यञ्छति pre. ययाम perf. यन्ता p. fut. यंस्पति fut. अयंस्पत् con.

- अवसीत् aor. यम्यात् ben. विवसति des. Can.—यामयति-ते, निवम-
यति-ते pre. अवीयमत्-त aor. Pass.—यम्यते pre. यत् p. p. यत्वा ger.
- यम् 10 U. परिवेषणे to surround; यमयति-ते pre. अवीयमत्-त aor
- यस् 4 P. प्रयत्ने to strive, to endeavour; यसति. * यस्याति pre. यसात्
perf. यसिता p. fut. यसिष्यति fut. अयसत् aor. Can.—यासयति-ते
pre. (with आ A. only) यस्त p. p. यसित्वा ger. यसि-
तुम् inf.
- या 2 P. प्रापणे (प्राप्यं गतिः) to do, to invade, to pass away; यात
pre. ययी perf. याता p. fut. यास्यति fut. अयासीत् aor. यायात्
ben. वियासति des. Pass.—यायते pre. Can.—यापयति-ते pre.
अवीयवत्-त aor. यात् p. p. यात्वा, प्रापय ger. यातुम् inf.
- याच 1 P. A. याच्यायान् to beg, to demand in marriage; याचनि-ते
pre. ययाच-यदाचे perf. याचिता p. fut. याचिष्यति-ते fut.
अयाचीत्, अयाचिष्ट aor. याच्यात्, याचिषीष्ट ben. Can.—याचयति-ते
pre. अययाचत्-त aor. याचित p. p. याचित्वा ger. याचितुम् inf.
- यु 2 P. मिश्रणेऽमिश्रणे च to join, to separate, योति pre. युयाव
perf. ययिता p. fut. ययिष्यति fut. अयोचीत् aor. युयात् ben. युयुषति
or यियविषति des. Pass.—ययते pre. अयावि aor. Can.—यावयति-ते
pre. अवीयवत्-त aor. युत् p. p.
- यु 9 U. वन्दने to join, to mix; युनाति or युनीवे pre. युयाव or युयुवे
perf. योता p. fut. योष्यति-ते fut. अयोचीत् or अयोष्ट aor. युयात्,
योचीष्ट ben. युयुषति-ते des. युत् p. p.
- यु 10 A. जुहुप्सायात् to censure; यादयते pre. यावयाश्चके perf. याव-
यिता p. fut. अवीयवत् aor. वियादयिषते des.
- युज् 1 P. संपन्ने to unite, &c; योजति pre. युयोज perf. योक्ता p. fut
अयोक्तीत् aor. युयुजति des.
- युज् 4 A. समाधौ to concentrate the mind; युज्यते pre. युयुजे perf.
योक्ता p. fut. योक्ष्यते fut. अयोक्ष्यत् con. अयुक्त aor. युक्तीष्ट ben.
युयुजते des. Can.—योजयति-ते pre. अययुजत्-त aor.

* यस् not preceded by a preposition except सम् optionally
belongs to the 1st conj.; संयस्यति, संपसति.

युज् 7 U. योजे to unite, to put to, to appoint, to give, to prepare, &c; युजन्ति or युज्ते pre. युयोज or युयुजे perf. योक्ता p. fut. योक्ष्यति-ते fut. अयुजत्, अयोक्षीत् or अयुक्त aor. युज्मात्, युक्षीष्ट ben. Pass.—युज्यते pre. Cau.—योजयति-ते pre. अयुजत्-त aor. युयुक्षति-ते des. युक्त p. p.

युज् 10 U. संयोजने to join, &c; योजयति-ते pre. योजयाञ्चकार-चक्रे, perf. योजयिता p. fut. योजयिष्यति-ते fut. अयुजत्-त aor. युयोजिषति-ते des.

युज् 10 A. to censure; योजयते pre.

युत् 1 A. भासने to shine; योतते pre. युयुते perf. योतिष्यते fut. अयोतिष्ट aor.

युद् 4 A. संप्रहारे to fight, to conquer in fight; युध्यते pre. ययुषे perf. योद्धा p. fut. योत्स्यते fut. अयोत्स्यत con. अयुद्ध aor. युत्सीष्ट ben. Pass.—युध्यते pre. अयोषि aor. Oau.—योषयति-ते pre. अयुषयत्-त aor. युयुत्सते des. युद्ध p. p.

युप् 4 P. विमोहने to blot out, to trouble, to make smooth; युष्यति pre. युयोष perf. योषिता p. fut. अयुषत् aor.

यृक् 1 I हिंसायाद् to injure, to kill; यृषति pre युयृष perf. अयृषीत् aor.

येष् 1 A. प्रयत्ने to try, to attempt; येचते pre. यिवेचे perf. अयेषिट aor.

यौट् (ड्) 1 P. to join, together; यौट(ड्)ति pre. युयौट(ड्) Perf. अयौटी(डी)त् aor.

र—

रह् 1 P. गतो to move, to flow; रहति pre. रहं Perf. र्हिता p. fut. अरंहीत् aor. Oau.—रहयति-ते pre. अररंहत् त aor. रिरंहिषति des.

राक् 10 U. आस्वादने प्राप्नो च, to taste, to get; राकयति ते pre. राकयिता p. fut. राकयाञ्चकार-चक्रे perf. अरीरकद्-त aor. Also रय्, रच.

- रक्ष् 1 P. पालने to protect, to avoid; रक्षति pre. ररक्ष perf. रक्षिता p. fut. रक्षिष्यति fut. अरक्षीत् aor. रक्ष्यात् ben. Pass.—रक्ष्यते pre. Can.—रक्षयति-ते pre. अररक्षत्-त aor. रिरक्षिषति des. रक्षित p. p.
- रख् 1 P. to go, to move; रखाति pre. रखात् perf. अरखात्, अराखात् aor.
- रग् 1 P. शङ्कायाम् to doubt; रगति pre. रराग perf.
- रङ् 1 P. to go, to move; रङ्गति pre. ररङ्ग perf. अरङ्गीत् aor.
- रङ् 1 U. to go quick; रङ्गति-ते pre. ररंघ, ररङ्घे perf. रंघिता p. fut. अरंघीत्, अरंघिष्ट aor.
- रंघ् 10 U. to shine, to speak; रंघयति-ते pre. रंघयाञ्चकार-चक्रे perf. अरंघयत्-त, अरंघीत् aor.
- रच् 10 U. प्रतियत्ने to arrange, to make, to write, to adorn, to direct; रचयति-ते pre. रचयाञ्चकार-चक्रे perf. रचायिता p. fut. रचयिष्यति-ते fut. अररचयत्-त aor. रिरचायिषति-ते des. रचित p. p. रचायित्वा ger.
- रञ् 1 & 4 U. राने to be coloured, to paint, to be pleased, to be devoted to, to be in love with; रजति-ते, रज्याति-ते pre. ररञ्ज or ररञ्जे perf. रङ्गा p. fut. रङ्गयति-ते fut. अरङ्गयत्-त con. अराङ्गीत् or अरङ्ग aor. रज्यात् or रङ्गीष्ट ben. रिरञ्जति-ते des. Can.—to dye, &c; रञ्जयति-ते pre. अररञ्जत्-त aor.—to hunt deer, रजयति-ते pre. अरीरजयत्-त aor. Pass.—रज्यते pre. रन्क्- p. p. रजय्, रजमान (1) रज्यय्, रज्यमान (4) प्रेह्य p. रङ्कन्वा, रक्त्वा ger.
- रट् 1 P. परिभाषणे to shout, to call out, to shout with joy; रटति pre. रराट perf. रटिता p. fut. अरटीत्, अराटीत् aor. रटित p. p.
- रट् 1 P. to speak; रटति pre. रराट perf.
- रण् 1 P. शब्दे to sound, to go, to rejoice (in the Vedas); रणति pre. रराण perf. रणिता p. fut. अरणीत्, अराणीत् aor. Can. रणयति-ते pre. अरीरणयत्-त, अररणयत्-त aor. रिरणिषति des.
- रद् 1 P. बिलेखने to split; to gnaw, to dig; रदति pre. रराद् perf. रदिता p. fut. रदिष्यति fut. अरदीत् or अरादीत् aor. रिरदिषति des.

रध् 4 P. हिंस्रसंराध्योः (संराद्धिनिष्पत्तिः) to hurt, to destroy, to subdue, to finish, to accomplish, (to be completed, in the Vedas); रधयति pre. ररन्ध perf. रधिता or रन्धा p. fut. रधिष्यति or रत्स्यति fut. अरधिष्यत्-अरत्स्यत् con. अरधत् aor. Pass.—रध्यते pre. अरन्धि aor. Can.—रन्धयति-ते pre. अररन्धत्-त aor. रिरधिषति, रिरत्सति des. रन्ध p.p.

रप I P. व्यक्तायां वाचि to speak distinctly, to praise (in the Vedas); रपति pre. रराप perf. अरपीत्, अरापीत्, aor. रिरापति des.

रफ् 1 P. हिंसायां गतौ च to go, to hurt; रफति pre. रराफ perf.

रभ् 1 A. राभस्ये to begin, to embrace, to long for, to act rashly; रभते pre. रेभे perf. रब्धा p. fut. रप्स्यते fut. अरप्स्यत् con. अरब्ध aor. रप्सीष्ट ben. रिप्सते des. Can.—रम्भयति-ते pre. अररम्भत्-त aor. Pass.—रभ्यते pre. अरम्भि aor. रब्ध p. p.

रम्* 1 A. to play, to rejoice at, to take rest; रमते pre. रेमे perf. रन्ता p. fut. रंस्यते fut. अरंस्यत् con. अरंसत्, with नि, व्यरंसीत् aor. रंसीष्ट ben. रिरंसते des. Pass.—रम्यते pre. Can.—रमयति-ते pre. अररिमत्-त aor. रत p. p. रत्वा, आरम्य, आरम्य ger.

रम्भ् 1 P. शब्दे to sound; रम्भते pre. ररम्भे perf. रम्भिष्यते fut. अरम्भिष्ट aor. Pass.—रम्भ्यते

रय् 1 A. to go, to move; रयते pre. रेये perf. रयिता p. fut. अरयिष्ट aor. रयित p. p.

रस् 1 P. शब्दे to roar, to make a noise, to sing, to praise (in the Vedas); रसति pre. ररास perf. रसिता p. fut. अरसीत्, अरासीत् aor. रिरसिषति des.

* It is Parasm. when it is preceded by वि, आ, परि and उप.

- रस् 10 U. आस्वादनस्नेहनयोः to taste, to feel; रसयति-ते pre. रस-
वाञ्छकार-च्चे perf. अररसत्-त् aor
- रह् 1 P. त्यागे to quit, to desert; रहति pre. रराह perf. रहिता p.
fut. रहिष्यति fut. अरहीत् aor. रिरहिषति des.
- रह् 10 U. त्यागे to leave, to abandon; रहयति-ते pre. रहवाञ्छकार-
च्चे perf. रहयिता p. fut. रहयिष्यति-ते fut. अररहत्-त् aor. रहित
p.p. रहयित्वा ger.
- रू 2 P. दाणे to give, to bestow; राति pre. ररी perf. राता p. fut.
अरासीत् aor. Cau.-रापयति-ते pre. अरीरपत्-त् aor. रिरा-
सति des.
- राख् 1 P. शोषणालम्बययोः to be dry, to adorn, to be able, to
suffice; राखाति pre. रराख perf. अराखीत् aor.
- राघ् 1 A. सामर्थ्ये to be able; राघते pre. रराघे perf. राघिष्यते fut.
अराघिष्ट aor.
- राज् 1 U. दीप्तौ to shine, to glitter, to appear, to direct, to
be at the head; राजति-ते pre. रराज, रराजे, रेजे perf. राजिता
p. fut. राजिष्यति-ते fut. अराजीत्, अराजिष्ट aor. राज्यान्,
राजिषीष्ट ben. रिराजिषति-ते des. राजित p. p. राजित्वा, बिराज्य
ger.
- राध् 4 P. वृद्धौ to grow, to prosper; राध्यति pre. रराध perf. राद्धा
p. fut. रात्स्यति fut. अरात्स्यत् con. राध्यात् ben. अरात्सीत्
(अराद्धात् dual) aor. Cau.-अरीरधत्-त् aor. रिरात्सति des.
- राध् 5 P. संसिद्धौ हिंसायां च to accomplish, to kill, to propitiate;
राध्नाति pre. रराध (2nd sing. with अप, अपरेषिच) perf. रिरात्सति,
(रित्साति wishes to kill) des. राध्नुवत् pre. p.
- रास् 1 A. झञ्जे to cry, to yell, to sound; रासते pre. ररासे perf.
अरासिष्ट aor. रिरासिषते des.
- रि 6 P. to go, to move; रिपति pre. रिराय perf. रेष्यति fut.
अरीषीत् aor.
- रि 5 P. to hurt; रिनाति pre. (Vedic). रिरिषति des.
- रि 9 U. to drive out, to expel, to go, to burst, to emit, to
separate, (in the Vedas); रिजाति, रिजीते pre.

रिङ् 1 P. गतो to go; रेखाति pre. रिरिख perf. रेखिष्यति fut. अरेखीत् aor.

रिङ् or रिङ् 1 P. गतो to crawl, to creep, to go slowly; रिङ्गति or रिङ्गति pre. रिरिङ्ग or रिरिङ्ग perf. अरिङ्गीत्, अरिङ्गीत् aor.

रिच् 7 U. विरेचने to empty, to clear, to deprive of, to give up; रिचि or रिङ्ग pre. विरेच or रिरिचे perf. रेक्ता p. fut. रेक्ष्यति-ते fut. अरेक्ष्यत-त con. अरिचन्, अरेक्षीत्, अरिक्त aor. रिच्यात् or रिक्षीष्ट ben. Pass.—रिच्यते pre. अरेचि aor. Can.—रेच्यति-ते pre. अरीरिच्यत-त aor. रिरिक्षति-ते des. रिक्त p.p. रिक्त्वा ger.

रिच् 1 & 10 P. विभोजनसम्पर्चनयोः to divide, to leave, to come together; रेचाते, रेचयति, pre. रिरिच. रेचयाश्चकार perf. अरेक्षीत्, अगीरिच्यत-त aor. रिरिक्षति, रिरिचयिषति-ते des. रेचित p. p.

रिक् 6 P. कथनयुद्धनिन्दाहिंसादानेषु to boast, to speak, to fight, to utter a rough grating sound, to give रिक्ते pre. रिरिक् perf. रेक्ता p. fut. अरेक्षीत् aor. रिरिक्षति रिक्षिषति des. रिक्ति p.p. (also written as रिङ्).

रिम् 1 A. to crackle, to murmur, to chatter; रेभते pre. रिरिभे perf.

रिम् 6 P. to hurt, to kill; रिम्कति pre. रिरिम्क perf. रिम्क्ता p. fut. अरिम्कीत् aor.

रिष् 6 P. हिंसायाच् to tear, to injure; रिशति pre. रिरिश् perf. रेष्टा p. fut. रेक्ष्यति fut. अरेक्ष्यत् con. अरिक्षत् aor. रिरिक्षति des.

रिष् 1 & 4 P. हिंसायाच् to kill, to fall, to perish, to be injured; रेचति, रिष्यति pre. रिरिच perf. रेक्ता or रेह p. fut. रेचिष्यति fut. अरेक्षीत् (1st cl.), अरिषत् (4th cl.) aor. रिरिचिषति, रिरिचिषति des. रिह p.p.

री 4 A. स्रवणे to trickle, to ooze, to flow; रीयते pre. रिये perf. रेच्यते fut. अरेह aor.

री 9 P. गतिरेषणयोः to go, to injure, to howl; रिजाति pre. रिराय perf. रेच्यति fut. अरेक्षीत् aor. रिरिचति des.

रीक् 1 U. to take, to cover; रीवति-ते pre.

रु 1 A. गतिरेषणयोः to go, to hurt, to break to pieces (in the

- Yedas); रवते pre. रुच्ये perf. रविता p. fut. अरविष्ट aor. Cau.—
रावयति-ते pre. अरीरयत्-त pre. रुच्यते des.
- क 2 P. कञ्जे to cry, to yell, to hum as bees, to sound in general; रौते or रवीति pre. कराव perf. रवितां p. fut. रविष्यति fut. अरावीत् aor. रूपात् ben. रुचयति des. Pass.—रूपते pre. Cau.—
रावयति-ते pre. रुत P.P.
- कृ 1 A. दीप्तायभिपीतो च to shine, to look beautiful, to be pleased with (a person); रोचते pre. रुच्ये perf. रोचिता p. fut. रोचिष्यते fut. अरुचत्. अरोचिष्ट aor. रुचिषते, रुरोचिषते des. Cau.—
रोचयते pre. अरुचयत् aor. रुचित P.P.
- कृ 6 P. भङ्गे to break to pieces, to afflict, to pain; रुजति pre. रुरोज perf. रोकता p. fut. रोहयति fut. अरोक्षीत् (अरोक्ताय dual). aor. Cau.—रोजयति-ते pre. अरुजयत्-त aor. रुक्षते des. रुज्ज P.P. रुक्त्वा ger.
- कृ 10 U. हिंसायाम् to hurt, to kill; रोजयति-ते pre. रोजपाञ्चकार-
चके perf. रोजयिता p. fut. अरुजयत्-त aor.
- कृ 1 A. प्रतिघाते to strike down; रोढते pre. रुढे perf. अरुढत्,
अरोढिष्ट aor. रोढिषीष्ट ben.
- कृ 10 U. to obstruct, to resist, to shine, to speak; रोढयति-ते
pre. रोढपाञ्चकार-चके perf. अरुढयत्-त aor.
- कृ 1 P. उपघाते to strike; रोढति pre. रुढे perf. रोढिष्यति fut. अरो-
ढीत् aor.
- कृ 10 U. भाषायां दीप्तौ च to speak, to shine; रोढयति-ते fut. रोढ-
पाञ्चकार-चके perf. अरुढयत्-त aor.
- कृ 1 A. to resist, to oppose, to torment, to suffer pain; रोढते
pre. रुढे perf.
- कृ 1 P. स्तेपे to rob, steal; रुण्टति pre. रुण्ट perf. अरुण्टीत् Aor.
Pass.—रुण्टयत् pre. अरुण्टिष्ट aor.
- कृ 1 P. to go, to steal, to tame, to oppose; रुण्टति pre. रुण्ट
perf. This is the same as the above root; also written as रुण्ड्.
- कृ 2 P. अश्रुविमोचने to cry, to weep, to roar; रोदिति pre. अरोदत्,

- अरोदीत् Imperf. करोद् perf. रोदिता p. fut. अरुदत् or अरोदीत् aor. कषात् ben. कुरुषिषति des. Pass.—रुषते pre. अरोदि aor. Oau.—रोदयति-ते pre. अरुदत्-त् aor. रुदित p.p.
- रु 4 A. (with अनु) कामे to desire, to obey; रुषते pre. रुषे perf. रोत्स्यते fut. अरुद् aor. कुरुसते des.
- रु 7 U. आवरणे to besiege, to oppose, to hold up, to oppress; रुषति or रुन्दे pre. करोष or रुषे perf. रोद्धा p. fut. रोत्स्यति-ते fut. अरुषत्, अरोत्सीत्, अरुद् (अरोद्धाम्, अरुत्साताम् dual) aor. रुद्धात्, रुत्साष्ट ben. रुत्सति-ते des. Pass.—रुषते pre. अरोषि aor. Oau.—रोषयति-ते pre. अरुषत्-त् aor. रुद् p.p. रोद्धुम् inf.
- रु 4 P. विमोहने to confound, to suffer, to violate, to pain (in the Vedas), to disturb; रुष्यति pre. करोष perf. अरुषत् aor. Oau.—रोषयति-ते pre. अरुषत्-त् aor. रुषिषति, रुषयिषति des.
- रु 6 P. हिंसायाश्च to hurt, to destroy; रुक्षति pre. करोक्ष perf. अरुक्षत् aor. रुक्षति des.
- रु 10 U. 1 P. भाषायां दीप्तौ च to speak, to shine; रुक्षयति-ते, रुक्षति pre. रुक्षयिष्यति, रुक्षिष्यति fut. अरुक्षन्-त्, अरुक्षीत् aor.
- रु 1 P. हिंसायाश्च to kill, to hurt, to be annoyed; रोषति pre. करोष perf. रोषिता or रोद्धा p. fut. रोषिष्यति fut. अरोषीत् aor. रुषिषति, रुषयिषति des. रुषित्वा, रोषित्वा, रुष्टा ger. रोषितुम्, रोष्टुम् inf.
- रु 4 P. to kill, to hurt, to vex; रुष्यति pre. अरुषत् aor. (For the other forms see the above root).
- रु 10 U. रोषे to be angry; रोषयति-ते pre. अरुषत्-त् aor.
- रु 1 P. बीजजन्मानि प्रादुर्भावे च to grow, to increase, to rise, to reach; रोहति pre. कराह perf. रोद्धा p. fut. रोह्यति fut. रुद्धात् ben. अरुक्षत् aor. रुक्षति des. रुद् p.p. रुद्धा, आरुह्य ger. रोहुम् inf.
- रु 10 U. पारुष्ये to be rough, to be unkind, to make dry, (in the Vedas); रुक्षयति-ते pre. रुक्षयाच्चार चक्रे perf. रुक्षयिता p. fut. अरुक्षन्-त् aor.
- रु 10 U. रूपक्रियायाश्च to find out, to form, to consider, to fix, to appoint; रूपयति-ते pre. रूपयाच्चार-चक्रे perf. रूपयिता p. fut. अरूपयत्-त् aor. रूपयिषति-ते des.

- रुद् 1 P. सूचायाद् to adorn, to decorate, to anoint; रुचति pre.
रुच्य perf. रुचिता p. fut. अरुचीद् aor. रुचित p.p.
- रेद् 1 A. शङ्कायां to doubt, to suspect; रेकते pre. रिरिक्ते perf. रेकिष्यते
fut. अरेकिष्ट aor.
- रेञ् 1 A. to shiver, to shake; रेजते pre.
- रेट् 1 U. परिभाषणे to speak, to ask; रेटति pre. रिरिट् perf. अरेटीद्
aor.
- रेप् 1 A. to go; रेपते pre. रेपिष्यते fut. अरेपिट् aor.
- रेम् 1 A. शब्दे to sound, to low; रेमते pre.
- रेव् 1 A. अस्पष्टे शब्दे to utter an indistinct sound, to neigh; रेवते
pre. रिरिरे perf. रेविता p. fut. अरेविट् aor. रेवित p.p. (Also
written as रेव्).
- रै 1 P. to sound, to bark at; रायति pre. ररो perf. अरासीद् aor.
- रोद् 1 P. अनादरे उन्मादे च to despise; रोडति pre. करोड् perf. अरोडीत्
aor.
- रोट् (रौट् also) 1 P. to despise, रोटति, रौटति pre.

ल—

- लक् 10 U. आस्वादने प्राप्ते च to taste, to obtain; लाकयति-ते pre.
लाकयाश्चकार-चके perf. लाकयिता p. fut. अलीलकत्त aor.
- लक्ष् 1 A. आलोचने to perceive, to observe; लक्षते pre. ललक्षे perf.
लक्षिता p. fut. अलक्षिष्ट aor. लक्षयिषीष्ट ben.
- लक्ष 10 U. दर्शनाङ्कनयोः to notice, to define, to regard; लक्षयति-ते
pre. लक्षयाश्चकार-चके &c. perf. लक्षयिता p. fut. अलक्षकत्त aor
लक्षित p.p. लिलक्षयिषति-ते des.
- लष् or लङ् 1 P. to go; लसति or लङ्गति pre.
- लग् 1 P. सङ्गे to attach oneself to, to touch, to meet, to follow
closely; लगति pre. ललग् perf. लगिता p. fut. अलगीद् aor. लिल-
गिषति des. लग् p.p.
- लग 10 U. आस्वादने प्राप्ते च to taste, to obtain; लागयति-ते pre.
लागयाश्चकार-चके perf. लागयिता p. fut. अलीलगत्त aor.

लङ् 1 P. to go, to go lame; लङ्गति pre.

लघ् 1 P. शोषणे to dry, (भाषायां दीप्तौ सीमातिक्रमे च) to speak, to shine, to transgress; A. गत्यर्थे भोजननिवृत्तौ च to go, to fast; लंघति-ते pre. ललंघ-ललङ्घे perf. लंघिता p. fut. अलंघीन् or अलंघिष्ट aor. लंघित p. p.

लघ् 10 U. to speak, to shine; लंघयति-ते pre. लंघयिष्यति-ते fut. अललंघन्-त aor. ललङ्घ्यात्, लंघयिषीष्ट ben. लिलंघयिष्यति-ते des.

लङ् 1 P. लक्षणे to mark; लक्षति pre. ललक्ष perf.

लज् 1 P. भर्जने to fry; लजति per. ललाज perf. लजिता p. fut. अलजीत्, अलाजीत् aor. (Also written as लज्ज्).

लज् 6 A. व्रीडने to be ashamed; लजते pre. लेजे perf. लजिता p. fut. अलजिष्ट aor. लिलजिषते des. लज्ज् p.p.

लज् 10 U. प्रकाशने to appear; लजयति-ते; अपवारणे to conceal, लाजयति ते pre. लजयाश्चकार-चक्रे, लाजयाश्चकार-चक्रे &c. perf. लजयिता, लाजयिता p. fut. अललजन्-त, अलीलजन्-त aor.

लञ्ज् 1 P. हिंसाबलादाननिवेतनेषु भाषायां दीप्तौ च to kill, to be powerful, to take, to dwell, to speak, to shine; लञ्जति pre. ललञ्ज perf. अलञ्जीत् aor.

लञ्ज् 10 U. (see the above root) to give also; लञ्जयति-ते pre. लञ्जयाश्चकार-चक्रे perf. लञ्जयिता p. fut.

लट् 1 P. बाल्ये to be or act like a child, to prattle, to cry; लटति pre. ललाट perf. अलटीत् aor.

लट् 1 P. विलासे to play, to sport; लटति pre. अलटीत्, अलाटीत् aor.

लट् 10 U. उपसेवायां to fondle, to caress; लाटयति-ते pre. लाटयाश्चकार-चक्रे perf. अलीलटन्-त aor.

लप् 1 P. व्यक्तायां वाचि to talk in general, to wail, to whisper, to lament; लपति pre. ललाप perf. लपिता p. fut. अलपीन्, अलापीन् aor. Cau.—लापयति-ते pre. अलीलपन्-त aor. लिलापिषति des.

लभ् 1-A. प्राप्ता to get, to take, to have, to be able, &c.; लभते pre.

लेभे perf. लम्बा p. fut. लप्स्यते fut. अलम्ब्य aor. लिप्सते des. Can.—
लम्बयति-ते pre. अललम्बत्-त aor. लम्ब p. P.

लम्ब् 1 A. शब्दे अवसंसने च to sound, to hang down, to sink, &c.;
लम्बते pre. ललम्बे perf. लम्बिता p. fut. अलम्बित aor. Pass.—
लम्बयते pre. अलम्बि aor. Can.—लम्बयति-ते pre. अललम्बत्-त aor.
लिलम्बयते des. लम्बित p. P.

लय् 1 A. to go, to move; लयते pre. लेये perf. लयिता p. fut. अलयित
aor.

लर्च् 1 P. to go, to move; लर्चति pre. ललर्च perf. अलर्चात् aor.

लल् 1 P. विलास to play, to move about; ललति pre. ललाल perf.
ललिष्यति fut. अललीत् aor. लिलिषति des. Can.—लालयति pre.
अलीललत् aor. ललित p. P.

लल् 10 A. ईप्सायां to desire, to fondle; लालयते pre. लालयाश्चक्रे
perf. लालयिता p. fut. अलीललत् aor. लिलालयिते des.

लश् 10 U. शिल्पयोगे to use any art; लाशयति-ते pre. लाशयाश्चकार-
चक्रे perf. अलीलशत्-त aor. V. 1. for लस्.

लष् 1 & 4 U. कान्ती to wish, to long for; लषति-ते, लप्सति-ते pre.
ललाष or लेपे perf. लपिता p. fut. अलषीत्, अलाषीत्, अलषित aor.
लिलिषति des. लषित p. P.

लस् 1 P. श्लेषणक्रीडनयोः to appear, to embrace, to play, to
shine; लसति pre. ललास perf. लसिता p. fut. अलसीत्-अलासीत्
aor. Can.—लासयति-ते pre. अलीलसत्-त aor. लिलसिषति des.
लसित p. P.

लस् 10 U. शिल्पयोगे See लश् above.

लज् 1 A. व्रीडने to be ashamed, to blush; लज्जते pre. ललज्जे perf.
लज्जिता p. fut. अलज्जित aor. Pass.—लज्जयते pre. अलज्जि aor.
Can.—लज्जयति-ते pre. अललज्जत्-त aor. लिलज्जयते des.
लज्ज p. P.

ला 2 P. आदाने दाने च to take, to obtain; लाति pre. ललो पर्य
लाता p. fut. अलासीत् aor. Can.—लापयति-ते, लालयति-ते (to
cause to melt) pre. अलीलपत्-त, अलीलयत्-त aor. लिलासति des.

- लाञ्छ 1 P. शोषणालमर्थयोः to be dry, to adorn, to suffice; लाञ्छति pre. अलाञ्छीत् aor. Can.—लाञ्छयति-ते.
- लाघ् 1 A. सामर्थ्ये to be equal to or able; लाघते pre. अलाघीत् aor.
- लाज् or लाञ्ज 1 P. मर्जने मर्त्तने च to fry, to blame; लाजति or लाञ्जति pre. अलाजीत्, अलाञ्जीत् Aor.
- लाञ्छ् 1 P. लक्षणे to mark; लाञ्छति pre. अलाञ्छीत् aor.
- लिख् 6 P. अक्षरविन्यासे to write, to rub, to touch, to peck as a bird; लिखति pre. लिलेख perf. लेखिता p. fut. अलेखीत् aor. लिलेखिषति or लिलेखिषति des. Can.—लेखयति-ते pre. अली-लिखत्-त aor.
- लिङ् 1 P. to go, to move; लिङ्गति pre.
- लिङ् 1 P, to go, to move; लिङ्गति pre. लिलिङ्ग perf. लिङ्गिता p. fut. अलिङ्गीत् aor. लिङ्गित p. p.
- लिङ् 10 U. चित्रीकरणे to paint, to inflect (a noun); लिङ्गयति-ते pre. लिङ्गयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. लिङ्गयिता p. fut. अलिङ्गित-त aor.
- लिप् 6 U. उपदेहे (उपदेहो वृद्धिः) to anoint, to cover, to stain; लिपति-ते pre. लिलेप, लिलिपे perf. लेप्ता p. fut. लेप्स्यति-ते fut. अलिपत्-त, अलिप्त aor. Can.—लेपयति-ते pre. अलीलिपत्-त aor. लिलिप्सति-ते des. लिप्त p. p.
- लिप् 4 A. अल्पमात्रे to be small or reduced; लिप्यते fut. लिलिप्से perf. लेक्ष्यते fut. अलिप्तत aor. Can.—लेषयति-ते pre. अलीलिप्तत्-त aor. लिलिप्तते des. लिप्त p. p.
- लिप् 6 P. to go; लिपति pre. लिलेप perf. अलिप्तत् aor. लिलिप्सति des.
- लिह् 2 U. आस्वादने to lick, to taste; लेहि, लीहे pre. लिलेह, लिलिहे perf. लेहा p. fut. लेक्ष्यति-ते fut. अलिप्तत्-त, अलीह aor. लिहात्, लिहीत् den. लिलिप्सति-ते des. लीह p. p.
- ली 1 P. & 10 U. द्रवीकरणे to melt, to dissolve; लयति, लापयति-ते pre. लिलाय. लापयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. अलेपीत्, अलीलयत्-त aor. लिलीपति, लिलाययिषति-ते des.
- ली 4 A. श्लेषणे to stick, to lie on; लीयते pre. लिल्ये perf. लेता, लाता

p. fut. लेष्यते, लास्यते fut. अलेष्ट, अलाभ्य aor. लेषीष्ट. लासीष्ट
ben. Cau.—लाययति-ते pre. लिळीयते des. लीन p.p. लीत्वा, बिलाय,
बिलीय ger.

ली 9 P. श्लेषणे to adhere, to melt; लिनाति pre. लिहाय, ललो perf.
लेता, लाता p. fut. लेष्यति, लास्यति fut. अलेषीव्, अलासीव् aor.
लिळीयति des.

लुञ्च् 1 P. अपनयने to pluck, to pull, to tear off; लुञ्चति pre. लुञ्च्य
perf. लुञ्चिता p. fut. अलुञ्चीव् aor. लुञ्चिषति des. लुञ्चित p.p.

लुञ्च् 1 P. & 10 U. हिंसाबलादाननिकेतनेषु माषाया दीप्तौ च to kill, to
be strong &c. लुञ्जति, लुञ्जयति-ते pre. अलुञ्जीव्, अलुञ्जवत्-त aor.

लुट् 1 A. प्रतिघाते to oppose; लोटते pre. लुटते perf. लोटिता p. fut.
अलुटव्, अलोठिष्ट aor. लुटिषते des.

लुट् 1 P. विलोढने to roll, to wallow on the ground; लोटति pre.
लुलोट perf. लोटिता p. fut. अलोटीव् aor. लुटिषति or लुलोटिषति
des. Cau.—लोडयति-ते pre. अलुलुटवत्-त, अलुलोडवत्-त aor.
लुटित, लोटित p. p.

लुट् 4 P. to roll, &c.; लुट्यात् pre. लुलोट perf. लोटिता p. fut;
अलुटव् aor. (See the above root for the other forms.)

लुट् 6 P. (कृटादिः) संश्लेषणे see लुट् below.

लुट् 10 U. माषायां दीप्तौ च to speak, to shine; लोटयति-ते pre.
लोडयाश्चकार-चक्र &c. perf. लोटयिता p. fu'.

लुट् 1 P. उपघाते to strike, to knock down; लोटति pre. लुलोट
perf. लोटिता p. fut. अलोटीव् aor. Cau.—अलुलुटवत्-त. अलुलो-
टवत्-त aor.

लुट् 1 A. प्रतिघाते to oppose, to roll; लोटते pre. लुटते perf.
लोडिता p. fut. अलुटव्, अलोठिष्ट aor.

लुट् 6 P. संश्लेषणे (कृटादिः) to wallow; लुठति pre. लुलोठ perf.
लुडिष्यति fut. अलुठीव् aor. लुडिषति des.

लुट् 1 P. विलोढने to stir, to churn; लोडति pre. लुलोड perf. लोडिता
p. fut. अलोडीव्-aor. Cau.—लोडयति-ते pre. लुडिषति des.

- लुह 6 P. (कुटादिः) to cover, to adhere; लुहति pre. (See लुह above for the other forms.)
- लुण् 1 P. स्तेये to rob, to be lazy; लुण्टति pre. लुण्ट perf. लुण्टिष्यति fut. अलुण्टीत् aor.
- लुण् 10 U. see लुण्ट below.
- लुण् 1 P. आलस्ये प्रतिघाते च to be idle, to agitate; लुण्टति pre. लुण्टिष्यति fut. अलुण्टीत् aor. Can. लुण्टयति-ते pre. अलुण्टयत् त aor. लुलुण्टयति des.
- लुण् 10 U. स्तेये to rob, to plunder; लुण्टयति-ते pre. लुण्टयिष्यति-ते fut. अलुलुण्टयत्-त aor.
- लुण् 10 U. to plunder; लुण्डयति-ते pre. लुण्डयाश्चकार-चक्रे perf. (Same as लुण्ड)
- लुन्ध 1 P. हिंसाक्लेशनयोः to strike, to kill; लुन्धति pre. लुलुन्ध perf. लुन्धिष्यति fut. अलुन्धीत् aor.
- लुप् 4 P. विमोहने to confound, to be destroyed; लुप्यति pre. लुलोप perf. लोपिता p. fut. अलुपत् aor. Cau.—लोपयति-ते pre. अलुलुपत्-त, अलुलोपत्-त aor. लुपुषिषति, लुलोपिषति, des. लुप्सा, लुपिषा, लोपित्वा ger. लुम p. p.
- लुप् 5 U. छेदने to break, to take away, to seize, to suppress; लुम्पति-ते pre. लुलोप, लुलोपे perf. लोमा p. fut. अलुपत्, अलुम्प aor. लुप्यात्, लुप्सीष्ट ban. लुलुप्सति-ते des. Pass.—लुप्यते pre. अलोपि aor. Cau.—(See the above root); लुम p. p.
- लुम् 1 & 4 P. गार्ध्वे to covet, to be perplexed; लोमति, लुम्पति pre. लुलोम perf. लोमिता, लोम्वा p. fut. अलोमीत् (1) अलुमत् (4) aor. Cau.—लोमयति-ते pre. अलुलुमत्-त aor. लुलुमिषति, लुलोमिषति des. लुम्भ p. p.
- लुम् 6 P. विमोहने to be bewildered, to confound; लुमति pre. अलोमीत् aor. लुमित p. p.
- लुम् 1 P. अर्दने to torment; लुम्बति pre. अलुम्बीत् Aor.
- लु 9 U. छेदने to divide, to cut off; लुनाति, लुनीति pre. लुलाव, लुलुवे

perf. लब्धिता p. fut. अलब्धित्, अलब्धिट् aor. लब्ध्यात्, लब्धिष्यिट् ban.
लुब्धयति-ते des. Cau.—लब्धयति-ते pre. लब्ध् P. P.

लुप् 1 P. भूषायां; लुपति pre. लुब्ध perf. अलुब्धित् aor.

लुप् 10 U. हिंसायां to injure, to rob; लुपयति-ते pre. लुपयाश्चकार-
चक्रे perf. अलुलुपत्-त् aor.

लेम् 4 P. म्बलने to stumble; लेमयति pre. अलेखित् aor.

लेप् 1 A. to go, to worship; लेपते pre. अलेषिट् aor.

लेण् 1 P. to go, to send, to embrace; लेणति pre. अलेणीत् aor.

लोक् 1 A. दर्शने to see, to perceive; लोकते pre. लुलोके perf. लोकित्
p. fut. अलोकिट् aor. लुलोकियते des. Cau.—लोकयति-ते pre.
अलुलोकत्-त् aor. लोकित् P. P.

लोक् 10 U. भाषायां दीप्तौ च to behold, to shine, to know, to seek;
लोकयति-ते pre. लोकयाश्चकार-चक्रे perf. लोकयिता p. fut. अलु-
लोकत्-त् aor. लुलोकयिषति-ते des.

लोच् 1 A. दर्शने to see; लोचते pre. लुलोचे perf. लोचिता p. fut.
अलोचिट् aor. लोचित् P. P.

लोच् 10 U. to speak, to shine; लोचयति-ते pre. लोचयाश्चकार चक्रे-
आस-बभूव perf. लोचयिता p. fut. अललोचत्-त् aor. (See लोक
10 above).

लोद् 1 P. धौर्म्ये पूर्वभावे भ्रष्टे च to deceive, to precede; लोटति pre.
लुलोट perf. अलोटीत् aor.

लोद् 1 A. संघाते to heap up; लोटते pre. लुलोटे perf. अलोष्टिट् aor.

व—

वक्ष् 1 P. रोषे संघाते च to be angry, to grow; वक्षति pre. ववक्ष perf.
वक्षिष्यति fut. अवक्षीत् aor.

वम्-वह् 1 P. to go, to move; वसति, वहति pre. ववास्व, ववह् perf.

वङ् 1 A. कोटिल्ये गतौ च to be crooked, to go; वङ्गते pre. अवङ्गिट्
aor.

वङ् 1 P. to go; वङ्गति pre.; same as वङ्

वच् 2 P. परिभाषणे to speak, to relate; वक्ति pre. उवाच perf. वक्ता p. fut. वक्ष्यति fut. अवोचत् aor. उच्यत् ben. विवक्षति des. Can.—वाचयति-ते pre. अवीवचत्-त aor.

वच् 1 P. & 10 U. to speak, to read; वचति, वाचयति-ते pre. उवाच, वाचयाश्चकार-चक्रे, &c. perf. वक्ता, वाचयिता p. fut. अवाक्षीत्, अवीवचत्-त aor. उक्त, वाचित p. p.

वज् 1 P. to go, to roam about; वजति pre. ववाज perf. वजिता p. fut. अवजीत्, अवाजीत् aor.

वज् 10 U. to trim, to go; वाजयति-ते pre. वाजयामास &c. perf. जवीवजत्-त aor.

वञ्च् 1 P. to go, to arrive at; वञ्चति pre. ववञ्च perf. वञ्चिता p. fut. अवञ्चीत् aor. विवञ्चयति des. वञ्चित p. p. Pass.—वच्यते pre. अवञ्चि aor.

वञ्च् 10 A. प्रलभ्यते to cheat; वञ्चयते pre. वञ्चयामास &c. perf. अव-वञ्चत aor. विवञ्चयिषते des.

वट् 1 P. वेष्टने to surround, to cover; वटति pre. ववाट perf. अवटीत्, अवाटीत् aor.

वट् 10 U. ग्रन्थे, विभाजने to string, to divide, to surround; वट-यति-ते pre. वटयाश्चकार-चक्रे perf. अवीवटत्-त aor. विवटयिषति-ते des.

वट् 10 P. स्थौल्ये to be strong or fat; वटति pre. ववाट perf. अवठीत्, अवाठीत् aor.

वण् 1 P. शब्दे to sound; वणति pre. अवणीत्, अवाणीत् aor. विवणि-यति des.

वण्ट् 1 P. & 10 U. विभाजने to divide वण्टति, वण्टयति-ते pre. वण्टि-ष्यति, वण्टयिष्यति fut. अवण्टीत्, अववण्टत्-त aor.

वद् 1 P. व्यक्तायां वाचि to say, to tell, to lay down; वदति pre. उवाद perf. वदिता p. fut. अवादीत् aor. विवदियति des. Pass.—उद्यते pre. अवादि aor. उदित p. p.

वद् 1 & 10 U. सँदेशवचने to inform; वदति ते, वदयति-ते pre. ववाद, ववदे, वदयाश्चकार &c. perf. अवादीत्, अवदिट्, अवीवदत्-त aor.

- वन 1 P. शब्दे सम्भक्तौ च to sound, to honour, to aid; वनति pre. ववान perf. वनिष्यति fut. अवनीत्, अवानीत् aor. Can.—वानयति-ते pre. विवनिषति des.
- वप् 8 A. (P. according to चन्द्र) to beg, to seek for; वनुते pre. वेने perf. अवनिष्ट, अवत aor. विवनिषते des.
- वन् 1 P. & 10 U to favour, to injure, to sound; वनति, वानयति-ते pre.
- वन्द् 1 A. अभिवादनस्तुत्योः to salute, to adore, to praise; वन्दते pre. ववन्दे perf. वन्दिता p. fut. अवन्दिष्ट aor. विवन्दिषते des. Pass.—वन्द्यते pre. वान्दित p. p.
- वप 1 U. बीजसन्ताने छेदने च to sow, to scatter, to weave, to cut, to shave; वपति-ते pre. उवाप, ऊषे perf. वप्ता p. fut. अवाप्सीत्, अवप्ता aor. उप्पात्, वप्सीष्ट ben. Can.—वापयति-ते pre. अवीवपत्-त aor. विवप्सति-ते des. Pass.—उप्यते pre. अवापि aor.
- वभ् 1 P. to go; वभति pre. अवभ्रीत् aor.
- वम् 1 P. उद्धरणे to vomit, to pour out; वमति pre. ववाम perf. वमिता p. fut. अवमीत् aor. Can.—वमयति-ते, वामयति-ते (with a prep. वमयति-ते only) pre. अवीवमत्-त aor. वमित, (वान्त according to some) p. p.
- वय 1 A. to go; वयते pre. वपिष्यते fut. अवयिष्ट aor.
- वर 10 U ईप्सायां to ask for, to get; वरयति-ते pre. वरयाश्चकार-चक्रे perf. वरयिता p. fut. अववरत्-त aor.
- वर्च् 1 A. दोषो to shine, to be bright; वर्चते pre. ववर्चे perf. अवर्चिष्ट aor.
- वर्ण 10 U. वर्णक्रियाविस्तरयणवचनेषु प्रेरणे च to colour, to explain, to extol, to send, to grieve; वर्णयति-ते pre. वर्णयाश्चकार-चक्रे-आप्त-वभूव perf. वर्णयिता p. fut. अववर्णत्-त aor. विवर्णयिषति ते des. वर्णित p. p.
- वर्ध् 10 U. छेदनपुष्णयोः to cut, to fill; वर्धयति-ते pre. अववर्धत्-त aor. विवर्धयिषति-ते des.
- वर्ध् 1 A. स्नेहने to love; वर्धते pre. अवर्षिष्ट aor.

- बल् 1 A. संवरणे, सञ्चरणे च to cover, to move about; बलते pre.
बलिष्यते fut. अबलिष्ट aor. विबलिषति-ते des.
- बल्क् 10 U. परिभाषणे to speak; बल्कपात-ते pre. बल्कयाञ्चकार-चक्रे
perf. अबल्कत्-त aor.
- बल्ग 1 U. to go, to dance, to be pleased, to eat; बल्गति-ते pre.
बल्ग, बल्गे perf. बल्गता p. fut. अबल्गीत्, अबल्गिष्ट aor.
बल्गित p. p.
- बल्म् 1 A. भोजने to eat; बल्भते pre. अबल्भिष्ट aor.
- बल् 1 A. संवरणं to cover or be covered; बल्ते pre. बवले perf.
- बल्ह 1 A. परिभाषणहिंसाप्रदानेषु to speak, to be prominent, to kill,
to give; बल्हेते pre. बवल्हे perf. अबल्हिष्ट aor.
- बल्श 2 P. कान्नां to wish, to shine; बल्ष्टि pre. उवाश perf. बलिता p.
fut. अबलीत्, अवाशीत् aor. उश्यात् ben. विबलिषति des. Pass.—
बल्शते pre. अवाशि aor. उशित p. p.
- बल् 1 P. हिंसायां to injure, to kill; बल्ति pre. बवाच perf. अबलीत्,
अवापीत् aor.
- बल् 1 P. निवासे to dwell, to be, to spend (time); बल्ति pre. उवास
perf. बल्ता p. fut. अवासीत् aor. उश्यात् ben. विबल्सति des.
Pass.—उबल्ते pre. अबल्ति aor. Cau.—वासयति-ते pre. अबीवसत्-
त aor. उषित p. p. उषित्वा, प्रोष्य ger.
- बल् 2 A. आच्छादने to wear, to put on; बल्ते pre. बवसे perf. बलिता
p. fut. अबलिष्ट aor. Cau.—वासयति-ते pre. अबीवसत्-त aor.
विबलिषते des. बलित p. p.
- बल् 4 P. स्तम्भे to be straight, to be firm, to fix; बल्ति pre. बलि-
ष्यति fut. अबलत् aor. बलत् p. p. बलित्वा, बल्त्वा ger. बलितुम् inf.
- बल् 10 U. स्रहच्छेदापहरणेषु to love, to cut, to take away; बालयति-
ते pre. बालयिष्यति-ते fut. अबीवसत्-त aor. बाल्यात्, बालयिषीष्ट
ben.
- बल् 10 U. निवासे to dwell; बालयति-ते pre. बालयिता p. fut. अबलत्
aor.
- बल्क् 1 A. to go; बल्कते pre. बाल्कयत int. अबलिष्ट aor.
- बल् 10 A. अर्धने to hurt, to kill, to ask, to go; बल्तयते pre.
बल्तयाञ्चक्रे perf. अबल्तत aor. (Also written as बल्त्).

- बह् 1 U. प्रापणे to bear along, to carry, to flow, to marry (with उद्) &c. बहति-ते pre. उवाह, ऊहे perf. बोहा p. fut. बध्यति-ते fut. अवासीत्, अवाह aor. उह्यात्, वशीष्ट ben. विविक्षति-ते des. Cau.—वाहयति-ते pre. अवाहत्-त्त aor. ऊह p.p.
- बा 2 P. गतिगन्धनयोः to blow, to go, to strike, to kill; वाति pre. ववौ perf. वाता p. fut. अवासीत् aor. वायात् ben. Cau.—to caused to blow, वाययति-ते; to shake, वाजयति-ते pre. विवासति des. वात p.p. (with निर-निर्वाण when वात 'wind' is not the subject; as निर्वाणो मुनिरग्निर्वा).
- वांक्ष् 1 P. कांक्षायां to wish, to desire, वांक्षति pre. वांक्षिष्यति fut. अवांक्षीत् aor.
- वाञ्छ् 1 P. वाञ्छायां to wish, to desire, to seek for; वाञ्छति pre. ववाञ्छ perf. वाञ्छिता p. fut. अवाञ्छीत् aor. विवाञ्छिषति des. Pass.—वाञ्छयते pre. अवाञ्छि aor.
- वाड् 1 A. to bathe, to dive; वाडते pre. ववाडे perf.
- वाह् 10 U. सुखसेवनयोः to be happy. to serve; वातयति-ते pre. वातयिष्यति-ते fut. अववातत्-त्त aor. विवातयिषति-ते des.
- वाश् 4 A. अग्ने to roar, to hum; वाश्यते pre. ववाशे pre. वाशिता p. fut. अवाशिष्ट aor. वाशित p.p.
- वास् 10 U उपभेवायां to scent, to make fragrant; वासयति-ते pre. वासयाश्चकार-चक्रे &c. perf. वासयिता p. fut. अववासत्-त्त aor. विवासयिषति-ते des.
- वाह् 1 A. प्रयत्ने to try, to make an effort; वाहते pre. ववाहे perf. अवाहिष्ट aor.
- विच् 7 U. पृथग्भावे to separate &c.; विनक्ति, विङ्क्ते pre. विवेच, विविचे perf. वक्ता p. fut. अवैचन्, अवैक्षीत्, अविक aor. विच्यत्, विक्षीष्ट ben. विविक्षति-ते des. विक p.p.
- विच्छ् 6 U. to go; विच्छायति pre. विविच्छ, विच्छाश्चकार &c. perf. विविच्छा, विच्छापिता p. fut. अविच्छीत् अविच्छायीत् aor. Cau.—विच्छयति-ते, विच्छापयति-ते pre. अविविच्छत्-त्त, अविविच्छायत्-त्त aor. विविच्छिषति, विविच्छादिषति des. Pass.—विच्छयते, विच्छा-स्यते pre.

विच्छ 10 U. भाषायां दातौ च to speak, to shine; विच्छयति-ते pre.
विच्छयाश्चकार-चक्रं p. pf. अविच्छिन्न-त aor.

विज् 3 U. पृथग्भावे to separate to distinguish; विवेकि, वेविके pre.
विवेज, विविजे perf. वेक्ष्यति-ते fut. अविजत्, अवैक्षीत्, अविक्त aor.
विविक्षाति-ते des.

विज् 6 A. भयचलनयोः to fear, to tremble; विजते pre. विविजे perf.
विजिता p. fut. अविजित् aor. Cau.—वेजयति pre. अवीजित् aor.
विविजिपति des.

विज् 7 P. to shake, to fear; विनक्ति pre. विवेज perf. विजिता p. fut.
अविजीत् aor. विविजिपति des.

विद् 1 P. आक्रोशे शब्द च to curse, to sound, to rail at; वेदति pre.
विद्वेद perf. अवेदीत् aor.

विद् same as विद्.

विदम्ब 10 U. विदम्बने to mock, to deceive; विदम्बयति-ते pre. अवि-
विदम्बत्-त aor.

विद् 1 A. याचने to beg; वेद्यते pre. वेधिष्यते fut. अवेधेत् aor.

विद् 2 P. ज्ञाने to know, to regard; वेत्ति, वेद pre. विवेद, विदाश्चकार
perf. वेदिस्यति fut. अवेदीत् aor. विद्यात् ben. विदित p.p. Cau.—
वेदयति-ते pre. अवीविदत्-त aor. विविदिषति-ते des.

विद् 4 A. सत्तायां to happen, to be; विद्यते pre. विविदे perf. वेत्ता p.
fut. वेत्स्यते fut. अविक्त aor. विस्सीष्ट ben. विविस्तते des. वित्त p.p.

विद् 6 U. लाभे to get, to find, to feel; विन्दति-ते pre. विवेद, विविदे
perf. वेदिता, वेत्ता p. fut. अविदत्, अविक्त. अवेदिष्ट aor. विद्यात्,
वेदिषीष्ट, विस्सीष्ट ben. विविस्ताति-ते, विवि-वे-दिषति-ते des. विन्न
(वित्त) p.p.

विद् 7 A. विचारणे to discuss, to consider; विन्ते pre. विविदे perf.
वित्त or विन्न p. p. For other forms see विद् 4 A.

विद् 10 A. चेतनाख्याननिवासेषु to feel, to tell, to dwell; वेदयते pre.
वेदयाश्चक्रे perf. वेदयिता p. fut. अवीविदत् aor. विवेदयिषते pes.
Pass.—वेद्यते pre. अवेदि aor.

- विध् 6 P. विधाने to pierce; विधति pre. वेधिष्यति fut. अवेधीत् aor.
Cau.—वेधयति-ते pre. अवीधिषत्-त aor.
- विश् 6 P. प्रवेशने to enter, to fall to the share of; विशति pre. विवेश
perf. वेष्टा p. fut. अविक्षत्-त aor. विविक्षति des. विष्ट p. p.
- विष् 1 P. सेचने to sprinkle, to pour out; वेषति pre. विवेष perf.
वेक्ष्यति fut. अविक्षत् aor. विष्ट p. p.
- विष् 3 U. व्याप्तौ to pervade, to surround; वेवेष्टि. वेवेष्टे pre. विवेष,
विविषे perf. वेष्टा p. fut. अविक्षत्, अविक्षत aor. विविक्षति-ते des.
- विष् 9 P. विप्रयोगे to separate; विष्णाति pre. विवेष perf. अविक्षत् aor.
- विष् 10 A. हिंसायां to kill; U. दर्शने to see; विष्कयते, विष्कयति-ते pre.
अविष्कृत, अविष्कृत-त aor.
- वी 2 P. गतिव्याप्तिप्रजननकान्त्यसनखादनेषु to go, to pervade, to
conceive, to be born, to shine, to obtain, to throw, to be
beautiful, to desire, to eat; वेति pre. विशाय perf. वेता p. fut.
अवेधीत् aor. वीयात् ben. विवीचति des. Cau.—वापयति-ते, (वाप-
यति-ते) pre. वीत p. p.
- वीज् 10 U. व्यजने to fan; वीजयति-ते pre. अवीजित-त aor.
- वीर 10 A. विक्रान्तौ to display valour; वीरयते pre. वीरयिष्यते fut.
अविधीरत aor.
- वृ 1 U. आवरणे to cover, to surround; व्रति-ते pre. (See the
following root).
- वृ 5 U. वरणे to choose, &c.; वृणोति, वृणुते pre. ववोर, वव्रे perf.
वरिता, वरीता p. fut. अवारीत्, अवरिष्ट, अवरीष्ट, अवृत aor. द्वियात्,
वरिषीष्ट, वृषीष्ट ben. Cau.—वारयति-ते pre. अवीवरत्-त aor. विवरि-
यति-ते, विवरीयति-ते, वुवूर्पति-ते des.
- 9 A. to choose &c.; वृणीते pre. वव्रे perf. (Same as the
above A.).
- वृक् 1 A. आदाने to take, to accept; वृकते pre. ववृके perf. वृकिष्यते
fut. अवर्किष्ट aor. विवर्कियते des.
- वृक्ष 1 A. आवरणे to cover; वृक्षते pre. ववृक्षे perf. अवृक्षिष्ट aor.
- वृच् 7 P. वर्चने to choose; वृणक्ति pre. ववर्च perf. ववर्चिष्यति fut.
अवर्चीत् aor. वृक्त p. p.

- वृज् 2 A. वर्जने to avoid, to shun; वृक्ते pre. ववृजे perf. वर्जिष्यते fut.
अवर्जिष्ट aor. विवर्जिषते des.
- वृज् 7 P. वर्जने to avoid, to choose, to turn away, to move, to
hurt; वृणाक्ति pre. ववर्ज perf. वर्जिता p. fut. अवर्जीत् aor. विवर्जि-
षति des.
- वृज् 1 P. & 10 U. to shun, to abandon, to exclude &c.; वर्जति,
वर्जयति-ते pre. ववर्ज, वर्जयाश्चकार-चक्रे &c. perf. वर्जिता, वर्जयिता
p. fut. अवर्जीत्, अवीवृजत्-त, अववर्जत्-त aor.
- वृज् 2 A. वर्जने to avoid; वृक्ते pre. वृजिष्यते fut. अवृजिष्ट aor.
- वृष् 6 P. प्रीणने to give pleasure; वृणति pre. ववर्ण perf. अवर्णीत् aor.
- वृत्* 1 A. वर्तने to exist, to happen, to live on, to occupy &c.;
वर्तते pre. ववृते perf. वर्तिता p. fut. वर्तिष्यते, वर्त्स्यति fut. अवृत्त्,
अवर्तिष्ट aor. वर्तिषीष्ट ben. विवर्तिषते, विवृत्सति des. Cas.—
वर्तयति-ते pre. अवर्तयत्-त, अववर्तयत्-त aor. वृत् p. p.
- वृत् 4 A. वरणे to choose, to divide; वृत्यते pre. (See the above
root.)
- वृत् 1 P. & 10 U. भाषायां दीप्तौ च to speak, to shine; वर्तति, वर्त-
यति-ते pre. ववर्त, वर्तयाश्चकार-चक्रे &c. perf. अवर्तीत्, अवीवृत्त-
त, अववर्तयत्-त aor.
- वृष्* 1 A. वृद्धौ to grow; वर्धते pre. ववृधे perf. वर्धिता p. fut. वर्धिष्यते,
वर्त्स्यति fut. अवृधत्, अवर्धिष्ट aor. वर्धिषीष्ट ben. वृद्ध p. p. विवर्धिषते,
विवृत्सति des.
- वृष् 1 P. & 10 U. भाषायां दीप्तौ च to speak, to shine; वर्धति, वर्ध-
यति-ते pre. (See वृत् above).
- वृश् 4 P. वरणे to choose; वृश्यति pre. ववर्श perf. वर्शिष्यति fut. अवृ-
शत् aor.
- वृश् 1 P. सेचनहिंसाक्लेशनेषु to rain, to pour forth, to torment;
वर्षति pre ववर्ष perf. वर्षिता p. fut. अवर्षीत् aor. विवर्षिषति des.
वृष्ट P. p.

* It is also Parasmaipadi in the 2nd future, conditional, aorist,
and desiderative.

- वृ 10 A. शक्तिबन्धने to have virile power; वर्धयते pro. वर्धयिष्यते fut. अभीष्टयत, अववर्धत aor.
- वृ 6 P. उद्यमने to exist, to work; (see वृह).
- वृ 9 U. वरणे to choose; वृणाति, वृणीते pro. ववार, ववरे perf. वरिता, वरीता p. fut. अवारीत्, अवरीष्ट, अवरीष्ट, अवृष्ट aor. वृयात्, वरिषीष्ट, वृषीष्ट ben. वृवृषति-ते, विवरिषति-ते, विवरीषति-ते des.
- वे 1 U. तन्तुसन्ताने to weave, to cover; वयति-ते pro. उवाय, ऊये, ऊवे, ववी, ववे perf. वाता p. fut. अवासीत्, अवास्त aor. ऊपात्, वासीष्ट ben. विवासति-ते des. Cau.—वाययति-ते pro. Pass.—ऊयते pre. अवायि aor. उत p.p. उत्वा, प्रवाय ger.
- वेण् 1 U. गतिज्ञानचिन्तानिशामनवादित्रग्रहणेषु to go, to know, to contemplate &c.; वेणति-ते pro. विवेण, विवेणे perf. वेणिष्यति-ते fut. अवेणीत्, अवेणिष्ट aor.
- वेद्य 1 A. याचने to beg, to solicit; वेद्यते pre. अवेद्यिष्ट aor.
- वेय् Same as वेण् which see.
- वेप 1 A. कम्पने to tremble, to quake; वेपते pre. विवेपे perf. वेपिता p. fut. अवेपिष्ट aor. Cau.—वेपयति-ते pre. अविवेपत्-त aor. विवेपिषते des.
- बेल् 1 P. चलने to shake, to be wanton; बेलति pre. विबेल perf. बेलिता p. fut. अबेलीत् aor.
- बेल् 10 U. कालोपदेशे to count the time; बेलयति-ते pre. बेलपाश्चकार-चक्रे perf. बेलयिता p. fut. अबिबेलत्-त aor.
- बेल् 1 P. चलने to go, to shake; बेलति pre. विबेल perf. अबेह्लीत् aor.
- बेवी 2 A. गतिव्याप्यादिषु to go, to obtain, to be pregnant, to pervade, to eat, to wish, to shine; बेवीते pre. अवेविष्ट aor. (Vedic).
- बेष्ट 1 A. वेष्टने to surround, to wind round, to dress; बेष्टते pre. विवेष्टे perf. बेष्टिता p. fut. अवेष्टिष्ट aor. Cau.—बेष्टयति-ते pre. विवेष्टिषते des.
- बेह् 1 A. to endeavour; बेहते pre. विवेहे perf. अवेहिष्ट aor.
- वे 1 P. शोषणे to dry, to be weary; वायति pre. ववी perf. वास्यति fut. अवासीत् aor.

- अच 6 P. व्याजीकरणे to cheat, to surround, to pervade; विचति
pre. विव्याच perf. व्याचिता p. fut. अव्यचीत्, अद्याचीत् aor.
विच्यात् ben. Pass.—विच्यते pre. विव्याचिषति des. Cau.—व्याचयति-
ते pre. विचित p.p.
- अघ 1 A. भयचलनयोः to fear, to be vexed or afflicted, to tremble;
व्यथते pre. विव्यथे perf. व्याथिता p. fut. अव्यथित aor. Cau.—व्यथ-
यति-ते pre. विव्यथिषते des. व्यथित p.p.
- अघ 4 P. ताडने to hurt, to pierce; विध्यति pre. विव्याध perf.
व्यद्धा p. fut. अद्यात्सीत् aor. विद्यात् ben. विध्यत्सति des. Pass.—
विध्यते pre. Cau.—व्याधयति-ते pre. अविव्यधत्-त aor. विद्ध p.p.
- अय 1 U. to go; व्ययति-ते pre. वव्याय, वव्यये perf. व्ययिष्यति-ते fut.
अव्ययीत्, अव्ययिष्ट aor.
- अय 10 U. वित्तसमुत्सर्गे to expend, to bestow; व्यययति-ते pre.
व्यययाश्चकार-चक्रे, &c. perf. व्यययिष्यति-ते fut. अवव्ययत्-त aor.
विव्यययिषति-ते des.
- अयु 4 P. दाहे विभागे च to burn, to separate; व्युष्यति pre. वुष्ये
perf. व्योषिष्यति fut. अव्योषीत्, (अव्युषत् to separate) aor.
- अये 1 U. संवरणे to cover, to sew; व्ययति-ते pre. विव्याय, विव्ये perf.
व्याता p. fut. अद्यासीत्, अद्यास्त aor. वीयात्, व्यासीष्ट ben. विव्या
सति-ते des. Pass.—वीयते pre. Cau.—व्याययति-ते pre. अविव्ययत्-
त aor. वीत p. p.
- वज्र 1 P. to proceed, to pass away (as time); व्रजाति pre. वव्राज
perf. व्रजिता p. fut. अव्राजीत् aor. विव्रजिषति des. व्रजित p.p.
- वज्र 10 U. मार्गसंस्कारगत्योः to sweep the way, to go; व्राजयति-ते
pre. अविव्रजत्-त aor.
- वड् 6 P. संवरणे (कुटादि) to cover, to be gathered, to sink; व्रडति
pre. व्रडिष्यति fut. अव्रडीत् aor.
- वण् 1 P. शब्दे to sound; व्रणयति pre. वव्राण perf. अव्रणीत्, अव्राणीत्
aor.
- वण् 10 U. मात्रविचूर्णने to wound; व्रणयति-ते pre. व्रणयाश्चकार-चक्रे
perf. अवव्रणत्-त aor.
- वश् 6 P. छेदने to cut, to tear, to wound; वृश्चति pre. वव्रश्च perf.
व्रश्चिता, व्रष्टा p. fut. अव्राशीत्, अव्रश्चीत् aor. वृश्चात् ben. विव्रश्चि-
षति, विव्रश्चति des. Pass.—वृश्चते pre. वृश्च p.p. व्रश्चिन्, व्रष्टुन् inf.

- व्री 4 A. वरणे to select; व्रीयते pr. विव्रिये perf. व्रेष्यते fut. अव्रेष्ट
aor. व्रीण p.p.
व्री 9 P. to choose; व्रीणाति, व्रीणाति pre. व्रेष्यति fut. अव्रेषीत् aor.
व्रीह् 4 P. चोदने लज्जायां च to throw, to be ashamed; व्रीह्यति pre.
विव्रीह् perf. अव्रीहीत् aor.
व्री 9 P. वरणे to select, to go; व्रीणाति pre. व्रेष्यति fut. अव्रेषीत्
aor. Cau.—व्रेषयति-ते pre.

श—

- शंस 1 P. स्तुतो दुर्मतो च to relate, to suggest, to praise, to hurt;
शंसति pre. शशस perf. शंसिता p. fut. अशंसीत् aor. शस्यात्
ben. शिशंसिषति des. Pass.—शस्यते pre. अशंसि aor. शंसित्वा,
शसत्वा ger. शस्त p.p.; with आ A. इच्छायां to hope, to bless;
आशंसते pre. आशंसिष्यते fut. आशंसिष्ट aor. आशंसिषीष्ट ben.
आशिशंसिषते des.
शक् 4 U. मर्षणे to endure, to be able; शक्यति-ते pre. शशाक, शेके
perf. शकिता, शक्ता p. fut. शकिष्यति-ते, शक्यति-ते fut. अशकत्,
अशकिष्ट, अशक्त aor. शिशकिषति-ते des.
शक् 5 P. शक्तौ to be able, to endure, to be powerful; शक्नोति pre.
अशक perf. शक्ता p. fut. अशकत् aor. शक्यात् ben. शिक्नति des.
Pass.—शक्यते pre. Cau.—शकयति-ते pre. अशीशकत्-त aor.
शक्त p.p.
शङ्क् 1 A. शङ्कायां to doubt, to be afraid; शङ्कते pre. शशङ्के perf.
शङ्किता p. fut. अशङ्किष्ट aor. शिशङ्किषते des. शङ्कित p.p.
शच् 1 A. व्यक्तायां वाचि to speak, to tell; शचते pre. शेचे perf.
अशचिष्ट aor.
शद् 1 P. कृतवे to deceive, to hurt, to kill, to suffer; to pain;
शठति pre. शशाठ perf. शठिता p. fut. अशठीत्, अशाठीत् aor.
शद् 10 U. सम्यगवभाषणे to speak well or ill, to deceive; शठयति-
ते pre. शठयाञ्चकार &c. perf. शठयिता p. fut. अशशठत्-त aor.
शठित p.p.
शद् 10 U. असंस्कारगत्योः to leave unfinished. to go; शाठयति-ते
pre. शाठयिष्यति-ते fut. अशीशठत्-त Aor. शाठित p.p.

- शब्द 10 A. श्लाघायां to flatter; शाठयते pre. शाठयिष्यते fut.
अशीशठत aor. शाठित p.p.
- शण् 1 P. दाते गतौ च to give, to go; शणति pre. शशाण perf.
शणिष्यति fut. अशणीत्, अशानीत् aor.
- शद् 1 P. (but Atm. in conjugational tenses;) शातने to perish, to
decay; क्षीयते pre. शशाद perf. क्षत्ता p. fut. अशदत् aor. शयात्
ben. शिशत्सति des. Can.-शातयति-ते, (also शादयति-ते) pre.
शक्ष P.p.
- शप् 1 & 4 U. आक्रोशे to curse, to wear, to blame; शपति-ते, शप्यति-
ते pre. शशाप, शेषे perf. क्षप्ता p. fut. अशाप्सीत्-अशप्त aor.
शप्यात्, शप्सीष्ट ben. Pass.-शप्यते pre. Can.-शापयति-ते pre.
अशीशपत्-त aor. शिशप्सति-ते des. शप्त p.p.
- शब्द् 10 U. to sound, to call out, to speak; शब्दयति-ते pre. शब्द-
याञ्चकार-चक्रे perf. शब्दयिता p. fut. अशशब्दत्-त aor. शब्दित p.p.
- शम् 4 P. उपशमे to grow calm, to put an end to, to stop; शाम्यति
pre. शशाम perf. शामिता p. fut. अशमत् aor. शम्पात् ben.
Pass.-शम्यते pre. Can.-शमयति-ते, शामयति-ते pre. शान्त p.p.
- शम् 10 A. आलोचने to look at, to show; शामयते pre. शामयाञ्चके
&c. perf. शामयिता p. fut. अशीशमत aor. शिशामयिषते des.
- शम्ब् 10 U. सम्बन्धने to accumulate, to collect together; शम्बयति-ते
pre. शम्बयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. अशशम्बत्-त Aor.
- शर्च 1 P. to go, to injure, to kill; शर्चति pre. शशर्च perf.
अशर्चीत् Aor.
- शर्च 1 P. हिंसायाम् to kill; शर्चति pre.
- शल 1 A. चलनसंवरणयोः to shake, to agitate; शलते pre. शेले perf.
शलिता p. fut. अशलिष्ट Aor.
- शल 1 P. to go, to run; शलति pre. शशाल perf.
- शलन् 1 A. कथने to praise, to boast; शल्मते pre. शशल्मे perf.
- शब् 1 P. to go, to approach, to utter; शवति pre. शशाव perf.
अशवीत्, अशावीत् Aor.
- शश 1 P. पुतगतौ to leap, to jump; शशति pre. शशाश perf. शशिता
p. fut. अशशीत्, अशाशीत् aor.

- शङ् 1 P. हिंसायां to hurt, to kill; शङति pre. शङाच perf. अशङीत्, अशङीत् Aor.
- शस् 1 P. हिंसायां to cut up, to destroy; शसति pre. शशास perf. शसिता p. fut. अशसीत्, अशसीत् aor. शस्त p. p.
- शम् 1 P. व्याप्नोति to pervade; शास्वति pre. अशासीत् Aor.
- शाच् 1 U. तेजने to sharpen, to whet; शीशांसति-ते pre. शीशांसिष्यति-ते fut. अशीशांसीत्, अशीशांसिष्ट Aor.
- शाल 1 A. श्लाघायां दीप्तौ च to tell, to praise, to shine, शालते pre. शशाले perf. शालिष्यते fut. अशालिष्ट Aor. शिशालिषते des.
- शास् 2 P. अनुशिष्टौ to teach, to inform, to govern, to correct, to advise; शास्ति pre. शशास perf. शासिता p. fut. अशिषत् aor. शिष्यात् ben. शिशासिषति des. Pass.—शिष्यते pre. शिष्ट p. p. शासित्वा, शिष्टा ger.
- शास् with आ 2 A. इच्छायां to expect, to bless; आशास्ते pre. आशशास्ते perf. आशासिष्ट Aor.
- शि 5 U. निशाने, to whet, to sharpen, to excite; शिनोति, शिनुते pre. शिशाय, शिदये perf. शोयति-ते fut. अशैषीत्, अशैष्ट Aor. शिशिषति-ते des.
- शिक्ष 1 A. विद्योणयाने to learn; शिक्षते pre. शिशिक्षे perf. शिक्षिता p. fut. अशिक्षिष्ट aor. शिशिक्षिषते des. शिक्षित p. p.
- शिक्ष् 1 P. to go; शिक्षति pre. शिशिक्षि perf. शिक्षिष्याति fut. अशिक्षीत् aor.
- शिष् 1 P. आघ्राणे to smell; शिषति pre. शिशिष perf. शिषिता p. fut. अशिषीत् Aor.
- शिञ्ज् 2 A. अव्यक्ते शब्दे to tinkle, to jingle; शिञ्जे pre. अशिञ्जिष्ट Aor.
- शिद् 1 P. अनादरे to disregard; शेटति pre. शिशेट perf. अशेटीत् Aor.
- शिष् 1 P. हिंसायां to hurt, to kill; शेषति pre. शिशेष perf. शेष्यति fut. अशिक्षत् Aor. (According to some this is Set; शेषिता, शेषिष्यति, अशेषीत् &c.)
- शिष् 1 P. & 10 U. to leave a residue (with चि, to excel; अतिशये.);

शेषति, शेषयति-ते pre. शिशेष, शेषयाञ्चकार-चक्रे &c. perf.
अशिशत्, अशिशिषत्-त Aor.

शिष 7 P. विशेषणे to leave, to distinguish from others; शिनाटि
pre. शिशेष perf. शेषा p. fut. अशिषत् aor. शिष्यात् ben.
शिक्षति des. Can.—शेषयति-ते pre. शिष्ट p. p.

शी 2 A. स्वप्ने to lie down, to sleep; शोते pre. शिष्ये perf. शयिता p.
fut. अशयिष्ट aor. शयिषीष्ट ben. शिशयिषते des. Pass.—शय्यते
pre. अशायि aor. Can.—शाययति-ते pre. शयित p. p.

शीक् 1 A. सेचने to sprinkle, to move gently; शीकते pre. शिशिके
perf. अशीकिट् Aor.

शीक् 1 P. & 10 U. आमर्षणे to be angry; (10 U. भाषायां दीप्तौ च)
to speak, to shine; शीकति, शीकयति-ते pre. शिशिक, शीकयाञ्च-
कार-चक्रे perf.

शीम् 1 A. कथने to speak, to communicate; शीमते pre. शिशिभि
perf. अशीभिट् Aor.

शील् 1 P. समाधौ to contemplate; शीलति pre. शिशील perf. शीलिता
p. fut. अशीलीत् aor.

शीन् 10 U. उपधारणे to study, to exercise, to honour, to visit;
शीलयति-ते pre. शीलयाञ्चकार-चक्रे perf. शीलयिता p. fut.
अशीलीत्-त aor. शिशीलयिषति-ते des.

शृक् 1 P. to go, to move; शोकति pre. शृशोक perf. शोकिता p. fut.
अशोकीत् aor.

शृच् 1 P. शोके to bewail, to grieve for, to regret; शोचति pre.
शृशोच perf. शोचिता p. fut. अशोचीत् aor. शृशृचिषति, शृशृ-
चिषति des. शृचित, शोचित p. p.

शृच् 4 U. पूर्ताभावे (ह्रस्वे) to be wet, to be afflicted; शृच्यति-ते pre.
शृशोच, शृशृचे perf. शोचिता p. fut. अशृचत्, अशोचीत्,
अशोचिष्ट aor. शृचित p. p.

शृच्य 1 P. स्नानपीठनसुरासन्धानेन to bathe, to distil, to churn to
press; शृच्यति pre. शृशृच्य perf. अशृच्यात् Aor.

शुद्ध 1 P. to resist, to be lame, to be impeded; शीडति pre. शुशोढ perf. शोढिता p. fut. अशोढीद् aor.

शुद्ध 10 U. आलस्ये to be idle, to be lazy; शोढयति-ते pre. शोढयाञ्चकार-चके perf. अशुशुद्धत्-त Aor.

शुण्ढ 1 P. (see शुद्ध above). अशुण्ढीद् Aor.

शुण्ढ 1 P. & 10 U. शोषणे to dry, to purify; शुण्ढति, शुण्ढयति-ते pre. शुशुण्ढ, शुण्ढयाञ्चकार-चके perf.

शुद्ध 4 P. शौचे to be pure, to have the doubts removed; शुध्यति pre. शुशोध perf. शोद्धा p. fut. अशुधत् aor. Pass.—शुध्यते pre. अशोधि aor. Cau.—शोधयति-ते pre. अशुशुधत्-त aor. शुशुसति des. शुद्ध p. p.

शुच 6 P. to go, to move; शुनति pre. शुशोन perf. अशोनीद् Aor.

शुन्ध 1 P. शुद्धी & 10 U. शौचकर्मणि to purify, to clear; शुन्धति, शुन्धयति-ते pre. शुशुन्ध, शुन्धयाञ्चकार-चके perf. अशुन्धीद्, अशुशुन्धत्-त Aor. शुन्धित p. p.

शुभ 1 A. दीप्तो to shine, to be happy; शोभते pre. शुशुभे perf. शोमिता p. fut. अशुभत्, अशोभिद् aor. शुशुभिते, शुशोभिते des.

शुभ 1 P. भाषणे, भासने हिंसायां च to speak, to shine, to hurt; शोभति, शुम्भति pre. शुशोभ, शुशुम्भ perf. शोभिष्यति, शुम्भिष्यति fut. अशोभीद्, अशुम्भीद् Aor. शुभित, शोभित, शुम्भित p. p.

शुभ 6 P. शोभायां to shine, to be splendid; शुभति pre. शुभित p. p. शुभत् pre. p. (also शुम्भ्)

शुल्ह 10 U. अतिस्पर्शने to gain, to pay, to forsake; शुल्हयति-ते pre. शुल्हयाञ्चकार-चके perf. अशुशुल्हत्-त aor.

शुल्ह (शुल्ह) 10 U. माने to measure, to produce; शुल्ह(त्वं)यति-ते pre.

शुष्क 4 P. शोषणे to dry up, to be dried, to be afflicted; शुष्पति pre. शुशोष perf. शोष्टा p. fut. अशुषत् aor. Cau.—शोषयति-ते pre. अशुशुषत्-त Aor. शुशुसति des. शुष्क p. p.

शुश् 4 A. हिंसास्तम्भनयोः to strike, to be firm; शुश्यते pre. शुशूरे perf. अशुश्चिद् Aor. शुर्ज p. p.

- शूर 10 A. विक्रान्तो to act as the hero, to make great exertions; शूरयते pre. शूरयाञ्चके perf. अशूरयत Aor. शूरयिष्यते des.
- शूर् 10 U. माने to measure; शूर्पयति-ते pre. शूर्पयाञ्चकार-चके perf. अशूर्पयत्-त Aor.
- शूल 1 P. रुजायां संचाते च to be ill, to collect; शूलति pre. शूलयत् perf. अशूलीत् Aor.
- शूर 1 P. प्रसवे to produce, to bring forth; शूरति pre. शूरयत् perf.
- शृ 1 A. शब्दकुत्सायाम् (but it is also Parasmaipadi in the 2nd future, aorist & conditional) to break wind downwards; शर्षते pre. शर्षे perf. शर्षिता p. fut. शर्षिष्यते, शर्षयति fut. अशृषत्, अशर्षिष्ट aor. शिशर्षिषते, शिशृत्सति des. शृष्यत् p. p
- शृ 1 U. रन्धने to be wet or moist; शर्षति-ते pre. शर्षिष्यति-ते fut. अशर्षत्, अशर्षिष्ट Aor.
- शृ 1 P. 10 U. प्रसहने to mock at, to ridicule; शर्षति, शर्षयति-ते pre. अशर्षत्, अशशर्षत्-त, अशीशृषत्-त Aor
- शृ 9 P. हिंसायां to tear to pieces, to hurt, to kill; शृणति pre. शशार perf. शरिता, शरीता p. fut. अशारीत् aor. शिशरिषति, शिशरीषति, शिशरीषति des. Pass.—शर्यते pre. शीर्ण p. p.
- शेल 1 P. to go, to tremble; शेलति pre. शिशेल perf. शेलिता p. fut. अशेलीत् Aor.
- शेव् 1 A. सेवने to serve; शेवते pre. (See सेव्).
- शे 1 P. पाके to cook; शायति pre. शास्यति fut. अशासीत् Aor.
- शो 4 P. तनूकरणे to sharpen, to make thin; श्यति pre. शशौ perf. शाता p. fut. अशात्, अशासीत् aor. शिशासति des. Pass.—शायते pre. Can.—शाययति-ते pre. शात, शित p. p.
- शोण् 1 P. वर्णमन्योः to become red, to go; शोणति pre. शूशोण perf. अशोणीत् Aor.
- शौद् (शौड्) 1 P. गर्वे to be proud or haughty; शौट(ड्)ति pre. शौटिष्यति fut. अशौटीत् aor.
- शुत् 1 P. क्षरणे to ooze, to trickle; श्रोतति pre. शुश्रोत perf. श्रोतिता p. fut. अश्रोतीत्, अश्रुत् aor. श्रुति, श्रोति p. p.

अयुत् 1 P. to ooze, to scatter अयुतति pre. (See the above root).

इमील 1 P. निमेषणे to wink, to contract the eyelids; इमीलति pre.
शिइमील perf. अइमीलीत् Aor.

इगे 1 A. to go, to dry up, to congratulate; इयायते pre. शिइये
perf. इयाता p. fut. अइयास्त aor. इयान, शीन, शीत p. p.

अङ् 1 A. to go, to creep; अङ्गते pre. शअङ्गे perf. अअङ्गित् Aor.

अङ् 1 P. to go, to move; अङ्गति pre. शअङ्ग perf.

अण् 1 P. & 10 U. दाने (generally with वि) to give, to bestow;
अणति. आणयति-ते pre. शआण, आणयाश्चकार-चक्रे perf. अअणीत्,
अआणीत्, अशिअणत्-त, अशआणत्-त Aor.

अथ् 1 P. हिंसायां to injure, to kill; अथति pre. शआथ perf.
अअथीत्, अआथीत् Aor.

अथ् 1 P. & 10 U. मोक्षणे हिंसायां इत्येके to liberate, to release, to
kill; अथति, आथयति-ते pre. शआथ, आथयाश्चकार-चक्रे perf.
अअथीत्, अआथीत्, अशिअथत्-त Aor.

अथ् 10 U. दौर्बल्ये to be weak; अथयति-ते pre. अथयाश्चकार-चक्रे
perf. अथयिता p. fut. अशअथत्-त aor.

अन्य् 1 A. दौर्बल्ये to be loose, अन्यते pre. शअन्ये perf. अअन्यित् aor.

अन्य् 9 P. विमोचनयतिहर्षयोः to loosen, to delight, to arrange;
अन्यति pre. शअन्य, अयेय perf. अन्यिता p. fut. अअन्यीत्
aor. शिशान्ययति des.

अन्य् 1 P. & 10 U. ग्रन्थसन्दर्भे to compose a work; अन्यति, अन्यय-
ति-ते pre.

अम् 4 P. तपासि खेदे च to take pains, to mortify, to be fatigued;
आम्पति pre. शआम् perf. अमिता p. fut. अअमत् aor. आन्त p. p.
अमित्वा, आन्त्वा ॥

अम् 1 A. प्रमादे to be careless, to err; अम्मते pre. शअम्भे perf.
अम्भिता p. fut. अअम्भित् aor. अम्भ p. p.

आ 2 P. पाके to cook, to dress; आति pre. शआी perf. आता p.
fut. अआसीत् aor. Cau.—आपयति-ते pre. आत, आण p. p.

अ 1 U. सेवांदां to cling to, to depend upon; अवति-ते pre. शिवाय, शिवाये perf. अविता p. fut. अशिवायत्-त aor. अविता, अपिषट् ben. शिवायति-ते, शिवायति-ते des. Pass.—अवति pre. अवायि aor. Can.—अवयति-ते pre. अशिवायत्-त aor. अविता p. p.

अ 1 P. दाहे to burn; अयति pre. शिवाय perf. अविता p. fut. अवे-पीत् Aor.

अ 9 U. पाके to cook, to dress, to boil; अणाति, अणीते pre. शिवाय, शिवाये perf. अता p. fut. अवेपीत्, अवेष्ट aor. शिवा-यति-ते des. अति p. p.

अ 1 P. आवणे to hear, to obey; अणोति pre. अवाय perf. अता p. fut. अवेपीत् aor. अवायत् ben. अवायते des. Pass.—अवति pre. अवायि- aor. Can.—आवयति-ते pre. अवायत्-त, अशिवायत्-त aor. अति p. p.

अ 1 P. पाके to cook; आवति pre. शिवाय perf. अता p. fut. अवासीत् aor. आयात्, अयात्, ben.

अ 1 P. संचाते to collect, to be collected; अणति pre. अवाय perf.

अ 1 A. to go, to move; अलङ्कते pre. अलङ्कते perf. अलङ्कित Aor.

अ 1 A. to go, to move; अलङ्कते pre. अलङ्कते perf.

अ 1 P. हिंसायां to hurt, to be loose; अलङ्कति pre. अलङ्कय perf. अलङ्कित, अलङ्कित Aor.

अ 1 P. व्याप्ति to pervade; अलङ्कति pre. अलङ्कय perf. अलङ्कित Aor.

अ 1 A. कथने to praise, to flatter, to boast of; अलङ्कते pre. अलङ्कय perf. अलङ्कित p. fut. अलङ्कित aor. अलङ्कित des. अलङ्कित p. p.

अ 1 P. दाहे to burn; अलङ्कति pre. अलङ्कय perf. अलङ्कित p. fut. अलङ्कित Aor. अलङ्कित p. p. अलङ्कित्वा, अलङ्कित्वा ger.

अ 4 P. आलङ्कने to embrace, to cling to, to join; अलङ्कति pre. अलङ्कय perf. अलङ्कित p. fut. अलङ्कित (to embrace), अलङ्कित (in any other sense) Aor. अलङ्कित des. अलङ्कित p. p.

अ 10 U. अलङ्कने to embrace; अलङ्कयति-ते pre. अलङ्कितत्-त aor.

श्लोक् 1 A. संघाते to compose in verse, to acquire; श्लोकते pre
श्लोके perf. अश्लोकिष्ट Aor. श्लोकिषते des.

श्लोण् 1 P. संघाते to heap together; श्लोणति pre. श्लोण perf. अश्लो-
णीत् Aor.

श्वक् 1 A. to go, to move; श्वक्ते pre. श्वक्ते perf.

श्वच् 1 A. to go, to be opened; श्वचते, श्वचते pre. श्वचते, श्वचते
perf. अश्वचिष्ट, अश्वचिष्ट Aor.

श्वद् 10 U. असंस्कारगत्योः to leave unfinished, to go; श्वद्यति-ते pre.
श्वद्यथाश्चकार-के &c. perf. श्वद्यिष्यति-ते fut. अश्वद्यत्-त Aor.
(Also श्वण्)

श्वद् 10 U. सम्यगवभाषणे to speak well or ill; श्वद्यति-ते pre.
श्वद्यथाश्चकार-चके &c. perf. अश्वद्यत्-त Aor.

श्वम् 1 U. to go, to make a hole; श्वमयति-ते pre. श्वमयाश्चकार-चके
perf.

श्वल् 1 P. आश्रुगमने to run; श्वलति pre. श्वलत् perf. श्वलिता p. fut.
अश्वलीत् aor.

श्वल् 10 U. परिभाषणे to tell; श्वल्कयति-ते pre. श्वल्कयाश्चकार-चके, &c.
pref. अश्वल्कत्-त Aor.

श्वल् 1 P. आश्रुगमने to run; श्वलति pre. श्वलत् perf. अश्वलीत् Aor.

श्वस् 2 P. प्राणने to breathe, to sigh, to hiss; श्वसिति pre. श्वसात्
perf. श्वसिता p. fut. अश्वसीत् aor. श्वसिष्यति des. श्वसित (but
आश्वस्त) p. p.

श्वि 1 P. गतिवृद्धौः to go, to swell, to increase; श्वयति pre. श्वशाव
or श्विष्यत् perf. श्वयिता p. fut. अश्वत्, अश्वयीत्, अश्विष्यत् aor.
श्व्यात् ben. श्विष्यति des. Pass.—श्वयते pre. अश्वायि aor.
Cau.—श्वययति-ते pre. अश्विष्यत्-त, अश्विष्यत्-त aor. श्वत् p. p.
श्वयित्वा, उश्वयिष्य ger.

श्वित् 1 A. वर्णे to become white; श्वेतते pre. श्विष्यते perf. श्वेतिता p.
fut. अश्वितत्, अश्वेतिष्ट Aor.

श्विन् 1 A. श्वेत्ये to become white; श्विन्दते pre. शिश्विन्दे perf. अश्वि-
न्दिह Aor.

प—

पिब् 1 & 4 P. निरसने to spit, to sputter; पीबति. पीब्यति pre. तिष्ठेव,
पिबेन perf. पिबिता p. fut. अपिबीत् aor. पीब्यात् ben. तिष्ठेवपिबति,
तुष्टपूषति, दुष्टपुषति des. Cau.—पिब्यति-ते pre. पिबूत p. p.

प्लब् 1 A. to go, to move; प्लवकते pre. प्लवकते perf. प्लवकिता p. fut.
अप्लवकिह aor.

स—

सग 1 P. संवरणे to cover; सगति pre. समिष्यति fut. असगीत् Aor.

सच् 5 P. हिंसायां to kill; सप्नोति pre. असचीत्, असाचीत् Aor.

सङ्केत् 10 U. आमन्त्रणे to invite; सङ्केतयति-ते pre. अससङ्केतत्-त Aor.

संग्राम 10 A. युद्धे to fight; संग्रामयते pre. संग्रामयिष्यते fut.
अससंग्रामत् Aor.

सच 1 A. सेचने सेवने च to sprinkle, to serve; सचते pre. सविष्यते
असचिह Aor.

सच् 1 U. समवाये to be collected; सचति-ते pre. असचीत्, असाचीत्,
असचिह aor.

सज् 1 P. सङ्गे to embrace, to cling to, to fasten; सजति pre
ससज perf. सज्जता p. fut. असंशीत् aor. सज्यात् ben. Pass.—
सज्यते pre. असजि aor. सक्त p. p.

सट् 1 P. अवयवे to be a limb or part of; सटति pre. असटत्, असा-
टीत् Aor.

सट् 10 U. हिंसायां to kill, to be strong, to dwell, to give; सटयति-
ते pre. सटयाश्चकार-चक्रे perf. सटयिता p. fut. अससटत्-त aor.

सठ् 10 U. to finish, to adorn, to go, to leave unfinished; साठयति
-ते pre. साठयाश्चकार-चक्रे perf. साठयिता p. fut. अससठत्-त aor.

- सञ् 10 A. सन्तानक्रियायां to extend; सञ्चयते pre. सञ्चयिष्यते fut. अस-
सञ्चत aor.
- सद् 6 P. विशरणगत्यवसादनेषु to break, to go, to sink down, to
decay, to be languid; सीदति pre. ससाद perf. ससा p. fut.
असदत् aor. ससात् ben. सिषत्सति des. Pass.—सद्यते pre. Oau.—
सादयति ते pre. असीषदत्त aor. सञ्ज p. P.
- सद् 10 U. to go; सादयति-ते pre. असीषदत्त Aor. सिषादयिषति-ते
des.
- सर्व 1 P. सम्भक्तौ to divide & 8 U. दाने to give, to worship; सनति,
सनोति, सनुते pre. ससान, सेने perf. सनिता p. fut. असा-
नीत्, असनीत्, असनिष्ट, असात (8) aor. सिसनिषति, सिषासति,
सिषनिषति-ते, सिषासति-ते des. Pass.—सन्वते, सायते pre. सनित
(1) सात (8) p. P.
- सप् 1 P. समवाये to connect; सपति pre. ससाप perf. सपिता p. fut.
असपीत्, असापीत् aor.
- सभाज् 10 U. प्रीतिदर्शनयोः to serve, to honour, to gratify; सभाज-
यति-ते pre. अससभाजत्त Aor.
- सम 1 P. वैकल्ये to be confused; समति pre. ससाम perf. असामीत्
Aor.
- सम् 4 P. परिणामे to be transformed; सम्यति pre. ससाम perf.
असमत् Aor.
- सम्ब 1 P. सम्बन्धने to be connected; सम्बति pre. ससम्ब perf. सम्बिता
p. fut. असम्बीत् aor.
- सम्ब 10 U. to collect; सम्बयति-ते pre. सम्बयाश्चकार-चक्रे perf.
अससम्बत्त Aor.
- सय् 1 A. to go, to move; सयते pre. ससये perf.
- सर्ज् 1 P. सर्जने to gain, to earn by labour; सर्जति pre. ससर्ज perf.
सर्जिता p. fut. असर्जीत् aor.
- सर्च् 1 P. to go, to move; सर्बति pre. सर्बिष्यात् fut. असर्बीत् Aor.

सर्व् 1 P. गतौ हिंसायां च to go, to hurt, to kill; सर्वति pre. ससर्व् perf.

सल to go, to move; सलति pre. ससाल perf. असालीत् Aor.

सस् 2 P. स्वप्ने to sleep; सस्ति pre. ससाप्त perf. (Vedic).

सस्ञ् 1 U. गतौ to go, to become ready; सञ्जाति-ते pre. ससञ्जे perf.
सञ्जिता p. fut. असञ्जीत्, असञ्जिष्ट aor. सिसाञ्जिषति-ते des.

सह् 1 A. मर्षणे to suffer, to allow, to forbear; सहते pre. सहे
perf. सहिता, सोढा p. fut. सहिष्यते fut. असहिष्ट aor. सहिषीष्ट
ben. सिसहिषते des. Can.—साहयति-ते pre. असीषद्-त् aor.
सिसाहयिषति-ते des. सोढ p. p.

सह् 4 P. दुष्ठी to be pleased, to endure; सहति pre. ससाह perf.
सहिता, सोढा p. fut. असहीत् Aor. सिसहिषति des. सहित p. p.

सह् 1 P. 10 U. मर्षणे to forbear; सहति, साहयति-ते pre. असहीत्
असीषद्-त् Aor. सहित, साहित p. p.

साध् 5 P. संसिद्ध्यौ to finish, to accomplish; साध्नोति pre. ससाध perf.
साद्धा p. fut. सात्स्यति fut. असात्सीत् aor. Cao. साधयति-ते pre.
सिषात्सति des.

सान्त्व् 10 U. सामप्रयोगे to appease, to comfort, to soothe; सान्त्व-
यति-ते pre. सान्त्वयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. सान्त्वयिता p. fut.,
अससान्त्वत्-त् aor. सिसान्त्वयिषति-ते des. सान्त्वित p. p.

साध् 10 U. सान्त्वप्रयोगे to conciliate; सामयति-ते pre. अससामत्-त्
Aor. सिसाामयिषति-ते des.

सार् 10 U. दीर्बल्ये to be weak; सारयति-ते pre. अससारत्-त् Aor.

सि 5 & 9 U. बन्धने to bind, to tie; सिनोति, सिदुते, सिनाति, सिर्नति
pre. सिषाय, सिष्ये perf. सेता p. fut. असेषीत्, असेष्ट aor. सायात्;
सेषीष्ट ben. सिषीषति-ते des. Pass—सीयते pre. सित, सिन p. p.

सिच् 6 U. क्षरणे to sprinkle, to water, to pour in, to impregnate;
सिष्यति-ते pre. सिषेच, सिषिचे perf. सेक्ता p. fut. सेक्ष्यति-ते fut.

- असिचद्-त्, असिक्त aor. सिच्यात्, सिक्षीष्ट ben. सिसिक्षति-ते des. Pass.—सिच्यते pre. असेचि aor. Cau.—सेचयति-ते pre. सिक्त p. p.

सिद् 1 P. अनादरे to disregard, to despise; सेटति pre. सिषेष्ट perf. असेटीत् Aor.

सिध् 1 P. to go, to drive off; सेधति pre. सिषेध perf. सेधिता p. fut. असेधीत् aor. सिध्यात् ben. Cau.—सेधयति-ते pre. असीधिषद्-त् aor. सिसिधिषति, सिसेधिषति des. सिद्ध p. p. सिधित्वा, सेधित्वा-सिद्ध्वा ger.

सिध् 1 P. शास्त्रे माङ्गल्ये च to ordain, to command, to turn out auspiciously; सिषेध (सिषेधिष, सिषेद्ध 2nd sing.) perf. सेधिता, सेद्धा p. fut. असेधीत्, असेत्सीत् (असधिष्टाम्, असेद्धाम् dual) aor. सिधिषति, सिसिन्सति, सिसाधिषति des.

सिध् 4 P. संराद्धौ to reach, to attain one's end, to succeed, to accomplish; सिच्यति pre. सिषेध perf. सेद्धा p. fut. असिधत् aor. सिषित्सति des. Cau.—साधयति-ते (सेधयति-ते to cause one to ascertain).

सिन्व् 1 P. सेचने to wet; सिन्याति pre. सिषिन्व perf. सिन्विता p. fut. असिन्वीत् aor.

सिब् 4 P. तन्तुसन्ताने to sew, to write, to join; सीन्यति pre. सिषेध perf. सेविता p. fut. असेवीत् aor. सीन्यात् ben. Pass.—सीन्यते pre. स्यत् p. p. सेवित्वा; स्यत्वा ger.

सीक् 1 A. सेचने to sprinkle, to go, to move; सीकते pre. सिषीके perf. सीकिता p. fut. असीकिष्ट aor.

सु 1 P. प्रसवैश्वर्ययोः to permit, to prosper; सबति pre. सुषाव perf. सोता p. fut. असावीत्, असौषीत् aor. सुसूषति-ते des.

सु 2 P. प्रसवैश्वर्ययोः to allow, to possess power or supremacy; सोति pre. सुषाव perf. सोता p. fut. असौषीत् aor.

सु 5 U. स्नपनपीडनस्नानसुरास्त्रन्धानेषु to sprinkle, to pour out, to bathe, to press out juices, to distil; सुनोति, सुनुते pre. सुषाव, सुसुवे perf. सोता p. fut. असावीत्, असोष्ट aor. सुषात्, सोषीष्ट ben.

सुखपति-ते des. Pass.—सुयते pre. असावि aor. Cau.—सावयति-ते pre. असूयवत्-त aor.

सुख् 10 U. सुखक्रियायां to make happy; सुखयति-ते pre.

सुह् 10 U. अनादरे to despise; सुहृयति-ते pre.

सुम् 1 & 6 P. भाषार्हिसयोः to speak, to hurt; सोभाति, सुभति pre. असोभीत् Aor. Also सुम् 1 & 6 P.

सु 2 & 4 A. प्राणिगर्भविमोचने to bring forth, to produce; सूते, सुयते pre. सुयुवे perf. सोता, सविता p. fut. असोष्ट, असविष्ट aor. सोपीष्ट, सविपीष्ट ben. सुसुयते des. Pass.—सूयते pre. असावि aor. Cau.—सावयति-ते pre. असूयवत्-त aor. सूत (2), सून (4) p. p.

सु 6 P. धेरणे to excite, to impel; सुयति pre. सविध्यति fut. असावीत् Aor.

सूच् 10 U. पेशुन्ये to point out, to betray; to indicate by gesture, to trace out; सूचयति-ते pre. सूचयाश्चकार-चक्रे perf. सूचयिता p. fut. असूचवत्-त aor. सुसूचयिषति-ते des. सूचित p. p.

सूत्र् 10 U. वेदने to string, to write in the form of a concise rule, to plan, to unbind; सूत्रयति-ते pre. सूत्रयामास perf. सूत्रयिता p. fut. असूत्रवत्-त aor.

सूद् 1 A. क्षरणे to strike, to pour out, to deposit, to destroy; सूदते pre. सुपूदे perf. सूदिता p. fut. असूदिष्ट aor. सुसूदिषते des. Cau.—सूदयति-ते pre. असूदवत्-त aor.

सूद् 10 U. क्षरणे to incite, to strike, to cook, to dress, to pour out, to promise; सूदयति-ते pre. सूदयाञ्चकार-चक्रे perf. सूदयिता p. fut. असूदवत्-त aor. सूदित p. p.

सूर्क्ष् 1 P. आदरे to respect, to disregard; सूर्क्षति pre. सुपूर्क्ष perf. सूर्क्षिता p. fut. असूर्क्षीत् Aor.

सृ 3 (Vedic) & 1 P. to go, to run; ससति, सरति (घावति he runs) pre. ससार perf. सर्ता p. fut. असरत् (3 P.), असर्षीत् (1 P.) aor. स्रिषात् ben. सिर्सीषति des. Cau.—सारयति-ते pre.

सृन् 4 A. विसर्गे to let loose, to send forth; सृज्यते pre. स्रह्यते fut. असृष्ट Aor. सिनक्षते des

- सृज् 6 P. विसर्ज् to create, to let loose, to shed; सृजति pre. ससृज् perf. स्रष्टा p. fut. स्रक्षति fut. अस्रासीद् aor. सृज्यात् ben. सिसृक्षति des. सृष्ट p.p. स्रष्टुम् inf.
- सृ 1 P. गतौ to creep, to go; सर्पति pre. ससर्प perf. सर्वा, स्रवा p. fut. असृपत् aor. सृप्यात् ben. सिसृन्सति des. Cau.—सर्पयति-ते pre. अससर्पत्, असृपत्-त aor. सृप्त p.p.
- सृम्, सृम् 1 P. हिंसायां to kill, to injure; सर्भति. सृम्भति pre. ससर्भ, ससृम्भ perf. असर्भात्, असृम्भात् Aor.
- सेक् 1 A. to go, to move; सेकते pre. सिषेके perf. सेकिता p. fut. असेकिट् aor.
- सेल 1 P. to go, to move, सेलति pre. सिषेल perf. सेलिता p. fut. असेलीत् aor.
- सेव् 1 A. सेवने to serve, to pursue, to enjoy; सेवते pre. सिषेवे perf. सेविष्यते fut. असेविट् aor. सिसेविषते des. Cau.—सेवयति-ते pre. असेवेवत्-त aor. सेवित p.p.
- सै 1 P. क्षये to waste away, to decline; सापति pre. सास्यति fut. असासीत् Aor.
- सो 4 P. अन्तर्कर्मणि to destroy, to bring to an end; स्यति pre. ससौ perf. साता p. fut. असात् असासीत् aor. सेयात् ben. सिषासति des. Pass.—सीयते pre. Cau.—सापयति-ते pre. सित p. p.
- स्कन्द् 1 P. गतिक्षोषणयोः to go, to jump, to be dried, to perish; स्कन्दति pre. चस्कन्द perf. स्कन्ता p. fut. अस्कन्दत्, अस्कान्सीत् aor. स्कयात् ben. चिस्कन्सति des. Pass.—स्कयते pre. Cau.—स्कन्दयति-ते pre. अचस्कन्दत्-त aor. स्कन्त p.p.
- स्कन्ध् 10 U. to collect; स्कन्धयति-ते pre. स्कन्धयाश्चकार-चक्रे perf. स्कम् 1 A. प्रतिबन्धने to stop; स्कम्भते pre. चस्कम्भे perf. अस्कम्भिट् aor.
- स्कम् 5, 9. P. रोधनस्तम्भनयोः to create, to hinder, to restrain; स्कम्भोति, स्कम्भाति pre. चस्कम्भ perf. स्कम्भिता p. fut. अस्कम्भत्, अस्कम्भीत् aor. स्कम्भ्यात् ben. स्कम्भ p.p.
- स्कृ 5 & 9. U. आप्रवणे to go by leaps, to approach, to cover, to lift; स्कृनोति, स्कृनुते, स्कृनाति, स्कृनीते pre. चुस्काव, चुस्कुवे perf. स्कोता p. fut. अस्क्रीषीत्, अस्क्रीट् aor. चुस्कृषति des.

कुन्द् 1 A. आप्रवणे to jump, to lift up; कुन्द्ते pre. कुन्द्ते perf. अकुन्दिष्ट Aor.

कुम् 5 & 9 P. रोधने धारणे च to stop, to hold; कुम्नोति, कुम्नाति pre. अकुम्मीत् aor.

स्वद् 1 A. विद्रावणे to rout, to cut, to destroy; स्वदते pre. चस्वदे perf. स्वदिष्यते fut. अस्वदिष्ट aor.

स्वल् 1 P. सञ्चलने to move; to totter, to err; स्वलति pre. चस्वाल perf. स्वलिता p. fut. अस्वालीत् aor. चिस्वल्लिषति des. स्वलित p. p.

स्तक् 1 P. प्रतिघाते to resist, to strike against; स्तकति pre. तस्ताक perf. स्तकिता p. fut. अस्ताकीत् aor.

स्तम् 1 P. संवरणे to cover; स्तगति pre. स्तगिष्यति fut. अस्तगीत् Aor.

स्तन् 1 P. शब्दे to sound, to thunder, to sigh; स्तनति pre. तस्तान perf. स्तनिता p. fut. अस्तनीत्, अस्तानीत् aor. तिस्तनिषति des. Can.—स्तनयति-ते pre.

स्तन् 10 U. देवशब्दे to thunder; स्तनयति-ते pre. स्तनपाठचकार-चक्रे perf. अतस्तनत्-त aor.

स्तम 1 P. अवैकल्ये not to be confused or weak; स्तमति pre. तस्ताम perf. अस्तमीत् Aor.

स्तम् 1. A. प्रतिबन्धने to make immovable, to support, to stop; स्तम्भते pre. तस्तम्भे perf. स्तम्भिता p. fut. अस्तम्भिष्ट aor. तिस्तम्भिषते des.

स्तम् 5 & 9 P. रोधने धारणे च to stop, to fix firmly, to support; स्तम्भोति, स्तम्भाति pre. तस्तम्भ perf. स्तम्भिता p. fut. अस्तम्भत्, अस्तम्भीत् aor. स्तम्भ्यात् ben. तिस्तम्भिषति des. Pass.—स्तम्भ्यते pre. Can.—स्तम्भयति-ते pre. स्तम्भ p. p. स्तम्भित्वा, स्तम्भ्या ger.

स्तिप् 1 A. क्षरणे to drip, to drop; स्तेपते pre. तिष्टिपे perf. अस्तेपिष्ट aor. तिस्तिपिषते, तिस्तपिषते des.

स्तिम् or स्तीम् 4 P. आर्द्रभावे to become wet, to become fixed; स्तिम्यति, स्तीम्यति pre. तिष्टेम, तिष्टीम् perf. स्तेमिष्यति, स्तीमिष्यति fut. अस्तेमीत्, अस्तीमीत् Aor.

स्तु 2 U. स्तुतौ to praise, to extol, to worship by hymns; स्तोति-
स्तवीति, स्तुते-स्तुवीति pre. तुष्टाव, तुष्टुवे perf. स्तोता p. fut. स्तोष्यति
-ते fut. अस्तावीत्, अस्तोष्ट aor. स्तूयात्, स्तोषीष्ट bon. तुष्टयति-ते
des. Pass.-स्तूयते pre. अस्तावि aor. Cau.-स्तावयति-ते pre.
अतुष्टयत-त aor. स्तुत p.p.

स्तुभ् 1 A. स्तम्भे to stop, to suppress; स्तोभते pre. तुष्टभे perf. अस्तो-
भिष्ट Aor. स्तुभित्वा, स्तुब्ध्वा ger.

स्तुम्भ् 5 & 9 P. रोधने धारणे च to stop, to expel, to stupify; स्तुम्भोति
स्तुम्भति pre. तुष्टुम्भ perf. अस्तुम्भीत् Aor.

स्तूप 4 P. & 10 U. समुच्छ्रावे to heap up, to erect; स्तूप्यति, स्तूपयति-
ते pre. तुष्टूप, स्तूपयाञ्छकार-चक्रे &c. perf. अस्तूपीत्, अतुष्टुपत्-त aor.

स्तृ 5 U. आच्छादने to cover; स्तृणोति, स्तृणुते pre. तस्तार, तस्तरे perf.
स्तर्ता p. fut. अस्तर्षीत्, अस्तरिष्ट, अस्तृत aor. स्तर्षात्, स्तृषीष्ट, स्तरि-
षीष्ट bon. तिस्तीर्षति-ते des. Pass.-स्तर्यते pre. Cau.-स्तारयति-ते
pre.

स्तृक्ष् 1 P. to go, to move; स्तृक्षति pre. तस्तृक्ष perf. अस्तृक्षीत् aor.

स्तृह् 6 P. हिंसायाम् to strike, to kill; स्तृहति pre. तस्तर्ह perf. स्तर्हिता
स्तर्हा p. fut. अस्तर्हीत्, अभ्नुत् aor. तिस्तृहिषति, तिस्तृक्षति des.
Cau.-स्तर्हयति-ते pre. अतस्तर्हत्-त, अतिस्तृहत्-त Aor.

स्तृ 9 U. आस्तरणे to spread, to cover; स्तृणाति, स्तृणीते pre. तस्तार
तस्तरे perf. स्तरिता, स्तरीता p. fut. अस्तरीत्, अस्तरिष्ट, अस्तीष्ट,
अस्तोष्ट aor. स्तीर्षात्, स्तरिषीष्ट, स्तीर्षीष्ट bon. Pass.-स्तीर्यते pre.
तिस्तरिषति-ते des.

स्तेन 10 U. चौर्यं to steal; स्तेनयति-ते pre. स्तेनयाञ्छकार-चक्रे perf. अस्ति-
स्तेनत्-त aor.

स्तेप् 1 A. क्षरणे to ooze; स्तेपते pre. तिष्टेपे perf. स्तेपिता p. fut. अस्ते-
पिष्ट aor.

स्ते 1 P. वेष्टने to cover, to put on, to adorn; स्तायति pre. तस्ती
perf. अस्तासीत् aor.

स्ते 1 P. शब्दसंघातयोः to sound, to collect into a heap, to spread

- about; स्थायेति pre. तस्थौ perf. स्थाता p. fut. अस्थासीत् aor. स्थायात्, स्तेयात् ben. तिस्थासति des. Can.—स्थापयति-ते pre.
- स्थग् 1 P. संवरणे to cover; स्थगति pre. तस्थाम perf. स्थगिता p. fut. अस्थगीत् aor. तिस्थगिषति des. Can.—स्थगयति-ते pre. अतिष्ठमत्-त Aor.
- स्थल् 1 P. स्थाने to stand firm; स्थलति pre. तस्थाल perf. स्थलिष्यति fut. अस्थालीत् aor.
- स्था 1 P. गतिनिवृत्तौ to stand, to wait, to be, to be at hand &c. तिष्ठति pre. तस्थौ perf. स्थाता p. fut. अस्थात् aor. स्तेयात् ben. तिष्ठासति des. Pass.—स्थीयंत pre. अस्थाधि aor. Cau.—स्थापयति-ते pre. अतिष्ठिपत्-त aor. स्थित p.p. स्थित्वा ger.
- स्थुड् 1 P. संवरणे to cover; स्थुडति pre. तुस्थोड perf. स्थुडिष्यति fut. अस्थुडीत् aor.
- स्थूल (Derom.) P. to become big or stout; स्थूलयति pre. अतुस्थूलत् aor.
- स्तब्ध् 4 P. निरसने to object; स्तब्धति pre. स्तब्धास perf. अस्तसीत्, अस्तासीत् Aor.
- स्ना 2 P. शौचे to bathe, to perform an ablution; स्नाति pre. स्नौ perf. स्नाता p. fut. अस्तासीत् aor. स्नायात्, स्नेयात् ben. सिन्नासति des. Pass.—स्नायते pre. अस्नायि aor. स्नात, (but निष्णात proficient in) p.p. Cau.—स्नापयति, स्नापयति pre.
- स्निह् 4 P. स्नेहे to have affection for, to be kind to; स्निह्यति pre. सिष्णेह perf. स्नेहिता, स्नेग्धा, स्नेडा p. fut. अस्निहत aor. सिस्निक्षति, सिस्निहिषति, सिस्नेहिषति des. सिग्ध, स्नीड p.p. स्निहित्वा, स्नेहित्वा, सिग्ध्वा or स्नीद्वा ger.
- स्नेह् 10 U. स्नेहे to love; स्नेहयति-ते pre. अस्निष्णिहत्-त Aor. स्नेहित p.p.
- सु 2 P. to flow, to distil; स्रुति pre. सुष्णाव perf. स्रविता p. fut. अस्नावीत् aor. स्रूयात् ben. Pass.—स्रूपते pre. Can.—स्रावयति-ते pre. असुष्णवत्-त aor. स्रुत p.p.
- सृह् 4 P. उत्क्षिपणे to vomit; सृह्यति pre. सुष्णोह perf. स्रोहिता, स्रोग्धा, स्रोडा p. fut. स्रोहिष्यति, स्रोक्षयति fut. असृहत् aor. सृग्ध सृड p.p.

- ॠ 1 P. वेष्टने (शोभायामित्येकं शौच इत्यन्वे) to dress, to envelop;
 व्यापति pre. सखौ perf. अखासीत् Aor.
- स्पन्द 1 A. किञ्चिच्चलने to throb, to go; स्पन्दते pre. पस्पन्दे perf.
 स्पन्दिता p. fut. अस्पन्दिष्ट aor. विस्पन्दिषति des. Can.—स्पन्दयति
 pre. अपस्पन्दत् aor. स्पन्दित p. p.
- स्पर्ध् 1 A. संघर्षे to contend with, to challenge; स्पर्धते pre. पस्पध
 perf. स्पर्धिता p. fut. अस्पर्धिष्ट aor. विस्पर्धिषते des.
- स्पर्श 10 A. to touch, to take, to embrace; स्पर्शयते pre. स्पर्शयाञ्चके
 &c. perf. स्पर्शयिता p. fut. अपस्पर्शत् aor.
- स्पश 1 U. बाधनस्पर्शनयोः to obstruct, to touch, to spy; स्पशति-ते
 pre. पस्पाश, पस्पशे perf. अस्पशीत्, अस्पाशीत्, अस्पाशिष्ट Aor.
- स्पर्श 10 A. ग्रहणसंश्लेषणयोः to take, to embrace; स्वाशयते pre.
 अपिस्पर्शत् Aor.
- स्पृ 5 U. to gratify, to protect; स्पृणोति pre. पस्पर perf. (Vedio)
- स्पृश 6 P. संस्पर्शने to touch, to come in contact with; स्पृशति pre.
 पस्पर्श perf. स्पर्ष्टा, स्पष्टा p. fut. अस्प्राक्षीत्, अस्पाक्षीत्, अस्पृक्षत्
 aor. स्पृष्ट्वात् ben. विस्पृक्षति des. Can.—स्पर्शयति-ते pre. स्पृष्ट
 p.p. स्पृष्टम्, स्पृष्टुम् inf.
- स्पृह 10 U. ईप्सायाम् to desire, to envy; स्पृहयति-ते pre. स्पृहयाञ्चकार-
 च्चके &c. perf. स्पृहयिता p. fut. अपिस्पृहत्-त aor. Pass.—स्पृह्यते
 pre. विस्पृहयिषति-ते des. स्पृहित p.p.
- स्पृ 9 P. to hurt, to kill; स्पृणाति pre. पस्पर per.
- स्फर 6 P. (कुटादिः) सञ्चलने to tremble, to throb; स्फरति pre
 पस्फार perf. अस्फारीत् Aor.
- स्फाय 1 A. वृद्धौ to increase, to grow fat; स्फायते pre. पस्फावे perf.
 स्फायिता p. fut. अस्फायिष्ट—aor. Can.—स्फाययति-ते pre. अपि-
 स्फवत्-त aor. विस्फायिषते des. स्फात p.p.
- स्फिट् 10 U. स्नेहने to love; स्फटयति-ते pre. स्फटयाञ्चकार-चक्रे &c.
 perf. अपिस्फिटत्-त Aor.
- स्फिड् 10 U. हिंसायाम् to kill; स्फिडयति-ते pre. अपिस्फिडत्-त Aor.
- स्फुट् 1 A. विकसने to blow, to burst open; P. विशरणे to split open,

to break; स्फोटयति-ते pre. पुस्फुटे, पुस्फोट perf. अस्फुटत्, अस्फोटीत्, अस्फोटिष्ट Aor. पुस्फुटिषति, पुस्फुटिषते, पुस्फोटिषते des. Cau.—स्फोटयति-ते pre. अपुस्फुटत्-त Aor. स्फुटित, स्फोटित p. p.

स्फुट् 6 P. (कुटादिः) विकसने to split open, to blossom; स्फुटति pre. पुस्फोट, (पुस्फुटिष 2 sing.) perf. स्फुटिता p. fut. अस्फुटीत् aor. पुस्फुटिषति des. स्फुटित p. p.

स्फुट् 10 U भेदने to break open; स्फोटयति-ते pre. स्फोटयाश्चकार-चक्रे &c. perf. अपुस्फुटत्-त Aor. स्फोटयिषति-ते des.

स्फुड् 6 P. संवरणे (कुटादिः) to cover; स्फुडति pre. पुस्फोड (पुस्फुडिष 2nd sing.) perf. अस्फुडीत् Aor.

स्फुण्ट् 1 P. परिहासे to joke, to jest; स्फुण्टति pre. पुस्फुण्ट perf. स्फुण्टिषति fut. अस्फुण्टीत् Aor.

स्फुण्ट् 10 U. to joke, to laugh at; स्फुण्टयति-ते pre. अपुस्फुण्टत्-त Aor.

स्फुण्ट् 1 P. & 10 U. same as स्फुण्ट्.

स्फुर् 6 P. स्फुरणे (कुटादिः) to tremble, to throb, to flash, to shine; स्फुरति pre. पुस्फोर perf. स्फुरिता p. fut. अस्फुरीत् aor. स्फुरित p. p. Cau.—स्फोरयति. स्फोरयति pre.

स्फुर्च्छ् 1 P. वितृप्तौ to spread; स्फुर्च्छति pre. पुस्फुर्च्छ perf. अस्फुर्च्छीत् Aor. स्फुर्च्छित, स्फुर्च्छ p. p.

स्फुल् 1 P. सञ्चलने (कुटादिः) to tremble, to collect, to kill स्फुलति pre. पुस्फोल (पुस्फुलिष 2nd sing.) perf. अस्फुलीत् Aor.

स्फुर्ज् 1 P. वज्रनिर्घोषे to thunder, to glitter; स्फुर्जति pre. पुस्फुर्ज perf. स्फुर्जिता p. fut. अस्फुर्जीत् aor. पुस्फुर्जिषति des. Cau.—स्फुर्जयति-ते pre. अपुस्फुर्जत्-त aor. स्फुर्जित, स्फुर्ज p. p.

स्मि 1 A. ईषद्सने to smile, to bloom; स्मयते pre. सिस्मिषे perf. स्मेता p. fut. अस्मेष्ट aor. सिस्मयिषते des. Cau.—स्माययति-ते, स्माययते pre.

स्मिद् 10 U. अनादरे to despise, to love, to go; स्मेदयति-ते pre. स्मेदयाश्चकार-चक्रे perf. स्मेदयिता p. fut. अस्मिदत्-त aor.

स्मील् 1 P. निमेषणे to wink, to blink; स्मीलति. pre. सिस्मील perf.

स्मृ 1 P. चिन्तायां to remember; आध्याने to think upon or long for; स्मरति pre. सस्मार perf. स्मर्ता p. fut. अस्मार्षीत् aor. स्मृष्येते des. Pass.—स्मर्यति pre. Can. स्मारयति-ते, स्मरयति-ते (आध्याने) Pass.—स्मर्यते pre. अस्मारि, अस्मरि Aor. स्मृत pp

स्मृ 5 P. to live, to please; स्मृणोति pre. सस्मार perf. Can.—स्मारयति-ते (Vedic).

स्पन्द् 1 A. प्रस्रवणे to ooze, to run, to trickle, to flow out; स्पन्दते pre. सस्पन्दे perf. स्पन्दिता, स्पन्ता p. fut. स्पन्दिष्यते, स्पन्त्स्यति-ते fut. अस्पन्दत्, अस्पन्दिष्ट, अस्पन्त aor. स्पन्दिषीष्ट, स्पन्त्सीष्ट ben. सिस्पन्दिषते, सिस्पन्त्सति-ते des. स्पत्र pp. स्पन्दित्वा. स्पन्त्वा ger. Can.—स्पन्दयति-ते pre.

स्पृम् 1 P. शब्दे to sound, to go, to consider; स्पृमात् pre. सस्पाम perf. स्पृमित्वा p. fut. अस्पृमीत् aor. सिस्पृमिषति des. स्प्रात् pp. स्पृमिष्वा, स्प्रात्वा ger.

स्पृम् 10 A. वितर्के to reflect; स्पृमयते pre. स्पामयाद्यके &c. perf. स्पामयिता p. fut. अतिस्पमत aor.

स्रंस्र् 1 A. अवसंसने to fall down, to sink, to hang down, to go, to be pleased; स्रंसते pre. ससंस perf. स्रंसिता p. fut. असंसिष्ट अससत् aor. स्रंसिषीष्ट ben. सिंसंसिषते des. Pass.—स्रस्यते pre. असंसि aor. सस्त pp. संसित्वा ger.

संह् 1 A. to confide, to trust; संहते pre. ससंहे perf. संहिता p. fut. असंसिष्ट aor.

सङ् 1 A. गती to go; सङ्गते pre. ससङ्गे perf. असङ्गिष्ट Aor.

सम्भ् 1 A. विश्वासे to entrust, to confide; सम्भते pre. ससम्भे perf. सम्भिता p. fut. असम्भत्, असम्भिष्ट aor. Can. असम्भिर्यति-ते pre. असम्भत्-त Aor. सिस्सम्भिषते des. सम्भ pp. सम्भित्वा, सम्भ्वा ger.

श्लिप् 4 P. गतिशोषणयोः to go, to become dry; श्लिप्यति pre. सिश्लेव perf. श्लेविष्यति fut. अश्लेवीत् Aor. Can. श्लेवयति-ते pre. अतिश्लिवत्-त Aor. सिश्लेविषति, श्लेवयूषति des. Pass. श्लिप्यते pre. अश्लेवि aor. श्लूत pp.

सृ 1 P. to flow, to go, to trickle away; स्रवति pre. सुस्राव perf.
स्रोता p. fut. असुस्रावत्-त aor. स्रूयान् ben. Cau.—स्रावयति pre.
असुस्रावत्, असिस्रवत् aor. स्रूयति des. सुत pp.

स्रेह 1 A. to go; स्रेकते pre. स्रेकिष्यते fut. अस्रेकिष्ट Aor

स्रै 1. P. to boil, to sweat; स्रायति pre. सस्रौ perf. See स्रै.

स्वञ्ज 1 A. परिध्वंजे to embrace; त्वजते pre. तस्वज्जे, तस्वजे perf.
स्वङ्गा p. fut. स्वङ्गयते fut. अस्वङ्ग aor. स्वङ्गीष्ट ben. सिस्वङ्गते
des. Pass.—स्वज्यते pre. अस्वजि aor. Cau. स्वजयति-ते pre.
असस्वज्यत्-त aor. स्वक्त pp. स्वङ्गत्वा, स्वजत्वा ger.

वद् 1 A. आस्वादने to be pleasant to the taste, to please to
eat; स्वरते pre. सस्वदे perf. स्वदिता p. fut. अस्वदिष्ट aor.
Cau. स्वादयति-ते pre. असिस्वदत्-त aor. सिस्वदिपते des. स्वदित pp.

त्वद् 10 U. to sweeten; स्वादयति-त pre. स्वादयाञ्चकार-चके perf.
स्वादयिता p. fut. असिष्वदत्-त aor.

स्वन 1 P. शब्दे to sound, to make a noise, to sing; स्वनति pre.
तस्वान् perf. स्वनिता p. fut. अस्वनीत्, अस्वानीत् aor. Cau. स्वन-
यति-ते pre. असिस्वनत्-त aor. सिस्वनिपते des. स्वनित (स्वान्त
the mind) pp.

स्वन् 1 P. अवतंसने to decorate, to adorn. (See the above root)
Cau. स्वनयति-ते pre. Pass. स्वन्यते pre. अस्वानि, अस्वनि aor.

स्वप् 2 P. शयने to sleep, to repose स्वपिति pre. अस्वपत्, अस्वपीत्
imperf. सुप्वाप perf. स्वप्ता p. fut. अस्वाप्सीत् aor. सुप्पात् ben.
सुप्पसति des. Cau. स्वापयति-ते pre. असिष्वपत्-aor. Pass.—
सुप्यते pre. सुप्त pp.

स्वर 10 U. आक्षेपे to find fault with, to blame; स्वरयति-ते pre.
स्वरयाञ्चकार-चके perf. स्वरयिता p. fut. अस्वरत् Aor. स्वरयि
स्वरयिषीष्ट ben. सिस्वरयिपति-ते des.

स्वर्द् 1 A. आस्वादने to taste; स्वरते pre. सस्वदे perf. स्वर्दिता p. fut
अस्वर्दिष्ट aor. सिस्वर्दिपते des.

स्वल् 1 P. to go, to move; स्वलति pre. तस्वल perf.

स्वक् 1 A. to go; स्वक्ते pre. सस्वक्ते perf.

स्वाद 1 A. आस्वादे (see स्वद्) to taste, to be pleasant; स्वादे pre. सस्वादे perf. स्वादिष्यते fut. अस्वादिष्ट aor. सिस्वादिषते des.

स्वाद 10 U. आस्वादे to taste; स्वाद्यति-ते pre. असिस्वादत्-त Aor. सिस्वादयिषति-ते des. स्वादित pp.

स्विद् 1 A. (स्नेहनमोचनयोः स्नेहनमोचनयोरित्येके) to be annointed, to be greasy; स्वेदते pre. सिस्विदे perf. स्वेदिष्यते fut. अस्विदत्, अस्वेदि aor. Can.—स्वेदयति-ते pre. सिष्विदिषते सिस्वेदिषते des. स्विन्न, स्विदित, स्वेदित pp.

स्विद् 4 P. गात्रप्रक्षरणे to sweat, to perspire; स्विषति pre. सिष्वेद perf. स्वेत्ता p. fut. अस्विदत् aor. स्विन्न pp.

स्वृच् 1 P. to spread, to forget स्वृच्छति pre.

सृ 1 P. शब्दोपतापयोः to sound, to praise, to go, to be pained; स्वरति pre. सस्वार perf. स्वरिता, स्वर्ता p. fut. अस्वारीत्, अस्वार्णीत् aor. स्वार्पात् ben. सिस्वरिषति, सुस्वृपति des. Can. स्वारयति-ते pre. असिस्वरत्-त aor. सृत्त pp.

सृ 9 P. to hurt, to kill; सृणाति pre. सस्वार perf.

स्वेक् 1 A. to go; स्वेक्ते pre. सिष्वेके perf.

ह—

हृद् 1 P. दीप्तौ to shine, to be bright; हृदति pre. जहाट perf. हृदिता p. fut. अहटीत् अहाटीत् aor. हृदित pp.

हृद् 1 P. द्रुतिशठस्वयोः to leap, to jump, to bind to a post, to oppress; हृदति pre. जहाट perf. अहटीत्, अहाटीत् aor

हृद् 1 A. पुरीषोत्सर्गे to void excrement, to discharge faeces; हृदते pre. जहदे perf. हृत्ता p. fut. अहत aor. जिहृत्सते des. हृन् pp.

हन् 2 P. to kill, to beat, to heat, to conquer &c.; हन्ति pre. अहन् (pl. अग्नन्) imperf. जघान perf. हन्ता p. fut. अवधीत्, आहत, अवधिष्ट aor. वध्यात् ben. जिघासति des. Pass.—हन्यते pre. अघानि, अवधि aor. Can.—घातयति-ते pre. अजीघन्त्-त aor. जेघीयते, जंघन्यते अहनीति, जंघन्ति freq. हत pp. हत्वा ger.

- इम् 1 P. गतौ to go; इम्मति pre. जहम्स perf. हम्सिष्यति fut. अहम्मात् Aor.
- इय 1 P. to go, to worship, to sound, to be weary; इयति pre. जहाय perf. इयिता p. fut. अहयीत् aor. इयित pp.
- इयं 1 P. गतिकारण्योः to go, to worship, to take; इयति pre. जहयं perf. अहयीत् Aor. जिहयिषति des.
- इड 1 P. विलेखने गतौ च to plough, to go; इडति pre. जहाड perf. अहाडीत् Aor. जिहडिषति des.
- इड 1 P. हसने to smile, to laugh at, to excel, to bloom &c.; इडति pre. जहास perf. इडिता p. fut. अहसीत् aor. Pass.—इस्यते pre. Cau.—हासयति-ते pre. अजीहसत्-त aor. जिहसिषति des. इडित pp.
- हा 3 A. to go, to attain, to get; जिहीते pre. जहे perf. हाता p. fut. हास्यते fut. हासीह ben. अहास्त aor. जिहास्ते des. Pass.—हायते. pre. अहायि aor. हान pp.
- हा 3 P. त्यागे to abandon, to resign, to let fall, to omit; जहाति pre. जहौ perf. हाता p. fut. अहासीत् aor. हेयात् ben. जिहासति des. Pass.—हीयते pre. अहायि aor. Cau.—हाययति-ते pre. अजीहयत्-त aor. हीन pp. हित्वा ger.
- हि 5 P. गतौ च to go, to send, to shoot, to promote; हिनोति pre. जिघाय perf. हेता p. fut. अहैषीत् aor. हीयात् ben. जिहीषति des. Cau.—हाययति-ते pre. अजीहयत्-त aor. Pass. हीयते pre. अहायि aor. हित pp.
- हिंस 1 P. हिंसायां to kill, to injure, to torment, to hit; हिंसति pre. जिहिंस perf. हिंसिता p. fut. अहिंसीत् aor. Pass.—हिंस्यते pre. अहिंसि aor. जिहिंसिषति des. हिंसित pp.
- हिंस 7 P. to kill &c.; हिनस्ति pre. अहिनत्-द् imperf. हिन्धि 2nd sing. impera. (See the above root for the other forms).
- हिंस 10 U. to kill, &c.; हिंसयति-ते pre. हिंसयाञ्छकार-च्चे-आस-न्भूत् perf. हिंसयिता p. fut. अजिहिंसत्-त aor. जिहिंसयिषति-ते des.

- हिक् I U. अव्यक्ते शब्दे to make an indistinct sound, to hiccough
 हिक्कति-ते pre. जिहिक, जिहिके perf. हिक्किता p. fut. अहिक्कित्,
 अहिक्कित् Aor. हिक्कित pp.
- हिक् 10 A. हिंसायां to hurt, to kill; हिक्कयते pre. हिक्कयाद्यके &c. perf.
 अजिहिकित् Aor.
- हिह 1 P. आक्रोशे to curse, to swear; हिहति pre. जिहेह perf. अहेहीत्
 Aor.
- हिह 9 P. भूतप्रादुर्भावे to reappear; हिहणाति pre. जिहेह perf. अहेहीत्
 Aor.
- हिण् 1 A. गम्यनादरयोः to go, to wander, to disregard; हिण्यते pre.
 जिहिण्ये perf. हिण्यिता p. fut. अहिण्यित् aor. हिण्यित pp.
- हिन् 1 P. प्रीणने to please; हिन्वति pre. जिहिन्व perf. अहिन्वीत् Aor.
- हिल् 6 P. भावकरणे to sport amorously, to indicate amorous
 desire; हिलति pre. जिहेल perf. अहेलीत् Aor.
- हु 3 P. दानादनयोः to offer, to perform a sacrifice, to eat; जुहोति
 pre. जुहोषि impera. 2nd sing. जुहाव, जुहवाञ्छकार perf. होता p.
 fut. अहोषीत् aor. हुयात् ben. जुहोषति des. Can.—दावयति-ते pre.
 अजुहवत्-त aor. हुत pp.
- हुद् 1 P. to go; होडति pre. जुहोड perf. होडिष्यति fut. अहोडीत् Aor.
- हुद् 6 P. संचावे to collect; हुडति pre. जुहोड perf. Can. होडयति-ते
 pre. अजुहुडत्-त aor.
- हुण् 1 A. संचाते वरणे (हरणे इत्येके) to collect, to choose, to take
 away; हुण्डते pre. जुहुण्डे perf. जुहुण्डित् aor.
- हुर्च् 1 P. कौटिल्ये to be crooked, to deceive; हुर्च्छति pre. जुहुर्च्छे
 perf. हुर्च्छिता p. fut. अहुर्च्छीत् aor. हुर्च्छित, pp.
- हुल् 1 P. to go, to cover, to kill; होलति pre. जुहोल perf. होलिष्यति
 fut. अहोलीत् Aor.
- हुह 1 P. to go; हुडति pre. जुहुड perf. अहुडीत् Aor.

ह 1 U. हरणे to take, to lead, to draw to a distance, to deprive of, to win, to obtain, &c.; हरति-ते pre. जहार, जहे perf. हर्ता p. fut. हरिष्यति-ते fut. अहर्षात्, अहत aor. ह्रियात्, हर्षीष्ट ben. जिहर्षति-ते des. Can. हारयति-ते pre. अजीहरत्-त aor. Pass.—ह्रियते pre. अहारि aor. हत pp.

हणी A. रोषणे लज्जायां च to be angry, to be ashamed; हणीयते pre. हणीयाद्भके perf. हणीयिष्यते fut. अहणीयिष्ट aor.

हृष 1 P. अलीके to tell a lie; हर्षति pre. जहर्ष perf. अहर्षात् Aor. जिहर्षिषति des. cau. हर्षयति-ते pre. अजहर्षत्-त, अजीहर्षत्-त aor. हृष्ट pp.

हृष 4 P. तुष्टौ to be delighted, to stand erect, (as hair.) हृष्यति pre. जहर्ष perf. हर्षिता p. fut. अहर्षत् aor. हर्षित, हृष्ट pp.

हेद-दृ 1 A. विबाधायां to be wicked, to strike, to be born, to perish हेद-दृते pre. अहेदिष्ट, अहेडिष्ट, aor.

हेद 1 P. वेष्टने to surround, to attire; हेदति pre. जिहेद perf. हेदिष्यति fut. अहेदीत् Aor. जिहेदिषति des.

हेद 1 A. अनादरे to disregard; हेदते pre. जिहेदे perf. अहेदिष्ट Aor.

हेल 1 A. to disregard; हेलते pre. (same as हेद).

हेष 1 A. अव्यक्तशब्दे to neigh, to roar; हेषते pre. जिहेषे perf. हेषिता p. fut. अर्हापष्ट aor. हेषित pp.

होद 1 P. चलने to go, to come; होदति pre. जुहोद perf. होदिष्यति fut. अर्हादीत् Aor.

होद 1-A. अनादरे to disregard; होदते pre. जुहोदे perf. होदिष्यते fut. अर्होदिष्ट Aor. Can. होदयति-ते pre. अजुहोदत्-त Aor.

होद 1 P. to disregard, to go; होदति pre.

हु 2 A. अपनयने to take away, to conceal; हुते pre. जुहुते perf. होता p. fut. होषीष्ट ben. अहोष्ट aor. जुह्वते des. हुत pp.

ह्य 1 P. to go; to shake; ह्यति pre. जह्याष्ट perf. अह्याडीत् Aor.

- ॥ 1 P. संवरणे to hide, to cover; हगति pre जहमि perf. हगिष्यति fut. अहमीत् Aor.
- १० U. व्यक्त्यां वाचि to speak, to sound; हापयति-ते pre. हाप-याञ्चकार &c. perf. हापयिता p. fut. अजिहपत्-त aor.
- १ P. शब्दे लाघवे च to sound, to disappear, to lessen; हसति pre. जहास perf. हसिता p. fut. अहासीत्, अहसीत् aor. जिहसि-पति des. हसित pp.
- १ A. अघ्यक्ते शब्दे to sound, to roar; हादते pre. अहादे perf. हादिता p. fut. अहादिष्ट aor.
- ३ P. लज्जायां to blush, to be ashamed; जिहोति pre. जिहयाञ्चकार &c., जिहाय perf. हेता p. fut. अहिपीत् aor. ई.यात् ben. जिहीपति des. Pass—हीयते pre. अहापि aor. Can.—हेपयति-ते pre. अजिहिपत्-त aor. हीत, हीण pp.
- १ P. लज्जायां to blush, to feel shame; हीच्यति pre. जिहीच्छ perf. अहीच्छीत् Aor.
- हु or ह् १ P. to go, to contract; होडति or ह्डति pre.
- १ A. to go; हेपते pre. जिहेपे perf. हेपिता per. fut.
- १ A. अघ्यक्ते शब्दे to neigh, to go; हेपते pre. जिहेपे perf. (See हेप)
- ही १ P. to go; हीडति pre.
- १ P. संवरणे to cover; ह्यागति pre. जह्याग perf. ह्यागिता p. fut. अहमीत् aor.
- १० U. व्यक्त्यां वाचि to speak, to sound; ह्यापयति-ते pre. ह्याप-याञ्चकार &c. perf. ह्यापयिष्यति-ते fut. अजिहपत्-त Aor.
- १ P. शब्दे to sound; ह्सति pre. जह्यास perf. अहसीत्, अह्यासीत् aor.

- हृद् 1 A. सुखे, अव्यक्ते शब्दे च to be glad, to sound; हृद्दते pre. जहृ-
perf. हृदिता p. fut. अहृदिष्ट aor. Cau.—हृदयति-ते pre. जिहृ-
दिषते des. हृत्त pp.
- हृल 1 P. वैद्व्ये to be afflicted, to go, to shake; हृलति pre. जहृ-
perf. हृलिता p. fut. अहृलीत् aor. Cau. हृलयति-ते, हृलयति-ते
(with a pre. हृलयति-ते only) pre. अजिहृलत्—aor. जिहृ-
लिषति des. हृलित pp.
- हृ 1 P. क्रोटित्वे to be crooked, to deceive, to be afflicted; हृ-
pre. जहृत् perf. हृता p. fut. हृष्यति fut. अहृषीत् aor. हृषो
ben. जुहृषति des. Cau.—हृषयति-ते pre. हृत्त pp.
- हृ 1 U. स्पर्धायां शब्दे च to vie with, to call by name, to evoke, to
call upon, to ask; हृयति-ते pre. जुहृत्, जुहृवे perf. हृता p. fu.
अहृत्, त, अहृत्त aor. हृयात्, हृसीष्ट ben. जुहृयति-ते des. Pass.-
हृयते pre. अहृयि aor. Cau.—हृषयति-ते pre. अहृषत्
aor. हृत्त pp. हृत्वा ger. दातुम् inf.

FINIS.

(नय्यद प्रेस बलीभारान देहली)

PROSODY. *

§ 1. † Poetical composition in Sanskrit may be in the form of 'गद्य' prose, or 'पद्य' verse or metrical composition.

§ 2. Prosody treats of the laws of versification or metrical composition. Sanskrit verse is regulated by quantity, not by accent.

§ 3. A पद्य or stanza consists of four lines each called a pāda or quarter. A pāda is regulated either by the number of syllables (अक्षर) or by the number of syllabic instants (मात्रा).

(a) A syllable is as much of a word as can be uttered distinctly by one effort of the voice i. e. a single vowel with or without one or more consonants

(b) A mātrā (मात्रा) is the measure of time required to pronounce a short vowel.

§ 4. A syllable is लघु 'light,' or गुरु 'heavy' according as its vowel is short or long.

(a) The vowels अ, इ, उ, ए, and ओ are short; and the vowels आ, ई, ऊ, क्, ए, ऐ, औ, and औ are long. † When a short vowel is followed by an Anuswara or Visarga- or by a conjunct consonant, it is converted into what is called 'a prosodially long vowel;' as मन्त्र, अच्छ, &c.

§ 5. The last syllable of a pāda is either heavy or light according as the exigence of the metre requires it, whatever be

* The earliest writer on Prosody is Pingalāchārya. His word is known as "The Pingalachhandas-śāstra." It is written in Śētras and is divided into eight books. The Agni Purāṇa also deals with the subject very fully. The present chapter, however, is chiefly based on the Vṛttaratnākara and Chandomanjarī.

† काव्यं गद्यं च पद्यं च तद्वृद्धिष्वेव व्यवस्थितम् । Dandin Kāv. Pr. I.

‡ साहुस्वारश्च दीर्घश्च विसर्गो च गुरुर्भवेत् ।

its natural length;* as in वसःस्थली रक्षतु सा जगन्ति, &c. (Vik. 1.); तस्याः सुरन्यासपवित्रपांशुम् (Rag. II. 2.)

§ 6. In the case of metres regulated by syllables each line is divided into groups of three syllables each, called Gāṇas or syllabic feet, named as म, न, भ, य, ज, र, स, and त. The names and the Schemes of these are given in the following stanza.

मखियुरुखिलदुश्च नकारो भादियुरुः पुनरादिलघुर्यः ।

जो युरुमध्यगतो रलमध्यः सोऽन्तयुरुः कथितोन्तलघुस्तः ॥

i. e. म has all its syllables long; न has all its syllables short; भ has its first syllable long, य has its first syllable short; ज has its middle syllable long; र has its middle syllable short; स has its last syllable long and त has its last syllable short. †

The symbol — stands for a short or light syllable; the symbol—denotes a long vowel or a heavy syllable. Symbollically represented these Gāṇas will stand as under:—

म— — —	ज — — —
न — — —	र — — —
भ — — —	स — — —
य — — —	त — — —

Similarly the letter ल is used to denote a short syllable and ग a long one at the close of a line.

§ 7. In the case of metres regulated by syllabic instants each line is divided into groups of four mātrās called the Mātrā Gāṇas; one mātrā or instant is allotted to a short vowel and two to a long one. The Mātrā gāṇas are five in number. These may be symbollically represented thus:—

म — —, स — — —, ज — — —, भ — — —, न — — —

* Vide Vṛttaratnākara I. 9.

वर्णः संयोगपूर्वश्च तथा पादान्तगोऽपि वा ॥ Chbandomanjarī.

† The following verse is easier to remember than one given above; आदिमध्यावसानेषु परता यान्ति लघिवम् । भजसा गौरवं यान्ति मनो तु युरुलापवम् ॥

§ 8. A *padya* or stanza may be either a वृत्त or a जाति.

(a) A *Vṛitta* is a stanza the metre of which is regulated by the number and position of syllables in each *pāda* or quarter.

(b) A *Jāti* is a stanza the metre of which is regulated by the number of syllabic instants in each *Pāda* or quarter.

§ 9. ° A *Vṛitta* again is of three kinds; (1) समवृत्त or that in which all the quarters are similar; (2) अर्धममवृत्त or that in which the alternate quarters are similar; and (3) विषम or that in which the quarters are all dissimilar.

§ 10. There are 26 classes of *Samavṛittas* or regular metres generally accepted. This classification rests on the number of syllables in each quarter which may vary from one to twenty-six. Each of these classes comprises a variety of metres all differing from one another according to the combination of the various *gaṇas*.

§ 11. *Yati* (यति) is the Sanskrit name for the *cæsura* or pause which may be made in reciting a quarter or verse.

§ 12. Only the metres in common use with their schemes in *Gaṇas* will be given here; all unimportant metres, as well as Vedic and *Prākṛita* metres will be ignored.

SECTION I.

SAMAVRITTAS.

Metres with 8 Syllables to a *Pāda*.

(1) अनुष्टुप् or श्लोक.

§ 13. This is the commonest of all Sanskrit metres; it forms the chief metre of the great epics and many of the *Parāṇas*.

* सममर्धसमं वृत्तं विषमं च तथा परम् ॥ अष्टाक्षरं यस्य चत्वारस्तुल्यलक्षणलक्षिताः । तच्छब्दः शास्त्रतत्त्वज्ञाः समं वृत्तं प्रचक्षते ॥ प्रथमाद्विषमसमो यस्य वृत्तीयश्चरणो भवेत् । द्वितीयस्तुर्यवृत्तं तदर्धसममुच्यते ॥ यस्य वादचतुष्केऽपि लक्ष्म भिन्नं परस्परम् । तदाहर्धविषमं वृत्तं छन्दःशास्त्रविशारदाः ॥

There are many Varieties of this metre; but that in common use has eight syllables in a Pāda the fifth being short (though occasional variation from these rules occur in the Mahābhārata and the Rāmāyana):--

Ex.—Vide 1st Canto of Rag.

(2) गजगति (4. 4.)

Def. नमलगा गजगतिः ।

Sch. of G. न, म, ल, ग, ॐ ॐ ॐ | — ॐ ॐ | ॐ —

Ex. रविस्तुतापरिसरे विहरतो दृशि हरेः ।
ब्रजबधूगजगतिर्मुदमलं द्यतनुत ॥

(3) प्रमाणिका (4. 4.)

Def. प्रमाणिका जरी लगौ ।

Sch. of G. ज, र, ल, ग, ॐ — ॐ | — ॐ — | ॐ —

Ex. पुनातु भक्तिरक्षुता सदाक्षुतांघ्रिपद्मयोः ।
श्रुतिस्थितिप्रमाणिका भवांबुराशितारिका ॥

(4) माणवक (4. 4.)

Def. भातलगा माणवकम् ।

Sch. of G. म, त, ल, ग, — ॐ ॐ | — — ॐ | ॐ —

Ex. चंचलचूर्डं खपलैर्वत्सकुलैः केलिपरम् ।
ध्याय सखे स्मेरमुखं नन्ददुतं माणवकम् ॥

(5) विद्युन्माला (4. 4.)

Def. मो मो मो गो विद्युन्माला ।

Sch. of G. म, म, ग, ग, — — — | — — — | — —

Ex. वासोबह्वी विद्युन्माला बर्हिभेणी शाकश्रापः ।
यस्मिन्नास्तां तापोच्छित्त्ये गोमध्यस्थः कृष्णामोदः ॥

(6) समानिका (4. 4.)

Def. ग्धो रजो समानिका तु ।

Sch. of G. र, ज, ग, ल. — — — | — — — | — — —

Ex. यस्य कृष्णपादपद्ममस्ति हृत्तडागसद्य ।

धीः समानिका परेण नोचितात्र मत्सरेण ॥

Metres with 9 Syllables in a quarter.

(बृहती)

(1) भुजगशिष्टभृता (7. 2.)

Def. भुजगशिष्टभृता नौ मः ॥

Sch. of G. न, न, म. — — — | — — — | — — — |

Ex. हृदतटनिकटक्षौणी भुजगशिष्टभृता याऽसीद् ।

मुररिपुदलिते नामे व्रजजनमुखदा साऽभूत् ॥

(2) भुजंगसंगता (3. 6.)

Def. सजरैर्भुजंगसंगता ।

Sch. of G. स, ज, र. — — — | — — — | — — —

Ex. तरल्य तरंगिरिगितैर्यमुना भुजंगसंगता ।

कथमेति वत्सचारकक्षपलः सदैव तां हरिः ।

(3) मणिमध्यं (5. 4.)

Def. स्यान्मणिमध्यं चेद्धमसाः ॥

Sch. of G. म, म, स. — — — | — — — | — — —

Ex. कालियभोगाभोगगतस्तन्मणिमध्यस्फीतरुच ।

चित्रपदामो नन्दसुतश्चाह ननर्त स्मेरमुखः ॥

Metres with 10 Syllables in a quarter.

(पंक्तिः)

(1) त्वरितगतिः (5. 5.)

Def. त्वरितगतिश्च नजनगैः

Sch. of G. न, ज, न, ग.

— — — | — — — | — — — | —

Ex. स्वरितगतिर्वैत्रयुवतिस्तरणिमुता विपिनगता ।

मुररिपुणा रतिगुह्या परिरमिता प्रमदमिता ।

(2) मत्ता (4. 6.)

Def. ज्ञेया मत्ता मभसगन्तृषा ।

Sch. of G. म, भ, स, ग.

— — — | — — — | — — — | —

Ex. पीत्वा मत्ता मधु मधुपाली कालिदीये तटवनकुंजे ।

उद्दीव्यतीव्रजजनरामाः कामासक्ता मधुजिति चके ॥

(3) रुक्मवती (5. 5.)

(Also called चंपकमाला)

Def. रुक्मवती सा यत्र भमरगाः ।

Sch. of G. म, म, स, ग.

— — — | — — — | — — — | —

Ex. कायमनोवाक्यैः परिशुद्धैर्यस्य सदा कंसद्विषि भक्तिः ।

राज्यपदे हर्म्यालिरुदारा रुक्मवतो विघ्नः खलु तस्य ॥

Metres with 11 Syllables in a quarter.

(त्रिष्टुभ)

(1) इन्द्रवज्रा (5. 6.)

Def. स्वादिन्द्रवज्रा यदि तौ जगौ गः ।

Sch. of G. त, त, ज, ग, ग.

— — — | — — — | — — — | — —

Ex. गोष्ठे गिरि सव्यकरेण धृत्वा स्येन्द्रवज्राहतिमुक्तवृष्टौ ।

यो गोकुलं गोपकुलं च सुस्थं चके स नो रक्षतु चक्रपाणिः ॥

(2) उपेन्द्रवज्रा (5. 6.)

Def. उपेन्द्रवज्रा जतजास्ततो गो ।

Sch. of G. ज, त, ज, ग, ग.

— — — | — — — | — — — | — —

Ex. उपेन्द्रवज्रादिमणिच्छटाभिर्विभूषणानां कुरितं बहुस्ते ।

स्मरानि गोपीभिरुपास्यमानं हरदुसले मणिमण्डपस्थम् ॥

(3) उपजाति.

Def. अनन्तरोर्दीर्घरितलक्ष्मभाजो पादौ पदीयावुपजातयस्ताः ।

इत्ये किलान्यास्ववि मिश्रितास्तु वदन्ति जातिभिदमेव नाम ॥

Sch. of G.—A mixture of इन्द्रवज्रा and उपेन्द्रवज्रा gives rise to the metre called उपजाति. It is said to have fourteen different varieties. For examples see Rag. II, &c. Kam. III, Kir. XVII. Bhatti, II. &c.

When other two metres are mixed in one stanza, the mixture is still called Upajāti, as in the following verse from the Śiśupālavadha which is a combination of वंशस्थविल and इन्द्रवंशा-

इत्थं रथाधेमनिपादिनां प्रगे गजो नृपाणामथ तोरणाद्विहिः ।

प्रस्थानकालक्षमवेशकल्पनाकृतक्षणेपमुदैक्षताच्युतम् ॥

(4) दोषकम् (6. 5.)

Def. दोषकमिच्छति भवितपादौ ।

Sch. of G. भ, भ, म, ग, ग. — — — | — — — | — — — | — —

Ex. देव सदोष कदम्बतलस्य श्रीधर तावक नामपदं ते ।

कष्टतले सुविनिर्गमकाले स्वल्पमणिक्षणमेधति योगम् ॥

(5) भ्रमरविलसितम् (5. 6.)

Def. स्मौ ग्लौ गः स्याद्भ्रमरविलसितम् ।

Sch. of G. म, म, न, ल, ग. — — — | — — — | — — — | — —

Ex. मुग्धे मानं परिहर न विरात्ताख्यं ते सफल्यतु हरिः ।

फुला वली भ्रमरविलसिताभावे शोभां कलयतु किमु ताम् ॥

(6) रथोद्धता (3. 8 or 4. 7)

Def. राज्ञराविह रथोद्धता लग्नौ ।

Sch. of G. र, न, र, ल, ग. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. राधिका दधिविलोडनस्थिता कृष्णवेषुनिनदैरथोद्धता ।

यामुने तदनिकुजमञ्जसा सा जगाम सलिलवृद्धिच्छलात् ॥

(7) शालिनी (4. 7.)

Def. शालिन्युक्ता म्रौ तगौ गोविहलोके ।

Sch. of G. म, त, त, ग, म. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. अंधो हन्ति ज्ञानवृद्धिं विधत्ते धर्मं दत्ते काममर्थं च सूते ।

शुक्तिं दत्ते सर्वदोषास्पमाना पुंसा अन्धाशालिनी विष्णुभक्तिः ॥

(8) स्वागता (3. 8)

Def. स्वागता रत्नभगैर्युक्ता च ।

Sch. of G. र, न, भ, ग, म. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. यस्य चेतसि सदा मुरवैरी बलवीजनविलासविलोलः ।

तस्य नूनममरालयभाजः स्वागतादरकरः सुरराजः ॥

Metres with 12 Syllables in a quarter.

जगती

(1) वंशस्थविल also called वंशस्थ and वंशस्तनित (5. 7.)

Def. वदन्ति वंशस्थविलं जती जरी ।

Sch. of G. ज, त, ज, र. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. विलासवंशस्थविलं मुखानिलैः प्रपूर्य यः पद्ममरागमुद्गिरन् ।

ब्रजाङ्गनानामपि गानशालिनां जहार मानं स हरिः पुनातु नः ॥

(2) इन्द्रवंशा

Def. तच्चेन्द्रवंशा प्रथमाक्षरे सुरौ । i. e. the same as the Vamśastha-
vīla except that its first syllable is long.

Sch. of G. त, त, ज, र. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. वेल्लेन्द्रवंशमिहदीर्घदीपितिः पीताम्बरोऽसौ जगतां तमोऽपहः ।

यस्मिन्ममज्जुः शरुभा इव स्वयं ते कंसचाणूमुखा मखद्विपः ॥

(3) चन्द्रवर्त्म (4. 8.)

Def. चन्द्रवर्त्म निगदन्ति रनमसैः ।

Sch. of G. र, न, म, स. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. चन्द्रवर्त्म पिहितं घनतिमिरैः राजवर्त्म रहितं जनगमनैः ।

इष्टवर्त्म तदलंकृत सरसैः कुञ्जवर्त्मनि हरिस्तव कुतुकी ॥

(4) जलधरमाला (4. 8)

Def. भो भक्त्यो जलधरमालाव्यन्तयेः ।

Sch. of G. म, न, स, म. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. या भक्त्या कलिदुरितोत्तप्तानां तापच्छेदे जलधरमाला नव्या ।

भव्याकारा दिनकरपुत्रीकुले केलीलोला हरितलुरव्यात्सा वः ॥

(5) जलोद्धतगतिः (6. 6.)

Def. जसौ जसयुतौ जलोद्धतगतिः ।

Sch. of G. ज, स, ज, स. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. यदीयहल्लो विलोक्य विपदं कलिन्दतनया जलोद्धतगतिः ।

विलासविपिनं विवेश सहसा करोतु कुशलं हरिः स जगताम् ॥

(6) तामरसम् (5. 7.)

Def. इह वद तामरसं ननजा वः ।

Sch. of G. न, न, ज, व. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. स्फुटसुषमामकरन्दमुनोर्जं व्रजललनानयनालिनिपीतम् ।

तवमुखतामरसं मुरशत्रो हृदयतडागाविकाशि ममास्तु ॥

(7) तोटकम् (4. 4.)

Def. वद तोटकमन्धिसकारयुतम् ।

Sch. of G. स, स, स, स. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. यमुनातटमच्युतकेलिकललसदद्भिः सरोरुहसङ्घविम् ।

मुदितोऽट कलेरपनेतुमपं यदि चेच्छसि जन्म निजं सफलम् ॥

(8) द्रुतविलम्बितम् (4. 8. or 4. 4. 4.)

Def. द्रुतविलम्बितमाह नभो नरो ।

Sch. of G. न, भ, न, र. ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ

Ex. तरणिजापुलिने नववक्त्रवीपरिषदा सह केलिकुतूहलात् ।
द्रुतविलम्बितचासविहारिणं हरिमहं हृदयेन सदा बधे ॥

(9) मन्दाकिनी or प्रभा (7. 5.)

Def. ननररघटिता तु मन्दाकिनी ।

Sch. of G. न, न, र, र. ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ

Ex. बलिदमनविधौ बभौ संगता पदजलघृदि यस्य मन्दाकिनी ।
सुरनिहितसिताम्बुजलङ्घनिभा हरतु जगदधं स पीताम्बरः ॥

(10) प्रमिताक्षरा (5. 7.)

Def. प्रमिताक्षरा सजससैः कथिता ।

Sch. of G. स, ज, स, स. ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ

Ex. अमृतस्य शीकरमिवोदिरती रदमौकिशांशुलहरीच्छुरिता ।
प्रमिताक्षरा मुररिपोर्भणितिर्ब्रजमुप्रवामधिजहार मनः ॥

(11) भुजंगप्रयातम् (6. 6.)

Def. भुजङ्गप्रयातं चतुर्भिर्यकारैः ।

Sch. of G. य, य, य, य. ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ

Ex. सदारामजज्ञातिभृत्यो विहाय स्वमेतं हृदं जीवनं लिप्समानः ।
मया क्लेशितः क्वालियेत्यं कुरु त्वं भुजंगप्रयातं द्रुतं सागराय ॥

(12) मणिमाला (6. 6.)

Def. त्पो त्पो मणिमाला छिन्नायुहवक्त्रैः ।

Sch. of G. त, य, त, य. ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ

Ex. प्रहामरमौलौ रत्नोपलक्लृप्ते ज्ञातप्रतिविम्बा शोणा मणिमाला ।
गोविन्दपदाब्जे राजी नखराणामास्तां मम चित्ते ध्वान्तं शमयन्ती ॥

(13) मालती (also called यमुना 5. 7)

Def. भवति नजावथ मालती जरो ।

Sch. of G. न, ज, ज, र. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. इह कथयाच्युत केलिकानने मधुरससौरभसारलोलयः ।

कुसुमकृतस्मितचाक्षविभ्रमामलिरपि चुम्बति मालती मुहुः ॥

(14) वैश्वदेवी (5. 7.)

Def. बाणाभेदिच्छन्ना वैश्वदेवी ममो यो ।

Sch. of G. म. म. य, य. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. अर्चामन्येषां त्वं विहायामरणामहतेनैकं विष्णुमन्यर्च्य भक्त्या ।

तत्राशेषात्मन्यर्चिते भाविनी ते भ्रातः सम्पन्ना राधना वैश्वदेवी ॥

(15) स्रग्विणी (6. 6)

Def. कीर्तितेषा चतु रङ्गिका स्रग्विणी ।

Sch. of G. र, र, र, र. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. इन्द्रनीलोपलैर्नेव या निर्मिता शतकुम्भद्रवालंकृता शोभते ।

नव्यमेघच्छविः पीतवासा हरेर्भूतिरास्तां जयायोरसि स्रग्विणी ॥

Metres with 13 Syllables in a quarter.

(अतिजगती)

(1) कलहंसः also called सिंहनाद and कुब्जजा (7. 6)

Def. सजसाः सगो च कथितः कलहंसः ।

Sch. of G. स, ज, स, स, ग.

Ex. यमुनाविहारकुतुके कलहंसो व्रजकामिनीकमलिनीकृतकोलेः ।

जनचित्तहारिकलकण्ठनिनादः प्रमदं तनोतु तव नन्दतनूजः ॥

(2) क्षमा (also called चंद्रिका and उत्पलिनी 7. 6.)

Def. तुरंगरसयतिर्नो ततो गः क्षमा ।

Sch. of G. न, न, त, त, ग.

Ex. इह दुरधिगमैः किंचिदेवागमैः सततमसुतरं वर्णयन्त्यन्तरम् ।
अमुमतिविपिनं वेददिग्ब्यापिनं पुष्यमिव परं पद्मयोनिः परम् ॥

(3) प्रहर्षिणी (3. 10)

Def. व्याशाभिर्मनजरगाः प्रहर्षिणीषम् ।

Sch. of G. म, न, ज, र, ग.

Ex. ते रेखाच्चजकुलिशातपत्रचिह्नं सम्राजधरणयुगं प्रसादलभ्यम् ।
प्रस्थानप्रणतिभिरङ्गुलीषु चकुर्मौलिष्वक्षुत्तमकरन्दरेणुगौरम् ॥

(4) मञ्जुभाषिणी (5. 7)

(also called प्रबोधिता and सुनन्दिनी)

Def. सजसा जगौ च यदि मञ्जुभाषिणी ।

Sch. of G. स, ज, स, ज, ग.

Ex. अमृतोर्मिर्वातलकरेण लालयंस्तनुकातिरोचितविलोचनो हरे ।
नियतं कलानिधिरसीति बद्धवी मृदमच्युते व्यधित मञ्जुभाषिणी ॥

(5.) मत्तमयूरी (4. 9)

Def. वेदैरन्ध्रेर्मूर्तो यस्य मत्तमयूरः ।

Sch. of G. म, त, य, स, ग.

Ex. हा तातेति कन्दितमाकर्ष्य विषण्णस्तस्यान्विष्यन्वेतसगूढं प्रभवं सः ।
शल्यप्रोतं वीक्ष्य सकुम्भं मुनिपुत्रं तापादन्तःशल्य इवासीत्क्षितिपोऽपि ॥

(6) रुचिरा (4. 9)

(also called प्रभावती)

Def. जनो सजो गिति रुचिरा चतुर्थदेः ।

Sch. of G. ज, भ, स, ज, ग.

Ex. अभून्नुपो विबुधसखाः परन्तपः धुतान्वितो दशरथ इत्युदाहृतः ।
गुणैर्वै भुवनहितच्छलेन यं सनातनः पितरमुपागमत्स्वयम् ॥

Motres with 14 Syllables in a quarter.

(शकरी)

(1) अपराजिता (7. 7.)

Def. ननरसलपुगैः स्वरैरपराजिता ।

Sch. of G. न, न, र, स, ल, ग

Ex. यदनवधिभुजप्रतापकृतास्पदा यदुनिचयचम्रः परैरपराजिता ।
व्यजयत समरे समस्तरिपुत्रजं स जयति जगतां गतिर्गुरुद्वजः ॥

(2) असंबाधा (5. 9.)

Def. न्तौन्सो गावक्षमहविरतिरसंबाधा ।

Sch. of G. म, त, न, स, ग, ग.

Ex. वीर्यामौ येन ज्वलति रणवशात्क्षिप्ते दैत्येन्द्रे जाता धरणिरीयमसंबाधा ।
धर्मस्थित्यर्थं प्रकटिततनुसम्बन्धः साधूनां बाधां प्रशमयतु स कंसारिः ॥

(3) प्रहरणकलिका (7. 7.)

Def. ननभनलगिति प्रहरणकलिका ।

Sch. of G. न, न, भ, न, ल, ग.

Ex. व्यथयति कुसुमप्रहरणकलिका प्रमदवनभवा तव धनुषि तता ।
विरहविपदि मे शरणमिह ततो मधुमयनगुणस्मरणमविरतम् ॥

(4) मध्यक्षामा (4. 10.)

(also called हंसश्चेनी or कुटिला.)

Def. मध्यक्षामा युगवशविरमा म्मौ न्यौ गो ।

Sch. of G. म, म, न, य, ग, ग.

Ex. नीतोच्छ्रयं मुहुरशिशिरःमेकैरानीत्यभैर्विरचितपरभागा रत्नैः ।

ज्योत्स्नाशंकाभिद्वितरति हंसश्येनी मध्येऽप्यहः स्फटिकरजतभित्तिच्छाया ॥

(5) वसन्ततिलका (8. 6.)

Def. ज्ञेयं (उक्ता) वसन्ततिलकं (का) तमजा जगौ गः ।

Sch. of G. त, म, ज, ज ग, ग.

Ex. पुञ्जं वसन्ततिलकं तिलकं वनात्परा लीलापरं पिककुलं कलमय रैति ।

वात्येष पुष्पसुरभिर्मलयादिवातो यातो हरिः स मधुरा विधिना हताः स्मः ॥

(6) वासंती (4. 6. 4.)

Def. मात्तो नो मो मी यदि गदिता वासन्तीयम् ।

Sch. of G. म, त, न, म, ग, ग.

Ex. ब्राम्बजृङ्गीनिर्भरमधुरालापोद्गीतैः श्रीखण्डोद्रेद्धृतपवनैर्मन्दान्दोला ।

लीलालोला पङ्कविलसदस्तोलासैः कंसारातौ नृत्यति सदशी वासन्तीयम् ॥

Metres with fifteen syllables in a quarter.

अतिशक्री (पंचदशाक्षरा वृत्तिः)

(1) तूणकम् (4. 4. 4. 3. or 7. 8.)

Def. तूणकं समानिकापदद्वयं विनान्तिकम् ।

Sch. of G. र, ज, र, ज, र.

Ex. सा सुवर्णकेतकं विकाशि भृङ्गपूरितं पञ्चबाणबाणजालपूर्णहोतितूणकम् ।

राधिका वितर्क्य माधवाय मासि माधवे मोहमेति निर्भरं त्वया विना कलानिधे ॥

(2) मालिनी (8. 7)

Def. ननमपपपुतेयं मालिनी मोनिलोके ।

Sch. of G. न, न, म, य, य.

Ex. मृगमदकृतचर्चा पीतकौशेयवासा रुचिरशिखिशिखण्डा, बद्धधम्मिल्लपाशा ।

अनृजुनिहितमंसे वंशमुत्काणयन्ती भूतमधुरिपुलीला मालिनी पातु राधा ॥

(3) लीलाखेलः ।

Def. एकन्दनौ विष्णुमालापादौ चेल्लीलाखेलः ।

Sch. of G. म, म, म, म, म.

Ex. पायाद्वौ गोविन्दः कालिन्दीकुलक्षोणाचके
 रम्भोल्लासकौडद्वौपीभिः सार्धं लीलाखेलः ।
 मन्दाकिन्यास्तीरोपान्ते स्वैरक्रोडाभिलोलौ
 यद्वहेवानामीशः स्ववैश्याभिः खेलन्तीभिः ॥

(4) शशिकला (7. 8)

Def. युक्निधनमनुलघुरिह शशिकला ।

Sch. of G. न, न, न, न, स.

Ex. मलयजतिलकसमुदितशशिकला व्रजयुवतिलसदलिकमगनगता ।
 सरसैजयननहृदयसलिलनिधिं व्यतनुत विततरभसपरितरलम् ॥

The same is called *स्रग्* when the cæsura is at 6th and 15th syllables, and *राजिग्रन्थिकर* when it is at the 8th and 15th syllables; as in

अयि सहचरि सचिरतरगुणमयी अदिमवसातिरनपगतपरिमला ।
 रागिव निवस विलसदनुपमरसा सुमुखि मुदितदनुजदलनहृदये ॥
 नरकरिपुरवतु निखिलसुरगतिरमितमाहिमभरसहजानिवसतिः ।
 अन्तर्धामिणिगुणनिकरपरिचितः सरिदधिपतिरिव धृततनुविभवः ॥

Metres with sixteen syllables in a quarter.

अष्टिः (षोडशाक्षरा वृत्तिः)

(1) चित्रम् (8. 8. or 4. 4. 4. 4.)

Def. चित्रसंज्ञमीरितं समानिकापदद्वयं तु ।

Two Pādas of Samānikā make one Pāda of Chitra.

Sch. of G. र, ज, र, ज, र, ग.

Ex. विदुमाकणाधरोष्ठशोभिषेणुवाद्यहृष्टबलवीजनाङ्गसङ्गजातमुग्धकण्टकाङ्ग ।

त्वां सदैव वासुदेव पुण्यलभ्यपाददेव वन्यपुष्पचित्रकेश संस्मरामि गोपवेश ॥

(2) पंचचामरम् (8. 8 or 4. 4. 4. 4)

Def. प्रमाणिकापदद्वयं वदन्ति पंचचामरम् ।

Sch. of G. ज, र, ज, र, ज, ग.

Ex. सुदुमूलमण्डपे विचित्ररत्ननिर्मिते लसद्वितानभूषिते सलीलविभ्रमालसम् ।

सुलङ्घनामवल्लवीकरप्रपञ्चचामरस्फुरत्समीरवीजितं सदाच्युतं भजामि तम् ॥

(3) वाणिनी.

Def. नजभज्ररैर्यदा भवति वाणिनी गयुक्तेः ।

Sch. of G. न, ज, भ, ज, र, ग.

Ex. स्फुरतु ममाननेऽद्य ननु वाणि नीतिरम्यं

तव चरणप्रसादपरिपाकतः कवित्वम् ।

भवजलराशिपारकरणक्षमं मुकुन्दं

सततमहं स्तवः स्ववरितैः स्तवामि नित्यम् ॥

Metres with 17 Syllables in a quarter.

(अत्यष्टि)

(1) नर्दटकम् (8. 9)

Def. यदि भवतो नजौ भजजला एव नर्दटकम् ।

Sch. of G. न, ज, भ, ज, ज, ल, ग.

Ex. ब्रजवनितावसन्तलतिकाविलसन्मधुपं

मधुमयनं प्रणम्यजनवाञ्छितकल्पतक्ष्म् ।

विभुमभिनौति कोपि मुकुती मुदितेन हृदा

स्वचिरपदावलीघटितनर्दटकेन कविः ॥

(2) पृथ्वी (8. 9.)

Def. जसौ जसयला बहुपहयातिश्च पृथ्वी गुरुः ।

Sch. of G. ज. स, ज, स, य, ल. ग.

Ex. दुरन्तदनुजेश्वरप्रकरदुःस्थपृथ्वीभरं

जहार निजलीलया प्रजकुलेऽवतीयांशु यः ।

स एष जगतां गतिर्दुरितभारमरुदाशां

हारिष्यति हरिः स्तुतिस्मरणचाटुभिस्तोपितः ॥

(2) मन्दाक्रान्ता (4. 6. 7.)

Def. मन्दाक्रान्ताम्बुधिरसनगैर्मो भनौ तो मयुग्मम् ।

Sch. of G. म, भ, न, त, त, म, ग.

Ex. प्रेमाख्यपैः प्रियवितरणेः प्रीणितालिङ्गनाथै-

मन्दाक्रान्ता तदनु नियतं वश्यतामेति बाल्य ।

एवं शिक्षावचनमुभया राधिकायाः सखीनां

प्रीतः पायास्मितमुवदनो देवकीनन्दनो नः ॥

(4) वंशपत्रपतितम् (10. 7.)

Def. दिङ्मुनि वंशपत्रपतितं भरनभनलमैः ।

Sch. of G. भ, र, न, भ, न, ल. म.

Ex. सम्प्रति लब्धजन्म शनकैः कथमपि लघुनि

क्षीणपयस्युपेयुषि भिदां जलधरपटले ।

खण्डितविग्रहं बलभिदां धनुरिह विविधाः

पूरयितुं भवन्ति विभवः शिखरमणिरुचः ॥

(5) शिखरिणी (6. 11.)

Def. रसेरुद्रेऽलिङ्गता यमनसभला गः शिखरिणी ।

Sch. of G. य, म, न, स, भ, ल. ग.

Ex. करादस्य श्रेष्ठे ननु शिखरिणी दृश्यति शिशो-

र्विलीनाः स्मः सत्यं नियतमवधेयं तदाखिलैः ।

इति त्रस्यङ्रोपासुचितनिभृतालापजनितं
स्मितं विश्रद्भवो जगदवतु गोवर्धनधरः ॥

(6) हरिणी (6. 4. 7)

Def. नसमरसला गः षड्देर्देर्देर्हरिणी मता ।

Sch. of G. न, स, म, र, स, ल, ग.

XX. व्यधित स विधिर्नेत्रं नीत्वा ध्रुवं हरिणीगणाद्-
व्रजमृगदशां संदोहस्योलसन्नयनधियम् ।
यदयमनिशं दूर्वाश्यामे मुरारिकलेवरे
व्यकिरदधिकं बद्धाकाक्षे विलोलविलोचनम् ॥

Metres with 18 syllables in a quarter

(धृतिः)

(1) चित्रलेखा (4. 7. 7.)

Def. मन्दाक्रान्ता नपरलघुपुता कीर्तिता चित्रलेखा ॥

Sch. of G. म, म, न, य, य, य.

Ex. शङ्केऽमुष्मिन् जगति मृगदशां साररूपं यदासी-
दाकृष्येदं व्रजयुवतिसमा वेधसा सा व्यधाधि ।
नैतादवन्तेक्यमुदधिसुतामन्तरणाच्युतस्य
प्रीतं तस्यां नयनयुगमभूच्चित्रलेखाद्भुतायाम् ॥

(2) नन्दनम् (11. 7.)

Def. नजमजरैस्तु रेफसहितैः शिषैर्देर्देर्नन्दनम् ।

Sch. of G. न, ज, म, ज, र, र.

XX. तरणिसुतातरङ्गपवनैः सलीलमान्दोलितं
मधुरिपुपादपङ्कजरजःसुपूतपृथ्वीतलम् ।
मुरहरचित्रचेष्टितकलाकलापसंस्मारकं
क्षितितलनन्दनं व्रज सखे सुखाय वृन्दावनम् ॥

(3) नाराचम् (8. 5. 5)

Def. इह ननरचतुष्कमृष्टं तु नाराचमाचक्षते

Sch. of G. न, न, र, र, र, र.

Ex. दिनकरतनयातटीकानने चारु संचारिणी

ध्रुवणनिकटकृष्टमेणैक्षणा कृष्ण राधा त्वयि ।

ननु विकिरति नेत्रनाराचमेषातिहृच्छेदनं

तदिह मदनविभ्रमोद्भ्रान्तचित्ता विधत्स्व द्रुतम् ॥

Metres with 19 Syllables in a quarter.

अतिधृति.

(1) मेघविस्फूर्जिता (6. 6. 7).

Def. रसत्त्वधैर्यमोन्सौ ररयुक्पुतो मेघविस्फूर्जिता स्यात् ।

Sch. of G. य, म, न, स, र, र, ग.

Ex. कदम्बमोदालया विपिनपवनाः कोकिनः कान्तकेकाः

विनिद्राः कन्दल्यो दिशि दिशि मुदा दुर्दरा इप्सनादाः ।

निशानृत्यद्विगुद्विलसितलसन्मेघविस्फूर्जिता चेत्

प्रियः स्वार्थिनोऽसौ दनुजदलनो राज्यमस्मात्किमन्यत् ॥

(2) शार्दूलविक्रीडितम् (12. 7).

Def. सूर्याधैर्यदि मः सजौ सततगाः शार्दूलविक्रीडितम् ।

Sch. of G. म, स, ज, स, त, त, ग.

Ex. गोविन्दं प्रणमोत्तमाङ्ग रसने तं घोषयाहर्निशं

पाणी पूजयतं मनः स्मर पदे तस्यालयं गच्छतम् ।

एवं चेतुस्तस्मिन्नि मम हितं शीर्षादयस्तदधुवं

न प्रेक्षे भवतां कृते भवमहाशार्दूलविक्रीडितम् ॥

(3) सुमधुरा (7. 6. 6).

Def. औ औ मो नो युरुश्चेद् इयक्तुरसेरुक्ता सुमधुरा ।

Sch. of G. म, र, भ, न, म, न, ग. '

Ex. वेदार्थान्ग्राकृतस्त्वं वदसि न च ते जिह्वा निपतिता

मन्याह्वे वीक्षसेऽर्के न तव सहसा दृष्टिर्विचलिता ।

दीप्तामौ पाणिमन्तः क्षिपसे स च ते दग्धो भवति ने

चारित्र्याचारुदत्तं चलयसि न ते देहं हरति भूः ॥

Metres with 20 Syllables in a quarter.

(कृतिः)

(1) गीतिका (5. 7. 8).

Def. सजजा भरौ सलगा यदा कथिता तदा खलु गीतिका ।

Sch. of G. स, ज, ज, भ, र, भ, ल, ग,

Ex. करतालचंचलकङ्कणस्वनमिश्रणेन मनोभ्रमा

रमणीयवेणुनिनादरङ्गिमसङ्गमेन सुखावहा ।

बहुलानुरागनिवासराससमुद्भवा तव रागेणं

विदधो हरिं खलु बद्धबीजनचारुचामरगीतिका ॥

(2) सुवदना (7. 7. 6).

Def. ज्ञेया सम्राज्यपदभिर्मरभनययुता भ्लौ गः सुवदना

Sch. of G. म, र, भ, न, य, भ, ल, ग.

Ex. प्रत्याहृत्येन्द्रियाणि त्वदितरविषयात्रासाधनयना

त्वां ध्यायन्ती निकुञ्जे परकरपुष्पं हर्षोत्थपुलका ।

आनन्दाश्रुतःक्षी वसति सुवदना योगैकरसिका

कामार्तिं त्यक्तुकामा ननु नरकरिपो राधा मम सखी ॥

Metres with 21 Syllables in a quarter.

(प्रकृतिः)

(1) सरसी (also called पञ्चकावली, धृतश्रीः)

Def. नजभजजा जरौ यदि तदा गदिता सरसी कवीश्वरैः ।

Sch. of G. न, ज, म, ज, ज, ज, र,

Ex. विकुरकलापशैवलकृतप्रमदासु लसद्रसोर्मिषु
स्फुटवदनाम्बुजासु विलसद्भुजबालमृणालवह्निषु ।
कुचयुगचक्रवाकमिथुनानुगतासु कलाकुतूहली
ध्वरचयदच्युतो व्रजमुगीनयनासरसीषु विभ्रमम् ॥

(2) स्रग्धरा (7. 7. 7.)

Def. स्रग्धर्यानां त्रयेण त्रिभुनियतियुता स्रग्धरा कीर्तितेयम् ।

Sch. of G. म, र, म, न, य, य, य.

Ex. व्याकोपेन्दीवराभा कनककणलसतीतवासाः मुद्रासा
वह्नैरुचन्द्रकान्तैर्वलयितचिकुराचारुकर्णावतंसा ।
अंसव्यासक्तवंशीध्वनिमुखितजगद्गुलबीभर्लसन्ती
मूर्तिगोपस्य विष्णोरवतु जगति नः स्रग्धरा हरिहरा ॥

Metres with 22 syllables in a quarter.

(आकृतौ)

(1) मदिरा.

Def. सप्तभकारयुतैकगुरुर्गदितेयमुदारतरा मदिरा ।

Sch. of G. म, म, म, म, म, म, म, म.

Ex. माधवमासिपिकस्वरकेसरपुष्पलसन्मदिरामुदितै-
र्भृङ्गकुलैस्समीतवने वनमालिनमालि कलानिलयम् ।
कुञ्जगृहोदरपाङ्गवकल्पिततल्पमनल्पमनोजरसं
तं भज माधविकामृदुनर्तनयामुनवातकृतोपगमा ॥

(2) हंसी (8. 14).

Def. मौ गो नाश्वन्वारो गो गो वसुभुवनपतिरिति भवति हंसी ।

Sch. of G. म, म, त, न, न, स, न, म.

Ex. सार्धं कान्तेनैकान्तेऽसी विकचकमलमधु सुरभि पिबन्ती
कामकीडाकृतस्फीतप्रमदसरसतरमलषु रसन्ती ।

कालिन्दीये पद्मारण्ये पवनपतनपरितरलभरामे
कंसाराते पश्य स्वेच्छं सरभसगतिरिह विलसति हंसी ॥

Metres with 23 syllables in a quarter.

(विकृतिः).

(1) अद्वितनया (also called अश्वललित).

Def. नजमजभा जमौ, लघुगुरु द्वयेस्तु गदितेपमद्वितनया ।

Sch. of G. न, ज, म, ज, म, ज, म, छ, न.

Ex. खरतरशौर्यपावकशिखापतङ्गनिभममद्वितनया

जलधिसुताविलासवसतिः सतां गतिरशेषमान्यमाहिमा ॥

भुवनहितावतारचतुरधराचरधरोऽवतीर्ण इह हि

क्षितिवलयेऽस्ति कंस शमनस्तवेति तमवोचदद्वितनया ॥

Metres with 24, 25, 26 syllables in a *pāda* are omitted as they are very rare.

दण्डक.

Metres with 27 syllables or more in each *pāda* are designated by the general name *Dandaka*. Many varieties of this are mentioned (as the number of syllables in each *pāda* may sometimes reach 999), such as चंडवृट्प्रपात, प्रचितक, मचमातंगली-लाकर, सिंहविक्रान्त, कुड्मस्तवक, अनंगशेखर, संग्राम &c; Māl. Mād. V. 23 is an instance of the species last named, having 54 letters to a *pāda*.

SECTION II.

अर्धसमवृत्तानि.

or

Metres with their alternate quarters similar.

(1) उपचित्रम्.

Def. विषमे यदि सौ सलग्ना दले भौ युजि भाट्टरुकादुपचित्रम् ।

Sch. of G. स, स, स, ल, ग (odd quarter).

म, म, न, ग, ग (even quarter).

Ex. मुरवेरिवपुस्तनुतां मुदं हेमनिभांशुकचंदनलितम् ।

गगनं चपलमिलितं यथा शारदनीरधरेरपचित्रम् ॥

(2) अपरवक्त्रम्.

(sometimes called वैतालीयम्.)

Def. अयुजि ननरला गुरुः समे तदपरवक्त्रमिदं नजो जरो ।

Sch. of G. न, न, र, ल, ग (odd quarter)

न, ज, ज, र (even quarter).

Ex. स्फुटमुममधुवेणुगीतिभिस्तमपरवक्त्रमवेत्य माधवम् ।

मृगयुवतिगणैः समं स्थिता व्रजवनिता धृतचित्तविभ्रमा ॥

(3) पुष्पिताग्रा.

(also called औपच्छंदसिक)

Def. अयुजि नयुगरेक्तो यकारो युजि च नजो जरमाश्च पुष्पिताग्रा ।

Sch. of G. न, न, र, य (odd quarter)

न, ज, ज, र, ग (even quarter).

Ex. अथ मदनवधूराह्वान्तं व्यसनकृशा परिपालयांश्चूम्ब ।

शशिन इव दिवातनस्य लेखा किरणपरिक्षयधूसरा प्रदोषम् ॥

(4) मालभारिणी.

Def. विषमे ससजे नगे नगे नाविपभस्येण तु मालभारिणीयम् ।

Sch. of G. स, स, ज, ग, ग (odd quarter).

स, म, र, य, (even quarter).

Ex. मुहुरङ्गुलिर्नृताधरोष्ठं प्रतिषेवाक्षराविक्रवाभिरामम् ।

मुखमंसविवर्ति पद्मलाक्ष्याः कथमन्युन्नमितं न तुम्बितं तु ॥

(5) वियोगिनी.

(also called वैतालीय or चुंवरी).

Def. विषमे सप्तजा यरुः सप्ते समरा लोऽथ यरुर्वियोगिनी ।

Sch. of G. स, स, ज, ग (odd quarter).

स, भ, र, ल, ग (even quarter).

Ex. सहसा विदधीत न क्रियाविवेकः परमापदा पदम् ।

वृणुते हि विमृश्यकारिणं गुणलुब्धाः स्वयमेव संपदः ॥

(6) वेगवती.

Def. सद्युगात्सगुरु विषमे चेद् भाविह वेगवती युजि भाद्रो ॥

Sch. of G. स, स, स, ग (odd quarter).

भ, भ, भ, ग, ग. (even quarter).

Ex. स्मरवेगवती व्रजरागा केशववंशरवैरतिमुग्धा ।

रमसाग्नगुरुन् गणयंती केलिकुञ्जध्वजय जगाम ॥

(7) हरिणप्लुता.

Def. सद्युगात्सलघ् विषमे यरुर्बुजि नगौ भरको हरिणप्लुता ।

Sch. of G. स, स, स, ल, ग (odd quarter).

न, न, न, र (even quarter).

Ex. स्फुटफेनचया हरिणप्लुता बलिमनोहृतया तरणेः सुता ।

फलहंसकुलारवशालिनी विहरतो द्योते स्म हरेर्मनः ॥

SECTION III.

विषमवृत्तानि. (Unequal Metres).

The most common metre of this class is called उद्गता.

Def. प्रथमे सजौ यदि सलौ च न सजगुरुकाप्यनंतरम् ।

यद्यथ भनजलगाः स्युरथो सजसा जगौ च भवतीयमुद्गता ॥

Sch. of G.	स, ज, स, ल	(first quarter)
	न, स, ज, ग	(second „)
	म, न, ज, ल, ग	(third „)
	स, ज, स, ज, ग	(fourth „)

Ex. अथ वासवस्य वचनेन सचिरवदनखिलोचनम् ।

क्वांतरिहितमभिराधयितुं विधिवत्पांसि विदधे धनंजयः ॥ Kir. XII. 1

Another variety of उद्भूता is mentioned wherein the third quarter has म, न, म, ग instead of म, न, ज, ल, ग.

Other kinds of metres in which every quarter of the stanza differs in the number of syllables, are included under the general name 'Gāthā.' The same name is applicable to stanzas consisting of any number of quarters other than four.

जातिः

OR

Metres regulated by the number of syllabic instants.

§ 14. The most common variety of metres regulated by syllabic instants is आर्या. It is of nine kinds:—

पद्या विपुला चपला मुखचपला जघनचपला च ।

गीत्युपगीत्युद्गीतय आर्योगीतिश्च नवधार्या ॥

of these the last four are generally used & deserve notice here.

आर्या.

Def. यस्याः पादे प्रथमे द्वादश मात्रास्तथा तृतीयेऽपि ।

अष्टदश द्वितीये चतुर्थके पञ्चदश सार्या ॥

The first and third quarters have each 12 mātrās or syllabic instants, the second 18 and the fourth 16.

Ex. येनामन्दमरन्दे दलदरविन्दे दिनान्यनायिषत् ।

कुटजे खलु तेनेहा तेनेहा मधुकरेण कथम् ॥

गीतिः. }

Def. आर्याप्रथमार्धसमं यस्याः परार्धभीरिता गीतिः ।

i. e. the third and fourth quarters of this are respectively similar to the first and second quarters of an Aryā.

Ex. पाठारं तव पटीयान्कः परिपाटीमिमामुरीकर्तुम् ।

यत्पिपतामपि नृणां पिष्टेपि तनोषि परिमलैः पुष्टिम् ॥

उपगीतिः.

Def. आर्यापरार्धतुल्ये दलद्वये प्राहुः उपगीतिम् ।

i. e. the first and third quarters of this metre are like those of an Aryā while the second and fourth quarters contain 15 mātrās each.

Ex. नवगोपसुन्दरीणां लघोऽल्लघे मुरारतिम् ।

अस्मरयदुपगीतिः स्वर्गकुरङ्गीदृष्टां गीतेः ॥

उद्गीतिः.

Def. आर्याशकलद्वितये विपरीते पुनरिद्गेद्गीतिः ।

i. e. the first and third quarters of this metre contain 12 syllabic instants respectively; the second and fourth containing 15 and 18 syllabic instants respectively.

Ex. नारायणस्य सततमुद्गीतिः संस्पृतिर्भक्त्या ।

अर्चयामासकिर्दुस्तरसंसारसागरे तरणिः ॥

आर्यागीतिः.

Def. आर्या प्राग्दलमन्तेऽधिकपुष्टाद्यपरार्धमार्यागीतिः ।

i. e. the first and third quarters of this metre, as also the second and the fourth quarters must contain 12 and 20 syllabic instants respectively.

Ex. चारुसमीरणविपिने हरिणकलङ्ककिरणावली सविलासः ।

आवदराममोहा वेलागुले विभावरी परिहृता ॥

(१) वैतालीयम्.

Def. षड्विधमेऽष्टौ समे कलास्ताश्च समे स्युर्निरन्तराः ।

न समात्र पराधिता कला वैतालीयेन्ते रत्ने गुरुः ॥

The first and third quarters of this metre should contain fourteen syllabic instants, and the second and fourth sixteen each; of these the last eight mātras should consist of a r-gaṇa (— —) followed by a short and a long syllable (— —); the syllabic instants in the even quarters should not be at all composed of short syllables or long syllables; and the even syllabic instant in each quarter (i. e. the 2nd, 4th and 8th) should not be formed conjointly with the next (i. e. 3rd, 5th and 9th).

Ex. कुशलं खलु तुभ्यमेव तत् वचनं कृष्णयदभ्यधामहम् ।

उपदेशपराः परेष्वपि स्वविनाशाभिमुखेषु साधवः ॥

(२) औपच्छन्दसिकम्.

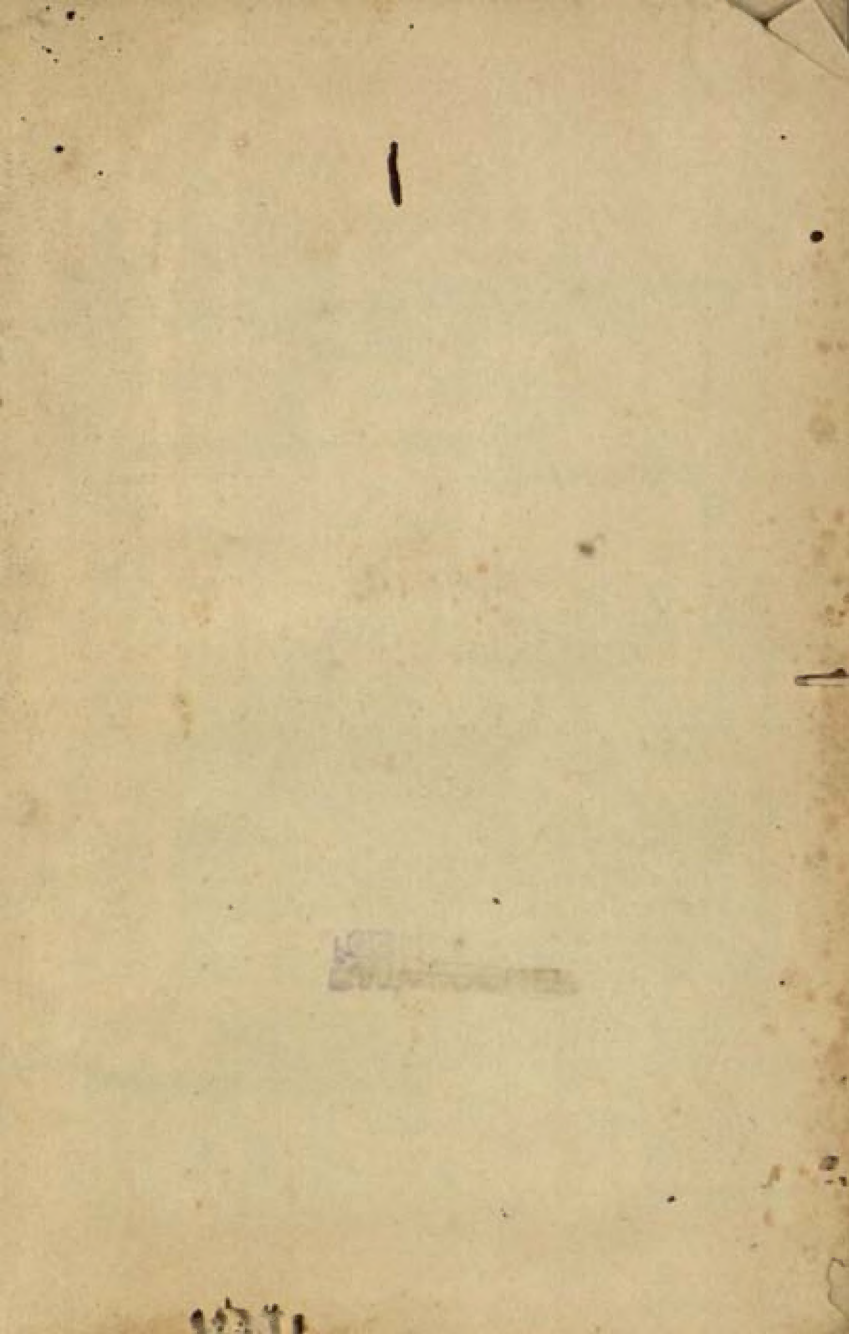
Def. पर्यन्तेयौ तथैव शेषमौपच्छन्दसिकं सुधीभिरुक्तम् ।

This is the same as Vaitāliya except that at the end of each quarter there must be a र Gaṇa, followed by a ण Gaṇa instead of ल and ण i. e. it is the same as Vaitāliya with a long syllable added at the end of each quarter.

Ex. आतन्वानं सुरारिकान्तास्वौपच्छन्दसिकं हृदो विनोदम् ।

कंसं यो निर्जघान देवो वन्दे तं जगतां स्थितिं दधानम् ॥

1

محب

1. उरु
2. वदत
3. कवि
4. धार x 10
5. वेटा
6. वनिता x
7. पौड्या
8. यज कश्चन द्वार
9. राज मंत्री
10. विप्र
11. सडोमी
12. पैंद
13. मुख्य

CATALOGUED
SERIALIZED

9/5/67

Central Archaeological Library,
NEW DELHI.

Call No. 491.25/Kal - 28793

Author— Kale, M.R.

"A book that is shut is but a block"

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY
GOVT. OF INDIA
Department of Archaeology
NEW DELHI.

Please help us to keep the book
clean and moving.